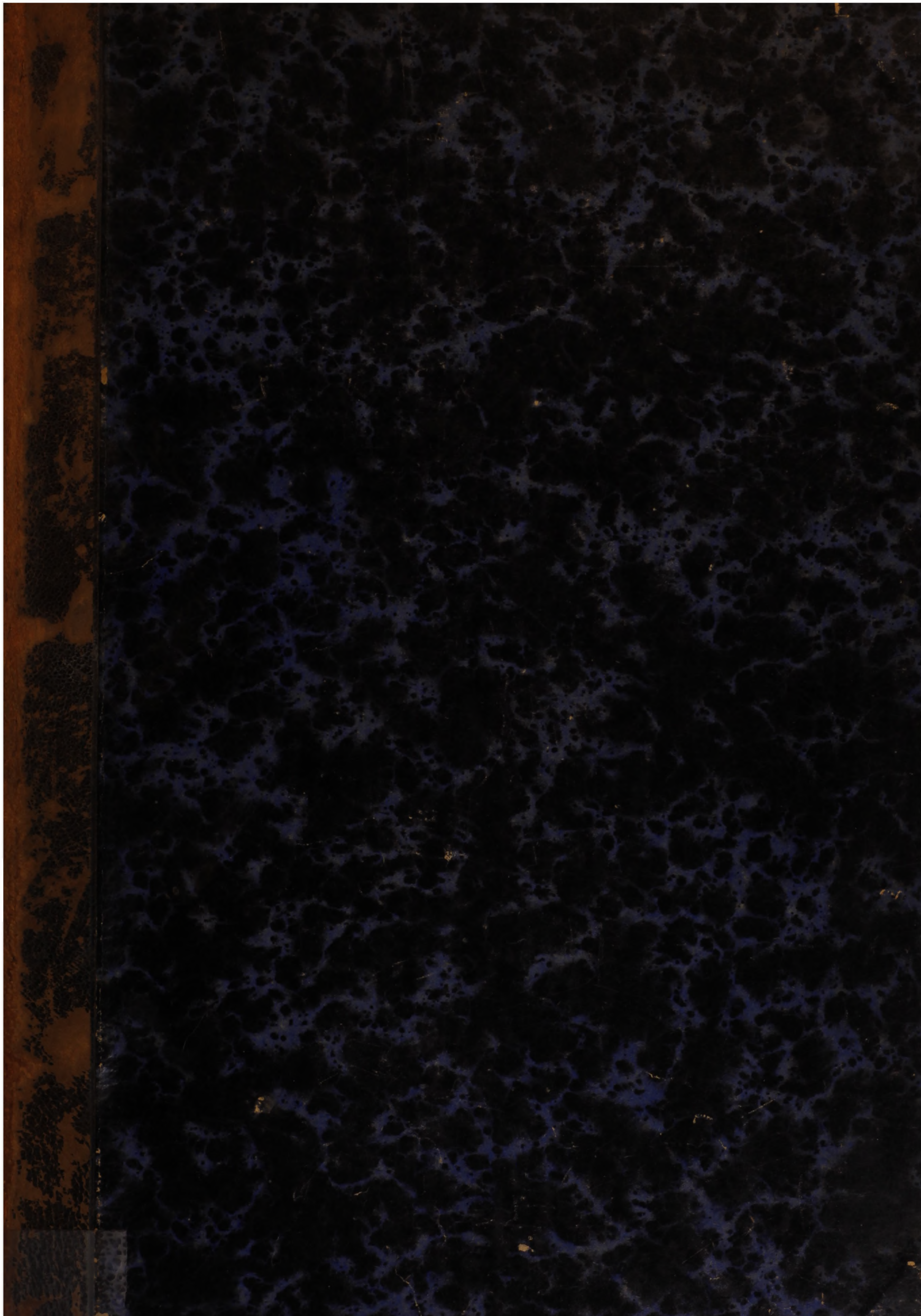
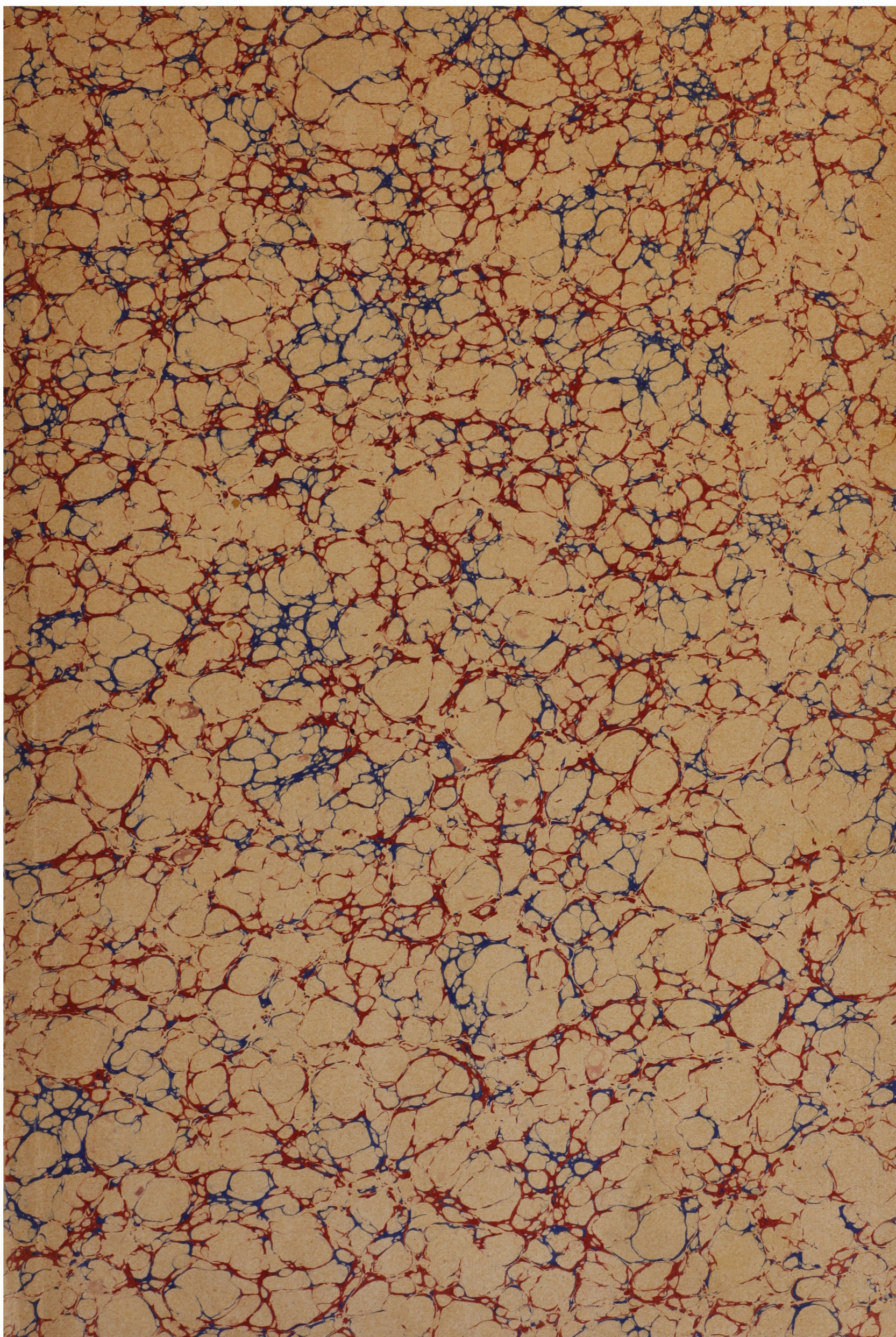

ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ
ΠΕΡΙ ΠΡΟΙΚΟΣ

ΒΡΑΒΕΥΘΕΙΣΑ
ΚΑΤΑ ΤΟΝ Γ'. ΣΓΟΥΤΕΙΟΝ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΝ

ΥΠΟ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Η. ΠΟΛΥΓΕΝΟΥΣ

Ὑφηγετῆς τοῦ Ρωμαίου δικαίου

*«Rei publicae interest mulieres
doctes salvas habere, propter quas
vivere possunt».*

L. 2 D. de J. D. (28.2).

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΓΕΩΡΓ. Σ. ΣΤΑΥΡΙΑΝΟΥ

Ἀριθ. 40 — Ὅδὸς Πανεπιστημίου καὶ Ηρώδου Ἀριθ. — 40

1894

ΤΗ ΠΡΟΣΦΙΛΕΙ ΜΝΗΜΗ
ΤΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΜΟΥ

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Η ΠΡΟΙΕ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΛΥΣΙΝ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗ¹

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

§ 66.

Ὡς εἶδομεν ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ (I. σελ. 89) προῖξ καλεῖται ἡ ἐκ μέρους τῆς γυναικὸς παρεχομένη τῷ ἀνδρὶ περιουσία πρὸς ἀνακούφισιν τῶν βαρῶν τοῦ γάμου· ἀναλύοντες δ' εἶτα τὸν ὅρισμόν εἵπομεν ὅτι ὁ κύριος σκοπὸς τῆς παροχῆς ταύτης εἶναι ἡ ἐκ τῶν βαρῶν τοῦ γάμου ἀνακούφισις τοῦ ἀνδρός. Ἐκεῖ δ' ἐσημειώσαμεν καὶ διάφορα χωρὶς τῶν πηγῶν ἡμῶν εἰς ἃ ἡ ὑπαρξίς τῶν βαρῶν τοῦ γάμου θεωρεῖται ὡς προϋπόθεσις τῆς προικὸς: «οὐ γὰρ ἐστὶ προῖξ ἡ τῷ βάρει τοῦ γάμου μὴ δουλεύουσα». Ὅρα ἔτι I. σελ. 101 ἐπ.

Προκειμένου ἤδη νὰ ἐξετάσωμεν τίς ἡ τύχη τῆς παρο-

¹ Ἡ ἱστορικὴ ἡμῶν εἰσαγωγὴ ἔσται λίαν σύντομος καὶ στηρίζεται κυρίως ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως, ἣν οἱ *Bechmann* αὐτ. § 13 ἐπ., *Czyhlarz* αὐτ. § 6 ἐπ., *Dernburg*: *Compensation etc* § 13, *Gide* αὐτ. σελ. 507 ἐπ. ἐποιήσαντο.

Τὸ ἐλλειπὲς καὶ σκοτεινὸν τῶν πηγῶν ἡμῶν εἰσὶν οἱ λόγοι, ὧν ἔνεκεν ἀποφεύγομεν τὴν εἰδικωτέραν τοῦ ἱστορικοῦ τούτου μέρους ἀνάπτυξιν· εἰς ἀσφαλὲς τι συμπέρασμα δὲν δυνάμεθα νὰ καταλήξωμεν. Ἄλλως τε τὸ ζήτημα οὐδεμίαν πρακτικὴν σημασίαν κέκτηται.

χῆς ταύτης μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου, λίαν φυσικὴ φαίνεται ἡ ἐξῆς σκέψις: Ἡ αἰτία, ἥς ἔνεκα δίδετχι ἡ προίξ εἶναι τὰ τοῦ γάμου βάρη, ὁ ἀνὴρ λαμβάνει ταύτην ἔνεκα τῶν βαρῶν τούτων· διαλυθέντος τοῦ γάμου τὰ βάρη ταῦτα παύουσι, συνεπῶς αἶρεται ἡ αἰτία, ἥς ἔνεκεν ἐδόθη προίξ· ὁ ἀνὴρ κατέχει ἤδη ταύτην ἄνευ αἰτίας, ἄρα χωρεῖ ἐναντίον αὐτοῦ *condictio sine causa*. Ἡ σκέψις αὕτη φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως ὀρθὴ καὶ ἡδύνατό τις τῷ ὄντι ν' ἀκολουθήσῃ ταύτην, ὡς πράττουσιν τινες τῶν συγγραφέων, 'δεχόμενος ὅτι ἡ *actio rei uxoriae* εἶναι εἶδος τῆς *cond. sine causa*, ἂν μὴ διάφοροι λόγοι δὲν ἀπεδείκνυον τὸ ἀνυποστήρικτον ταύτης. Πρῶτον οὐδαμοῦ ἐν ταῖς πηγαῖς ἡμῶν γίνεται λόγος περὶ τοιαύτης τινὸς ἀπαιτήσεως· *condictio sine causa* ἐπὶ τοῦ θέματος ἡμῶν ἐν γένει παρέχεται μόνον ὡς ἀνάγκη ἡ προίξ δοθῇ τῷ ἀνδρὶ πρὸ τῆς συνάψεως τοῦ γάμου καὶ οὗτος δὲν ἐπακολουθήσῃ (I. 374 ἐπ.)² περὶ ἄλλης ὁμῶς τινὸς περιπτώσεως καὶ ἰδίᾳ περὶ ἀναλήψεως τῆς προικὸς ἅμα τῇ διαλύσει τοῦ γάμου, ἢ ἅμα τῇ παύσει τῶν βαρῶν αὐτοῦ, οὐδὲ ἔχνος

¹ Οὕτω λ. χ. B a c h o f e n: Ausgewählten Lehren des röm. Civilrechts. Bonn (1848) σελ. 90 ἐπ.: «τὴν θέσιν τῆς *actio de dote* ἀντιπροσωπεύει ἡ *condictio* καὶ αὕτη εἶναι ὁμοίας ταύτῃ φύσεως. . . .», P u c h t a: Instit έκδ. 9 (1881) II σελ. 409, E r x l e b e n: Die conditiones sine causa (1850—53) II σελ. 140, O g o n o w s k i σελ. 169 σημ.: «Ἡ μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ γάμου ἀποκατάστασις τῆς προικὸς φαίνεται . . . μόνον ὡς ἀπλῆ τις καὶ ἀναγκασία συνέπεια τῆς ἐννοίας τῆς προικὸς, ἢ τῆς προικὸς ἀγωγὴ μόνον ὡς εἶδος (Abart) τῆς *condictio sine causa*». Οὕτω καὶ ὁ πολὺς Δονέλλος, ὅστις κατατάσσει τὴν προίκα μετὰ τὰ τέσσαρα συναλλάγματα, *quae re constituuntur*: *Etiam dotis restituendae obligatio re contrahitur, eodem plane modo quo in mutuo . . .*» Καὶ αὐτὸς ὁ S a v i g n y φαίνεται δεχόμενος τοῦτο, ὅτε ἐν σελ. 517 τοῦ 5ου τόμου λέγων ὅτι ἡ γυνὴ ἔχει τὴν ἐκλογὴν μεταξὺ *condictio* καὶ *actio rei uxoriae*, ἥτις εἶναι καλῆς πίστεως.

² Ὁ νόμος 67 D de J. D. (23.3), ὃν ἀναφέρει ὁ S a v i g n y αὐτ. σημ. I. δὲν παρέχει εἰμὴ ἀσθενὲς *argumentum a contrario*. Πρὸς λ. G i d e αὐτ. σελ. 503 σημ. 2 i. f.

ἀπαντῶμεν ἐν τῷ ῥωμαϊκῷ Δικαίῳ. Ἐκτὸς ὅμως τούτου τὸ ἐσφαλμένον τῆς ἄνω σκέψεως δείκνυται κυρίως ἐκ τοῦ ὅτι ἐπὶ ἑκατονταετηρίδας δλοκλήρους οὐδεμία ἀγωγὴ ὑπῆρχε πρὸς ἀνάληψιν τῆς προικός· ὁ Gellius (Noctium Atticarum lib. IV, 3) διηγεῖται ἡμῖν ὅτι: «Memoriae traditum est, quingentis fere annis post Romam conditam nullas rei uxoriae neque actiones neque cautiones in urbe Roma aut in Latia fuisse»· πῶς ὅμως θὰ ἐβράδυνεν ἐπὶ τοσοῦτον ἡ ἀνάπτυξις τῆς actio ἀφοῦ ἀναμφισβητήτως προίκες ὑπῆρχον πρὸ πολλοῦ; ἂν ἡ rei uxoriae ἀγωγὴ αὕτη ἦτο εἶδος τῆς condictio sine causa αὕτη θὰ ἐφηρμόζετο ἀμέσως ἅμα τῇ ἐμφανίσει τοῦ θεσμοῦ τῆς προικός. Ἄν δὲ λαμβάνοντες περαιτέρω ὑπ' ὄψει ἔνθεν μὲν τὴν condictio sine causa, ἔνθεν δὲ τὴν μετὰ ταῦτα ἀναπτυχθεῖσαν actio rei uxoriae θελήσωμεν νὰ συγκρίνωμεν τὴν φύσιν αὐτῶν, ἀδιστακτως πειθόμεθα ὅτι ἀδύνατος εἶναι ἡ ἐκ τῆς πρώτης παραγωγὴ τῆς τελευταίας· ἂν ἡ actio rei uxoriae πηρήγαιτο ἐκ τῆς cond. sine causa ἔπρεπε νὰ μεταβιβάζεται εἰς τοὺς κληρονόμους, ἐνῶ, ὡς κατωτέρω ῥηθήσεται, κατὰ κανόνα δὲν μεταβιβάζεται· ἂν ὡς βάσις τῆς actio rei uxoriae ἐχρησίμευεν ἡ condictio, τότε αὕτη θὰ ἐχώρει ἐν πάσῃ περιπτώσει διαλύσεως γάμου, θὰ ἐδίδετο καὶ εἰς τὸν ἐξωτικὸν τὸν συστήσαντα προίκα, ἐνῶ, ὡς κατωτέρω λεχθήσεται, τοιοῦτόν τι δὲν συμβαίνει· ἔπειτα, ἂν ἡ περὶ προικός ἀγωγὴ ἐβασίζετο ἐπὶ τῆς condictio sine causa ἔπρεπεν αὕτη νὰ μετεβιβάζετο εἰς μόνον τὸν ἐξουσιαστὴν ἐν ᾗ περιπτώσει ἡ γυνὴ ἦτο ἔτι ὑπεξουσία κατὰ τὴν διάλυσιν τοῦ γάμου, ἐνῶ, ὡς παρακατιόντες θέλομεν ἶδει, τοιοῦτόν τι δὲν λαμβάνει χώραν. Πάντες οἱ λόγοι οὗτοι πείθουσιν ἡμᾶς ὅτι ἡ condictio sine causa δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπῆρξεν ἡ ἀφετηρία τῆς μεταγενεστέρως διαπλασθείσης actio rei uxoriae. Πῶς ἔφθασαν λοιπὸν οἱ Ῥωμαῖοι εἰς τὴν ἀγωγὴν ταύτην; πόθεν ὀρμηθέντες διέ-

πλασαν τὴν ἰδιόρρυθμον ταύτην *actio rei uxoriae*, δι' ἧς ἀπαιτεῖται μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ γάμου ἢ τῆς προικὸς ἐπιστροφή; Ἡ ἱστορικὴ ἐξέτασις τῆς ἀναπτύξεως ταύτης εἶναι λίαν ἐνδιαφέρουσα, διότι δι' αὐτῆς καταδείκνυται ὅτι οἱ νομικοὶ θεσμοὶ δὲν παράγονται ἐξ ἀρχῆς μεθ' ὅλων τῶν λογικῶν συνεπειῶν, δὲν προέρχονται, ὡς ἐπιτυχῶς λέγει ὁ *Sinclair*, ὡς ἡ Ἀθηνᾶ περὶ ἧς λέγεται ὅτι ἐξῆλθε πάνοπλος ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διὸς· οὗτοι ἀναπτύσσονται βαθμηδόν, καὶ ἐπὶ πολὺ συναισθάνονται τὴν ἀρχὴν καὶ τὰς ἀφορμάς, αἵτινες παρήγαγον αὐτούς.

§ 67.

Ἐν τῷ ἀρχαιοτάτῳ ῥωμαϊκῷ δικαίῳ ἀναμφισβητήτως οὐδεμία ἀγωγὴ ὑπῆρχε πρὸς ἀνάληψιν τῆς προικὸς ἅμα τῇ διαλύσει τοῦ γάμου· ἴσχυεν ἀπολύτως ὁ κανὼν: «*Dotis causa perpetua est, et cum voto eius qui dat ita contrahitur, ut semper apud maritum sit*», ἐν τῇ σημασίᾳ ὅτι ἡ προίξ διέμενεν εἰς τὸν ἄνδρα διὰ παντός. Τὸ τοιοῦτον διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς περιέχον ἀδικίαν καὶ ὡς ὃν ἀλυσίτελές διὰ τὴν γυναῖκα· ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψει, ὅτι ἀρχικῶς μόνον ὁ αὐστηρὸς γάμος ὑπῆρχε, καὶ προσέτι, ὅτι ἡ διὰ χωρισμοῦ διάλυσις τοῦ γάμου, ὡς ἐκ τῆς τότε ἠθικῆς καταστάσεως (πρβλ. I. § 3.) δὲν ἐλάμβανε χώραν ἢ ἦτο λίαν σπανία, πειθόμεθα ὅτι τὸ τοιοῦτον ἦτο ἀνάλογον τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ. Ἄν ὁ γάμος διελύετο θανάτῳ τοῦ ἀνδρὸς τότε ἡ ὑπεξουσία αὐτῷ γυνὴ ἐκληρονόμει, ὡς γνωστόν, *filiae loco* (Gaï Inst II § 139, 159, III § 3)· διὰ τοῦ κληρονομικοῦ δὲ τούτου δικαιώματος τῆς γυναικὸς ἐξησφαλίζετο ἡ θέσις αὐτῆς καὶ ἐλάμβανε καθόλου ἢ ἐν μέρει τὴν ἐαυτῆς περιουσίαν, ἥτις ὡς ἐκ τοῦ αὐστηροῦ γάμου περιήρχετο τῷ ἀνδρί.¹ Ἄν προαπέθνησκεν ἡ γυνὴ τότε ἡ

¹ Ἄν ἡ ἐν καιρῷ τοῦ γάμου περιουσία τῆς γυναικὸς ἦτο

προῖξ παρέμενε τῷ ἀνδρί, τοῦθ' ὅπερ εἶναι λίαν φυσικὸν καὶ ἀνάλογον τῇ προκειμένῃ σχέσει, καθότι τὰ τοῦ γάμου βάρη, ἅτινα φέρει ὁ ἀνὴρ, ἐξακολουθοῦσιν ὑφιστάμενα ἐν σχέσει πρὸς τὰ κοινὰ τέκνα. Ταῦτα μὴ δυνάμενα νὰ κληρονομήσωσιν εἰμὴ τὸν πατέρα αὐτῶν τότε καὶ μόνον θὰ ἐλάβανόν τι ἐκ τῆς μητρικῆς περιουσίας, ὥσπερ αὕτη παρέμενε τῷ ἀνδρί. Ἐπειτα καὶ ἂν δὲν ἐγεννήθησαν ἐκ τοῦ γάμου τέκνα, διατὶ νὰ μὴ ἀφεθῇ ἡ περιουσία αὕτη εἰς τὸν ἄνδρα, τὸν ἐπὶ μακρὸν ἴσως χρόνον ἐν ἁρμονίᾳ συζήσαντα μετ' αὐτῆς ἐν γάμῳ, ἀλλὰ νὰ δοθῇ εἰς ἄλλους, ἀπωτάτους ἴσως συγγενεῖς ;

Πάντα ταῦτα δικαιολογοῦσι πληρέστατα τὸ ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην δὲν ὑπῆρχεν οὐδεμία ὑποχρέωσις πρὸς ἐπιστροφὴν τῆς περιουσίας, ἥτις διὰ τοῦ γάμου ἐκείνου περιήρχετο τῷ ἀνδρί. Καὶ τὰς σπανίας περιπτώσεις τῆς διὰ χωρισμοῦ διαλύσεως τοῦ γάμου ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψει¹

λίαν μικρὰ ἐν σχέσει πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς καταλειφθεῖσαν, τότε διὰ τοῦ κληρονομικοῦ αὐτῆς δικαιώματος ἡδύνατο νὰ λάβῃ καὶ πλέον τῶν ὅσων ὡς ἐκ τοῦ αὐστηροῦ γάμου ἀπέκτησεν ἐξ αὐτῆς ὁ ἀνὴρ. Ἐν πάσῃ ὅμως περιπτώσει πᾶν ὅ,τι ἀποκτᾷ αὕτη τὸ ἀποκτᾷ ὡς κληρονόμος τοῦ ἀνδρὸς, ἄρα ἐνέχεται καὶ διὰ τὰ χρεῖα αὐτοῦ, ὧν ἕνεκα δυνατόν νὰ ποιήσῃται χρῆσιν τοῦ *jus abstinendi*.

¹ Τὸ ὅτι καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐλάμβανον χώραν διαζύγια εἶναι ἀναμφισβήτητον. Ὁ Πλούταρχος ἀναφέρει νόμους τοῦ Ῥωμύλου ὡς πρὸς ταῦτα: «ἔθηκε δὲ (ὁ Ῥωμύλος) καὶ νόμους τινὰς, ὧν σφοδρὸς μὲν ἐστὶν ὁ γυναικὶ μὴ διδοῦς ἀπολείπειν ἄνδρα, γυναικὶ δὲ διδοῦς ἐκβαλεῖν ἐπὶ φαρμακείᾳ τέκνων ἢ κλειδῶν ὑποβολῇ καὶ μοιχευθεῖσαν· εἰ δ' ἄλλως τις ἀποπέμψαιτο, τῆς οὐσίας αὐτοῦ τὸ μὲν τῆς γυναικὸς εἶναι, τὸ δὲ τῆς Δήμητρος ἱερὸν κελεύων· τὸν δ' ἀποδόμενον γυναικὶ θύεσθαι χθονίοις θεοῖς» Πλουτ. Ῥωμύλος 22. Πρὸς τούτου *W ä c h t e r: Ueber Ehescheidungen bei den Römern* (1822) σελ. 21 ἐπ. Οὐχ ἥττον ταῦτα ἦσαν λίαν σπάνια ὡς ἐκ τῆς τότε ἠθικῆς καταστάσεως τῆς χώρας. Ἡ παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις ὑφισταμένη τότε μονογαμία, ὑπερβαίνουσα καὶ τὴν ἐν Ἀθήναις [καθότι καὶ ἐνταῦθα κατ' ἀντίθεσιν τῆς ἐν τῇ Ἀνατολῇ πολυγαμίας ὑφίστατο μὲν μονογαμία, οὐχ ἥττον ἐπετρέπετο ὅπως ὁ ἀνὴρ συγχρόνως ἔχῃ καὶ παλλακίδα, ἢς μάλιστα τὰ τέκνα ἡδύνατο καὶ διαρκοῦντος ἔτι τοῦ γάμου

πάλιν ἢ παρὰ τοῦ ἀνδρὸς παρακράτησις τῆς περιουσίας τῆς γυναικὸς δικαιολογεῖται· ὁ χωρισμὸς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐλάμβανεν, ὡς γνωστὸν, χώραν ἐν τῷ *iudicium domesticum*¹ ἔνεκα βρέων ἐγκλημάτων τῆς γυναικὸς, ὥστε ἐνταῦθα κυρίως ἡ ἀποπομπὴ τῆς γυναικὸς ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἡ ἀποστέρησις τῆς προικὸς αὐτῆς παρουσιάζονται μᾶλλον ὡς ποιναί, ἐπιβυλλόμεναι διὰ τὴν κακὴν αὐτῆς διαγωγὴν· καὶ ἦτο μὲν καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην σύνηθες ὅπως ἐν τῷ *iudicium domesticum* ὁ ἀνὴρ παρέχῃ τι τῇ γυναικὶ πρὸς διατήρησιν αὐτῆς, ἀλλὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς πραγματικὴ τις ἀξίωσις τῆς γυναικὸς, ἦτο μᾶλλον ἐλεημοσύνη τις, παρεχομένη αὐτῇ ἐκ μέρους τοῦ ἀνδρὸς. Ὡστε ἢ ἐν τῇ ἐποχῇ ταύτῃ ἔλλειψις ἀγωγῆς πρὸς ἀνάληψιν τῆς προικὸς δὲν φαίνεται ποσῶς παράδοξος, οὐδὲ δύναται ν' ἀποδοθῇ μομφή τις τῷ νομοθέτῃ, παραλείψαντι τὴν εἰσαγωγὴν τῆς αὐτῆς, καθότι ἡ ἔλλειψις αὕτη εἶναι λογικὴ συνέπεια τῆς τότε καταστάσεως τῶν νόμων καὶ τῶν ἥθων.

Προϊόντος ὅμως τοῦ χρόνου, ὡς καὶ ἐν τῇ εἰσαγωγῇ ἐλέχθη, ὁ αὐστηρὸς γάμος βαθμηδὸν ἐξηλείφετο καὶ κατὰ τὰ τέλη τῆς δημοκρατίας φαίνεται ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ καλουμ. *χ α λ α ρ ο ὕ* γάμου. Ἐνταῦθα μεταβάλλονται οὐσιωδῶς οἱ ἐπὶ τοῦ αὐστηροῦ γάμου ὅροι· ἡ γυνὴ δὲν ὑπεισέρχεται διὰ τοῦ γάμου εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀνδρὸς,

ὕφ' ὠρισμένας προϋποθέσεις (ἢ παλλακίς λ. χ. ἔπρεπε νὰ ᾔτο Ἀθηναίᾳ) νὰ νομιμοποιήσῃ πρὸς Διογ. Λαέρτ. II 26 «Γαμεῖν μὲν ἀστὴν μίαν, τεκνοποιεῖσθαι δὲ καὶ ἐξ ἑτέρας»] συνεπληροῦτο φυσικῶς διὰ τῆς μὴ διαλύσεως τοῦ γάμου, καθότι μονογαμία εἰς ἣν ἐπιτρέπεται διαζύγιον δὲν εἶναι εἰμὴ διαδοχικὴ πολυγαμία. Ἐπὶ τούτου μάλιστα καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἱστοριογράφοι στηριζόμενοι ἀναφέρουσιν ὅτι ἐπὶ πέντε ἑκατονταετηρίδας οὐδὲν διαζύγιον συνέβη ἐν Ῥώμῃ. Πρὸς. Gide αὐτ. σελ. 112.

¹ Ὁ Βαλέριος Μάξιμος διηγεῖται ἡμῖν ὅτι ὁ Λ. Ἀντωνίος ἀπεπέμφθη τῆς συγκλήτου διότι διεζεύχθη *nullo amicorum in consilium adhibito*.

συνεπῶς δὲν ἐκληρονόμει αὐτὸν ἀποθανόντα· ἢ *bonorum possessio unde vir et uxor*, εἶναι, ὥς γνωστόν, μεταγενεστέρως ἐποχῆς, ἄλλως τε καὶ σπανίως θὰ ἐκληρονόμει τι διὰ ταύτης ἢ γυνή, καθότι ὁ *ordo unde vir et uxor* ἤρχετο τελευταῖον μεθ' ὅλους τοὺς ἄλλους συγγενεῖς, ὥστε ἐνταῦθα ἢ γυνή οὐδὲν ἐλάμβανεν ἐκ τῆς περιουσίας τοῦ ἀνδρός, ἐκτὸς ἐὰν οὗτος διὰ διαθήκης ἐγκατέλειπεν αὐτῇ τι, τοῦθ' ὅπερ διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην φαίνεται ὅτι ἦτο λίαν σὺνηθες.—ἐκ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἔλκει τὴν πηγὴν αὐτοῦ τὸ *praelegatum dotis*. Καὶ ἂν μὲν ὑπῆρχον ἐκ τοῦ γάμου τέκνα κληρονομοῦντα τὸν πατέρα αὐτῶν τότε ἐν τῇ ἡθικῇ καταστάσει τῆς ἐποχῆς ἐκείνης σπανίως ἢ γυνή θὰ περιήρχετο εἰς ἀνάγκην, θὰ συνέζη μετὰ τῶν τέκνων αὐτῆς—ἂν καὶ τοῦτο βεβαίως ἦτο λίαν ἐπισφαλὲς δι' αὐτήν, εἰσαγαγοῦσαν ἴσως μεγάλην περιουσίαν ἐν τῷ γάμῳ, καθότι ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἐξηρτᾶτο αὕτη ἐκ τῆς καλῆς θελήσεως τῶν τέκνων· ἂν ὅμως δὲν ὑπῆρχον ἐκ τοῦ γάμου τέκνα τότε βεβαίως ἢ γυνή ἔμενεν ἐντελῶς ἀπροστατευτος καὶ μόνον ἐκ τῆς διαθήκης τοῦ ἀνδρός θὰ ἠδύνατο ν' ἀναμένῃ τι, τοῦθ' ὅπερ βεβαίως πάλιν εἶναι ἐντελῶς τυχηρόν, καθότι ἐνδεχόμενον ὁ ἀνὴρ νὰ μὴ συνέταξε διαθήκην ἢ ἢ συνταχθεῖσα διαθήκη νὰ ἠκυρώθῃ· ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἢ γυνή οὐδὲν ἐλάμβανεν. Ἦδη ἀναφαίνεται πῶς ἢ ἀνάγκη εἰδικῆς τινος ἀγωγῆς προστατευούσης τὴν γυναῖκα, ἂν καὶ ἕτερά τινα μέσα ἐθεράπευόν πῶς τὴν ἔλλειψιν ταύτην· πρῶτον κατὰ συνήθειαν ἐπικρατοῦσαν ἐν τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ ἢ προῖξ δὲν ἐδίδετο ἀμέσως τῷ ἀνδρὶ ἄλλὰ κατὰ δόσεις εἰς τρία ἔτη (*annua, bima, trima die* ὅρα I. σελ. 288), οὕτως ὥστε ἐπὶ γάμου διαρκέσαντος ὀλίγον χρόνον ὁ ἀνὴρ δὲν ἐλάμβανε τοῦλάχιστον ὀλόκληρον τὴν προῖκα· ἐκτὸς τούτου ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψει ὅτι καὶ οἱ λοιποὶ συγγενεῖς τοῦ ἀνδρός, ἐκτὸς δηλ. τῶν τέκνων, ὥς ἐκ τῆς τότε ἡθικῆς καταστάσεως ἐθεώρουν ἑαυτοὺς ὑποχρέους ὅπως παράσχωσι τῇ γυναικὶ τὰ πρὸς διατήρησιν αὐτῆς ἀπαιτούμενα, ἀφοῦ μάλιστα

ἡ σύναψις δευτέρου γάμου ἐκ μέρους αὐτῆς ἀντέκειτο εἰς τὸ τότε ῥωμαϊκὸν πνεῦμα, καὶ συνέβαινε λίαν σπανίως, βλέπομεν ὅτι ἡ γυνὴ δὲν ἔμενε μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ γάμου ἐντελῶς ἀπροστάτευτος.

Ἀλλὰ καὶ πρὶν ἢ ὁ χαλαρὸς γάμος ἐπικρατήσῃ ἐν Ῥώμῃ εἶχον ἤδη ἀρχίσει ἐν αὐτῇ αἱ ἄνευ λόγου διαζεύξεις. Κατὰ παράδοσιν ὑπὸ διαφόρων συγγραφέων ἀναφερομένην ἡ πρώτη διάζευξις, ἡ τοῦ Sp. Carvilius Ruga, ἐγένετο ἐν ἔτει 523 a. u. c. ἂν καὶ ἄλλοθεν βεβαιούται ὅτι καὶ πρὸ αὐτῆς εἶχον συμβῇ ἕτεραι τοιαῦται.¹ Ἐνταῦθα ἡ γυνὴ ἦτο ἐντελῶς ἀπροστάτευτος· ἡ ὁσημέραι ἐπεκτεινομένη ἔκλυσις τῶν ἡθῶν ἐπηύξησε καὶ τὰ διαζύγια, οὕτως ὥστε ἡ γυνὴ ἄνευ οὐδενὸς λόγου ἡδύνατο ν' ἀποπεμφθῇ ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς χάνουσα οὕτω τὴν προῖκα αὐτῆς· ἐκτὸς τούτου τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ γυνὴ δὲν εἶχεν ἐξίσου δικαίωμα ὅπως χωρισθῇ τοῦ ἀνδρός, καθίστα τὴν θέσιν αὐτῆς ἔτι δυσχερεστέραν. Πρὸς θεραπείαν λοιπὸν τῆς καταστάσεως ταύτης, ἥτις ὁσημέραι ἐπεκτείνετο ὡς ἐκ τῆς παροιμιώδους φιλαργυρίας τοῦ ῥωμαϊκοῦ λαοῦ, εἰς ὃν ὁ γάμος ἐθεωρεῖτο ὡς κερδοσκοπικὴ ἐπιχεί-

¹ Ὁ Val. Maximus lib. II. c. 9, 2 ἀναφέρει ὅτι κατὰ τὸ 447 a. u. c. ὁ E. Anniius ἐξεδιώχθη τῆς συγκαλήτου quod quam uirginem in matrimonium duxerat repudiasset nullo amicorum consilio adhibito. Ἄλλως τε καὶ ἐκ τῶν νομοθετημάτων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἃ ὁ Πλούταρχος ἀνάγει εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Ρωμύλου, ἐξάγεται ὅτι καὶ πρὸ τῆς διαζεύξεως τοῦ Ruga ἐλάμβανον χώραν, ἴσως λίαν σπανίως, διαζύγια· πρὸς τί ἄλλως οἱ νόμοι περὶ διαζυγίων; Καὶ ὑπαρχόντων νόμων δύναται τις νὰ δεχθῇ ὅτι ἐπὶ πέντε ὁλοκλήρους ἑκατονταετηρίδας δὲν εὑρέθη οὐδὲ εἰς αἰσχροῦς ῥωμαῖος νὰ χωρισθῇ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ; «Si les citoyens eurent un tel respect pour les auspices, qu'ils ne repudièrent jamais, pourquoi les législateurs de Rome en eurent ils moins? Comment la loi corrompt-elle sans cesse les mœurs?... Il suffit de connaître la nature de l'esprit humain, pour sentir quel prodige serait» Montesquieu de l'Esprit de lois XVII 6. 116 βλ. Wächter: Ueber Ehescheidungen etc. σελ. 82.

ρησις, εἰσῆχθη ὑπὸ τῶν νομικῶν ἢ συνήθεια ὅπως κατὰ τὴν σύστασιν τῆς προικὸς ὁ ἀνὴρ ὑπόσχηται δι' ἐπερωτήσεως τὴν ἐπιστροφὴν τῆς προικὸς ἐν περιπτώσει διαζυγίου: quantum dotis aequius melius esset divortio facto restitui,¹ καὶ συγχρόνως ἐδέχθησαν καὶ ἄνευ τοιαύτης ἐπερωτήσεως εἰδικὴν ἀγωγὴν, actio rei uxoriae, πρὸς ἀναζήτησιν τῆς προικὸς ἐν τῇ περιπτώσει τῆς διὰ χωρισμοῦ διαλύσεως τοῦ γάμου.² Οὕτω δὲ πρὸς ἀναζήτησιν τῆς προικὸς παρήχθησαν ἤδη διὰ τὴν περίπτωσιν τοῦ χωρισμοῦ, ἀδιεφάρως τοῦ λόγου, δύο ἀγωγαί, ἡ actio ex stipulatu καὶ ἡ actio rei uxoriae.

Ἀναπτυχθείσης τῆς τελευταίας ταύτης ἀγωγῆς διὰ τὴν περίπτωσιν τοῦ χωρισμοῦ φυσικῶς δὲν ἠδύνατο εἰμὴ νὰ ἐφαρμοσθῇ αὕτη κατόπιν καὶ ἐπὶ τοῦ χαλαροῦ γάμου, τοῦλάχιστον διὰ τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν ἡ γυνή, ὡς ἄνωτέρω εἶδομεν, τυχρίως μόνον ἐπροστατεύετο, δηλ. ἐν τῇ περιπτώσει τῆς διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ἀνδρὸς διαλύσεως τοῦ γάμου.³ Διὰ τῆς ἀγωγῆς ταύτης ἀρχικῶς ἡ γυνή δὲν

¹ Ὁ Boëthius ἀναφέρει τὸν τύπον ὑφ' ὃν ἐγένετο συνήθως ἡ τοιαύτη ὑπόσχεσις: «Dos interdum his conditionibus dare solebat, ut si intra virum uxorem que divortium contigisset, quod melius aequius esset apud virum maneret, reliquum dotis restitueratur uxori» (ad. Cic. Top. κεφ. XVII § 66). Πρὸβλ. B e c h m a n n αὐτ. I σελ. 72 σημ. 2, G i d e αὐτ. σελ. 512.

² Περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀναπτύξεως τῆς actio rei uxoriae οὐδὲν μετὰ βεβαιότητος δύναται νὰ λεχθῇ. Συγγραφεῖς τινες P a s c a l αὐτ. σελ. 9, B e r e n g e r αὐτ. σελ. 20 ἐπ., H a s s e αὐτ. σελ. 211, L a p a d i e - L a g r a v e αὐτ. σελ. 10, φρονοῦσιν ὅτι αὕτη ἀνεπτύχθη ἐκ τῶν cautiones rei uxoriae· πολλοὶ ὅμως λόγοι εἰσὶν ἐναντίον τῆς γνώμης ταύτης. Πρὸβλ. C z y h l a r z αὐτ. σελ. 39 ἐπ., καὶ G i d e σελ. 512 ἐπ.

³ Ὡς ἄνωτέρω ἐλέχθη συνήθως ἦτο παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις ὅπως διὰ τελευταίας διατάξεως ἐγκαταλείπωσιν τι τῇ γυναικί. Ἐπεκταθείσης ἤδη τῆς actio rei uxoriae καὶ ἐν τῇ περιπτώσει τῆς διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ἀνδρὸς διαλύσεως τοῦ γάμου, γεννᾶται ἀμέσως τὸ ζήτημα τί ἰσχύει ἂν ὑπάρχῃ τοιαύτη τις τελευταία διάταξις; δικαιοῦται ἡ γυνή νὰ λάβῃ ἀμφοτέρω, καὶ τὴν προῖκα

ἐζήτει βεβαίως τὴν προῖκα αὐτῆς· δι' αὐτῆς ἀπηυθύνετο κυρίως πρὸς τὸν δικαστὴν αἰτοῦσα ἐξέτασιν ἐκ μέρους αὐτοῦ ἐὰν καὶ κατὰ πόσον ἐδικαιοῦτο νὰ λάβῃ τὴν προῖκα αὐτῆς· δὲν ἐδεσμεύετο πλέον αὕτη ἐκ τῆς ἀποφάσεως τοῦ *domesticum iudicium*· ὁ δικαστὴς δ' ἐπὶ ἐκάστου συγκεκριμένου θέματος ἀπεφάσιζε κατὰ τὴν κρίσιν αὐτοῦ: *quod aequius melius est apud virum non manere*. Προϊόντος τοῦ χρόνου καὶ αὐξανομένων ὁσημέραι τῶν διαζυγίων ἐσχηματίσθη παγία τις πρᾶξις, οὕτως ὥστε ἐπὶ τέλους τὸ ζήτημα, ἐὰν καὶ κατὰ πόσον ἡ γυνὴ ἐδικαιοῦτο πρὸς ἀνάληψιν τῆς προικῆς, ἦτο ἀντικειμενικῶς ὠρισμένον Ἡ ἀποκατάστασις τῆς προικῆς ἐλάμβανε βαθμηδὸν χαρακτηριστῆρα θερμοῦ δημοσίου συμφέροντος, καὶ συνεπῶς ἢ τε πρᾶξις καὶ ἡ νομικὴ ἐπιστήμη δὲν ἐβράδυνον νὰ διακρίνωσι πόσον ἐπικίνδυνος ἦτο ἡ εἰς τὴν ἀπόλυτον κρίσιν τοῦ δικαστοῦ ἄφαισις τοῦ προσδιορισμοῦ: ἐὰν καὶ κατὰ πόσον ἡ γυνὴ ἐδικαιοῦτο ν' ἀπαιτήσῃ τὴν προῖκα αὐτῆς· οὕτω δὲ καθιερώθη δι' ὠρισμένων κανόνων [ὁ Voigt φρονεῖ ὅτι τοῦτο εἰσῆχθη διὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθείσης *Lex Maenia*, ἀλλὰ τοιοῦτος νόμος δὲν ὑπάρχει, εἶναι μυθολογικὸν ὄν, ὡς καλεῖ αὐτὸν ὁ *Dernburg*] τί ἐδικαιοῦτο νὰ παρκρατήσῃ ὁ ἀνὴρ, καὶ ἐκ τούτου ἀνεπτύχθησαν αἱ ὑπὸ τῶν νομικῶν κληθεῖσαι *retentiones*, περὶ ὧν ἐν τῷ δογματικῷ μέρει.

Τὰ καθ' ἑκάστον τῆς ἀναπτύξεως ταύτης δὲν δύνανται ὡς ἐκ τῆς ἐλλείψεως πηγῶν νὰ ὁρισθῶσιν ἀκριβῶς· ὅθεν ἐνταῦθα θὰ περιορισθῶμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς νομικῆς φύσεως τῆς ἀγωγῆς ταύτης.

Ὡς ἀνωτέρω εἶδομεν ὁ λόγος, ὁ τὴν παραγωγὴν τῆς ἀγωγῆς ταύτης προκαλέσας, ἦτο κυρίως ἡ ἐπισφαλὴς θέσις τῆς γυναικὸς ἐπὶ τῆς διὰ διαζυγίου διαλύ-

καὶ τὸ διὰ τελευταίας διατάξεως καταλειφθὲν αὐτῇ; Συμφώνως τῇ τεκμηριωμένῃ βουλήσει τοῦ διαθέτου ἡ γυνὴ ἐν ἐκ τῶν δύο ἠδύνατο ν' ἀπαιτήσῃ. Ἐνταῦθα ἀναφέρεται τὸ καλούμενον *edictum de alterutro* περὶ οὗ προβλ. *Gzylarz* σελ. 476 ἐπ.

σεως τοῦ γάμου· λαμβάνοντες τοῦτο ὑπ' ὄψει ἔχομεν τὰς ἐξῆς δύο συνεπείας:

α) Ἡ μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ γάμου ἐπιστροφή τῆς προικὸς δὲν ἀνήκει εἰς τὴν ἔννοιαν αὐτῆς, εἶναι προῖδον μεταγενεστέρας ἀναπτύξεως, ἐπελθούσης, καθ' ἃ ἀνωτέρω ἐδείχθη, κατ' ἀνάγκην ὡς ἐκ τῆς μεταβολῆς τῆς θέσεως τῆς γυναικὸς ἀφ' ἐνός, καὶ τοῦ ὅλου θεσμοῦ τοῦ γάμου ἀφ' ἐτέρου. Ἐνεκα τοῦ λόγου τούτου δὲν περιελάβομεν ἐν τῷ ἔρισμῳ ἡμῶν τὸ γεγονὸς τοῦτο, ἂν καὶ κατὰ τὸ νεώτερον δίκαιον ἢ προῖξ κατὰ κανόνα ἐπιστρέφεται πάντοτε μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ γάμου. Πολλοὶ μάλιστα συγγραφεῖς ἀριθμοῦσι καὶ τὸ γεγονὸς τοῦτο μεταξὺ τῶν στοιχείων τῆς προικὸς, ἀλλ' ὡς παρατηρεῖ ὁ W i n d s c h e i d ἡ ὑποχρέωσις τοῦ ἀνδρὸς τοῦ νὰ ἐπιστρέψῃ τὴν προῖκα π ρ ο ὕ π ο θ έ τ ε ι τὴν ὑπαρξίν ταύτης, καὶ δὲν δύναται συνεπῶς νὰ παραγάγῃ τοιαύτην, ν' ἀποτελέσῃ στοιχεῖον ταύτης.

β) Ἡ φύσις τῆς ἀγωγῆς ταύτης δὲν εἶναι περιουσιακὴ ἀλλὰ οἰκογενειακὴ. Λίαν ἐπιτυχῶς ὁ B e c h m a n n αὐτ. I σελ. 80 παραβάλλει τὴν ἀγωγὴν ταύτην πρὸς τὴν *querella inofficiosi testamenti* καὶ τὴν *actio injuriarum*· ὡς ἐπὶ τῆς πρώτης τούτων ὁ παραλειφθεὶς ἀναγκαῖος κληρονόμος ἱκανοποιεῖτο διὰ τῆς ἐξ ἀδιαθέτου μερίδος, ἣν ἐλάμβανεν ἐκ τῆς περιουσίας τοῦ ἀποθανόντος, ὡς ὁ προσβληθεὶς ἐπὶ τῆς *actio injuriarum* ἱκανοποιεῖτο διὰ τῆς λήψεως χρημάτων, οὕτω καὶ ἡ γυνὴ ἐνταῦθα. Ἡ *querella inofficiosi testamamenti* καίτοι ἀπολήγουσα εἰς περιουσιακὴν ὠφέλειαν τοῦ παραλειφθέντος, καθότι νικήσας οὗτος δι' αὐτῆς ἀποκτᾷ καθόλου ἢ ἐν μέρει τὴν κληρονομίαν, οὐχ ἥττον δὲν ἔλκει τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἐκ δικαιώματος ἀναγομένου εἰς τὴν περιουσίαν, καθότι οὐδὲν δικαίωμα, οὔτε προσωπικὸν οὔτε πραγματικόν, ἔχει ὁ παραλειφθεὶς ἐπὶ τῆς κληρονομίας ταύτης, ἀλλ' ἐπικαλεῖται μόνον τὸ παρὰ τοῦ κληρονομουμένου παραγνωρισθὲν συγγενικὸν καθῆκον (*officium*) πρβλ. L. 22 D. de inof. test.

του ἢ συνήθεια αὕτη ἐξηκολούθει ὑφισταμένη καὶ δὴ καθ' ἐκάστην ἐπεκτεινομένη.

Παραλείποντες ἐνταῦθα τὰ καθ' ἕκαστον τῶν ἀγωγῶν τούτων, περὶ ὧν πραγματευθησόμεθα παρακατιόντες ἐν τῷ δογματικῷ μέρει, παρατηροῦμεν μόνον ἐνταῦθα ὅτι ἀμφότεραι αἱ ἀγωγαὶ αὗται ἴσχυον συγχρόνως καθ' ὅλην τὴν κλασικὴν ῥωμαϊκὴν ἐποχὴν καὶ ἐπὶ πολὺ μετέπειτα χρόνον, μέχρις οὗ ὁ Ἰουστινιανὸς ἐν ἔτει 530 ἤρε καὶ ἐνταῦθα τὸν διχασμὸν τοῦτον ὀρίσας ὅτι τοῦ λοιποῦ μία μόνον ἀγωγή ὑπάρχει, ἡ *actio ex stipulatu*. Ὁ Ἰουστινιανὸς διὰ τῆς περιφήμου *Lex unica Cod. de rei uxoriae actione in ex stipulatu actionem transfusa et de natura dotibus praestita* (5. 13) ἔθεσε τέρμα εἰς τὴν μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀνάπτυξιν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος θέματος. Διὰ τοῦ νομοθετήματος τούτου χωρεῖ πάντοτε ἡ *actio ex stipulatu*, ἀδιαφόρως ἂν συνήφθη ἢ μὴ *stipulatio*· εἰς τὴν νέαν ταύτην ἀγωγὴν ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπέδωκε πολλὰ τῶν πλεονεκτημάτων τῆς *actio rei uxoriae*· ἐκήρυξε ταύτην προνομιοῦχον καὶ ὡς ἀγωγὴν καλῆς πίστεως, ὡς ἦτο κατὰ τὸ ἀρχαιότερον δίκαιον μόνον ἡ *actio rei uxoriae*. Τὰ καθ' ἕκαστον τῆς ἀγωγῆς ταύτης θέλομεν ἐκθέσει ἐν οἰκείῳ τόπῳ. Γενικῶς ὅμως τὸν νεωτερισμὸν τοῦτον τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐξετάζοντες δὲν δυνάμεθα εἰμὴ νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι οὗτος εἶναι λίαν παράδοξος· καὶ ἐπὶ ἄλλων θεσμῶν ὁ Ἰουστινιανὸς εὗρέθη πρὸ ὁμοίου διχασμοῦ καὶ ἐπέφερεν ὡσάυτως τὴν ἔνωσιν αὐτῶν· οὕτω λ. χ. ἐπὶ τῶν κληροδοτημάτων, ἐπὶ τῆς χρησικτησίας, ἐπὶ τῆς ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχῆς κτλ.· πᾶν ὅ,τι ὅμως ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐνήργησεν, οὐδαμοῦ ἐν ὅλῳ τῷ ῥωμαϊκῷ δικαίῳ ἀπαντᾷ· κηρύσσει ἐνταῦθα τὴν *actio ex stipulatu*, τὴν τυπικὴν ταύτην ἀγωγὴν τοῦ αὐστηροῦ δικαίου, ὡς ἀγωγὴν καλῆς πίστεως, καὶ θεωρεῖ τὴν *stipulatio* ὡς σιωπηρῶς ὑφισταμένην. Τοιοῦτος νεωτερισμὸς εἶναι ἐντελῶς ξένος τῆς ῥωμαϊκῆς νομικῆς ἐπιστήμης καὶ πάντῃ ἀνοίκειος πρὸς τὸ ῥωμαϊκὸν νομικὸν πνεῦμα· πᾶσα ἄλλη ὀνομασία διὰ τὴν ἀγωγὴν

ταύτην θὰ ἦτο μᾶλλον ἁρμόζουσα, καὶ δὲν δύνатаί τις τῷ ὄντι νὰ διᾷδῃ ἕτερόν τινα λόγον τῆς τοιαύτης πράξεως εἰμὴ παιδικὴν εὐχαρίστησιν τοῦ αὐτοκράτορος, ὡς εὐφυῶς εἶπέ ποτε ὁ Windscheid, τὸ ὅτι κατῴρθωσεν οὗτος νὰ ὀνομάσῃ τοιαύτην ἀγωγὴν *actio ex stipulatu*. Ἡ νέα αὕτη ἀγωγὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ χωρεῖ, ἐκτὸς ἐὰν διὰ συμφώνου ἀποκλεισθῇ, πάντοτε, δηλ. οὐ μόνον ἐν ταῖς περιπτώσεσι τοῦ διαζυγίου καὶ τῆς διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ἀνδρὸς διαλύσεως τοῦ γάμου ἀλλὰ καὶ ἐν ᾗ περιπτώσει οὗτος διελύθη θανάτῳ τῆς γυναικὸς, καὶ εἶναι φύσεως περιουσιακῆς.

§ 68

Ἑτέρα τροποποίησις εἰσαχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν γυναικῶν διὰ τὴν ἀνάληψιν τῶν προικῶν αὐτῶν εἶναι ἢ ὑπὲρ αὐτῶν ἀναγνώρισις νομίμου προνομιακῆς ὑποθήκης ἐφ' ἀπάσης τῆς περιουσίας τοῦ ἀνδρὸς καὶ προσέτι τὸ δικαίωμα τῆς διεκδικήσεως τῶν προικῶν πραγμάτων μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου.

Τὰ καθ' ἕκαστον τῶν ἐξασφαλιστικῶν τούτων μέσων ἀναπτυχθήσονται ἐπίσης κατωτέρω. Γενικῶς ὅμως ἐνταῦθα ἐξετάζοντες τὰς τροποποιήσεις ταύτας τοῦ Ἰουστινιανοῦ, διὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν ὁποίων βεβαίως δὲν θὰ συνετέλεσεν ὀλίγον ἢ κατὰ Προκόπιον περίπυστος καὶ περίπτυστος Θεοδώρα καὶ αἱ ῥαδιουργίαι τῆς αὐλῆς, καὶ ὧν ἕνεκεν ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος ὀνομάσθη *imperator uxorius*, κάλλιστα διαβλέπομεν τὴν πορείαν τῆς νεωτέρης ῥωμαϊκῆς νομοθεσίας εἰς τὸ νὰ διαφυλάξῃ τὰς προίκας τῶν γυναικῶν, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἀρχαιότατον δίκαιον, ὅπερ ἐπροστάτευε κυρίως τὰ συμφέροντα τοῦ ἀνδρὸς. Καίτοι ὅμως τὰ προστατευτικὰ ταῦτα μέσα τοῦ Ἰουστινιανοῦ λίαν συντελοῦσιν εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῶν γυναικῶν, οὐχ ἥττον ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι τὸ ἐπὶ τῆς προικὸς δικαίωμα τοῦ ἀνδρὸς οὐδόλως μετεβλήθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τούτου· τὰ ἐν ἔτει 529 διὰ τῆς *const. 30 C. de J. D.*

(5.12) παρασχεθέντα τῇ γυναικὶ προνόμια, ἡ ἐν ἔτει 530 διὰ τῆς const. un C. de R. U. (5.13) καθιερωθεῖσα χάριν αὐτῆς νόμιμος ὑποθήκη καὶ τὸ κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος (531) παραχωρηθὲν τῇ ὑποθήκῃ ταύτῃ προνόμιον, καίτοι οὐσιωδῶς μετέβαλον τὸ ἀρχαιότερον δίκαιον, καὶ δὴ χάριν τῆς γυναικὸς καὶ ἐναντίον τοῦ συμφέροντος τοῦ ἀνδρός, οὐχ ἥττον ταῦτα πάντα εἶναι εἰμὴ ἐξασφαλιστικὰ μέσα, εὐκολύνοντα τὴν ἐνάσκησιν τῆς πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς προικὸς ἀπαιτήσεως τῆς γυναικὸς· ἡ ἐπὶ τῆς προικὸς κυριότης τοῦ ἀνδρὸς ἐξακολουθεῖ ὑφισταμένη καὶ κατὰ τὸ νεώτατον ῥωμαϊκὸν δίκαιον, μὴ δυνηθέντος τοῦ Ἰουστινιανοῦ ν' ἀπομακρυνθῇ τῶν ἀρχαίων ῥωμαϊκῶν παραδόσεων, καθ' ἃς ὁ paterfamilias ἔδει νὰ ᾗ κύριος τῆς προικὸς ὡς εἶναι καὶ κύριος τῆς οἰκογενείας.¹ Ἡ εἰς τὴν παλαιὰν μάλιστα ταύτην ἐκδοχὴν ἐμμονὴ καθίσταται ἔτι μᾶλλον ἀξιοπαρατήρητος ὡς ἐκ τοῦ ὅτι ἡ ἀντίθετος ἀρχὴ ὑφίστατο ἤδη ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς νόμοις (πρβλ. I. σελ. 26), καὶ ἐφτηρμόζετο μάλιστα ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς ἐπαρχίαις τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἐδίκτου τοῦ διοικητοῦ τῆς Αἰγύπτου Τιβερίου Ἰουλίου Ἀλεξάνδρου, τοῦ ἐκδοθέντος ἐπὶ αὐτοκράτορος Galba ἐν ἔτει 68 μ. χ. ἔνθα λέγεται: «... Τὰς μὲν προῖκας ἀλλοτρίας οὕσας καὶ οὐ τῶν εἰληφότων ἀνδρῶν καὶ ὁ θεὸς Σεβαστὸς ἐκέλευσεν καὶ οἱ ἑπαρχοὶ ἐκ τοῦ φόσκου ταῖς γυναιξὶν ἀποδίδοσθαι, ὧν βεβαίαν δεῖ τὴν πρωτοπραξίαν

¹ « N'avez-vous jamais vu un jeune chêne que le hasard a fait naître à l'ombre d'un vieux ? Il végète et se contourne pour atteindre les rayons du soleil qui sont sa vie. Quant le vieux chêne, dont on n'a jamais coupé la moindre branche pour faire place à l'autre, tombe de caducité, il est trop tard pour que le jeune fasse un arbre bel et droit. Que de personnes et de choses sont ce jeune arbre », λέγει ἐν ὥραῳ παραβολῇ ὁ Sincholle, πρὸς ἐνδειξιν τῆς ἐπιρροῆς τῶν ἀρχαίων ῥωμαϊκῶν παραδόσεων ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ προικώου συστήματος.

φυλάσσειν»¹. ἐκτὸς τούτου ἀναμφισβήτητον εἶναι ὅτι ἡ καθιέρωσις τῆς ἀντιθέτου ἀρχῆς δηλ. ἡ μὴ ἀναγνώρισις δικαιώματος κυριότητος τοῦ ἀνδρὸς ἐπὶ τῆς προικὸς, θὰ ἦτο διὰ τὸ νεώτερον ῥωμαϊκὸν δίκαιον συνεπεστέρα καὶ λογικωτέρα, καθότι λίαν ἀσυνεπὲς εἶνε νὰ θεωρῇται ἀφ' ἑνὸς ὁ ἀνὴρ ὡς κύριος τῆς προικὸς, δηλ. ὡς ἔχων διαρκὲς δικαίωμα ἐπὶ ταύτης, καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ ἐπιβάλληται αὐτῷ ἡ ὑποχρέωσις ν' ἀποκαταστήσῃ ταύτην, δηλ. ν' ἀναγνωρίζηται ὅτι οὗτος ἔλαβε τὴν προῖκα δι' ὠρισμένον χρόνον καὶ ὑπὸ τὴν ὑποχρέωσιν τῆς ἐπιστροφῆς, καὶ μάλιστα ἡ γυνὴ νὰ δύναται νὰ διενδικήσῃ τὰ προικῶα παρὰ παντὸς κατόχου νομίμως κτησαμένου αὐτά· συνεπέστερον λοιπὸν θὰ ἦτο ἂν ὁ Ἰουστινιανὸς ὥριζεν ὅτι ἡ γυνὴ εἶναι κυρία τῆς προικὸς, ὁ δὲ ἀνὴρ ἔχει μόνον τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ λαμβάνῃ τοὺς καρποὺς καὶ νὰ ποιῇται χρῆσιν αὐτῆς. Ἰννοσητὴ ὅμως καὶ δὴ καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα παραδείγματα ἀπαντᾷ ἡ εἰς τὰς γενικὰς ἀρχὰς ἐμμονὴ τῶν ῥωμαίων νομικῶν, ὡς καὶ ἡ διὰ διαφορῶν μέσων ὑπεκφυγὴ καὶ ἀλλοίωσις αὐτῶν χάριν κοινωνικῶν ἀναγκῶν. Παραμείνασαι πισταὶ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ἀρχαιοτέρου δικαίου ἢ τε νομικὴ ἐπιστήμη καὶ νομοθεσία, διὰ διαφορῶν πλαγίων μέσων προσεπάθησαν νὰ ἐξασφαλίσωσιν εἰς τὴν γυναῖκα τὴν ἀνάληψιν τῆς προικὸς, οὕτως ὥστε λαμβανομένων ὑπ' ὄψει τῶν νεωτέρων νομοθετημάτων τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τῆς ἐρμηνείας, ἣτις ἐδόθη αὐτοῖς, ἡ ἐπὶ τῆς προικὸς κυριότης τοῦ ἀνδρὸς ἐξασθενοῦται ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε λογικῶς ἡδύνατό τις νὰ καθιερώσῃ ὡς ἀρχὴν ὅτι ἡ γυνὴ εἶναι πράγματι ἡ κυρία τῆς προικὸς. Ἀλλ' ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ G i d e ἡ λογικὴ καὶ τὸ θετικὸν δίκαιον δὲν συμφωνοῦσι πάντοτε.—Αἱ νεώτεραι νομοθεσίαι μὴ δεσμευόμεναι ποσῶς ἐκ τῶν ῥωμαϊκῶν παραδόσεων δὲν ἐδίστασαν ποσῶς νὰ καθιερώσωσιν ὡς ἀρχὴν τὸ ὅτι ἡ γυνὴ εἶναι κυρία τῆς

¹ Πρὸβλ. H ä n e l: Corpus legum § 5 σελ. 269. Περὶ τοῦτου πρὸβλ. ἐν τούτοις D e m a n g e a t αὐτ. σελ. 83 ἐπ.

προϊκός, περιορίσαντες τὸ ἐπὶ ταύτης δικαίωμα τοῦ ἀνδρός εἰς δικαίωμα διαχειρίσεως καὶ ἐπικαρπίας.

Περαίνοντες ἐνταῦθα τὴν σύντομον τύτην ἱστορικὴν εἰσαγωγὴν, παρατηροῦμεν ἐν τέλει ὅτι διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς πρὸς ἀνάληψιν τῆς προϊκὸς ἀπαιτήσεως ἀνεπτύχθη σπουδαίως ἡ νομικὴ σημασία τοῦ θεσμοῦ τῆς προϊκός. Ἄνευ τῆς ἀγωγῆς ταύτης ἡ προίξ θὰ ἦτο εἰς τῶν συνήθων τρόπων (*causae*), δι' ὧν μεταβιβάζονται τινι ἀντικείμενα περιουσίας (*causa adquisitiōis*). αὕτη θὰ περιήρχετο εἰς τὴν περιουσίαν τοῦ ἀνδρός, ὅστις θὰ εἶχε ταύτην ὡς ἔχει πᾶν ὅ,τι ἀποκτᾷ δι' ἀγορᾶς, κληρονομίας, κληροδοσίας, δωρεᾶς κτλ. Διὰ τῆς ἀναπτύξεως ὅμως τῆς ἀγωγῆς ταύτης ἡ προίξ ἀπέκτησε τὸν εἰδικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα· αὕτη μεταβιβάζεται μὲν καὶ πάλιν εἰς τὴν περιουσίαν τοῦ ἀνδρός, οὐχ ἥττον φέρει μεθ' ἑαυτῆς ὠρισμένας ἰδιότητας, δέον ν' ἀποδοθῇ ὑφ' ὠρισμένων προϋποθέσεων. Τὸ γεγονός τοῦτο ἀποτελεῖ τὸ σπουδαιότερον μέρος τῆς ὅλης περὶ προϊκὸς διδασκαλίας. Πρβλ. *B e r e n g e r* αὐτ. σελ. 19 ἐπ., σελ. 173.

Πρὶν εἰσελθωμεν εἰς τὰ καθ' ἕκαστον τῆς ἀποδόσεως τῆς προϊκός, δέον νὰ παρατηρήσωμεν καὶ τὰ ἐξῆς ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐν ταῖς πηγαῖς ἀπαντῶσαν ἔκφρασιν. Αἱ ῥωμαϊκαὶ πηγαὶ ὁμιλοῦσι περὶ *restitutio dotis, dotem restituere*, αἱ Βυζαντιακαὶ περὶ ἀποδόσεως, ἀποκαταστάσεως, ἀντιστροφῆς τῆς προϊκός· εἰς ἀμφοτέρας τὰς γλώσσας ἡ αὐτὴ ἀνακρίβεια· καθότι ἡ προίξ δὲν περιέρχεται πάντοτε εἰς ἐκείνον παρ' οὗ ἐδόθη, δὲν μεταβιβάζεται εἰς τὴν π ρ ο τ έ ρ α ν αὐτῆς θέσιν. Ἡ τοιαύτη ὅμως χρῆσις ἢ μᾶλλον κατάχρησις τῆς λέξεως *restituere* ἀπαντᾷ πολλάκις ἐν ταῖς πηγαῖς ἡμῶν. Οὕτω λ.χ. λέγεται ἐν αὐταῖς *hereditatem, fideicommissum restituere, fructum restitutio*. Πρβλ. *L. 22 D. de V. S.* (50. 16): «ἀποκαθιστᾶν δέ ἐστι τὸ καὶ τὴν νομὴν παραδοῦναι καὶ τοὺς καρποὺς τοῦ πράγματος· καὶ ἄλλα πολλὰ τῷ ὀνόματι τῆς ἀποκαταστάσεως περιέχεται.» (Βασ. (2.2)κ'). Πρβλ. *L. 246 D. h. t.* (50.16.).

ΒΙΒΛΙΟΝ ΕΚΤΟΝ

ΤΑ ΠΡΟΣ ΑΝΑΛΗΨΙΝ ΤΗΣ ΠΡΟΙΚΟΣ

ΕΝΔΙΚΑ ΜΕΣΑ

BIBΛION EKTON

ΤΑ ΠΡΟΣ ΑΝΑΛΗΨΙΝ ΤΗΣ ΠΡΟΙΚΟΣ ΕΝΔΙΚΑ ΜΕΣΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

§ 69.

Τὸ Ῥωμαϊκὸν Δίκαιον ἀναχωροῦν ἐκ τῆς ἄλλως ὑγιοῦς ἀρχῆς: *Rei publicae interest mulieres dotes salvas habere*, παρέσχε πρὸς ἀνάληψιν τῆς προικὸς οὐ μόνον προσωπικὰς ἀλλὰ καὶ πραγματικὰς ἀγωγὰς. Προσεπάθησε διὰ διαφόρων μέσων, ὅπως ἐξασφάλισεν τῇ γυναικὶ τὴν προίκα αὐτῆς. Ἐν τοῖς ἐπομένοις διακριτέον τὰ διάφορα ταῦτα εἶδη τῶν ἀγωγῶν.

Α. ΠΡΟΣΩΠΙΚΑΙ ΑΓΩΓΑΙ

§ 70.

Ἐν τῇ ἱστορικῇ ἡμῶν εἰσαγωγῇ ἐξητάσμεν πῶς ἀνεπτύχθησαν συγχρόνως παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις ἡ *actio rei uxoriae* καὶ ἡ *actio ex stipulatu* καὶ πῶς κατόπιν ὁ Ἰουστινιανὸς διὰ τῆς ἐν ἔτει 530 ἐκδοθείσης *Constitutio unica Codicis de rei uxoriae actione in ex stipulatu actionem transfusa et de natura dotibus praestita* (5.13), συνεχώνευσεν τὰς ἀγωγὰς ταύτας εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθεῖσαν νέαν *actio de dote* καλουμένην. Ἐνταῦθα θὰ ἐξετάσωμεν εἰδικώτερον τὰ ἐφ' ἐκάστης τῶν ἀγωγῶν τούτων ἰσχύοντα.

1. ACTIO REI UXORIAE¹

§ 71.

Ἐν τῇ εἰδικωτέρᾳ ἀναπτύξει τῆς ἀγωγῆς ταύτης θέλομεν πρῶτον ἐξετάσει τὰ πρόσωπα (ἐνάγων, ἐναγόμενος), κατόπιν τὰς ἐπὶ τῆς προκειμένης ἀγωγῆς ἰσχυούσας ἰδιορρύθμους πα ρ α κ ρ α τ ῆ σ ε ι ς, μεθ' ὧς τὰς περὶ τὴν ἀποκατάστασιν προθεσμίας καὶ τέλος τὰ περὶ τοῦ τύπου καὶ τῆς ἀποδείξεως τῆς ἀγωγῆς ταύτης.

¹ Ἐν τῷ Πανδέκτῃ γίνεται πάντοτε λόγος περὶ *actio de dote* (πρβλ. λ. χ. L. 8 D. de cap. min. (4. 5), L. 36 D. de pecul. (15. 1), L. 22 § 12 D. sol. matr. (24. 3) κλπ. Ἐκ τούτου συγγραφεῖς τινες (G l ü c k αὐτ. XXVII σελ. 120, H a s s e αὐτ. σελ. 224) παραδέχονται δύο ἀγωγάς: τὴν *actio rei uxoriae* ἀποτελοῦσαν τὸ γένος καὶ ἐφαρμοζομένην ἐπὶ τε τοῦ χαλαροῦ καὶ αὐστηροῦ γάμου, καὶ τὴν *actio de dote* ἀποτελοῦσαν τὸ εἶδος καὶ ἐφαρμοζομένην μόνον ἐπὶ τοῦ χαλαροῦ γάμου· οἱ συγγραφεῖς δηλ. οὗτοι φρονοῦσιν ὅτι ἐν τῷ Πανδέκτῃ ἀπαντᾷ μόνον ἡ *actio de dote*, διότι καθ' ἣν ἐποχὴν ἤκμαζον οἱ νομικοί, ἐκ τῶν συγγραμμάτων τῶν ὁποίων συνετάχθη οὗτος, ἐπεκράτει κυρίως ὁ ἐλεύθερος γάμος, ἐφ' οὗ εἰδικῶς ἐχώρει ἡ *actio de dote*. Ἡ κηθιρουμένη ὅμως αὕτη διάκρισις ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ δύναται, φρονοῦμεν, νὰ ὑποστηριχθῇ, καθότι οὐδὲ ἔχνος τοιαύτης ἀπαντῶμεν ἐν ταῖς πηγαῖς ἡμῶν. Ἄν ἐν τῷ Πανδέκτῃ γίνεται λόγος πάντοτε περὶ τῆς *actio dotis* ἢ *ex dote*, τοῦτο δικαιολογεῖται ἀπλούστατα ὥς ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς συνεχῶνευσε τὴν *actio rei uxoriae* ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθείσῃ *actio ex stipulatu*· ἀπορριφθείσης ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ τῆς ὀνομασίας *actio rei uxoriae*, οἱ συντάκται τοῦ Πανδέκτου ἀντικατέστησαν ταύτην διὰ τῆς ἐκφράσεως *actio dotis* ἀποφεύγοντες οὕτω τὸν ἀναχρονισμόν, εἰς ὃν θὰ περιέπιπτον ἂν ἐκάλουν ταύτην *actio ex stipulatu*. Τοῦτο ἀποδεικνύεται προφανέστατα ἂν τις παραβῇ τὰ Βατικανὰ τεμάχια πρὸς τὰ ἀνάλογα χωρία τοῦ Πανδέκτου· ἐκ τῆς παραβολῆς ταύτης δεικνύται ὅτι ἡ *actio rei uxoriae* τῶν Βατικανῶν τεμαχίων δὲν εἶναι ἄλλο εἰμὴ ἡ *actio de dote* τοῦ Πανδέκτου. Πρβλ. λ. χ. Vat. f. § 102 καὶ L. 22 § 12 D. sol. matr. (24. 3) καὶ L. 36. D. de pecul. (15. 1). Πρβλ. L a b a d i e - L a g r a v e αὐτ. σελ. 18, ὅστις ὅμως ἀνακριβῶς ἐκθέτει τὴν διαίρεσιν, καὶ P e l l a t αὐτ. σελ. 10 σημ. 4.

I. ΕΝΑΓΩΝ

Ἐνταῦθα διακριτέον τὸν τρόπον τῆς διαλύσεως τοῦ γάμου καὶ δὴ :

Α'. Ἐὰν ὁ γάμος διελύθῃ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ἀνδρὸς ἢ διὰ χωρισμοῦ, ὅτε δεόν πάλιν νὰ διακρίνωμεν :

α) Ἄν ἡ γυνὴ ἦναι αὐτεξουσία κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς λύσεως τοῦ γάμου. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ τῇ γυναικὶ καὶ μόνη προσήκει ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἀγωγὴ, ἀδιαφόρως τοῦ τρόπου καθ' ὃν κατέστη αὐτεξουσία (διὰ χειραφεσίας ἢ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ἐξουσιαστοῦ) καὶ ἀδιαφόρως τοῦ εἴδους τῆς προικός.¹ (profectitia-adventitia).

¹ Τὸ τελευταῖον τοῦτο περιορίζει ὁ Bechmann αὐτ. I σελ. 61 ἐπ. ὡς πρὸς τὴν περίπτωσιν τῆς διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ἀνδρὸς διαλύσεως τοῦ γάμου, δεχόμενος ὅτι τότε ἡ γυνὴ μόνον τὴν dos profectitia καὶ τὴν ἐκ τῆς ἰδίας περιουσίας συσταθεῖσαν προῖκα δύναται ν' ἀναζητήσῃ. Οὐχ ἦττον οἱ λόγοι, οὗς πρὸς βεβαίωσιν τῆς γνώμης αὐτοῦ φέρει, δὲν πείθουσι, καθότι ἡ const. 3. C. Theod. de dot. (3.13) «... si constante matrimonio maritus fatali fuerit sorte consumptus, dos, quae data dicitur vel promissa ex eius uxoris facultatibus, ad eam (feminam) revertatur...» φαίνεται μὲν ὑποστηρίζουσα τὴν γνώμην ταύτην, οὐχ ἦττον ἔὰν λάβωμεν αὐτὴν ὑπ' ὄψει κατὰ λέξιν : *ex eius uxoris facultatibus* δεόν νὰ καθιερώσωμεν τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τὴν dos profectitia, διότι καὶ περὶ αὐτῆς οὐδὲν ἐν τῷ νόμῳ λέγεται, καὶ ὅμως οὐδ' αὐτὸς ὁ Bechmann δέχεται τοῦτο. Ἐκτὸς τούτου ὁ νόμος οὗτος περιελήφθη καὶ ἐν τῷ Ἰουστινιανείῳ Κώδικι ὡς const. 11 sol. matr. (5.18)· ἀν' ἡ ἐρμηνεία τοῦ Bechmann ἦτο ὀρθή, τότε οἱ συντάκται τοῦ κώδικος ἔπρεπε νὰ διαγράψωσι τὰς λέξεις ταύτας, καθότι κατὰ τὸ Ἰουστινιανεὸν δίκαιον βεβαίως δὲν ἰσχύει ὁ περιορισμὸς, ὃν ὁ Bechmann ἰσχυρίζεται. Ὡς πρὸς τὰ ἄλλα ἐπιχειρήματα τοῦ Bechmann ὅρα κυρίως Scheurl αὐτ. VI σελ. 17 ἐπ., Cz y h l a r z αὐτ. σελ. 297 σημ. 3., S t e r n b e r g αὐτ. σελ. 39 ἐπ. — Ἄλλως τε δὲν ὑπάρχει καὶ λόγος τοῦ τοιούτου περιορισμοῦ· διατί ἐπὶ διαζυγίῳ νὰ λαμβάνῃ ἡ γυνὴ πάντοτε τὴν προῖκα, ἀδιαφόρως ἂν αὕτη ἦναι profectitia ἢ adventitia, καὶ ἐπὶ θανάτου τοῦ ἀνδρὸς νὰ λαμβάνῃ μόνον τὴν profectitia καὶ τὴν παρ' αὐτῆς συσταθεῖσαν ;

Ulp. frag. VI § 6. «*Divortio facto, si quidem sui iuris sit mulier, ipsa habet rei uxoriae actionem, id est dotis repetitionem.*»¹

Τὸ δικαίωμα τοῦτο τῆς γυναικός,² ὅπερ ὑφίσταται καὶ

¹ Ἀξίον παρατηρήσεως εἶναι ἐνταῦθα ὅτι ἐν τῷ Οὐλπιανῷ οὐδὲν περὶ τῆς διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ἀνδρὸς λύσεως τοῦ γάμου λέγεται, τοῦθ' ὅπερ συμβαίνει καὶ ἐν τῷ Πανδέκτῃ, ἐνθα σχεδὸν πάντοτε μόνον περὶ διαζυγίου γίνεται λόγος. Καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὸν Πανδέκτην ἡ τοιαύτη ἔλλειψις δικαιολογεῖται ὡς ἐκ τοῦ ὅτι κατὰ τὸ Ἰουστινιάνειον δίκαιον δὲν ὑπῆρχον πλέον οὐσιώδεις διαφοραὶ μεταξὺ τῶν δύο τούτων περιπτώσεων, ὡς πρὸς τὸν Οὐλπιανὸν ὅμως ἡ τοιαύτη ἔλλειψις εἶναι περίεργος ἀφοῦ μάλιστα, ὡς ἐκ τοῦ συνόλου ἐξάγεται, οὗτος ἐσχόπει ν' ἀναπτύξῃ ἐν γένει τὴν ἐπὶ τῆς προικὸς νομικὴν σημασίαν τῆς διαλύσεως τοῦ γάμου. Ἀνεξαρτήτως ὅμως τοῦ λόγου τῆς ἐλλείψεως (ὁ B e c h m a n n αὐτ. I σελ. 59 φρονεῖ ὅτι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ γυνὴ εἶχε *actio rei uxoriae utilis*) βέβαιον εἶναι ὅτι ἐν τῇ ἐποχῇ τῶν Γράκων ἤδη εἶχεν ἡ γυνὴ δικαίωμα πρὸς ἀνάληψιν τῆς προικὸς. Πρβλ. L. 66. D. sol. matr. (24.3). Πρβλ. B e c h m a n n αὐτ. I σελ. 59 ἐπ. καὶ Gide αὐτ. σελ. 513.

² Ἀλλως ἐνταῦθα πάλιν σκέπτεται ὁ B e c h m a n n I σελ. 78, II. σελ. 295. Ὁ συγγραφεὺς οὗτος φρονεῖ ὅτι πρὸς πραγματικὴν ἀπόκτησιν τῆς ἀγωγῆς ταύτης ἀπαιτεῖται καὶ εἰδική τις δῆλωσις βουλήσεως ἐκ μέρους τῆς γυναικός. Τοιαύτην τινὰ δῆλωσιν διὰβλέπει ὁ συγγραφεὺς ἐν τῇ *interpellatio* καὶ ἔνεκα τούτου φρονεῖ ὅτι πρὸ ταύτης δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ κληρονομήσεως τῆς *actio rei uxoriae*, καθότι μόνον κεκτημένα δικαιώματα δύνανται νὰ κληρονομηθῶσιν, ἡ δὲ ἀγωγὴ αὕτη ἀποκτᾶται τὸ πρῶτον διὰ τῆς *interpellatio*. Ἡ γνώμη αὕτη τοῦ B e c h m a n n δὲν δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ. Πρβλ. ἐναντίον ταύτης S c h e u r l αὐτ. VI. σ. 22 ἐπ., C z y h l a r z αὐτ. σελ. 300 ἐπ., S t e r n b e r g αὐτ. σελ. 38 ἐπ. Ὁ λόγος, ἔνεκα τοῦ ὁποίου τὸ δικαίωμα τοῦτο δὲν μεταβιβάζεται εἰς τοὺς κληρονόμους, δὲν εἶναι τὸ ὅτι ἐλλείπει ἡ βούλησις τῆς γυναικός, ἀλλ' ἡ οἰκογενειακὴ φύσις αὐτοῦ, περὶ ἧς καὶ ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ ὠμιλήσαμεν. Ὁ B e c h m a n n διὰ τῆς γνώμης αὐτοῦ ἀποδίδει εἰς τὴν ὑπερημερίαν σημασίαν πολὺ ὑπερτέραν ἐκείνης, ἣν αὕτη ἔχει· δι' αὐτῆς διαιωνίζεται μὲν ἐνοχὴ τις ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ παραχθῇ νέα τοιαύτη· ἐὰν δὲν ὑφίστατο δικαίωμα, οὐδ' ἡ ὑπερημερία ἠδύνατο νὰ παραγάγῃ τοιοῦτον. Ἐκ τῆς θελήσεως τῆς γυναικός δὲν ἐξαρτᾶται τὸ δικαίωμα, ἀλλὰ μόνον ἡ ἐνάσκησις αὐτοῦ. Πρβλ. προσέτι A p p e l i u s: Archiv f. praktische Rechtswissensch. 3 F o l g e τόμ. I σελ. 53 ἐπ.

ἐν ἣ περιπτώσει αὕτη κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς συστάσεως τῆς προικὸς δὲν ἦτο αὐτεξουσία, εἶναι ἐντελῶς προσωπικὸν (*ius personalissimum*¹) μὴ μεταβιβαζόμενον εἰς τοὺς κληρονόμους ἀλλ' ἀποσβεννύμενον ἅμα τῷ θανάτῳ τῆς γυναικός, ἐκτὸς ἐὰν ἡ γυνὴ προκατήρξατο ἤδη τῆς δίκης, ἢ ἐὰν ὁ ἀνὴρ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ θανάτου τῆς γυναικὸς διετέλει ἐν ὑπερημερίᾳ. Καὶ ἡ μὲν πρώτη τῶν περιπτώσεων τούτων εἶναι συνέπεια τῆς γενικῆς ἀρχῆς: *omnes actiones, quae morte aut tempore pereunt, semel inclusae iudicio salvae permanent*,² ἢ δὲ ἑτέρα ἐμπεριεχομένη ἐν τῷ τεμαχίῳ τοῦ Οὐλπιανοῦ: *Post divortium defuncta muliere heredi eius actio non aliter datur, quam si moram in dote mulieri reddenda maritus fecerit* (Ulp. f. VI § 7), σκοπεῖν' ἀποκλείσῃ τὴν ἐκ τῆς παρανόμου πράξεως τοῦ ἀνδρὸς προσπόρισιν ὠφελείας, διότι ἂν οὗτος ὀχληθεὶς παρὰ τῆς γυναικός, κατέβαλεν ἀμέσως τὴν προίκα, αὕτη θὰ μεταβιβάζετο μετὰ τῆς λοιπῆς περιουσίας τῆς γυναικὸς εἰς τοὺς κληρονόμους αὐτῆς, ἐνῶ ἤδη διατελῶν οὗτος ἐν ὑπερημερίᾳ, ἄρα εὐρισκόμενος ἐν πταίσματι, θὰ διετῆρει ταύτην πρὸς βλάβην τῶν κληρονόμων τῆς γυναικός. Πρβλ. Vat. fr. § 95. 97. 112. 334. Ὅρα ὡσαύτως L. 57 D. sol. matr. (24.3) ἐνθα λέγεται: «*Quod si fundi sui fructum mulier viro cessit, restitui is a viro debet: cum proprietate enim ad heredem eius transisset, si vir in reddendo eo non fecisset moram.*» Ἐπὶ τῆς σκέψεως μάλι-

¹ Ἐκ τούτου ἐξάγεται ἔτι ἡ συνέπεια, ὅτι ἡ ἀγωγὴ αὕτη ἀνήκει τῇ γυναικὶ καὶ ἐν ἣ περιπτώσει ἡ περιουσία αὐτῆς ἐδημεύθη. Πρβλ. L. 5 § 1 D. de bon. damn. (48.20). Πρβλ. Phostirooulos αὐτ. σελ. 49.

² Πρβλ. L. 139 D. de R. J. (50.17) καὶ L. 87 h. t. (50.17), L. 58 D. de O. et A. (44.7). Λαμβάνοντες δ' ὑπ' ὄψιν τὸν ἀνωτέρω σελ. 11 ἐπ. γενόμενον παραλληλισμὸν τῆς *actio rei uxoria* πρὸς τὴν *actio injuriarum* δυνάμεθα καὶ ἐνταῦθα νὰ εἰπώμεν ὅ,τι ἐπὶ ἐκείνης λέγει ὁ Οὐλπιανὸς ἐν L. 28 D. de iniur. (47.10): *Iniuriarum actio in bonis nostris non computatur, antequam litem contestemur*. Πρβλ. L. 13 D. h. t. (47.10).

στα ταύτης ἐρειδόμενος ὁ C z y h l a r z δικαίως λέγει, ὅτι ἐνταῦθα δὲν πρέπει κυρίως νὰ ποιώμεθα λόγον περὶ κληρονομήσεως τῆς *actio rei uxoriae*· αὕτη ἀποσβέννυται ἅμα τῷ θανάτῳ τῆς γυναικός, οἱ δὲ κληρονόμοι ἀποκτῶσι νέαν ἀγωγὴν· ἐπειδὴ ὅμως ἀμφότεραι αἱ ἀγωγαὶ αὗται ἔχουσι τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον, ἔνεκα τούτου καταχρηστικῶς γίνεται λόγος περὶ διαιωνίσεως τῆς *actio rei uxoriae*.—Περὶ τῆς ὑπερημερίας ταύτης ἰσχύουσιν οἱ γενικοὶ κανόνες, ἄρα καὶ ἡ ἀπαιτούμενη ἐνταῦθα ὀχλησις οὐδενὸς τύπου δεῖται, καὶ δύναται νὰ ἐνεργηθῇ οὐ μόνον ὑπὸ τῆς γυναικός, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τινος τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῆς.¹ Πρβλ. C z y h l a r z αὐτ. 299 σημ. 6., Παπαρρηγόπουλον Ἐνοχ. III σ. 181, B e c h m a n n αὐτ. II σελ 297 σημ. 3, D e r n b u r g αὐτ. II § 40, P e l l a t αὐτ. σελ. 12 ἐπ., πρβλ. καὶ P h o s t i r o p o u l o s αὐτ. σελ. 43.

β'.) Ἄν ἡ γυνὴ ἦν αὐτῆς ἐξουσία. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ δικαίωμα ὅπως ἐγείρῃ τὴν *actio rei uxoriae* ἔχει ὁ ἐξουσιαστὴς τῇ συναινέσει τῆς θυγατρὸς, *adiuncta filiae persona*.

Ulpiani frag. VI § 6: «Quod si in potestate patris sit, pater adiuncta filiae persona habet actionem rei uxoriae: nec interest, adventicia sit dos an profecticia». Ἄν καὶ τὸ χωρίον τοῦτο, ὡς καὶ τὰ ἐν τῇ σημειώσει ἀναφερόμενα, ποιῇται λόγον μόνον περὶ χωρισμοῦ, οὐχ ἡττον ἐκ τῆς *const. 10 C. sol. matr.*² (5.18) ἐξάγεται ὅτι τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ ἐπὶ θανάτου τοῦ ἀνδρός.

¹ Πρβλ. Vat. fr. § 112, Vat. fragm. § 95 καὶ L. 139 D. de R. J. (50.17). Πρβλ. καὶ L. 87 h. t. (50.17) καὶ L. 58 D. de O. et A. (44.7).

² Πρβλ. Vat. frag. § 269, L. 2. § 1, L. 22 § 1, L. 34 D. sol. matr. (24.3), L. 7 D. de pact. dot. (23.4), L. 34, 35 D. de leg. II (31), L. 14 D. ad leg. Falc. (35.2).

³ «Si socero filiae tuae dotem dedisti, licet in eius positus potestate gener tuus rebus humanis exemptus sit, tamen non de peculio, sed in solidum a te consen-

Τὴν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀπαιτουμένην συναίνεσιν τῆς γυναικὸς ὑπηγόρευσαν σπουδαῖοι λόγοι, καθότι κατὰ τὸ ἀρχαιότερον δίκαιον ὁ πατήρ δυνάμει τῆς πατρικῆς αὐτοῦ ἐξουσίας ἠδύνατο μονομερῶς νὰ διαλύσῃ τὸν γάμον τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ· ἄρα λίαν ἐπίφοβον ἦτο μήπως πλεονέκτης πατήρ, ὅπως ἐπανακτήσῃ καὶ πάλιν τὴν ἣν ἔδωκε προῖκα, διαλύσῃ τὸν εὐτυχῇ γάμον τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ. Ἡ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὁμως ἀπαιτουμένη συναίνεσις αὕτη τῆς θυγατρὸς ἠμπόδιζε τὴν εἰς αὐτὸν ἐπιστροφὴν τῆς προικὸς καὶ θὰ ἐκώλυε συνεπῶς αὐτὸν τοῦ νὰ διαλύσῃ χάριν πλεονεξίας τὸν γάμον. Βραδύτερον μάλιστα ἐπὶ Ἀντωνίου, ἡ τοιαύτη συναίνεσις τῆς γυναικὸς ἀπητεῖτο καὶ διὰ τὴν ἐπίτευξιν διαζυγίου μὴ δυναμένου τοῦ πατρὸς μονομερῶς νὰ διαλύσῃ τὸν γάμον τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ. Πρβλ. Paul. sent. V. 6 § 15 καὶ L. 1 § 5 D. de lib. exhib. (43.30).

Πρὶν εἰσελθῶμεν εἰς τὴν κατ' ἰδίαν ἐξέτασιν τῆς ἀγωγῆς ταύτης ὡς πρὸς τὸ περὶ οὗ πρόκειται θέμα, ἐξετάσωμεν ἐνταῦθα τὸ ἄλλως λίαν ιδιόρρυθμον ζήτημα : τίς ἐπὶ τοῦ προκειμένου κυρίως ὁ ἐνάγων ; Ἐν ταῖς πηγαῖς ὡς τοιοῦτος ἀναφέρεται ὁ πατήρ (*pater habet actionem*), εὐχ ἦτιον τὸ δικαίωμα αὐτοῦ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς συναινέσεως τῆς γυναικὸς (*adiuncta filiae persona*)· ἡ δὲ προῖξ θεωρεῖται ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὡς ἀνήκουσα κοινῶς τῷ πατρὶ καὶ τῇ θυγατρὶ: *dos fit communis filiae cum patre*. Οὕτω ἐν L. 2 § 1 h. t. (24.3): «*ipsius (patri) et filiae dos est*», L. 3 eod.: «*quae communis est patris et filiae*», L. 34 § 6 D. de solut. et lib. (46. 3): «*... quia in causam dotis particeps et quasi socia obligationis patri filia esset*». — Ὡς ἐκ τῆς ἀνακριβείας ταύτης τῶν πηγῶν ἡμῶν αἱ τῶν συγγραφέων γινώμει μεγάλως καὶ δὴ καὶ ἀποτόμως διῴστανται. Καὶ τινες μὲν αὐτῶν λ. χ. Glück αὐτ. XXVII σελ. 113, Keller: Institutionem σελ. 181,

tiente filia conventum eum satis oportet facere.»

F e i n: Das Recht der Collation etc. (1842) σελ. 149 κλπ. δέχονται ὅτι ἐνάγων εἶναι ὁ πατήρ, ἐνῶ τὸυναντίον ἕτεροι U n t e r h o l z n e r, D o n e l l u s φρονοῦσιν ὅτι ὑποκείμενον τῆς actio rei uxoriae εἶναι κυρίως ἡ θυγάτηρ, ὁ δὲ πατήρ ἐνασκεῖ μόνον ταύτην εἴτε ὡς ἐξουσιαστής, εἴτε ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς γυναικός· ἄλλοι πάλιν φρονοῦσιν ὅτι ἀμφότεροι ὁ τε πατήρ καὶ ἡ θυγάτηρ συγχρόνως εἶναι ὑποκείμενα τῆς actio rei uxoriae (obligatio correalis), ἐνῶ τέλος ὁ B e c h m a n n αὐτ. II 299 ἰσχυρίζεται ὅτι οὔτε ὁ πατήρ οὔτε ἡ θυγάτηρ ἔχουσι δικαίωμα τι ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ἀλλὰ ὅτι δύναται κατὰ πρῶτον μὲν λόγον ὁ πατήρ κατὰ δεύτερον δὲ ἡ κόρη ν' ἀποκτήσωσι τὴν ἀγωγὴν ταύτην. Ὁρθοτέραν ἐν τούτοις μεταξὺ αὐτῶν θεωροῦμεν τὴν γνώμην, καθ' ἣν ἡ γυνὴ εἶναι κυρίως τὸ ὑποκείμενον τῆς ἀγωγῆς ταύτης, ὁ δὲ πατήρ, ὡς ἐκ τῆς πατρικῆς αὐτοῦ ἐξουσίας, ἔχει δικαίωμα ὅπως ἐνασκήσῃ ταύτην· οὐχ ἥττον καὶ ὡς πρὸς τὸ δικαίωμα τοῦτο ὁ πατήρ δεσμεύεται ἐκ τῆς συναινέσεως τῆς θυγατρὸς, καὶ ἐν τούτῳ κυρίως ἔγκειται τὸ ἰδιόρρυθμον τῆς προκειμένης σχέσεως.

Λαμβάνοντες ὑπ' ὄψει ὅτι διαλυθείσης τῆς πατρικῆς ἐξουσίας—εἴτε διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ἐξουσιαστοῦ, εἴτε διότι οὗτος ὑπέστη capitis deminutio magna, εἴτε καὶ διὰ χειραφείας—τὸ τοῦ πατρὸς δικαίωμα ἀποσβέννυται καὶ ἡ ἀγωγὴ προσήκει ἤδη μόνον τῇ γυναικὶ (πρβλ. L. 66 § 2, L. 42 p. D. sol. matr. 24. 3) καὶ προσέτι ὅτι δοθείσης τῆς γυναικὸς εἰς υἰοθεσίαν τὸ πρὸς ἐνάσκησιν τῆς ἀγωγῆς ταύτης δικαίωμα μεταβιβάζεται εἰς τὸν υἰοθετήσαντα, φρονοῦμεν, ὅτι κατ' ἀνάγκην δεόν νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ἡ ἀγωγὴ αὕτη ἀνήκει κυρίως τῇ θυγατρὶ. Ἄν τὸ δικαίωμα αὐτὸ δὲν ἀνήκεν εἰς τὴν θυγατέρα, πῶς θὰ ἀπέκτα ὁ νέος ἐξουσιαστής τὸ πρὸς ἐνάσκησιν τούτου δικαίωμα; Ἐπειτα, ἂν ὁ πατήρ ἀπέκτα ὡς ἐκ τῆς πατρικῆς αὐτοῦ ἐξουσίας τὸ δικαίωμα τοῦτο, διατί νὰ μὴ παραφυλάττῃ αὐτὸ καὶ μετὰ τὴν ἄρσιν τῆς πατρικῆς ἐξουσίας, ὡς πράττει τοῦτο ἐπὶ

ὅλων τῶν ἄλλων κτήσεων, ἅς ὡς ἐκ τοῦ λόγου τούτου ποιεῖται; "Ἄν ἡ ἀγωγή αὕτη ἀνῆκεν εἰς τὸν πατέρα, ὡς οἱ ἀντιδοξοῦντες φρονοῦσιν, τότε, ἀποθανόντος τούτου, ἔπρεπε νὰ μετεβιβάζετο ἐν γένει εἰς τοὺς κληρονόμους αὐτοῦ καὶ οὐχὶ ἀποκλειστικῶς εἰς μόνην τὴν γυναῖκα· ἂν δὲ μεταξὺ αὐτῶν ὑφίστατο σχέσις συνενοχῆς, ὡς ὁ B a - r o n καὶ ἄλλοι φρονοῦσι, τότε ἔπρεπεν ἕκαστος ἐξ αὐτῶν, ὁ πατὴρ ἢ ἡ θυγάτηρ, νὰ δύνηται νὰ ἐνασκῇ τὴν ἀγωγὴν ταύτην, ἐνῷ ἐνταῦθα ἀπαιτεῖται *utriusque voluntas*. "Ἐνεκα τῶν λόγων τούτων φρονοῦμεν, ὅτι ὑποκείμενον τῆς ἀγωγῆς ταύτης κυρίως εἶναι ἡ θυγάτηρ.¹—'Ἐνταῦθα ὅμως γεννᾶται τὸ ζήτημα, πῶς εἶναι δυνατόν πρόσωπον ὑπεξούσιον νὰ ἔχῃ ἰδίαν περιουσίαν; καὶ μάλιστα κατὰ τὸ ἀρχαιότερον δίκαιον, καθ' ὃ δὲν ὑπῆρχον οὔτε τὰ χρημάτια; Τοῦτο ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ ὅτι τὸ δικαίωμα τοῦτο τῆς γυναικὸς δὲν εἶναι περιουσιακῆς ἀλλὰ οἰκογενειακῆς φύσεως· ἡ τοιαύτη φύσις τῆς ἀγωγῆς ἀνεπτύχθη ἀνωτέρω, καὶ αὕτη εἶναι ὁ λόγος, ἔνεκα τοῦ ὁποίου ἡ γυνὴ θεωρεῖται ὡς τὸ κύριον ὑποκείμενον τῆς ἀγωγῆς ταύτης. Πρβλ. C z y h l a r z οὗτ. σελ. 45 καὶ 304, ἐνθα λίαν ἐπιτυχῶς παραβάλλεται ἡ σχέσις αὕτη πρὸς τὴν *Querela inofficiosi testamenti*.

Περὶ τῆς *actio adjuncta filiae persona* παρατηρητέον ἤδη εἰδικώτερον τὰ ἑξῆς :

I. Δικαίωμα, ὡς ἐρρήθη, πρὸς ἐνάσκησιν ταύτης ἔχει ὁ πατὴρ ὡς ἐξουσιαστής, ἡ δὲ κόρη μόνον κατ' ἐξαίρεσιν δύναται νὰ ἐγείρῃ τὴν ἀγωγὴν ταύτην καὶ δῆ :

α'.) ἂν ὁ πατὴρ αὐτῆς ᾔῃναι ἀπὼν (πρβλ. L. 22. § 4

¹ Δὲν ἠδύνατό τις ἐνταῦθα νὰ θεωρήσῃ τὴν τοιαύτην σχέσιν ὡς *dominium pendens* μετ' ἀναδρομικῆς δυνάμεως : ἐὰν ἡ γυνὴ ἀποθάνῃ ἀνύπανδρος πρὸ τοῦ πατρὸς καὶ ἐν τῇ πατρικῇ ἐξουσίᾳ, τότε διακρίνεται τὸ τῆς κυριότητος ζήτημα, καὶ δὴ μετ' ἀναδρομικῆς δυνάμεως χάριν τοῦ πατρὸς, εἰς πᾶσαν ὁμῶς ἄλλην περίπτωσιν πρὸς τὸ συμφέρον τῆς γυναικὸς; Νὰ δεχθῶμεν δὲ ὡς ἐπὶ *dominium pendens* ἐν γένει ὑφισταμένην πρότερον σχέσιν ἀμοιβαίου δεσμοῦ;

D. sol. matr. (24. 3) Βασ. (28. 8) κβ'. αὐτ.: «Ἐὰν καταδικασθεῖς ὁ πατήρ οὐ δύνηται ἐπιβῆναι τῷ τόπῳ, ἐν ᾧ ἡ προῖξ ἀπαιτεῖται, γίνεται τὸ ἱκανὸν τῇ θυγατρὶ διδοῦσῃ τὴν ὑπὲρ τοῦ πατρὸς ἀσφάλειαν».

β'.) ἂν ἦναι παράφρων, ἢ συνελήφθη ὑπὸ ἐχθρῶν ἢ ἦναι ἄσωτος. Πρβλ. L. 22 § 10, 11 D. sol. matr. (24. 3) Βασ. (28. 8) κβ'. αὐτ.: «Ἐὰν μέμνηεν ὁ πατήρ τῆς γυναικὸς, ὁ κουράτωρ αὐτοῦ κινεῖ συναινούσης αὐτῆς· εἰ δὲ μὴ ἐστὶ κουράτωρ εὐχέρεια, κινεῖ ἡ θυγάτηρ διδοῦσα τὴν ὑπὲρ πατρὸς ἀσφάλειαν· τὸ αὐτὸ καὶ περὶ πατρὸς αἰχμαλώτου· κινεῖ γὰρ ἡ θυγάτηρ». — Ἐκ τοῦ νόμου τούτου βλέπομεν, ὅτι ἐν περιπτώσει παραφροσύνης τοῦ πατρὸς τὴν ἀγωγὴν ταύτην ἐνασκει ὁ curator furiosi τῇ συναινέσει τῆς κόρης καὶ μόνον, si curatoris copia non sit, δύναται ἡ γυνὴ μόνη νὰ ἐγείρῃ τὴν ἀγωγὴν ταύτην. Ἐν πάσῃ ὁμῶς περιπτώσει ἡ κόρη ἐνάγουσα ὀφείλει νὰ παράσχη ἐγγύησιν: ratam rem patrem habiturum.

II. Τὸ δικαίωμα τοῦ πατρὸς προϋποτίθῃσι τὴν συναίνεσιν τῆς θυγατρὸς. Ἡ συναίνεσις αὕτη δύναται νὰ λάβῃ χώραν οὐ μόνον ῥητῶς ἀλλὰ καὶ σιωπηρῶς καὶ δὴ θεωρεῖται ὡς ὑπάρχουσα πάντοτε ἐν ἡ περιπτώσει ἡ θυγάτηρ, γνωρίζουσα τὴν πρὸς ἐνάσκησιν τοῦ δικαιώματος τούτου θέλησιν τοῦ πατρὸς, δὲν ἀντιλέγει (nisi evidenter contradicat). Ἐν ἡ περιπτώσει ὁ πατήρ ἐνασκήσῃ τὸ δικαίωμα τοῦτο ἄνευ συναινέσεως τῆς θυγατρὸς, διότι λ. χ. αὕτη ἦτο ἀποῦσα, τότε ὑποχρεοῦται, ὅπως παράσχη cautio de rato, ἣς ἀπαλλάσσεται ὁπόταν αὕτη εἶναι παράφρων. Πρβλ. L. 2 § 2 D. sol. matr. (24. 3) Βασ. (28. 8) β'. αὐτ.: «Δοκεῖ τῷ πατρὶ συναινεῖν ἀπαιτοῦντι ἢ γινώσκουσα, καὶ μὴ ῥητῶς ἀντιλέγουσα· ὅθεν καὶ ἡ μαινομένη καὶ ἡ ἄφρων, ὡς μὴ δυναμένη ἀντιλέγειν, συναινεῖν δοκεῖ, οὐ μὴν ἡ ἀποῦσα· ἔνθα γὰρ φρονεῖ, ζητοῦμεν, αὐτὴν εἰδέναι καὶ μὴ ἀντιλέγειν· ἐπὶ τῆς ἀπολιμπανομένης οὖν δίδωσιν ὁ πατήρ τὴν ἱκανοδοσίαν». — Ἡ συναίνεσις αὕτη τῆς θυγατρὸς εἶναι ἀναγκαία οὐχὶ μόνον ἐπὶ ἐγέρσεως ἀγωγῆς,

ἐπὶ καταβολῆς τῆς προικὸς, ἐπὶ ἀντιδόσεως καὶ ἀνανεώσεως, περὶ ὧν γίνεται ῥητῶς μνεία ἐν τοῖς νόμοις. ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πάσης ἄλλης πράξεως, δι' ἧς ὁ πατήρ διατίθῃ τὴν προῖκα, δηλ. ἀφέσεως, ἐκχωρήσεως ἀπαιτήσεως κτλ. Ἡ συναίνεσις αὕτη τῆς θυγατρὸς δύναται νὰ δοθῇ καὶ δι' ὠρισμένην μόνον πρᾶξιν τοῦ πατρὸς, ὅτε βεβαίως ἡ ἐξουσία τοῦ πατρὸς περιορίζεται μόνον ἐπὶ τῆς πράξεως ταύτης. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸν χρόνον καθ' ὃν δέον νὰ ὑπάρχῃ ἡ συναίνεσις αὕτη τῆς θυγατρὸς, δέον νὰ δεχθῶμεν ὅτι αὕτη ἀπαιτεῖται καθ' ἣν ἐποχὴν ἐπιχειρεῖται ἡ πρᾶξις, ἧς ἕνεκα ἐδόθη· ἄρα προκειμένου περὶ ἐγέρσεως ἀγωγῆς, ἅμα τῇ προκατάρξει τῆς δίκης, προκειμένου περὶ καταβολῆς, ἀνανεώσεως, ἀθώσεως κλπ. καθ' ἣν ἐποχὴν ἐπιχειροῦνται αἱ δικαιοπραξίαι αὗται· ἂν ἡ θυγάτηρ ἔδωκε τὴν συναίνεσιν αὐτῆς πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης, τότε δύναται ν' ἀνακαλέσῃ ταύτην πρὸ τῆς ἐπιχειρήσεως τῶν δικαιοπραξιῶν τούτων, ἐνῷ πάλιν ἀφ' ἐτέρου, ἡ ἐν τῇ ἐποχῇ ταύτῃ ἔλλειψις τῆς συναινέσεως τῆς θυγατρὸς θεραπεύεται δι' ἐπικυρώσεως (ratihabitio). Πρβλ. L. 22 § 5 D. sol. matr. (24. 3) Βασ. (28. 8) κβ'. αὐτ.: «Ἐν τῇ προκατάρξει τὴν θυγατέρα δεῖ συναινεῖν· εἴτε οὖν πρὸ τῆς προκατάρξεως ἐναλλάξει τὴν γνώμην, εἴτε αὐτεξουσία γένηται, οὐ καλῶς δὲ πατήρ ἐνάγει».

Ἡ θυγάτηρ δὲν δύναται ἄνευ εὐλόγου αἰτίας ν' ἀρνηθῇ τὴν συναίνεσιν αὐτῆς, δέον νὰ ὑπάρχῃ *causa contradicendi*. Πρβλ. L. 37 D. sol. matr. (24. 3): «Dotem voluntate filiae videri patrem recepisse, cum causas contradicendi ei filia non haberet, maxime cum ab eo postea ampliore summa dotata sit». Βασ. (28. 8) λστ'. Καὶ ἐνῷ τοῦτο δέχεται ἡ ἄρχουσα γνώμη, ὁ C z y h l a r z ἀντιδοξεῖ φρονῶν, ὅτι ἡ θυγάτηρ δύναται κατ' ἀρέσκειαν ν' ἀρνηθῇ τὴν συναίνεσιν αὐτῆς· ἡ γνώμη ὅμως αὕτη δὲν δύναται νὰ ὑποστηρικθῇ ἀπέναντι τοῦ ἄνω σημειωθέντος νόμου καὶ τοῦ νόμου 22 § 6 D. sol. matr. (24. 3) Βασ. (28. 8) κβ'. αὐτ. Πρβλ. ἐναντίον τοῦ C z y h l a r z κυρίως

S t e r n b e r g αὐτ. σελ. 46 ἐπ. Πρβλ. καὶ σχόλ. x. IV. 385: «Εἰ ἀποκρύπτει αὐτὴν ἡ θυγάτηρ, ἵνα μὴ τῷ πατρὶ ἀναγκασθῇ συναινέσαι, χρὴ μὲν συγχωρεῖσθαι καὶ μόνῳ τῷ πατρὶ τὴν ἀγωγὴν, ἀλλὰ μετὰ διαγνώσεως· τί γάρ, ὅτι σεμνὴ καὶ αἰδήμων ὑπάρχουσα ἡ θυγάτηρ διὰ τοῦτο κρύπτεται, ὥστε διὰ τοῦ λανθάνειν δοκεῖν ἀντιλέγειν τῷ πατρί, διὰ τί μὴ λέγομεν ἀρνεῖσθαι τῷ πατρὶ τὴν ἐναγωγὴν; εἰ δὲ σεμνός ἐστιν ὁ πατήρ, ὅτινι παντὶ τρόπῳ πρέπει συναινέσαι τὴν θυγατέρα· καὶ γὰρ σεμνοτάτου βίου ὁ πατήρ ἐστιν, ἡ δὲ θυγάτηρ ἐλαφρὰ τὸν τρόπον, ἢ πάνυ νεωτέρα, ἢ λίαν διακειμένη πρὸς τὸν ἄνδρα μὴ ὄντα ἄξιον τῆς συναφείας αὐτῆς· χρὴ μᾶλλον τὸν πρᾶετῶρα τῷ πατρὶ ἐφησυχάζειν καὶ συντίθεσθαι, καὶ διδόναι αὐτῷ τὴν ἀγωγὴν».

Ἐλλειπούσης τῆς συναινέσεως ταύτης τῆς γυναικὸς πᾶσα πρὸς ἀνάληψιν τῆς προικὸς πρᾶξις τοῦ πατρὸς οὐδεμίαν σημασίαν ἔχει, ὅσον ἀφορᾷ τὴν προκειμένην ἀγωγὴν. Ἐὰν ὁ ἀνὴρ κατέβαλεν εἰς τὸν πατέρα τὴν προῖκα, ἡ γυνὴ δύναται κατόπιν, καταστᾶσα αὐτεξουσία, νὰ ἐγείρῃ ἀποτελεσματικῶς τὴν *actio res uxoriae*. Πρβλ. L. 2 § 1 h. t. (24.3). Βασ. (28.8) β'. «... εἰ γὰρ μόνος ὁ πατήρ ἐπέτρεψεν, ἐνάγεττι τῷ ἀνδρὶ ἡ θυγάτηρ ὅτε δῆποτε αὐτεξουσία γενομένη...». — Ἐννοεῖται ὁμως ὅτι ὁ ἀνὴρ ἔχει ἐναντίον τοῦ πατρὸς τὴν *condictio causa data causa non secuta* πρὸς ἀνάληψιν τοῦ καταβληθέντος. L. 34 § 6 D. de sol. et liber. (46.3). Βασ. (26.5) λδ'. αὐτ.: «Ἐὰν τὴν προῖκα τῆς γενομένης γαμετῆς μου καταβάλῃ τῷ πατρὶ αὐτῆς, οὐκ ἐλευθεροῦμαι. Ἐὰν οὖν μὴ δεκτὸν ἡγηται, ἀναλαμβάνω αὐτήν. Μέτοχος γὰρ καὶ κοινωνός ἐστιν ἡ θυγάτηρ ἐπὶ τῇ προικὶ τῷ πατρὶ αὐτῆς».

III. Ἐὰν ἡ προῖξ ἀπεκατεστάθῃ τῷ πατρὶ συναινούσης τῆς θυγατρὸς, τότε οὗτος καθίσταται κύριος τῶν ἀντικειμένων ταύτης, καὶ πᾶν ἐπὶ τούτων δικαίωμα τῆς γυναικὸς ἀποκλείεται. Ἐὰν ἡ γυνὴ προβῇ εἰς δεύτερον γάμον δύναται κατὰ τὰ ἀνωτέρω τόμ. I σελ. 263 ἐπ. λεχθέντα, ν' ἀπαιτήσῃ παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτῆς τὴν ἐκ νέου προίκισιν.

Πρβλ. L. 19 D. de ritu nupt. (23.2). Ἀποθανόντος τοῦ πατρὸς μεταβιβάζονται τὰς εἰς τοὺς κληρονόμους αὐτοῦ, καὶ ἡ γυνὴ μόνον ἐν καὶ καθόσον εἶναι κληρονόμος τοῦτου ἔχει ἀπαίτησιν τινα.—Περὶ ἄλλων τινῶν εἰδικοτήτων τοῦ θέματος τούτου πρβλ. C z y h l a r z αὐτ. σελ. 312 ἐπ., S t e r n b e r g αὐτ. σελ. 48 ἐπ.

B'. Ἄν ὁ γάμος διελύθῃ διὰ τοῦ θανάτου τῆς γυναικὸς, ὅτε δέον πάλιν νὰ διακρίνωμεν τὰ διάφορα εἶδη τῆς προκός:

1. Ἡ dos profectitia ἀποθανούσης τῆς γυναικὸς ἐν τῷ γάμῳ περιέρχεται εἰς τὸν συστήσαντα αὐτὴν ἀνιόντα — eo reversura est unde profecta est.

Ulpiani frag. VI § 4: «Mortua in matrimonio muliere dos a patre profecta ad patrem revertitur». Ἄρα ὁ ἀνιὼν δύναιται ν' ἀναζητήσῃ τὴν προῖκα μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ γάμου, ὅπως αὕτη χρησιμεύσῃ αὐτῷ πρὸς παραμυθίαν διὰ τὴν τῆς κατιούσης αὐτοῦ ἀπώλειαν, ὥς ἐν ταῖς πηγαῖς λέγεται. Πρβλ. L. 6 pr. D. h. t. (23.3). «Jure succursum est patri, ut filia amissa solacii loco cederet, si redderetur ei dos ab ipso profecta, ne et filia e amissae et pecuniae damnum sentiret». — Ὁ χρόνος τῆς παραγωγῆς τοῦ δικαιώματος τούτου εἶναι ἡμῖν ἄγνωστος, οὐχ ἥττον μετὰ βεβαιότητος δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν ὅτι τοῦτο εἰσῆχθη ἐπὶ δημοκρατίας, καθότι ὁ Servius Sulpicius ἀναφέρει τοῦτο. Πρβλ. L. 79 pr. D. h. t. (23.3).

Εἰδικώτερον περὶ τῆς ἀγωγῆς ταύτης ῥητέον τὰ ἑξῆς:

α) Αὕτη ἀνήκει τῷ συστήσαντι τὴν προῖκα ἀνιόντι mortua in matrimonio filia, ἀδιαφόρως ἂν οὗτος ᾗναι φυσικὸς ἢ θετὸς πατήρ. L. 5 § 13 D. de J. D. (23.3). Βασ. (29.1) α'. αὐτ.: «Καὶ ὁ θετὸς πατήρ ἐπιδιδούς προῖκα ἔχει τὴν ἀνάληψιν αὐτῆς».¹ — Οὐχ ἥττον κατ'

¹ Ἀναλαμβάνει καὶ ὁ φυσικὸς πατήρ τὴν προῖκα, ἣν ἔδωκε διὰ τὴν νόθον αὐτοῦ θυγατέρα (filia naturalis); Τὸ ζήτημα

ἐξαίρεσι·ν ἐχορηγήθη αὐτῷ αὕτη καὶ ἐν ᾗ περιπτώσει·

αα) Ὁ γάμος διαλυθῇ διὰ χωρισμοῦ, ὃν ὁμῶς ἐπεχειρή-
σεν ὁ εἷς τῶν συζύγων ἢ καὶ ἀμφότεροι, ὅπως ματαιώ-
σῃ τὸ ἐπὶ τῆς προικὸς δικαίωμα τοῦ πατρὸς ἢ τοῦ πρὸς
πατρὸς ἀνιόντος, καὶ εἴτε ἀποθάνῃ ἡ γυνή. Πρβλ. L. 5 D.
de div. et rep. (24.2). Βα. (28.7) β': «Ἐὰν αὐτεξουσία
διαζυγῇ, ὥστε τὸν ἄνδρα κερδᾶναι καὶ τὸν πατέρα ζη-
μιωθῆναι, ὅστις ἐν τῷ γάμῳ τελευτώσης αὐτῆς ἠδύνατο
τὴν παρ' αὐτοῦ δοθεῖσαν προῖκα ἀναλαβεῖν, βοηθεῖται ὁ
πατήρ, καὶ οὕτως ἀπαιτεῖ τὴν προῖκα, ὡς ἀνεῖ ἐν τῷ γάμῳ
ἡ παῖς ἐτελεύτησεν». Ἐν τῷ νόμῳ τούτῳ ἡ γυνή εὐ-
νοοῦσα τῷ ἄνδρὶ αὐτῆς ἐπὶ τῷ κερδῇσαι
αὐτὸν τὴν προῖκα, καὶ ζημιωθῆναι τὸν
πατέρα αὐτῆς τὸν οἶκοθεν ἐπιδεδωκότα
τὴν προῖκα (σχολ. n. IV. 337 Δωροθέου) διεξέχθη
μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου αὐτῆς (ἐν τῷ τελευτᾶν αὐτὴν
πέμψῃ ῥεπούδιον τῷ ἀνδρί), ἵνα παρλαβεῖται καὶ τῆς
ὀχλήσεως καὶ συνεπῶς μὴ περιελθόντος τοῦ συζύγου ἐν
ὕπερμερίᾳ παρამείνῃ ἢ προῖξ τῷ ἀνδρὶ μετὰ τὸν θάνα-
τον τῆς γυναικὸς κατὰ τὰ ἀνωτέρω ῥηθέντα. Πρὸς ἀπο-
τροπὴν τῆς δολίας ταύτης τῶν συζύγων προθέσεως χορη-
γεῖται τῷ πατρὶ ἀγωγὴ ὡς ἀνεῖ ἐν τῷ γάμῳ ἡ παῖς ἐτε-
λεύτησεν.

ββ) Ἡ γυνή ἀποθάνῃ ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ¹ καὶ ἐν τῇ

τοῦτο λύεται ἀποφαιτικῶς ὡς ἐκ τῶν ἐν σελ. 134 ἐπ. λεχθέντων.
Τὰ νόθα τέκνα sine patre sunt, συνεπῶς ἡ ὑπὸ τοῦ γεννήτο-
ρος αὐτῶν συστατινομένη προῖξ δὲν εἶναι profectitia, ἀλλ' adven-
titia περὶ ἧς κατωτέρω σελ. 41. Πρβλ. Benoit αὐτ. II.
σελ. 180.

¹ Ἡ αἰχμαλωσία παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις ἐπέφερεν — ὡς ἐκ τοῦ
ὅτι «ἡ τῆς τύχης ἀνισότης τὴν τῶν γάμων ἰσότητα μένειν οὐ
συγχαρεῖ». Νεαρ. 22 κεφ. 7 — τὴν διαλυσιν τοῦ γάμου, ὡς τὸ
διαζύγιον, ὁ θάνατος, (Πρβλ. L. 1 D. de div. et rep. (24.2):
«Dirimitur matrimonium divortio morte captivitate vel
alia contingente servitute utrius eorum», πρβλ. L. 12 § 4
D. de capt. (49.15), καὶ δὲ οὐδ' ἐχώρει postliminium ἐν περι-
πτώσει ἐπιστροφῆς, τῶν συζύγων μόνον τῇ ἀμοιβαίᾳ συναινέσει

περιπτώσει τούτη θεωρείται ὡσανεὶ ἡ γυνὴ ἀπέθανε συνέ-
στῶτος τοῦ γάμου, καὶ συνεπῶς ἡ dos profectitia περιέρ-
χεται τῷ συστήσαντι αὐτήν. Πρβλ. L. 10 D. sol. matr.
(24.3). Βαυ. (28.8) εἰ.: «Εἰ ἐν αἰχμαλωσίᾳ ἡ γυνὴ τελευ-
τήσῃ, λαμβάνει ὁ πατήρ αὐτῆς τὴν ὑπ' αὐτοῦ δεδωμένην
προῖκα, καὶ ἂν αὐτεξουσία τελευτήσῃ».

Ἐνταῦθα γεννᾶται ὁμῶς τὸ ζήτημα: τίς ἔσται ἐνά-
γων ἐν ἡ περιπτώσει ὁ πάππος δωρήσεται ἅπασαν τὴν
περιουσίαν τῷ υἱῷ, ὅπως οὗτος προικίσῃ διὰ ταύτης τῆς
θυγατέρας αὐτοῦ; εἶναι ἐνταῦθα ἐνάγων ὁ πατήρ τῆς
γυναικὸς ἢ ὁ πάππος; Ἡδύνατό τις νὰ νομίσῃ ὅτι ὁ πα-
τήρ εἶναι κυρίως ὁ συστήσας τὴν προῖκα καὶ συνεπῶς ὁ
δικαιούμενος εἰς ἀνάληψιν αὐτῆς, καὶ τοῦτο διότι ὁ πάπ-
πος ἐδωρήσατο ἅπλως τῷ υἱῷ τὴν περιουσίαν αὐτοῦ χω-
ρὶς καὶ πρῶς νὰ ὀρίσῃ τὸ πρῶτον τῆς προικὸς δι' ἐκάστην
τῶν ἐγγονῶν αὐτοῦ. Ἡ σκέψις ὁμῶς αὕτη εἶναι ἐσφαλμένη,
καθότι ὡς γνωστόν: qui per alium facit per se ipsum
facere videtur. Ὁ πατήρ συστήσας τὴν προῖκα ἐξεπλή-
ρωσε τὴν ὑπὸ τοῦ πάππου τῆς γυναικὸς ἐπιβληθεῖσαν αὐτῷ
ὑποχρέωσιν (πρβλ. ἀνωτ. τόμ. I. σελ. 135 ἐπ.), ὥστε προι-
κοδότης εἶναι ὁ πάππος καὶ εἰς αὐτὸν ἀνήκει καὶ τὸ πρὸς
ἀνάληψιν τῆς προικὸς δικαίωμα.

β) Τὸ πρὸς ἀγωγὴν δικαίωμα τοῦτο τοῦ συστήσαντος
τὴν προῖκα — ὅπερ ὑφίσταται καὶ ἐν ἡ περιπτώσει ἡ ἀπο-
θανοῦσα γυνὴ δὲν διατελεῖ ὑπὸ τὴν πατρικὴν αὐτοῦ ἐξου-
σίαν, καθότι ὁ λόγος οὗ ἔνεκεν ἐπιστρέφει τῷ πατρὶ ἢ

δυναμένων ν' ἀνανεώσωσι τὸν γάμον. L. 14 § 1 D. h. t. (49.15):
«Non ut pater filium, ita uxorem maritus jure postliminii
recipit: sed consensu redintegratur matrimonium». Κατὰ
τὸ μεταγενέστερον ὁμῶς δίκαιον καὶ κυρίως διὰ τοῦ Ἰουστινιαν-
νοῦ (Νεαρ. 117 κεφ. 11) ἡ αἰχμαλωσία ἐξισώθη πρὸς πᾶσαν
ἄλλην ἀπομάκρυνσιν, καὶ ὅπως ἐπέλθῃ διάλυσις τοῦ γάμου ἀπι-
τεῖται ἀπόδειξις τοῦ θανάτου τοῦ αἰχμαλωτισθέντος καὶ μάλι-
στα ὁ δεύτερος γάμος εἶναι ἄκυρος ἐν ἡ περιπτώσει διὰ τῆς ἐπι-
στροφῆς τοῦ αἰχμαλωτισθέντος κατὰ τὴν βέβαιον, ὅτι ἡ προσα-
χθεῖσα ἀπόδειξις ἦτο ἀνκληθῆς. Πρβλ. P u c h t a: Instit. II σ. 402.

προῖξ ὑφίσταται καὶ ἐν ἡ περιπτώσει ἡ γυνὴ εἶναι χειρά-
φετος¹ — εἶναι ἐντελῶς προσωπικὸν μὴ μεταβιβάζομενον εἰς
τοὺς κληρονόμους αὐτοῦ, ἐκτὸς ἐὰν κατὰ τὰς γενικὰς ἀρχὰς
ἐγένετο ἤδη προκατάταξις τῆς δίκης. Πρβλ. L 139 D.
de R. J. (50.17), ὅρα ἄνωτ. σελ. 25. Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα
ἐὰν καὶ ἐνταῦθα ἡ ὑπερημερία τοῦ ἀνδρὸς διαιωνίζεται τὴν
ἀγωγὴν ταύτην, οὐδὲν ἐν ταῖς πηγαῖς ἡμῶν εὐρίσκομεν.
νομίζομεν δὲ ὡς ὀρθοτέραν τὴν καταφατικὴν ἀπάντησιν,
ἅτε ὑπαρχόντων καὶ ἐνταῦθα τῶν λόγων, οὗς ἄνωτέρω σελ.
25 διὰ τοὺς κληρονόμους τῆς γυναικὸς ἀνεπτύξαμεν. Πρβλ.
C z y h l a r z αὐτ. σ. 317 σημ. 5.

Συνωδὰ τῇ ἀρχῇ ταύτῃ, ἔδει νὰ εἴπωμεν, ὅτι στερεῖται

¹ Συγγραφεῖς τινες (ὅρα τούτους πρὸς Glück αὐτ. XXVII
σελ. 199 σημ. 21) ἀρνοῦνται τοῦτο, ἰσχυρίζομενοι ὅτι ἐν τῇ περι-
πτώσει ταύτῃ ἡ dos profectitia δὲν ἐπιστρέφει τῷ πατρί, ἀλλ'
εἰς τοὺς κληρονόμους τῆς γυναικὸς ἐρείδονται δὲ κυρίως ἐπὶ ἀντι-
γραφῆς τινος Ἀλεξάνδρου Σεβήρου ἐμπεριεχομένης ἐν const. 4
C. sol. matr. (5.18) ἐνθα λέγεται: Dos a patre profecta, si
in matrimonio decesserit mulier filia familias, ad pa-
trem redire debet, σμπεραίνοντες a contrario ὅτι διὰ τὴν
χειράφετον κόρην δὲν ἰσχύει τὸ αὐτό. Ἡ γνώμη ὅμως αὕτη εἶναι
ἐντελῶς ἐσφαλμένη, διότι ἐκτὸς τοῦ ὅτι τὸ ἐξ ἀντιδικστολῆς συμ-
πέρασμα ἐπὶ αὐτοκρατορικῶν ἀντιγραφῶν εἶναι λίαν ἐπισφαλές,
καθότι, ὡς γνωστόν, αὗται ἐξεδίδοντο διὰ τὴν προσαχθεῖσαν τῷ
αὐτοκράτορι εἰδικὴν περίπτωσιν, καὶ ἐξ ἄλλων διατάξεων τῶν
πηγῶν ἡμῶν ἀποδεικνύεται ἐναργέστατα ὅτι καὶ ἐπὶ χειραφέτου
κόρης ἡ dos profectitia ἐπιστρέφετο τῷ πατρί. Πρβλ. λ. γ. L 5
D. de divort. (24.2), L. 10 pr., L. 59 D. sol. matr. (24.3), L.
71 D. de evict. (21.2). Ἄλλως τε ὡς καὶ ἄνωτέρω τόμ. I σελ. 134
ἐπ. ἐλέγχθη ἡ ιδιότης τῆς dos profectitia δὲν ἡρτηται ποσῶς ἐκ
τῆς πατρικῆς ἐξουσίας, qui non jus potestatis, sed parentis
nomen dotem profectitiam facit. Πρβλ. C z y h l a r z αὐτ.
σελ. 316 σημ. 2, B e c h m a n n αὐτ. II σελ. 423 ἐπ., P e l -
l a t αὐτ. σελ. 66, G l ü c k αὐτ. XXVII σελ. 196 ἐπ. —
Ἄξιον μνείας ἐν αἷθα εἶναι ὅτι ἐν τοῖς Βασιλικοῖς ἡ ἀντιγραφὴ
τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀποδίδεται γενικῶς: «Ἡ παρὰ πατρός δεδομένη
προῖξ τελευτησάσης ἐν τῷ γάμῳ τῆς θυγατρὸς τῷ πατρί ἀποκα-
θίσταται». (28.8) ξη'. Πρβλ. καὶ σχόλ. m. IV. 412 τοῦ Θεοδώ-
ρου: «Ἐὰν ὑπεξουσίᾳ κόρη τελευτήσῃ ἐν συνεστῶτι τῷ γάμῳ,
ἀνυλμβάνει ὁ πατήρ αὐτῆς, ἣν ἐπέδεδωκεν ὑπὲρ αὐτῆς προῖκα·
τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ αὐτεξουσίας ἐστίν . . . ».

τῆς ἀγωγῆς ταύτης ὁ πατὴρ κόρης, προικισθείσης ὑπὸ τοῦ προτελευτήσαντος αὐτῆς πάππου, ἢ καὶ γενικώτερον ὅτι : προκποθανόντος τοῦ συστήσαντος τὴν προῖκα ἀπωτέρου ἀνιόντος οὐδὲν δικαίωμα ἔχει ὁ ἐγγύτερος, ὅστις ἐπιζῇ ἐν τῇ ἐποχῇ τῆς διὰ τοῦ θανάτου τῆς γυναικὸς διαλύσεως τοῦ γάμου. Καὶ τὴν γνώμην ταύτην ὑποστηρίζει ὁ Labeo, ἐρειδόμενος ἐπὶ τοῦ Servius Sulpicius ἐν L. 79 D. de J. D. (23.3) ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι «non potest videri ab eo (patre) profecta, q u i a n i h i l e x h i s s u i h a b u i s s e t»· ἀντίθετον ἐν τούτοις γνώμην ἀντιπροσωπεύει ὁ Celsus ἐν L. 6 D. de coll. (37.6) «... Occurrit aequitas rei, ut, quod pater meus propter me filiae meae nomine dedit, perinde sit atque ipse dederim : quippe officium avi circa neptem ex officio patris erga filium pendet et quia pater filiae, ideo avus propter filium nepti dotem dare debet...».

Καὶ ὑπάρχουσι μὲν ἀρχαιότεροι συγγραφεῖς μὴ διαβλέποντες ἀντίφασιν μεταξὺ τῶν δύο τούτων νόμων. Οὕτω λ. χ. ὁ P a c i u s (Enantiophanon seu legum conciliatarum centuriae Spirae 1589) V σελ. 55 φρονεῖ ὅτι ὁ νόμος 79 cit. ἀναφέρεται εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ὁ πάππος ἐπροίκισε τὴν ἐγγονὴν αὐτοῦ οὐχὶ χάριν τοῦ πατρὸς αὐτῆς (τοῦ υἱοῦ δηλ. αὐτοῦ), ἀλλὰ χάριν αὐτῆς τῆς ἰδίας, ἐνῶ τοῦναντίον ὁ C e l s u s ἐν L. 6 cit, ἀναφέρει τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν ὁ πάππος ἐπροίκισε τὴν ἐγγονὴν αὐτοῦ χάριν τοῦ πατρὸς αὐτῆς, ὅπως ἀπαλλάξῃ αὐτὸν τῆς ὑποχρεώσεως τοῦ νὰ προικίσῃ τὴν κόρην αὐτοῦ. Ἡ γνώμη αὕτη, ἣν ἀκολουθεῖ καὶ ὁ B e n o i t αὐτ. II σελ. 179 ἐπ. καίτοι ὑποστηρίζεται κατὰ τι ὑπὸ τοῦ γράμματος τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος νόμου (ἐν L. 6 cit. λέγεται p r o p t e r m e, p r o p t e r f i l i u m, ἐνῶ ἐν L. 79 cit. n e p t i s n o m i n e), ἐν τούτοις δὲν δύναται, φρονοῦμεν, νὰ ὑποστηριχθῇ ἀπέναντι τῶν ἄλλων χωρίων τῶν πηγῶν ἡμῶν, ἅτινα ὀρίζουσι τὴν dos profectitia καὶ ἐν οἷς λέγεται dos profectitia eo reversura est unde profecta est.— Ἡ δὲ δύνατό τις ὅμως ἴσως νὰ

σκεφθῇ ὅτι ὁ νόμος 6 cit. εὐρισκόμενος ἐν τῷ περὶ συνεισφορᾶς τίτλῳ. (De collatio bonorum) πραγματεύεται περὶ χειραφέτου καὶ ὅτι συνεπῶς ἡ L. 79 cit. δέον νὰ περιορισθῇ ἐπὶ ὑπεξουσίας κόρης. Οὐχ ἡττον ἡ γενικὴ ἔκφρασις τῆς L. 79 cit. εὐδὲν στήριγμα ὑπὲρ τῆς γνώμης ταύτης παρέχει. Ὁρθότερον ἄρα εἶναι νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὑφίσταται μεταξὺ τῶν νόμων ἀντίφασις καὶ τοῦτο καὶ παρὰ ἀρχαιοτέρων συγγραφέων ἀνεγνωρίσθη. Πρβλ. G l ü c k αὐτ. XXV σελ. 51 καὶ σημ. 25. Καὶ ἐὰν μὲν δεχθῶμεν ὅτι ἡ ὑπάρχουσα αὕτη ἀντίφασις δὲν δύναται εὖτε ιστορικῶς εὖτε δογματικῶς ν' ἀρθῇ, καὶ δεχθῶμεν συνεπῶς ὡς ἐκ τούτου περαιτέρω ὅτι οἱ περὶ οὗ ὁ λόγος νόμοι αἴρονται ἀμοβαλῶς, τότε λύοντες τὸ προκείμενον ζήτημα κατὰ τὰ ἄλλα ἡμῶν χωρία δέον ν' ἀποφανθῶμεν ὑπὲρ τῆς γνώμης τοῦ Labeo· αὕτη ἐφαρμόζει συνεπῶς τὸν κανόνα: dos profectitia eo reversura est unde profecta est. Ὑπὲρ τῆς γνώμης μάλιστα ταύτης συνηγορεῖ πῶς καὶ ὁ λόγος, οὗ ἕνεκεν ἐδόθη τῷ συστήσαντι τὴν προῖκα ἀνιόντι τὸ πρὸς ἀνάληψιν τῆς dos profectitia δικαίωμα: ne et filiae amissae et pecuniae damnum sentiret, ἐνῷ ἄλλως ὁ πατὴρ τῆς κόρης ἐπὶ τοῦ προκειμένου οὐδεμίαν ζημίαν ὑφίσταται, quia non potest videri ab eo profecta, qui nihil ex his sui habuisset, ὡς ὁ Labeo ἐν L. 6 cit. ἐκφράζεται. Οὐχ ἡττον λαμβάνοντες ὑπ' ὄψει ἐνθεν μὲν τὴν δικαιολογίαν, ἣν ὁ Celsus ἐν L. 6 cit. προσάγει «quippe officium avi circa neptem ex officio patris erga filium pendet», ἐνθεν δὲ τὸ ὅτι τὸ τοῦ Celsus χωρίον εἶναι νεώτερον καὶ προσέτι ὅτι ἡ ἐν αὐτῷ ἀντιπροσωπευομένη γνώμη εἶναι ἀναμφιβόλως ἐπεικειστέρα, νομίζομεν ὅτι ὀρθότερον εἶναι νὰ προτιμήσωμεν τὴν τοῦ Celsus γνώμην· διατί νὰ παραμένῃ ἡ προῖξ παρὰ τῷ συζύγῳ, ἀφ' οὗ ὁ τῆς γυναικὸς πατήρ, δι' οὗ παρήχθη ἡ ὑφισταμένη μεταξὺ τοῦ προικισθέντος καὶ τοῦ συστήσαντος τὴν προῖκα σχέσις ζῇ εἰσέτι; Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὡς παρατηρεῖ ὁ C z y h l a r z αὐτ. σελ. 317 καὶ κατ' αὐτὸν

δ Sternberg αὐτ. σελ. 53, ὅτι ἡ σχέσις αὕτη παρα-
χθεῖσα ἅπαξ ἀποτελεῖ αὐθύπαρκτον συγγενικὴν σχέσιν
μεταξὺ πάππου καὶ ἐγγόνου, οὐχ ἥττον τοῦτο δὲν δύναται
νὰ ἄρῃ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ σχέσις αὕτη ἐγεννήθη τὸ πρῶ-
τον διὰ τοῦ πατρὸς τῆς γυναικὸς. Ὅθεν τὰ προκείμενα
χωρὶα ἀντιφάσκουσι πρὸς ἀλλήλα τοῦ μὲν Labeo ἐν L. 79
cit. ἀκολουθεῖν τὸ *ius strictum*, τοῦ δὲ Celsus προ-
τιμήσαντος ἐν L. 6 cit. τὴν ἐπιείκειαν. Μεταξὺ τῶν δύο
τούτων γνώμων προτιμῶμεν τὴν τοῦ Celsus, ἣτις καὶ νεω-
τέρα καὶ ἐπιεικεστέρα εἶναι. Πρβλ. Glück αὐτ. XXV
σ. 51 καὶ τοὺς αὐτ. ἐν σημ. 25 σημειουμένους, ἔτι Bech-
mann αὐτ. II σελ. 428, Pellat αὐτ. σελ. 416, Pa-
scal αὐτ. σελ. 95 ἐπ. Ἀντιθέτου γνώμης εἶναι οἱ Czych-
larz αὐτ. 317, Sternberg αὐτ. 52 ἐπ.

γ) Τὸ πρὸς ἀνάληψιν ἀπάτης τῆς προικὸς δικαίωμα
τοῦτο τοῦ συστήσαντος περιορίζεται ὁπόταν ὑπάρχωσιν ἐκ
τοῦ γάμου τέκνα· ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ σύζυγος δι-
καιούται νὰ παρακρατήσῃ ἐν πέμπτῳ δι' ἑκάστον τέκνον,
καὶ δὴ ἐπ' ἄπειρον, οὕτως ὥστε, ὑπαρχόντων πέντε ἢ
πλειοτέρων τέκνων, ὁ σύζυγος παρακρατεῖ ἅπασαν τὴν
προίκαν.

Ulpiani fragm. VI § 4: «Mortua in matrimonio
muliere dos a patre profecta ad patrem revertitur,
quintis in singulos liberos in infinitum
relictis penes virum». Πρβλ. καί:

Vat. fragm. § 108: «... patrem dotem a se profe-
ctam, mortuo in matrimonio filia, deductis quintis
singulorum liberorum nomine, repetere posse».¹

Τὰ πέμπτα ταῦτα περιέρχονται εἰς τὴν ἀπεριόριστον
κυριότητα τοῦ πατρὸς, ὅστις καὶ μετὰ τὸν θάνατον τῆς
γυναικὸς αὐτοῦ φέρει τὰ βάρη τῆς διατροφῆς τῶν κοινῶν
τέκνων· ἡ σκέψις αὕτη, ἐπικρατοῦσα ἐνταῦθα, ἀποκλείει
τὴν λόγῳ παραμυθίας περιέλευσιν τῆς προικὸς εἰς τὸν συ-

¹ Ἐπειδὴ τὰ πέμπτα ταῦτα κληρονομήθησαν ὑπὸ τοῦ Ἰουστινι-
ανοῦ ἐνεκὰ τούτου οὐδεμία μνεία τούτων γίνεται ἐν τῷ Πανδέκτῃ.

στήσαντα ταύτην πατέρα ἢ ἄλλον ἀνιόντα τῆς γυναικὸς.

Ἀλλὰ τίς ἐνταῦθα ἡ ἔννοια τῆς φράσεως *in infinitum*, ἀφοῦ ἐπύταν ὁ ἀνὴρ ἔχει πλέον τῶν πέντε τέκνων πᾶσα παρακράτησις ἔσται ἀνέφικτος; Ὁ Κολλίχιος ἐπὶ τῆς σκέψεως ταύτης στηριζόμενος φρονεῖ ὅτι τὰ πέμπτα ταῦτα θὰ ὑπολογισθῶσιν ὡς ἐπὶ νομίμου μέρους ὑπολογίζεται τὸ $\frac{1}{4}$ ὡς λοιπὸν ἐκεῖ οἱ μεριδοῦχοι λαμβάνουσι τὸ $\frac{1}{4}$ τῆς ἐξ ἀδιαθέτου μερίδος αὐτῶν (*portio portionis ab intestato*), οὕτω καὶ ἐνταῦθα ὁ ἀνὴρ κρατεῖ διὰ τὰ τέκνα τὸ $\frac{1}{5}$ τοῦ μέρους, ὅπερ ἕκαστον τῶν τέκνων θὰ ἐλάβανεν ἐκ τῆς προικὸς ἐὰν αὕτη παρέμενεν πρὸς τῷ πατρὶ ἐξ ὁλόκληρου· οὕτω λοιπὸν δι' ἓν τέκνον κρατεῖ $\frac{1}{5}$, διὰ δύο $\frac{2}{10}$, διὰ τρία $\frac{3}{15}$, διὰ τέσσαρα $\frac{4}{20}$ διὰ πέντε $\frac{5}{25}$ διὰ δέκα $\frac{10}{50}$ διὰ δώδεκα $\frac{12}{60}$ κτλ. Ὁ τριτοῦτος τῶν πέμπτων ὑπολογισμὸς εἶναι προφανῶς ἐσφαλμένος, διότι κατ' αὐτὸν ὁ ἀνὴρ θὰ ἐκράτει πάντοτε τὸ $\frac{1}{5}$ τῆς προικὸς ἀνεξαρτήτως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τέκνων, τοῦθ' ὅπερ ἀντίκειται εἰς τὰ ἄνω χωρία τοῦ Οὐλπιανοῦ καὶ Παύλου, εἰς ἃ γίνεται λόγος περὶ πέμπτων. Ὁρθότερα τοῦναντίον εἶναι ἡ ἄνω ἐκτεθεῖσα ἔννοια, ἣν ἀσπάζονται οἱ νεώτεροι συγγραφεῖς, καὶ καθ' ἣν ὁ πατήρ παρακρατεῖ δι' ἕκαστον τέκνον τὸ $\frac{1}{5}$ τῆς ὅλης προικὸς, οὕτως ὥστε ὑπαρχόντων πέντε ἢ πλειοτέρων τέκνων ἅπαντα ἡ προῖξ παραμένει τῷ ἀνδρὶ· ὅθεν ἡ φράσις *in infinitum* δηλεῖ ὅτι ὁ ἀνὴρ δύναται προχωρῶν ἐπ' ἄπειρον ἐν τῇ ἀφαιρέσει τῶν πέμπτων νὰ παρακρατήσῃ ὁλόκληρον τὴν προῖκα. Ἀντίθετον σχέσιν ἔχομεν ἐν § 10, ἐνθα ἐπίσης ὁ ἀνὴρ παρακρατεῖ δι' ἕκαστον τέκνον $\frac{1}{5}$, οὐχ ἥττον δὲν δύναται προχωρῶν *in infinitum* νὰ κρατήσῃ ὁλόκληρον τὴν προῖκα, ἀλλὰ μόνον μέχρι τοῦ ἡμίσεως αὐτῆς: *non plures tamen quam tres sextae in retentione sunt*. Πρβλ. *Pellat* αὐτ. σελ. 7 ἐπ.

Ἐνταῦθα ὅμως γεννᾶται περαιτέρω τὸ ζήτημα: τὰ πέμπτα ταῦτα ἐλαττοῦσιν αὐτοδικαίως τὴν προῖκα, οὕτως ὥστε ὁ ἀνὴρ ὑποχρεοῦται ν' ἀποδώσῃ τὸ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν αὐτῶν ὑπολειπόμενον, ἢ ἡ ἀγωγή τοῦ πατρὸς ἀπεν-

θύνεται ἐφ' ἀπάσης τῆς προικὸς καὶ ὁ ἀνὴρ δικαιούται νὰ παρακρατήσῃ ταῦτα ; Λαμβάνοντες ὑπ' ὄψει τ' ἀνωτέρω σημειωθέντα χωρὶα δέον νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ἐπὶ τοῦ προκειμένου χωρεῖ *ipso iure* ἡ ἐλάττωσις τῆς προικὸς. Καὶ ἐνῶ τοῦτο ἀσπάζεται ἡ ἄρχουσα γνώμη ὁ C z y h l a r z αὐτ. σελ. 318 ἀντιδοξεῖ ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι, τότε ἔπρεπε νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψει ὁ ἀριθμὸς τῶν τέκνων, ἅτινα ὑπῆρχον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς διὰ τοῦ θανάτου τῆς γυναικὸς διαλύσεως τοῦ γάμου, τοῦθ' ὅπερ οὕτως θεωρεῖ ὡς ἀδύνατον, ἰσχυριζόμενος ὅτι δέον μᾶλλον νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει ὁ ἀριθμὸς τῶν τέκνων καθ' ἣν ἐποχὴν ἐκδίδεται ἡ ἀπόφασις. Ἡ γνώμη ὅμως αὕτη τοῦ C z y h l a r z οὐδόλως ὑποστηρίζεται ὑπὸ τῶν πηγῶν ἡμῶν, καὶ λαμβάνοντες ὑπ' ὄψει τὸ ὅτι δι' αὐτῆς, ἐν δεδομένῃ τινὶ περιπτώσει δυνατὸν νὰ ὠφελῇται ὁ προικοδότης πρὸς βλάβην τοῦ ἀνδρὸς — ὑποθετόν λ. χ. ὅτι καθ' ἣν ἐποχὴν ἀποθνήσκει ἡ μήτηρ ἐν τῶν τέκνων ἀσθενεῖ καὶ ἔνεκα τούτου ὁ προικοδότης ἀναβᾷλλει τὴν ἔγερσιν τῆς πρὸς ἀνάληψιν τῆς προικὸς ἀγωγῆς μέχρις οὗ ἀποθάνῃ τὸ τέκνον καὶ παρακρατήσῃ ἔνεκα τούτου ὁ ἀνὴρ ὀλιγώτερα πέμπτα—δέον νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ἡ προῖξ ἐλαττοῦται αὐτοδικαίως κατὰ τόσα πέμπτα, ὅσα τέκνα ὑπάρχουσι κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ θανάτου τῆς μητρὸς. Πρβλ. S t e n b e r g αὐτ. σελ. 54.

Ἐν τέλει παρατηρητέον ὅτι ὅπως ὁ πατὴρ δύναται διὰ συμφώνου νὰ παραιτηθῇ καθόλου ἢ ἐν μέρει τοῦ δικαιώματος τῆς ἀναλήψεως τῆς προικὸς, οὕτω καὶ ὁ ἀνὴρ διὰ συμφώνου δύναται νὰ παραιτηθῇ τῶν πέμπτων τούτων. L. 26 pr. § 2, L. 23 D. de pact. dot. (23.4).

2. *Dos adventitia*. Αὕτη, προϋποτιθεμένου ὅτι δὲν εἶναι *receptitia*, παραμένει κατὰ νόμον τῷ ἀνδρὶ μετὰ τὴν διὰ τοῦ θανάτου τῆς γυναικὸς διάλυσιν τοῦ γάμου :

Ulp. VI § 5: «*Adventitia autem dos semper penes maritum remanet, praeterquam si is qui dedit, ut sibi redderetur, stipulatus fuerit: quae dos specialiter receptitia dicitur*». Ὁ ἀνὴρ διατηρεῖ τὴν τριαύτην προῖκα

ὡς διατηρεῖ καὶ τὴν dos profectitia, ὁπόταν ὁ συστήσας αὐτὴν ἀνιῶν ἀπεβίωσε πρὸ τῆς διαλύσεως τοῦ γάμου, δηλ. πρὸ τῆς γυναικὸς. Ἐξαίρεσις τοῦτου ὑπάρχει ὁπόταν ὁ ἀνὴρ φονεύσῃ τὴν σύζυγον αὐτοῦ, ὅτε χορηγεῖται τοῖς κληρονόμοις αὐτῆς ἀγωγὴ πρὸς ἀνάληψιν τῆς προικὸς (L. 10 § 1 D. sol. matr. (24.3) «ἕδικον γὰρ ἔστιν. ἐξ ὧν ἀμαρτάνει φονεύων τὴν γυναῖκα, κερδαίνειν αὐτὸν τὸν ἀπὸ τελευτῆς κάσον», σχόλ. ο. IV. 379), ἢ ὁπόταν φονευθεῖσης τῆς γυναικὸς ὁ σύζυγος δὲν κατὰδιδώκει τοὺς φρονεῖς αὐτῆς, ὅτε κατὰ δικάσειν τοῦ Σεβήρου δημεύεται λόγῳ ἀνξιότητος τοῦ ἀνδρὸς ἢ προίξ, περιερχομένη εἰς τὸν δημόσιον θησαυρὸν. Πρβλ. L. 27 D. de iur. fisc. (49.14). Βχτ. (56.2) κζ', L. 20 D. de his quae (34.9). Βχτ. (60 42) κ'. : «καὶ ὁ ἀνὴρ μὴ ἐκδικῶν τὸν θάνατον τῆς γυναικὸς ἀφαιρεῖται τὴν προῖκα».

3. Τί ἰσχύει ἂν ἡ αὐτὴ προίξ εἶναι ἐν μέρει adventitia καὶ ἐν μέρει profectitia; Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἰσχύει δι' ἑκατέραν τούτων πᾶν ὅ,τι ἀνωτέρω ἀνεπτύχθη· ἄρα τὸ τὸ μὲν μέρος τὸ προερχόμενον ἐκ τοῦ πατρὸς ἢ τῶν ἐκ πατρὸς ἀνιόντων περιέρχεται πάλιν εἰς αὐτόν, τὸ δ' ἕτερον παραμένει τῷ ἀνδρί.

Γ'. Τί ἰσχύει ἂν ἀμφότεροι οἱ σύζυγοι συναπέθκνον ἐν κοινῇ συμφορᾷ καὶ δὲν δύναται ν' ἀποδειχθῇ τίς τῶν δύο κατὰ πρῶτον ἀπέθκνεν· οὕτω λ. χ. ἐν ναυαγίῳ ἢ ἐκ καταπτώσεως οἰκίας, ἐμπρησμοῦ κτλ. Ἐκ τῆς L. 32 § 1 D. de relig. et sumpt. (11.7): «Si eodem momento temporis vir et uxor decesserit, Labeo ait in heredem viri proportionē dotis dandam hanc actionem, quoniam id ipsum dotis nomine ad eum pervenit» ἐξάγεται ὅτι καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ οἱ κληρονόμοι τοῦ ἀνδρὸς δὲν ὑποχρεοῦνται ν' ἀποδώσῃ τὴν προῖκα, ἀδιαφόρως ἂν αὕτη εἶναι adventitia ἢ profectitia, ἀρκεῖ μόνον ἐπὶ τῆς τελευταίας ταύτης νὰ ἔχῃ ἀποθάνῃ ὁ συστήσας αὐτὴν ἀνιῶν. Πρβλ. P a s c a l αὐτ. σελ. 96, P e l l a t αὐτ. σελ. 10.

II. ENAGOMENOS

§ 72.

Ἐναγόμενος ἐπὶ τῆς *actio rei uxoriae* εἶναι ἐκείνος, ὅστις ἔλαβε τὴν προίκα.

Ὅθεν ἂν αὕτη ἐδόθη τῷ ἀνδρὶ, οὗτος ἔσται ὁ ἐναγόμενος.¹ ἔαν δ' ὁ γάμος διελύθη διὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, τότε ἡ ἀγωγή αὕτη κινεῖται κατὰ τῶν κληρονόμων, εἴτινες ἐνέχονται κατὰ λόγον τῆς κληρονομικῆς αὐτῶν μερίδος.²

Ἐὰν ὁ λαβὼν τὴν προίκα υἱὸς ᾦτο *filius familias*, τότε καὶ πάλιν κατ' αὐτοῦ ἐγείρεται ἡ *actio rei uxoriae* (L. 53 sol. matr. (54.3), κατὰ δὲ τοῦ πατρὸς δύναται, προϋπαρχουσῶν τῶν ἄλλων προϋποθέσεων, νὰ ἐγερθῇ *actio adiectitiae qualitatis* (L. 22 § 12, L. 25 pr. § 3, L. 53 h. t. (24.3), (L. 36, 38 § 1, L. 52 § 1 D. de pec. (15.1). ὅθεν ἐνέχεται *peculiotenus* καὶ φυσικῶς *si quid in eius rem versum est*. L. 22 § 12 eod.: «εἰ δὲ υἱὸς ὑποδέξεται μὴ κατὰ κέλευσιν τοῦ πατρὸς, ἐνάγεται ὁ πατήρ τῇ περικουλίῳ ἀγωγῇ ἢ τῇ περὶ τῶν ἐν τοῖς πράγμασι γενομένων δαπανῶν». — Ἐὰν ἡ προίξ ἐδόθη τῷ ἐξουσιαστῇ, τότε βεβαίως ἡ ἀγωγή αὕτη ἐγείρεται κατ' αὐτοῦ καὶ μόνου, ἢ σχετικῶς ἐναντίον τῶν κληρονόμων αὐτοῦ.³—Τὸ

¹ Εἶναι δὲ ἀδιάφορον ἂν αὕτη διδεται τῷ ἀνδρὶ αὐτοπροσώπως ἢ εἰς ἄλλον τινὰ συμφώνως τῇ βουλήσει αὐτοῦ. L. 22 § 12 D. sol. matr. D. (24.3): «... sive ipsi (mariti) dos data sit sive alii ex voluntate mariti vel subiecto iuri eius vel non subiecto....»

² Πρὸς L. 22 § 12 D. sol. matr. (24.3) Βασ. (28.8) κβ'. αὐτ.: «Ὁ ἀνὴρ ἐνάγεται περὶ τῆς προικὸς, εἴτε αὐτὸς ὑποδέξεται, εἴτε κατὰ γνώμην αὐτοῦ ἕτερος ὑπεξούσιος αὐτοῦ ἢ μή». Πρὸς L. 44 pr. h. t. (24.3): «Ἐὰν ὁ πατήρ τῆς κόρης κληρονομήσῃ τοῦ γαμβροῦ, καὶ αὐτεξουσίαν ποιήσῃ τὴν θυγατέρα, ἐνάγεται παρ' αὐτῆς περὶ τῆς προικὸς. Εἰ δὲ καὶ μὴ αὐτεξουσίαν ποιήσῃ τὴν θυγατέρα, ἐνάγονται οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ». Πρὸς const. 2 9.10 C. sol. mat. (5.18) Βασ. (28.8) ξς'. ογ'. οδ'.

³ L. 22 § 12 D. sol. matr. (24.3). Βασ. (28.8): «εἰ δὲ ὑπε-

αὐτὸ ἰσχύει καὶ ἐν ἡ περιπτώσει ἡ προῖξ κατὰ διαταγὴν τοῦ ἐξουσιαστοῦ ἐδόθη τῷ υἱῷ αὐτοῦ. Ὁθεν ἡ γνώμη τοῦ G l ü c k αὐτ. XXVII σελ. 225 σημ. 83 ὅτι ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ πατήρ ἐνέχεται διὰ τῆς *actio quod jussu in solidum* εἶναι ἐσφαλμένη καθότι τὸ τῆς προικὸς συνάλλαγμα συνήφθη μεταξὺ τοῦ ἐξουσιαστοῦ καὶ τοῦ συνιστῶντος τὴν προῖκα, ὁ δὲ υἱὸς οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ ἁπλοῦν ὄργανον, καὶ ὡς τοιοῦτον ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ πᾶς τρίτος. Ὁ υἱὸς ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οὐδόλως ἐνέχεται. Πρβλ. C z y h l a r z αὐτ. σελ. 321 σημ. 4.

Ἐναῦθι ὅμως γεννᾶται τὸ ἐξῆς σπουδαῖον ζήτημα: Τί ἰσχύει ἐν ἡ περιπτώσει συνεστῶτος τοῦ γάμου ἀρθῇ ἡ πατρικὴ ἐξουσία εἴτε διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ἐξουσιαστοῦ, εἴτε διὰ χειραφείας κ.τ.τ.; Τοῦτο οὐδόλως μεταβάλλει τὴν τῆς προικὸς σχέσιν· αὕτη ὡς τοιαύτη μένει παρὰ τῷ πρῶτῳ ἐξουσιαστῇ ἢ σχετικῶς τοῖς κληρονόμοις αὐτοῦ, καὶ μόνον ἰδιαιτέρα τις νομικὴ σχέσηις δύνανται νὰ πρᾶσχη τῷ συζύγῳ δικαίωμα πρὸς ἀναζήτησιν τῆς προικὸς ἀρθείσης τῆς πατρικῆς ἐξουσίας. Τῶν πραγμάτων οὕτως ἐχόντων, τίς ἔσται ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὁ ἐνχρόμενος; Ἐναῦθι δέον νὰ διακρίνωμεν τοὺς διαφόρους τρόπους δι' ὧν αἴρεται ἡ πατρικὴ ἐξουσία, καὶ πρῶτον, περὶ τῆς διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ἐξουσιαστοῦ ἄρσεως ταύτης.

Ἀρθείσης τῆς πατρικῆς ἐξουσίας διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ἐξουσιαστοῦ δυοῖν θᾶτερον ἢ ὁ σύζυγος εἶναι κληρονόμος αὐτοῦ, ἢ ἀπεκληρώθη:

1) Ὁ υἱὸς εἶναι κληρονόμος τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Εἶναι ἀδιάφορον δὲ ὡς πρὸς τὸ ἀπαρχολοῦν ἡμᾶς ζήτημα ἂν κληρονομῇ ἐκ διαθήκης ἢ ἐξ ἀδικαθέτου. — Ἐὰν ὁ υἱὸς ᾗναι μοναδικὸς κληρονόμος (*heres*

ξούσιός ἐστιν ὁ ἀνὴρ, καὶ ὁ πατήρ αὐτοῦ ὑποδέξεται, ἢ κατὰ κέλευσιν αὐτοῦ ὁ υἱός, ὁ πενθερός καὶ οὐχ ὁ ἀνὴρ ἐνέχεται, εἰ μὴ κληρονομήσῃ τοῦ πατρὸς». Πρβλ. *const. 10 C. sol. matr. (5.18)* Βασ. (28.8) οὐδ'.: «Ἐὰν ὁ πατήρ τοῦ ἀνδρὸς ὑποδεξῆται τὴν προῖκα, οὕτε περὶ πεκουλίου ἐνέχεται ἀγωγῇ, ἀλλ' εἰς ὁλόκληρον».

ex asse) τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, τότε βεβίως αὐτὸς καὶ μόνος ὑπειρέχεται εἰς τὴν τῆς προικὸς σχέσιν καὶ κατ' αὐτοῦ καὶ μόνον δύναται νὰ ἐγερθῇ ἡ actio rei uxoriae.¹ L. 22 § 12 D. sol. matr. (24.3). Βαρ. (28.8) κβ'. αὐτ.

Τί ἰσχύει ὁμως ἐὰν ὁ υἱὸς ᾗναι heres ex parte καὶ συνεπῶς μέρος μόνον τῆς προικὸς ἀνήκει εἰς τὴν κληρονομικὴν αὐτοῦ μερίδα; Ἐνταῦθα τὸ ζήτημα λαμβάνει τὴν ἐξῆς φᾶσιν: Ἀρθείσης τῆς πατρικῆς ἐξουσίας τὰ onera matrimonii μεταβιβάζονται ἀμέσως εἰς τὸν σύζυγον. Πρβλ. L. 56 § 2 D. de J. D. (23.3), L. 46 D. fam. erc. (10.2) Βαρ. (29.1) νβ'.: «ὅπου τὰ βάρη τοῦ γάμου ἐκεῖ καὶ ἡ προίξ ὀφείλει εἶναι. Παρχρηῆμα δὲ τοῦ ἀποθνεῖν τὸν πατέρα τῷ υἱῷ ἔπονται, ὥσπερ καὶ οἱ παῖδες καὶ ἡ γυνή». Βαρ. (42.3) μστ'.² Ταῦτα μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἔφε-
ρεν ὁ ἐξουσιαστής, ὅστις κατεῖχε τὴν προίκα· ἀποθανόντος λοιπὸν ἤδη τούτου, ἅπαντα τὰ onera matrimonii μεταβιβάζονται ἀμέσως τῷ συζύγῳ, ἐνῷ ἡ προίξ θὰ διανεμηθῇ μεταξὺ ὅλων τῶν κληρονόμων. Τοῦτο βεβίως ἀντίκειται εἰς τὴν ἐπιείκειαν, καὶ τούτου ἕνεκεν ἐπετράπη αὐτῷ, ὅπως δι' ἰδιαιτέρως ἀγωγῆς λάβῃ παρὰ τῶν συγκληρονόμων αὐτοῦ τὸ εἰς αὐτοὺς περιερχόμενον μέρος τῆς προικὸς, ἐχορηγήθη δηλ. αὐτῷ jus praeceptionis.

Ὡς πρὸς τὸ δικαίωμα τοῦτο εἰδικώτερον ῥητέον τὰ ἐξῆς:

α) Ὑπάρχει ὁπόταν ὁ ἐξουσιαστής ἀποθάνῃ συνεστῶτος τοῦ γάμου καὶ ὁ υἱὸς εἴναι heres ex parte. (L. 46, 51 D. fam. erc. (10.2), L. 1 § 9.13 D. de dot. pael. (33.4), L. 85

¹ Ἡ προίξ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ δὲν θεωρεῖται ὡς μέρος τῆς κληρονομίας καὶ συνεπῶς δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψει ὡς πρὸς τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ φαλκιδίου τετάρτου. Ὁ σύζυγος ἀφαιρεῖ ἐκ τῆς περιουσίας τοῦ πατρὸς ταύτην ὡς χρέος: aliter enim videbitur indotatam uxorem habere. L. 85 D. ad. leg. Falc. (35.2).

² Οἱ νόμοι οὗτοι φαίνονται ἀναφερόμενοι εἰς τὸ ἀρχαιότερον δίκαιον, καθότι κατ' αὐτὸ ἐκτὸς τῶν τοῦ γάμου βαρῶν καὶ τῆς πατρικῆς ἐξουσίας ἐπὶ τῶν τέκνων, μετεβιβάζετο ὡσχύτως καὶ ἡ ἐπὶ τῆς συζύγου ἐξουσία (manus) εἰς τὸν υἱόν. Πρβλ. Scilling: Bemerkungen über Rechtsgeschichte σελ. 90.

ad. leg. Falc.(35.2), Const. 2 C. fam. erc. (3.36). Εἶναι δὲ ἀδιάρρονον ἂν κληρονομῇ ἐξ ἀδιαθέτου ἢ ἐκ διαθήκης ἢ ἂν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐνασχέσεως τοῦ δικαιώματος τούτου ὑφίσταται ἔτι ὁ γάμος τοῦ υἱοῦ (L. 7 § 3 D. de dot. pral. D. (33.4), L. 46 D. fam. erc. (10.2). Βασ. (42.3) μοτ'), ἢ ἐὰν ἡ προῖξ συνεπαίῃ τῆς ἐν τῷ μεταξὺ ἐπελθούσης διαλύσεως τοῦ γάμου δέον ν' ἀποκατασταθῇ ἢ μὴ (L. 2. pr. i. f. D. de dot. prael. (33.4), ἢ ἐὰν ὁ γάμος διαλυθῇ διὰ χωρισμοῦ (L. 7 § 3 de dot. prael (33 4), L. 46, 51 fam. erc. (10.2)· ἀρκεῖ μόνον νὰ μὴ ἡγέρθῃ ἐναντίον τοῦ κληρονομουμένου ἢ τῶν κληρονόμων αὐτοῦ ἢ πρὸς ἀπόδοσιν τῆς προικὸς ἀπαιτήσεις.

β) Ἀναφέρεται μόνον εἰς τὴν προίκαν ἐν τῇ κυρίᾳ, νομικῇ σημασίᾳ· οἱ συγκληρονόμοι δέον ν' ἀποδώσωσι τῷ ἀνδρὶ οὐ μόνον τὰ τῆς προικὸς ἀντικείμενα ἢ σχετικῶς πρὸς αὐτῶν, καθόσον κατὰ τὰς γενικὰς ἀρχὰς δέον ν' ἀποδοθῶσιν, ἀλλὰ καὶ ὅλα τὰ προσαυξηήματα καὶ λοιπὰ augmenta dotis : δέον ἐν ἄλλαις λέξεσιν ν' ἀποδοθῇ πᾶν ὅ,τι θὰ ἀπεδίδετο τῇ γυναικὶ ἂν αὕτη ἐζήτει δι' ἀγωγῆς τὴν τῆς προικὸς ἀποκατάστασιν. Ἄρα δέον νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν αἱ ἀναγκαῖαι δαπάναι, αἵτινες ipso iure dotem minuunt.

Καὶ παρὰ κρατήσεις λαμβάνουσι χώραν καθόσον αὐταὶ ἔχουσι χρηματικὴν ἀξίαν (causam pecuniariam), δηλ. αἱ propter res donatas, res amotas, impensas· διὰ τὰς ἄλλας, propter liberos καὶ propter mores, οὐδεμία παρὰ κρατήσεις χωρεῖ, καθότι οἱ κληρονόμοι οὐδ' ἀπέναντι τῆς γυναικὸς δύνανται νὰ κάμωσι χρῆσιν τούτων· ἐκτὸς τούτου ἐὰν τὸ δικαίωμα τοῦτο ἐνασκηθῇ διαρκούντως τοῦ γάμου αἱ propter liberos καὶ propter mores παρὰ κρατήσεις εἰσὶν ἀνεφάρμοστοι, καθότι ἐλλείπει ἡ προϋπόθεσις αὐτῶν (ὁ χωρισμὸς τοῦ γάμου).

Ἐκτὸς τούτου οἱ συγκληρονόμοι δύνανται νὰ ἐπωφεληθῶσι καὶ τῶν προθεσμιῶν — προϋποτιθεμένου ὅτι τὸ ius praeeptionis λαμβάνει χώραν διαλυθέντος τοῦ γάμου,

ἐνῶ durante matrimonio οὐδεὶς λόγος περὶ αὐτῶν δύναται νὰ γίνῃ, καθότι αἱ προθεσμίαι αὗται ὑπολογίζονται ἀπὸ τῆς διαλύσεως τοῦ γάμου, καὶ ἡ ἐποχὴ αὕτη δὲν ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ προκειμένου—, αἵτινες κατὰ τὰς ἐνταῦθα ἰσχυρῶς ἀρχὰς δίδονται διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς προικῆς. L. 7 § 3 D. de dot. prael. (33.4). Αἱ προθεσμίαι ὁμῶς αὗται ὑπολογίζονται ἀπὸ τῆς παραγωγῆς τοῦ δικαιώματος καὶ οὐχὶ ἀπὸ τῆς διαλύσεως τοῦ γάμου.

γ) Ἐνασκηθέντος τοῦ δικαιώματος τούτου ὁ μόνος ἐναγόμενος εἶναι ὁ ἀνὴρ, καὶ οὐ μόνον διὰ τὴν κληρονομικὴν αὐτοῦ μερίδα, ἀλλὰ διὰ τὴν ὅλην προῖκα. L. 20 § 2 D. de fam. ere. (10. 2). Θὰ ἡδύνατό τις νὰ θεωρήσῃ αὐτὸν ὡς defensor τῶν συγκληρονόμων αὐτοῦ, ὅτε θὰ ὤφειλε νὰ παράσχῃ ἐγγύησιν· οὐχ ἥττον τοιοῦτόν τι δὲν ὑπάρχει, ὡς ἐξάγεται ἐκ const. un. § 10 C. de rei uxor. act. (5.13), μάλιστα τοῦναντίον ἐν L. 85 D. ad leg. Falc. (35. 2) ῥητῶς λέγεται ἐν προϋποθέσει ὅτι μόνον ὁ υἱὸς ἐνέχεται· ὁ λόγος τῆς διατάξεως ταύτης εἶναι ἡ ἐπὶ τῆς rei uxoriae δεσπόζουσα τοῦ aequius melius ἀρχή.¹

Ἐνταῦθα ἤδη γεννᾶται τὸ ζήτημα : εἶναι πάλιν μένος ὁ ἀνὴρ ἐναγόμενος καὶ ἐν ἡ περιπτώσει δὲν ἐνήσκησεν τὸ jus praeceptionis ; τὸ παρασχεθὲν αὐτῷ δικαίωμα τοῦτο ἔχει οἷαν ἐνέργειαν καὶ τὸ ἐνασκηθέν, οὕτως ὥστε νομικῶς ἐναγόμενος καὶ πρὸ τῆς ἐνασκήσεως νὰ ᾖ μόνος ὁ ἀνὴρ ;

¹ Κατὰ τὸ κλασσικὸν ῥωμαϊκὸν δίκαιον τὸ ius praeceptionis ἐλάμβανε χώραν καὶ ἐν ἡ περιπτώσει ἡ προῖξ ἐδίδοτο τῷ ὑπὸ πατρικὴν ἐξουσίαν διατελοῦντι υἱῷ· καθότι καὶ ἐν τῇ περιπτώσει αὕτῃ τὰ τῆς προικῆς ἀντικείμενα περιήρχοντο εἰς τὴν περιουσίαν καὶ συνεπῶς εἰς τὴν κληρονομίαν τοῦ ἐξουσιαστοῦ· οὐχ ἥττον ἐνταῦθα τὸ δικαίωμα τοῦτο περιορίζετο μόνον εἰς ὅ,τι ὁ ἐξουσιαστὴς θὰ παρέσχε τῇ γυναικὶ dotis causa εἴτε διὰ τῆς actio de peculio εἴτε διὰ τῆς in rem verso. Ἠρῶλ. L. 20 § 2 cit. Οὐχ ἥττον καὶ τοῦτο δέον νὰ θεωρηθῇ κατὰ τὸ νεώτερον δίκαιον ὡς ἀπρηχαιωμένον καίτοι ἀναφέρηται ἐν τῷ πενδέκτῃ· καθότι ἡ τῷ ὑπεξουσίῳ υἱῷ δοθεῖσα προῖξ δὲν περιέρχεται εἰς τὴν περιουσίαν τοῦ πατρὸς, ἀλλ' ἀνήκει κατ' οὐσίαν τῷ λήπτῃ ὡς bonum adventicium regulare καὶ irregulare.

Περὶ τοῦ ζητήματος τούτου διαφωνοῦσιν οἱ τὸ ῥωμαϊκὸν προικῶν δίκαιον ἐν μονογραφίᾳ ἐπεξεργασθέντες Cz y h- l a r z καὶ B e c h m a n n, τοῦ μὲν πρώτου (αὐτ. σελ. 325 σημ. 1) ἀποφατικῶς, τοῦ δ' ἐτέρου καταφατικῶς ἀπαντῶν- τος εἰς τοῦτο. Τὸ καθ' ἡμᾶς θεωροῦμεν τὴν γνώμην τοῦ B e c h m a n n ὡς ὀρθοτέραν καὶ δεχόμεθα ὅτι καὶ ἐν ἡ περιπτώσει ὁ ἀνὴρ εἴτε ἐξ ἀμελείας, εἴτε ἐξ ἄλλων λόγων δὲν ἐνήσκησε τὸ δικαίωμα αὐτοῦ πάλιν αὐτὸς μόνον δύνα- ται νὰ ἐναχθῇ παρὰ τῆς γυναικός· τοῦτο ἀποδεικνύεται φρονοῦμεν ἐκ L. 31 § 3. D. sol. matr. (24. 3): «Ἐάν ὑπο- δεξάμενος ὁ πατήρ μου τὴν προίκα τῆς γυναικός μου με- ρικὸν με γράψῃ κληρονόμον ὑπὸ αἵρεσιν, καὶ παράσχωσιν οἱ συγκληρονόμοι μου τὴν προίκα τῇ γυναικὶ πρὸς τὰ μέρη αὐτῶν, παρὰ τοσοῦτον δίδωμι· οὔτε γὰρ ἔχω περὶ τούτου κατὰ τῶν συγκληρονό- μων ἀγωγὴν». Ἐν τῷ νόμῳ τούτῳ λέγεται ὅτι ὁ ἀνὴρ δὲν ἐνέχεται δι' ὀλόκληρον τὴν προίκα, ἀλλὰ μόνον διὰ τὸ μέρος, ὃ ἐκληρονομήθη αὐτῷ, καὶ τοῦτο δίδει δὲν ἔχει ἀγωγὴν κατὰ τῶν συγκληρονόμων αὐτοῦ· ἐκ τούτου εὐλόγως, φρονοῦμεν, δύναται τις νὰ συμπεράνῃ ὅτι ἐάν ὁ ἀνὴρ ἔχει τὴν ἀγωγὴν ταύτην κατὰ τῶν συγκληρονόμων αὐτοῦ, τοῦτέστιν ὁπόταν ἔχει τὸ *jus praeeptionis*, πάν- τως αὐτὸς καὶ μόνος δι' ὀλόκληρον τὴν προίκα δύναται νὰ ἐναχθῇ. Ὡς ὁ B e c h m a n n αὐτ. II σελ. 287 σημ. 1 οὕτω καὶ ὁ S t e r n b e r g αὐτ. 50 ἐπ., εἴτινες δικαίως παρατηροῦσιν ὅτι ἡ τοιαύτη διάταξις θὰ περιεῖχεν ἀδικίαν διὰ τὸν ἄνδρα, ἐάν οὗτος ἡμποδίσθῃ πράγματι εἰς τὴν ἐνά- σκησιν τοῦ *jus praeeptionis* — Ἐνεκα δὲ τούτων ὁ Ἰου- στινιανὸς διὰ τῆς const. un. § 10 C. de rei ux. act. (5. 13) ἤρρε τὴν τοιαύτην ἐνέργειαν τοῦ *jus praeeptionis*: «Cautione videlicet defensionis in specie, in qua dotem suae uxoris vel nurus in familiae herciscundae iu- dicio praecipuam filius defuncti detrahit, secun- dum propriam naturam ex stipulatu actionis coheredibus suis praestanda».

Ἐκ τῆς διατάξεως ταύτης βλέπομεν ὅτι ὁ Ἰουστινιανός, ἀκολουθήσας ἐνταῦθα τὸ ἐπὶ τῆς *actio ex stipulatu* κρατοῦν δίκαιον, δέχεται ὅτι οἱ κληρονόμοι ἔχουσιν ἀνάγκην *cautio defensum iri*, καθότι ἡ γυνὴ δύναται νὰ ἐναγάγῃ αὐτοὺς ἀμέσως, ὡς ἐκ τοῦ ὅτι ἐνδεχόμενον αὕτη νὰ μὴ γνωρίζῃ τὸ γεγονός τῆς προαφαιρέσεως τῆς προικὸς ἐκ μέρους τοῦ ἀνδρός. Πρβλ. *B e c h m a n n* αὐτ. σελ. 287 σημ. 1.

2. Ἐὰν ὁ υἱὸς ἀπεκληρώθῃ, διακριτέον ἐὰν ἡ προῖξ ἔχει κληροδοτηθῇ αὐτῷ ἢ μή.

A. Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ἰσχύουσιν οἱ περὶ κληροδοτημάτων κανόνες ἐκτὸς μόνον, ὅτι τὸ περιεχόμενον τούτου δρίζεται κατὰ τὸ νομικὸν περιεχόμενον τῆς προικὸς. L. 1 § 11 D. de dot. prael. (33. 4). Κατὰ ταῦτα ὁ ἀνὴρ ὑπόκειται, κατ' ἀντίθεσιν τοῦ *praelegatum dotis* ὡς πρὸς τὴν γυναῖκα, εἰς τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ φαλκιδίου τετάρτου. L. 1 § 13, L. 7 § 2 D. de dote praeleg. (33. 4), L. 57 D. ad. leg. Falc. (35.2). ἡ κτῆσις τοῦ κληροδοτήματος τούτου χωρεῖ κατὰ τὰς γενικὰς περὶ *dies cedens* καὶ *veniens* ἀρχάς, συνεπῶς ὁ ἀνὴρ διὰ τὴν ἐνάσκησιν τοῦ κληροδοτήματος τούτου δὲν εἶναι δεσμευμένος, καὶ ἐν ἡ περιπτώσει ὁ γάμος εἶναι ἤδη λελυμένος, εἰς τὰς περὶ ἀποκαταστάσεως τῆς προικὸς προθεσμίας. L. 7 § 3 h. t. (33.4). Διὰ τοῦ κληροδοτήματος τούτου οὐδόλως μεταβάλλεται ἡ τῆς προικὸς σχέσις, συνεπῶς μόνον κατὰ τῶν κληρονόμων τοῦ πατρὸς δύναται νὰ ἐγερθῇ ἡ *actio rei uxoriae*, ὁ δὲ σύζυγος εἶναι ἐνταῦθα μόνον *defensor* καὶ ὀφείλει λαμβάνων τὸ κληροδοτήμα νὰ παράσχη ἐγγύησιν ἴσην τῷ ποσῷ, ὃ λαμβάνει. Ὅθεν ἀφαιρουμένου, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, τοῦ φαλκιδίου τετάρτου, οὗτος δὲν ὑποχρεοῦται νὰ δώσῃ ἐγγύησιν δι' ὅλην τὴν προῖκα, ἀλλὰ μόνον διὰ τὸ ποσόν, ὅπερ λαμβάνει. Οὐχ ἥττον δύναται χάριν ἀπλοποιήσεως νὰ παράσχη ἀπεριορίστως ἐγγύησιν ὑπὸ τὴν ἀντεγγύησιν τῶν κληρονόμων ὅτι οὗτοι θ' ἀποδώσωσιν αὐτῷ τὸ περιπλέον, ὅπερ τυχόν θ' ἀναγκα-

σθῆ νὰ πληρώσῃ· μὴ λαμβάνων τοιαύτην ἀντεγγύησιν, τότε μόνον διὰ τὸ μέρος, ὃ ἔλαβε δύναται νὰ ἐναχθῇ, διὰ δὲ τὸ ἐπίλοιπον ἐνέχονται οἱ κληρονόμοι. L. 7 § 2, L. 1 § 10 D. de dot. prael. (33.4).

Μόνον εἰς τὰς ἐξῆς δύο περιπτώσεις χωρεῖ ἄμεσος κατὰ τοῦ ἀνδρὸς ἀγωγή: α) ἂν ἡ γυνὴ συγκατανεύσῃ εἰς τὴν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κληροδοτήματος παράδοσιν τῆς προικὸς εἰς τὸν ἄνδρα. L. 7 § 2 h. t. (33.4), β) ἂν ὁ κληρονόμος ἡμέλυσεν νὰ λάβῃ ἀσφάλειαν παρὰ τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἤδη κατέστη ἄπορος. L. 7 § 5 h. t. (33.4). Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας χωρεῖ ἡ actio utilis ἐναντίον τοῦ ἀνδρὸς, ἣτις ὅμως δὲν στηρίζεται ἐπὶ τοῦ κληροδοτήματος ἀλλ' εἰς τὰ ἰδιαίτερα περιστατικά. Πρβλ. C z y h l a r z αὐτ. σελ. 327 ἐπ., ὅρα ὅμως καὶ S t e r n b e r g σημ. 57.

B. Ἐὰν εἰς τὸν ἀποκληρωθέντα υἱὸν δὲν ἐκληροδοτήθῃ ἡ προίξ, τότε παρέχεται αὐτῷ actio utilis πρὸς ἀπόκτησιν ταύτης. L. 1 § 9 h. t. (33.4). Τοῦτο ἰσχύει ἀναμφισβητήτως κατὰ τὸ νεώτερον δίκαιον, ἐνῶ τοῦναντίον κατὰ τὴν ἀρχαιοτέραν ἐποχὴν, ὁ ἀνὴρ οὐδὲν δικαίωμα εἶχε πρὸς ἀνάληψιν τῆς προικὸς. Πρβλ. L. 13 D. de dot. prael. (33.4), L. 1 § 9. 10 h. t. (33.4), L. 46 D. de fam. erc. (10.2) ἐξ ὧν ἀποδεικνύεται ὅτι ἐνῶ ὁ L a b e o καὶ ὁ Ἰουλιανὸς ἀγνοοῦσι τὸ δικαίωμα τοῦτο τοῦ ἀνδρὸς, τοῦναντίον λόγῳ ἐπεικειάς προφανῶς καθιεροῦσι τοῦτο ὁ Οὐλπιανὸς καὶ ὁ Παῦλος. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐπιρροήν, ἣν ἡ διὰ τῆς actio utilis ἐπιτευχθεῖσα praecceptio ἔχει ἐπὶ τῆς rei uxoriae, δέον καὶ ἐνταῦθα νὰ εἰπωμεν οὐδεμίαν, ὅτι συνεπῶς ἡ ἀγωγή αὕτη ἐγείρεται μόνον κατὰ τῶν κληρονόμων, ὁ δὲ σύζυγος παρέχων μόνον ἐγγύησιν δύναται νὰ προσέλθῃ ὡς defensor τούτων. Πρβλ. C z y h l a r z αὐτ. σελ. 318 ἐπ. Ἀλλως ὅμως ἐπὶ τοῦ προκειμένου σκέπτεται ὁ B e c h m a n n αὐτ. II σ. 292, δεχόμενος, ὅτι ἐνταῦθα ἰσχύει πᾶν ὅ,τι ἐπὶ τοῦ heres ex parte, δηλ. ὅτι μόνον ὁ ἀνὴρ δύναται ἐνταῦθα νὰ ἐναχθῇ ὑπὸ τῆς γυναικὸς· πρβλ. ἐναντίον αὐτοῦ C z y h l a r z αὐτ., ὅρα.

προσέτι Arn d t s: Zeitschrift für Rechtsgeschichte VII σελ. 29. Ὁ St e n b e r g αὐτ. σελ. 63 ἐπ. ἀκολουθεῖ τὴν γνώμην τοῦ B e c h m a n n.

Ἐάν ἡ πατρικὴ ἐπὶ τοῦ συζύγου ἐξουσία ἀρθῇ διὰ χειραφείας ἢ διὰ πλήρους υἱοθεσίας, τότε καὶ πάλιν οὐδεμία ἀλλοίωσις ἐπέρχεται ὡς πρὸς τὰς τῆς προικὸς σχέσεις, καὶ οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γείνη περὶ *i u s p r a e c e p t i o n i s*. Ἄρα ἡ *actio rei uxoriae* ἐγείρεται μόνον κατὰ τοῦ πρώην ἐξουσιαστοῦ ἢ τῶν κληρονόμων αὐτοῦ. Τοῦτο ἰσχύει καὶ ἐν ἡ περιπτώσει μεταξὺ τοῦ πρώην ἐξουσιαστοῦ καὶ τοῦ χειραφετηθέντος ἐγένοντο ἰδιαιτέραι περὶ τῆς προικὸς συμφωνίαι· αὗται οὐδεμίαν ἐπιρροὴν δύνανται νὰ ἔχωσιν ἀπέναντι τῆς γυναικός. — Ἐξ ἀντιδιαστολῆς τῆς L. 7 § 2 D. de dot. prael. (33.4) ἡδυνάμεθα τὸ πολὺ νὰ δεχθῶμεν ἐξαίρεσιν τούτων μόνον διὰ τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν ἡ γυνὴ συνήνεσεν, ὅπως ἡ προῖξ παραδοθῇ τῷ χειραφετηθέντι· ἀλλὰ περὶ τούτου οὐδεμίαν ἐπιβεβαίωσιν ἔχομεν ἐκ τῶν πηγῶν.

Ἐν ἡ περιπτώσει ὁ αὐτεξούσιος σύζυγος εἰσποιηθῇ διαρκούντος τοῦ γάμου καὶ συνεπῶς ὑποστῇ κατὰ τὸ Ῥωμαϊκὸν Δίκαιον *capitis diminutio minima*, τότε κατὰ τὰς γενικὰς ἀρχάς, τὰ τῆς προικὸς ἀντικείμενα μεταβιβάζονται *per universitatem* τῷ *pater arrogatus*. Ὅσον ὅμως ἀφορᾷ τὰς σχέσεις τῆς προικὸς αὗται οὐδόλως ἀλλοιοῦνται, καὶ ἰσχύει ἀκριβῶς τὸ αὐτό, ὡς αὐτεὶ ὁ σύζυγος κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς συστάσεως τῆς προικὸς ἦτο ὑπεξούσιος· ἄρα ἡ *actio rei uxoriae* χωρεῖ κατ' αὐτοῦ καὶ μόνου, ἐνῶ κατὰ τοῦ εἰσποιήσαντος χωρεῖ μόνον ἡ *actio adiectitiae qualitatis*. Τὸ ὅτι τὰ χρέη τοῦ εἰσποιουμένου ἀποσβέννυνται διὰ τῆς εἰσποιήσεως, οὐδεμίαν σημασίαν ἔχει ἐνταῦθα· καθότι ἡ *capitis diminutio* αἶρει μόνον τὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην πραγματικῶς ὑφιστάμενα χρέη, ἢ διὰ τὴν προίκα ὅμως ὑποχρέωσις δὲν ὑφίσταται ἔτι πραγματικῶς. Κατὰ τὸ Ἰουστινιάνειον δίκαιον τὸ ζήτημα τοῦτο οὐδεμίαν δυσκολίαν παρουσιάζει, καθότι κατ' αὐτὸ τὸ κεφάλαιον τῆς προικὸς.

δὲν τὸ ἀποκτᾶ ὁ arrogator. Πρβλ. C z y h l a r z αὐτ. § 94, B e c h m a n n αὐτ. § 121 καὶ 122.

III ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ ΤΗΣ ACTIO REI UXORIAE

§ 73.

Διὰ τῆς actio rei uxoriae ὁ ἐναγόμενος καταδικάζεται εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἀντικειμένων τῆς προικὸς μετὰ τῶν προσαυξημάτων αὐτῶν ἐκτὸς τῶν καρπῶν· περὶ τούτου πραγματευθησόμεθα κατωτέρω ἐν εἰδικοῖς κεφαλαίοις.

Προκειμένου δ' ἐνταῦθα νὰ ἐξετάσωμεν εἰδικώτερον τὰς ἀνταπαιτήσεις, ἃς τυχὸν δύναται νὰ ἔχῃ ὁ ἐναγόμενος, τὰς ἐπὶ τοῦ προκειμένου *re n t e t i o n e s* καλουμένας, παρατηροῦμεν ἐνταῦθα ὅτι οὗτος ἀπολαύει τοῦ εὐεργετήματος τῆς εὐπορίας (*beneficium competentiae*), δηλ. καταδικάζεται *in id, quod facere potest, quatenus facere potest*. Ὁ λόγος τοῦ εὐεργετήματος τούτου εἶναι προφανής: «αἰσχύνεται ὁ νόμος παρρησίαν δοῦναι τῇ χθὲς καὶ πρῶην συγκοινωνῶ τοῦ βίου, πάντως ἀπογυμνῶσαι τὸν ἴδιον ἄνδρα». Σχολ. παρὰ Θεοφίλου Εἰσηγήσεις ἐκδ. K e i t z σελ. 834. Πρβλ. καὶ Ἀρμενόπουλον (IV. 12) 4: «Ἐπὶ μὲν τῇ προικὶ ὁ ἀνὴρ μέχρις εὐπορίας καταδικάζεται· οὐ γὰρ ἀφίεται πένεσθαι ὁποτὲ κύριος τῆς γυναικὸς χρηματίσας...».

Περὶ τοῦ εὐεργετήματος τούτου παρατηρητέον εἰδικώτερον τὰ ἑξῆς:

1. Ἀπολαύει αὐτοῦ μόνον ὁ ἀνὴρ, ὁ ἐξουσιαστής αὐτοῦ (ἀδιαφόρως ἂν οὗτος ἐνάγῃται διὰ τῆς actio rei uxoriae ἢ διὰ τῆς actio adiectitiae qualitatis) καὶ οἱ κληρονόμοι, καθόσον οὗτοι εἰσι τέκνα τῆς γυναικὸς, ἥς ἢ προἰξ ἀπαιτεῖται.¹ — Ὅτι δὲ οἱ λοιποὶ κληρονόμοι δὲν ἀπο-

¹ Πρβλ. L. 12 D. sol. matr. (24.3). Βασ. (28.8) 16'. «μέχρις εὐπορίας ὁ ἀνὴρ, οὐ μὴν καὶ ὁ κληρονόμος αὐτοῦ, καταδικά-

λαύουσι τοῦ εὐεργετήματος τούτου πρβλ. L. 12, 13, 15 § 1 sol. matr. (24.3). Βασ. (28.8) ιβ'. ιγ'. ιε'.

2. Τὰ πρόσωπα ταῦτα ἀπολαύουσι τοῦ εὐεργετήματος ἀδιαφόρως τοῦ προσώπου τοῦ ἐνάγοντος· ἄρα οὐ μόνον ἀπέναντι τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ ἐξουσιαστοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπέναντι τῶν κληρονόμων ὡς ῥητῶς ἐν L. 27 D. sol. matr. (24.3) λέγεται. Πρβλ. Βασ. (28.8) κζ'. «Ὅσα τῆς γυναικὸς κινούσης ἐπὶ τῇ προικὶ παραφυλάττεται, τὰ αὐτὰ γίνεται καὶ ἐπὶ τοῦ κληρονόμου αὐτῆς». — Προσέτι δὲ καὶ ἀπέναντι τοῦ δημοσίου (fiscus), ὅσκις ὑπ' αὐτοῦ ζητεῖται ἢ ἐπιστροφή τῆς προικὸς. L. 36 D. sol. matr. (24.3). Βασ. (28.8) λε'. «Κἂν δημευθῇ ἡ προίξ, μέχρις εὐπορίας ὁ ἀνὴρ τῷ δημοσίῳ καταδικάζεται».

3. Δυνάμει τοῦ εὐεργετήματος τούτου τὰ πρόσωπα ταῦτα καταδικάζονται μόνον in id, quod facere possunt, ἀφίενται δηλ. αὐτοῖς τὰ πρὸς συντήρησιν αὐτῶν τε καὶ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν ἀναγκαῖα. L. 173 D. de R. J. (50.17). Πρβλ. ἀνωτ. τόμ. I. σελ. 315 σημ. 1.

Πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ quod reus facere potest λαμβάνεται ὑπ' ὄψει ἡ ἐποχὴ τῆς ἐκδόσεως ἢ σχετ. τῆς ἐκτελέσεως τῆς ἀποφάσεως. L. 15 p. D. sol. matr. (24.3). Βασ. (28.8) ιε'. «Ἐν δὲ τῷ καιρῷ τῆς ψήφου σκοπεῖται ἡ εὐπορία τοῦ ἀνδρός»· ἡ κατ'ἐποχὴν ταύτην ὑφισταμένη ἐνεργητικὴ περιουσία τοῦ ἀνδρός ἀποτελεῖ τοῦτο, μὴ ἀφαιρουμένων ἐνταῦθα τῶν χρεῶν τοῦ ἀνδρός. L. 53, 54 D. sol. matr. (24.3) Βασ. (28.8) να'. νβ'. «Ὁ ἀνὴρ καὶ ὁ γονεὺς καὶ ὁ κοινωνός, καὶ ὁ πάτρων μέχρις εὐπορίας καταδικαζόμενοι τὰ ἑτέροις χρεωστούμενα οὐχ ὑπεξαιροῦσιν...». Πρβλ. L. 63 D. pro soc. (17.2), L. 49 D. de re iud.

ζεται». Πρβλ. ἔτι L. 13, 28, 43, 54 D. h. t. (24.3). Βασ. (28.8) ιγ'. κη'. μχ'. νβ', L. 17, 20, 24 § 1 D. de rei iud. (42.1). Βασ. (9.3) ιζ'. κ'. κδ'. Διὰ τὸν ἐξουσιαστήν πρβλ. L. 21 D. de rei iud. (42.1). Βασ. (9.3) κα'. L. 15 § 2, 16 D. sol. matr. (24.3). Διὰ τὰ τέκνα τῆς γυναικὸς πρβλ. L. 18 p. C. sol. matr. (24.3). Βασ. (28.8) ιη'. «Καὶ οἱ παῖδες τῆς γαμετῆς κληρονομοῦντες τοῦ πατρὸς μέχρις εὐπορίας καταδικάζονται».

(42. 1), πρβλ. καὶ L. 18 § 1 D. sol. matr. (24. 3), L. 63 § 7 D. pro soc. (17. 2).

4. Ἡ ἐνάσκησις τοῦ εὐεργετήματος τούτου ἐγένετο αὐτεπαγγέλτως ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ ὡς ἐκ τοῦ ἐν τῷ τύπῳ τῆς ἀγωγῆς ταύτης ἐμπεριεχομένου *aequius melius*: δὲν ἀπητεῖτο ἐντχῦθα εἰδικὴ ἐνστάσις ἐκ μέρους τοῦ ἐναγομένου, ἀλλ' ὁ δικαστὴς *ex officio* κατεδίκασε τὸν ἐναγόμενον *in id, quod facere potest*. — Ἐὰν ὅμως τὸ εὐεργέτημα τοῦτο προϋτείνεται κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν, δηλ. κατὰ τῆς *actio judicati*, τότε βεβαίως ἦτο ἀνάγκη εἰδικῆς ἐνστάσεως, *exceptio doli* ἢ σχετ. *exceptio in factum*, καθότι ἡ ἀγωγή αὕτη ἦτο *stricti juris*. Πρβλ. L. 17 § 2 D. sol. matr. (24. 3): «...ἐὰν τοῦ δικαστοῦ τὸν νόμον ἀγνοήσαντος εἰς ὁλόκληρον ὁ ἀνὴρ ἐπὶ τῇ προικὶ καταδικασθῇ, ἔχει δόλου παραγραφὴν».

5. Διὰ τοῦ εὐεργετήματος τούτου δὲν ἀπαλλάσσεται ἐν μέρει ὁ ἐναγόμενος τῆς ὑποχρεώσεως αὐτοῦ· τοῦναντίον καὶ νῦν ὀφείλει ὁλόκληρον τὴν προῖκα, ἀπαλλασσμένου μόνον διὰ τούτου τῆς ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰς ὁλόκληρον καταδίκης. Ὅθεν ἐὰν καταβάλλῃ τὸ ἔλον δὲν ἔχει *condictio indebiti*. Πρβλ. L. 8. 9 D. de cond. ind. (12.6) Βησ.(24. 6) θ'. ι'. «καὶ ὁ ἄπορος γὰρ ἀνὴρ καταβαλὼν πᾶσαν τὴν προῖκα, οὐκ ἀναλαμβάνει». Ἐὰν κατόπιν ἀποκτήσῃ οὗτος περιουσίαν ὑποχρεῖται νὰ καταβάλλῃ τὸ ὑπόλοιπον καὶ μάλιστα κατὰ τὸ ἀρχαιότερον ῥωμαϊκὸν δίκαιον ὑποχρεῖται νὰ παράσῃ *cautio* διὰ τοῦτο, καθότι ἡ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην διὰ τῆς *litis contestatio* ἐπερχομένη κατανάλωσις τῆς δίκης θὰ παρεῖχεν αὐτῷ τὴν *exceptio rei judicatae*· πρβλ. C. 63 § 4 D. de soc. (17. 2) καὶ *const. un.* § 7 C. de rei uxor. act. (5. 13).¹

6. Τὸ εὐεργέτημα τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἀποκλεισθῇ

¹ Τὸ ὅτι ἡ τοιαύτη ἀσφάλεια ἀναφέρεται καὶ ἐφαρμόζεται καὶ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, ἐφ' οὗ ἡ προκτάταρξις τῆς δίκης δὲν ἐπέφερε *litis consumptio* δικαιολογεῖται ἐκ τοῦ ὅτι διὰ ταύτης ὠρίζετο τὸ ὑπολειφθὲν τῷ ἀνδρὶ ποσόν. Πρβλ. Czychlarz αὐτ. σελ. 332.

διὰ συμφωνίας τῶν μερῶν: «ὕπεναντίον γὰρ τῶν καλῶν τρόπων καὶ τῆς ἀποδειχθείσης περὶ τὸν ἄνδρα τιμῆς γεγονέναι τὸ τοιοῦτον πάκτον πιστεύεται» (σχολ. s. IV. 380). Πρβλ. L. 14 § 1. D. sol. matr. (24. 3). «Εἰ δὲ καὶ συμφωνήσει ὁ ἀνὴρ εἰς ὀλόκληρον καταδικάζεσθαι, οὐκ ἔρρωται τὸ σύμφωνον, διότι contra bonos mores id pactum esse melius est dicere, quippe cum contra receptam reverentiam, quae maritis exhibenda est, id esse apparet.

ΠΕΡΙ ΠΑΡΑΚΡΑΤΗΣΕΩΝ

§ 74.

Ὡς καὶ ἀνωτέρω σελ. 9 ἐπ. ἐλέχθη, τὸ εἰς τὴν ἀγωγὴν ταύτην περιεχόμενον *aequius melius* παρεῖχε τῷ δικαστῇ τὸ δικαίωμα ὅπως κατὰ τὴν ἀπόλυτον αὐτοῦ κρίσιν ὀρίσῃ τι θεόν ν' ἀποκατασταθῇ μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου: «*quod aequius melius est apud virum non manere*». ὁ δικαστὴς ἐνταῦθα κατὰ τὴν κρίσιν αὐτοῦ ὠριζεν ἂν καὶ κατὰ πόσον ὁ ἀνὴρ ὑπεγρεοῦτο νὰ ἐπιστρέψῃ τὴν προῖκα. Σὺν τῷ χρόνῳ ὁμως αὐξανομένων τῶν διαζυγίων καὶ τῆς διατηρήσεως τῶν προικῶν θεωρηθείσης ὡς ζητήματος δημοσίου συμφέροντος, κατέστη ἀναγκαῖον ὅπως ὀρισθῇ ἀκριβῶς τὸ ποσόν, ὃ ἐδικαιοῦτο νὰ λάβῃ ἡ γυνὴ μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου· ἡ εἰς τὴν ἀπόλυτον κρίσιν τοῦ δικαστοῦ ἄφεςις τοῦ προσδιορισμοῦ τοῦ ποσοῦ τούτου ἦτο λίαν ἐπικίνδυνος, καὶ ἐνεκα τούτου προΐόντος τοῦ χρόνου ἐσχηματίσθη παγία πρᾶξις, οὕτως ὥστε ἐπὶ τέλους διὰ νόμου, ἀγνώστου ἡμῖν, ὠρίσθη ἂν καὶ τί δικαιοῦται ν' ἀνταπαιτήσῃ ὁ ἀνὴρ παρὰ τοῦ αἰτεῦντος διὰ τῆς *actio rei uxoriae* τὴν ἀπόδοσιν τῆς προίκος. — Τὸ ἰδιόρρυθμον τῶν ἀνταπαιτήσεων τούτων συνίστατο εἰς τὸ ὅτι δι' αὐτὰς ὁ ἀνὴρ δὲν εἶχεν ὡς ἐπὶ τῶν *bonae fidei judicia* εἰδικὴν ἀγωγὴν, *actio contraria*, ἀλλ' ἀπλῶς τὸ δικαίωμα, ὅπως παρακρατήσῃ τὴν προῖκα μέχρις οὗ ἄλλως ἱκανοποιηθῇ ὑπὸ τῆς γυναικὸς ἢ ἀφαι-

ρέση ἀπλῶς ἐκ τῆς προικὸς τὸ ποσὸν τῶν ἀνταπαιτήσεων αὐτοῦ.

Ὁ Οὐλπιανὸς ἐν τίτλ. VI § 9 ὡς ἐξῆς ἀναφέρει τὰς παρακρατήσεις ταύτας: «Retentiones ex dote fiunt aut propter liberos aut propter mores aut propter impensas aut propter res donatas aut propter res amotas».

Τὰ πέντε μόνον ταῦτα εἶδη τῶν παρακρατήσεων ἀναφέρει ἡμῖν ὁ Οὐλπιανός, καθότι οἱ λόγοι ἐξ ὧν αὐταὶ προέρχονται εἰσὶ βεβαίως οἱ συνηθέστεροι καὶ οἱ σπουδαιότεροι. Οὐχ ἥττον καὶ ἕτερα εἶδη τοιούτων ἀπαντῶμεν ἐν ταῖς πηγαῖς ἡμῶν καὶ μάλιστα εἰς χωρία αὐτοῦ τοῦ Οὐλπιανοῦ. Οὕτω λ. χ. ἐν L. 24 § 6 D. sol. matr. (24.3) ἀναφέρεται, ὅτι ἐὰν ἡ γυνὴ παρὰ τὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ ἀνδρὸς δανείσῃ πράγματα καὶ ταῦτα καταστραφῶσι, τότε δύναται ὁ ἀνὴρ νὰ παρακρατήσῃ ἐκ τῆς προικὸς τὴν ἀξίαν αὐτῶν: et puto, si quidem prohibuit eam maritus commodare, statim deductionem fieri: — Ἑτέρα περίπτωσις εἶναι ἡ ὑπὸ Ἰαβολένου ἐν L. 66 § 1 h. t. (24.3) ἀναφερομένη, καθ' ἣν ὁ ἀνὴρ δύναται νὰ παρακρατήσῃ ἐκ τῆς προικὸς τὴν ἀξίαν τῶν φορεμάτων, ἅτινα διὰ τῶν χρημάτων αὐτοῦ ἡγόρασεν ὁ τῆς συζύγου δοῦλος. Αἱ περιπτώσεις ὅμως αὗται εἶναι σπάνιαι, καὶ ἔνεκα τούτου ὁ Οὐλπιανὸς τὰς συνηθεστέρας μόνον ἀναφέρει ἐν τῷ ἀνωτέρῳ χωρίῳ, καὶ ταύτας ἔλαβε μόνον ὑπ' ὄψει ὁ Ἰουστινιανὸς ἐν τῇ § 5 τῆς constitutio unica C. de rei ux. act. (5.13), δι' ἧς ἀνήρρεσε τυπικῶς τὰς παρακρατήσεις ταύτας.

Ἐὰν θελήσωμεν ἱστορικῶς νὰ ἐξετάσωμεν τὰς παρακρατήσεις ταύτας, δύσκολον εἶναι ὡς ἐκ τῶν ἐλλειπῶν πηγῶν νὰ καταλήξωμεν εἰς βέβαιόν τι ἀποτέλεσμα. Καὶ εἶναι μὲν βέβαιον ἀναλόγως τῶν διαφόρων λόγων ἐξ ὧν προέρχονται, ὅτι αὗται βαθμηδὸν εἰσῆχθησαν παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις· ποία ὅμως τούτων εἶναι ἡ ἀρχαιοτέρα, δύσκολον εἶναι μετὰ βεβαιότητος νὰ ὀρίσωμεν. Λίαν πιθανὴ φαίνεται ἡ τοῦ W ä e h t e r: Eheseidungen b. d. Rö-

mern. σελ. 116 γνώμη, ὅστις τὰς μὲν δύο πρώτας (propter liberos, propter mores) θέτει ἐν τῇ δευτέρᾳ περιόδῳ (450—100 π. χ.) ἐνῷ τὰς ἄλλας τρεῖς ἐν τῇ τρίτῃ (100 π. χ.—250 μ. χ.) (αὐτ. σελ. 165).

Ἐξετάζοντες ὁμῶς ταύτας καθ' ἑαυτὰς βλέπομεν, ὅτι ἂν καὶ ἅπασαι ἔχουσι τὴν αὐτὴν βάσιν, δηλ. τὰς ἐκ τοῦ γάμου σχέσεις, οὐχ ἥττον αἱ μὲν δύο πρώται στηρίζονται εἰς ἁμάρτημα τῆς γυναικὸς· δι' αὐτῶν σκοπεῖται ἡ τῆς γυναικὸς τιμωρία καὶ ἔχουσιν ὁμοιότητα πρὸς τὰς ποινικὰς ἀγωγάς· οἱ Ῥωμαῖοι χαρακτηρίζουσι ταύτας ὡς coercionem morum, ὡς ἐκ τῆς ιδιότητος δὲ αὐτῶν ταύτης δὲν μεταβιβάζονται εἰς τοὺς κληρονόμους τοῦ ἀνδρός, ἀλλ' ἀποσβέννυνται ἀποθανόντος τούτου. L.15 § 1 D. sol. matr. (24.3). Βασ. (28.8) ιε'.¹ — Τοῦναντίον αἱ λοιπαὶ τρεῖς ἀναφέρονται προπάντων εἰς τὰς περιουσιακὰς σχέσεις τῶν συζύγων· ἐπὶ τούτων ὑπάρχει ἀληθοῦς ἀνταπαίτησις ἐκ μέρους τοῦ ἀνδρός, ἥτις πραγματοποιεῖται ἐνταῦθα διὰ τοῦ μέσου τούτου, μὴ ὑπαρχούσης ἰδιαιτέρας ἀγωγῆς πρὸς ἐνάσκησιν αὐτῆς· αὗται ἔχουσι χρηματικὴν ἀξίαν — quae ad pecuniariam causam recipiunt. Ἐπὶ τούτων ἡ παρακατάσχεσις εἶναι μόνον μέσον πρὸς ἐπίτευξιν σκοποῦ (ὅπως ἐξαναγκασθῇ ἡ παροχή), ἐνῷ ἐπὶ τῶν πρώτων εἶναι συγχρόνως καὶ σκοπός.

Γενικὴ παρατήρησις ἐπ' αὐτῶν εἶναι, ὅτι δὲν ἐπιτρέπε-

¹ Αὗται εἰσὶν ἐπὶ τοῦ προκειμένου αἱ σπουδαιόταται. Εἰσὶν ἔκφρασις τῆς σκέψεως ὅτι ἡ γυνή· ἥτις ἐκ κουφότητος χωρίζεται τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἢ διὰ τῆς διαγωγῆς αὐτῆς δίδει ἀφορμὴν πρὸς διαζύγιον πρέπει νὰ τίθεται εἰς χεῖρονα θέσιν ἐκείνης, ἥτις σωφρόνως καὶ πιστῶς ζῇ ἐν τῷ γάμῳ. Διὰ τούτων ἐξασφαλίζεται συγχρόνως καὶ ἡ διαγωγή τῆς γυναικὸς διαρκοῦντος τοῦ γάμου καὶ παρέχεται τῷ ἀνδρὶ προστασία τις ἀπέναντι αὐθαιρέτου χωρισμοῦ ἐκ μέρους τῆς γυναικὸς, ἀκριβῶς ὡς αὕτη ἐν ὁμοίᾳ περιπτώσει ἔχει ἐναντίον τοῦ ἀνδρὸς ἄλλα δικαιώματα λ. χ. τὴν πρὸς ἀποκατάστασιν ὑποχρέωσιν, τὴν ἀπώλειαν τῶν προθεσμιῶν κττ. Ulp. VI § 13. Πρὸς βλ. Sternberg αὐτ. σελ. 65 ἐπ., Cz y h-l a r z αὐτ. σελ. 334, B e c h m a n n αὐτ. § 21.

ται ἢ ἐκ τῶν προτέρων παραίτησις τοῦ ἐκ τούτων δικαιώματος, καὶ αἱ πρὸς τοῦτο συμβάσεις εἰσὶν ἄκυροι. Πρβλ. L. 5 § 1.2, L. 20 pr. D. de pact. dot. (23.4). Βασ. (29.5) ε'. κ'.: «Οὐκ ἐρρωμένως συμφωνοῦσι, μὴ κινεῖσθαι περὶ κακοτροπίας, ἢ πλεόν ἢ ἥττον ἀπαιτῆσαι, ἢ μὴ κινῆσαι περὶ τῶν δωρηθέντων ἢ τῶν ἀποκλαπέντων, ἢ τῶν ἐξ ἀνάγκης γενομένων δαπανημάτων· ταῦτα γὰρ ἰδίῳ δικαίῳ μαιοὶ τὴν προίκα». Ὡσαύτως δὲν ἐπιτρέπεται οὐδ' αὔξησις αὐτῶν. L. 14 D. de V. O. (45.1). Βασ. (43.1) ιη'.

*Ἡδὴ θέλομεν πραγματευθῇ εἰδικῶς περὶ ἐκάστης τῶν παρακρυχτήσεων τούτων.

A. RETENTIO PROPTER MORES

§ 75.

*Αναπτυχθείσης τῆς *actio rei uxoriae*, δοθέντος δηλ. τῇ γυναικὶ τοῦ δικαιώματος, ὅπως μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ γάμου ζητήσῃ τὴν ἐπιστροφὴν τῆς προικὸς, ἐδόθη κατάλληλος εὐκαιρία ὅπως ἐπιβληθῇ τιμωρία τις ταῖς ἀνηθικοῖς γυναιξί. Καὶ ἀρχικῶς μὲν ἴσως δὲν ἐδίδετο ποσῶς ἡ *actio rei uxoriae* ἐν ἣ περιπτώσει ὁ γάμος διελύθη ὡς ἐκ τῆς κακῆς διαγωγῆς τῆς γυναικὸς.¹ Κατόπιν ὅμως προϊόντος τοῦ χρόνου ἐχορηγήθη τῇ γυναικὶ ἡ ἀγωγὴ αὕτη, οὐχ ἥττον χάριν τοῦ ἀνδρὸς ἀφαιρεῖται μέρος τι τῆς προικὸς διὰ τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν ὁ γάμος διελύθη πταίσματι τῆς γυναικὸς.

Καὶ ἀρχικῶς μὲν, ὡς καὶ ἀνωτέρω γενικῶς ἐρρήθη, δὲν ἦτο ὠρισμένον τὸ ποσὸν ἀλλ' ὠρίζετο ἐκάστοτε ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ, ὅστις βεβαίως ἐν τῷ προσδιορισμῷ αὐτοῦ θὰ

¹ Ἐπὶ τούτου δὲ ἀναφέρονται καὶ ἐκφράσεις μὴ νομικῶν συγγραφέων: *dote multare*, *dos spoliare*. Varro: *Myst.* εἰς Non. 280. 17, Val. Max. VIII. (2.3), Πλούταχος: Μάριος 38, Plinius *hist. natur.* XIV. (13.90). Πρβλ. C z y h l a r z αὐτ. § 97 σελ. 2.

ἐλάμβανεν ὑπ' ὄψει τὴν σπουδαιότητα τοῦ σφάλματος τῆς γυναικός. Οὕτω δέ, πρεΐόντος τοῦ χρόνου καὶ δὴ κατὰ τὰ τέλη τῆς δημοκρατίας (arg. Val. Max. XII. 2. 3.) ἐσχηματίσθη παγία τις νομοθεσία, ὅτε τέλος (757) διὰ τῆς Lex Papia Poppaea ὠρίσθη τὸ ποσὸν τοῦτο ἐπὶ μὲν τῶν mores graviores εἰς τὸ ἕκτον, ἐπὶ δὲ τῶν mores leviores εἰς τὸ ὄγδον τῆς προικός. Ulp. VI. § 12: «Morum nomine graviorum quidem sexta retinetur, leviorum autem octava. Graviores mores sunt adulteria tantum; leviores omnes reliqui». Ὅθεν διαλυθέντος τοῦ γάμου ὡς ἐκ τῶν mores τῶν γυναικῶν, λαμβάνει χώραν ἢ παρακράτησις αὕτη, δι' ἧς σκοπεῖται κυρίως ἡ τιμωρία τῆς γυναικός. L. 19 D. de V. O. (45.1), L. 39 D. sol. matr. (24.3).

Δικαίωμα ὅπως ποιήσῃται τὴν παρακράτησιν ταύτην ἔχει ὁ ἀνὴρ ἢ ὁ ἐξουσιαστής αὐτοῦ ἐναγόμενος διὰ τῆς actio rei uxoriae ἢ παρὰ τῆς γυναικὸς μόνης ἢ παρὰ τοῦ ἐξουσιαστοῦ αὐτῆς adjuncta filiae persona. Οἱ κληρονόμοι τοῦ ἀνδρός δὲν δύνανται νὰ κάμωσι χρῆσιν τῆς παρακρατήσεως ταύτης, καθότι, ὡς εἴρηται, εἶναι ποινὴ ἐπιβαλλομένη τῇ γυναικὶ χάριν τοῦ ἀνδρός· προϋποτιθεμένου ὅμως, ἐννοεῖται πάντοτε, ὅτι δὲν ἐγένετο προκατάταρξις τῆς δίκης, ἐνῶ ἔτι ἔζη ἐν ἐκ τῶν μερῶν. Πρβλ. const. 1 C. Th. de dote (2.13), καὶ L. 15 § 1 D. sol. matr. (24.3). Βχσ. (288) ιε'. : «Ἐὶ καὶ εἰς ὁλόκληρον ὁ κληρονόμος καταδικάζεται, ὅμως κέχρηται Ἐπεξιέναι δὲ περὶ κακοτροπίας οὐ δύναται».

Τὸ ποσὸν τῆς παρακρατήσεως ταύτης εἶναι, ὡς ἐλέχθη, διάφορον ἀναλόγως τοῦ ἁμαρτήματος, εἰς ὃ ὑπέπεσεν ἡ γυνή· καὶ ἐπὶ μὲν τῶν mores graviores τὸ $\frac{1}{6}$ ἐπὶ δὲ τῶν mores leviores τὸ $\frac{1}{8}$. Εἰς τὰς mores graviores ἀνῆκε μόνον ἡ μοιχεία, πάντα δὲ τὰ ἄλλα ἁμαρτήματα συγκατηριθμοῦντο εἰς τὰ mores leviores. Πότε ὑπάρχει τοιοῦτον ἐλαφρὸν παράπτωμα τῆς γυναικὸς ἀφίεται ἀναμφιβόλως εἰς τὴν κρίσιν τοῦ δικαστοῦ· ἀμφίβολον ὅμως εἶναι

ἂν ὁ arbiter καὶ ἐπὶ τῶν mores graviores εἶχε τὸ αὐτὸ δικαίωμα, ἡ δὲ ἀμφιβολία αὕτη γεννᾶται ὥς ἐκ τοῦ ὅτι διὰ τὴν μοιχείαν ὑπῆρχε ποινικὴ ἀγωγὴ, ἣτις ἴσως θὰ προεδικάζετο ὑπὸ τοῦ arbiter. Ἡ ἀμφιβολία ὅμως αὕτη αἴρεται, ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψει ὅτι ἡ ἐκ τοῦ προικώου δικαίου τιμωρία τῶν mores graviores καὶ ἡ ποινικὴ καταδίωξις τῆς μοιχείας εὐρίσκονται εἰς ἐκλεκτικὴν σχέσιν, ἔνεκα τούτου τὸ ἐν δὲν ἡδύνατό ποτε νὰ προδικάζῃ τὸ ἕτερον. Ἐπειτα ὁ arbiter ἔδει νὰ ᾗ εἰς θέσιν ὅπως μόνος κρίνῃ περὶ τῶν mores graviores.

Ἐπὶ τῆς παρακρατήσεως ταύτης ὑπάρχουσι περαιτέρω αἱ ἐξῆς ἀμφιβολίαι :

α) Διὰ τίνος νόμου εἰσῆχθη ἡ ἐν τῷ Οὐλπιανῷ διάταξις ; Μετὰ βεβαιότητος δὲν δυνάμεθα ν' ἀποφανθῶμεν· πιθανὸν ὅμως εἶναι ὅτι αὕτη εἰσῆχθη διὰ τινος τῶν νόμων, τοὺς ὁποίους ὁ Αὐγουστος ἐξέδωκε δυνάμει τῆς praefectura morum, ἣν ἐκέκτητο. Λαμβανομένου τούτου ὡς ὀρθοῦ, δύο νόμοι δυνάτουν νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψει : ἡ Lex Julia Papia Poppaea (757) καὶ ἡ Lex Julia de adulteriis (736). Ἀναμφιβόλως ὅμως ἡ πρώτη τούτων ὑπῆρξεν ἡ διὰ νόμου εἰσαγαγοῦσα τὴν παρακράτησιν ταύτην. Πρβλ. L. 39 D. sol. matr. (24.3) : id ita accipi debet, ut ea lege, quam ambo. . . , L. 19 D. de V. O. (45.1), const. 3 § ult. C. de repud. (5.17), L. 61 D. sol. matr. (24.3) καὶ κυρίως L. 8 D. de capt. (49.15) : ad legem Juliam et Papiam, ἔνθα αἱ ποιναὶ τοῦ διαζυγίου «εἰ (γυνή) ἄνευ εὐλόγου αἰτίας μὴ ὑποστρέψῃ πρὸς τὸν ἄνδρα . . . » ῥητῶς συνδέονται μετὰ τῆς Lex Papia Poppaea. Πρβλ. W ä c h t e r : Ehescheidung. etc. σελ. 165., H a s s e αὐτ. σημ. 256 ἐν τέλει, T i g e r s t r ö m αὐτ. II. σελ. 237 σημ. 3, B e c h m a n n αὐτ. I. σελ. 87. — Οὐχ ἥττον ὁ C z y h l a r z αὐτ. σελ. 335 ἐπ. δέχεται τὴν ἀντίθετον γνώμην φρονῶν, ὅτι ἡ παρακράτησις αὕτη εἰσῆχθη διὰ τῆς Lex Julia de adulteriis. Οἱ λόγοι, οὗς πρὸς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης αὐτοῦ φέρει, εἶναι ἀφ' ἐνὸς μὲν

ὅτι ἐν τοῖς περὶ ὧν ὁ λόγος χωρίοις γίνεται πάντοτε λόγος περὶ μιᾶς Lex ἐνῶ ἢ Lex Julia Papia Poppaea συνιστάμενη, ὡς γνωστὸν, ἐκ δύο διαφόρων νόμων χαρακτηρίζεται συνήθως ὡς Leges, ἀφ' ἑτέρου δὲ στηρίζεται ἐπὶ τῆς L. 47 D. sol. matr. (24.3) δεχόμενος ὅτι ἐπειδὴ ἢ ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τοῦ νόμου τούτου ; Si tamen ex mente legis . . . ἀναφερομένη Lex μόνον περὶ τῆς Lex Julia de adulteriis δύναται νὰ νοηθῇ, ἔνεκα τούτου δὲν θεωρεῖ ὡς παράτολμον νὰ δεχθῇ, ὅτι καὶ τὸ πρῶτον μέρος ἀνήκει εἰς τὸν αὐτὸν νόμον. Τὰ ἐπιχειρήματα ὅμως ταῦτα δὲν πείθουσι περὶ τοῦ πιθανοῦ τῆς γνώμης ταύτης· ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι ἢ L. P. P. συνηθέσταντα ὡς μία Lex σημειοῦται —πρβλ. L. 64 D. de cond. (35.1): non esse legi locum L. 62 § 2 h. t. (35.1): legem locum non habere, L. 63 § 1 eod. benef. legis, L. 72 § 4 eod. eamque legis sententiam videri, L. 79 § 4 eod.: in fraudem legis, ἀφ' ἑτέρου δέ, διότι οὐδεὶς λόγος ὑπάρχει νὰ δεχθῶμεν, ὅτι καὶ τὸ πρῶτον μέρος τῆς Lex 47 cit. ἀναφέρεται εἰς τὴν Lex Julia de adulteriis καὶ ἐν ἣ περιπτώσει τὸ δεύτερον μέρος ἀνήκει εἰς τὸν νόμον τοῦτον. Πρβλ. Sternberg αὐτ. σημ. 63.

β) Ὡς ἐλέχθη ἐπὶ μοιχείας ἀφαιρεῖται $\frac{1}{6}$ τῆς προικῆς, καὶ τοῦτο δέχεται καὶ ἡ ἄρχουσα γνώμη. Οὐχ ἥττον ὁ H u s c h k e (ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Jurisprudentiae ante Iustinianae σελ. 578) ἐπανορθώσας τὸ γνήσιον κείμενον τοῦ Οὐλπιανοῦ ἀναγινώσκει ἐν tit. VI. § 12: graviorum quidem sex tae retinentur καὶ ἐν σημειώσει ἐκφράζει τὴν γνώμην, ὅτι ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ οὐχὶ ἐν ἀλλὰ πλειότερα ἕκτα ἀφηροῦντο. Ἡ γνώμη αὕτη τοῦ H u s c h k e, ἣν ἀσπάζεται καὶ ὁ S c h e u r l αὐτ. τομ. VI. σελ. 25 οὐδαμῶς δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ, καὶ τὰ ὑπὲρ αὐτῆς τεκμήρια εἰσὶ λίαν ἀσθενῆ· καθότι ἔνεκα τίνος λόγου ὁ δικαστὴς θέον νὰ ὀρίζῃ τὸ πρὸς κατὰ ἕκτα ; ἢ ἔδει ὁ προσδιορισμὸς τοῦ ποσοῦ ν' ἀφαιρῇ τῇ ἀπολύτῳ αὐτοῦ κρίσει καὶ τότε ὁ κατὰ ἕκτον ἢ ἕκτα περιορισμὸς θὰ

περιεῖχε προφανῇ ἀντίφασιν, ἣ ἔδει νὰ ὀρισθῇ διὰ νόμου ἢ δι' ἐθίμου καὶ τότε ἡ τοῦ δικαστοῦ κρίσις οὐδεμίαν ἐπιρροὴν θὰ εἶχεν. Οὐδὲ συμβιβασμός τις εἶναι ἐνταῦθα δυνατός ἐν τῇ μέσῃ ὁδῷ, ὅτι δηλ. ὁ νόμος ἢ τὸ ἔθιμον ὀρίζει τὸ ἐλάχιστον ποσὸν τῆς ποινῆς εἰς ἕν ἕκτον, ἀφήσας ὡς πρὸς τὰ ἄλλα ἐλεύθερον τὸν δικαστὴν ν' αὐξήσῃ τοῦτο ἀναλόγως τῶν περιστάσεων· ἡ γνώμη αὕτη εἶναι ἀποδοκιμαστέα, καθότι ἐνῷ ἀφ' ἐνὸς οὐδαμῶς ὑπὸ τοῦ χωρίου τούτου τοῦ Οὐλπιανοῦ ὑποστηρίζεται (εἴτε *sexta* εἴτε *sextae* ἀναγνώσωμεν), ἀφ' ἐτέρου γεννᾶται τὸ ζήτημα ἐκ τίνων λόγων δύναται ὁ δικαστὴς ν' αὐξήσῃ τὴν ποινὴν ταύτην, ἀφοῦ τὸ τῆς μοιχείας ἔγκλημα, περὶ οὗ πρόκειται ἐνταῦθα, εἶναι τοιαύτης φύσεως, ὥστε καὶ ἡ ἐπανάληψις αὐτοῦ οὐδόλως αὐξάνει αὐτήν. Ἐκτὸς ὅμως τούτου ἡ γνώμη αὕτη θέον ν' ἀπορριφθῇ καὶ ἐκ τοῦ λόγου ὅτι ἐπὶ τῶν *mores leniorum* ἀπλῶς διὰ τοῦ $\frac{1}{8}$ τιμωρεῖται πάντοτε ἡ γυνή· ἄρα ἔνεκα τίνος λόγου ἡ ἰδιαιτέρα αὕτη διάκρισις; Τὸ *adulterium* εἶναι οὐχετικῶς διαρκές. Καὶ ἔχει μὲν ὑπὲρ αὐτοῦ ὁ *Huschke* τὸ Φλωρεντιανὸν κείμενον, οὗ ἡ ἥτις ἡ γραφὴ αὐτοῦ στηρίζεται προφανῶς ἐπὶ γραφικοῦ σφάλματος, ὅπερ μάλιστα λίαν εὐκόλως ἡδύνατο νὰ λάβῃ χώραν, ἀφοῦ ἐν ταῖς ἀμέσως προηγούμεναις περὶ *10* καὶ *11* γίνεται πράγματι λόγος περὶ *sexta* καὶ *sextarum*. Τὸ μόνον ὅπερ θὰ ἡδύνατο νὰ λεχθῇ πρὸς ὑποστήριξιν τῆς τοῦ *Huschke* γνώμης εἶναι τὸ ἐλάχιστον τοῦ ποσοῦ ($\frac{1}{6}$), ὅπερ προσδιορίσθη διὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην, ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὲν εἶναι ἀπροσμάχητον ἀπέναντι τῶν ἄνω ῥηθέντων λόγων. Πρβλ. *Bechmann* αὐτ. σελ. 92. Ἡ ὑπὸ τοῦ *Krueger* νεωτάτη ἔκδοσις τοῦ Οὐλπιανοῦ ἔχει ἐν τῷ κειμένῳ *sexta*.

B. RETENTIO PROPTER LIBEROS

§ 76.

Πρὸς τῇ retentio propter mores ὑπῆρχε καὶ ἡ propter liberos, ἣν καὶ ὁ Κικέρων ἐν τοῖς Τοπικοῖς αὐτοῦ ἀναφέρει (Cap. 4).

Διαλυθέντος τοῦ γάμου πταίσματι τῆς γυναῖκος ἢ τοῦ ἐξουσιαστοῦ αὐτῆς καὶ ὑπόντων ἐκ τούτου τέκνων, ὁ σύζυγος ἢ ὁ ἐξουσιαστὴς αὐτοῦ ἠδύνατο νὰ παρακρατήσῃ ἐκ τῆς προικὸς $\frac{1}{6}$ δι' ἑκάστον τέκνον, οὐχὶ ὅμως ἐν συνόλῳ πλέον τοῦ ἡμίσεως τῆς ὅλης προικὸς.

Ulp. frag. VI. § 10: «Propter liberos retentio fit, si culpa mulieris aut patris cuius in potestate est divortium factum sit: tunc enim singulorum liberorum nomine sextae retinentur ex dote, non plures tamen quam tres sextae in retentione sunt, non in petitione».

Vat. frag. § 107: «...sextas liberorum nomine ita demum retineri posse, si culpa mulieris divortium intercessit».

Τίς ὁ σκοπὸς τῆς retentio ταύτης;

Ὁ D e r n b u r g (Compensatio etc.) θεωρεῖ ὡς σκοπὸν ταύτης τὴν ἰδιαιτέραν εὐνοίαν τῆς τεκνοποιῆας, ἀμοιβὴν τινα διὰ τούτην, δηλ. διαβλέπει ἐν τῇ παρακρατήσει ταύτῃ τὴν ἀρχὴν τῆς Lex Papia Poppaea. Λίχν ἐυλόγως ὅμως ὁ τε B e c h m a n n αὐτ. I. σελ. 95, καὶ ὁ C z y h - l a r z αὐτ. σελ. 359 ἐκφράζουσιν ἐνδοιασμούς τινας περὶ τοῦ ὁρθοῦ τῆς γνώμης ταύτης: ἡ propter liberos retentio εἶναι πολὺ ἀρχαιοτέρα, τοῦλάχιστον κατὰ 100 ἔτη, τῆς Lex Papia Poppaea· ἐκτὸς δὲ τούτου καὶ τὸ τοῦ Κικέρωνος χωρίον: quoniam qui nati sunt patrem non sequuntur ἀντίκειται εἰς τὴν γνώμην ταύτην, καθότι, ἂν σκοπὸς τῆς παρακρατήσεως ταύτης ἦτο ἡ τῆς τεκνοποιῆας ἀμοιβή, τότε θὰ ἦτο βεβίως ἐντελῶς ἀδιάφορον ἂν τὰ τέκνα ἠκολούθουν τὸν πατέρα ἢ μή.

Ὁ B e c h m a n n αὐτ. I. σελ. 94 ἐπ. φρονεῖ ὅτι σκοπὸς τῆς παρακρατήσεως ταύτης ἦτο ὅπως μέρος τῆς προικὸς διαφυλάξῃ τὸν ἀρχικὸν αὐτῆς προορισμόν, δηλ. ὅτι αὕτη συνεστάθη οὐ μόνον χάριν τοῦ ἀνδρός, ἀλλὰ καὶ χάριν τῶν τέκνων, ὅτι αὕτη χρησιμεύει ὡς μέσον, ὅπως παρασχεθῇ αὐτοῖς μέρος τι ἐκ τῆς περιουσίας τῆς μητρὸς καὶ τῶν πρὸς μητρὸς συγγενῶν· ἐκ τούτου ἔπεται ὅτι διαλυθέντος τοῦ γάμου δὲν πρέπει νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψει τὰ συμφέροντα τοῦ ἀνδρός καὶ τῆς γυναικὸς, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν κοινῶν αὐτῶν τέκνων· «ἡ προσδοκία τῶν τέκνων ἐπὶ παντὸς ὅ,τι ἐδόθη τῷ πατρὶ dotis causa δὲν πρέπει ν' ἀφαιρεθῇ αὐτοῖς καθ' ὁλοκληρίαν διὰ τῆς διαλύσεως τοῦ γάμου, καὶ ὡς ἡ ἐπιείκεια ἀφ' ἑνὸς ἀπαιτεῖ, ὅπως ἡ χωρισθεῖσα σύζυγος ἀναλαμβάνῃ τὴν ἐκ τῆς προικῆς, οὕτως ἐφ' ἑτέρου ἡ αὐτὴ ἐπιείκεια ζητεῖ καὶ δὴ μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιμονῆς, ἵνα μὴ τὰ τέκνα πάθωσιν ἐκ γεγονότος, διὰ τὴν ἐπέλευσιν τοῦ ὁποίου ταῦτα εἰς οὐδὲν συνήργησαν». Ἐν τούτῳ εὐρίσκει ὁ B e c h m a n n τὸν λόγον οὗ ἔνεκεν ἡ παρακατάσχεσις ἐλάμβανε χώραν οὐχὶ propter suos μόνον, ἀλλὰ propter liberos, δηλ. ἔνεκα τῶν αὐτῶν προσώπων, ἅτινα εἶχον καὶ ἀπαίτησιν ἐπὶ τῆς bonorum possessio unde liberi, ἅτινα συνεπῶς θὰ ἐλάμβανον ἅπασαν τὴν πατρικὴν περιουσίαν ἐν ᾗ εὐρίσκετο καὶ τὸ παρακρατηθὲν μέρος τῆς προικὸς. Ἐνεκα δὲ τοῦ λόγου τούτου κατὰ τὴν ῥητὴν μαρτυρίαν τοῦ Κικέρωνος (Τοπ. IV. § 20) αἱ παρακρατήσεις αὗται δὲν ἐλάμβανον χώραν ἐν ᾗ περιπτώσει ὁ γάμος δὲν ἦτο *justum matrimonium*¹ ἔνεκα ἐλλείψεως *connubium*:

¹ Ἡ ἔκφρασις *iustum matrimonium* δὲν δηλοῖ, ὡς θὰ ἠδύνατό τις νὰ νομίσῃ, ἔγκυρον γάμον, ἀλλὰ γάμον κατὰ τὸ *jus civile*. — Ὁ C z y h l a r z αὐτ. ἐν σελ. 340 πολεμεῖ τὴν γνώμην ταύτην τοῦ B e c h m a n n ὡς ἐξῆς: "Αν αὕτη ἦτο ἀληθής, τότε ἔπρεπεν οἱ παῖδες νὰ εἶχον ὀρισμένον τι δικαίωμα ἐπὶ τοῦ παρακρατουμένου ποσοῦ, τοῦθ' ὅπερ δὲν λαμβάνει χώραν, καθότι τὸ ποσὸν τοῦτο περιέρχεται εἰς τὴν κυριότητα τοῦ ἀνδρός. Οἱ

quoniam qui nati sunt, patrem non sequuntur. Λίαν δὲ συνεπὴς εἶναι ἡ γνώμη αὕτη τοῦ B e c h m a n n πρὸς τὸ χωρεῖν τοῦτο τοῦ Κικέρωνος, καθότι τὰ ἐκ matrimonium juris gentium τέκνα δὲν εἶχον ἀπαίτησιν ἐπὶ τῆς bonorum possessio unde liberi ἥτις ἐστηρίζετο ἐπὶ τοῦ πλάσματος τῆς διαρκούσης ὑπεξουσιότητος, καὶ ἐνεκὰ τούτου ἐκλείπει καὶ ὁ λόγος δι' ὃν ἐλάμβανε χώραν ἡ ἀφαίρεσις αὕτη. Ἡ ἀδικία καὶ τὸ ἀσυνεπές, ἣν φαίνεται ὅτι ἔχει ἡ γνώμη αὕτη, ἐν ἣ περιπτώσει ὁ γάμος διαλυθῇ πταίσματι τοῦ ἀνδρός, αἴρεται ὑπὸ τοῦ B e c h m a n n διὰ τοῦ λόγου ὅτι οὐδεμία ἡθικὴ ἀσφάλεια ὑφίσταται περὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ προορισμοῦ τῆς παρακρατήσεως ταύτης ἐκ μέρους τοῦ ἀνδρός, ὅστις μάλιστα ἄνευ κωλύματός τινος δύναται ὅπως δῆποτε νὰ διαθέσῃ τὸ πρὸς ταύτης· πρὸς τοῦτοις λαμβάνοντες ὑπ' ὄψει τὴν ἀποπεμφθεῖσαν σύζυγον θὰ ἦτο λίαν ἀδικον νὰ ἦ ἐμπεπιστευμένον μέρος τῆς παρουσίας αὐτῆς εἰς τὸν ἄνδρα, ὅστις τόσῳ ἀσυστόλως ἔλυσε τὸν τοῦ γάμου δεσμόν.

Ὁ C z y h l a r z αὐτ. σελ. 339 ἐπ. θεωρεῖ ὡς σκοπὸν τῆς παρακατασχέσεως ταύτης τὸ συμφέρον τοῦ ἀνδρός, ὅστις ἐξακολουθεῖ φέρων τὰ βάρη, τὴν ἀνατροφὴν δηλ. καὶ διατήρησιν τῶν τέκνων, καίτοι διελύθῃ ὁ γάμος, καὶ ὑποχρεῖται οὗτος συνεπῶς εἰς ἀποκατάστασιν τῆς προικῆς. Ὁ σκοπὸς οὗτος δείκνυται οὐ μόνον ἐν τῇ ἐκφράσει τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὅστις τὴν retentio propter liberos συνδέει μετὰ τῆς ἀνατροφῆς τῶν τέκνων — const. unic. § 5 C. de rei ux. act. (5.13): «Sileat ob liberos retentio, cum ipse naturalis stimulus parentes ad liberorum

παιδες λαμβάνουσι τοῦτο ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ πατρὸς αὐτῶν, ἀλλὰ τότε συγκληρονομοῦσιν ἐξ ἑσού καὶ τὰ ἐξ ἄλλου τυχόν γάμου ὑπάρχοντα τέκνα· ἐκτὸς ὅμως τούτου ἂν ἡ γνώμη αὕτη τοῦ B e c h m a n n ἦτο ἀληθής, διατὶ ὁ περιορισμὸς τοῦ νὰ μὴ δύνηται διὰ συμφώνου νὰ ἐπεκταθῇ ἡ retentio αὕτη καὶ ἐπὶ τῆς περιπτώσεως τοῦ θανάτου τοῦ συζύγου, ἐνῷ τοῦτο εἶναι δυνατόν ἐπὶ τοῦ bona gratia χωρισμοῦ, ἀφοῦ μάλιστα ἐν τῇ ἐπεκτάσει ταύτῃ, ὅς ἐφηρμόζετο ἡ ἀρχὴ τῆς προκειμένης παρακατασχέσεως;

suorum educationem hortatur» — ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ Κικέρωνος. εἰς ὃ ἡ retentio αὕτη ἀποκλείεται ἐκεῖ, ἔνθα δὲν ὑπάρχει connubium μεταξὺ τῶν συζύγων: quoniam qui nati sunt, patrem non sequuntur. Ἡ γνώμη αὕτη τοῦ C z y h l a r z, ἥτις ἀπαντᾷ καὶ παρὰ Κουϊανίῳ IX. σελ. 501 ἐπ. δὲν δύνανται νὰ ὑποστηριχθῇ, καὶ ἀνεσκευάσθη ἐντελῶς ὑπὸ τοῦ B e c h m a n n αὐτ. I. σελ. 94 ἐπ.—Πρῶτον οὐδαμοῦ ἐν ταῖς πηγαῖς ἡμῶν γίνεται διάκρισις τις ἂν τὰ τέκνα βρύνωσι τὸν πατέρα ἢ μή· ἡ παρακατάσχεσις λαμβάνει χώραν propter liberos, ἄρα ὅχι μόνον χάριν τῶν suos, ἀλλὰ χάριν τῶν παίδων ἐν γένει, ἐπομένως καὶ χάριν τῶν χειραφέντων, καὶ τῶν εἰς υἱοθεσίαν δοθέντων. Ἐκτὸς τούτου, ἂν ἡ γνώμη τοῦ C z y h l a r z ἦτο ὀρθή, ἡδύναντο τὸ πολὺ νὰ δικαιολογηθῇ μόνον τὸ ὅτι ἐπιτρέπεται εἰς τὸν ἄνδρα νὰ παρακρατήσῃ μέρος τι τῆς προικὸς ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἐφ' ὅσον ὑφίσταντο τὰ τοῦ γάμου βάρη, ἄρα μέχρις οὗ ὑφίσταται ἡ πρὸς ἀνατροφὴν καὶ διατήρησιν τῶν τέκνων ὑποχρέωσις· οὗχ ἥττον ἐν ταῖς πηγαῖς ἡμῶν εὐρίσκομεν, ὅτι αἱ propter liberos παρακατασχέσεις διαμένουσι πάντοτε ἐν τῇ περιουσίᾳ τοῦ ἀνδρὸς καὶ οὐδὲ ἶχνος ἀπαντᾷ περὶ actio rei uxoriae ἢ περὶ conditio ab causam finitam διὰ τὴν ἐπιστροφὴν τούτων. Ἐπειτα, διατὶ ν' ἀπαιτῆται ἐνταῦθα ἡ ὑπαρξίς τοῦ justum matrimonium, ἀφοῦ ἡ πρὸς διατήρησιν καὶ διατροφὴν τῶν ἐκ τοῦ γάμου τέκνων ὑποχρέωσις εἶναι ἐντελῶς ἀνεξάρτητος τῆς ὑφισταμένης πατρικῆς ἐξουσίας καὶ συνεπῶς τῆς ὑπάρξεως justum matrimonium. Πρβλ. L. 5 § 1 D. de agnosc. (25.3) «... et magis puto, etiamsi non sunt liberi in potestate, alendos a parentibus et vice mutua alere parentes debere».

Ὁ S t e r n b e r g αὐτ. φρονεῖ ὅτι σκοπὸς τῆς παρακρατήσεως ταύτης εἶναι κυρίως ἡ τιμωρία τῆς γυναικός· «ἡ γυνὴ θέον νὰ τιμωρηθῇ διὰ τὴν ἀνηθικύτητα αὐτῆς ἐν ἡ περιπτώσει ἢ περὶ τῶν ἀθώων αὐτῆς τέκνων σκέψις δὲν ἀπέτρεψεν αὐτὴν ἐκ ταύτης. Ἐὰν ἦναι ἀληθές, ὅτι ἢ μη·

τρικὴ ἀγάπη εἶναι τὸ εὐγενέστατον καὶ ἀγνότατον αἰσθημα, τότε αὐτὴ ὥρειλεν ἔτι μᾶλλον ἢ ἡ εἰς τὸν σύζυγον ὀφειλομένη ἀγάπη καὶ πίστις νὰ προφυλάξῃ τὴν γυναῖκα ἀπὸ πάσης ἀνηθίκου πράξεως». Ὑπὲρ τῆς γνώμης ταύτης συνηγορεῖ πως καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ προκειμένη παρακαϊάσχεσις δὲν δύναται νὰ ἐνασκηθῇ ὑπὸ τῶν κληρονόμων τοῦ ἀνδρός, ἀλλὰ μόνον ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου καὶ τοῦ ἐξουσιασιοῦ αὐτοῦ. Πρβλ. L. 1 § 1 D. de dot. prael. (33.4), L. 2. D. de pact. dot. (23.4), Const. 3 C. de pact. conv. (5.14). Ἀλλὰ καὶ ἡ γνώμη αὕτη δὲν εἶναι ἀπροσμάχητος, καθότι ἂν ἦτο ἀληθὲς ὅτι διὰ τῆς παρακρατήσεως ταύτης σκοπεῖται ἡ τιμωρία τῆς γυναικός, τότε αὕτη ἔδει νὰ λαμβάνῃ χώραν ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἐνῷ ὡς ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐξάγεται ἡ γυνή, ἀνεξαρτήτως τοῦ σφάλματος αὐτῆς, ἀναλαμβάνει ὁλόκληρον τὴν ἐκυτῆς προῖκα ἐν ἡ περιπτώσει δὲν ὑπολείπονται εἰς τὸν ἄνδρα βάρη, ὧν ἕνεκα πρέπει ν' ἀποζημιωθῇ.

Ὁρθότερα καθ' ἡμᾶς εἶναι ἡ γνώμη, ἡ ἐν τῇ παρακρατήσει ταύτῃ διττὸν σκοπὸν διαβλέπουσα: ἔνθεν μὲν τὴν τιμωρίαν τῆς γυναικός διὰ τὴν διάλυσιν τοῦ γάμου, ἔνθεν δὲ ἀποζημιῶσιν διὰ τὰ βάρη, ἅτινα ἐγκαταλείπει εἰς τὸν ἄνδρα ὁ διαλυθεὶς γάμος. Ὁ ἀνὴρ παρακρατεῖ μέρος τῆς προικός, ὡς ἐξακολουθεῖ νὰ φέρῃ καὶ μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ γάμου μέρος τῶν βαρῶν αὐτοῦ, τὴν διατήρησιν καὶ διατροφήν τῶν τέκνων. Ἡ ὀρθότης τῆς γνώμης ταύτης, ἣν ὑποστηρίζει ὁ P e l l a t αὐτ. σελ. 17 καὶ εἰς ἣν προσκλίνει πως καὶ ὁ C z y h l a r z σελ. 341 σημ. 9 ἐν τέλει, ἀποδεικνύεται ἀρκούντως ἔνθεν μὲν ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἀντιθέτους γνώμας ἀναπτυσθέντων, ἔνθεν δὲ καὶ ἐκ τῶν ἐκ ταύτης ἐξαγομένων συνεπειῶν, αἵτινες ἀπαντῶσιν ἐν τοῖς κειμένοις. Ἐν χωρίῳ τοῦ Πάυλου (Inst. lib. II. tit. de dot.), διασωθέντος ὑπὸ τοῦ B o e t h i u s, λέγεται: «Si divortium est matrimonii, et hoc sine culpa mulieris factum est, dos

integra repetetur. Quod si culpa mulieris factum est divortium, in singulos liberos sexta pars dotis a marito retinetur usque ad mediam partem duntaxat dotis». Ὡσαύτως ὁ Κικέρων Top. κεφ. 4 λέγει: «Si viri culpa factum est divortium, etsi mulier nuntium remisit, tamen pro liberis manere nihil oportet». Ἐκ τῶν χωρίων τούτων ἐξάγεται ὅτι οὐδεμία παρακράτησις χωρεῖ:

α) ἐν ἣ περιπτώσει τὸ διαζύγιον ἐπῆλθεν ἄνευ πταίσματος τῆς γυναικὸς καθότι τότε δὲν ὑπάρχει λόγος, ὅπως αὕτη τιμωρηθῇ.

β) ἂν ἐπῆλθε πταίσματι τοῦ ἀνδρός, καθότι τότε πάλιν ὁ ἀνὴρ κατέστη ἀνάξιος, ὅπως λάβῃ ἀποζημίωσιν. — Ἐκ τοῦ αὐτοῦ χωρίου ἐξάγεται προσέτι ὅτι ὅπως λάβωσι χώραν αἱ παρακατασχέσεις αὗται, δὲν ἐξετάζομεν μόνον τίς ἐκ τῶν συζύγων ἔπεμψε τῷ ἐτέρῳ διαζύγιον ἀλλὰ μόνον ἔνεκα τίνος ἐπῆλθε τοῦτο. Πρβλ. περὶ τούτων καὶ χωρίον τοῦ Παπινιανοῦ ἐν Vat. fr. § 121: «Non ab eo culpa dissociandi matrimonii procedit, qui nuntium divortii misit, sed qui discidii necessitatem induxit».

Ἐν τέλει παρατηρητέον ὅτι ἡ propter liberos retentio δύναιται δυῶμαι συμφώνου νὰ λάβῃ χώραν καὶ ἐν ἣ περιπτώσει τὸ διαζύγιον ἐπῆλθεν ἄνευ πταίσματος τῆς γυναικὸς. Πρβλ. Vat. frag. § 106: «Convenit in pacto dotali, ut, divortio facto, sextae liberorum nomine retinerentur; quaero, an, discidio interveniente, sextae retineri possint? Paulus respondit: secundum ea, quae proponuntur, posse». Πρβλ. καὶ § 107: «Item quaesitum est: si vir, qui repudium misit, eandem reduxit, eaque mulier absente viro de domo discesserit, an aequae sextae retineri possint ex priore pacto? Paulus respondit: si verum divortium intercessit, et ad eundem rursum reversa, non renovato pacto, manente dote, divortit, sextas liberorum nomine ita demum reti-

neri posse, si culpa mulieris divortium intercessit».¹

Τίς ἡ σχέσις τῆς προκειμένης παρακρατήσεως πρὸς τὴν retentio propter mores;

Ὁριστικὴ ἀπάντησις εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο εἶναι ἀδύνατον νὰ δοθῇ· ἡ ἀτέλεια τῶν πηγῶν ἡμῶν ἰναγκάζει εἰς καταφυγὴν πιθανοτήτων καὶ συνεπῶς εἰς γένεσιν ἀμφοι-οβητήσεων καὶ διαφορὰν γνώμων.

Ὁ B e c h m a n n φρονεῖ ὅτι αὗται χωροῦσιν ὁμοῦ· στηρίζεται εἰς τὸ ὅτι ὁ Οὐλπιανδὸς tit. VI. § 9 ἀριθμῶν τὰς παρακρατήσεις συνδέει αὐτὰς διὰ τοῦ aut . . . aut, τοῦθ' ὅπερ δὲν ἔχει διαζευτικὴν σημασίαν, ὥς ἐξάγεται ἐκ τοῦ ὅτι αἱ ἄλλαι τρεῖς παρακρατήσεις συνδεόμεναι ὡσαύτως διὰ τοῦ aut . . . aut συντρέχουσιν ἐν πάσῃ περιπτώσει μετ' ἀλλήλων καὶ δὴ καὶ μετὰ τῆς retentio propter mores καὶ propter liberos. Πρὸς τούτοις ὁ συγγραφεὺς οὗτος στηρίζεται εἰς τὸ ὅτι ἡ propter mores retentio ἔχει ἐντελῶς διάφορον λόγον τῆς propter liberos· ἐκείνη μὲν περιέχει ποινὴν διὰ τὴν γυναῖκα, ἐνῶ αὕτη σκοπεῖ κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ τὴν ὑπὲρ τῶν τέκνων πρόνοιαν.

Ὁ H a s s e αὐτ. σελ. 190 τοῦναντίον δέχεται ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται νὰ γείνη ἀθροιστικῶς χρῆσις τῶν παρακρατασχύσεων τούτων, οὕτως ὥστε, ἀφοῦ πρῶτον διὰ τῆς μιᾶς παρακρατασχύσεως ἀφαιρεθῇ τὸ ὠρισμένον ποσόν, κατόπιν νὰ ἐνεργηθῇ νέα ἀφαίρεσις εἴτε ἐπὶ ὅλου εἴτε ἐπὶ μέρους τοῦ ὑπολειφθέντος ὥς ἐκ τῆς ἄλλης παρακρατασχύσεως. Οὕτω δ' ἐξηγεῖ καὶ τὴν ῥῆσιν τῆς § 11 τοῦ Οὐλπιανοῦ: Dos, quae semel functa est, amplius fungi non potest, nisi aliud matrimonium sit, καὶ περαιτέρω τὴν θέσιν ταύτης μεταξὺ τῆς παραγράφου 10, ἔνθα γίνεται λόγος περὶ παρακρατήσεως τοῦ $\frac{1}{6}$ pro liberos, καὶ τῆς § 12, ἔνθα γί-

¹ Πρὸβλ. περὶ τῆς ἐννοίας τῶν τευχίων τοῦ ὧν τὰς ὑπὸ τὸ κείμενον σημειώσεις τοῦ ἐκδότου αὐτῶν B u c h h o l z t (σελ. 101 ἐπ.). Πρὸβλ. ὡσχύτως P e l l a t αὐτ. σελ. 19 ἐπ. Πρὸβλ. ἔτι C z y h l a r z αὐτ. σελ. 341 καὶ S t e r n b e r g αὐτ. σελ. 76 σημ. 74.

νεται λόγος περὶ iudicium de moribus.—'Ο Wächter: Ehescheidungen bei den Römern, σελ. 168 ἔχει τὴν αὐτὴν τοῦ H a s s e γνώμην. «Αἱ δύο αὗται παρακρατήσεις ἠδύναντο νὰ συμπέσωσι, δηλ. ἐν τῇ περιπτώσει καθ' ἣν ὁ ἀνὴρ ἀπέπεμπε τὴν γυναῖκα ob mores· τότε ἐδικαιοῦτο κυρίως εἰς τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ $\frac{1}{6}$ ἢ $\frac{1}{8}$ τῆς προικὸς ob mores, καὶ ἐπειδὴ ἡ γυνὴ διὰ τῆς κακῆς αὐτῆς διαγωγῆς ἐγένετο ἀφορμὴ τοῦ χωρισμοῦ. ἔνεκα τούτου δύνανται νὰ παρακρατήσῃ καὶ ob liberos δι' ἕκαστον ἐκ τῶν τέκνων $\frac{1}{8}$. ἄλλὰ τοῦτο δὲν ἐπετρέπετο, καὶ ἐνταῦθα ἀναφέρονται ἀναμφιβόλως καὶ αἱ λέξεις τῆς § 11 τοῦ Οὐλπιανοῦ: dos quae semel functa etc. δηλ. προίξ, ἣτις ἅπαξ ὑπέστη μίαν παρακατάσχεσιν δὲν δύναται νὰ ὑποστῇ ἐν τῷ αὐτῷ γάμῳ καὶ δευτέραν.¹

Περὶ αὐτὰς τὰς δύο γνώμας στρέφονται καὶ οἱ λοιποὶ συγγραφεῖς· οὕτω λ. χ. ὁ C z y h l a r z ἀσπάζεται τὴν γνώμην τοῦ B e c h m a n n, ὑποστηρίζων ταύτην διὰ τῶν αὐτῶν περίπου ἐπιχειρημάτων: τὸ ὅτι διὰ τῆς παραδοχῆς τῆς γνώμης ταύτης, δηλ. ὅτι χωροῦσιν ἀμφότεραι αἱ παρακατασχέσεις ἀθροιστικῶς, ἐλαττοῦται οὐσιωδῶς ἡ προίξ, εἶναι μὲν ὀρθόν, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ προκειμένου δὲν ἔχει σημασίαν τινά· διὰ τῶν παρακατασχέσεων, quae pecuniariam causam habent δύναται νὰ παρακρατηθῇ ἐλόκληρος ἡ προίξ καὶ ὅμως οὐδεὶς ἀμφιβάλλει ὅτι αὗται χωροῦσιν ὅλαι ὁμοῦ· ἐπὶ τοῦ προκειμένου μάλιστα, καὶ ἐν τῇ χειρίστη περιπτώσει, ὑπολείπονται τῇ γυναικὶ τὰ $\frac{2}{6}$ τῆς προικὸς. 'Ο T i g e r s t r ö m αὐτ. σελ. 228 θεωρεῖ ὡς πιθανὴν τὴν γνώμην τοῦ B e c h m a n n.

'Ο G l ü c k αὐτ. XXV. σελ. 346 δέχεται τὴν γνώμην

¹ Ἐντελῶς ἄλλην ἐρμηνείαν δίδει εἰς τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Οὐλπιανοῦ ὁ B u r c h a r d i: Lehrburch d. röm. Rechts (1854) II. § 112 σημ. 7: Σύζυγος ποιησάμενος ἅπαξ χρῆσιν τῆς retentio propter liberos, δὲν δύναται ἀναλαβὼν τὴν διαζευχθεῖσαν σύζυγον, νὰ πράξῃ τοῦτο ἐκ νέου· ἂν ὅμως ἄλλος ἀνὴρ νυμφευθῇ τὴν διαζευχθεῖσαν γυναῖκα, τότε οὗτος δικαιοῦται εἰς retentio ob liberos.

τοῦ W ä c h t e r. Πρβλ. καὶ P e l l a t αὐτ. σελ. 24 ἐπ. 32 ἐπ., ὅστις ὁμῶς οὐδεμίαν γνώμην ἀσπάζεται: C'est un de ces cas où il faut savoir se résigner à ignorer, jusqu'à la découverte de quelque nouveau texte.

Τὸ καθ' ἡμᾶς φρονοῦμεν, ὅτι ἡ τοῦ H a s s e καὶ W ä c h t e r γνώμη εἶναι ἡ πιθανωτέρα, ὅτι διγλ. δὲν ἐπιτρέπεται ἡ ἐνάσκησις ἀμφοτέρων τῶν παρακρατήσεων τούτων· οἱ λόγοι, οὓς οἱ ἀντιδοξοῦντες συγγραφεῖς ὑπὲρ τῆς γνώμης αὐτῶν προσάγουσιν, οὐδόλως ὑποστηρίζουσι ταύτην: τὸ ὅτι ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ Οὐλπιανοῦ VI. § 9 ἅπασαι αἱ παρακρατήσεις συνδέονται διὰ τοῦ aut... aut καὶ τὸ ὅτι περαιτέρω αἱ τρεῖς τελευταῖαι μεταξὺ αὐτῶν δύνανται ἀναμφισβητήτως νὰ συντρέχωσιν ἐν δεδομένη τινὶ περιπτώσει, οὐδὲν ἀναγκαίως ἀποδεικνύει ὑπὲρ τοῦ ὅτι καὶ αἱ πρῶται μεταξὺ αὐτῶν δύνανται νὰ συντρέχωσιν. Ἐὰν δὲ πρὸς τούτοις λάβωμεν ὑπ' ὄψει τὸ ὅτι κατὰ τὴν ὑφ' ἡμῶν ἀσπασθεῖσαν γνώμην ἀμφοτέραι αἱ παρακατασχέσεις τὸν αὐτὸν ἐν μέρει ἐπιδιώκουσι σκοπὸν — τὴν τιμωρίαν τῆς γυναικὸς — οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπολείπεται, ὅτι ἡ συρροὴ ἀμφοτέρων τῶν παρακατασχέσεων εἶναι ἀδύνατος.

Γ. RETENTIO PROPTER IMPENSAS

§ 77.

Ὁ Οὐλπιανὸς (VI. §§ 14—17) διακρίνει τρία εἴδη δαπανῶν: Impensarum species sunt tres: aut enim necessariae dicuntur aut utiles aut voluptuosae. Necessariae sunt impensae, quibus non factis dos deterior futura est, velut si quis ruinosas aedes refecerit. Utiles sunt, quibus non factis quidem deterior dos non fuerit, factis autem fructuosior effecta est, veluti si vineta et oliveta fecerit. Voluptuosae sunt, quibus neque omissis deterior dos fieret neque factis fructuosior effecta est: quod evenit in viridia-

riis et picturis similibusque rebus». — Παρατηρητέον πρὸς τούτοις ὅτι καὶ ἐν τῷ Πανδέκτῃ ὑπάρχει εἰδικὸς τίτλος διὰ τὰς ἐπὶ τῆς προικὸς δαπάνας: (25.1) De impensis in res dotales factis. Βχσ. 28.10: Περὶ τῶν ἀναγκαίων δαπανῶν. Πρβλ. καὶ μονογραφίαν ὑπὸ Alexander Princeps Maurocordatos: De impensis necessariis in res dotales factis (Dissert. inaug.) Berol. 1867.

Περὶ ἐκάστου τῶν εἰδῶν τούτων τῶν δαπανῶν πραγματευθῆσόμεθα ἰδιαιτέρως:

1. ΠΕΡΙ ΑΝΑΓΚΑΙΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ

Ἀναγκαῖαι δαπάναι καλοῦνται αἱ πρὸς διατήρησιν ἐν γένει τοῦ πράγματος γενόμεναι. Πρβλ. L. 1 § 1 D. de impensis (25.1): *Necessariae hae dicuntur, quae habent in se necessitatem inpendendi*. Πρβλ. B. (28.10) α', L. 1 § 3, L. 2. 4, L. 14 pr. h. t. (25.1), L. 79 pr. D. de V. S. (50.16): «... quae si factae non sint, res aut peritura aut deterior futura sit». Μεταξὺ τῶν τοιούτων δαπανῶν δύο νὰ διακρίνωμεν:

α) Ἐκείνας τὰς ἀναγκαῖας δαπάνας, αἵτινες εἰσι συνήθεις διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἐνδύσκησιν καὶ χρῆσιν τοῦ πράγματος: λ. χ. «τὰ γινόμενα μέτρια ἀναγκαῖα δαπανήματα περὶ οἰκοδομήν, ἢ φυτεῖαν ἢ ὑγείαν, τῶν δούλων». B. (28.10) β', εἰ δὲ μέσοι φόροι (τὰ δημόσια τοῦ προικιμαίου ἀγροῦ L. 13 eod.) ἢ τροφή τῶν τῆς προικὸς ζώων, τὰ πρὸς συλλογὴν τῶν καρπῶν. L. 16 κτλ. Τὰς δαπάνας ταύτας καίτοι ἀναγκαῖας, φέρει ὁ ἀνὴρ καὶ οὐδὲν δικαίωμα ἔχει, ὅπως ἀπαιτήσῃ ταύτας ἢ ὅπως παρακρατήσῃ τὴν ἀξίαν αὐτῶν ἐκ τῆς προικὸς.

β) Τὰς ἐκτάκτους δαπάνας, αἵτινες παρήχθησαν ἐξ ἰδιαιτέρων λόγων λ. χ. «εἰ γινόμενοι μόλοι ἐν θαλάσῃ, ἢ ποταμῷ, καὶ τὸ γενέσθαι κατ' ἀναγκαῖον ἀρτοκοπεῖον ἢ ὠρεῖον, ἢ οἶκημα καταπίπτον κατ' ἀναγκαῖον ἀνανεῶσαι

ἢ ἐλαιοῶνα, καὶ τὸ δοῦναί τι, διὰ τὸ μὴ βεβαιωθῆναι τὴν περὶ μελλούσης συμπτώσεως ἀσφάλειαν». B. (28.10) α'. Μεταξὺ τούτων δέον νὰ συγκαταριθμηθῶσιν καὶ οἱ ἔκτακτοι φόροι, οἱ ἐπιβληθέντες λ. χ. λόγῳ πολέμου ἢ ἄλλων ἀναγκῶν τῆς κυβερνήσεως καὶ οὗς κατέβαλεν ὁ ἀνὴρ. — Διὰ τὰς δαπάνας ταύτας ἔχει ὁ ἀνὴρ ἀπαιτήσιν πρὸς ἀποζημίωσιν, καὶ τοῦτο εἶναι λίαν ἐπικινδύνῳ καθότι ἀφοῦ εἰς τὸν ἄνδρα ἐπιβάλλεται ἡ ὑποχρέωσις, ὥπως ἐπιχειρήσῃ τὰς δαπάνας ταύτας, ἐνεχομένου τούτου ἐν περιπτώσει παραλείψεως, εὖλογον εἶναι, ἐν τῇ ἀποκαταστάσει τῆς προικὸς νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν καὶ τὰ τοιαῦτα δαπανήματα.

Ἡ ἀρχὴ αὕτη ἰσχύει οὐ μόνον ἐνταῦθα ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἄλλων ἀγωγῶν, rei vindicatio κτλ. Τὸ ἰδιόρρυθμον ὅμως ἐνταῦθα εἶναι, ὅτι ὁ ἀνὴρ διὰ τὰ δαπανήματα ταῦτα δὲν ἔχει ἰδίαν ἀγωγὴν, καθότι δὲν παράγεται πράγματι ἀπαιτήσις διὰ τὰς τοιαύτας δαπάνας, καὶ τοῦτο, διότι ἐνθεν μὲν ὁ ἀνὴρ ποιεῖ ταύτας δι' ἀτομικὸν αὐτοῦ συμφέρον. ἐνθεν δὲ ἐλλείπει καὶ τὸ ὑποκείμενον καθ' οὗ δύναται νὰ στραφῇ αὕτη, καθότι ἡ προῖξ ἀποτελεῖ μέρος τῆς περιουσίας αὐτοῦ. — Οὐχ ἥττον, καίτοι τούτου οὕτως ἔχοντος, ὁ ἀνὴρ ἔχει ἀξίωσιν διὰ τὰς δαπάνας ταύτας καὶ δὴ οὐ μόνον παρακατασχέσεως κατὰ τὴν ἀπόδοσιν τῆς προικὸς, ἀλλ' αὗται ἐλαττοῦσιν ἀμέσως τὴν προίκαν, οὕτως ὥστε ὡς προῖξ πλέον λογίζεται τὸ μετὰ τὴν ἀραίρεσιν ὑπολειπόμενον· ἐκ τούτου καὶ ἡ παροιμία: *impensae necessariae ipso jure minuunt dotem*, ἣν πολλοὶ ἀπαντῶμεν ἐν ταῖς πηγαῖς ἡμῶν· L. 1 § 2. L. 5, L. 15 h. t. (25.1), L. 61 D. de rit nupt. (23.2), L. 1 § 4, L. 2 § 1, L. 5 D. de dot. prael. (33.4) κτλ.

Τίς ὁ νομικὸς λόγος τῆς παροιμίας ταύτης; Αἱ γνώμαι τῶν συγγραφέων μεγάλως διαφέρουσιν. Οἱ Δονέλλοι XIV. κεφ. 8 § 7, G l ü c k αὐτ. XXVII. σελ. 405, T i g e r s t r ö m αὐτ. II. σελ. 261, S i n t e n i s Zeitschrift f. Civ. und Praxis XVIII. σελ. 5, καὶ Gem. Civilrecht II. σελ. 64 ἐπ. δέχονται ὅτι ἡ παροιμία αὕτη εἶναι ἀπλῆ

ἐφαρμογή τοῦ κανόνος: *ipso iure compensatur*, ὅστις ἰσχύει ἐπὶ συμφητισμοῦ. Ἡ γνώμη ὅμως αὐτῶν εἶναι ἐσφαλμένη ὡς ἐκ τῶν ἐξῆς λόγων:

α) Ἐνεκα τίνος λόγου ἐπαναλαμβάνεται τὸ ἀφ' ἐαυτοῦ ἐννοούμενον γεγονός τοῦτο πολλάκις, καὶ δὴ ἐμφαντικῶς ὡς τι ἰδιαίτερον ἐπὶ προικός;

β) Διατί ὁ κανὼν οὗτος περιορίζεται ῥητῶς μόνον ἐπὶ τῶν ἀναγκαίων δαπανῶν; *L. 7 § 1 D.h.t (25.1)*, *L. 1 § 5 de dot. coll. (37.7)*, ἐνῷ ὁ συμφητισμὸς εἶναι δυνατὸς καὶ ἐπὶ τῶν ἐπωφελῶν δαπανῶν καὶ ἐπὶ ἄλλων ἀνταπαιτήσεων;

γ) Περὶ συμφητισμοῦ δύναται νὰ γείνη λόγος μόνον ἀπέναντι ἀπαιτήσεως, ἐνῷ ἡ παροιμία ἡμῶν ἀναφέρεται ἐπὶ τῆς προικὸς αὐτῆς.

Ὁ *Best* (*Coniecturae* σελ. 200) ἐξηγεῖ τὴν παροιμίαν ταύτην δεχόμενος τὸ νομικὸν τεκμήριον, ὅτι ὁ ἀνὴρ ἐποιήσατο τὰς δαπάνας ταύτας ἐκ τῆς προικὸς αὐτῆς: *maritum intelligi sumsisse vel sibi solvisse ex ipsa dote*. Καὶ ἡ γνώμη αὕτη τοῦ *Best* δὲν δύναται ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ νὰ ὑποστηριχθῇ· ἐν ταῖς πηγαῖς ἡμῶν οὐδὲ ἕχνος τοιοῦτου τεκμηρίου ἀπαντῶμεν. Πρβλ. ἐναντίον αὐτοῦ *Dernburg* (*Compensation*) σελ. 115 σημ. 2, πρβλ. καὶ *Maurokorda* αὐτ. σελ. 20, ὅστις πρὸς ἀντίκρουσιν τῆς γνώμης τοῦ *Best* λέγει: *Verum, etiamsi concedamus maritum animo illo impendisse, videamus ne non liceat ei talem animum habere: quomodo enim jure fieri potest, ut maritus, invita uxore, dotem in suum commodum vertat? Sane contra-jus publicum est talia marito concedere.*

Ὁ *Jhering* (*Geist des röm. Rechts*) III. σ. 168 ἐπ. θεωρεῖ ὡς λόγον τῆς παροιμίας ταύτης τὴν δυσκολίαν, ἣτις ὑφίστατο διὰ τὴν ἀποζημίωσιν εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν δὲν ὑφίσταντο αἱ *exceptiones*· ἐπειδὴ δηλ. κατὰ τὸ ἀρχαιότερον δίκαιον δὲν ὑπῆρχον *exceptiones*, ἔνεκα τούτου, ὅπως πραγματοποιήσωσι τὴν ἔνεκα τῶν ἀναγκαίων

δαπανῶν ἀπαίτησιν τοῦ ἀνδρός, ἐθεώρησαν ταύτας ἀπλῶς ἀφαιρουμένας ἀμέσως ἐκ τοῦ ποσοῦ τῆς προικῆς. Ὁ συγγραφεὺς οὗτος φρονεῖ, ὅτι ἐὰν τὸ δικαίωμα τοῦτο εἰσῆγετο εἰς βραδυτέραν ἐποχὴν, καθ' ὃν δηλ. χρόνον αἱ exceptiones εἶχον ἤδη ἀναπτυχθῇ, εἰ ῥωμαῖοι βεβαίως δὲν ἤθελον μεταχειρισθῇ τὸ μέσον τοῦτο. δὲν ἤθελον δηλ. δεχθῇ ὅτι αἱ ἀναγκαῖαι δαπάναι ἐλαττοῦσιν *ipso jure* τὴν προίκα, ἀλλὰ ἤθελον καθιερώσει πᾶν ὅ,τι ἐπὶ τῶν ὠφελίμων δαπανῶν ἰσχύει. τοῦτέστιν *ius retentionis*. Τὴν γνώμην ταύτην τοῦ J h e r i n g ἀσπάζεται ὁ M a u r o κ ο ρ δ ά τ ο ς αὐτ. σελ. 21. Ἀλλὰ καὶ ἡ γνώμη αὕτη τοῦ J h e r i n g, δεικνύουσα ἄλλως τε τὴν γνωστὴν εὐφυΐαν αὐτοῦ, δὲν δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ· καθότι ἐκτὸς τοῦ ὅτι καὶ οὗτος ἄπασαν τὴν σημασίαν δίδει εἰς τὴν ἀπαίτησιν, ἐνῶ αἱ πηγαι ἰδιαιτέρως τονίζουσι τὴν προίκα, καὶ ἡ δικονομικὴ δυσκολία, ἣν δέχεται ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὑφισταμένην, οὐδέποτε ὑπῆρξεν, ἀφοῦ ἔνεκα τοῦ ἐν τῇ *intentio* ὑπάρχοντος *aequius melius* ὁ δικαστὴς ἡδύνατο νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν καὶ τὴν δικαιοσύνην ταύτην ἀπαίτησιν.

Ἐκτὸς τῶν γνωμῶν τούτων ὁ C z y h l a r z, ἀναχωρῶν ἐκ τῆς οἰκονομικῆς χρήσεως τῆς προικῆς δέχεται ὅτι, ἀφοῦ κατέστη δυνατὴ ἡ τῆς προικῆς ἀποκατάστασις, κατέστη ἐπ' ἀναγκῆς διὰ τὸν ἄνδρα, ὅπως οὗτος ὑπολογίζει κεχωρισμένως τὴν ποσότητα ταύτην· ἐν αὐτῇ τὰ ἀντικείμενα τῆς προικῆς ἀποτελοῦσι τὸ δ ο ὕ ν α ι, ἐν ᾧ τὰ διὰ ταύτην γενόμενα ἔξοδα τὸ λ α β εῖ ν· (σελ. 281 ἐπ.). Ἀλλὰ καὶ ἡ γνώμη αὕτη τοῦ C z y h l a r z πόρρω ἀπέχει τοῦ νὰ γνωρίζῃ ἡμῖν τὸν νομικὸν λόγον τῆς προκειμένης παρομίας· δι' αὐτῆς μανθάνομεν μόνον τὴν ἱστορικὴν ἀνάπτυξιν τῆς διατάξεως ταύτης, εὐχὴ δὲ καὶ τὸν λόγον αὐτῆς.

Ἀλλως ἐπὶ τέλους σκέπτονται οἱ D e r n b u r g (Compensation etc.) σελ. 116 ᾧ ἔπονται M e y e r: D i g e s t o r u m d e j u r e d o t i u m (23.3), L. 56 § 3 interpretatio (Tubingae 1859) καὶ B e c h m a n n, καὶ τὴν

γνώμην αὐτῶν θεωροῦμεν ὡς ὀρθοτέρην. Οἱ συγγραφεῖς οὗτοι διαβλέπουσιν ἐν τῷ κανόνι: *impensae necessariae dotem ipso jure minuunt ἀναγκαίαν συνέπειαν τοῦ νομικοῦ περιεχομένου τῆς προικὸς*. Οἱ συγγραφεῖς οὗτοι θεωροῦσι τὸ περιεχόμενον τῆς προικὸς ὡς μεταβλλομένην τινὰ ποσότητα, ἣτις δὲν συνίσταται ἐκ τῆς περιουσιακῆς ἐπαυξήσεως τῆς ἐπερχομένης τῷ ἀνδρὶ *dotis causa*, ἀλλὰ μόνον ἐκ τῆς ἐπαυξήσεως, ἣτις ὑπάρχει παρ' αὐτῷ ἐν ὀρισμένῳ τινὶ χρονικῷ σημείῳ. Ὁ *B e c h m a n n* εὐφυῶς καλεῖ τὴν προίκην ὡς ζῶν κεφάλαιον (*lebendiges Kapital*): ὡς αὕτη αὐξάνεται διὰ τῶν προσαυξημάτων, οὕτως ἐλαττοῦται διὰ τῶν ἀναγκαίων δαπανῶν. Ἐκ τῆς ἀρχῆς ταύτης ἔπεται ὅτι ἡ δαπάνη, ἣτις ἀπαιτεῖται διὰ τὰ προικῶα πράγματα, δεόν νὰ ἐλαττοῖ αὐτοδικαίως τὴν προίκαν.

Ἡ αὐτοδικαίως (περὶ τῆς ἐννοίας τούτου ὅρα *S t e r n b e r g* αὐτ. σελ. 24 ἐπ.) αὕτη, ὡς ἐκ τῶν ἀναγκαίων δαπανῶν, ἐπερχομένη ἐλάττωσις τῆς προικὸς δείκνυσιν τὴν διαφορὰν τὴν ὑφισταμένην μεταξὺ τῶν *retentiones* καὶ τῆς προκειμένης σχέσεως· ἐπὶ τούτων ἡ προίξ μένει ἡ αὕτη, καὶ μόνον ἅμα ἐγερθῇ ἡ *actio rei uxoriae* ἐξωτερικεύουσιν αὗται τὴν ἐπιρροὴν αὐτῶν· ἔνεκα μάλιστα τοῦ λόγου τούτου οἱ συγγραφεῖς πραγματεύονται τὰ περὶ ἀναγκαίων δαπανημάτων ἀλλαχοῦ, δηλ. ἐν τῷ κεφαλαίῳ, ἔνθα ἐξετάζεται: τί ἀποδοθήσεται μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου, τοῦθ' ἔπερ βεβαίως εἶναι καὶ ὀρθότερον, καθότι ταῦτα ὡς ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐξάγεται δὲν δύνανται νὰ περιληφθῶσιν ὑπὸ τὴν ἐννοίαν τῆς *retentio*. Προτιμήσαμεν ὁμῶς νὰ πραγματευθῶμεν περὶ αὐτῶν ἐνταῦθα, ὅπως συμπεριλάβωμεν πάντα τὰ περὶ δαπανῶν ἰσχύοντα κατ' ἀλληλουχίαν.

Ἦδη ἐξετάσωμεν πῶς διεξάγεται ἡ ἐπερχομένη αὕτη ἐλάττωσις:

Δοθέντων χρημάτων ἢ ἄλλων πραγμάτων καὶ χρημάτων λέγω προικὸς τότε τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀπλούστατον, καθότι συνήθως αἱ δαπάναι συνίσταντο εἰς χρήματα· ἀφαι-

ρείται λοιπὸν τὸ πρὸς τὸ αὐτὸ ἐκ τοῦ πρὸς τῆς προικὸς, ἥτις ἐκ τούτου καθίσταται μικρότερη. Πρβλ. L. 56 § 3 D. de iur. dot. (23.3): «... si pecunia et fundus in dote sint, et necessariae impensae in fundum factae, Nerva ait dotem pecuniariam mirui». B. (29.1) νβ'. Πρβλ. καὶ σχόλιον n. IV. 599. L. 5. pr. D. de imp. (25.1). — Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ ἐν ᾗ περιπτώσει δὲν ἐδέθησαν μὲν χρήματα dotis causa, ἀλλὰ μέρος τῆς προικὸς εἶναι διατετιμημένον,¹ τοῦθ' ὅπερ, ἐκτὸς ῥητῆς συμφωνίας, δύναται νὰ συμβῇ καὶ ἐπὶ τὴν ὅταν ὁ ἀνὴρ ἔλαβε τὴν διατετιμημένην προίκα πρὸ τοῦ γάμου, καὶ μέχρι τῆς συνάψεως αὐτοῦ ἐμεγεθύνθη αὕτη διὰ προσηυξημάτων. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ αἱ ἐπὶ τῶν μὴ διατετιμημένων ἀντικειμένων δαπάναι θ' ἀφαιρεθῶσιν ἐκ τῆς διατιμῆσεως.²

¹ Τοιαύτην τινὰ μόνον περίπτωσιν δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν· καθότι ἂν ἄπασα ἡ προίξ ᾖναι διατετιμημένη καὶ γείνωσιν ἐπὶ τῶν ἀντικειμένων αὐτῆς δαπάναι, οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γείνη περὶ ἐλάττωσεως. διότι ἡ προίξ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει συνίσταται ἐκ τῆς διατιμῆσεως, ἥτις δὲν δύναται νὰ ἐλαττωθῇ διὰ τῶν ἐπὶ διατετιμημένων πραγμάτων γενομένων δαπανῶν· καθότι τότε θὰ μετεβιβάζετο ὁ κίνδυνος εἰς τὴν γυναῖκα. Ὁ Δ ο ν ἑ λ λ ς III. 1072 γράφει: si pecunia in dotem data esset una cum fundo aut fundus in dotem aestimatus, quem marito liceret restituere aut aestimationem, ipso iure fieret diminutio per compensationem, δηλ. δεχεται ὅτι χωρεῖ ἐλάττωσις τῆς διατιμῆσεως ἐπὶ τῆς διαζευτικῶς συσταθείσης dos aestimata. Ἡ γνώμη ὅμως αὕτη δὲν εἶναι ὀρθή, καθότι τοιαύτη ἐλάττωσις ἡδύνατο νὰ λάβῃ χώραν μόνον, ὅσχις ὁ ἔχων τὸ δικαίωμα τῆς ἐπιλογῆς ἀπεφάσιζεν ὑπὲρ τῆς ἀποδόσεως τῆς ἀποτιμῆσεως, ὅτε ὅμως ἔχομεν dos venditionis causa aestimata, ἥτις ἀποδίδεται ἄνευ ἀφαιρέσεως. Πρβλ. S a r r a z i n: Die dos aestimata σελ. 37 ἐπ., S i n t e n i s αὐτ. § 133 σημ. 135.

² Πρβλ. L. 5 pr. D. h. t. (25.1) Bzσ. (28.10) ε': «Quod dicitur... ubi ergo admittimus diminutionem dotis ipso iure fieri? ubi non sunt corpora, sed pecunia: nam in pecunia ratio admittit diminutionem fieri proinde si aestimata corpora in dotem data sint, ipso iure dos deminuetur per impensas necessarias. hoc de his impensis dictum est, quae in dotem ipsam factae sint: ceterum si extrinsecus, non imminuent dotem». Ὁ νόμος αὗτος ἀρμύζει καὶ ἐπὶ τῆς dos ta-

Μεγάλη ὁμως δυσκολία ὑφίσταται ὅταν ἡ προῖξ οὔτε διατετιμημένη εἶναι, οὔτε εἰς χρήματα συνίσταται· τότε γεννᾶται τὸ ζήτημα πῶς θὰ γείνη ἡ ἀφαίρεσις ἀπὸ ἀνομοίων ἀντικειμένων; Καὶ αὐτοὶ οἱ Ῥωμαῖοι νομικοὶ δὲν ἦσαν σύμφωνοι ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο· ἐκ τῶν διαφόρων ἐν ταῖς πηγαῖς ἡμῶν χωρίων δύο γνώμας κυρίως διακρίνομεν, τὴν μὲν μίαν ὑποστηριζομένην ὑπὸ τοῦ Οὐλπιαν.Ῥ. τὴν δ' ἑτέραν ὑπὸ τοῦ νομοδιδασκάλου Παύλου.

Ὁ Οὐλπιαν. ἐν L. 5 pr. D. h. t. (25 1) λέγει: Quod dicitur necessarias impensas dotem minuere, sic erit accipiendum, ut et Pomponius ait, non ut ipsae res corporaliter deminuantur, ut puta fundus vel quodcumque aliud corpus: etenim absurdum est diminutionem corporis fieri propter pecuniam. ceterum haec efficiet desinere esse fundum dotalem vel patrem eius. manebit igitur maritus in rerum detentationem, donec ei satisfiat: non enim ipso iure corporum, sed dotis fit diminutio».

Ὅθεν ὁ νομοδιδάσκαλος οὗτος ἐξηγῶν ἐνταῦθα τὴν ἐννοίαν τοῦ κανόνος *impensae necessariae ipso jure dotem minuunt*, ἐπὶ τῆς περιπτώσεως καθ' ἣν ἡ προῖξ συνίσταται εἰς ἄλλα ἀντικείμενα, λέγει μετὰ τοῦ Πομπωνίου ὅτι οὐκέτι αὐτὰ τὰ πράγματα σωματικῶς ἀπομειοῦται. ... μωρὸν γὰρ ἐστὶ λέγειν, μείωσιν τοῦ σώματος γίνεσθαι διὰ τῶν νομισμάτων, ἀλλ' ὅτι μένει ὁ ἀνὴρ ἐπὶ νομῆς τοῦ ἀγροῦ

xationis causa aestimata ὡς καὶ ἐπ' ἐκείνης quae venditionis gratia aestimata est. Οὐχ ἥττον φρονούμεν μετὰ τοῦ Sarrazin αὐτ. ὅτι ὁ νομικὸς ἐσκέφθη μᾶλλον εἰς το τελευταῖον εἶδος τῆς προίξος. Ἰπὲρ τούτου μαχεῖται ἡ τῶν πηγῶν χρῆσις τῆς ἐκφρασεως *dos aestimata*, ἥτις κατὰ κανονα σημαίνει τὴν venditionis causa aestimata, ἀφ' ἑτέρου δὲ το ὅτι ἐπὶ τῆς *dos taxationis causa aestimata* ὡς τοιαυτῆς, δὲν δύναται νὰ λαβῇ χωρὰν *ipso iure diminutio*. Ἄν δὲ πάλιν ὁ ἀνὴρ ὀφείλῃ ν' ἀποδῶσῃ τὴν ὀρισθεῖσαν ποσότητά, τότε ἡ ἀφ' ἑαυτῆς ἐλάττωσις ἐννοεῖται καὶ δὲν ἦτο ποσῶς ἀναγκαῖον νὰ γείνη ῥητῶς μνεία τούτου. Πρὸς Sarrazin αὐτ. σελ. 37.

περὶ ὃν ἐδαπάνησεν, ἕως ὅτε τὸ ἱκανὸν αὐτῷ γένηται περὶ ὧν ἐδαπάνησεν, ἐν ἄλλαις λέξεσι· ἐπεὶ δὴ «μωρόν ἐστι λέγειν μείωσιν τοῦ σώματος γίνεσθαι διὰ τῶν νομισμάτων», ἔνεκα τούτου δέχεται, ὅτι ἡ τῆς προικός, ὡς συνόλου, ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐλάττωσις, διεξάγεται διὰ τῆς παρακατασχέσεως—quia pecunia ad pecuniam ipso jure fit compensatio, sed non corporis ad pecuniam, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ἡ ἐπὶ τοῦ νόμου γλῶσσα.

Ὁ Παῦλος τὸν παντίον ἐν L. 56 § 3 D. de J. D. (23.3) λέγει: «Quod dicitur necessarias impensas ipso iure dotem minuere, non eo pertinet, ut, si forte fundus in dote sit, desinat aliqua ex parte dotalis esse, sed, nisi impensa reddatur, aut pars fundi aut totus retineatur. Sed si tantum in fundum dotalem impensum sit per partes, quanti fundus est, desinere eum dotalem esse Scaevola noster dicebat, nisi mulier sponte marito intra annum impensas obtulerit. Si pecunia et fundus in dote sint et necessariae impensae in fundum factae, Nerva ait dotem pecuniariam minui. Quid ergo si mulier impensas marito solverit, urtum crescet dos an ex integro data videbitur? Cuius rei manifestior iniquitas in fundo est secundum Scaevolae nostri sententiam: nam si desinit dotalis esse, poterit alienari. Rursus quaemadmodum poterit fieri dotalis data pecunia? an iam pecunia in dote esse videbitur? Et magis est, ut ager in causam dotis revertatur, sed interim alienatio fundi inhibeatur».

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ὁ Παῦλος συμφωνεῖ μετὰ τοῦ Οὐλπιανοῦ ὅσον ἀφορᾷ τὴν dos pecuniaria· ὡσαύτως ἀπορρίπτει τὴν ἐν μέρει ἐλάττωσιν τῆς προικός ἰδιότητος διὰ τῶν δαπανῶν, ἀλλ' ὡς πρὸς τοῦτο ἀναφέρει καὶ γνώμην τοῦ Σκαιβόλα, ὅστις φρονεῖ ὅτι παύουσι τὰ πράγματα νὰ ᾧσι προικός, ἐν ᾗ περιπτώσῃ αἱ γενόμεναι δαπάναι ἀνέρονται εἰς τὴν ἀξίαν τοῦ πράγματος, τοῦθ' ὅπερ ὁμῶς πάλιν αἴρεται ἂν ἡ γυνὴ ἐντὸς ἔτους—ἀπὸ τῆς ἐποχῆς καθ'

ἣν αἰ δαπάναι ἀνῆλθον εἰς τὴν ἀξίαν τοῦ πράγματος. Πρβλ. C z y h l a r z αὐτ. σελ. 285 σημ. 11 — καταβάλλῃ τῷ ἀνδρὶ τὸ ποσὸν τῶν γενομένων τούτων δαπανῶν. Καὶ αὐτὸς ὅμως ὁ Παῦλος διαβλέπει, ὅτι ἡ γνώμη αὕτη δὲν εἶναι ὀρθή· καθότι ἂν τὰ πράγματα ἀπολέσῃ τὴν ιδιότητα τοῦ νὰ ὦσι π.οικῶν, τότε δύνανται καὶ νὰ ἐκποιηθῶσιν, ὅτε γεννᾶται τὸ ζήτημα πῶς θὰ γείνωσι ταῦτα πάλιν προικῶ· ἔνεκα τούτου δέον νὰ δεχθῶμεν, ὅτι μόνον τὸ ποσὸν τῶν χρημάτων καθίσταται προικῶν, τοῦθ' ὅπερ ὅμως ἀντίκειται εἰς τὴν πρόθεσιν τῶν μερῶν. Ὁ Παῦλος ὑπερπηδᾷ τὰς δυσκολίας ταύτας δεχόμενος ὅτι κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Σκαιβόλα δευθὲν ἐτήσιον διάστημα, δὲν δύνανται νὰ ἐκποιηθῶσι τὰ προικῶν, καὶ ὅτι ταῦτα καθίστανται καὶ πάλιν τοιαῦτα, ἅμα ἡ γυνὴ πληρώσῃ ἐντὸς ἑτοῦς τὸ τῶν δαπανῶν ποσόν. Διὰ τῆς τροποποιήσεως τούτης τῆς γνώμης τοῦ Σκαιβόλα, εἰκαιοποιεῖται σιωπηρῶς ὁ Παῦλος ταύτην καὶ οὕτως ἔχομεν αὐτὸν φρονοῦντά τι ἀντίθετον τοῦ Οὐλπιανοῦ.

Προϋποτιθεμένου ὅτι ἔχομεν πρὸς ἡμῶν τὰ γνήσια κείμενα τῶν νομοδιδασκάλων (καθότι ὑπάρχουσι συγγραφεῖς φρονοῦντες ὅτι ταῦτα διεφθάρησαν ὑπὸ τῶν συλλεκτῶν τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Πρβλ. D e m a n g e a t αὐτ. σελ. 175 ἐπ.) τίς τῶν δύο τούτων γνώμων εἶναι ἡ ὀρθότερα; Ἀφηρημένως ἐξεταζομένῃ τοῦ πράγματος, οὐδεμία τούτων συμφωνεῖ τῇ ἄνω ἐκτεθείσῃ ἀρχῇ: *impensae necessariae ipso jure dotem minuunt*. Ὁ μὲν Παῦλος ἐγκαταλείπει καθολοκληρίαν τὴν ἄνω ἀρχὴν ἡμῶν, καὶ ἐκλεκτικῶς τῷ τρόπῳ προσπαθεῖ νὰ συμβάσῃ τὰς ἐπὶ διαφορῶν ἀρχῶν βραβεζόμενας γνώμας. Ἀλλὰ καὶ ἡ τοῦ Οὐλπιανοῦ γνώμη δὲν εἶναι ἐντελῶς συνεπής· ὁ νομοδιδάσκαλος οὗτος καταλήγων εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἡ τῆς προικὸς ἐλάττωσις διεξάγεται διὰ παρκατασχέσεως ἐκ μέρους τοῦ ἀνδρὸς ἢ σχετ. δι' ἀποζημιώσεως ἐκ μέρους τῆς γυναικὸς, ἀφαιρεῖ ἐκ τῆς ἄνω ἀρχῆς: τὸ *ipse jure dotem minuunt*. Οὐχ ἡττον μετὰ τῶν δύο τούτων γνώμων ἡ τοῦ Οὐλ-

πιανοῦ φαίνεται ἡμῖν ὀρθότερα· καθότι αὕτη ἔνθεν μὲν εἶναι συνεπεσιτέρα τῆς τοῦ Πύλου, ἐγκαταλείπουσα τὴν ἀρχὴν ἡμῶν ὡς πρὸς τὸ ἐν μέρος, ἐνῶ ἡ τοῦ Παύλου ἐγκαταλείπει αὐτὴν ἐντελῶς, ἐνθεν δὲ ἀναχωρεῖ ἐκ τῆς ὑγιοῦς ἀρχῆς ὅτι ἀνόμοια ποσὰ δὲν δύνανται ν' ἀφαιρεθῶσιν ἀπ' ἀλλήλων, τοῦθ' ὅπερ εἶναι σπουδαῖον, ἀφοῦ ὁ κανὼν ἡμῶν στηρίζεται ἐπ' ἀριθμητικῶν πράξεων. Ἐκτὸς ὅμως τῶν λόγων τούτων τὸ χωρίον τοῦ Οὐλπιανοῦ εὐρίσκεται ἐν τῷ σχετικῷ τοῦ ζητήματος ἡμῶν τίτλῳ, καὶ πρὸς τούτοις ἐπαναλαμβάνεται πολλάκις ἐν ταῖς πηγαῖς, τεκμήριον βεβαιοῦν τὴν ὀρθότητα τῆς γνώμης ταύτης. Ὑπὲρ ταύτης πρβλ. C z y h l a r z αὐτ. σελ. 287 ἐπ. "Αλλως σκέπτονται οἱ B e c h m a n n αὐτ. II. σελ. 274 ἐπ., M ü h l e n b r u c h αὐτ. III. σ. 9, U n t e r h o l z n e r αὐτ. § 565. Περὶ τῶν νόμων τούτων πρβλ. καὶ G l ü c k αὐτ. XXVII. σελ. 415, J o a n n a r d αὐτ. σελ. 66, P e l l a t αὐτ. σελ. 265 ἐπ. καὶ M α υ ρ ο κ ο ρ δ ά τ ο ν αὐτ. σελ. 25 ἐπ.

Ἡ διάκρισις τῶν δύο τούτων γνωμῶν δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς θεωρητικὴ τις μόνον λεπτολογία ἄνευ οἰασθήποτε πρακτικῆς ἀξίας· τοῦναντίον ἐκ τῆς παραδοχῆς τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης τῶν γνωμῶν τούτων ἐξαρτῶνται τὰ ἐξ ἧς σπουδαῖα πρακτικὰ ἀποτελέσματα:

1) "Αν δεχθῶμεν ὅτι ἡ γνώμη τοῦ Παύλου εἶναι ὀρθή, τότε δέον συνεπῶς νὰ δεχθῶμεν, ὅτι διαδραμόντος τοῦ πρὸς παροχὴν ἀποζημιώσεως ἐκ μέρους τῆς γυναικὸς ὀρισθέντος ἔτους, παύει ἡ ὑποχρέωσις ἐκ μέρους τοῦ ἀνδρός, καὶ τὰ κατόπιν προσαυξήματα τῆς προίκος, καὶ ἐν ἣ περιπτώσει δὲν περιλαμβάνονται ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῶν καρπῶν, ἀνήκουσιν ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν ἄνδρα. Τοῦναντίον ἂν δεχθῶμεν τὴν γνώμην τοῦ Οὐλπιανοῦ: κατ' αὐτὴν οὐδέποτε τὰ τῆς προίκος ἀντικείμενα ἀπόλλυσι τὴν προικὴν αὐτῶν ιδιότητα, ἄρα καὶ τὰ προσαυξήματα καθίστανται προικῶς, καὶ ὁ ἀνὴρ ἐξακολουθεῖ ἐνεχόμενος διὰ culpa ὅσον ἀφορᾷ ἅπασαν τὴν προίκαν.

2) Δεχόμενοι τὴν γνώμην τοῦ Οὐλπianoῦ ὡς ὀρθήν, τότε ἢ μετὰ τὴν πάροδον τοῦ ἔτους πληρωμὴ τῶν ἀναγκαίων δαπανῶν αἶρει μένον τὸ ἐπὶ τοῦ προικῶου κτήματος ἐπικείμενον βάρος καὶ ἢ προῖξ λαμβάνει τὴν προτέραν αὐτῆς θέσιν, ἐνῷ κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Παύλου τὰ παρασχεθέντα χρήματα θὰ περιεῖχον νέαν σύστασιν προικῶς, καὶ μόνον διὰ *permutatio dotis*, ἄρα μόνον τῇ συναινέσει τοῦ ἀνδρός, θὰ ἠδύναντο τὰ πρότερον προικῶα ἀντικείμενα ν' ἀποκτήσωσιν ἐκ νέου τὴν προικῶαν αὐτῶν ιδιότητα.

3) Ἡ ἐντὸς τῆς ἐτησίου προθεσμίας ἀποζημίωσις διὰ τὰς δαπάνας ταύτας, δεόν κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Παύλου νὰ λάβῃ χώραν διαρκουῦντος τοῦ γάμου, ὅπως θεωρηθῇ ὡς νέα σύστασις προικῶς. Τοῦναντίον ὁμῶς κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Οὐλπianoῦ· ἐπειδὴ κατὰ ταύτην τὰ προικῶα ἀντικείμενα οὐδέποτε ἀπώλεσαν τὴν ιδιότητα αὐτῶν ταύτην, καὶ ἐπειδὴ τὸ τῆς παρακατασχέσεως δικαίωμα, ὅπερ κατὰ τὴν γνώμην ταύτην, ἀποκτᾷ ὁ ἀνὴρ διὰ τὰς δαπάνας ταύτας χωρεῖ πάντοτε μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ γάμου (ἅμα τῇ ἐγέρσει τῆς *actio rei uxoriae*), ἔνεκα τούτου ἡ γυνὴ δύναται καὶ μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ γάμου καὶ δὴ μέχρι τῆς ἐκδόσεως τῆς ἀποφάσεως, παρέχουσα τὴν διὰ τὰς δαπάνας ἀποζημίωσιν, ν' ἀπαλλάξῃ τὴν προῖκα αὐτῆς τοῦ ἐπικειμένου βάρους. Προκειμένου συνεπῶς νὰ λάβωσι χώραν ἄλλαι παρακρατήσεις λ. χ. *propter liberos* ἢ *propter mores*, τότε κατὰ μὲν τὴν πρώτην γνώμην τὰ ἀφαιρετέα ποσὰ θ' ἀφαιρεθῶσιν ἐκ τοῦ ὑπολοίπου τῆς προικῶς, ἐνῷ, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Οὐλπianoῦ, παρασχεθείσης ἀποζημιώσεως, ὡς βάσις τοῦ ὑπολογισμοῦ τεθήσεται ὁλόκληρον τὸ ποσὸν τῆς προικῶς.

4) Καταστραφέντων ἐνὸς ἢ πλειοτέρων ἀντικειμένων τῆς προικῶς ἐφ' ὧν ἐγένοντο δαπάναι, ἄνευ πταίσματος τοῦ ἀνδρός, τότε κατὰ μὲν τὴν γνώμην τοῦ Παύλου ἡ καταστροφὴ αὕτη βλάπτει τὸν ἄνδρα, ἐνῷ κατὰ τὴν τοῦ Οὐλπianoῦ τὴν γυναικα· καθότι κατὰ μὲν τὴν γνώμην τοῦ

τελευταίου αἰ ἐπὶ τῆς προικὸς δαπάναι οὐδεμίαν ἐπιρροὴν ἔχουσιν ἐπὶ τῶν κατ' ἰδίαν ἀντικειμένων ταύτης· ὅθεν, καταστραφέντος ἐνὸς τούτων ἐφ' οὗ ἐγένοντο δαπάναι, τὸ ποσὸν αὐτῶν ἀφαιρεῖται ἐκ τοῦ ὅλου· τοῦναντίον ὁμῶς κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Παύλου, καθ' ἣν ὁ ἀνὴρ λαμβάνει αὐτὸ τὸ τῆς προικὸς ἀντικείμενον ὡς πληρωμὴν διὰ τὰς δαπάνας, οὕτως ὥστε, καταστραφέντος τούτου, ἡ γυνὴ οὐδὲν εὐθύνεται. Πρβλ. περὶ τούτων C z y h l a r z 285 ἐπ.

Ἐπὶ τέλους, ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἀναγκαίας δαπάνας, γεννᾶται τὸ ζήτημα: τί ἰσχύει ἂν ὁ ἀνὴρ ἀποδώσῃ τὴν προῖκα χωρὶς ν' ἀποζημιωθῇ διὰ τούτου; Παρέσχε πλεόν τοῦ ὅ,τι ὤφειλε νὰ παράσχῃ καὶ συνεπῶς ἔχει *condictio indebiti* διὰ τὸ περιπλέον τοῦτο. Τοῦτο πραγματεύεται ἡ L. 5 § 2 D. de inpen. (25.1) «Si dos tota soluta sit non habita ratione impensarum, videndum est, an condici possit id, quod pro impensis necessariis compensari solet. Et Marcellus admittit condictioni esse locum: sed etsi plerique negent, tamen propter aequitatem Marcelli sententia admittenda est». Ἐν τῷ χωρίῳ ῥητῶς ἀναγνωρίζεται ἡ τοιαύτη *condictio*. ἥτις ἄλλως καὶ ἐκ τῶν γενικῶν ἀρχῶν ἐξάγεται. Πρβλ. W i n d s c h e i d αὐτ. σελ. 421 σημ. 12. Οὐχ ἥττον περίεργος εἶναι ἐπὶ τοῦ νόμου τούτου ὁ λόγος, οὗ ἕνεκα χορηγεῖται τῷ ἀνδρὶ ἡ *condictio*· δὲν δίδεται, διότι ὁ ἀνὴρ κατέβαλε πλείονα τῶν ὅσων ὤφειλε νὰ καταβάλλῃ, ἀλλὰ λόγῳ ἐπιεικείας, καὶ μάλιστα ῥητῶς ἐν τῷ νόμῳ λέγεται, ὅτι οἱ πλείστοι ἡρνοῦντο τῷ ἀνδρὶ τοιαύτην ἀπαίτησιν. Περὶ τούτου διάφοροι αἰ γνώμαι τῶν συγγραφέων. Οὕτω λ.χ.

Ὁ G l ü c k αὐτ. XXVII. σελ. 427 ὑποθέτει ὅτι οἱ πλείστοι ἡρνοῦντο τῷ ἀνδρὶ τὴν ἀπαίτησιν ὡς ἐκ τοῦ λόγου ὅτι οὗτος, διαρκοῦντος τοῦ γάμου, θεωρεῖται ὡς κύριος τῆς προικὸς καὶ συνεπῶς φαίνεται ἐνεργήσας μᾶλλον δι' ἴδιον ἢ διὰ τὸ συμφέρον τῆς γυναικὸς· οὐχ ἥττον προὔτιμήθη ἢ ἐπιεικεστέρᾳ γνώμῃ, ἔνθεν μὲν διότι διαλυθέντος τοῦ γάμου ὑποχρεοῦται ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν προῖκα,

ένθεν δὲ διότι δὲν ἡδύνατο νὰ μὴ ἐπιχειρήσῃ τὰς δαπά-
νας ταύτας, καὶ διαβλέπει ἐν τούτῳ *animus gerendi*.

Ὁ *Dernburg* (*Compensation etc*) σελ. 128 ἐπ.
ὕποθέτει, ὅτι ὁ ἀνὴρ ἐγνώριζεν ὅτι τῷ ἐπετρέπετο ν' ἀφαι-
ρέσῃ τὸ πρὸς τῶν ἀναγκαίων δαπανῶν, οὐχ ἡττον δὲν
ἔπραξε τοῦτο, ἀλλ' ἀπεκατέστησε τὴν ὅλην προίκα. Καὶ
ἐνῷ οἱ *plerique* διέβλεπον ἐν τούτῳ δωρεὴν ἐκ μέρους τοῦ
ἀνδρὸς καὶ ἐνεκα τούτου δὲν παρεῖχον αὐτῷ ἀπαίτησιν
τινα, τοῦναντίον ὁ *Marcellus* καὶ ὁ *Ulpianus* δέχονται
ὅτι ὁ ἀνὴρ ἀπεκατέστησε τὴν ὅλην προίκα ἐλπίζων ὅτι ἡ
γυνὴ ἐκουσίως, χωρὶς νὰ γείνη χρήσις τῆς παρακρατήσεως.
θὰ παρεῖχεν αὐτῷ ἀποζημίωσιν διὰ τὰς ἀναγκαίους δαπά-
νας· μὴ πραττούσης ὁμῶς ταύτης τοῦτο, δίκαιον ἦτο ὅπως
δοθῇ τῷ ἀνδρὶ ἀπαίτησις τις πρὸς ἀπόκτησιν αὐτῶν.

Ὁ *Bechmann* αὐτ. II. σελ. 277 στηριζόμενος ἐπὶ
τῶν λέξεων: *id quod pro impensis necessariis com-
pensari solet*, συμπεραίνει ὅτι αἱ ἀναγκαῖαι δαπάναι δὲν
ἦτο ἀνάγκη ὅπως ἐκκαθαρισθῶσι κατ' ἰδίαν, ἀλλ' ὅτι κατ'
ἐκτίμησιν τοῦ δικαστοῦ ὠρίζετο καὶ ἀφηρεῖτο δι' αὐτὰς
πρὸς ἐν τι. "Ἡδὴ γεννᾶται τὸ ζήτημα, ἂν δύναται τὸ πρὸς ἐν
τοῦτο (*quod pro impensis necessariis compensari solet*)
ἐν ἣ περιπτώσει παραλειφθῇ ἡ ἀφαίρεσις αὐτοῦ, ν' ἀπαι-
τηθῇ ἀμέσως (διὰ τῆς *condictio indebiti*) ἢ μόνον αἰ ἐλ-
δικῶς ἀποδεικνυόμεναι δαπάναι· δύνανται νὰ ὦσιν ἀντικεί-
μενον τῆς *condictio indebiti*. Οἱ *plerique* ἐδέχθησαν
τὸ τελευταῖον, ἐνῷ ὁ *Σκκιβύλας* ἐπεικῶς τὸ πρῶτον.

Ὁ *Scheurl* αὐτ. XI. σ. 288 ἐξηγεῖ τὴν διαφωνίαν
ταύτην τῶν νομικῶν ὡς ἐξῆς: ὡς ἡ τῆς προικὸς δίκη ἀπέ-
κλειεν αὐστηρῶς καὶ καθολοκληρίαν τὴν περαιτέρω μετὰ
ταῦτα ἐνάσκησιν ἀπασῶν τῶν ἀμοιβαίων ἀξιώσεων ὡς
πρὸς τὴν προίκα, οὕτως ὥστε μετὰ τὴν διεξαγωγὴν ταύτης
δὲν ἡδύνατο πλέον αὐταὶ ἐπ' οὐδενὶ τρόπῳ νὰ ἐπιδιωχθῶσιν,
εἴτω καὶ οἱ *plerique* ἡθέλον νὰ ἐπαρμόσωσι τὸ αὐτὸ καὶ
ἐπὶ τῆς ἀπλῆς, ἄνευ δίκης, ἀποκαταστάσεως τῆς προικὸς.

Ἀπαραι αὐταὶ αἰ γινῶμαι οὐδὲλως ἱκανοποιεῖσι τὴν

τοῦ προκειμένου ζητήματος λύσιν. Ἡ τοῦ G l ü c k ὑπόθεσις ἐάν ᾗτο ὀρθή, ἤθελεν ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν παντελῇ ἔλλειψιν πάσης πρὸς ἀποζημίωσιν ἀπαιτήσεως τοῦ ἀνδρὸς διὰ τὰς ἀναγκαίας δαπάνας· αἱ ὑποθέσεις τοῦ D e r n b u r g εἰσὶν ἐντελῶς αὐθαίρετοί, καθότι οὐδ' ἔχνος ἐν ταῖς πηγαῖς ἡμῶν ἀπαντῶμεν περὶ τοῦ ὅτι ὁ ἀνὴρ ἐν γνώσει ἐπλήρωσεν ἀχρεώστητον καὶ ὅτι ἤλπιζεν ὅτι ἡ γυνὴ ἐκουσίως θὰ κατέβαλεν αὐτῷ ἔπειτα τὰ γενόμενα δαπανήματα. Ἡ τοῦ B e c h m a n n γνώμη εἶναι ὡσαύτως λίαν αὐθαίρετος καὶ τῇ φύσει τῆς προκειμένης σχέσεως λίαν ἀσυμβίβαστος· πῶς ᾗτο δυνατὸν διὰ τὰς ἀναγκαίας δαπάνας, αἵτινες ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, εἶναι ἑκτατα ἔξοδα, νὰ ἐρισθῇ ποσὸν τι. Ἡ τοῦ S c h e u r l γνώμη ἀποδίδει εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς προικὸς ἰσχύν, ἥτις οὐδαμοῦ ἐν ταῖς πηγαῖς ἡμῶν μαρτυρεῖται.

Ἡ τοῦ C z y h l a r z γνώμη τοῦναντίον ἱκανοποιεῖ φρονοῦμεν ἀρκούντως τὴν ἐρμηνείαν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος χωρίου. Ὁ συγγραφεὺς οὗτος δέχεται ὅτι ἡ ἐν τῷ νόμῳ διαφωνία δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ἐδόθησαν χρήματα ὡς προίξ. καθότι τότε ἡ ἐλάττωσις τῆς προικὸς ἐκτελεῖται ἀμέσως, καὶ οὕτως ὁ ἀνὴρ παρασχὼν τὴν ἀρχικὴν τῆς προικὸς ποσότητα, κατέβαλεν ἀναμφισβητήτως *indebitum*· ἄρα, ἡ ὅλη διαφωνία ἀναφέρεται εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ τῆς προικὸς ἐλάττωσις θὰ πραγματοποιηθῇ διὰ τῆς *retentio* τῶν προικῶν πραγμάτων. Διὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην οἱ *plurique*, παραλείψθεις τῆς παρακρατήσεως, ἤρνοῦντο εἰς τὸν ἄνδρα τὴν *condictio*, ἐμμένοντες εἰς τὸν ἐν L. 51 D. de cond. indeb. (12.6) λόγον ὅτι: *ex quibus causis retentionem quidem habemus, petitionem autem non habemus, ea si solverimus, repetere non possumus*. B. (24.6) νά·· ὅθεν ἤρνοῦντο τὴν *condictio* ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἡ ἀρχικῶς ἐστερημένη ἀγωγῆς ἀξίως δὲν πρέπει νὰ καταστῇ ἀγωγίμος. Πρβλ. V a n g e r o w αὐτ. III. σ. 393, πρβλ. L. 21 D. ad S. C. Treb. (36.1). Ἡ τοιαύτη ὁμῶς ἐκδοχὴ

ἐξέλιπε βραδύτερον ἐπὶ τῆς *condictio indebiti*. ἂν καὶ διὰ ταύτης ἐπὶ τέλους ζητεῖται τὸ ποσόν, δι' ὃ μόνον παρακρατήσεως δικαίωμα ὑπῆρχεν, οὐχ ἥτιον δὲν δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν ἐν ταύτῃ ἀγώγιμον ἐνάσκησιν τῆς τῆς παρακρατήσεως ἀξιώσεως, καὶ τοῦτο διότι ἡ *condictio* αὕτη ἔχει ἰδιαιτέρας προϋποθέσεις, οὕτως ὥστε ἡ ἀγωγή αὕτη δὲν παράγεται διὰ τῆς ἀξιώσεως τῆς παρακρατήσεως, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπελεύσεως τῶν προϋποθέσεων τούτων. Καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἡ ἀγωγή δὲν ἐγείρεται ἀπ' εὐθείας διὰ τὸ ποσὸν τῶν δαπανῶν, ἀλλ' ἀορίστως, διότι δὲν παρεσχέθη τὸ ποσὸν αὐτό, ἀλλὰ τὸ *indebitum* εὐρίσκεται ἐν τοῖς παρασχεθεῖσι πράγμασι καὶ θὰ ὁρισθῇ ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ. Ἐκ τούτου ἐνόμισαν ὁ Οὐλπιανὸς καὶ ὁ Μαρκέλλος ὅτι δύνανται νὰ παράσχωσι τῷ ἀνδρὶ *condictio indebiti*, ἀφοῦ ἄλλως ὅτε Ἰουλιανὸς καὶ ὁ Μαρκιανὸς εἶχον ἤδη εἰς ὁμοίαν περίπτωσιν χορηγήσει *condictio incerti*. Πρβλ. L. 60 D. de leg. I. (30), L. 40 § 1 D. de cond. indeb. (12.6).

2. IMPENSAE VOLUPTUARIAE

Τοιαῦται εἰσὶν αἱ χρησιμεύουσαι πρὸς ἐξωραϊσμὸν τοῦ πράγματος ἢ πρὸς εὐχέρειαν τῆς χρήσεως αὐτοῦ. Πρβλ. Ulp. VI. § 17, L. 7. 14 § 2 D. de imp. (25.1), L. 79 § 2 D. de V.S. (50.16).—Διὰ τὰς δαπάνας ταύτας ὁ ἀνὴρ οὔτε ἀπαίτησιν τινὰ οὔτε δικαίωμα παρακατασχέσεως ἔχει, καὶ μάλιστα καὶ ἐν ἡ περιπτώσει αὗται ἐγένοντο τῇ βουλήσει τῆς γυναικός. Ὁ ἀνὴρ διὰ τὰς δαπάνας ταύτας ἔχει μόνον τὸ *jus tollendi*, τοῦθ' ὅπερ καὶ πάλιν ἀποκλείεται, ἐὰν ἡ γυνὴ ἀποζημιῶσι τὸν ἀνδρα διὰ τὴν ἀξίαν, ἢν αἱ δαπάναι αὗται ἔχουσι μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν. L. 9, 11 D. de imp. (25.1) Βασ. (28.10) θ'. ια'.: «Ἐπιλογὴν ἔχει ἡ γυνή, ἢ δοῦναι τὴν διὰ τέρψιν γενομένην δαπάνην, ἢ συγχωρῆσαι τῷ ἀνδρὶ περιελεῖν τὸ γεγονός, εἴγε δύναται περιαιρεθῆναι, καὶ μέλλει ἔχειν αὐτό, ἐπεὶ οὐ περιαιρεῖ αὐτό.

—κἂν γνώμη τῆς γυναικὸς γεγόνῃσι τὰ πρὸς τέρψιν δαπανήματα, οὐκ ἀπαιτοῦνται». Πρβλ. Ἀρμεν. (IV.10) 55. —

Ἐνταῦθα ὁμῶς δεόν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι αἱ πολυτελεῖς αὗται δαπάναι δυνατόν ἐν συγκεκριμένῃ περιπτώσει ν' αὐξάνωσι τὴν ἀξίαν τοῦ ἐφ' οὗ ἐγένοντο πράγματος, ὥστε ἡ δαπάνη αὕτη δυνατόν νὰ καθίσταται ἐπωφελῆς (utilis): «εἰ δὲ τὸ πρᾶγμα, περὶ ὃ γέγονεν ἡ δαπάνη, πράσιμον ᾖν, οὐκ ἔστι πρὸς τέρψιν, ἀλλ' ἐπωφελῆ». L. 10 D. de imp. (25.1) Βασ. (28.10) ι'. Ὑποθετέον λ.χ. ὅτι εἰ κληρονόμοι τῆς γυναικὸς εἰς οὗς ἀποκατασταθήσεται ἡ προίξ, εἴτε ὡς ἐκ τῆς πληθύος αὐτῶν εἴτε ὡς ἐκ τοῦ εἴδους τοῦ πράγματος, ἀναγκάζονται νὰ ἐκποιήσωσι τὸ ἐφ' οὗ ἡ δαπάνη πρᾶγμα, ὅτε αἱ ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς ἐνεργηθεῖσαι ἐπικομήσεις δίδουσι εἰς αὐτὸ μεγαλειτέραν ἀξίαν, οὕτως ὥστε οἱ κληρονόμοι ἐπιτυχάνουσιν ἀνώτερον τίμημα· ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ αἱ πολυτελεῖς δαπάναι καθίστανται οὕτως εἰπεῖν ἐπωφελεῖς, καὶ ὁ ἀνὴρ δικαίως δύναται νὰ αἰτήσῃ ἀποζημιώσιν δι' αὐτάς. Πρβλ. Benoit αὐτ. II. σελ. 410 ἐπ.

3. INPENSÆ UTILES

Ὡφελίμοι δαπάναι εἰσὶν αἱ τὴν ἀξίαν τοῦ πράγματος αὐξάνουσαι. Πρβλ. Windsheid § 195 σημ. 6. Πρβλ. Ulp. VI. § 16, L. 79 § 1 D. de V.S. (50.16), L. 5 § 3 D. de imp. (25.1). Διὰ τὰς δαπάνας ταύτας ὁ ἀνὴρ ἔχει δικαίωμα ἀποζημιώσεως ἐν ἣ περιπτώσει αὗται ἐγένοντο τῇ βουλήσει τῆς γυναικὸς καὶ ὑφίστανται ἔτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀποκαταστάσεως. Καὶ ἐνταῦθα ὁμῶς ἡ ἐνάσκησις τοῦ δικαιώματος γίνεται διὰ παρακρατήσεως. Πρβλ. περὶ τούτων Czylarz αὐτ. § 100, Sternberg αὐτ. § 22.

Δ. RETENTIO PROPTER RES AMOTAS

§ 78.

Ἐὰν ἡ γυνὴ διαρκεῦντος τοῦ γάμου ἀφαιρέσῃ *divortio consilio* πράγματα τοῦ συζύγου αὐτῆς, τότε οὗτος δύναται νὰ παρακρατήσῃ τὴν προίκα μέχρις οὗ ἀποζημιωθῇ διὰ τ' ἀφαιρεθέντα. Ἡ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον παρακράτησις αὕτη παρῆχε τῷ ἀνδρὶ τὸ μέσον ὅπως οὗτος ἐπαναλάβῃ τὰ παρὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ κλαπέντα· ἀλλὰ τί θὰ ὠφέλει αὐτὸν αὕτη ἂν τὰ κλαπέντα ὑπερέβῃνον τὸ ποσὸν τῆς προίκας; Βεβαίως διὰ τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ἐλόκληρος ἡ περιουσία τῆς γυναικὸς ἐδίδετο τῷ ἀνδρὶ λόγῳ προίκας, τὸ μέσον τοῦτο ἦτο ἀρκετόν· ἐν τῇ ἐναντίᾳ ὅμως περιπτώσει ἡ παρακράτησις αὕτη μικρὰν ὠφέλειαν παρέχει τῷ συζύγῳ. Ἐνεκα τούτου βαθμηδὸν ἀνεπτύχθη εἰδική τις ἀγωγὴ διὰ τὰς μεταξὺ τῶν συζύγων κλοπὰς, ἡ *actio rerum amotarum*, μὴ ἐφαρμοσθείσης ἐνταῦθα τῆς *actio furti*, ὡς ἐκ τοῦ ἀτιμωτικοῦ ἀποτελέσματος, ὅπερ συνεπέφερον αὕτη. Οὕτως ἐκ τῆς *retentio ob res amotas*, εἰδικῆς τῆς προκειμένης σχέσεως, ἀνεπτύχθη ἡ *actio rerum amotarum* ἀγωγὴ ἀνεξάρτητος τῆς προίκας. — Πρβλ. *C z y h l a r z* αὐτ. 347 ἐπ., *G i d e* αὐτ. 528, *B e c h m a n n* αὐτ. 331 ἐπ.

Περὶ τῆς *retentio propter mores* λίαν ἀτελεῖς σημειώσεις διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν. Συμπληροῦντες ταύτας διὰ τῶν περὶ τῆς *actio rerum amotarum* χωρίων συνάγομεν τὰ ἑξῆς:

1) Προϋπόθεσις τῆς *retentio* ταύτης εἶναι ἡ διαρκεῦντος τοῦ γάμου ἀφαίρεσις ἐκ μέρους τῆς γυναικὸς πραγμάτων τοῦ ἀνδρός, ἢ τοῦ ἐξουσιαστοῦ αὐτοῦ. *L. 15 § 1, L. 3 § 2, L. 17 § 1 D. de act. rer. amot. (25.2)*.

2) Ἡ ἐκ μέρους τῆς γυναικὸς ἀφαίρεσις δέον νὰ γείνη λόγῳ τοῦ διαζυγίου, ἐν σχέσει πρὸς μέλλον διαζύγιον, καὶ

νὰ ἐπακολουθήσῃ τὸ διαζύγιον. Πρβλ. L. 3 §2, L. 11 §1, L. 25 pr., L. 11 pr. D. de act. rer. amot. (25.2) Βασ. (28.11) γ'. ια'. κε'. «Τότε χώραν ἔχει ἡ περὶ ἀφαιρέσεως πραγμάτων ἀγωγὴ, ὅτε διαζυγίου αἰτία κλαπῇ, καὶ γένηται διαζύγιον. Τὰ γὰρ ἐν τῷ γάμῳ κλαπέντα διὰ τῆς ἀγωγῆς τῆς ἀπαιτούσης τὰ ἐξ ἀδίκου αἰτίας ἀφαιρεθέντα ὁ ἀνὴρ ἐκδικεῖ». Ἐκ τοῦ νόμου τούτου μανθάνομεν ὅτι δι' ἄλλας κλοπὰς γενομένας διαρκοῦντος τοῦ γάμου, ἔχει ὁ ἀνὴρ *condictio ob injustam causam*.

3) Ὁ ἀνὴρ ἢ ὁ ἐξουσιαστὴς αὐτοῦ ἀποζημιοῦται ἐν γένει διὰ πᾶσαν ζημίαν καὶ εὐχὴ μόνον διὰ τὴν ἀξίαν τῶν κλαπέντων· λαμβάνει ἐν γένει τὸ διαφέρον αὐτῷ. Πρβλ. L. 21 § 3. 4, L. 29 D. de act. rer. amot. (25.2).

4) Ἐὰν οἱ σύζυγοι ἀνανεώσωσι τὸν γάμον καὶ κατόπιν διαλύσωσιν αὐτὸν πάλιν, ὁ ἀνὴρ ἢ ὁ ἐξουσιαστὴς αὐτοῦ δύναται νὰ παρακρατήσῃ τὴν προῖκα καὶ διὰ κλοπὰς γενομένας ἐν τῷ πρώτῳ γάμῳ. L. 23 D. h. t. (25.2) Βασ. (28.11) κγ'. «Τοῦ γάμου ἀνανεωθέντος, καὶ δευτέρῳ γενομένου διαζυγίου, σώζεται ἡ ἀγωγὴ προφάσει τῶν ἀποκλαπέντων διὰ τὸ πρῶτον διαζύγιον . . .».

5) Ἐὰν ὁ ἀνὴρ ἀποκαταστήσῃ τὴν προῖκα μὴ ποιησάμενος χρῆσιν τῆς παρακρατήσεως ταύτης, τότε δὲν δύναται νὰ ἐγείρῃ τὴν *actio furti*, διότι αὕτη, ὡς ἐλέχθη, ἐπιφέρει ἀτιμίαν, ἀλλὰ τὴν *actio rerum amotarum* ἐν ἣ περιπτώσει ἢ κλοπῇ ἐγένετο *divortii consilio*, ἢ ἄλλως τὴν *rei vindicatio* ἢ *condictio*. Πρβλ. L. 1, L. 7 D. de act. rer. amot. (25.2).

Δι' ἄλλας εἰδικότητας πρβλ. C z y h l a r z αὐτ. § 101, B e c h m a n n αὐτ. II. σελ. 331.

E. RETENTIO PROPTER RES DONATAS

§ 79.

Ὡς καὶ ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ τόμ. I. σελ. 83 ἐπ. ἐλέχθη, θεωρεῖται μετὰ τὸ συζύγων ἀπαγορεύονται. Ἐὰν λοιπὸν ἐγένοντο

τοιαῦται δωρεαὶ ἐκ μέρους τοῦ ἀνδρὸς πρὸς τὴν γυναῖκα, τότε λυθέντος τοῦ γάμου, παρακρατεῖ οὗτος ἐκ τῆς προικὸς τόσον, ὅσον ἢ γυνὴ διὰ τῆς δωρεᾶς κατέστη καὶ εἶναι πλουσιωτέρα κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς προκατάρξεως τῆς περὶ προικὸς δίκης. L. 50 p. D. de don. i. v. e. u. (24.1) Bxσ. (30.1) μζ'. «Καὶ περὶ τοῦ ὅτι τῆς γυναικὸς μου δοῦλον ἀγορασάσης κ'. νομίσασιν, ἐγὼ τὰ πέντε δέδωκα τῷ πράτῃ· διαζυγίου γενομένου, καὶ ὁ δοῦλος ἀπέθανεν, ἀπαιτῶ τὰ ε'».», «...neque ad rem pertinet, an is servus deterior factus sit: nam et si mortuus esset, quinque exactio (retentio) ei competeret. Quaeritur enim, an mulier ex viri patrimonio locupletior sit eo tempore, quo de dote agebatur...».

Ἐκ τῆς παρακρατήσεως ταύτης ἀνεπτύχθη βραδύτερον εἰδικὴ ἀπαίτησις, *condictio*, δι' ἧς ὁ ἀνὴρ ἀπαιτεῖ παρὰ τῆς γυναικὸς τὰ δωρηθέντα κατὰ τὰς περὶ ἀπαιτήσεων ἐν γένει ἀρχάς. Ἐννοεῖται ὅμως ἀφ' ἑαυτοῦ, ὅτι ὡς ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος τῆς ἀπαγορεύσεως (*nihil actum est*) ὁ σύζυγος εἶχε καὶ *rei vindicatio* ἐναντίον τῆς γυναικὸς διὰ τὰ δωρηθέντα· οὐχ ἥττον ἢ τε *retentio* καὶ ἡ *condictio* ἐχρησίμευον διὰ τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν δὲν ὑπῆρχον αἱ προϋποθέσεις τῆς πραγματικῆς ταύτης ἀγωγῆς λ. χ. ὁ δωρητὴς δὲν ἦτο κύριος. Πρβλ. Czychlarz αὐτ. § 102, Bechmann αὐτ. σελ. 333.

IV. ΠΡΟΘΕΣΜΙΑΙ ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΙΝ

§ 80.

Καθόσον ἀφορᾷ τὴν τῆς ἀποδόσεως τῆς προικὸς ἐποχὴν, δεόν νὰ διακρίνωμεν τὰ διάφορα εἶδη τῶν ἀντικειμένων αὐτῆς, καὶ δὴ τὰ μὲν μὴ ἀντικαταστατὰ πράγματα, δεόν νὰ παρασχεθῶσιν ἀμέσως μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου, τὰ δὲ ἀντικαταστατὰ εἰς τρεῖς ἐτησίαις προθεσμίας, ἀρχομένας ἀπὸ τῆς διαλύσεως τοῦ γάμου. Ulp. VI. § 8: «Dos si

pondere numero mensura contineatur, annua bima trima die redditur, nisi si ut praesens reddatur convenerit. Reliquae dotes statim redduntur». —

Ἡ διάκρισις αὕτη συνάδει ἐντελῶς τῇ φύσει τῶν πραγμάτων, καθότι ὁ ἀνὴρ καταναλώσας τὰ ἀντικαταστατὰ πράγματα, δέον νὰ ἔχῃ χρόνον ὅπως προμηθευθῇ ταῦτα καὶ τὰ ἀποδώσῃ. Τοῦναντίον ὅμως ὡς πρὸς τὰ μὴ ἀντικαταστατά, ἅτινα ὀφείλει ν' ἀποδώσῃ ἀμέσως in natura, καθότι ἢ ἔχει ταῦτα αὐτούσια, ὅτε καὶ δύναται νὰ τ' ἀποδώσῃ ἀμέσως, ἢ δὲν ἔχει ταῦτα, ὅτε, ἂν μὲν κατεστράφησαν ἄνευ πταίσματος, ἀπαλλάσσεται ἐν γένει πάσης ὑποχρεώσεως, ἐνῶ ἂν δὲν διετήρησε ταῦτα ὡς ὀφείλε, τότε διατελεῖ ἐν πταίσματι, καὶ ὡς γνωστὸν οὐδενὶ ἐπιτρέπεται νὰ ὠφελῇται ἐκ τοῦ ἰδίου πταίσματος.

Ὡς πρὸς τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν εἰσῆχθησαν αἱ τοιαῦται προθεσμίαι καὶ ὡς πρὸς τὸν νόμον δι' οὗ εἰσῆχθησαν, δὲν δυνάμεθα ἀκριβῶς καὶ μετὰ βεβαιότητος ν' ἀποφανθῶμεν. Συγγραφεῖς τινες δέχονται, ὅτι αὗται εἰσῆχθησαν διὰ τῆς Lex Julia et Papia Poppaea, δικαίως ὅμως ἡ γνώμη αὐτῶν ἀπεκρούσθη, καθότι ἔχομεν ἑτέραν διάταξιν, προϋποθέτουσαν τὴν ὑπαρξιν τῶν προθεσμιῶν τούτων, ἣτις κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀνήκει εἰς τὴν Lex Julia de adulteriis, ἣτις, ὡς γνωστὸν, εἶναι ἀρχαιότερα τῆς Lex Julia et Papia Poppaea. Ὁρθότερον εἶναι νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ὁ προσδιορισμὸς τῶν προθεσμιῶν τούτων ἐγένετο δι' ἀρχαιότερου ἀγνωστου τινὸς ἡμῖν νόμου καὶ ὅτι ἡ διάταξις αὕτη ἐπανελήφθη εἴτα εἰς τὴν Lex Julia. Πρβλ. Sch e u r l αὐτ. σελ. 69, C z y h l a r z αὐτ. σελ. 356.

Εἰδικώτερον ὅσον ἀφορᾷ τὰς προθεσμίας ταύτας ῥητέον τὰ ἑξῆς:

1) Αὗται ἄρχονται ἅμα τῇ διαλύσει τοῦ γάμου. Ἐνταῦθα ὅμως δέον νὰ δεχθῶμεν, ὅτι αἱ νόμιμοι αὗται προθεσμίαι δὲν ἀναστέλλουσι τὴν ἔγερσιν τῆς actio rei uxoriae μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς παρελεύσεως αὐτῶν· τοῦναντίον ἡ ἀγωγή αὕτη ἐγείρεται ἀμέσως ἅμα τῇ λύσει τοῦ

γάμου διά τε τὰ ἀντικαταστατὰ καὶ μὴ ἀντικαταστατὰ πράγματα, αἱ δὲ ὡς πρὸς τὰ ἀντικαταστατὰ προθεσμίαι αὗται θὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψει ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ, ὅστις θὰ ὑποχρεώσῃ τὸν ἐναγόμενον νὰ παράσῃ ἐγγύησιν διὰ τὰς μὴ ἀπαιτητὰς ἔτι δόσεις. Πρβλ. L. 24 § 2 D. sol. matr. (24.3). Βασ. (28.8) κδ'. αὐτ., ὅρα C z y h l a r z σελ. 357.

2) Αἱ προθεσμίαι αὗται χωροῦσιν ἐπὶ τῶν κατὰ γένος ὠρισμένων πραγμάτων μόνον, τῶν τεχνικῶς νῦν ἀντικαταστατῶν καλουμένων, ἢ ὡς ἐν ταῖς πηγαῖς λέγεται, ἐπὶ πραγμάτων (res) quae numero pondere mensura valent, contineatur etc. Πρβλ. Windscheid αὐτ. § 141.

Ἄρα ἂν ἐν δεδομένη περιπτώσει πρόκηται ν' ἀντικατασταθῶσι μὴ ἀντικαταστατὰ πράγματα, ἅτινα ἐθεωρήθησαν ὑπὸ τῶν συμβαλλομένων ὡς ἀντικαταστατὰ (πρβλ. ἀνωτ. τόμ. I. σελ. 182), οὐδὲν ὅλως χωροῦσιν αἱ προθεσμίαι αὗται, καὶ ὁ προικολήπτης ὀφείλει ἀμέσως ν' ἀποκαταστήσῃ αὐτά. Πρβλ. L. 18 D. de J. D. (23.3), L. 66 § 3 D. sol. matr. (24.3), Βασ. (29.1) ιδ'. (28.8) ξγ'. αὐτ., ἐνθα πρόκειται ν' ἀποκατασταθῶσι mancipia tantidem aestimata.

Τί ἰσχύει ὁμως ἂν ἐδόθη λόγῳ προικὸς τῷ ἀνδρὶ κτήμα, οὗτινος ἡ κυριότης ἀνῆκε καὶ εἰς τρίτον τινά, ὅστις ἐγείρας διαρκοῦντος τοῦ γάμου τὴν actio communi dividundo ἐπέτυχεν τὴν εἰς ἑαυτὸν ἐπιδίκασιν τοῦ ὅλου κτήματος; Ἐνταῦθα ὁ ἀνὴρ ἀντὶ τοῦ ἀρχικοῦ, μὴ ἀντικαταστατοῦ, ἀντικειμένου, ἔχει ὡς προῖκα χρήματα (ἀντικαταστατὸν πρᾶγμα). πότε ὀφείλει ν' ἀποδώσῃ ταῦτα; ἀμέσως ὡς ἐκπροσωποῦντα μὴ ἀντικαταστατὸν πρᾶγμα, ἢ εἰς τρεῖς ἐτησίας περιόξους, καθὼς ἀντικαταστατά; Περὶ τούτου ἔχομεν, ὡς καὶ ἀνωτ. τόμ. I. σελ. 186 ἐπ. ἐλέχθη, ῥητὴν διάταξιν ἐν L. 78 § 4 D. de J. D. (23.3), Βασ. (29.1) αὐτ. ἐνθα λέγεται: «Ἐὰν ἐπίκοινον ἄγρὸν ἐπιδῷ γυνή, καὶ κινήσῃ κατὰ τοῦ ἀνδρὸς ὁ κοινωνὸς αὐτῆς τῇ ἀγωγῇ τῇ διαίρουσῃ τὰ ἐπίκοινα πράγματα, εἴτε αὐτῷ, εἴτε καὶ ἐξωτικῷ προσκυρωθῇ ὁ ἄγρός, τὸ τίμημα, ὃ λάβῃ ὁ ἀνὴρ, ἐστὶν ἐν προικί, οὐχ ὡς

ἀκίνητον. "Οθεν οὔτε παραχρῆμα τοῦ λυθῆναι τὸν γάμον ἀπιδίδοται, ἀλλὰ τῇ ὠρισμένῃ προθεσμίᾳ...».

3) Αἱ προθεσμῖαι αὗται ἐχορηγήθισαν πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ τῆς προικὸς ὀφειλέτου, ἀδιαφόρως ἂν τοιοῦτος ᾗνε ὁ ἀνὴρ ἢ εἰ κληρονόμοι αὐτοῦ, καὶ προτείνονται κατὰ παντὸς διὰ τὴν ἀνάληψιν τῆς προικὸς ἐνάγοντος, ἀδιαφόρως ἂν τοιοῦτος ᾗναι ἢ γυνή, ὁ πατήρ ἢ εἰ κληρονόμοι αὐτῆς. "Αρα, ὁ ἀνὴρ δύναται νὰ παραιτηθῇ καθόλου ἢ ἐν μέρει τῶν προθεσμιῶν τούτων καὶ δὴ οὐ μόνον ἐκ τῶν προτέρων διὰ συμβάσεως (*pactum dotale*): *ut praesens dos reddatur*, ἢ ὡς ἐν L. 15 D. de pact. dot. (23.4) λέγεται: *ut citiore die reddatur*, ἐπιτρεπομένου τοῦ τοιούτου συμφώνου καθὸ βελτιουμένης τῆς θέσεως τῆς γυναικὸς, (*dum ne mulieris deterior condicio fiet*), ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ γάμου, παρέχων ἀμέσως ἢ σχετ. πρὸ τῆς προθεσμίας ἄπασιν τὴν προῖκα. Τοῦναντίον ὁμως ἀποκλείεται ὡς πρὸς τὴν γυναῖκα ἢ ἐκ τῶν προτέρων διὰ *pactum dotale* ἐπέκτασις τῶν προθεσμιῶν τούτων, ἀδιαφόρως ἂν τὸ *pactum ut longiore die reddatur* συνήφθη ὑπ' αὐτῆς τῆς γυναικὸς ἢ τοῦ πατρὸς αὐτῆς ἢ ὑπὸ ἐξωτικοῦ τινος· ὁ λόγος τοῦ ἀποκλεισμοῦ τούτου εἶναι ὅτι διὰ τοῦ τοιούτου συμφώνου καθίσταται χείρων ἢ τῆς γυναικὸς θέσις. Πρβλ. L. 16.17 D. de pact. dot. (23.4), Βασ. (29.5) ιδ', ιε'. Προκειμένου ὁμως περὶ ἄλλων πρὸς ἀνάληψιν τῆς προικὸς δικαιούχων προσώπων, τοῦ πατρὸς τῆς γυναικὸς ἢ ἐξωτικοῦ τινος, τὸ σύμφωνον τοῦτο εἶναι ἔγκυρον, καὶ προτείνεται καὶ ἐναντίον τῆς γυναικὸς, κληρονομούσης τὰ πρόσωπα ταῦτα. Πρβλ. L. 19 D. de pact. dot. (23.4), Βασ. (29.5) ιζ'. (περὶ τοῦ νόμου τούτου ὅρα Czychlarz αὐτ. σ. 357. σημ. 14, Windscheid αὐτ. § 506 σημ. 5). Ἡ μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου συμφωνηθεῖσα ἐπέκτασις τῶν προθεσμιῶν τούτων εἶναι ἔγκυρος, ὁπότεν στηρίζεται ἐπὶ εὐλόγου αἰτίας. Πρβλ. L. 18 D. de pact. dot. (23.4), Βασ. (29.5) ιστ'. «... τοῦτο ἐν συναστῶτι τῷ γάμῳ μετὰ γὰρ διαζύ-

γιον ἐξ εὐλόγου αἰτίας καλῶς συμφωνεῖ βραδύτερον ἀποδοῦναι».

4) Τῶν προθεσμιῶν τούτων στερεῖται ὁ ἀνὴρ ἐν ᾗ περιπτώσει διελύθη ὁ γάμος πταίσματι αὐτοῦ· καὶ στερεῖται μὲν τούτων ἐντελῶς propter mores majores, ἐνῶ τὸναντίον propter mores minores ὑποχρεῖται ὅπως παράσχη senum mensum die· διὰ τῆς στερήσεως τῶν προθεσμιῶν τούτων ἐπιβάλλεται τῷ ἀνδρὶ τιμωρία τις ἀνάλογος πρὸς τὴν τῆς γυναικὸς ἐν ὁμοίᾳ περιπτώσει, δηλ. ἂν ὁ γάμος διελύθη πταίσματι αὐτῆς· καὶ ἡ τιμωρία μάλιστα αὕτη δὲν περιωρίσθη μόνον εἰς τοῦτο. ἀλλ' ἐπεξετάθη καὶ ἐπὶ τῶν μὴ ἀντικαταστατῶν πραγμάτων, δι' ἃ ὁ ἀνὴρ ὀφείλει νὰ πληρώσῃ ποσότητα ἴσην πρὸς τοὺς καρποὺς δύο ἐτῶν. Ulp. frag. VI § 13: «Mariti mores puniuntur in ea quidem dote, quae a die reddi debet, ita ut propter majores mores praesentem dotem reddat, propter minores senum mensum die». Ὡς πρὸς τὸ τεμάχιον τοῦτο τοῦ Οὐλπιανοῦ παρατηρητέον ἔνθεν μὲν ὅτι εἶναι ἄγνωστον τί ὑπὸ mores majores δέον νὰ ἐννοηθῇ ἐνταῦθα—adulterium, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν ἐπὶ γυναικὸς, δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἐνταῦθα, καθόσον ὁ ἀνὴρ δὲν δύναται νὰ διαπράξῃ τοιοῦτον—ἐνθεν δὲ ὅτι ἀμφισβητεῖται μεγάλως μεταξὺ τῶν συγγραφέων ἡ ἔννοια τῶν λέξεων: senum mensuum die, καθότι ὁ μὲν Schrad er (Hugo's: Civil. Magazin III σελ. 180—184) φρονεῖ ὅτι διὰ τούτου ἐννοεῖται ὅτι χορηγεῖται τῷ ἀνδρὶ ἐξαμηνιαία προθεσμία, μεθ' ἣν ἀποκαθίσταται ὁλόκληρος ἡ προίξ, τὸναντίον δ' ὁ πολὺς Niebuhr (Römische Geschichte II σ. 438, ὃ εἶπονται καὶ ἄλλοι) φρονεῖ ὅτι τὸ μὲν $\frac{1}{3}$ τῆς προικὸς ἀποκαθίσταται ἀμέσως ἅμα τῇ λύσει τοῦ γάμου, διὰ δὲ τὰ ἄλλα $\frac{2}{3}$ παρέχεται τῷ ἀνδρὶ ἐξάμηνος δι' ἕκαστον προθεσμία. Πρβλ. περὶ τούτων Sternberg αὐτ. σελ. 87 ἐπ., Cz y h l a r z αὐτ. σελ. 360 ἐπ., Gl ü c k αὐτ. XXVII σελ. 157 σημ. 43 καὶ ἰδίᾳ P e l l a t αὐτ. σελ. 27 ἐπ.

V. ΠΕΡΙ ΑΠΟΔΕΙΞΕΩΣ ΚΑΙ ΤΥΠΟΥ ΤΗΣ ACTIO REI UXORIAE.

§ 81.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀγωγῆς ταύτης ἡ γυνὴ βεβαίως ὑπεχρεοῦτο κατὰ τὰς γενικὰς περὶ ἀποδείξεως ἀρχὰς ν' ἀποδείξῃ τὴν οὐσίαν τῆς προικὸς, τὴν *datio*, *promissio* etc. etc. *dotis*. Ἀρα διὰ τῶν συνήθων ἀποδεικτικῶν μέσων ἔδει αὕτη ν' ἀποδείξῃ προκειμένου περὶ *promissio dotis* τὴν δοθεῖσαν ὑπόσχεσιν καὶ τὴν καταβολὴν (*numeratio*) τοῦ ὑποσχεθέντος ἐν ᾗ περιπτώσει αὕτη ἢ ἰδίᾳ ὑπεσχέθη, καθότι ἂν τρίτος τις ὑπεσχέθη τὴν προῖκα τότε ἡ ἀπόδειξις τῆς καταβολῆς δὲν ἦτο ἀναγκαία, καθότι ἡ εἰσπραξις τῆς προικὸς ἀνήκει τῷ ἀνδρὶ, ὅστις ἐνέχεται διὰ τοῦτο ἀπέναντι τῆς γυναικὸς. Προκειμένου περὶ *datio dotis* ἔδει ἡ γυνὴ ν' ἀποδείξῃ τὴν *datio* καὶ τὴν *numeratio*· πρὸς τοῦτο βεβαίως ἠδύναντο νὰ χρησιμεύσωσι καὶ τὰ προικῶα σύμφωνα (*instrumenta dotalia*) ἐν ᾗ περιπτώσει ἐν αὐτοῖς ἐβεβαιουῦτο καὶ ἡ τῆς προικὸς παραλαβή. Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα ἐὰν καὶ ἐνταῦθα ἠδύναντο νὰ προταθῇ *exceptio non numeratae dotis* ἑρμότερον φρονοῦμεν νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς εἰς ᾗ ἐύρισκόμεθα δὲν ἐχώρει τοιαύτη ἐνστάσις· τοῦλάχιστον οὐδὲν ἔχνος ἐφαρμογῆς αὐτῆς εὑρίσκομεν ἐν τῇ ἐποχῇ ταύτῃ. Πρβλ. C z y h l a r z αὐτ. σελ. 399 ἐπ. καὶ ἰδίᾳ G n e i s t: Die Formellen Verträge des neuen röm. Obligationenrechts etc. etc. (Berlin 1845) σελ. 33 ἐπ. καὶ W i t t e: Die Bereicherungs Klagen d. gem. Rechts (Halle 1859) σελ. 214.

Ὡς πρὸς τὸν τύπον τῆς *actio rei Uxoriae* ρητέον τὰ ἑξῆς:

1) Ἡ ἀγωγὴ αὕτη ἦτο *actio in bonum et aequum concepta*. L. 8 D. de cap. min. (4.5): «Itaque de dote *actio*, quia in bonum et aequum concepta est....» Ἐν ταύτῃ ἔμως δὲν ἐμπεριείχετο ὁ συνήθης τῶν τοιούτων ἀγω-

γῶν τύπος: «*quantum aequum est quantum bonum aequum iudici videbitur.* (Πρβλ. L. 1 pr. D. de his, qui. effud. (9.3), L. 42 D. de aed. ed. (21.1), L. 3 pr. D. de sep. viol. (47.12), ἀλλὰ *quod aequius melius.* Πρβλ. Cicero. Τοπικὰ κεφ. 17 § 66: *arbitrium rei uxoriae in quo est aequius melius.* Πρβλ. de offic. III § 15, § 61 καὶ L. 82 D. de sol. (46.3), L. 66 § 7 sol. matr. (24.3).

Μετὰ τὸν ἐν § 28 Inst. de act. (4.6) ἀναφερόμενον κατάλογον τῶν *bonae fidei* ἀγωγῶν λέγεται ἐν § 29 ὅτι πρότερον ἀνῆκε εἰς ταύτας καὶ ἡ *actio rei uxoriae* καὶ τοῦτο ἀναφέρει καὶ ὁ Θεόφιλος αὐτ. (ἐκδ. Reitz σελ. 818) λέγων: «Καὶ ἡ *rei uxoriae* πάλαι ἤρμυζε δὲ αὕτη μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ γάμου τῇ γυναικὶ κατὰ τοῦ οἰκείου ἀνδρός, ἐπὶ ἀναλήψει τῶν προικιμαίων πραγμάτων, καὶ ἦν τῶν *bonae fidei*». — Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου ἡδυνάτο τις νὰ ὑποθέσῃ ὅτι αἱ *actiones bonae fidei* εἰσὶ καὶ κατὰ τὴν κλασικὴν ἔτι ῥωμαϊκὴν ἐποχὴν ταυτίσθημι πρὸς τὰς *in bonum et aequum conceptas*. Πρβλ. Παρρηγοπούλου Γενικὰς Ἀρχὰς II. σ. 57· οὐχ ἦττον ἡ τοιαύτη σκέψις θὰ ἦτο ἐσφαλμένη. Ὡς γνωστὸν, ἐν τῷ Κικέρωνι de offic. III 17 καὶ ἐν τῷ Γαίω IV § 62 διεσώθη ἡμῖν κατάλογος ἀπασῶν τῶν καλῆς πίστεως ἀγωγῶν καὶ ὁμῶς μεταξὺ αὐτῶν δὲν συγκαταλέγεται καὶ ἡ *actio rei uxoriae*, ἐξ οὗ ἐξάγεται ὅτι κατὰ τὴν κλασικὴν ἐποχὴν ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἀγωγή ἀπετέλει μετ' ὀλίγων ἄλλων (*actio injuriarum* L. 11 § 1, L. 18 p. D. de inj. (47.10), *actio sepulchi violati* L. 10 D. de sep. viol. (47.12), καὶ *actio de effusis et dejectis* L. 5 § 5 D. de his (9.3) ἰδιαιτέρον εἶδος ἀγωγῶν¹ (*actiones in bonum et aequum conceptae*), διακρινόμενον τῶν *bonae fidei* κατὰ τὰ ἐξῆς:

α) Ὅτι ὁ δικαστὴς ἐπ' αὐτῶν ἦτο ἀπολύτως ἐλεύθερος

¹ Τὴν ἐξαιρετικὴν φύσιν τῶν ἀγωγῶν τούτων κατέστησε γνωστὴν κατὰ πρῶτον ὁ Κουϊζίχιος Observ. XXII 14 καὶ εἵτα ἀνέπτυξε ὁ Savigny: System II σελ. 93 ἐπ. Πρβλ. Gide αὐτ. σ. 518 καὶ Savigny αὐτ. σελ. 96 σημ. κ.

ὥς πρὸς τὴν κρίσιν αὐτοῦ, πλέον δηλ. ἐλεύθερος ἢ ἐπὶ τῶν *actiones arbitrariae* καὶ *bonae fidei*, ἐφ' ὧν ἔδει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει τὰς τῶν συναλλαγῶν συνηθείας, τὰς τρεχούσας τιμάς, κτλ. Ἐπὶ τῶν ἀγωγῶν τούτων ὁ δικαστὴς ἀπεφάσιζε κατὰ τὴν ἐλευθέραν αὐτοῦ κρίσιν, μὴ δεσμευόμενος οὔτε ὑπὸ τοῦ πραίτωρος οὔτε ὑπὸ τοῦ εἰδους τοῦ ἀντικειμένου, καὶ ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ πολὺς *S a v i g n y* αὐτ. II σελ. 94 ἐπὶ τῶν *actiones bonae fidei* δύο, ἐξ ἑσῶ ἐντιμοὶ καὶ συνετοὶ δικασταί, ὀφείλουσι προκειμένου περὶ τῆς αὐτῆς ἀμφισβητήσεως νὰ καταλήξωσιν εἰς τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀποτίμησιν, ἐνῶ τοῦναντίον ἐπὶ τῶν *actiones in bonum et aequum conceptae* οὗτοι δύνανται νὰ καταλήξωσιν εἰς ἐντελῶς διαφόρους ἀποτιμήσεις, καὶ ἐν ἡ περιπτώσει αἱ ἀποφάσεις αὐτῶν συμφωνοῦσιν ὡς πρὸς τὸ ποσόν, τοῦτο δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐντελῶς τυχαῖον.¹

β) Ὅτι εἶναι ἀτομικαί, συνδεδεμένα: μετὰ τοῦ φυσικοῦ προσώπου τοῦ δικαιοῦχου· ἄρα δὲν ἀποσβέννυνται διὰ *capitis diminutio* ἢ διὰ ἐπακολουθησάσης νομικῆς ἀνικανότητος, δηλ. διὰ γεγονότων, ἅτινα γενικῶς ἀποσβεσνύουσι τὰ δικαιώματα (*G a i u s* III § 84, IV § 38). ὅθεν ἂν ὁ ἀνὴρ ὑποστῇ *capitis diminutio* ἢ πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς προικδὸς ὑποχρέωσις αὐτοῦ δὲν ἀποσβέννυται ἀλλὰ παραμένει ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ: «...de dote actio, quia in bonum et aequum concepta est, nihilo minus durat etiam post capitis deminutionem». L. 8 D. de cap. min. (4.5). Προσέτι αὕτη δὲν μεταβιβάζεται εἰς τοὺς κληρονόμους, ἀλλὰ ἀποσβέννυται ἅμα τῷ θανάτῳ.

Ὁ λόγος τῶν τοιούτων ἐνεργειῶν τῆς *actio rei uxoriae*, καὶ ἐν γένει τῶν *actiones in bonum et aequum*

¹ Καταφανέστατον καθίσταται τοῦτο ἐπὶ τῆς *actio injuriarum* (*G a i u s* III. § 224), ἐνθ' ὃ προσδιορισμὸς τοῦ ποσοῦ ἐνεργεῖται κυρίως ὑποκειμενικῶς, ἄρα δὲν ἔχει οὐδεμίαν ὁμοιότητα πρὸς τὸν προσδιορισμὸν τοῦ ποσοῦ τῆς ἀποζημιώσεως λ. χ. ἐκ τοῦ συναλλάγματος τῆς ἀγοραπωλησίας. Πρὸς *S a v i g n y* αὐτ. II. § 71 σημ. d.

conceptae, εἶναι ἡ φύσις αὐτῶν. Ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ἐλέχθη, αὕτη δὲν εἶναι περιουσιακῆς φύσεως, ἀλλὰ τοῦναντίον δι' αὐτῆς ἐπιτυγχάνεται προσωπικὴ ἱκανοποίησις τῆς γυναικὸς διὰ τὴν ἐπενεχθεῖσαν αὐτῇ ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς προσβολήν· καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἡ ἱκανοποίησις ἐπὶ τέλους ἐπέρχεται διὰ χρηματικῆς καταδίκης τοῦ ἀνδρὸς, οὐχ ἥττον ἡ ἀγωγὴ αὕτη πόρρω ἀπέχουσα τοῦ νὰ ᾔῃναι, ὥς αἱ πλείους τῶν λοιπῶν ἀγωγῶν, περιουσιακῆς φύσεως, ἔλκει τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἐκ τῶν προσωπικῶν σχέσεων τῆς γυναικὸς πρὸς τὸν ἄνδρα καὶ ἐκ τῆς ἠθικῆς. «... non sit damnum pecuniarium, nam ex bono et aequo (actio) oritur», λέγει ὁ Οὐλπιανὸς ἐν L. 5 § 5 D. de his, qui eff. (9.3) προκειμένου περὶ ἐτέρας ἀγωγῆς ὁμοίας φύσεως. Πρβλ. ἐν γένει ἀνωτ. σελ. 11 ἐπ.

Ἀμφισβητεῖται ὅμως ἂν ἐν τῇ formula τῆς ἀγωγῆς ταύτης ἐμπεριείχετο τὸ ἐν γένει παρὰ ταῖς actiones civiles in personam ἀναφερόμενον oportere. Καὶ ἐνῷ ὁ B e c h m a n n αὐτ. II. σελ. 317, ὃ ἐπεταὶ S t e r n b e r g δέχεται ὅτι τὸ oportere δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπάρχῃ ἐν τῇ formula, τοῦναντίον αἱ D e r n b u r g: Compensation etc. 2 ἐκδ. σελ. 102, C z y h l a r z αὐτ. σελ. 362 καὶ L e n e l: Das edictum perpetuum (L e i p z i g 1883) σελ. 242 φρονοῦσιν ὅτι τοῦτο ἐμπεριείχετο ἐν τῷ τύπῳ τῆς actio rei uxoriae.

2) Ἡ ἀγωγὴ ἦτο actio incerta· ἄρα ὁ τύπος αὐτῆς δὲν ἠδύνατο ν' ἀπευθίνηται εἰς dare ἀλλ' εἰς dare facere, τοῦθ' ὅπερ ὅμως φαίνεται ὅτι δὲν ἦτο ἐν χρήσει, εὐχρήστου οὔτης μᾶλλον τῆς ἐκφράσεως reddere, ὥς τοῦτο ἐκ πλείστων χωρίων τῶν πηγῶν ἡμῶν ἐξάγεται. Πρβλ. L. 22 § 9 D. sol. matr. (24.3). Ἐν τῷ τύπῳ ὅμως βεβαίως δὲν ἠδύνατο νὰ γείνη χρῆσις τῆς ἐκφράσεως dotem reddere, καθότι διὰ τούτου ἡ προίξ θὰ ἐλάμβανε τὸν χαρακτῆρα certum, τοῦθ' ὅπερ ἦτο ἀσυμβίβαστον πρὸς τὰς παρακινήσεις. Ὁ τύπος τῆς ἀγωγῆς ταύτης ἦτο μᾶλλον quidquid dotis nomine uxori reddere καὶ οὐχὶ ex

dote, καθότι δι' αὐτοῦ ἡδύνατό τις νὰ νομίσῃ ὅτι ὁ ἀνὴρ μόνον πρὸς ἀποκατάστασιν μέρους τῆς προικῆς θὰ κτεδικάζετο πάντοτε.

3) Ἡ ἀγωγὴ αὕτη ἦτο *actio arbitraria*. Ἐν § 31 *Inst. de act.* (4.6) ὡς καὶ ἐν *const. un. C. de rei ux. act.* (5.13) οὐδὲν λέγεται περὶ τῆς τοιαύτης ιδιότητος τῆς ἀγωγῆς ταύτης· οὐχ ἦττον διάφοροι ἐσωτερικοὶ λόγοι, ὡς καὶ διάφοροι ἐν ταῖς πηγαῖς ἡμῶν ὑπαινιγμοὶ συνηγοροῦσιν ὑπὲρ τοῦ ὅτι ἡ προκειμένη ἀγωγὴ ἦτο *actio arbitraria*. Πρβλ. περὶ τούτων *D e r n b u r g*: *Compensation* σελ. 100 ἐπ., *C z y h l a r z* αὐτ. σελ. 363 ἐπ., *S t e r n b e r g* σ. 96.

Ὅθεν κατὰ ταῦτα ὁ τύπος τῆς ἀγωγῆς ταύτης θὰ εἶχεν οὕτως:

Quidquid dotis nomine Numerium Negidium uxori reddere aequius melius esse parebit, nisi arbitrato tuo restituat, ejus Numerium Negidium uxori condemnna, si non paret, absolve.

Ἐν ἣ δὲ περιπτώσει ὁ πατὴρ ἡγείρε τὴν ἀγωγὴν ταύτην *adjuncta filiae persona*, τότε θὰ εἶχεν οὕτω: «*Quidquid dotis nomine Numerium Negidium patri filiaeve reddere aequius melius esse parebit, nisi arbitrato tuo restituat, ejus Numerium Negidium patri condemna, si non paret, absolve*».¹

2. ACTIO EX STIPULATU

§ 82.

Ἐν τοῖς περὶ τῆς *actio rei uxoriae* ῥηθεῖσιν εἰδομεν τοὺς περιορισμούς, οἵτινες ὑπάρχουσιν ἐπὶ τῆς ἀγωγῆς ταύτης. Ὁ ἐνάγων ἐπὶ τῆς *actio rei uxoriae* ὤφειλεν ἐν γέ-

¹ Περὶ τοῦ τύπου, ὃν δίδει ὁ *Lenel* αὐτ. σελ. 243 πρβλ. *D e r n b u r g* αὐτ. III § 14 σημ. 9.

νει νὰ ὑπομείνῃ τὰς παρακρατήσεις, αἵτινες τῷ ἐγένοντο· τὸ ποσὸν τῆς ἀποδοτέας προικὸς ἤλαττοῦτο πολλάκις οὐσιωδῶς διὰ τοῦ *beneficium competentiae*, οὗτινος ἀπήλαυεν ὁ ἐκάστοτε διὰ τῆς ἀγωγῆς ταύτης ἐναγόμενος· ὡσαύτως αἱ πρὸς ἀπόδοσιν τῶν ἀντικαταστατῶν πραγμάτων προθεσμίαι ἤλάττουν ἐμμέσως τὸ τῆς προικὸς ποσὸν κτλ. κτλ. Ἐκτὸς ὅμως τούτου ἡ ἀγωγή αὕτη καὶ κατὰ τὴν τελείαν αὐτῆς ἀνάπτυξιν δὲν ἐχώρει ἐρ' ὅλων τῶν περιπτώσεων· ἡ παρ' ἐξωτικῷ συσταθεῖσιν προίξ (*dos adventicia*) παρέμενεν, ὡς ἐλέχθη, παρὰ τῷ ἀνδρὶ ἐν περιπτώσει διαλύσεως τοῦ γάμου θανάτῳ τῆς γυναικὸς· οἱ κληρονόμοι αὐτῆς οὐδεμίαν ἀξίωσιν εἶχον ἐπὶ τῆς προικὸς ἐκτὸς τῶν ἐξαιρετικῶν, ὡς ἀνωτέρω εἶδομεν, περιπτώσεων.

Καὶ ἡδύνατό τις τὰς ἀτελείας ταύτας τῆς *actio rei uxoriae* νὰ τὰς συμπληρώσῃ δι' ἰδιαιτέρων συμφώνων, *pacta dotalia* καλουμένων, ἀλλὰ τιῦτα καὶ κατὰ τὴν κλασικὴν ἀκόμη ἐποχὴν ἦσαν τόσοι περιπεπλεγμένα, ὥστε οὐδ' οἱ νομικοὶ αὐτοὶ ἡδύναντο μετὰ βεβαιότητος ν' ἀποφανθῶσι περὶ τοῦ ἐγκύρου τινὸς ἐξ αὐτῶν.

Πρὸς ἀποφυγὴν τῶν μειονεκτημάτων καὶ τῶν ἀτελειῶν τούτων, εἴθισται, κατὰ τὴν κλασικὴν μάλιστα ἀκόμη ἐποχὴν, δι' ἰδιαιτέρας ὑποσχέσεως νὰ κανονίζωσι τὰ τῆς ἀποδόσεως τῆς προικὸς ἐν περιπτώσει διαλύσεως τοῦ γάμου· ὡς ἐκ τοῦ τύπου δὲ τῆς ἐπερωτήσεως δι' οὗ ἐγένετο ἡ ὑπόσχεσις, καὶ ἡ ἀγωγή ὠνομάσθη: ἀγωγή ἐκ τῆς ἐπερωτήσεως, *actio ex stipulatu*. Διὰ τοῦ μέσου τούτου ἐξασφαλίζεται ἡ ἀπόδοσις τῆς προικὸς, μεταβαλλομένης τῆς ὑποχρεώσεως ταύτης εἰς ἐνοχικὴν, μὴ ἐπηρεαζομένην ποσῶς ὑπὸ τῶν ἰδιορρύθμων κανόνων τοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκαίνην ἰσχύοντος προικῶντος συστήματος. Τὰ ἰδιαιτέρα πλεονεκτήματα τῆς ἀγωγῆς ταύτης θέλουσι κάλλιον καταδειχθῆ, ἂν παραβάλλοντες ἐν τοῖς καθέκαστον ταύτην πρὸς τὴν *actio rei uxoriae* προεξάρωμεν τὰς μεταξὺ αὐτῶν ὑφισταμένας διαφοράς.

1) Ἡ *actio ex stipulatu* ἦτο κληρονομική, μεταβαλ-
νουσα ὡς καὶ ἡ λοιπὴ περιουσία τῆς γυναικὸς εἰς τοὺς
κληρονόμους αὐτῆς. Ἡ ὑπερημερία τοῦ ὀφειλέτου ἐπὶ τῆς
ἀγωγῆς ταύτης εὐδεμίαν εἰδικὴν σημασίαν ἔχει ἐνταῦθα.
Πρβλ. *const. unic. § 4 C. de rei ux. act.* (5.13). Πρβλ.
L. 26 § 5 D. de pact. dot. (23.4). Τοῦναντίον, ὡς ἄνω
ἐλέχθη, ἡ *actio rei uxoriae* ἀπεσβέννυτο ἐν τῷ προ-
σώπῳ τοῦ δικαιούχου καὶ μένον ἡ ὑπερημερία τοῦ ὀφει-
λέτου καθίστησιν αὐτὴν κληρονομικήν· ἡ *litis conte-*
statio, ἣτις καθίστα ἐπίσης τὴν ἀγωγὴν ταύτην κλη-
ρονομικήν ἐξασκεῖ τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα ἐφ' ὅλων ἐν
γένει τῶν *iura personalissima*. Π. βλ. ἄνωτέρω σελ. 25.
Μάλιστα δυνατὸν δι' ἐπερωτήσεως νὰ παραχθῇ δικαί-
ωμα ὑπὲρ τῶν κληρονόμων τῆς γυναικὸς διὰ τὴν περί-
πτωσιν τῆς διὰ τοῦ θανάτου αὐτῆς διαλύσεως τοῦ γάμου.
Πρβλ. *const. 25 C. de J. D.* (5.12) Βασ. (29. 1)
ριβ'. : «γυνὴ τις προῖκα ἐπιδέδωκε καὶ συνεφώνησεν, ἀνα-
λαβεῖν αὐτὴν λυομένου τοῦ γάμου ἐπὶ τῷ διαθέσθαι εἰς
αὐτήν. λέγει τοίνυν ἡ διάταξις, ὅτι ἡ ταῦτα εἰποῦσα οὐκ
ἔδοξε λέγειν, ἐπὶ τῷ πάντως διαθέσθαι, δὲ μοι τὴν προῖκα,
οὔτε δοκεῖ ὑπὸ αἴρεσιν ἐπερωτᾶν τὴν ἀνάληψιν τῆς προι-
κὸς τήν, ἐὰν διάθῃται, ἀλλὰ πιστεύεται μᾶλλον εἰς και-
ρὸν τελευτῆς ἐπερωτῆσαι. διὰ τοῦτο, καὶν ἀδιάθετος τελευ-
τήσῃ, παραπέμπει πρὸς τοὺς ἰδίους κληρονόμους τὴν
ἀπαίτησιν». Πρβλ. καὶ *const. 4. C. de contr. et com.*
stip. (8.37 (38)). Βασ. (43.5) δ'. «Καὶ ὅτι καλῶς ἐπε-
ρωτᾷ ἡ γυνὴ τὸν ἄνδρα, ἵνα ἐξῇ αὐτῇ, ὅταν τελευτήσῃ,
τὸ ἥμισυ τῆς προικὸς, ὅτινι βούλεται, καταλιμπάνειν».

2) Ἐνῶ, ὡς ἐλέχθη, ἡ *actio rei uxoriae* εἶναι ἀγωγὴ
καλῆς πίστεως, καὶ δὴ *actio in bonum et aequum con-*
cepta, τοῦναντίον ἡ *actio ex stipulatu*, ὡς πᾶσα ἐξ ἐπε-
ρωτήσεως ἀγωγὴ, εἶναι τοῦ αὐστηροῦ δικαίου (*actio stri-*
cti iuris)· ἄρα.

α) Αἱ κατὰ τῆς ἀγωγῆς ταύτης ἐνστάσεις ἔδει νὰ περι-
έχωνται ἐν τῇ *formula*, τοῦ δικαστοῦ μὴ λαμβάνοντος

ἄλλως αὐτὰς ὑπ' ὄψει. Τοῦναντίον ἐπὶ τῆς *actio rei uxoriae*, ἐφ' ἣς, ὡς γνωστόν, ἰσχύει ὁ κανὼν: *doli exceptio bonae fidei iudiciis inest*. Πρβλ. *Vat. fragm.* § 98, *L. 21 D. sol. matr.* (24.3) Βασ. (28.8) κα' «...ἡ γὰρ τοῦ δόλου παραγραφὴ ἔνεστι τῇ ἀγωγῇ τῆς προικῆς, ὥπερ καὶ τοῖς λοιποῖς καλῇ πίστει δικαστηρίοις».

β) Ἐπὶ τῆς *actio rei uxoriae* ὁ ἐναγόμενος *absolvitur*, ἐν ἣ περιπτώσει οὗτος καὶ μετὰ τὴν προκατάταρξιν τῆς δίκης, ἀλλὰ πρὸ τῆς ἀποφάσεως, ἐκουσίως ἐξεπλήρου τὴν ὑποχρέωσιν αὐτοῦ· τὸ ἐναντίον συνέβαινε ἐπὶ τῆς *actio ex stipulatu*. Ἡ διάκρισις ὅμως αὕτη ἤρθη ἐνωρὶς ἤδη· ἀπαρθέντος τοῦ Ἰουστινιανοῦ τὴν τῶν Σαβινιανῶν δόξαν, ἣν οὗτοι διέτύπουν ἐν τῷ κανόνι: *omnia iudicia absoluta esse*. Πρβλ. § 2 *Inst. de perp.* (4.12). *Gaius IV* § 114. Πρβλ. *Savigny* αὐτ. V σελ. 134 ἐπ.

γ) Ἐπὶ τῆς *actio ex stipulatu* ἐλλείπει ἡ ἐπὶ τῆς *actio rei uxoriae* ἐπικρατοῦσα ἐπίεικεια, καὶ μάλιστα καὶ ἐν ἣ περιπτώσει ἡ ἐπερώτησις ἐγένετο: *quod mulier iudicio de dote consecutura esse, καθότι τότε ὁ δικαστὴς κρίνει κατὰ τὸ aequius melius οὐχὶ συνεπεία τῆς ἀγωγῆς, ἀλλὰ συνεπεία τῆς συμφωνίας τῶν μερῶν*.

3) Αἱ πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν ἀντικαταστατῶν πραγμάτων ἰσχύουσαι ἐπὶ τῆς *actio rei uxoriae* προθεσμιαί (ὄρα ἀνωτ. σελ. 90) δὲν ἐφαρμόζονται ἐπὶ τῆς *actio ex stipulatu*, ἐφ' ἣς ἰσχύει ἀπολύτως ἡ τῶν μερῶν θέλησις. Πρβλ. *Const. un.* § 7.C. de *rei uxoriae* (5.13). Βασ. (29.1) ριθ'.—Ἐννοεῖται ἀφ' ἑαυτοῦ ὅτι ἡ συμφωνία τῶν μερῶν ἐπὶ τῆς *actio ex stipulatu* εἶναι ἀπόλυτος, μὴ λαμβανόμενων ἐνταῦθα ὑπ' ὄψει τῶν περιορισμῶν, οἵτινες ἰσχύουσιν ἐπὶ τοῦ διὰ συμφωνίας τῶν μερῶν προσδιορισμοῦ τῶν προθεσμιῶν ἐπὶ τῆς *actio rei uxoriae* περὶ ὧν πρβλ. ἀνωτ. σελ. 93 ἐπ.

4) Τὸ *beneficium competentiae*, οὗτινος ἀπολαύει ὁ διὰ τῆς *actio rei uxoriae* ἐναγόμενος, στερεῖται ὁ αὐτὸς ἐπὶ τῆς *actio ex stipulatu*. Πρβλ. *Const. un.* § 7 C. de

rei ux. act. (5.13): «...ex stipulatu actio...et in solidum, fieri iubebat, rei uxoriae autem ... non in solidum sed quantum maritus facere potest...». — Ἡ τοῦ K e l l e r (Institutionen § 216) σελ. 192 ἐπὶ τῶν νόμων 20 καὶ 52 D. de re jud. (42.1) στηριζομένη ἀντίθετος γνώμη δὲν εἶναι ὀρθή, καθότι τὰ χωρία ταῦτα ἀναφέρονται εἰς ἀγωγὰς διαρκοῦντος τοῦ γάμου. Πρβλ. B e c h m a n n αὐτ. II σελ. 347 σημ. 3, C z y h l a r z αὐτ. σελ. 372 σημ. 14, W i n d s c h e i d αὐτ. § 267 σημ. 5, V a n g e r o w αὐτ. § 174 σημ. 2 ἀριθ. 2, T e s s i e r αὐτ. II σ. 229, P h o s t i r o p o u l o s αὐτ. σελ. 72 ἐπ.

5) Ὡσαύτως ἐπὶ τῆς actio ex stipulatu ἐλλείπει τὸ beneficium exigendi, οὕτινος ἀπολαύει ἡ γυνὴ ἐνάγουσα διὰ τῆς actio rei uxoriae. Περὶ τοῦ εὐεργετήματος τούτου ὅρα κατωτέρω. Πρβλ. B e c h m a n n σ. 347 σημ. 4.

6) Ἐπὶ τῆς actio ex stipulatu, ἀγωγῆς πηγαζούσης ἀμέσως ἐκ συμβάσεως δὲν ἰσχύουσιν αἱ ἐπὶ τῆς actio rei uxoriae, ἀγωγῆς πηγαζούσης δυνάμει θετικῶν διατάξεων, ὡς ἐκ τῆς προσωπικῆς σχέσεως τῶν μερῶν, ἰδιόρρυθμοι διατάξεις ὡς πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ ἐνάγοντος καὶ ἐναγομένου ἄρα:

α) Ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἐνάγοντα οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γείνη περὶ τῆς actio adiuncta filiae persona, καὶ περὶ κοινῆς πατρὸς καὶ κόρης προικὸς (dos communis patris et filiae). Πρβλ. const. un. § 11.14 C. de rei ux. act. (5.13). Ἐὰν ὁ ἐπερωτήσας ἦτο πατήρ, τότε αὐτῷ καὶ μόνον ἀνῆκεν ἡ ἀγωγή· ἀποθανόντος τούτου αὕτη μεταβλίνει εἰς τοὺς κληρονόμους αὐτοῦ, ἡ δὲ γυνὴ μόνον ἐὰν καὶ καθόσον εἶναι κληρονόμος τοῦ πατρὸς αὐτῆς ἔχει μέρος εἰς τὴν. Πρβλ. L. 29 pr. D. sol matr. (24.3) Bx. (28.8) κβ'.: «Εἰ μὲν πρὸ τοῦ γάμου δίδωσιν ὁ πατήρ τὴν προῖκα, δύναται καὶ μετὰ χρόνον μέχρι τοῦ γάμου παρὰ γνώμην τῆς θυγατρὸς ἐπερωτᾶν. Εἰ δὲ μὴ δίδωσι πρὸ τοῦ γάμου, παρὲυθὺς ἐπερωτᾷ. Μετὰ ταῦτα γὰρ μὴ συναινοῦσιν οὐ βλά-

πτει τὴν θυγατέρα, καὶ ἔστιν αὐτοῦ ὑπεξουσία». — Ἐὰν τοῦναντίον, ἐπηρώτησεν ἡ ὑπεξουσία κόρη, τότε ἡ ἀγωγή ἀνῆκε κατὰ τὸ ἀρχαιότερον δίκαιον καὶ πάλιν τῷ πατρὶ καὶ τοῖς κληρονόμοις αὐτοῦ, ἐνῶ κατὰ τὸ νεώτερον δίκαιον θ' ἀποτελεῖ χρημάτιον αὐτῆς

β) Ὡς πρὸς τὸν ἐναγόμενον· ἡ *actio ex stipulatu* ἐγείρεται ἐναντίον τοῦ ὑποσχεθέντος τὴν τῆς προικὸς ἀπόδοσιν καὶ τῶν κληρονόμων αὐτοῦ· τοῦτο δὲ ἰσχύει καὶ ἐν ἡ περιπτώσει ὁ ἀνὴρ λάβῃ ὡς προεξαίρετον τὴν προῖκα, ἄρα ἀπαιτεῖται ἐπὶ τοῦ προκειμένου *cautio defensum iri*, ἐνῶ, ὡς ἀνωτέρω εἶδομεν, ἐπὶ τῆς *actio rei uxoriae* ἐναγόμενος ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, ἐὰν δηλ. ἔλαβεν ὡς προεξαίρετον τὴν προῖκα, εἶναι μόνον ὁ ἀνὴρ. Πρβλ. *const. un. § 10 C. de rei ux. act. (5.13)*, *L. 20 § 2 D. fam. erc. (10.2)* Βισ. (42.3) κ'.

7) Ἐπὶ τῆς *actio ex stipulatu* δὲν λαμβάνει χώραν *collatio dotis*, καθότι ἡ ἀγωγή αὕτη ἀποτελεῖ πάντοτε μέρος τῆς περιουσίας τοῦ πατρὸς καὶ οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γείνη περὶ *praeceptum* τῆς γυναικός. Ἀλλως ἐπὶ τῆς *actio rei uxoriae*. Πρβλ. *const. un. § 12 de rei ux. act. (5.13)*.

8) Τὸ ἐπὶ τῆς *actio rei uxoriae* ἰσχύον *edictum de alterutro* οὐδεμιᾶς ἐφαρμογῆς τυγχάνει ἐπὶ τῆς *actio ex stipulatu*. Ἡ γυνὴ ἄρα δύναται ν' ἀπαιτήσῃ οὐ μόνον τὴν προῖκα ἀλλὰ καὶ πᾶν ὅ,τι κατελείφθῃ αὐτῇ διὰ τελευταίας βουλήσεως, προϋποτιθεμένου ὅτι ὁ ἀνὴρ δὲν ἐσκόπει τὸ ἐναντίον, ὅτι δηλ. διὰ τοῦ καταλειφθέντος ἤθελε ν' ἀποκλείσῃ τὴν *actio ex stipulatu*, καθότι τότε χωρεῖ ἐναντίον αὐτῆς *exceptio doli*. Πρβλ. *Const. unic. § 3 cit.*: «Καὶ τέως πρῶτον εἴπωμεν, τίνα εἶχεν ἐξ ἀρχῆς, καὶ τίνα νῦν προσεκτήσατο· πρὸ πάντων οὖν ἐὰν ὁ ἀνὴρ προῖκα χρεωστῶν τῇ γυναικὶ ληγάτον αὐτῇ κατέλειψεν, ἐπὶ μὲν τῆς ἀναλήψεως τῆς προικὸς ἀνάγκην εἶχεν ἡ γυνὴ τὴν προῖκα λαβεῖν ἢ τὸ ληγάτον· ἐπὶ δὲ τῆς τὴν προῖκα ἀπαιτούσης ἀγωγῆς τὰ δύο ἡδύνατο λαβεῖν ἡ γυνή, εἰ μὴ ἄρα ἰδικῶς

εἶπεν ὁ ἀνὴρ, ὅτι ἀντὶ τῆς προικὸς αὐτῇ κατέλειψε τὸ ληγάτον».

9) Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐν const. un. § 8 ἀναφέρει ὡς ἰδιορρυθμίαν τῆς actio ex stipulatu ὅτι: «ἐὰν (δὲ) καὶ ἡ γυνὴ κεχρεωσχημένη προῖκα παρὰ τοῦ ἀνδρὸς γραφῇ παρ' αὐτοῦ κληρονόμος, ὡς πᾶς ἄλλος θανειστέης πρότερον λαμβανέτω τὸ χρέος, καὶ τότε ἐκ τῆς καθαρᾶς οὐσίας παρακραταίτω τὸν Φαλκίδιον». Ὡς ἐκ τοῦ ὅτι τοῦτο χαρακτηρισρίζεται ὡς ἰδιάζον τῆς actio ex stipulatu δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι τὸ ἀντίθετον συνέβαινε ἐπὶ τῆς actio rei uxoriæ, δηλ. ὅτι ἐπ' αὐτῆς ἡ προῖξ ὑπελογίζετο εἰς τὸ Φαλκίδιον τέταρτον. Πρβλ. C z y h l a r z αὐτ. σελ. 372.

10) Ἐπὶ τέλους διάκρισις μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀγωγῶν ὑφίσταται καὶ ὡς πρὸς τὰς retentiones, ἀλλὰ περὶ τούτου εἰδικώτερον κατωτέρω.

Καὶ ταῦτα μὲν ὅσον ἀφορᾷ τὰς μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀγωγῶν διακρίσεις. Μεταβαίνομεν ἤδη εἰς τὴν κατ' ἰδίαν ἐξέτασιν τῆς ἀγωγῆς ταύτης καὶ δὴ πρῶτον, εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ δυνατοῦ περιεχομένου τῆς ἐπερωτήσεως καὶ συνεπῶς τῆς ἀγωγῆς.

Τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπερωτήσεως ρυθμίζεται ἀπολύτως ὑπὸ τῆς θελήσεως τῶν μερῶν, ἀναλόγως τῆς ὁποίας διακρίνομεν καὶ διάφορα εἶδη ἐπερωτήσεων. Ὁ Θαλελαῖος, σχολιαστὴς τῶν Βασιλικῶν, ἐν σχολ. x. IV. 660 διακρίνει τὰς ἐξῆς δύο περιπτώσεις:

α) Ἐὰν ἡ γυνὴ ἐπιδοῦσα τὴν προῖκα ἐπηρώτησεν: «ὁμολογεῖς τοῦ γάμου λυομένου τὴν προῖκα ἐπιδιδόναι μοι»; (Solutio matrimonio dotem reddere spondes? Spondeo. L 240 D. de V.S. (50.16). — Ὁ τύπος οὗτος ἦτο ἀπλούστερος καὶ οὕτω χαρακτηρισρίζεται καὶ ὑπὸ τοῦ Θαλελαίου (εἰ ἀπλούστερον ἐπηρώτησεν ἡ γυνή), ὅστις καλεῖ αὐτὴν καὶ κοινὴν ἐπερώτησιν (ἐλέγετο ἡ ἐπερώτησις βουλγαρία). Ὡς ἐκ τῶν λέξεων τῆς ἐπερωτήσεως ταύτης (ὁμολογεῖς τὴν προῖκα ἐπιδιδόναι μοι) ἐξάγεται

ὅτι περιεχόμενον ταύτης εἶναι ἢ προῖξ ἐν τῇ νομικῇ ἐννοίᾳ, τὸ ὑπὸ νομικὴν ἑποψὶν περιεχόμενον τῆς προικὸς ἀποτελεῖ ἐπὶ τοῦ προκειμένου καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπερωτήσεως. Ὅθεν ὁ δικαστὴς θὰ κρίνῃ κατὰ τὰς περὶ προικὸς, ὡς ὁμάδος, διατάξεις, λαμβάνων ὑπ' ὄψει ἔνθεν μὲν τὰς ἀναγκαίας δαπάνας, ἔνθεν δὲ τὰ προσαυξήματα τῆς προικὸς. Ὁ B e c h m a n n ἀρνεῖται τὴν τοιαύτην ἔννοιαν τῆς ἐπερωτήσεως ταύτης δεχόμενος ἢ ὅτι ἡ λέξις π ρ ο ῖ ξ ἐν ταύτῃ ἐννοεῖται ὑπὸ πραγματικὴν σημασίαν, χρησιμεύουσα πρὸς περιληπτικὴν διασάφισιν τοῦ ὀφειλομένου ἀντικειμένου, ἢ ὅτι δέον νὰ παρὰχθεῶσι τῷ δανειστῇ τὰ λόγῳ προικὸς δοθέντα ἀντικείμενα (quod dotis nomine ad maritum pervenit)· ἡ τοιαύτη ὅμως γνώμη ἀντίκειται προφανῶς εἰς τὸ σχόλιον τοῦ Θαλελαίου, καὶ δι' αὐτῆς δίδεται τῇ λέξει: π ρ ο ῖ ξ ἐντελῶς ἄλλοια ἔννοια. Πρβλ. C z y h l a r z αὐτ. σ. 369 σημ. 19.

β) Ἡ γυνὴ δύναται νὰ ἐπερωτήσῃ καὶ οὕτως: «ὁ μολογεῖς, ἐὰν διαλυθῇ ὁ γάμος, ἀναδιδόναι μοι τὴν προῖκα, ὡς ἂν εἰ ἔδωκας αὐτὴν κινουῦντι πατρὶ τὴν rem uxoria m»; Διὰ τῆς τοιαύτης ἐπερωτήσεως ἡ θεωρία τῆς actio rei uxoriae μεταφέρεται καὶ ἐπὶ τῆς actio ex stipulatu· τὸ ἀντικείμενον τῆς stipulatio εἶναι τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ τῆς actio rei uxoriae. Πᾶσαι ἄρα αἱ διατάξεις τῆς actio rei uxoriae ἐφαρμόζονται καὶ ἐνταῦθα· εἰ περὶ ἐλαττώσεως, αὐξήσεως τῆς προικὸς κανόνες, αἱ νόμιμοι προθεσμῖαι, τὸ beneficium competentiae τῆς actio rei uxoriae ἰσχύουσι καὶ ἐνταῦθα· ἐκτὸς τούτου τὸ ἔγκυρον τῆς ἐπερωτήσεως ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ὑπάρξεως τῆς προικὸς.

Παρατηρητέον ὅμως ἔτι ἐνταῦθα ὅτι διὰ τῆς διὰ τοῦ τύπου τούτου τοῦ Θαλελαίου ἐπερωτήσεως (... ὡς ἂν εἰ ἔδωκας αὐτὴν κινουῦντι πατρὶ τὴν rem uxoria m) ἡ γυνὴ ἐξασφαλίζει τὴν προῖκα δι' ὅλας τὰς περιπτώσεις τῆς διαλύσεως τοῦ γάμου, δηλ. οὐ μόνον διὰ τὴν περίπτωσιν τῆς διὰ χωρισμοῦ ἢ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ἀνδρὸς διαλύσεως τοῦ

γάμου (ὅτε λαμβάνεται ὑπ' ὄψει τὸ περιεχόμενον τῆς *actio adiuncta filiae persona*). ἀλλὰ καὶ ὁπότεν ὁ γάμος διαλυθῇ θανάτῳ τῆς γυναικός, ὅτε ὁ πατὴρ ἔχει ἰδίαν ἀγωγὴν. — Ἐνῷ τοῦνυντίον ἂν ἡ γυνὴ ἐπερώτησῃ: *quod iudicio rei uxoriae consecutura esset* (arg. L. 41 § 1 D. de leg. II. (31), L. 1 pr. § 9 D. de dot. prael. (33.4), τότε ἐπέρχονται μὲν τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα, οὐχ ἥττον ἢ τοιαύτη ἐπερώτησις δύναται νὰ συναφθῇ μόνον διὰ τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ γυνὴ κατὰ τὰς γενικὰς περὶ προικὸς ἀρχὰς θὰ ἔχῃ δικαίωμα ἀναλήψεως τῆς προικός, ἄρα καὶ ἂν συναφθῇ *in omnem casum* θὰ ἰσχύῃ μόνον διὰ τὴν διὰ χωρισμοῦ ἢ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ἀνδρὸς διάλυσιν τοῦ γάμου, οὐχὶ ὅμως καὶ διὰ τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν γάμος διελύθη θανάτῳ τῆς γυναικός. Ἄν ἡ γυνὴ ἤθελε νὰ συμπεριλάβῃ καὶ τὴν περίπτωσιν ταύτην, τότε ἢ ἔδει ῥητῶς νὰ προσθέσῃ τοῦτο εἰς τὴν ἐπερώτησιν ἢ νὰ ἐπερωτήσῃ κατὰ τὸν ἀνωτέρω τοῦ Θελαίου τύπον, δηλ. νὰ ἐπερωτήσῃ πᾶν ὅ,τι κατὰ τὰς γενικὰς τῆς προικὸς ἀρχὰς ἠδύνετο ν' ἀπαιτήσῃ ὁ ἐξουσιαστὴς ἐν ἡ περιπτώσει ἢ ὑπανδρευθεῖσα γυνὴ ἀπέθνησκεν ἐνῷ ἦτο ἔτι ὑπεξουσία καὶ ἡ προίξ ἦτο *profectitia*. Πρβλ. C z y h l a r z αὐτ. σελ. 367.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν δύο τούτων τύπων, οὓς ἀναφέρει ὁ Θελαῖος, ἡ ἐπερώτησις δύναται νὰ συναφθῇ:

3) Ἀμέσως διὰ τὰ τῆς προικὸς ἀντικείμενα καὶ δὴ ἡ ἀπολύτως *quod dotis nomine ad maritum pervenit, quae in dotem data sunt*, ἄνευ δηλ. εἰδικωτέρου χαρακτηρισμοῦ τῶν διαφορῶν ἀντικειμένων, ἢ δι' εἰδικοῦ χαρακτηρισμοῦ τῶν κατ' ἰδίαν ἀντικειμένων τῆς προικός. Ἡ ὑφισταμένη μετὰ τῶν δύο τούτων περιπτώσεων διαφορὰ εἶναι ὅτι ἐπὶ μὲν τῆς πρώτης τὸ ἔγκυρον τῆς ἐπερωτήσεως ἐξακριβᾶται ἐκ τῆς ὑπάρξεως προικὸς — πᾶν ὅ,τι ἐδόθη ὡς προίξ δέον ν' ἀποκατασταθῇ —, ἐνῷ ἐπὶ τῆς δευτέρας ἡ ἐπερώτησις εἶναι ἔγκυρος καὶ ἐν ἡ περιπτώσει δὲν συνεστάθῃ προίξ. Ἐνῷ ἐπὶ τῆς πρώτης περιπτώσεως ἡ μὴ

ὑπαρξίς τῆς προικὸς καθίστησιν ἐντελῶς ἀόριστον τὸ ἀντικείμενον τῆς προικὸς, καὶ συνεπῶς ἄκυρον τὴν ἐπερώτησιν, τοῦναντίον ἐπὶ τῆς δευτέρας τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπερωτήσεως εἶναι ὠρισμένον, τὰ κατ' ἰδίαν ὀνομασθέντα δέον ν' ἀποδοθῶσιν, τῆς ἐλλείψεως προικὸς θεωρουμένης ἀπλῶς ὡς *falsa demonstratio, quae non nocet*. L.21 D. de V. O (45.1). Ἐκ τούτου ἔπεται ὅτι ἐπὶ μὲν τῆς πρώτης περιπτώσεως ἡ ἀγωγὴ εἶναι *incerta*, ἐνῶ τοῦναντίον ἐπὶ τῆς δευτέρας εἶναι *certa*.—Εἰδικὴ περίπτωσις τοῦ τελευταίου τούτου εἶδους εἶναι ἡ ἐπερώτησις τῆς διατιμηθείσης ποσότητος. Πρβλ. περὶ ταύτης C z y h l a r z αὐτ. σελ. 368.

Ἐκ πάντων τούτων προφανῶς δείκνυται ὅτι τὸ ζήτημα ἐὰν χωροῦσι καὶ ἐπὶ τῆς *actio ex stipulatu* αἱ παρακρατήσεις ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ τύπου τῆς ἐπερωτήσεως, οὐ ἐγένετο χρήσις.¹ Ἐὰν ἡ ἐπερώτησις ἐγένετο κατὰ τὸν τύπον β', τότε ἀναμφιβόλως ἐφαρμόζονται ἐν γένει οἱ τοῦ προικώου δικαίου κανόνες καὶ συνεπῶς ἅπασαι αἱ παρακρατήσεις ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἀντικείμενον τῆς ἐπερωτήσεως εἶναι πᾶν ὅ,τι θὰ ὑπεχρεοῦτο νὰ πράττῃ ὁ ἀνὴρ ἐὰν ἐνήγετο διὰ τῆς *actio rei uxoriae*. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς *actio rei uxoriae* καὶ τῆς *actio ex stipulatu* εἶναι ἐνταῦθα τὸ αὐτό, καὶ ἡ μόνη διαφορὰ, ἣτις ὑφίσταται μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀγωγῶν εἶναι ὅτι ἡ τελευταία μεταβαίνει καὶ εἰς τοὺς κληρονόμους. Ἐὰν ἡ ἐπερώτησις ἐγένετο κατὰ τὸν τύπον γ', τότε ἀναμφίβολον εἶναι πάλιν ὅτι δὲν χωροῦσι παρακρατήσεις. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἀντικείμενον τῆς ἀπαιτήσεως εἶναι τὰ κατ' ἰδίαν

¹ Ὡς ἐκ τοῦ τρόπου καθ' ὃν τίθεται τὸ ζήτημα τοῦτο, προφανῶς δείκνυται ὅτι ἐνταῦθα δὲν πρόκειται περὶ τοῦ ἂν δύνανται νὰ προταθῶσιν ὡς ἐνστάσεις ἐναντίον τῆς *actio ex stipulatu* ἀπαιτήσεις ἔχουσαι ὡς βᾶσιν τὰς τοῦ προικώου δικαίου παρακρατήσεις, ἀλλὰ τοῦναντίον ἂν ἐπιτρέπηται τῷ δικαστῇ νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν καὶ παρακρατήσεις ταύτας αὐτεπαγγέλτως, Πρβλ. C z y h l a r z αὐτ. σελ. 373.

ἀντικείμενα τῆς προικός, ἅτινα εἰσὶν ἐντελῶς ἀνεξάρτητα τῶν παρακρατήσεων. Καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὴν διὰ τοῦ τύπου α'. συσταῖσαν ἐπερώτησιν δέον νὰ δεχθῶμεν τὴν γνώμην τοῦ C z y h l a r z, καθ' ἣν αἱ ἄνω ἐπὶ τῆς *actio rei uxoriae* ἀναπτυχθεῖσαι παρακρατήσεις οὐδεμιᾶς ἐφαρμογῆς τυγχάνουσιν ἐπὶ τῆς *actio ex stipulatu*, καθότι τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπερωτήσεως ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὀρίζεται κυρίως διὰ τοῦ νομικοῦ περιεχομένου τῆς προικός. Ἐπὶ τούτου ἔχουσι μὲν ἐπιρροὴν αἱ ἀναγκαῖαι δαπάναι, οὐχὶ ὅμως αἱ κυρίως παρακρατήσεις, καθότι αὗται γίνονται *ex dote*. Πρβλ. C z y h l a r z αὐτ. σελ. 372 ἐπ.

§ 83.

Ἀναπτύξαντες ἐν τῇ προηγουμένῃ παραγράφῳ τὰς διαφορὰς τὰς μεταξὺ τῆς *actio rei uxoriae* καὶ τῆς *actio ex stipulatu* ὑφισταμένας καὶ ἐξετάσαντες εἰδικώτερον τὰ τοῦ περιεχομένου τῆς τελευταίας, παρατηροῦμεν ἔτι περὶ τῆς προκειμένης ἀγωγῆς τὰ ἐπόμενα:

1) Ἡ πρὸς ἀνάληψιν τῆς προικός μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου ἐπερώτησις δύναιται νὰ γίνῃ οὐ μόνον παρ' αὐτῆς τῆς γυναικὸς ἀλλὰ καὶ παρὰ παντὸς ἄλλου, τοῦ πρὸς πατρὸς ἀνιόντος τῆς γυναικὸς ἢ ἐξωτικοῦ τινος. Καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἰσχύουσιν ἀναλόγως οἱ ἄνω ἀναπτυχθέντες κανόνες ἐφ' ὅσον ἰδιαίτερός τις λόγος δὲν ἐμποδίζει τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν· ἄρα καὶ ἐνταῦθα τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπερωτήσεως δύναται νὰ ᾖ διάφορον, καὶ ἐνταῦθα ἡ ἐπερώτησις δύναται ν' ἀναφέρηται εἰς ὠρισμένον τρόπον διαλύσεως τοῦ γάμου καὶ νὰ συναφθῇ διὰ πάσαν περίπτωσιν (*in omnem casum*) κτλ.

2) Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀπόδειξιν ἐπὶ τῆς *actio ex stipulatu*, δέον νὰ εἴπωμεν ὅτι καὶ αὕτη ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ τύπου τῆς ἐπερωτήσεως· ἐὰν ἡ ἐπερώτησις ἀναφέρηται ἐν γένει εἰς τὴν προίκα, τότε ὁ ἐνάγων ὀφείλει ν' ἀποδείξῃ τὴν σύστασιν τῆς προικός, ἐνῶ τοῦναντίον ἂν ἡ ἐπερώτη-

σις ἀναφέρηται εἰς τὰ κατ' ἰδίαν ἀντικείμενα τῆς προικὸς, τότε δὲν ἦτο ἀναγκαία ἢ ἐκ μέρους αὐτοῦ ἀπόδειξις τῆς συστάσεως τῆς προικὸς ἀλλ' ἦρκει μόνον ἡ ἀπόδειξις τῆς καταρτίσεως τῆς ἐπερωτήσεως. Πρβλ. C z y h l a r z αὐτ. σελ. 400.

3. ACTIO EX STIPULATU IUSTINIANEA

§ 84.

Ὡς καὶ ἐν τῇ εἰσχωγῇ ἐλέχθη, ὁ Ἰουστινιανὸς διὰ τῆς ἐν ἔτει 530 ἐκδοθείσης *Constitutio unica Codicis de rei uxoriae actione in ex stipulatu actionem transfusa et de natura dotibus praestita* (5.13) συνεχώνευσε τὰς δύο ἀναπτυχθείσας ἀγωγὰς εἰς μίαν, ἣν ἐκάλεσεν ὡσαύτως *actio ex stipulatu*.

Διὰ τῆς περιλαλήτου ταύτης διατάξεως ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος ἐτροποποίησε κατὰ πολλὰ τὸ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἰσχύον ὥς πρὸς τὴν γυναῖκα δίκαιον· σκοπὸς αὐτοῦ δὲν ἦτο ὅπως μεταβάλλῃ ἐν γένει τὸ ὑφισταμένον τότε προικῶν δίκαιον, ἀλλὰ τοῦναντίον ἐρειδόμενος ἐπ' αὐτοῦ νὰ τροποποιήσῃ αὐτὸ συνωδᾷ τῷ πνεύματι τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ. Ἀντὶ τῶν μέχρι τοῦδε ὑφισταμένων ἀγωγῶν: τῆς *actio rei uxoriae* καὶ τῆς *actio ex stipulatu*, αἵτινες ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη ἰσχυον καθ' ὅλην τὴν κλασικὴν ῥωμαϊκὴν ἐποχὴν, καθιεροὶ νῦν νέαν ἀγωγὴν, ἣν ὁμῶς συνδέει ἐν τοῖς πλείστοις πρὸς τὰς ὑφισταμένας ἤδη ἐπὶ τῶν ἀγωγῶν τούτων διατάξεις. Τὸ προοίμιον τῆς προκειμένης διατάξεως δεικνύει ἡμῖν τὸν σκοπὸν καὶ τὴν βᾶσιν τῆς νέας ταύτης ἀγωγῆς: «Πρᾶγμα οὐκ ἐλάχιστον μεταρχώμεθα, ἀλλ' ἐν παντὶ τῷ σώματι τῶν νόμων ἐκκεχυμένον, τὸ μὲν περὶ τῆς *rei uxoriae*, τοῦτο δὲ καὶ περὶ τῆς ἐξ στυπουλάτου, τὰς κοινωνίας αὐτῶν καὶ διαφορὰς ἀναιροῦντες, καὶ εἰς μίαν ὁδὸν τῆς ἐξ στυπουλάτου ἀγωγῆς ὅλον τὸ τῆς *rei uxoriae* δίκαιον, ὅπερ ἄξιον εἶναι κρίνομεν, συγκλεί-

οντες. Τῆς rei uxoriae τοίνυν ἀγωγῆς ἀναιρουμένης, θ ε -
σ π ί ζ ο μ ε ν , π ά σ α ς τ ά ς π ρ ο ἰ κ α ς διὰ τῆς
ἐξ σ τι π ο υ λ ά τ ο υ ἀ γ ω γ ῆ ς ἀ π α ι τ ε ἰ σ θ α ι,
εἴτε γέγραπται ἐπερώτησις, εἴτε μή,
ἵνα νοῆται αὐτῷ τῷ πράγματι γενομένη
ἢ ἐπερώτησις.» Ἐκ τούτων δείκνυται ὅτι ὁ Ἰου-
στινιανὸς ἀναιρεῖ τὸ δίκαιον τῆς actio rei uxoriae καὶ ὅτι
τοῦ λοιποῦ χωρεῖ ἡ actio ex stipulatu, ἣν ὁμως ἐπιτρέ-
πει οὐχί, ὡς κατὰ τὸ ἀρχαιότερον δίκαιον, μόνον ἐὰν ἐπη-
ρωτήθῃ ἢ τῆς προικὸς ἐπιστροφῇ, ἀλλὰ πάντοτε, καὶ ἐν ἡ
δηλ. περιπτώσει οὐδεμίας ἐπερώτησις ἔλαβε χώραν. Ἡ
actio ex stipulatu ὁμως αὕτη, ἥτις, ὡς ἐλέχθη, κατὰ τὴν
διάταξιν ταύτην εἶναι τὸ μόνον ἔνδικον μέσον, δι' οὗ νῦν
δύναται νὰ ζητηθῇ μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου ἢ προῖξ,
δὲν εἶναι ἡ ἀρχαία actio ex stipulatu, ἡ ἀνωτέρω ἀνα-
πτυχθεῖσα· εἰς αὐτὴν ἀποδίδει ὁ αὐτοκράτωρ ιδιότητας καὶ
συνδέει μετ' αὐτῆς ἀποτελέσματα, τὰς ὁποίας οὐ μόνον
ἐκείνη δὲν εἶχεν, ἀλλὰ καὶ αἵτινες ἀντίκεινται ἐν γένει πρὸς
τὴν βάσιν, ἐφ' ἧς ἡ ἀγωγή ἐκείνη στηρίζεται.— Τοῦτο
λαμβάνοντες ὑπ' ὄψει καὶ προσέτι ἀποβλέποντες εἰς τὸ ὅτι
πολλὰι ιδιότητες τῆς ἀρχαίας actio rei uxoriae ἀπεδόθη-
σαν καὶ εἰς τὴν νέαν ταύτην actio ex stipulatu, δέον νὰ
δεχθῶμεν ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἰσαγομένη ἀγωγή,
καίτοι κατ' ὄνομα εἶναι γνωστὴ καὶ ἐν τῷ ἀρχαιοτέρῳ δι-
καίῳ, εἶναι νέα ἀγωγή, μετέχουσα μὲν ἀμφοτέρων τῶν
πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν προὔπαρχουσῶν δύο ἀγωγῶν, ἀπέ-
χουσα ὁμως ἐξ ἴσου ἐκατέρας τούτων.

Προβαίνοντες ἤδη εἰς τὴν εἰδικωτέραν ἀνάπτυξιν τῆς
νέας ταύτης ἀγωγῆς θὰ ἐξετάσωμεν κατὰ πρῶτον τὸ πρό-
σωπον τοῦ ἐνάγοντος, εἴτα τὸ τοῦ ἐναγομένου μεθ' ὃ θέλο-
μεν ἐκθέσαι εἰδικότητάς τινας ἀναφερομένους εἰς τὴν φύσιν,
τὰς ἀνταπαιτήσεις, τὴν ἀπόδειξιν κτλ. κτλ. τῆς ἀγωγῆς
ταύτης.

I. ΕΝΑΓΩΝ.

§ 85.

Καὶ ἐνταῦθα, ὡς ἐπὶ τῆς *actio rei uxoriae* δέον νὰ διακρίνωμεν, ἐὰν ὁ γάμος διελύθη διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ἀνδρός, ἢ θανάτῳ τῆς γυναικός.

1) Ἐὰν ὁ γάμος διαλυθῇ ὥσπερ τῆς γυναικός, τότε αὕτη καὶ μόνη ἔχει δικαίωμα ἐπὶ τῆς προικός, προϋποτιθεμένου κατὰ τὸ Ῥωμαϊκὸν Δίκαιον ὅτι εἶναι αὐτεξουσία.—Τὸ δικαίωμα τοῦτο, ὅπερ, ὡς ἀνωτέρω εἶδομεν, ἐπὶ τῆς *actio rei uxoriae* μόνον ἐπὶ ὑπερημερίας τοῦ ὀφειλέτου μεταβιβάζεται εἰς τοὺς κληρονόμους τῆς γυναικός, κατέστη ἤδη διὰ τῆς § 4 τοῦ ρηθέντος νόμου ἐν γένει κληρονομητὸν μὴ λαμβανομένης ὑπ' ὄψει τῆς ὑπερημερίας. «*Maneat ex stipulatu actionis ius ad successores et sine mora transmissionis incorruptum*». Πρβλ. Τὸ κατὰ πέδω ἐν σχολ. h. IV. 665 «....ἀλλ' εἰς τοὺς κληρονόμους τῆς γυναικός ἢ ἐξ στυπουλάτου ἀγωγῇ κατὰ τὴν ἰδίαν φύσιν παραπεμπέσθω, εἴτε ἐξεφωνήθη ἢ ἐπερώτησις, εἴτε ἐκ τούτου τοῦ νόμου νοεῖται εἶναι».

Ἐὰν ὁμῶς ἡ γυνὴ ᾗναι ἔτι ὑπεξουσία, τότε δικαίωμα πρὸς ἀνάληψιν τῆς προικός ἔχει ὁ πατήρ τῇ συνενάσει τῆς κόρης (*consentiente filia*), χωρεῖ δηλ. καὶ ἐνταῦθα ὡς ἐπὶ τῆς *actio rei uxoriae*, *actio adiuncta filiae personae*. Πρβλ. § 11. 14. eod. Πρβλ. σχολ. p. IV. 668: «Καὶ τοῦτο ἐκ τῆς *rei uxoriae* ἀγωγῆς ὁμοίως τῇ ἐξ στυπουλάτου ἀγωγῇ παρέχομεν· εἴ ποτε γὰρ μετὰ τὸ λυθῆναι τὸν γάμον ἢ προῖξ ἐκ τοῦ πατρὸς ἀπηγείτο, εἰ μὲν *rei uxoriae* ᾗν ἢ ἀγωγῇ, οὐκ ἠδύνατο μόνος ὁ πατήρ χωρὶς τῆς συνκινέσεως τῆς θυγατρὸς τῆς ἰδίας κινεῖν· καὶ εἰ μηδέπω τῆς ἀγωγῆς κινηθείσης ἐτελεύτησεν, εἰ καὶ ἡ δίκη προκαταρχθεῖσα, εἴη, εἰς τὴν θυγατέρα ὡσανεὶ ἰδικὴ οὐσία ἢ προῖξ ὑπέστρεφεν· ὅπερ οὐκ ᾗν ἐν τῇ ἐξ

στιπουλάτου ἀγωγῇ· ἐκεῖ γὰρ καὶ μόνος τὴν ἀπαίτησιν εἶχε τὴν συναίνεσιν τῆς θυγατρὸς μὴ ἀναμένων, καὶ εἰ ἐτελεύτα, εἰς τοὺς ἰδίους κληρονόμους πρέπεμπεν· ἀλλὰ τῆς rei uxoriae δίκαιον εἰς τὴν ἐξ στιπουλάτου μετενεγκεῖν πάνυ φιλάνθρωπον, πάνυ εὐσεβές, πάνυ λυσιτελές τοῖς γάμοις ἐστίν.» Πρβλ. Ἀρμενόπουλ. (IV. 10) 47: «Δεῖ εἰδέναι ὅτι ὅταν ἀντιστρέφεται προίξ, εἰ μὲν ἐστὶν αὐτεξουσία ἢ κόρη, πρὸς αὐτὴν ἢ προίξ ἀποδίδεται· εἰ δὲ ἢ κόρη ὑπεξουσία ἐστὶ καὶ ἢ προίξ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐδόθη αὐτῇ, γίνεται κοινὴ αὐτῆς τε καὶ τοῦ πατρὸς.» Ὅταν δὲ πατὴρ προικίσῃ τὴν αὐτοῦ θυγατέρα καὶ μετὰ ταῦτα ἢ τελευτήσαντος τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἢ διαζυγίου γενομένου θελήσῃ ἢ θυγάτηρ εἰς δεύτερον γάμον ἐλθεῖν, οὐ δύνανται ὁ πατήρ ἐλαττωσά τὴν προίκην καὶ δοῦναι τῇ θυγατρὶ ὀλιγώτερον, παρ' ὃ εἰς τὴν προτέραν προίκην δέδωκε ταύτη· εἰ μὴ ἀπορία τοῦτον ἐπισυμβᾷσα πιέζει».

Καὶ ἐνταῦθα ὁμῶς διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν χρηματίων μετεβλήθη τὸ ἐπὶ τῆς actio rei uxoriae ἰσχύον δίκαιον.¹ καθότι ἂν ἢ ἀποδιδόμενη προίξ δὲν προέρχηται παρὰ τοῦ ἐξουσιαστοῦ, τότε αὕτη καθίσταται *peculium adventitium*

¹ Πρβλ. τὰς ἐν ἔτει 426—428 ἐκδοθείσας const. 1. 2. C. de bon. quae lib. (6.61) Βασ. (45.4) ε'.: «Ὡς περ τὰ ἀπὸ μητρικῆς συγγενείας ἀρμόζοντα τοῖς παισὶ τοῖς ὑπεξουσίοις οὐ προσπορίζονται τοῖς πατράσιν, οὕτω καὶ τὰ ἀπὸ γαμικῆς αἰτίας κερδαινόμενα ἀπὸ τῶν ὑπεξουσιῶν οὐ προσπορίζονται αὐτοῖς, ἀλλὰ μένει ἡ δεσποτεία αὐτῶν παρὰ τοῖς παισιν». στ'. «Ὅσα πατήρ πρὸ τῶν γάμων δίδωσιν ὑπὲρ παιδός, ἢ εἰς προίκην ὑπὲρ θυγατρὸς παρέχει, ταῦτα λυομένων τῶν γάμων, ἔαν τὸ σύμφωνον οὕτως συμβῇ, προσπορίζονται αὐτῷ, ἵνα μὴ οἱ πατέρες ὀκνηροτεροὶ γίνωνται εἰς τὸ παρέχειν ὑπὲρ τῶν παιδῶν. Ὅσα δ' ἕτερα ἐκ τῆς γυναικὸς ἐλθωσιν εἰς τὸν ἄνδρα, ἢ ἐκ τοῦ ἀνδρὸς εἰς τὴν γυναῖκα, τούτων τὴν χρῆσιν ἐχέτω ὁ πατήρ· τὴν δεσποτείαν δὲ ἐχέτω τὸ ὑπεξούσιον πρόσωπον. Ἐὰν δὲ ὁ πατήρ μετὰ ταῦτα ἡβουλήθῃ αὐτεξούσιον ποιῆσαι τὸ ὑπεξούσιον πρόσωπον, κατεχέτω ἐκ τούτων τῶν πραγμάτων, ὥς περ καὶ ἐκ τῶν μητρῶν εἰρήκαμεν, τὸ ἡμῖν τῆς χρήσεως». Πρβλ. καὶ τὴν διέταξιν τοῦ Ἰουστινιανοῦ (529) ἐν const. 6 C. h. t. (6.61) Βασ. (45.4) θ'. τὸ κατὰ πόδας.

τῆς γυναικός, ἐφ' οὗ, ὡς γνωστόν, ἡ μὲν κυριότης ἀνήκει τῇ ὑπεξουσίᾳ, ὁ δὲ πατήρ ἔχει μόνον τὴν *ususfructus paternus* καὶ τὴν *gubernatio*, ἐνῶ τοῦναντίον ἂν ἡ προίξ συνεστάθῃ παρὰ τοῦ ἐξουσιαστοῦ, τότε οὗτος ἀποκτᾷ ὡς καὶ κατὰ τὸ ἀρχαιότερον δίκαιον τὴν ἀπόλυτον ἐπ' αὐτῆς κυριότητα, ὑποχρεούμενος μόνον κατὰ τὰ ἀλλαχοῦ τόμ. I. σελ. 263 λεχθέντα, νὰ συστήσῃ ἐκ νέου προίκα ἐν περιπτώσει νέου γάμου. Νερ. 97 κεφ. 5. Πρβλ. καὶ τὸ ἀνωτέρω σημειωθὲν χωρίον τοῦ Ἀρμενοπούλου. — Ἐκτὸς δὲ τούτου ἂν ὁ πατήρ ἀποθάνῃ πρὶν λάβῃ τὴν προίκα καὶ ἐν ἡ περιπτώσει μάλιστα προκατήρξατο τῆς δίκης. τότε καὶ αὕτη ἡ *dos profectitia* περιέρχεται εἰς τὴν γυναῖκα καὶ εὐχὶ εἰς τοὺς κληρονόμους τοῦ πατρὸς. Πρβλ. § 11 αὐτ. σχολ. p.IV.668· (ᾧρα τοῦτο ἐν σελ.110 ἐπ.).— Ὡς πρὸς τὰ λοιπὰ τῆς *actio adiuncta filiae persona*, ἰσχύουσι τὰ ἐπὶ *actio rei uxoriae* λεχθέντα.

Παρατηρητέον ὅμως ἐνταῦθα ὅτι κατὰ τὸ παρ' ἡμῖν ἰσχύον δίκαιον, ἡ διάκρισις αὕτη μεταξὺ αὐτεξουσίων καὶ ὑπεξουσίων εὐδεμίαν σημασίαν ἔχει· καθότι διὰ τοῦ γάμου αἵρεται παρ' ἡμῖν ἡ πατρικὴ ἐξουσία, ὡς ῥητῶς ὥρισε τὸ ἐννενηκοστὸν ὄγδον ἀρθρον τοῦ περὶ χειραφεσίας νέου ἡμῶν νόμου (17 Αὐγούστου 1861). — Ἄρα κατὰ τὸ παρ' ἡμῖν ἰσχύον δίκαιον, λυθέντος τοῦ γάμου θανάτῳ τοῦ ἀνδρός, δικαίωμα πρὸς ἀνάληψιν τῆς προικὸς ἔχει πάντοτε ἡ γυνὴ ἢ οἱ κληρονόμοι αὐτῆς.

2) Ἐὰν ὁ γάμος διελύθῃ θανάτῳ τῆς γυναικός, τότε διακριτέον τὴν *dos adventitia* τῆς *profectitia*.

α) Ὅσον ἀφορᾷ τὴν *dos adventitia* μετεβλήθη τὸ ἀρχαιότερον τῆς *actio rei uxoriae* δίκαιον, καθ' ὃ αὕτη παρέμενε τῷ ἀνδρί, καὶ παρεφυλάχθη μᾶλλον ἐπεκταθὲν τὸ τῆς *actio ex stipulatu*. Ἐνταῦθα ἡ *dos adventitia* μεταβαίνει πάντοτε εἰς τοὺς κληρονόμους τῆς γυναικὸς ἐννοεῖται *nisi ex quibusdam pactionibus*. Πρβλ. § 6 cit.: «*Illo procul dubio in ex stipulatu actione servando, ut, si de-*

cesserit mulier constante matrimonio, dos non in lucrum mariti cedat nisi ex quibusdam pactionibus, sed ad heredes mulieris ex stipulatu actio secundum sui naturam transmittatur, sive expressa fuerit sive ex hac lege inesse intellegatur». Πρβλ. καὶ § 13 eod.

β) Ὡς πρὸς τὴν dos profectitia μετεβλήθη τὸ ἀρχαιότερον δίκαιον τῆς actio rei uxoriae κατὰ τὰ ἑξῆς:

αα) Ἐὰν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ θανάτου τῆς γυναικὸς ὁ συστήσας τὴν προῖκα ἀνιῶν δὲν ζῇ πλέον, τότε ἡ προῖξ δὲν παραμένει ὡς κατὰ τὸ ἀρχαιότερον δίκαιον τῷ ἀνδρὶ, ἀλλὰ μεταβιβάζεται εἰς τοὺς κληρονόμους τῆς γυναικὸς, οἱ κληρονόμοι δηλ. ταύτης δύνανται ν' ἀναζητήσωσι τὴν προῖκα. Πρβλ. § 6 cit. Βασ. (29.1) αὐτ.: «ἀλλὰ καὶ παραπεμπέσθω εἰς κληρονόμους, εἴτε γέγονεν ὑπέρθεσις, εἴτε μή».

ββ) Ζῶντος ἔτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ θανάτου τῆς γυναικὸς τοῦ συστήσαντος τὴν προῖκα ἀνιόντος, τότε οὗτος ἀποκτᾷ μὲν δικαίωμα πρὸς ἀναζήτησιν, ἀποκλείων οὕτω τοὺς κληρονόμους τῆς γυναικὸς, ἀλλὰ τὸ δικαίωμα τοῦτο δὲν εἶναι ὡς κατὰ τὸ ἀρχαιότερον δίκαιον ἀνεξάρτητον τῆς πατρικῆς ἐξουσίας, ἀλλὰ τοῦναντίον προσήκει αὐτῷ, μόνον ἔὰν οὗτος ἔχει κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ θανάτου τῆς γυναικὸς πατρικὴν ἐξουσίαν. Πρβλ. const. un. § 13 cit.¹

Καίτοι ταῦτα περιέρχονται ἐν τῇ σημειωθείσῃ διατάξει, οὐχ ἦττον ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις ἀμφισβητοῦνται τὰ ὑπὸ στοιχ. ββ ῥηθέντα καὶ δῆ:

I. Ὡς πρὸς τὸν τελευταῖον τεθέντα περιορισμόν, ὅτι δηλ. τὸ πρὸς ἀνάληψιν τῆς προικὸς δικαίωμα τοῦ πατρὸς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ὑπάρξεως πατρικῆς ἐξουσίας. Καίτοι οὗτος

¹ Ἀρχαιότεροι γὰλλοὶ συγγραφεῖς ἐρειδόμενοι ἐπὶ const. 12 i. f. C. comm. utr. (3.38) καὶ const. 2. 3 C. de bon. quae lib. (6.61) δὲν ἐδίστασαν νὰ ἰσχυρισθῶσιν ὅτι καὶ ἡ μήτηρ καὶ οἱ πρὸς μητρὸς ἀνιόντες ἔχουσι τὸ δικαίωμα πρὸς ἀνάληψιν τῆς προικὸς. Ἡ γνώμη αὕτη πλέον ἢ ἐσφελμένη δὲν ἀπκντᾷ νῦν παρ' οὐδενὶ τῶν νεωτέρων συγγραφέων. Πρβλ. Benoît αὐτ. II, σελ. 172.

ὑποστηρίζεται ὑπὸ λίαν διασήμων συγγραφέων—F r a n c k e: Archiv f. civil. Praxis τόμ. XXVI. σελ. 438 ἐπ., U n t e r h o l z n e r αὐτ. II. σελ. 442 σημ. ε., V a n g e r o w αὐτ. I. § 220 σελ. 407, W i n d s c h e i d αὐτ. § 499 καὶ σημ. 4, Z i m m e r n Rechtsgeschichte I. σελ. 62, B a r o n αὐτ. § 438, W ä c h t e r αὐτ. § 239 σημ. 2, νεωστὶ δ' ἔτι καὶ M a s s o t: Arch. f. Prakt. Rechtswissenschaft (Νέα σειρά) V. σελ. 62 ἐπ. 68 ἐπ. καὶ A p p e l l i u s ἐν τῷ ἰδίῳ περιοδικῷ τόμ. XII. σελ. 37 ἐπ. Πρβλ. καὶ K α λ λ ι γ ᾱ αὐτ. § 99, Π α π α ρ ρ η γ ὅ π ο υ λ ο ν αὐτ. § 168,—οὐχ ἥττον δὲν εἶναι γενικῶς παρὰ πάντων ἀνεγνωρισμένος καὶ μάλιστα τοῦναντίον ἢ ἄρχουσα γνώμη εἶναι ἀντίθιτος. Πρβλ. G l ü c k αὐτ. XXVII. σελ. 194, S i n t e n i s αὐτ. § 133 σημ. 29, P u c h t a: Pandekten § 419 σημ. β, S e u f f e r t αὐτ. § 458 σημ. 3, A r n d t s αὐτ. § 405 καὶ τὸν αὐτὸν ἐν Arch. für civil. Pr. τόμ. 50 σελ. 156 ἐπ., D e r n b u r g αὐτ. III. § 21 σημ. 5. Πρβλ. καὶ S c h e u r l αὐτ. XI. σελ. 329.—Οἱ λόγοι, οὓς οἱ ἀντιδοξοῦντες οὗτοι συγγραφεῖς, μεθ' ὧν συμφωνοῦσι γενικῶς καὶ ἀμφοτέροι οἱ τὸ ῥωμαϊκὸν προικῶν δίκαιον ἐν μονογραφίᾳ ἐπεξεργασθέντες νεώτεροι B e c h m a n n αὐτ. II. σελ. 373 καὶ C z y h l a r z αὐτ. σελ. 391 ἐπ., προτείνουν, δὲν πείθουσιν ἡμᾶς ἀπέναντι τοῦ γράμματος τῆς παραγράφου 13 cit. περὶ τῆς ὀρθότητος τῆς γνώμης αὐτῶν. Ἐν τῇ ῥηθείᾳ § 13 τοῦ περὶ οὗ πρόκειται νόμου, λέγεται: «... ἐὰν ἐξωτικὸς προικίσῃ, καὶ μὴ ἐπερωτήσῃ, ἢ μὴ συμφωνήσῃ ἐπαναλαβεῖν τὴν προῖκα, ἢ γυνὴ ἔχει τὴν ἀπαίτησιν τῆς προικὸς· ἐκείνου γὰρ μὴ ἐπερωτῶντος ἢ συμφωνοῦντος, ἢ γυνὴ δοκεῖ ἐπερωτᾶν». Ἄρα ἀποκλείεται δὲ ἐξωτικὸς καὶ μόνον οἱ τῆς γυναικὸς κληρονόμοι ἔχουσι τὴν actio ex stipulatu, ὅπως ἀναζητήσωσι τὴν προῖκα. Ἐν τῷ νόμῳ ὁμῶς ἐξηγεῖται περαιτέρω καὶ τί θεὸν νὰ ἐννοήσωμεν ὑπὸ ἐξωτικόν: extraneum autem intellegimus omnem citra parentem per virilem sexum ad-

scendentem et in potestate dotandam (dotatam) personam habentem: parenti enim tacitam ex stipulatu actionem donamus». ¹—”Ἀρα ὁ ἀνιῶν ὁ μὴ κεκτημένος πατρικὴν ἐξουσίαν, θεωρεῖται κατὰ τὸν νόμον τοῦτον ὡς ἐξωτικὸς καὶ ἐπομένως οὐδὲν δικαίωμα ἔχει ἐπὶ τῆς προικῆς. Τὴν ῥητῶς ἐν τῷ νόμῳ τούτῳ περιεχομένην ἀλλοίωσιν τοῦ ἀρχαιοτέρου δικαίου ἀποκρούουσα ἡ ἀρχουσα γνώμη, διαφόρως ἐξηγεῖ τὴν παράγραφον ταύτην. Καὶ ἐκδόσεις μὲν τινες τοῦ corpus iuris civilis ὑπὸ τὴν ἐπ' ῥρογὴν τῆς ἀντιθέτου ταύτης γνώμης θέτουσι πρὸ τοῦ habentem τὸ ἀρνητικὸν μόριον non καὶ ἀναγινώσκουσι: in potestate dotatam personam non habentem (οὕτω λ. χ. ἡ ὥρξία τοῦ S p a n g e n b e r g ἔκδ. αὐτ.)· ἡ γραφὴ ὅμως αὕτη εἶναι ἐντελῶς ἐσφαλμένη, διότι: α) ἀντίκειται τόσον εἰς τὸ κείμενον τῶν Βασιλικῶν, ἔνθα λέγεται: «ἐξωτικὸν δὲ νόμι μοι πᾶν πρόσωπον χωρὶς τῶν ἐξ ἀρρενογονίας ἀνιόντων καὶ ἐχόντων ὑπεξουσίαν τὴν προικιζομένην», ὅσον καὶ τοῖς σχολίοις αὐτῶν, ἔνθα μεταφέρεται κατὰ πείδας τὸ Ἰουστινιάνειον δίκαιον: ἐξωτικὸν δὲ νοοῦμεν πάντα χωρὶς τοῦ δι' ἀρρενικῆς φύσεως ἀνιόντος, καὶ ὑπεξουσίον τὸ προικιζόμενον πρόσωπον ἔχοντος. Σχολ. p. IV. 667 (τόμ. III. σελ. 457). β) Ἡ ἐκ τῆς διὰ τοῦ non γραφῆς ἐξαγομένη ἔννοια εἶναι ἀκατάληπτος καὶ μᾶλλον περὶ ἀλόγως: καθότι κατ' αὐτὴν μόνον ὁ μὴ κεκτημένος τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν πατήρ θὰ εἶχε δικαίωμα πρὸς ἀνάληψιν τῆς προικῆς. Ἐκτὸς δὲ τούτου ἡ ἄνευ τοῦ non γραφῆ ἔχει ὑπὲρ αὐτῆς τὴν αὐθεντίαν τῶν πλείστων χειρογράφων. Πρβλ. F r a n c k e Arch. f. Civil. Prax. XXVI. σελ. 439 ἐπ. Καὶ οἱ μὲν ἀρχαιότεροι συγγραφεῖς μὴ λαμβάνον-

¹ Βασ. (29.1) αὐτ. (τόμ. III. σελ. 457) «...Ἐξωτικὸν δὲ νόμι μοι πᾶν πρόσωπον χωρὶς τῶν ἐξ ἀρρενογονίας ἀνιόντων καὶ ἐχόντων ὑπεξουσίαν τὴν προικιζομένην».

τες προσῶς ὑπ' ὅψει τὴν σημειωθείσαν παράγραφον 13 ἀσπάζονται τὴν ἀντίθετον δόξαν στηριζόμενοι ἐπὶ χωρίων τοῦ Πανδέκτου, ἐνθα ὁμῶς γίνεται λόγος περὶ τοῦ ἀρχαιότερου δικαίου. Πρβλ. λ. χ. G l ü c k αὐτ. XXVII. σελ. 196, ὅστις στηρίζεται ἐπὶ L. 5 D. de div. et rep. (24.2) Βασ. (28.7) ιβ', L. 10 pr. D. sol. matr. (24.3) Βασ. (28.8) ι', L. 59 h. t. (24.3) καὶ ἐπὶ L. 71 D. de evict. (21.2). (ὡς νεώτεροι ὁμῶς ἐκ τῶν ἀσπαζομένων τὴν ἀντίθετον δόξαν συμβιβάζουσι τὸ χωρίον τοῦτο δεχόμενοι τὴν τοῦ Κουϊακίου γνώμην (τόμ. IX. σελ. 526), ὅστις περιορίζει τὸν νόμον τοῦτον εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ὁ γάμος διελύθη διὰ διαζυγίου καὶ ἐπομένως ζῇ ἡ γυνὴ καὶ μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ γάμου· ὁ C z y h l a r z δέ, ὃς ἐπεται καὶ ὁ D e r n b u r g προσθέτει εἰς τὴν τοῦ διαζυγίου καὶ τὴν περίπτωσιν τῆς διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ἀνδρὸς διαλύσεως τοῦ γάμου. Οὐχ ἥττον καὶ ὁ περιορισμὸς οὗτος τῆς προκειμένης διατάξεως δὲν δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ ἀπέναντι τῆς ἐκφράσεως τοῦ νόμου, ὅστις γενικῶς ἀποφαίνεται τί δέον νὰ νοήσωμεν ὑπὸ ἐξωτικόν. "Αν ἐν τούτοις ἐν τῷ Πανδέκτῃ, ὅστις, ὡς γνωστόν, ἐδημοσιεύθη μετὰ τὴν ἄνω διάταξιν τοῦ Κώδικος, ὑπάρχουσι χωρία ἀντικείμενα πρὸς τὸν περὶ αὐτοῦ πρόκειται νόμον (§ 13 cit.), τὰ χωρία ταῦτα δέον νὰ θεωρηθῶσιν ὡς περιέχοντα τὸ ἀρχαιότερον δίκαιον καὶ ὅτι, ὡς τοιαῦτα χάριν ἱστορικῶν λόγων περιελήφθησαν ἐν τῷ Πανδέκτῃ. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ λέγει ὅτι πᾶν τὸ ἐν ταῖς συλλογαῖς αὐτοῦ, ὡς ἀπὸ στόματος αὐτοῦ ἐξεφωνήθη, καὶ ἡκιστα μετριοφρονῶν ἐπαγγέλλεται ὅτι ἐν αὐταῖς δὲν ὑπάρχουσι διατάξεις ἀντιφάσκουσαι, οὐχ ἥττον εἶναι ἐπίσης ἀληθὲς ὅτι οὐ μόνον ἐν ταῖς Εἰσηγήσεσιν ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ Πανδέκτῃ ὑπάρχουσι χωρία ἀναφερόμενα εἰς τὸ ἀρχαιότερον δίκαιον καὶ καταργούμενα δι' ἄλλης νεωτέρας διατάξεως. — Φρονοῦμεν λοιπὸν ὅτι, κατὰ τὸ Ἰουστινιάνειον δίκαιον, ὁ συστήσας τὴν προῖκα ἀνιῶν ἔχει δικαίωμα πρὸς ἀναζήτησιν τῆς προικὸς μόνον ἐν ἡ περιπτώσει ἔχει καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ θα-

νάτου τῆς γυναικὸς πατρικὴν ἐπ' αὐτῆς ἐξουσίαν, τοῦθ' ὅπερ κατὰ τὸν νεώτερον ἡμῶν νόμον, ὡς κατωτέρω ῥηθῆσεται, δὲν δύναται νὰ λάβῃ χώραν.

II. Ὀνομαστὴ ὁμῶς καὶ δὴ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν γλωσσογράφων εἶναι ἡ ἔρις: ἂν ὁ πατήρ ἔχει δικαίωμα πρὸς ἀναζήτησιν τῆς προικὸς καὶ ἐν ἣ περιπτώσει ὑπάρχουσιν ἐκ τοῦ γάμου τέκνα, ἂν δηλ. ὁ πατήρ, καθ' ἡμᾶς μὲν ὁ ἔχων πατρικὴν ἐξουσίαν, κατ' ἄλλους δέ, ὡς ἐρρήθη ἐν τῷ ἀνωτέρω ζητήματι, καὶ ὁ μὴ ἔχων τοιαύτην, ἀποκλείῃ καὶ τὰ τέκνα τῆς γυναικὸς.

Ὡς καὶ ἀνωτέρω (σελ. 39) ἀνεπτύχθη, ὁ ἀνὴρ κατὰ τὸ ἀρχαιότερον δίκαιον ἐπὶ πάσης πατρικῆς προικὸς ἐδικαιοῦτο, ὑπαρχόντων ἐκ τοῦ γάμου τέκνων, ν' ἀφαιρέσῃ δι' ἕκαστον τούτων τὸ $\frac{1}{5}$ τῆς προικὸς καὶ δὴ in infinitum, οὕτως ὥστε ἐὰν ὑπῆρχον πέντε τέκνα ὁ ἀνὴρ διετήρει ὁλόκληρον τὴν προίκαν· τοῦτο, ὡς ἐκεῖ ἐλέχθη, ἀναφέρεται ἐν τοῖς ἀποσπάσμασι τοῦ Οὐλπιανοῦ (VI. § 4). — Περὶ τῶν πέμπτων ὁμῶς τούτων οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γίνῃ κατὰ τὸ Ἰουστινιάνειον δίκαιον· καθότι οὐδαμοῦ ἐν τῷ corpus juris civilis ἀναφέρεται τι περὶ αὐτοῦ.¹ Ἄρα κατὰ τὸ

¹ Πολλοὶ συγγραφεῖς V a n g e r o w αὐτ. I. σελ. 408 ἐπ., Παπαρρηγόπουλος αὐτ. σελ. 232, A r n d t s αὐτ. § 405 σημ. 4 κλπ. ἐπόμενοι τῷ Κουϊκίῳ φρονοῦσιν ὅτι ἡ παρκαρτήσεις αὕτη ἤρθη ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ διὰ τῆς § 5 τῆς προκειμένης διατάξεως: «Sileat ob liberos retentio, cum ipse naturalis stimulus parentes ad liberorum suorum educationem hortatur». Τοῦτο εἶναι προφανῶς ἐσφαλμένον, καθότι ἡ διάταξις τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἀναφέρεται εἰς τὴν retentio propter liberos, ἥτις ἐχώρει ἐν περιπτώσει διαζυγίου (ὅρα ἀνωτ. σελ. 63) καὶ οὐχὶ εἰς τὴν deductio quintae, ἥτις ἐχώρει ἐπὶ τῆς διὰ τοῦ θανάτου τῆς γυναικὸς λύσεως τοῦ γάμου καὶ ἥτις οὐδόλως συγκαταριθμεῖται ὑπὸ τοῦ Οὐλπιανοῦ μετὰ τῶν retentiones ex dote. Τὸ ὅτι ἡ ἀρχίρεσις τῶν πέμπτων δὲν ἰσχύει πλέον ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐξάγεται προφανέστατα ἐκ τοῦ ὅτι οὐδὲν ἐν ταῖς πηγαῖς τοῦ Ἰουστινιανοῦ λέγεται τι περὶ τούτων. Πρβλ. F r a n c k e Archiv f. Civil. Praxis XXVI. σελ. 425 ἐπ., O z y h l a r z αὐτ. σελ. 393.

Ἰουστινιάνειον δίκαιον λυθέντος τοῦ γάμου θανάτῳ τῆς γυναικὸς, ἢ προίξ, ἢ ἐκ τοῦ ἐξουσιαστοῦ προερχομένη, ἐπιστρέφει εἰς αὐτόν, ἄνευ οἰασομένης ἀφαιρέσεως χωρὶς δηλ. προσῶς νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψει ἢ ὑπαρξίς τέκνων. — Ἐν τούτοις ὁ γλωσσογράφος Μαρτίνος, εἰς ἐκ τῶν *quatuor doctores*, ὑπεστήριξε τὴν ἀντίθετον λύσιν, δεχθεὶς ὅτι ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἢ προίξ μεταβαίνει εἰς τὰ τέκνα τῆς γυναικὸς, ἐνῷ τοῦναντίον ὁ Βούλγαρος, εἰς ἐπίσης ἐκ τῶν *quatuor doctores* ἔδιδε καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ τὴν προίκα εἰς τὸν πατέρα, πιστοποιήσας τὴν γνώμην αὐτοῦ διὰ τοῦ ἰδίου παραδείγματος· καθότι λέγεται ὅτι ἀποθανούσης τῆς γυναικὸς αὐτοῦ καὶ ἐγκαταλειψέσης αὐτῷ τέκνα, ὁ πενθερός του συνεβουλεύθη τὸν Μαρτίνον ὅσον ἀφορᾷ τὴν προίκα, οὗτος δὲ ἀπήντησε: «*Si mihi, qui contrate sentio, hic casus contigisset, iure fuisset absolvens, sed gener tuus, qui diversum docuit, sua se jam sententia condemnavit, et nisi ut falsus interpres a me turpiter reprehendi maluerit, petitam dotem reddere cogetur*»· ὁ Βούλγαρος ὁμως μετ' εὐχαριστήσεως ἐπέστρεψε τῷ πενθερῷ αὐτοῦ τὴν προίκα, πρὸς μεγάλην μὲν αὐτοῦ δόξαν πρὸς αἰσχύνην δὲ τοῦ ὑπερφιάλου ἀντιπάλου. Πρβλ. *S a v i g n y*: *Geschichte des Röm. Rechts in Mittelalter* (β'. ἔκδοσις 1848) IV. σελ. 89. Ἡ ἔρις ἐπεξετάθη καὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων γλωσσογράφων, ὧν ὁμως οἱ πλείστοι (*Johannes Bassianus, Azo, Accursius, Bartolus* κτλ.) ἠσπάζοντο τὴν τοῦ Βουλγάρου γνώμην· οὐχ ἥττον καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἤδη ἢ πρᾶξις ἔκλινεν ὑπὲρ τῆς τοῦ Μαρτίνου γνώμης, ἀφ' οὗ χρόνου μάλιστα ὁ *Salicetus* ὑπεστήριξεν ἐκ νέου ἐνθέρμως ταύτην.¹ Τὴν αὐτὴν σχεδὸν πορείαν ἠκολούθησεν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης μέχρι σήμερον ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἀμφισβήτησις.² Οἱ πλεί-

¹ Ὁ *Albericus de Rosciato*, μαθητὴς τοῦ Βουλγάρου, περιελθὼν εἰς τὴν αὐτὴν τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ θέσιν μετέβαλε γνώμην, ἀσπασθεὶς πρὸς αἶσχος αὐτοῦ τὴν τοῦ Μαρτίνου.

² Καὶ συμβέβησται τῶν δύο τούτων γνώμων ἐπεχειρήθησαν.

στοι τῶν νομοδιδασκάλων (δρα τούτους παρὰ G l ü c k αὐτ. τόμ. XXVII. σελ. 207 σημ. 42) ἠσπάζοντο τὴν τοῦ Βουλγάρου γνώμην, ἐνῷ ἄλλοι τοῦναντίον μεθ' ὧν καὶ ἡ πρᾶξις τὴν τοῦ Μαρτίνου. Νῦν ἅπαντες οἱ συγγραφεῖς δέχονται ὅτι ἡ τοῦ Βουλγάρου γνώμη θεωρητικῶς εἶναι ἡ μόνη ὀρθή, ἂν καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐκ λόγων ἡκιστα ἀποδεικτικῶν. Πρβλ. λ. χ. D e r n b u r g αὐτ. § 21 καὶ σημ. 6, W i n d s c h e i d αὐτ. § 499, V a n g e r o w αὐτ. § 220 στοιχ. ββ, G l ü c k αὐτ. XXVII. σ. 208, Κ α λ λ ι γ ᾱ ς αὐτ. § 99 σημ. 7, B e c h m a n n αὐτ. II. σελ. 433, C z y h l a r z αὐτ. σελ. 393 κτλ.

Ἄν καὶ διὰ τοῦ ἄνω περιορισμοῦ, ὃν ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἐπὶ τοῦ προκειμένου δικαίωμα τοῦ πατρὸς ἐδέχθημεν, ὅτι δηλ. ὁ ἐξουσιαστὴς ἀποκτᾷ τὴν παρ' αὐτοῦ συσταθεῖσαν προῖκα ἐν ἣ περιπτώσει ἡ κόρη ἀποθάνει ἐν τῇ πατρικῇ αὐτοῦ ἐξουσίᾳ περιορίζεται κατὰ πολὺ ἡ σημασία τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἀμφοιβητήσεως, παρ' ἡμῖν δὲ δὲν ἔχει οὐδεμίαν σημασίαν, οὐχ ἥττον ἐξετάζομεν αὐτὴν εἰδικώτερον, διότι ἐνδεχόμενον νὰ δεχθῇ τις τὴν ἀνωτέρω ἀντίθετον δόξαν, καθ' ἣν τὸ δικαίωμα τοῦ πατρὸς δὲν ἤρτηται ἐκ τῆς πατρικῆς αὐτοῦ ἐξουσίας.

Οἱ τὴν γνώμην τοῦ Μαρτίνου ὑποστηρίζοντες λόγοι εἰσὶν οἱ ἑξῆς:

1) Ἡ ἐπιείκεια. Καὶ εἶναι μὲν βέβκιον ὅτι ἐν τῇ τοῦ Βουλγάρου γνώμῃ ἐμπεριέχεται τι ἀπ᾽ αὐτὴν τῇ ἐπιεικείᾳ· ὁ ἀνὴρ ὁ πολλὰ ἴσως ἔτη συζήσας ἐν εὐτυχίᾳ μετὰ τῆς γυναικὸς ἐξ ἧς ἀπέκτησε στρατιὰν τέκνων, δέον νὰ στερηθῇ ἤδη τῆς προικὸς· ὁ λόγος δι' ὃν δέον νὰ μεταβι-

οὔτως, ὁ Κουϊάκιος ὑπεστήριξεν ὅτι ἡ τοῦ Μαρτίνου γνώμη εἶναι ἀληθὴς ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἀρχαιότερον δίκαιον ἕνεκα τῆς *retentio propter liberos*, ἐνῷ τοῦναντίον διὰ τὸ Ἰουστινιάνειον δίκαιον δέον νὰ προτιμήσωμεν τὴν τοῦ Βουλγάρου γνώμην. Καὶ ἡ δόξα αὕτη τοῦ Κουϊακίου ζωηρῶς ἐπολεμήθη κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπὸ διασήμων συγγραφέων, οἵτινες μάλιστα καὶ τὴν γνώμην αὐτῶν εἶτα πάλιν μετέβαλον. Πρβλ. G l ü c k αὐτ. σελ. 206 αὐτ.

βασθῇ ἢ προῖξ τῷ πατρὶ (ne et filiae amissae et pecuniae damnum sentiret) ὑπάρχει ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ καὶ παρὰ τῷ ἀνδρὶ. Ἄλλως τε διὰ τῆς τῶν τέκνων ὑπάρξεως διαιωνίζονται, εὖτως εἰπεῖν, τὰ τοῦ γάμου βάρη, καὶ εἶναι τῷ ἄδ.κον ν' ἀφαιρεθῇ ἡδὴ ἢ διὰ ταῦτα ἅπαξ γενομένη τῷ ἀνδρὶ συνεισφορά. Ὁ λόγος ὁμῶς οὗτος, ὅστις ἐπαναλαμβάνομεν συνίσταται ἐν τῇ παρὰ τοῦ ἀνδρὸς ἀφαίρεσει τῆς προικὸς, καὶ οὐχί, ὡς εὐκόλως θὰ ἠδύνατό τις νὰ νομίσῃ, ἐν τῷ ὅτι δὲν περιέρχεται ἢ προῖξ τοῖς τέκνοις, καθότι ταῦτα ἀρκούντως ἐξησφαλίσθησαν διὰ τῆς νομίμου μοίρας, ἣν δικαιοῦνται ν' ἀπαιτήσωσι καὶ παρὰ τοῦ πρὸς μητρὸς πάππου αὐτῶν, ὁ λόγος, λέγομεν, οὗτος οὐδεμίαν ἐπιρροὴν δύναται νὰ ἔχῃ ἀπέναντι τοῦ ρήματος τοῦ νόμου. Θὰ ἠδύνατο ἴσως ὁ λόγος οὗτος νὰ ἔχῃ ἐπιρροὴν τινα, ἂν ἐν ταῖς πηγαῖς ἡμῶν ὑπῆρχεν ἀμφιβολία ἢ χάσμα τι ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δικαίωμα τοῦ πατρὸς· τοιοῦτόν τι ὁμῶς ὡς κατωτέρω δειχθήσεται, δὲν ὑφίσταται.

2) Constitutio 5 Cod. Theod. de leg. et hered. (5.1) καὶ const. 19 Cod. de coll. (6.30) Βασ. (41.7) λδ'.: «Προστάττομεν τοῦτο μὲν τοὺς υἱοὺς ἢ τὰς θυγατέρας τοῦ τελευτήσαντος προσώπου τὴν προῖκα καὶ τὴν προγαμιαίαν δωρεὰν ἐκ τῶν γονέων τῶν ἰδίων αὐτοῖς δοθεῖσιν συνεισφέρειν τοῖς ἐγγόνοις ἢ ταῖς ἐγγόναις τοῦ τελευτήσαντος προσώπου, τοῦτο δὲ καὶ τοὺς αὐτοῦ ἐγγόνους ἢ τὰς ἐγγόνας τοῖς κατὰ πατέρα θείοις αὐτῶν, ἢ τοῖς κατὰ μητέρα θείοις, καὶ ταῖς κατὰ πατέρα θείαις ἢ ταῖς κατὰ μητέρα θείαις, τὴν προῖκα καὶ τὴν προγαμιαίαν δωρεὰν τοῦ ἰδίου πατρὸς ἢ τῆς μητρὸς, ἣντινα ὑπὲρ αὐτοῦ ἢ αὐτῆς τὸ τελευτήσαν πρόσωπον δέδωκεν, ὁμοίως συνεισφέρειν· ἵνα συμμιγνυμένων τῶν τοιούτων συνεισφορῶν μετὰ τῶν πραγμάτων τοῦ τελευτήσαντος προσώπου οἱ ἔκγονοι ἢ ἐκγόνοι σχοίησαν ὅλον ἐκεῖνο τὸ μέρος, ὅπερ τῷ πατρὶ αὐτῶν ἢ τῇ μητρὶ, εἰ περιῆσαν, κατεφέρετο». Ἐκ τῶν νόμων ὁμῶς τούτων, οἵτινες ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἡδὴ τῶν γλωσσογράφων ἀποτελοῦσι τὸ κύριον στήριγμα τῆς ἀντιθέτου γνώμης, οὐ-

δóλως ὑποστηρίζεται ἡ ἀρχὴ αὕτη, ὅτι δηλ. ὑπαρχόντων τέκνων ἢ dos profectitia δὲν περιέρχεται εἰς τὸν πατέρα ἀλλ' εἰς τὰ τέκνα τῆς γυναικός. Ἐν τοῖς νόμοις τούτοις ὀρίζεται: ὅτι οἱ ἔγγονοι, τὰ τέκνα τοὔτέστι τῆς ἀποθανούσης γυναικός. κληρονομοῦντες τὸν πρὸς μητρὸς πάππον αὐτῶν, ὀφείλουσι νὰ συνεισφέρωσι τὴν παρ' αὐτοῦ διὰ τὴν μητέρα αὐτῶν συσταθεῖσαν προικὰ· ἐκ τούτου οἱ ἀντιδοξοῦντες συμπεραίνουσιν ὅτι: ἐπειδὴ οὐδεὶς κληρονόμος συνεισφέρει: πᾶν ὅ,τι δὲν ἔλαβε, καὶ ἐπειδὴ ἐν τοῖς νόμοις τούτοις γενικῶς ἐπιβάλλεται τοῖς ἐγγόνοις ἡ πρὸς συνεισφορὰν τῆς dos profectitia ὑποχρέωσις, τούτων ἔνεκα δέχονται ὅτι ἀναγκαίως εἰς τούτους περιέρχεται ἡ προῖξ αὕτη, καὶ οὐχὶ εἰς τὸν συστήσαντα αὐτήν. Ἄν καὶ αἱ προσαγόμεναι αὗται δικαιολογίαι εἰσὶ καὶ καθ' ἡμᾶς ὀρθαί, καθότι καὶ καθ' ἡμᾶς οἱ ἔγγονοι τότε μόνον ὑποχρεοῦνται εἰς συνεισφορὰν, ἐὰν ἔλαβον τὰς γενομένας τοῖς γονεῦσιν αὐτῶν παρχωρήσεις,¹ οὐχ ἥττον τὸ ἐξ αὐτῶν συμπέρασμα εἶναι

¹ Τὸ ζήτημα τοῦτο, ὡς γνωστόν, ἀμφισβητεῖται μεταξὺ τῶν συγγραφέων. Τινὲς τούτων (Thibaut: System etc. § 883, Schwenne: Das Röm. Privatrecht etc. § 866, Wenning=Ingenheim: Lehrbuch d. gem. Civilr. V. § 180, Arndts ἐν τῷ τοῦ Weiske νομικῷ λεξικῷ τόμ. II σ. 84 ἐπ.) ἀναχωροῦντες κυρίως ἐκ τῆς ἀρχῆς ὅτι οἱ ἀπώτεροι κατιόντες κληρονομοῦσιν οὐχὶ ἰδίῳ δικαίῳ· ἀλλὰ iure representationis, ἀρχήν, ἣν στηρίζουσι κυρίως ἐπὶ τῶν ἐν τῇ Νεαρᾷ 118 κερ. 1.3 καὶ Νεαρᾷ 127 ἀπαντουσῶν ἐκφράσεων: in locum parentis κτλ. succedere (Παπαρρηγόπ. Κληρ. σελ. 167), δέχονται ὅτι οἱ ἔγγονοι ὑποχρεοῦνται ἀπολύτως εἰς συνεισφορὰν καὶ ἐν ἡ περιπτώσει δὲν ἐκληρονόμησαν τὸν προαποθάνοντα αὐτῶν γονέα. Ἡ γνώμη ὅμως αὕτη, ἣν ἄλλως οἱ ὀπαδοὶ αὐτῆς στηρίζουσι καὶ ἐπὶ τοῦ προκείμενου νόμου 19, ὅστις ὅμως, ὡς ἐν τῷ κειμένῳ ἐλέχθη, προϋποθέτει τὴν εἰς τοὺς κληρονόμους τῆς γυναικός μεταβίβασιν τῆς προικός, εἶναι ἐσφαλμένη, ὡς καὶ ἐν γένει ἡ θεωρία ἡ τὸ κληρονομικὸν δικαίωμα τῶν ἀπώτερω κατιόντων ὡς δικαίωμα ἀντιπροσωπείας δεχομένη. Πρβλ. Puchta Pand. § 512 σημ. ε', Windscheid αὐτ. § 610 σημ. 20, Vangerow αὐτ. II. σελ. 393, Brinz αὐτ. 2 ἐκδ. III. σελ. 300.

ἐσφαλμένον· διότι ἡ ἐν τοῖς νόμοις τούτοις ἐπιβιλλομένη πρὸς συνεισφορὰν ὑποχρέωσις, προϋποθέτει ὅτι οἱ ἔγγονοι ἔχουσιν ἤδη εἰς χεῖρας αὐτῶν τὴν προῖκα, ὅτι ἐκληρονόμησαν τὸν γονέα αὐτῶν· οὐδόλως ὁμῶς καθιεροῦται ἐν τούτοις τὸ πρὸς κληρονομίαν δικαίωμα τούτων. Ἡ ἐν const. 19 C. cit. διάταξις τοῦ Ἰουστινιανοῦ (ἐν ἔτει 528), ἣτις εἶναι ἐπινάληψις ἢ σχετικῶς ἀνάπτυξις τῆς ἐν const. 5 C. Theod. h. t. (5.11) ἐμπεριεχομένης διατάξεως τοῦ Ἀρκαδίου, ἀναχωρεῖ ἐκ τῆς ἀρχῆς ὅτι τὰ συνεινεκτέα ἀντικείμενα (προῖξ ἢ προγαμιαία δωρεὰ) εὐρίσκονται ἐν ταῖς χερσὶ τῶν ἐγγόνων, ὡς τοῦτο σαφῶς ἐξάγεται ἐκ τῆς ἀνω διατάξεως τοῦ Ἀρκαδίου καὶ ἰδίᾳ ἐκ τῶν τελευταίων λέξεων ταύτης. Ὁ λόγος ὁμῶς, εὖ ἔνεκα ἡ προῖξ περιῆλθε τοῖς ἐγγόνοις, οὐδόλως ἀναφέρεται ἐν τοῖς νόμοις τούτοις· τοῦτο δὲ κατὰ τὸ τότε ἰσχύον δίκαιον ἡδύνατο νὰ λάβῃ χώραν δι' ἰδιαιτέρων συμφώνων (*pacta dotalia*) ἢ συνεπεία τοῦ κατὰ πέμπτα μερισμοῦ ἡδύνατο ἡ *dos profectitia* νὰ περιέλθῃ καθόλου ἢ ἐν μέρει τοῖς κληρονόμοις τῆς γυναικός, ἢ καὶ διὰ τοῦ ὅτι ἡ μήτηρ χειραφετηθεῖσα ἀπεβίωσεν μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου, ἢ διὰ χωρισμοῦ ἢ διὰ θανάτου τοῦ ἀνδρός, ὅτε εἶχεν ἀποδοθῇ αὐτῇ ἡ προῖξ, καὶ τὰ τέκνα ἐκληρονόμησαν ταύτην. Πρβλ. F r a n c k e: Archiv für civ. Praxis τόμ. XXVI. σελ. 424. Ἐκ πάντων τούτων ἐξάγεται ὅτι εἶναι ἐντελῶς αὐθαίρετον νὰ συμπεράνωμεν ἐκ τῶν νόμων τούτων ὅτι ἡ *dos profectitia* περιέρχεται εἰς τὰ τέκνα ἐὰν ὁ γάμος διαλυθῇ θανάτῳ τῆς γυναικός. Ἐκτὸς τούτων, ἂν ἐν τῷ νόμῳ τούτῳ θεωρήσωμεν ὡς ἐμπεριεχομένην τὴν τοῦ Μαρτίνου γνώμην, τότε διὰ νὰ ἡμεθα συνεπεῖς, δεόν νὰ δεχθῶμεν τὸ αὐτὸ καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὴν *dos adventitia*, καθότι ἐν τῷ αὐτῷ νόμῳ ἐπιβάλλεται τοῖς ἐγγόνοις ἡ πρὸς συνεισφορὰν τῆς πατρὸς τῆς πρὸς μητρὸς μάμμης πηγαζούσης προικὸς ὑποχρέωσις καὶ ἐν ἡ περιπτώσει κληρονομοῦσι τὴν πρὸς μητρὸς μάμμην, ἐπιβάλλεται δηλ. ἡ ὑποχρέωσις πρὸς συνεισφορὰν διὰ προῖκα, ἣτις ἀναμφιβόλως εἶναι *dos adventitia*.

3) Τὸ ὅτι ἐν ταῖς πηγαῖς ἡμῶν ἡ dos profectitia χαρακτηρίζεται ὡς patrimonium filiae, ὡς ἰδία περιουσία τῆς γυναικός, μεταβιβαζομένη εἰς τοὺς κληρονόμους αὐτῆς. Τοῦτο ὅμως οὐδεμίαν σημασίαν ἔχει ἐνταῦθα· καθότι, ἂν ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος ἦτο ὀρθός, τότε ἡ προίξ ἔπρεπε νὰ περιέρχεται οὐ μόνον τοῖς πιασίν, ἀλλ' ἅπασι τοῖς κληρονόμοις τῆς γυναικός. Ἐκτὸς ὅμως τούτου, τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο εἶναι καὶ δι' ἄλλους λόγους ἐσφαλμένον· ἡ dos profectitia χαρακτηρίζεται κυρίως ἐν τῷ ἀρχαιοτέρῳ δικαίῳ ὡς patrimonium filiae, καὶ ὅμως κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην αὕτη μετεβιβάζετο εἰς τὸν συστήσαντα αὐτήν, δὲν ἐκληρονομεῖτο, καὶ οὐδὲ τὰ πέμπτα, ἅτινα ὑπόντων τέκνων ἠδύνατο ν' ἀφαιρέσῃ ὁ ἀνὴρ, περιήρχοντο εἰς τὰ τέκνα, ἀλλ' ἐλάμβανε ταῦτα ὁ ἀνὴρ. Ἐκ τῆς ὀνομασίας ἄρα ταύτης, δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ συμπεράνωμεν τὴν τοῦ Μαρτίου γνώμην. Πρβλ. C z y h l a r z αὐτ. σελ. 394.

4) L. 18 § 1 D. ut leg. s. fid. serv. (36.3) Scaevola Libr. XXIX. Digestorum: «Idem quaesit: testatricem apud maritum suum, ex quo filium reliquerat, res deposuisse non exacta cautione depositionis: an ea res patri heredi restitui debeat? an vero quoniam emolumentum totius hereditatis ad filium defunctae reverti deberet, apud maritum remaneret, apud quem dos remansisset? Respondit, quod mulieris mansisset nec in dote fuisset, restituendum esse heredi». Καὶ ὁ νόμος οὗτος δὲν χρήζει, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ B e c h m a n n αὐτ. II. σελ. 433 σημ. 1, σοβαρᾶς ἀνασκευῆς, καθότι δὲν πρόκειται ἐν αὐτῷ περὶ τοῦ ἀπασχολοῦντος ἡμᾶς θέματος. Ὁ Σκαιβόλας ἠρωτήθη, ἂν τὰ παρακατατεθέντα τῷ συζύγῳ παρὰ τῆς ἀποθανούσης πράγματα δεόν ν' ἀποδοθῶσι τῷ κληρονόμῳ τῆς γυναικός, τῷ πατρὶ αὐτῆς ἢ ἐὰν πρέπη ταῦτα νὰ μείνωσι παρὰ τῷ ἀνδρὶ παρ' ᾧ θὰ ἔμενε καὶ ἡ προίξ (apud quem dos remansisset), ἀποῦ ἐπὶ τέλους ἢ ὅλη κληρονομία θὰ περιέλθῃ εἰς τὸν υἱὸν τῆς ἀποθανούσης, ὡς κληρονόμον. Πρὶν ὅμως εἶδους

προῖξ ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ προκκειμένου, καὶ ἔνεκα τίνος λόγου παραμένει αὕτη τῷ ἀνδρὶ, οὐδόλως λέγεται ἡμῖν ἐν τῷ νόμῳ. Ἀναμφισβητήτως δὲ ὁ νόμος οὗτος ἀναφέρεται εἰς dos adventitia. Πρβλ. C z y h l a r z αὐτ. σελ. 395.

Ὡσαύτως οἱ λοιποὶ ὑπὲρ τῆς τοῦ Μαρτίνου γνώμης λόγοι, οὐδόλως ὑποστηρίζουσι ταύτην· διότι οἱ μὲν νόμοι 12. 26 § 2 D. de pact. dotal. (23.4) στηρίζουσι τὴν παρὰ τῷ ἀνδρὶ παραμονὴν τῆς προικὸς ἐπὶ ἰδιαιτέρων συμφώνων Βατ. (29.5) ιβ'. κδ', ἡ δὲ Νεαρχὰ 34 Βυλλεντιανοῦ τοῦ Β'. ἐν ἔτει 452 οὐδὲν ἀποδεικνύει, καθότι ἡ μὲν § 10 δὲν πραγματεύεται προῶς περὶ προικὸς, ἀλλὰ περὶ τῆς ἰδιαιτέρας περιουσίας τῆς γυναικὸς, τοῦθ' ὅπερ ἐξάγεται ἐκ τοῦ ὅτι ἐν τῷ νόμῳ λέγεται: ὅτι αὕτη ἐξ ἀδιαθέτου δέον νὰ κληρονομηθῇ ὑπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς, τοῦθ' ὅπερ οὐδεμίαν θὰ εἶχε σημασίαν ὅσον ἀφορᾷ τὴν προῖκα περὶ ἧς ἡ γυνὴ δὲν δύναται νὰ συντάξῃ διαθήκην, τῆς δὲ § 9 τὴν διάταξιν δέον μᾶλλον ὥς ἐκ τῶν λέξεων: quae lucrativa esse potest νὰ περιορίσωμεν ἐπὶ τῆς adventitia, δεχόμενοι ὅτι ὡς πρὸς τὴν dos profectitia ἰσχύει τὸ προγενέστερον τῆς νεαρᾶς ταύτης δίκαιον. B e c h m a n n αὐτ. σ. 434 σημ. 1, C z y h l a r z αὐτ. σελ. 395.

Ἐκ πάντων τούτων ἔπεται ὅτι ἡ τοῦ Μαρτίνου γνώμη θεωρητικῶς δὲν δικαιολογεῖται. Οὐχ ἡττον καὶ ἡ ἀρχαιότερα γαλλικὴ (πρβλ. B e n o i t αὐτ. II. σελ. 214). γερμανικὴ (πρβλ. S e u f f e r t's Archiv. I. 350, V. 182, 183^a 183^b, VI. 214) καὶ ἡ ἡμετέρα Νομολογία ἡσπάσθησαν ταύτην. Ὁ Ἄρειος Πάγος ἐν ἀποφάσει 254 (1850) ὑποστηρίξας τὴν γνώμην τοῦ Μαρτίνου ἐστηρίχθη ἐπὶ τοῦ σχολίου m. IV. 412 τοῦ Θεοδώρου, ἐν ᾧ λέγεται: «Ἐὰν ὑπεξουσία κόρη τελευτήσῃ ἐν συνεστῶτι τῷ γάμῳ, ἀναλαμβάνει ὁ πατὴρ αὐτῆς, ἣν ἐπεδέδωκεν ὑπὲρ αὐτῆς προῖκα· τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ αὐτεξουσίας ἐστίν, δηλονότι ἐὰν τέκνα οὐ κατέλειψεν, οὐδὲ πᾶκτον προέβη, ὥστε κερδαίνει τὸ περιόν πρόσωπον θατέρου προτελευτή-

σ α ν τ ο ς.»—Καίτοι δὲν ἐπιτρέπεται ν' ἀποδώσωμεν ἰσχύον νόμου εἰς τὰ σχίσματα τῶν Βασιλικῶν, ἅτινα καλῶς μόνον ὡς ἐρμηνευτικὰ μέσα δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσι, οὐχ ἥττον, ἐπειδὴ παρ' ἡμῖν δυνάμει τοῦ ἀρθροῦ 98 τοῦ περὶ κληρονομίας νόμου, ἡ γυνὴ καθίσταται διὰ τοῦ γάμου αὐτεξουσία καὶ ἐπειδὴ κατὰ τὴν γνώμην, ἣν ἐδέχθημεν, ὁ ἀνὴρ, ὁ μὴ ἔχων πατρικὴν ἐξουσίαν, οὐδὲν δικαίωμα ἐπὶ τῆς παρ' αὐτοῦ προερχομένης προικὸς ἔχει, διὰ τοῦτο ἡ προῖξ αὕτη ὡς πᾶσα ἄλλη περιέρχεται εἰς τοὺς κληρονόμους τῆς γυναικὸς, ἐπομένως ὑπαρχόντων τέκνων εἰς τὰ τέκνα αὐτῆς· ἐννοεῖται δὲ ἀφ' ἐαυτοῦ ὅτι κληρονόμος τύτης δυνατὸν νὰ ᾔηται καὶ ὁ πατήρ, ὅτε ὅμως οὗτος ἀποκτᾷ τὴν προῖκα δυνάμει τοῦ κληρονομικοῦ αὐτοῦ δικαιώματος, καὶ οὐχί, ὡς κατὰ τὸ ἀρχαιότερον δίκαιον, συνεπεῖα τοῦ προικώου δικαίου. Πρβλ. Π α π α ρ ρ η γ ό π ο υ λ ο ν αὐτ. σελ. 233 αὐτ., Κ α λ λ ι γ ᾱ αὐτ. σελ. 129. Οὕτω σκέπτονται καὶ ἐν Γερμανίᾳ. Πρβλ. W i n d s c h e i d αὐτ. § 499 σημ. 4, S i n t e n i s αὐτ. § 133 σημ. 29, W ä c h t e r. αὐτ. § 239.

II. ΕΝΑΓΟΜΕΝΟΣ

§ 86.

Ἡ τοῦ Ἰουστινιανοῦ *actio ex stipulatu* ἐγείρεται κατὰ τῶν αὐτῶν προσώπων, καθ' ὧν καὶ ἡ *actio rei uxoriae*. ἄρα κατὰ τοῦ ἀνδρὸς ἢ τοῦ ἐξουσιαστοῦ, ἢ τῶν κληρονόμων αὐτοῦ. Τὰ καθ' ἕκαστον τούτου ἐπραγματεύθημεν ἀνωτέρω σελ. 43 ἐπ., ἐνθα καὶ παραπέμπομεν. — Ἐνταῦθα μόνον παρατηροῦμεν ὅτι κατὰ τὸ παρ' ἡμῖν ἰσχύον δίκαιον, ἐναγόμενος εἶναι πάντοτε ὁ ἀνὴρ ἢ οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ, καθότι, ὡς ἐλέχθη, διὰ τοῦ γάμου καθίσταται οὗτος αὐτεξούσιος.

III. ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΤΑΥΤΗΣ

§ 87.

Ἐνταῦθα θέλομεν ἐξετάσει τὴν φύσιν τῆς προκειμένης ἀγωγῆς, ὡς καὶ τὰς διαφοράς, αἵτινες ὑφίστανται μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῶν τοῦ ἀρχαιοτέρου δικαίου ἀγωγῶν ἐν σχέσει πρὸς τὸν χρόνον τῆς ἀποδόσεως τῆς προικῆς, τὰς παρακρατήσεις, τοῦ εὐεργετήματός τῆς εὐπορίας οὐ ἀπολαύει ὁ ἐναγόμενος κτλ. κτλ.

Α΄.) Ἡ *actio ex stipulatu* ἐκηρύχθη ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὡς *actio bonae fidei*. Πρβλ. *const. un. § 2 C. eod. (5.13)*: «Κρατεῖτω δὲ καὶ ἐκείνο, ἵνα, καὶ ἡ ἐπερώτησις αἰ τῶν ἡναγκασμένων ἐστίν, ὅμως αὕτη ἡ ἐπὶ τῆς προικῆς γενομένη ἐπερώτησις ἢ δοκοῦσα γεγονέναι καλῇ πίστει ἔστω. Ἐχέτω δὲ καὶ πάντα τὰ ἐκ τῆς ἀπαιτούσης τὴν προίκα ἀγωγῆς προνόμια». Πρβλ. § 29 *Inst. de act. (4. 6)*. Ὡς πρὸς τοῦτο λοιπὸν ἡ νέα τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἀγωγή εἶναι τῆς αὐτῆς φύσεως μὲ τὴν *actio rei uxoriae* τοῦ ἀρχαιοτέρου δικαίου· τὸ ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς δὲν ἐκφράζεται περὶ αὐτῆς ὡς τὰ τοῦ Πανδέκτου χωρία περὶ τῆς *actio rei uxoriae*, τοῦτο δικαιολογεῖται ὡς ἐκ τῆς μεταβολῆς τῆς πολιτικῆς τῶν Ῥωμαίων δικονομίας. Πρβλ. *G l ü c k* αὐτ. τόμ. XXVII. σελ. 162, *B e c h m a n n* αὐτ. II. σελ. 367 ἐπ., *C z y h l a r z* αὐτ. σελ. 377 ἐπ.

Β΄.) Ὁ Ἰουστινιανὸς διὰ τῆς § 5 τῆς ῥηθείσης διατάξεως τοῦ κώδικος κατήργησε τὰς παρακρατήσεις. Βασ. αὐτ. (III. 451): «Ἀργεῖτω δὲ καὶ ἡ διὰ τοὺς παῖδας παρακατάσχεσις τῆς προικῆς· οὐδὲ γὰρ χρή ἐκ τῆς προικῆς τοὺς παῖδας ἀποτρέφεσθαι, ἀλλ' ἐκ τῶν ἰδίων πατέρων. Μηδὲ γὰρ ζητεῖτωσαν οἱ ἄνδρες αἰτίας λέγειν κατὰ τῶν γυναικῶν εἰς τὸ παρακρατῆσαι μέρος τῆς προικῆς διὰ τοὺς παῖδας, ὅπου γε εἰ παρέσχεεν αἰτίαν ἢ γυνή, πάσης ἐκπίπτει τῆς προικῆς. Ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ δαπανήματα μηχανέτι· ἔστω παρακατάσχεσις· εἰ μὲν γὰρ ἀναγκαῖά εἰσὶν,

αὐτῷ τῷ νόμῳ μειοῦται ἢ προίξ· εἰ δὲ βελτίονα ποιῶντα τὴν προίκα, εἰ μὲν γνώμη τῆς γυναικὸς ἐδαπανήθησαν, ἐντολή ἐστίν· εἰ δὲ παρὰ γνώμην αὐτῆς, εἰ μὲν χρησίμως, ἔστιν ἢ διὰ τὸ κατὰ γνώμην αὐτῆς διοικηθῆναι τὰ πράγματα αὐτῆς ἀγωγῇ· εἰ δὲ τὰ εἰς τέρψιν εἰσὶν, εἴτε χρησίμως, εἴτε παρὰ γνώμην αὐτῆς, μόνον περιαιρεῖται τὰ προστεθέντα ὁ ἀνὴρ δίχα τοῦ βλάψαι τὴν προτέραν τοῦ πράγματος ὄψιν».

Ὡς ἐκ τοῦ γράμματος τοῦ νόμου τούτου ἐξάγεται, ὁ Ἰουστινιανὸς κατήργησε τὰς ἐπὶ τῆς *actio rei uxoriae* ἰσχυοῦσας παρακρατήσεις· οὐχ ἥττον ὥς πρὸς τοῦτο θέον εἰδικώτερον νὰ παρατηρήσωμεν τὰ ἐξῆς:

1) Αἱ *retentiones propter liberos καὶ propter mores*, αἵτινες καὶ πρὸ τῆς διατάξεως τοῦ Ἰουστινιανοῦ οὐδεμίαν σημασίαν εἶχον, κατηργήθησαν ἐντελῶς, δηλ. οὐ μόνον τυπικῶς, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν.— Διὰ διατάξεως τοῦ αὐτοκράτορος Βηλεντιανοῦ τοῦ Γ'. *const. 8 C. de repud. (5.17)*, ἐκδοθείσης ἐν ἔτει 449 ὠρίσθησαν αὐστηρότεραι τιμωρίαι διὰ τὸ διαζύγιον. Ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος ἐν τῇ σημειωθείσῃ διατάξει ὥρισεν ἀκριβῶς τοὺς λόγους, ὧν ἕνεκα ἐπιτρέπεται διαζύγιον· ἐὰν ἡ γυνὴ διεζευγνύετο τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἐξ ἄλλου τινὸς λόγου, ἐκτὸς τῶν ῥητῶς ἀναφερομένων, τότε αὕτη ἀπόλλυσι τὴν προίκα καὶ τὴν προγαμιαίαν δωρεάν· ὥστε περὶ παρακρατήσεως *propter mores* οὐδεὶς λόγος δύναται μετὰ τὴν διάταξιν ταύτην νὰ γείνη· ἐνῷ κατὰ τὸ ἀρχαιότερον δίκαιον ὁ ἀνὴρ παρεκράτει τὸ ἐν ἕκτον ἢ σχετικῶς τὸ ἐν ὀγδοῶν τῆς προικὸς, ἥδη παρακρατεῖ ὁλόκληρον τὴν προίκα.

Ἐκτὸς τούτου καὶ ὡς πρὸς τὴν *retentio propter liberos* ἐνεωτέρισεν ἡ διάταξις τοῦ αὐτοκράτορος τούτου, ὀρίσασα ὅτι ἐν περιπτώσει διαλύσεως τοῦ γάμου πταίσματι ἐνὸς τῶν συζύγων, τὰ τέκνα ἀποκτῶσι τὴν κυριότητα τῶν προικῶν μὲν ἀντικειμένων, ὅσας δὲ ὁ γάμος διελύθη πταίσματι τῆς γυναικὸς, τῆς προγαμιαίας δὲ δωρεᾶς ὅσας ἐννοχῶς ἤτοι ὁ ἀνὴρ.

Ἐπὶ ταύτης καὶ ἐπὶ ἄλλων τινῶν διατάξεων προηγούμενων αὐτοκρατόρων¹ ἐρειδόμενος ὁ Ἰουστινιανός, λέγει ἐν τῇ ρηθείᾳ § 5¹ πρὸς γράφῃ: «...Quid enim opus est inducere ob mores retentionem alio auxilio ex constitutionibus introducto?...Sileat ob liberos retentio, cum ipse naturalis stimulus parentes ad liberorum suorum educationem hortatur. Ne varium genus culpaе mariti contra uxores excogitent, ut possint eadem retentione contra eas uti, cum iam etiam imperialibus constitutionibus statutum sit, si culpa mulieris dissolutum fuerit matrimonium, quid fieri oportet».

2) Ὅσον ἀφορᾷ τὰς λοιπὰς παρακρατήσεις, δεῖν νὰ εἰπώμεν ὅτι ἡ διὰ τῆς Ἰουστινιανείου διατάξεως ἄρσις εἶναι μόνον τυπικὴ καὶ ὅτι αὐταὶ οὐσιαστικῶς ἰσχύουσι καὶ νῦν. Καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὰς δαπάνας διακριτέον:

α) Τὰς ἀναγκαίας· ὡς πρὸς αὐτὰς καὶ ἐν τῇ § 5 λέγεται, πᾶν ὅ,τι κατὰ τὸ ἀρχαιότερον δίκαιον ἰσχυεν, ὅτι δηλ. ἐλαττοῦσιν ipso iure τὴν προίκα. Περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ κανένος τούτου (impensae necessariae ipso iure dotem minuunt) ἔρα ἀνωτέρω σελ. 173 ἐπ., ἐνθα καὶ ἀνεπτύχθη ὁ τρόπος τῆς διεξαγωγῆς τούτου· ἐκεῖ ἀνεπτύχθη καὶ ὅτι, ἐν ἣ περιπτώσει ἡ προίξ δὲν εἶναι διατετιμημένη καὶ δὲν συνίσταται καθόλου ἢ ἐν μέρει εἰς χρήματα, ὁ ἀνὴρ δύναται νὰ παρακρατήσῃ τὴν προίκα μέχρις οὗ ἀποζημιωθῇ διὰ τὰς δαπάνας ταύτας· ἡ παρακρατήσις αὕτη ἰσχύει καὶ μετὰ τὴν διάταξιν τῆς § 5. Πρὸς βλ. καὶ § 37 Inst. de act. (4.6).

¹ Πρὸς βλ. τὴν διάταξιν τοῦ Κωνσταντίνου ἐν const. 1 C. Theod. de rep. (3.16), τὴν διάταξιν 2 C. Theod. de dotis (3.13) τοῦ Ἰουλιανοῦ (360), τὴν καταργουσαν τὴν τοῦ Κωνσταντίνου, τὴν const. 2 C. Th. de rep. (3.16) τοῦ Ὀνωρίου, Θεοδοσίου καὶ Κωνσταντίνου (421). Πρὸς βλ. τὴν Nov. Valent. III. tit. XXV. ἐν ἔτει 439 (Nov. Th. II. tit. XXII. § 1). Πρὸς βλ. C z y h l a r ' z αὐτ. σελ. 354 ἐπ.

β) Τὰς ὠφελίμους δαπάνας, (*impensae utiles*). Τὸ πρὸς ἀπαιτήσιν αὐτῶν δικαίωμα τοῦ ἀνδρὸς εὐ μόνον δὲν αἴρεται διὰ τῆς προκειμένης διατάξεως, ἀλλὰ τοῦναντίον καθίσταται ἀγώγιμον παρεχομένης πρὸς τοῦτο τῆς *actio mandati contraria* καὶ τῆς *actio negotiorum gestorum contraria*, ἐνῶ δηλ. κατὰ τὸ ἀρχαιότερον δίκαιον ὁ ἀνὴρ εἶχε δικαίωμα παρακατασχέσεως διὰ τὰς δαπάνας ταύτας μόνον ἐὰν καὶ καθόσον αὐταὶ ἐγένοντο συναινέσει τῆς γυναικὸς, ἥδη ὁ Ἰουστινιανὸς καθιστᾷ αὐτὰς ἀπαιτητὰς (διὰ τῆς *actio negotiorum gestorum*) καὶ ἐν ᾗ περιπτώσει ἐλλείπει ἡ συναίνεσις τῆς γυναικὸς. Τὸ ὅτι, αὐστηρῶς ἐξεταζομένου τοῦ πράγματος κατὰ τὰς γενικὰς ἀρχάς, εὐδεμία τῶν ἀγῶν τούτων ὑφίσταται, ἀναγνωρίζει ἐμμέσως καὶ αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ, λέγων: «Εἰ μὲν ἡ βούλησις τῆς γυναικὸς παρενετέθη, ἡ μανδάτι ἀγωγὴ ἐξ ἡμετέρας αὐθεντίας τῷ ἀνδρὶ κατὰ τῆς γυναικὸς φιλοτιμείσθω...» (τὸ κατὰ πόδας ἐν σχολίῳ d. IV. 662). Πρβλ. καὶ συνέχειαν τούτου: «Κρί φησι τὸ ῥητὸν ἐξηγούμενος ὁ Θαλέλαιος· ἐπειδὴ γὰρ δεσπότης ἐστὶν ὁ ἀνὴρ τῶν προικιμαίων πραγμάτων, καὶ περὶ τὰ ἴδια δαπανᾷ· πῶς δύναται εἶναι μανδάτι ἐξ ὧν τις ποιεῖ περὶ τὰ ἴδια πράγματα; διὰ τοῦτο οὖν ὡς ἐξ αὐθεντίας ἰδίας τοῦτο εἶπεν ἡ διάταξις».

Ὡς ἐκ τῆς ἐν τῇ διατάξει ταύτῃ ῥήσεως τοῦ αὐτοκράτορος: ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ δαπανήματα μηκέτι ἔστω παρακατάσχεσις, ἐξάγεται, ὁ ἀνὴρ δὲν ἔχει δικαίωμα παρακρατήσεως, ἀλλ' ὑποχρεοῦται νὰ παραδώσῃ τὴν προῖκα καὶ ν' ἀπαιτήσῃ εἴτα δι' ἀγωγῆς ἀποζημιῶσιν διὰ τὰς δαπάνας ταύτας.—Ἐκ τούτου ὅμως δὲν ἔπεται ὅτι ὁ ἀνὴρ δὲν δύναται νὰ προτείνῃ εἰς συμψηφισμὸν τὴν ἀπαίτησιν αὐτοῦ ταύτην· τοῦναντίον πολλὰ χωρία τῶν Πανδεκτῶν, ἅτινα ἀρχικῶς ἐπραγματεύοντο περὶ παρακρατήσεως ἐτροποποιήθησαν συμφώνως τῷ πνεύματι τῆς § 5 C. h. t. (5.13), ἀντικατασταθείσης τῆς λέξεως *retentio* διὰ τῆς *compensatio*. Πρβλ. λ.χ. L.

66 § 1, L. 15 § 1, L. 7 § 5 D. sol. matr. (24.3) Βασ. (28.8) ξγ'. αὐτ.: «...Εἰ δὲ μὴ ἀποδίδοται μοι ἀντιλογίζομαι τὴν τιμὴν εἰς τὴν προῖκα». Βασ. αὐτ. ιε'. καὶ ζ'. αὐτ. Πρβλ. C z y h l a r z αὐτ. σελ. 386. Πρβλ. ὁμως καὶ B e c h m a n n αὐτ. II. σελ. 270. Ὅρα ἔτι D e r n - b u r g: Compensation ἐκδ. 2 σελ. 162 - 167 καὶ τὸν αὐτὸν ἐν Pand. III. § 22 σημ. 13.

Ἐν L. 8 de impensis (25.1) Βασ. (28.10) η'. λέγεται ὅτι ὁ ἀνὴρ δὲν δύναται ν' ἀπαιτήσῃ τὰς ὠφελίμους δαπάνας ἐν ἣ περιπτώσει αὐταὶ εἰσὶν ὑπέρμετροι· ὡς λ.χ. ἐὰν λαβὼν τις ὡς προῖκα μίαν ἀποθήκην, κατασκευάσῃ ἐπ' αὐτῆς οἰκίαν καὶ δαπανήσῃ τοσαύτην ποσότητα, ὥστε ἡ γυνὴ διὰ ν' ἀποζημιώσῃ τὸν ἄνδρα εἶναι ἡναγκασμένη νὰ ἐκποιήσῃ ἐλόκληρον τὸ κτῆμα. Πρβλ. Π α π α ρ ρ η γ ό π ο υ λ ο ν αὐτ. σελ. 248 ἐπ.

γ) Τὰς πολυτελεῖς δαπάνας (impensae voluptuosae). Ὁ ἀνὴρ οὐδὲν δικαίωμα ἀποζημιώσεως ἔχει· δύναται μόνον κατὰ τὰς γενικὰς ἀρχὰς ν' ἀφαιρέσῃ τὰ προστεθέντα (ius tollendi), ἀδιαφόρως ἂν αἱ δαπάναι αὐταὶ ἐγένοντο τῇ βουλήσει τῆς γυναικός, ἢ μή. Περὶ τούτου ὄρα ἄνωτ. σελ. 86 ἐπ.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰς retentiones propter res donatas καὶ propter res amotas ἰσχύει τὸ αὐτό, δηλ. δὲν δύναται μὲν ὁ ἀνὴρ νὰ παρακρατήσῃ ἔνεκα τούτων τὴν προῖκα, ἔχει ὁμως εἰδικὰς ἀγωγὰς πρὸς ἀπαίτησιν τούτων. Πρβλ. σχολ. g. IV. 663: «...μηδεμιᾶς ῥετεντίονος γινομένης . . . μηδὲ τῆς ob res donatas, ἐπειδὴ ἔξεστι τῷ δωρουμένῳ ἢ φαινόμενα τὰ πράγματα ἐκδικεῖν διὰ τῆς in rem, ἢ μὴ φαινόμενα διὰ οὐτιλίας in rem ἢ διὰ τοῦ κονδικτιτζίου ἀπαιτεῖν· ἀλλ' οὐδὲ ἢ ob res amotas χρειώδης ἐστίν. Ἔστι γὰρ ἢ ῥέρουμ ἀμοτάρουμ ἀγωγή καὶ τὰ ἐξῆς, ὡς ἐν τῷ Βασιλικῷ κεῖται». Πρβλ. καὶ τὸ σχολ. h IV. 665 τοῦ Θεοδώρου.

Ἐν τέλει παρατηρητέον, ὅτι οἱ περιορισμοὶ τῆς actio rerum amotarum δὲν ἰσχύουσι παρ' ἡμῖν, καθότι ὁ ποι-

νικῶς ἡμῶν νόμος τιμωρεῖ καὶ διαρκοῦντος τοῦ γάμου τὰς ὑπὸ τῶν συζύγων κατ' ἀλλήλων γενομένας κλοπὰς, καὶ ἐπομένως δύναται καὶ διαρκοῦντος τοῦ γάμου νὰ ἐγερθῇ ἡ περὶ ἀποδόσεως τῶν κλοπιμαίων ἀγωγή. Πρβλ. Παπαρρηγόπουλον αὐτ. σελ. 251.

Γ'. Ὁ Ἰουστινιανὸς τὴν ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθεῖσαν ἀγωγήν ἐκήρυξε κληρονομητὴν, ἀκολουθήσας κατὰ τοῦτο τὸ ἐπὶ τῆς ἀρχαίας *actio ex stipulatu* ἰσχύον δίκαιον· ἄρα, μὴ λαμβανομένης προῶς ὑπ' ὄψει τῆς ὑπερμερίας τοῦ ὀφειλέτου καὶ τοῦ τρόπου τῆς διαλύσεως τοῦ γάμου, οἱ κληρονόμοι τῆς γυναικὸς ἔχουσι πάντοτε δικαίωμα πρὸς ἀπαίτησιν τῆς προικὸς: «*Maneat ex stipulatu actionis ius ad successores et sine mora transmissionis incorruptum*». Κατὰ τὸ νεώτερον λοιπὸν δίκαιον, οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γείνη περὶ *lucrum dotis*, ἐκτὸς ἐὰν συνεφωνήθῃ τι ῥητῶς περὶ τούτου. Πρβλ. *G l ü c k* αὐτ. XXVII. σελ. 165, *C z y h l a r z* αὐτ. σελ. 168.

Δ'. Καὶ αἱ ἐπὶ τῆς *actio rei uxoriae* πρὸς ἀπόδοσιν τῆς προικὸς ῥηθεῖσαι προθεσμίαι, μετεβλήθησαν. Ἐν § 7 ὁ Ἰουστινιανὸς λέγει: «Ἐπειδὴ δὲ ἡ μὲν τὴν προῖκα ἀπαιτοῦσα ἀγωγή παραχρῆμα ἀπαιτεῖ πᾶσαν τὴν προῖκα, ἡ δὲ περὶ τῆς ἀναλήψεως τῆς προικὸς ἀγωγή τὰ σταθμώμενα καὶ ἀριθμούμενα ἢ μετρούμενα διὰ τριῶν ἐνιαυτῶν ἀπαιτεῖ, καὶ οὐδὲ εἰς ὀλόκληρον ἐκινεῖτο, ἀλλ' εἰς ὅσον ὑπὸρρει· καὶ ἡ τὴν προῖκα ἀπαιτοῦσα ἀγωγή σήμερον εἰς τοσοῦτον κινεῖσθω, εἰς ὅσον ὁ ἀνὴρ εὐπορεῖ· ἐκτιθέσθω δὲ ἀσφάλειαν τῇ γυναικί, ὥς, ἐὰν ἐπικτήσῃται, καταβαλεῖ αὐτῇ· ἡ δὲ ἀπαίτησις μήτε διὰ τριῶν ἐνιαυτῶν γινέσθω, ὥς ἐπὶ τῆς ἀναλήψεως τῆς προικὸς, μήτε παραχρῆμα, ἀλλὰ δι' ἐνιαυτοῦ καταβαλλέσθω τὰ σταθμώμενα ἢ ἀριθμούμενα ἢ μετρούμενα· τὰ μέντοι γε λοιπὰ πράγματα παραχρῆμα καταβαλλέσθωσαν· εἰ δὲ ἀναβέλλεται ὁ ἀνὴρ καταβαλεῖν παραχρῆμα ἢ μετὰ ἐνιαυτοῦ πτωδρομὴν τὰ ὀφείλοντα καταβληθῆναι, καὶ ὑπὲρ τῶν κινήτων τῶν τόκους ἀπαιτεῖται, καὶ τοὺς καρποὺς τῶν ἀκινήτων

ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῆς λύσεως τοῦ γάμου, καὶ τὰ ἐνοίκια, καὶ τὰ ναῦλα, καὶ πάντα ἕτερον καρπὸν». Πρβλ. Ἀρμενόπουλον (4.10) 46.

Ἐκ τοῦ νόμου τούτου ἐξάγεται ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς ἀντὶ τῆς διακρίσεως εἰς ἀντικαταστατὰ καὶ μὴ ἀντικαταστατὰ, ἣτις ἴσχυε κατὰ τὸ ἀρχαιότερον δίκαιον, καθέροϊ τὴν εἰς κινητὰ καὶ ἀκίνητα διάκρισιν. Καὶ τὰ μὲν ἀκίνητα, δεῖον ν' ἀποδοθῶσιν ἀμέσως μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου, ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει ὁ ἀνὴρ ἢ οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ ὑποχρεοῦνται μετὰ τοῦ κυρίου πράγματος ν' ἀποδώσωσι καὶ τοὺς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης καρποὺς· τὰ δὲ κινητὰ καὶ τὰ ἀσώματα μετὰ παρέλευσιν ἔτους ἀπὸ τῆς λύσεως τοῦ γάμου, ἄλλως παράγεται ὑποχρέωσις εἰς παροχὴν νομίμων τέκων, ὧν τὸ ποσὸν ὀρίζεται ἐν τῇ διατάξει εἰς 4⁰/. Οὐχ ἦττον προκειμένου περὶ καρποφόρων πραγμάτων, ὁ ἀνὴρ ὑποχρεοῦται εἰς τὴν ἀπόδοσιν καὶ τῶν καρπῶν τοῦ ἔτους τούτου. Πρβλ. Windscheid αὐτ. § 502, Czylharz αὐτ. σελ. 389, Παπαρρηγόπουλον αὐτ. § 173, Καλλιγᾶ αὐτ. § 108.—Ὡς πρὸς τὰ λοιπὰ ἰσχύει πᾶν ὅτι ἀνωτέρω ἐλέχθη ἐπὶ τῆς actio rei uxoriae. Παρατηρητέον δὲ μόνον ἐνταῦθα ὅτι διὰ τοῦ ἀπὸ 22 Μαΐου 1882 νεωτέρου ἡμῶν νόμου, μετεβλήθη ἡ τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου ὡς πρὸς τὸ ποσὸν τῶν τέκων διάταξις, καθότι κατὰ τὸ ἄρθρον 1 τοῦ νόμου τούτου παντὸς ἀστικοῦ χρέους ὁ τέκος συνίσταται εἰς 8 τοῖς ἑκατόν.

Ε'. Τὸ beneficium competentiae, ὅπερ ἀπήλκυεν ὁ διὰ τῆς actio rei uxoriae ἐνχρόμενος, παρεφυλάχθη καὶ ἐνταῦθα. Ἐν τῇ σημειωθείσῃ § 7 λέγεται τοῦτο μόνον περὶ ἀνδρός: «καὶ ἡ τὴν προῖκα ἀπαιτοῦσα ἀγωγὴ σήμερον εἰς τοσοῦτον κινεῖσθω, εἰς ὅσον ὁ ἀνὴρ εὐπορεῖ», οὐχ ἦττον οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπολείπεται ὅτι τοῦ εὐεργετήματος τούτου ἀπολαύουσιν καὶ ὁ ἐξουσιαστικὴς κατὰ τὸ ῥωμαϊκὸν δίκαιον καὶ τὰ τέκνα τοῦ ἀνδρός. Πρβλ. Περὶ τούτου L. 12. 14 pr. L. 15 § 2, L. 16. 17 § 2, L. 18 pr. D. sol. matr. (24.3). Τοῦ εὐεργετήματος

τούτου ἀπολαύουσι τὰ ἄνω βηθέντα πρόσωπα οὐ μόνον ἀπέναντι τῆς γυναικός. ἀλλὰ καὶ ἀπέναντι τῶν κληρονόμων αὐτῆς. L. 27 D. sol. matr. (24.3), Βασ. (28.8) κζ'. : «Ὅσα τῆς γυναικὸς κινούσης ἐπὶ τῇ προικὶ παραφυλάττεται, τὰ αὐτὰ γίνεται καὶ ἐπὶ τοῦ κληρονόμου αὐτῆς».

Ἡ εὐπορία κρίνεται κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐκδόσεως τῆς ἀποφάσεως. Πρβλ. L. 15 pr. D. h. t. (24.3), Βασ. (28.8) ιε'. : «Ἐν δὲ τῷ καιρῷ τῆς ψήφου σκοπεῖται ἡ εὐπορία τοῦ ἀνδρός». Πᾶσα σύμβασις, δι' ἧς παραιτεῖται ὁ ἀνὴρ τοῦ εὐεργετήματος τούτου, εἶναι ἄκυρος ὡς ἀντιβαίνουσα εἰς τὰ χρηστὰ ἥθη. L. 14 § 1 D. h. t. (24.3). Ἄν δὲ τέλος ὁ ἀνὴρ δολίως ἡλάττωσε τὴν περιουσίαν αὐτοῦ ἢ ἀπώλεσε τὸ προικιμαῖον, τότε τὸ εὐεργέτημα ἀργεῖ. Πρβλ. L. 18 § 1 D. h. t. (24.3), Βασ. (28.8) κη'. Πρβλ. σχολ. e. IV. 382.

ΣΤ'. Ὅσον ἀφορᾷ τ' ἀντικείμενα τῆς ἀποδόσεως, πραγματευθησόμεθα ἐν ἐκτάσει ἐν τῷ ἐπομένῳ βιβλίῳ. Ἐνταῦθα ῥητέον μόνον, ὅτι ὡς πρὸς τοῦτο κατ' οὐδὲν μετεβλήθη τὸ ἀρχαιότερον δίκαιον.

Ζ'. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀπόδειξιν, παρατηρητέον τὰ ἐπόμενα: Ὁ ἐνάγων διὰ τῆς ἀγωγῆς ταύτης, ὅπως ἐξέλθῃ νικητῆς, ὀφείλει ν' ἀποδείξῃ ἔνθεν μὲν τὴν σύστασιν τῆς προικός, ἔνθεν δ' ὅτι ὑπάρχει περίπτωσις ἀποκαταστάσεως· ταῦτα ἀποτελοῦσι τὴν βάσιν τῆς ἀγωγῆς αὐτοῦ καὶ συνεπῶς δεόν ν' ἀποδειχθῶσιν. — Οὐχ ἥττον ἐνταῦθα γεννᾶται τὸ ζήτημα: τί ἰσχύει ἐν ἡ περιπτώσει ὑποσχέθη τις τῷ ἀνδρὶ προῖκα; Ὑποχρεοῦται ὁ ἐνάγων ν' ἀποδείξῃ καὶ τὴν καταβολὴν τοῦ ὑποσχεθέντος;

Εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο δεόν ν' ἀπαντήσωμεν καταφατικῶς διὰ τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν ἐνάγων εἶναι αὐτὸς ὁ ὑποσχεθεὶς ἢ ὁ κληρονόμος αὐτοῦ, ὡς καὶ ἐν γένει διὰ τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ὁ ἀνὴρ δὲν ἐνέχεται διὰ τὴν εἴσπραξιν τοῦ ὑποσχεθέντος αὐτῷ. «Τὴν προῖκα ἢ ἀρίθμησις, οὐχ ἡ γραφὴ τοῦ προικίου συμβολαίου ποιεῖ. Καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἀγνοεῖς, οὕτως σε πρὸς τὴν ἀπαί-

τησιν τῆς προικὸς δύνασθαι δεχθῆναι, ἐὰν τὴν προῖκα δοθῇσαν ἐν αὐτῇ τῇ ἀληθείᾳ ἀποδεικνύης· τοὔτέστι, μὴ ἐν χάρτῃ μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ ἐν αὐτῷ τῷ πράγματι ἢ προῖξ ἐπεδόθῃ». Πρβλ. Const. 1. C. de dot. caut (5.15), Βασ. (29.5) μα'.¹ Ἐὰν ὁμῶς ὁ ἀνὴρ ἐνείχετο διὰ τὴν εἰσπραξιν τοῦ ὑποσχεθέντος, τότε ὁ ἐνάγων δὲν ὑποχρεοῦται ν' ἀποδείξῃ καὶ τὴν καταβολὴν τῆς προικὸς· ὁ ἀνὴρ ἢ σχετ. οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ ὑποχρεοῦνται νὰ παράσχωσιν ὁλόκληρον τὴν προῖκα καὶ ἐν ἣ περιπτώσει δὲν εἰσέπραξεν αὐτὴν ὁ ἀνὴρ ἢ δὲν εἰσέπραξεν αὐτὴν ἐξ ὁλοκληρίου, ἐκτὸς ἐὰν δυνηθῶσι ν' ἀποδείξωσιν ὅτι ἢ μὴ εἰσπραξίς τοῦ ὑποσχεθέντος ἐπῆλθεν ἄνευ πταίσματος, ὅτε βεβαίως ἀπαλλάσσονται πάσης ὑποχρεώσεως. Πρβλ. D e r n b u r g αὐτ. III. § 23. Περὶ τούτου ἐπραγματεύθημεν καὶ ἀνωτέρω.

Ὡς πρὸς τὴν ἀπόδειξιν τῆς καταβολῆς τῆς προικὸς, τῆς ἀριθμήσεως κατὰ τὰ Βασιλικά, ἰσχύουσιν οἱ γενικοὶ κανόνες, ἄρα αὕτη δύναται ν' ἀποδειχθῇ δι' ἐγγράφου, ἐν ᾧ ὁ ἀνὴρ ὁμολογεῖ τὴν λῆψιν τῆς προικὸς. Οὐχ ἥτιον ἐνταῦθα ἐρωτᾶται· ἐπιτρέπεται κατὰ τοιούτου ἐγγράφου ἢ ἔνστασις ὅτι ἢ προῖξ π ρ ά γ μ α τ ι δ ἐ ν κ α τ ε β λ ή θ η, ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἐπιτρέπεται κατὰ τοιούτου ἐγγράφου ἢ ἔνστασις τῆς ἀναργυρίας (exceptio non numeratae pecuniae); Ὡς γνωστόν, οἱ Ῥωμαῖοι ἐπὶ δανείου ἐδέχθησαν ὅτι τὸ ἔγγραφον ἐν ᾧ τις ὁμολογεῖ ὅτι ἔλαβε τὸ δάνειον, οὐδεμίαν ἀποδεικτικὴν ἰσχὺν ἔχει ἐντὸς δύο ἐτῶν, καὶ τοῦτο πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ κινδύνου, ὃν διέτρεχέ τις ἐν ἣ περιπτώσει χάριν εὐκολίας ἢ ἐνεκεν ἄλλων λόγων ὑπέγραφε καὶ ἔπεμπεν εἰς τὸν δανειστὴν αὐτοῦ τὸ τῆς παραλαβῆς ἔγγραφον πρὶν ἢ

¹ Ἐννοεῖται ὅτι μόνον ὑπὸ τὴν ἔτοψιν ταύτην εἶναι ἀληθῆς ἡ ἀρχὴ αὕτη, καθότι ἄλλως, ὡς καὶ ἀνωτέρω πολλάκις ἐρρήθη, ἡ προῖξ δὲν συνιστᾶται τὸ πρῶτον διὰ τῆς καταβολῆς, ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπόσχεσις αὐτῆς, προϋποτιθεμένου ὅτι ἐτελέσθη ὁ γάμος, ἀποτελεῖ προῖκα.

λάβῃ πράγματι τὰ χρήματα· μετὰ τὴν πάροδον τῶν δύο ἐτῶν τὸ πρῶτον, ἀποκτᾷ τὸ ἔγγραφον πλήρη ἀποδεικτικὴν ἰσχύν, ἀποτελεῖ *praesumptio juris et de jure*.¹ Ἰσχύει καὶ ἐνταῦθα τὸ αὐτό; δύναται ὁ προικολήπτης, ὁ ὁμολογήσας εἴτε ἐν προικοσυμφώνῳ εἴτε ἐν ἰδιαιτέρῳ ἔγγράφῳ τὴν λῆψιν τῆς προικὸς, ν' ἀρνηθῇ εἴτα τὸ γεγονὸς τοῦτο; ἀποτελεῖ ἢ ἐν τῷ ἔγγράφῳ ὁμολογία αὐτοῦ *praesumptio juris et de jure* ἢ μήπως αὕτη ὥς ἐπὶ τοῦ δανείου, ἐντὸς ὠρισμένου χρόνου οὐδὲν ἀποδεικνύει; — Τὸ ζήτημα τοῦτο δέον κατὰ τὸ ῥωμαϊκὸν δίκαιον νὰ λυθῇ διὰ τῆς ἐξῆς διακρίσεως:

α) Ἄν ὁ ἀνὴρ μετὰ τὴν σύνταξιν τοῦ προικῶου συμβολαίου (*instrumenta dotalia* ἢ *nuptialia*, *tabulae dotales* ἢ *nuptiales*), ἐν ᾧ ἐγένετο αὐτῷ ἢ τῆς προικὸς ὑπόχρεσις, ἐξέδοτο ἰδιαίτερον ἔγγραφον, ἐν ᾧ ὁμολογεῖ τὴν τῆς προικὸς λῆψιν [...γένονεν ἀποληπτικὴ ἰδιαζόντως παριστώσα τὸν ἄνδρα τὴν προῖκα λαβεῖν. Σχολ. n. III. 360 (τίμ. II. σελ. 665)], τότε ἐναγόμενος οὗτος πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς προικὸς, δὲν δύναται νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι δὲν παρέλαβε τὴν προῖκα· ἢ μετὰ τὴν σύνταξιν τοῦ προικῶου συμβολαίου ὁμολογία αὐτοῦ, ἀποτελεῖ πλήρη ἀπόδειξιν, ἀποκλείουσα πᾶσαν ἀνταπόδειξιν. Const. 14 § 1 C. de non. num. pec. (4.30). Πρβλ. καὶ σχολ. n. III. 360: «...εἰ οὖν μεθὲ ἐν τοῖς γαμικοῖς συμβολαίοις ἐγγράφη τὸ δοθῆναι προῖκα τὸσην πρὸς τὸν ἄνδρα, γένηται καὶ ἀπόδειξις παρ' αὐτοῦ, καὶ ὁμολγήσει ἐν αὐτῇ ἀπολαβεῖν τὴν προῖκα, ἢ τῆς ἀναργυρίας

¹ Πρβλ. σχολ. 1. III. 360: «Διότι τὸν μὲν δανείσασθαι μέλλοντα εἰκὸς ἐστὶν ὑπὸ ἀνάγκης βιάζομενον, βουλόμενον τῷ δανειστῇ ὁμόλογον ποιεῖν, καὶ πρὸ τοῦ προβῆναι τὴν ἀπαρίθμησιν, καὶ μὴ ἐν μόνον συνθεῖναι, ἀλλὰ καὶ δύο, εἰ βούλοιτο, μόνον σκοπὸν ἔχοντα δανεῖσαι. Τοὺς δὲ τοιούτους ποῖος ἀνάγκης θόρυβος, ποίου δὲ βίου βία, μὴ γενομένης καταβολῆς, ὁμόλογον συνθεῖναι ἠνάγκασεν»;

παράγραφῃ χώραν οὐκ ἔχει ἔκτοτε». Πρβλ. καὶ σχολ. n. III. 361. Πρβλ. G n e i s t: Die formellen Verträge etc. etc. (Berlin 1845) σελ. 44, C z y h l a r z αὐτ. σελ. 401 ἐπ., Π α π α ρ ρ η γ ό π ο υ λ ο ν αὐτ. σελ. 243, W i n d s c h e i d αὐτ. § 508 σημ.1. Πρβλ. ἐν τούτοις S i n t e n i s αὐτ. § 96 σημ. 30.

β) Ἐὰν ὁ ἀνὴρ ὁμολογῇ ἐν αὐτῷ τῷ προικῶν συμβολαίῳ τὴν τῆς προικὸς λήψιν, τότε χωρεῖ ἐνστασις ἀναργυρίας. Πρὸς τοῦτο ἔχει πρῶτον τὴν πρὸ τῆς const. unic. Cod. de rei uxoriae act. (5.13) ἐκδοθεῖσαν διάταξιν 3 C. de dote cauta (5.15) καθ' ἣν:

In dotibus, quas datas esse dotalibus instrumentis conscribi moris est, cum adhuc nulla datio, sed pollicitatio tantum subsecuta sit, liceat non numeratae pecuniae exceptionem opponere non solum marito contra uxorem vel heredes eius morte mulieris vel repudio dissoluto matrimonio, sed etiam heredibus mariti, cuius morte dissolutum est matrimonium, socero etiam vel eius heredibus, si cum filio suo dotem suscepisse dotalibus instrumentis scriptum sit, omnique personae, quam dotem suscepisse una cum marito conscribitur, et eius similiter heredibus, ita tamen, ut intra annum tantum continuum a morte mariti vel mulieris vel missione repudii computandum ea licentia detur». Κατὰ τὴν διάταξιν ταύτην ὁ ἀνὴρ, ὁ ἐξουσιαστής καὶ οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ δύνανται ἐντὸς ἔτους ἀπὸ τῆς λύσεως τοῦ γάμου νὰ προσβάλλωσι διὰ τῆς querella· ἢ exceptio non numeratae pecuniae ἢ dotis τὴν ἀποδεικτικὴν ἰσχὺν τοῦ προικῶν τούτου συμβολαίου. Εἴτα (ἐν ἔτει 539) ἔχομεν τὴν Νεαράν 100: «Περὶ τοῦ χρόνου τῆς ἐπὶ τῇ προικὶ ἀναργυρίας», δι' ἣς καθιεροῦνται ἕτεραι προθεσμίαι· κατ' αὐτήν: «Ἐὰν δύο ἐν αὐτοῖς συνοικήσειέ τις τῇ γαμετῇ αὐτοῦ ἢ καὶ ἐλάττω, καὶ εἰ σιγήσῃ περὶ τὴν ζήτησιν τῆς προικὸς, οὐδὲν ἀδικεῖται, ἀλλ' εἴσω

ἐτέρου ἐνιαυτοῦ τὰ τῆς μέμφεως κινεῖ· εἰ δὲ πλείονα δι-
 τίας, ἐλάττονα δὲ δεκαετίας ἐκταθῇ τὸ συνοικήσιον, δύ-
 νηται μέμφεσθαι, ὥς οὐκ ἔλαβε τὴν προῖκα. Εἰ δὲ εἴσω
 τῶν δέκα οὐ μέμφεται, οὐκ ἔχει ἄδειαν μετὰ τὴν δε-
 κατείαν τοῦτο πράττειν· οὐδὲ τὸν ἐνιαυτὸν δίδομεν ἐτι-
 τοῖς αὐτοῦ κληρονόμοις. Τὰ αὐτὰ κρατεῖ, καὶ ῥεπουδίῳ
 διαλυθῇ ὁ γάμος. Διαμαρτυρίαν δὲ ὀφείλει ποιεῖν ἢ ἐν
 γράμμασιν ἢ ἐν δικαστηρίῳ, γινωσκομένην τῷ μέρει τῆς
 γυναικός. Συνελόντες τρίνυν εἰπεῖν, εἴσω διτίας τοῦ γά-
 μου λυθέντος ἔξεστι μέμφεσθαι τῷ ἀνδρὶ περὶ ἀναργυρίας
 εἴσω ἐτέρου ἐνιαυτοῦ. Εἰ δὲ ἄχρι δεκαετίας ὁ γάμος ἐκ-
 ταθῇ, τῷ ἀνδρὶ δίδομεν ἄδειαν μέμφεσθαι καὶ τῶν κλη-
 ρονόμων αὐτοῦ μηνῶν εἴσω τριῶν. Εἰ δὲ ἐξέλθῃ ἡ δεκαε-
 τία, οὐκ ἔστι ζήτησις, τοῦ χρόνου προσάπαξ ἐξαρκούντος
 τῇ γυναικί. Εἰ δὲ ἀφῆλιξ ἢ ὁ ἀνὴρ, ἐκ τοῦ καιροῦ τῶν
 γάμων δίδομεν χρόνον δωδεκαετίας, ὥστε εἴσω τοῦ εἰ-
 κοστοῦ ἐβδόμου μέμφεσθαι τῇ τῆς προικὸς ἀναργυρίᾳ.
 Τελευτῶντος δ' αὐτοῦ εἴσω τοῦ χρόνου ἔχειν τοὺς κληρο-
 νόμους ἐνιαυτὸν εἰς μέμψιν. Εἰ δὲ ἀφίληκες εἶεν οἱ τοῦ
 μεμφαμένου κληρονόμοι, εἴτε τελείου, εἴτε ἀτελοῦς, πεν-
 τετείαν ἐχέτωσιν εἰς τὸ κινήσαι τὴν μέμψιν ἐπὶ τῇ ἀναρ-
 γυρίᾳ». Σχολ. π. III. 361 (τόμ. 2 σελ. 665). "Ἀρα κατὰ
 τὴν Νεαράν ταύτην ἐὰν ὁ γάμος διήρκεσε δύο ἔτη ἢ
 ἔλαττον, τότε δύναται ὁ ἀνὴρ καὶ οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ ἐν-
 τὺς ἐνδὺς ἔτους ἀπὸ τῆς λύσεως τοῦ γάμου νὰ προτείνωσι
 τὴν ἐνστάσιν τῆς ἀναργυρίας, οὕτως ὥστε ὁ ἐνάγων ὀφεί-
 λει δι' ἄλλων ἀποδεικτικῶν μέσων ν' ἀποδείξῃ τὴν κατα-
 βολὴν τῆς προικός· ἐὰν ὁ γάμος διήρκεσε πλέον μὲν τῶν
 δύο ἔλαττον ὅμως τῶν δέκα ἐτῶν, τότε ὁ τε ἀνὴρ καὶ οἱ
 κληρονόμοι αὐτοῦ ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ προτείνωσι τὴν
 ἐνστάσιν τῆς ἀναργυρίας ἐντὺς ἐτῶν τριῶν μη-
 νῶν ἀπὸ τῆς διαλύσεως τοῦ γάμου· ἐὰν ὁ
 γάμος διήρκεσε δέκα ἢ καὶ πλείότερα ἔτη, τότε δὲν δύνα-
 ται πλέον νὰ προτείνῃ τὴν ἐνστάσιν τῆς ἀναργυρίας, καὶ
 ἢ ἐν τῷ προικῷ συμβολαίῳ ὁμολογία αὐτοῦ ἀποτελεῖ

πλήρη ἀπόδειξιν τῆς παραλαβῆς τῆς προικὸς. (Περὶ τῆς τροποποιήσεως τῶν προθεσμιῶν τούτων διὰ τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ὁ ἀνὴρ εἶναι ἀνήλικος, πρβλ. ἀνωτέρω τὸ καίμενον τῆς Νεαρᾶς).

Ὅθεν καὶ ὁ ἀνὴρ, ὡς καὶ ὁ ἐκ δανείου ὀφειλέτης, δύναται νὰ προτείνῃ τὴν ἔνστασιν τῆς ἀναγκυρίας *exceptio non numeratae pecuniae* ἢ ὡς ἐν *const. 14 § 1 C. de non num. pec. (4.30)* λέγεται *exceptio non numeratae dotis*.—Περὶ ταύτης ῥητέον εἰδικώτερον τὰ ἑξῆς:

1. Αὕτη χωρεῖ μόνον ἐν ἡ περιπτώσει ἐν τῷ προικῷ συμβολαίῳ ὁμολογεῖται ἡ τῆς προικὸς παράδοσις, ἀδιαφόρως ἂν ὁμολογῇ τοῦτο ὁ ἀνὴρ, ἡ γυνὴ ἢ ὁ πενθερός ἢ καὶ ἐὰν ἀπροσώπως ἐλέχθῃ: ἡ προὶξ παρεδόθη· καθότι ὁ ἀνὴρ σιωπηρῶς τοῦλάχιστον ἀποδέχεται τὴν δήλωσιν ταύτην. Πρβλ. *Gneist* αὐτ. σελ. 49.

2. Ἐὰν ἐντὸς τῶν ἄνω ῥηθειςῶν προθεσμιῶν προσβληθῇ ἡ τῆς καταβολῆς τῆς προικὸς ὁμολογία, τότε τὰ *instrumenta dotalia* ἀπόλλουσιν ὡς πρὸς τοῦτο τὴν ἀποδεικτικὴν αὐτῶν ἰσχὺν καὶ ὁ ἐνάγων ὀφείλει δι' ἄλλων μέσων ν' ἀποδείξῃ τὴν καταβολὴν τῆς προικὸς. Παρελθουσῶν τῶν προθεσμιῶν τούτων ἡ ἐν τῷ προικῷ συμβολαίῳ ὁμολογία ἀποτελεῖ πλήρη ἀπόδειξιν, μὴ ἐπιδεχομένην ἀνταπόδειξιν, καὶ τοῦτο οὐ μόνον διὰ τὴν πρὸς ἀνάληψιν τῆς προικὸς ἀγωγὴν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ὁ πρὸς τοῦτο δικαιούχος ἐνάγεται παρὰ τοῦ ἀνδρὸς πρὸς καταβολὴν τοῦ ὑποσχεθέντος· καὶ ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιπτώσει δύναται νὰ προταθῇ ἡ ἐν τῷ προικῷ συμβολαίῳ ὁμολογία, ἣτις ἤδη ἀποτελεῖ *praesumptio juris et de jure*. Πρβλ. *Windscheid* αὐτ. § 372 σημ. 9, *Czyhlarz* αὐτ. σελ. 402 καὶ *Schlesinger: Zur Lehre v. d. Formalcontracten* (2^{ον} Μέρος 1858) σελ. 275.

3. *Querella* ἢ ἡ *exceptio non numeratae pecuniae*, ὡς καὶ τὸ ὄνομα δηλοῖ, ἀναφέρεται μόνον ἐπὶ ἀντικαταστατῶν πραγμάτων. Πρβλ. *Sintenis* αὐτ. § 96

σήμ. 30 ἐν τέλει. Ὅρα Ἀρμενόπουλον (2.2) 7: «Ἡ διαφορὰ τοῦ μηδὲ ὅλως κινεῖσθαι τὴν περὶ προικὸς ἀναργυρίαν μετὰ τὴν ἀποληπτικὴν ἀπόδειξιν καὶ τοῦ ἐντὸς δέκα ἐνιαυτῶν κινεῖσθαι, αὕτη ἐστίν· ὅτε μὲν γὰρ τὸ κατ' εἶδος τῆς προικὸς ῥητῶς ἐμφέρεται τῇ ἀποδείξει, παρευθὺς ἀποκλείεται τῷ ἀνδρὶ καὶ τοῖς κληρονόμοις αὐτοῦ ἢ περὶ τῆς ἀναργυρίας παραγραφή· ὅτε δὲ καθ' ὁμάδα δηλοῦται ἐν ταύτῃ, ὥς τὴν προῖκα πᾶσαν εἶη λαβών, τὰς δέκα τυχόν ἢ εἴκοσι λίτρας, τότε ἡ δεκαετία τούτοις εἰς παραγραφὴν τῆς ἀναργυρίας ἐφήπλωται».

4. Ἡ ἔνστασις αὕτη προτείνεται κατὰ τῆς ἀγωγῆς πρὸς ἀνάληψιν τῆς προικὸς· οὐχ ἥττον ὁ ἀνὴρ δι' ἐγγράφου διαμαρτυρίας εἰς τὸν ὀφείλοντα καὶ μὴ καταβαλόντα τὴν προῖκα δύναται νὰ ἐξασφαλίσῃ ἑαυτῷ τὴν ἔνστασιν ταύτην. Πρβλ. C z y h l a r z αὐτ. σελ. 401. Περὶ τῆς διαμαρτυρίας ταύτης πρβλ. Νεαράν κεφ. I § 1: «... Διαμαρτυρίαν δὲ φάμεν οὐ τὴν ἐν ῥήμασι μόνην· πολλάκις γάρ τις ὀργῇ ἢ ἄλλῃ παρεμπесоῦσα πρόφασις τοιαῦτά τινα τὸν ἄνδρα παρασκευάζει λέγειν, ἢ καὶ ὁ μὲν εἶπεν οὐδέν, μάρτυρες δ' ἐωνημένοι ταῦτα καταψεύδονται· ἀλλὰ δεῖ τὴν ἐκμαρτυρίαν ἐν γράμμασιν εἶναι. Εἰ δὲ καὶ ἐν δικαστηρίῳ τυχὸν ποιήσασθαι τις αὐτὴν βουληθείη, δεῖ πάντως γνωσθῆναι τῇ γυναικὶ ἢ τῷ τὴν προῖκα ὅλως ἐπιδοῦναι καταγράψαντι. Ἐπεὶ τοί γε οὐδέν ἐστι τὸ κωλύον τὸν ἄνδρα αὐτὸν ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ τοῦτο πρᾶξαι, καὶ μέμψασθαι δῆθεν, καὶ τὸ μὲν μέρος τῆς γυναικὸς τὸ πραττόμενον ἄγνοεῖν, πρόνοιαν δὲ ἑαυτοῦ θέσθαι κατὰ μηδένα δύνασθαι τρόπον, τῷ γε καὶ ὅτι μέμψις αὐτῷ γέγονεν, ἄγνοοῦντι». Πρβλ. Παπαρηγόπουλον αὐτ. σελ. 243 ἐπ.

Καὶ ταῦτα μὲν κατὰ τὸ Ἰουστινιάνειον δίκαιον. Ἡ Ἐκλογὴ τοῦ Λέοντος μετέτρεψε ταῦτα, δρίσασα (III. α) ὅτι: «Ὁ ὁμολογῶν ἐγγράφως ἢ ἀγράφως ὑποδέξασθαι προῖκα καὶ μὴ πληρούμενος αὐτήν, μείζων ὢν τῶν κε'. ἐτῶν ἄδειαν ἔχει μετὰ τὸν γάμον μέχρι πενταετοῦς χρόνου καὶ μένον ταύτην ἐπιζητεῖν καὶ ἐντελῶς κομίζεσθαι, εὐπο-

ρούντων τῶν γονέων τῆς κόρης τὰ ὑποσχεθέντα αὐτῷ ἀποπληρῶσαι. Εἰ δὲ τοῦτο μὴ ποιήσῃ καὶ ἀμελήσῃ ταῦτα ἀποπληρωθῆναι, ὑποκείσθαι αὐτὸν τῷ μέρει τῆς γυναικὸς κατὰ τὴν δύναμιν τῶν παρ' αὐτοῦ ὁμολογηθέντων. Ὅτιτων δὲ ὑπάρχων μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν κε'. ἐτῶν καὶ ἐτέρων ε'. χρόνων δύναται ἐπιζητεῖν τὴν ὑποσχεθεῖσαν αὐτῷ προῖκα κατὰ τὴν αὐτοῦ ὁμολογίαν. Περαιουμένης γὰρ μετὰ τὸν ἐντελῆ χρόνον τῆς ὀρισθείσης προθεσμίας, μὴ ἔχειν αὐτὸν ἄδειαν κινεῖν περὶ τὴν ἀναργυρίαν τῆς τοιαύτης καὶ παρ' αὐτοῦ ὁμολογηθείσης προικὸς, ἀλλ' ὑποκείσθαι αὐτὸν καθὰ εἴρηται τῷ μέρει τῆς γυναικὸς κατὰ τὰ παρ' αὐτοῦ ὁμολογηθέντα». Ἄρα κατὰ τὸ δίκαιον τῆς Ἐκλογῆς ἐντὸς πέντε ἐτῶν ἀπὸ τῆς συνάψεως τοῦ γάμου δύναται ὁ εἰκοσιπενταετῆς ἀνὴρ νὰ ποιήσῃται χρῆσιν τῆς *exceptio* καὶ *querella non numeratae pecuniae*, ἐνῷ ἂν ὁ ἀνὴρ ἦναι μικροτέρας ἡλικίας, τότε ἡ πενταετία ἄρχεται ἀπ' ἧς ἐποχῆς ἐγένετο 25 ἐτῶν.

Τὰ μετὰ τὴν Ἐκλογὴν εἰσὶ λίαν ἀναμεμιγμένα: Ἐνῷ ἡ Ἐπαναγωγὴ τίτλ. XVIII. 26 ἐπαναλαμβάνει τὴν Νεαράν 100 μετὰ τροποποιήσεων ἢ μᾶλλον παρεξηγήσεών τινων,¹ ὁ Πρόχειρος νόμος τίτλ. IX. 11 τὸν ἀντίον ἀκρο-

¹ «Τῆς προικὸς μὴ ἐπιδοθείσης ἐν συνεστῶτι τῷ γάμῳ, εἰ μὲν πρὸ τριετίας τελευτήσῃ ὁ ἀνὴρ, οὐδεμίαν μέμψιν ἔσχε μὴ ἐπιζητήσας τὴν προῖκα· εἰ δ' ἐπέζησεν ἐν τῷ γάμῳ ἐνήλικος ὢν, ἕως δεκαετίας αὐτὸς ὑπόκειται ἐκ τῶν ἰδίων καὶ ὅθεν δύναται πληροῦν τῇ γυναικὶ τὴν προῖκα· εἰ δὲ ἀνήλικος ᾗ ἐν συνεστῶτι τῷ γάμῳ, μετὰ τὴν ἐνηλικιότητα ἐχέτω δεκαετίαν, καὶ εἰ μὴδὲ τότε ἀπαιτήσῃ τὴν προῖκα, πάλιν αὐτὴς ὑποκείσθω τῇ γυναικὶ. Εἰ δὲ μήτε κατὰ τὴν δεκαετίαν ὁ ἐν ὅλῃ τῇ συστάσει τοῦ γάμου ἀνήλικος ὢν, μήτε μετὰ τὴν ἐνηλικιότητα καὶ τὴν προσθήκην τῆς δεκαετίας μὴδὲν ἀπαιτήσας, τελευτήσῃ, πρὸς τοὺς κληρονόμους αὐτοῦ ἔστω ἡ ζημία. Ἐλλίπους δὲ τοῦ χρόνου ὄντος, εἴτε ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ γάμου ἐνηλικίου ὄντος, εἴτε τοῦ ἀπὸ τῆς ἀνηλικιότητος προκόψαντος εἰς τὸν ἐνήλικον χρόνον, συμπληρούσθωσαν μετὰ θανάτου αὐτοῦ οἱ εἰρημένοι χρόνοι, καὶ τότε οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ, εἰ μὲν ἐνήλικοι εἴσι, τριμήνου διάσκεψιν λαμβάνοντες καταβαλλέτωσαν τῇ γυναικὶ τὴν προῖκα· εἰ δὲ ἀνήλικοι ὑπάρχωσι, τελειούμενοι καὶ

λουθεῖ τὴν ἄνω σημειωθείσαν const. 3 C. de dot. caut. (5.15), ἐνῷ τέλος τὰ Βασιλικά (29.3) ἐπαναλαμβάνουσι τὸ κείμενον τῆς Νεαρᾶς 100. Ὁ Ἀρμενόπουλος (2.2) λίαν συγκεχυμένως περιέχει τὰς διαφόρους διατάξεις: ἐνῷ ἐν § 5 ἔχει τὴν διάταξιν τῆς const. 3 C. de dot. caut. (5.15). ἐν § 6 ἐκθέτει τὸ δίκαιον τῆς Νεαρᾶς 100, ὅπερ, ὡς ἐλέχθη, ἐπανέλαβε καὶ ἡ Ἐπαναγωγή. Πρβλ. καὶ τὸ σχόλ. παρ' Ἀρμενοπούλῳ ἐν σελ. 230. Πρβλ. Z a c h a r i a e v o n L i n g e n t h a l: Geschichte d. Griechisch Römischen Rechts σελ. 79 ἐπ.

Τί ἰσχύει νῦν παρ' ἡμῖν;

Ὡς καὶ ἀνωτέρω τόμ. I. σελ. 363 ἐπ. ἐλέχθη, παρ' ἡμῖν δυνάμει τοῦ ἄρθρου 48 τοῦ περὶ Χαρτοσήμου νεωτέρου ἡμῶν νόμου, τὰ προικοσύμφωνα δέον νὰ συντάσσωνται ἐνώπιον συμβολαιογράφου, ἄρα ἀπαιτεῖται σύνταξις δημοσίου ἐγγράφου. Ἀλλὰ κατὰ τὸ ἄρθρον 400 τῆς Πολιτικῆς ἡμῶν Δικονομίας, τὰ δημόσια ἐγγράφα παρέχουσιν ἐντελῇ ἀπόδειξιν μέχρι ἀποδείξεως νωθεύσεως ἢ πλαστογραφίας (ἄρθρ. 436, 438 Π. Δ). Ἄρα ἐνστασις ἀναργυρίας δὲν ἐπιτρέπεται.

Ἀπαιτουμένου, καθὰ ἀνωτέρω ἐλέχθη, τοῦ δημοσίου ἐγγράφου ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος, πᾶσα ἄλλως γενομένη ἐπὶ σκοπῷ συστάσεως προικὸς παραχώρησις δὲν ἀποτελεῖ προῖκα, καὶ δύνανται εἴτε νὰ διεκδικηθῇ εἴτε ν' ἀπαιτηθῇ διὰ τῆς *condictio indebiti*. Ὡς πρὸς τὴν ἀπόδειξιν τούτων ἰσχύουσιν οἱ γενικοὶ περὶ ἀποδείξεως κανόνες. Πρβλ. Κ α λ λ ι γ ᾱ αὐτ. σελ. 134.

Τί ἰσχύει ἂν συνετάχθη ἀντέγγραφον (*contre-lettre*), ἐξ οὗ ἐξάγεται ὅτι τὸ ποσὸν τῆς προικὸς εἶναι ὀλιγώτερον τοῦ ἐν τῷ προικοσυμφώνῳ ὀριζομένου ἢ ὅτι ἡ προῖξ περὶ ἧς ἐξέδοτο ἐξόφλησιν δὲν ἐπληρώθη; Κατὰ τὸ ἄρθρον 404 τῆς Π. Δ. «Αἱ ἀντεπιστολαὶ ἢ ἄλλα ἐγγράφα δὲν ἀποδεικνύουσι κατὰ τοῦτο ὡς πρὸς τρίτους, οὔτινες

αὐτοὶ κατὰ τὴν ἡλικίαν, ἐχέτωσαν πρὸς διάσκεψιν διετίκας χρόνον, καὶ εἴθ' οὕτως χρεώσται καὶ ὑποκείμενοι διδόναι τὴν προῖκα τῇ γυναικὶ κατὰλογίζεσθωσαν». Πρβλ. καὶ τὸ μακρὸν αὐτ. σχόλιον.

ἦσαν συναλλαττόμενοι κατὰ τὸ μεταβληθὲν συμβόλαιον ἀλλ' ὑποχρεοῖ μόνον τοὺς διαδίκους καὶ τοὺς ἀντιπροσώπους». Ἄρα τὰ τοιαῦτα ἔγγραφα μὴ δυνάμενα νὰ βλάψωσι τρίτους, δὲν προτείνονται ἀπέναντι τῆς γυναικός, ἐκτὸς ἐὰν αὕτη ἢ ἰδίᾳ συντάξῃ τοῦτο ἢ ἐκκληρονόμησῃ τὸν συντάξαντα αὐτό· ἄρα ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ ἀνὴρ ἢ σχετ. οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ ὑποχρεοῦνται πρὸς καταβολὴν ὀλοκλήρου τῆς προικός, καίτοι μὴ καταβληθείσης ἐξ ὀλοκλήρου ταύτης. Πρβλ. Tessier αὐτ. I. σελ. 51 ἐπ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Β. ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑΙ ΑΓΩΓΑΙ

§ 88.

Ἀναπυχθείσης τῆς πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς προικὸς ἀπαιτήσεως τῆς γυναικός, ἢ προσοχὴ τῆς τε νομικῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς νομοθεσίας, ἐστράφη εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἐνασκήσεως ταύτης, καθότι ὁποῖον ὠρέλειαν θὰ παρεῖχεν εἰς τὴν γυναῖκα ἢ ἀπαίτησις αὕτη, ἐν ᾗ περιπτώσει ἢ ἐνάσκησις αὐτῆς ἐν συγκεκριμένῳ τινὶ θέματι καθίστατο καθόλου ἢ ἐν μέρει ἀδύνατος ὡς ἐκ τῆς ἀπορίας τοῦ ὑποχρέου εἰς ἀπόδοσιν; Ὁ ἀνὴρ ἐκποιῶν τὴν περιουσίαν αὐτοῦ ἢ συνάπτων νέας ὑποχρεώσεις, δὲν ἠδύνατο διαλυθέντος τοῦ γάμου ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν προικὰ· τί θὰ ἐχρησίμευεν ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἢ παρὰχωρηθεῖσα πρὸς τοῦτο τῇ γυναικὶ ἀπαίτησις καὶ πῶς θὰ ἐκανοποιεῖτο ἐνταῦθα τὸ συμφέρον, ὅπερ εἶχεν ἡ πολιτεία εἰς τὴν διαφύλαξιν τῶν προικῶν; «Rei publicae interest mulieres dotes salvas habere, propter quas nubere possunt» λέγει ὁ Παῦλος ἐν L. 2 D. de J. D. (23.3) καὶ: «Ἡ τῆς προικὸς αἰτία πάντοτε καὶ πανταχοῦ ἐξαίρετός ἐστι. Καὶ δημοσίᾳ γὰρ συμφέρει, φυλάττει-

σθαι τὰς προίκας ταῖς γυναιξίν, ὁπότε τὸ πέ-
προικισμένας εἶναι τὰς γυναῖκας εἰς
τὸ τεκνοποιεῖν καὶ εἰς τὸ ἀναπληροῦν
τοῖς τέκνοις τὴν πολιτείαν μάλιστα
χρειῶδές ἐστι» (σχόλ. α'. IV. 368 τοῦ Δωροθέου) λέγει
ὁ Πομπώνιος ἐν L 1 D. sol. matr. (24.3)· ἀλλὰ πῶς θὰ ἱκα-
νοποιεῖτο τὸ συμφέρον τοῦτο τῆς πολιτείας ἂν δὲν ὑπῆρχε
παρὰ τῷ ἀνδρὶ περιουσία; Οὗτοί εἰσιν οἱ λόγοι, οἱ ὠθή-
σαντες τὸν Ῥωμαῖον νομοθέτην εἰς τὴν εἰσαγωγὴν διαφύ-
ρων μέσων, ἐξασφαλιζόντων τὴν ἐνέγκησιν τῆς παραχω-
ρηθείσης τῇ γυναικὶ ἀπαιτήσεως καὶ ἐν γένει τὴν ἀποκα-
τάστασιν τῆς προίκος.

Καὶ πρῶτον μὲν διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ Αὐγούστου ἐκδοθείσης
Lex Julia de adulteriis ἀπηγορεύθη εἰς τὸν σύζυγον ἡ
ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῆς γυναικὸς ἐκποίησις τῶν
ἀδιατιμήτων προικῶν ἀκινήτων ὡς καὶ ἐν γένει ἡ ὑπο-
θήκευσις¹ αὐτῶν. Paul. sent. II. 21⁶ § 2: «*Lege Julia de
adulteriis cavetur ne dotale praedium maritus
in vita uxore alienet*». — Ὁ λόγος οὗ ἔνεκεν ἀπηγο-
ρεύθη ἡ ἐκποίησις μόνον τῶν ἀκινήτων (οὐχὶ δηλ. καὶ τῶν
κινήτων), εἶναι ἔνθεν μὲν ὅτι ταῦτα συνήθως ἀποτελοῦσι τὸ
σπουδαιότερον μέρος τῆς προίκος, ἔνθεν δὲ διότι ἡ ἐπέκ-
τασις τῆς ἀπαγορεύσεως καὶ ἐπὶ τῶν κινήτων, πρακτικῶς
δὲν θὰ ἦτο εὐκόλος νὰ διεξαχθῇ. Ἐν δὲ διὰ τῆς ῥηθεί-

¹ II⁶λ. L. 1 D. ad L. J. de adult. (48.6). II⁶λ. περὶ τοῦ
νόμου *Julia de adulteriis* γενικῶς *Demandeat* αὐτ.
σελ. 57, Joannard αὐτ. σελ. 8 ἐπ., Phostropoulos
αὐτ. σελ. 87 ἐπ.

² Ἐν L. 4. D. de fund. dot. (23.5) ὁ Γάιος (libro unde-
cimo ad edictum provinciale) λέγει: «*Lex Julia, quae de
dotali praedio prospexit ne id marito liceat obligare aut
alienare, plenius interpretanda est, ut etiam de sponso idem
juris sit quod de marito*». Περὶ τοῦ ἐὰν ἢ ἐν τῷ νόμῳ τούτῳ
ἐκφρασις: obligare praedium dotale σημαίνει ὑποθήκευσιν τοῦ
προικίου ἀκινήτου πρὸλ. Bachofen: *Ausgewählte Lehren
d. röm. Civilr.* (1849) σελ. 115, *Demandeat* αὐτ. σελ.
209, *Sincholle* αὐτ. σελ. 28, Joannard αὐτ. σελ. 49 ἐπ.

σης Lex Julia ἡ μὲν ὑποθήκευσις προικῶν ἀδιατιμήτων ἀπηγορεύθη ἐντελῶς δηλ. καὶ συναινούσης τῆς γυναικός, ἡ δὲ alienatio μόνον ἂν δὲν συναινῇ ἡ γυνή, τοῦτο προφανῶς ἐγένετο, διότι ἡ πρώτη τῶν δικαιοπραξιῶν τούτων, ἐξωτερικῶς τοῦλάχιστον, δὲν φαίνεται τόσον ἐπικίνδυνος, καὶ συνεπῶς εὐκολώτερον ὁ ἀνὴρ θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ τὴν συναίνεσιν τῆς γυναικός.¹ Ὁ Ἰουστινιανὸς νεώτερον διὰ τῆς const. un. C. de rei uxor. (5.13) ἀπηγόρευσεν ἐν γένει τὴν ἐκποίησιν, δηλ. καὶ ἂν συναινέσῃ ἡ γυνή. — Διὰ τῆς ἀπαγορεύσεως ταύτης ἐξασφαλίζεται βεβαίως κατὰ τι ἡ γυνή, διότι ὁ ἀνὴρ μὴ δυνάμενος νὰ ἐκποιήσῃ τὰ προικῶν ἀκίνητα, θὰ διετήρει ταῦτα ἐν τῇ περιουσίᾳ αὐτοῦ καὶ συνεπῶς θὰ ὑπῆρχον ἀντικείμενα, ἀφ' ὧν ἠδύνατο νὰ ἱκανοποιηθῇ ἡ γυνή. Οὐχ ἥττον ἡ διὰ τῆς

¹ Πρβλ. Εἰσηγήσεις Θεοφίλου II. § 8 (ἔκδοσις Reitz I. σελ. 307): «Ἄλλ' ὁ μὲν Ἰούλιος νόμος τὰ ἀκίνητα τὰ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ διακείμενα ἐκώλυσεν ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς ἐκποιεῖσθαι παρὰ γνώμην τῆς γυναικός· ὑποτίθεσθαι δὲ ταῦτα ὁ ἀνὴρ οὐδὲ συναινούσης ἠδύνατο τῆς γυναικός· ἀλλ' ἐδόκει ἀλόγιστον εἶναι, ὅτι τὴν μὲν ἐκποίησιν συναινούσης τῆς γυναικός ὀρθῶς ἐποίει, ἔνθα ἀπαλλοτριώσεις ἦν τοῦ πράγματος, τὴν δὲ ὑποθήκην, ἔνθα ἐσώζετο ἡ δεσποτεία ἔτι παρὰ τῷ ἀνδρὶ, οὐδὲ κατὰ γνώμην συνεχωρεῖτο τοῦτο ποιεῖν· ἀλλὰ λέγομεν, ὅτι ἐκ τοιαύτης ἐννοίας ὀρμηθεὶς ἦλθεν ἐπὶ τοῦ οὐ τὸν λογισμὸν ὁ νόμος· ἡδὲ γὰρ ὁ νόμος, ὅτι λεγομένης ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς ἐκποιήσεως τῇ γυναικὶ περὶ τοῦ δοταλίου κτήματος, καὶ πρὸς αὐτὴν συμβαίνει τὴν ἀκοὴν ἐκταράττεσθαι τὴν γυναικᾶ, καὶ συναίνειν οὐκ ἀνέχεσθαι· εἰ δὲ περὶ ὑποθήκης εἴπη τι ὁ ἀνὴρ, εὐκόλως ἡ γυνὴ γενήσεται πρὸς πειθῶ· εἰκότως οὖν τὸ μὲν τῆς ὑποθήκης διὰ τῆς οἰκείας ἠσφκλίσατο νομοθεσίας, τὸ δὲ τῆς ἐκποιήσεως εἴασε τῇ δυσχερείᾳ τῆς γυναικός· ὁ τοίνυν Ἰούλιος τὴν μὲν παρὰ γνώμην τῆς γυναικός ἐκποίησιν ἐπέτρεχε, τὴν δ' ὑποθήκην ἐκώλυσεν, εἰ καὶ κατὰ γνώμην αὐτῆς ἐγένετο, καὶ χώραν εἶχεν ἐπὶ μόνων τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ἀκινήτων πραγμάτων· ὁ δ' ἡμέτερος βασιλεὺς ἐπωφελεστάτῃ διανοίᾳ τὰ δύο μετεθήκεν· ἐκέλευσε γὰρ οὐ μόνον ἐπὶ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ κτημάτων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἐν ἐπαρχίαις, ἀπηγορεύσθαι τῷ ἀνδρὶ ἐκποίησιν καὶ ὑποθήκην τῶν προικιμαίων πραγμάτων, εἰ καὶ τοῖς γινομένοις ἡ γυνὴ συναίνει, ἵνα μὴ τὸ τῆς γυναικός φύσεως σαθρὸν ἀπώλεια τῶν αὐτῆς πραγμάτων ἐμποιήσας αὐτῇ».

ἀπαγορεύσεως ταύτης ἐξασφάλις τῆς γυναικός, προφανῶς ἐν ἧτο ἐπαρκής, καθότι δι' αὐτῆς ἔμενον μὲν ἀνεκποίητα τὰ προικῶν ἀκίνητα, ἀλλὰ ταῦτα ἐξηκολούθουν ν' ἀνήκωσιν ἀποκλειστικῶς τῷ ἀνδρί, οὕτως ὥστε ἐπελθούσης συρροῆς δανειστῶν εἰς τὴν περιουσίαν αὐτοῦ συνέτρεχε ἡ γυνή μετὰ τῶν λοιπῶν δανειστῶν τοῦ ἀνδρός, καὶ τοιουτοτρόπως ἡ χάριν τῆς γυναικός εἰσαχθεῖσα ἀπαγόρευσις ἀπέβαινε πρὸς ὄφελος καὶ τῶν λοιπῶν δανειστῶν τοῦ ἀνδρός.

Πρὸς μεγαλειτέραν λοιπὸν ἐξασφάλισιν τῆς γυναικός, παρεχωρήθη αὐτῇ τὸ τῆς πρωτοπραξίας εὐεργέτημα (*privilegium exigendi*), δηλ. τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ δύνηται αὕτη νὰ ἱκανοποιῇται προνομιακῶς ἐκ τῆς περιουσίας τοῦ ἀνδρός, προτιμωμένη, ἐξαιρέσει τοῦ δημοῦ θησαυροῦ, τῶν λοιπῶν δανειστῶν αὐτοῦ.

Περὶ τοῦ προνομίου τούτου ῥητέον εἰδικώτερον τὰ ἐξῆς:

1) Εἶναι *privilegium personae* (non causae), ἀνήκει δηλ. μόνον τῇ γυναικὶ ἀπαιτούσῃ τὴν προῖκα αὐτῆς καὶ οὐχὶ παντὶ τῷ ἐγείροντι τὴν πρὸς ἐπιστροφὴν τῆς προικὸς ἀπαίτησιν. Πρβλ. *const. un. C. de privil. dot. (7.74)*: «Τὸ προνόμιον, ὅπερ ἔχουσιν αἱ γυναῖκες ἐν τῇ ἀπαιτήσῃ τῆς προικός, εἰς κληρονόμους αὐτῶν οὐ διαβαίνει». Βασ. (9.9) γ'. Ἄρα τοῦ προνομίου τούτου δὲν ἀπολαύει ὁ πατήρ καὶ ἐν ἧ περιπτώσει οὗτος ἐνάγει *adjuncta filiae persona* ἐν τῇ ἀνωτ. σελ. 27 ἐπ. ἀναπτυχθείσῃ ἐννοίᾳ, καθ' ἣν δικαιῶχος καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ εἶναι κυρίως ἡ θυγάτηρ, καὶ τοῦτο διότι κατὰ μὲν τὸ κλασικὸν δίκαιον ἡ ἀνικανότης τῶν ὑπεξουσίων καθίστα τὸ δικαίωμα τοῦτο τῆς γυναικός ἐντελῶς θεωρητικόν, ἀφοῦ τὸ δι' αὐτοῦ ἀποκτώμενον περιήρχετο κατ' ἀνάγκην εἰς τὸν ἐξουσιαστήν, κατόπιν δέ, ὅτε ἀναπτυχθέντων τῶν χρηματίων, ἡ *dos adventitia* καθίσταται *peculium adventitium* τῆς γυναικός, διότι ἡ ἐπέκτασις τοῦ προνομίου τούτου ἦτο σχεδὸν περιττή, ὡς ὑπαρχόντων ἤδη τῶν ἄλλων ἀσφαλιστικῶν μέσων τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Πρβλ. C z y h l a r z αὐτ. σελ. 406. 'Ο P e r e z i u s χαρακτηρίζει ὡς ἐξῆς τὸ προνόμιον τοῦτο: «Propter causam et personam, potior est mulier, quamvis posterior in repetitione dotis. Tribuitur hoc privilegium partim causae, quia mulier non in omni causa praefertur anterioribus creditoribus, sed solum in dotis repetitione; partim personae, quia non quisquis dotem repetit, hoc privilegio utitur, sed mulier dumtaxat, ut nubere facilius possit». — * Ἀλλως ἐν τούτοις σκέπτεται ὁ L a b a d i e L a g r a v e αὐτ. σελ. 59.

2) Δυνάμει τοῦ προνομίου τοῦτου ἡ γυνὴ προτιμᾶται τῶν ἄλλων ἐγχειρογράφων δανειστῶν τοῦ ἀνδρός. "Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς προνομιούχους δανειστὰς αὐτοῦ, προηγούνται τῆς ἀπαιτήσεως τῆς γυναικὸς ἢ τῶν τῆς ταφῆς δαπανῶν ἀπαιτήσεως¹ καὶ αἱ ἀπαιτήσεις τοῦ δημοσίου.² ὡς πρὸς τὰς λοιπὰς προνομιούχους ἀπαιτήσεις ἀναμφοβητήτως πρέπει νὰ εἰπώμεν, ὅτι ἡ τῆς γυναικὸς προηγείται ὅλων τῶν μετὰ τὴν σύστασιν τῆς προικὸς παραχθειςῶν. Πρβλ. const. 9 C. de J. D. (5.12): «Dotis tuae potio-rem causam magis esse convenit quam rei publicae, cui postea idem maritus obnoxius factus est». Διὰ δὲ τὰς πρὸ τῆς συστάσεως τῆς προικὸς παραχθειςῶς προνομιούχους ἀπαιτήσεις ὑποστηρίζεται μὲν ὑπὸ τοῦ νόμου 12 pr. C. qui pot. (8.18) ἡ γνώμη ὅτι καὶ τούτων προηγείται ἡ τῆς γυναικὸς διὰ τὴν προικὰ αὐτῆς ἀξίωσιν, οὐχ ἥττον ὁ μὲν νόμος οὕτως δύναται νὰ ἐρμηνευθῇ καὶ ἄλλως, ἡ δὲ τοιούτη ἐπέκτασις τοῦ προνομίου δὲν μαρτυρεῖται ἄλλοθεν. Πρβλ. V a n g e r o w αὐτ. III. σελ. 224, W i n d s c h e i d αὐτ. § 271 σημ. 21, C z y h l a r z αὐτ. σελ. 406 ἐπ.

¹ Πρβλ. L. 45 D. de relig. (11.7): «Marcianus libro octavo fideicommissorum. Impensa funeris semper ex hereditate deducitur, quae etiam omne creditum solet praecedere, cum bona solvendo non sint».

² Paul. Sent. V. 12 § 10: «Privilegium fisci est inter omnes creditores primum locum retinere».

Ἔτερόν τι ἐκ τοῦ προνομίου τούτου δικαίωμα δὲν ἔχει ἡ γυνή· ἡ δὲ γνώμη τοῦ B e c h m a n n αὐτ. II. σελ. 464 ἐπ., ὅτι δυνάμει τοῦ προνομίου τούτου ἡ γυνή δύναται νὰ προαφαιρέσῃ τὰ εἰς τὴν περιουσίαν τοῦ ἀνδρὸς εὑρισκόμενα ἔτι προικῶν πράγματα ὡς καὶ τὰ διὰ προικῶν κτηθέντα (*res dotales et ex dote comparatae*), ἀντίκειται εἰς τὸν γενικὸν χαρακτῆρα τοῦ *privilegium exigendi*. Πρβλ. ἐναντίον αὐτοῦ C z y h l a r z αὐτ. σελ. 408 ἐπ.

3) Ὡς παρεχωρήθη τῇ συζύγῳ τὸ προνόμιον τοῦτο, δι' οὗ αὕτη ἀνελάμβανεν ἀκεραίαν τὴν προίκα αὐτῆς καὶ ἠδύνατο ὡς ἐκ τούτου ν' ἀποκατασταθῇ ἐκ νέου παρέχουσα οὕτω τῇ πολιτείᾳ. ἥς ἡ κατ' ἀριθμὸν ἐλάττωσις ὡς ἐκ τῆς ἡθικῆς καταστάσεως καθίστατο ὁσημέρῃ ἐπαισθητοτέρα, νέους πολ' τας, οὕτω παρεχωρήθη αὐτὸ καὶ εἰς τὴν μνηστὴν ὡς καὶ εἰς τὴν ἄκυρον γάμον συνάψασαν γυναῖκα, ὅπως αὕτη ἔχουσα προίκα δυνήθῃ νὰ ὑπανδρευθῇ. Ἐπὶ τῶν ἀπαιτήσεων τούτων, ἀνεξαρτήτως θετικῶν διατάξεων, δὲν ἔπρεπε βεβαίως νὰ ἐπεκτείνωμεν τὸ προνόμιον τοῦτο τῆς γυναικός, καθότι, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη, τοῦτο ἐχορηγήθη ὁπόταν αὕτη διὰ τῆς *actio rei uxoriae* ζητεῖ τὴν ἐπιστροφὴν τῆς προικῆς. τοῦθ' ὅπερ ἐπὶ τοῦ προκειμένου δὲν ὑπάρχει, διότι ὡς ὁ Οὐλπιανὸς ἐν L. 3 D. de J. D. (23.3) λέγει: «*Dotis appellatio non refertur ad ea matrimonia, quae consistere non possunt: neque enim dos sine matrimonio esse potest. Ubicumque igitur matrimonii nomen non est, nec dos est*». Οὐχ ἥττον ἐπεικῶς εἰ Ῥωμαῖοι ἐδέχθησαν, ὅτι καὶ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις ταύτας προσήκει τὸ τῆς πρωτοπραξίας προνόμιον καὶ δὴ ὡς ἐκ τοῦ λόγου ὅτι: «*Interest (enim) rei publicae et hanc solidum consequi, ut (aetate permittente) nubere possit*». — Οὕτω δικαιολογοῦσι τὴν καὶ ἐπὶ τῶν ἀπαιτήσεων τούτων ἐπέκτασιν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος προνομίου ἔτε Παῦλος καὶ ὁ Οὐλπιανὸς ἐν L. 17 § 1, L. 18. 19 D. de reb. auct. jud. (42.5): «*Εἰ μνηστὴ δοῦσα προίκα μὴ γαμηθῇ, ἔχει τὸ τῆς προικὸς προνόμιον. Τὸ αὐτὸ, καὶ ἥττων τῶν*

δώδεκα ἐτῶν ἀχθῆ ὥς γυνή. Κοινῇ γὰρ συμφέρει, ταύτην ἐλόκληρον ἀπαιτεῖν, ἵνα εὐκαίρως δυνηθῇ γαμηθῆναι. Ἔχει οὖν καὶ αὕτῃ τὸ προνόμιον». (Βασ. (9. 7) ιζ'. ιη'. ιθ'). Ὡσαύτως δ' Ἑρμογενιανὸς ἐν L. 74 D. de J. D. (23.3): «Ἡ μνηστὴ παρασχομένη προῖκα καὶ μὴ γαμηθεῖσα, καὶ ἡ ἥττων τῶν δώδεκα ἐτῶν προνόμιον ἔχουσι ἀπαιτήσεως κατὰ μίμησιν τῆς προικῆς. Τὸ δὲ προνόμιον ἐν ταῖς προσωπικαῖς ἀγωγαῖς χώραν ἔχει (δηλ. *condictio causa data causa non secuta* ἢ ἐν γένει *condictio sine causa*)». Πρβλ. ὡσαύτως L. 22 § 13 D. sol. matr. (24. 3), ἐνθα ὁ αὐτὸς Οὐλπιανὸς λέγει: «Ἐὰν νομίσῃ γυνή, τὸν δοῦλον ἐλεύθερον εἶναι, συναφθεῖσα αὐτῷ πρὸς γάμον προῖκα παράσχῃ αὐτῷ, ἔχει προνόμιον, καὶ προτιμᾶται τῶν ἐχόντων τὴν περὶ πεκουλίου ἀγωγὴν· οὐ μὴν καὶ τοῦ δεσπότης εἰς τὰ ὀφειλόμενα αὐτῷ, εἰ μὴ ἐπὶ μόνοις τοῖς δεθεῖσιν ἐν πρῶτῃ πράγματι καὶ τοῖς ἐξ αὐτῶν ἀγορασθεῖσιν».¹

4) Τοῦ προνομίου τούτου (οὗτινος τὴν τῆς εἰσαγωγῆς ἐποχὴν δὲν δυνάμεθα ἀκριβῶς νὰ ἐρίσωμεν, πρβλ. Labadie Lagrave αὐτ. σελ. 12), δὲν ἡδύνατο ἡ γυνὴ διαρκοῦντος τοῦ γάμου νὰ παραιτηθῇ, οὔτε πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ ἀνδρός, οὔτε πρὸς τὸ συμφέρον ἐνδὲς τῶν δανειστῶν αὐτοῦ· καθότι τοῦτο συνεστάθη χάριν τοῦ δημοσίου συμφέροντος καὶ *functio dotis pacto mutari non potest, quia privata conventio iuri publico nihil derogat*. (Paul. sent. I. 1 § 6). Πρβλ. καὶ L. 2 D. de J. D. (23.3).

5) Περὶ τῆς παρ' ἡμῖν ἰσχύος τοῦ προνομίου τούτου πρβλ. κατωτ. § 97.

Ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ προνομίου τούτου δὲν ἐπετυγχάνετο πάντοτε ὁ ὑπὸ τοῦ νομοθέτου ἐπιδιωκόμενος σκοπός, δὲν

¹ Ἐν τῷ νόμῳ τούτῳ γίνεται μὲν λόγος περὶ τῆς *actio de peculio*, οὐχ ἥττον ἀναμφισβητήτως πρόκειται περὶ τῆς *condictio sine causa*, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς L. 1 § 2 D. de cond. sine caus. (12.7). Περὶ τοῦ τελευταίου μέρους (*vel ex dote comparatae, quasi et haec dotales sint.*) πρβλ. κατωτ. σελ. 182 ἐπ.

ἐξησφαλίζετο ἀρκούντως ἡ γυνὴ διὰ τὴν μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου ἀνάληψιν τῆς προικὸς αὐτῆς· διότι, ὡς ἐλέχθη, ἡ ἐπὶ ἀνάληψιν τῆς προικὸς προνομιοῦχος αὕτη ἀξιώσει τῆς γυναικὸς, ἥτο προσωπικὴ καὶ ἡ γυνὴ προὔτιματο μόνον τῶν λοιπῶν κατὰ τοῦ ἀνδρὸς δικαιοῦχων, τῶν ἐχόντων ὡς αὕτη προσωπικὰς μόνον ἀξιώσεις, τῶν ἐγχειρογράφων λοιπῶν δανειστῶν αὐτοῦ. Ὁ ἀνὴρ ὅμως δυνατὸν διαρκούντος τοῦ γάμου νὰ εἶχε παραχωρήσει ὑποθήκην ἐπὶ τῶν ληφθέντων παρ' αὐτοῦ λόγῳ προικὸς πραγμάτων· δυνατὸν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ γάμου νὰ εἶχε μεταβιβάσει τὴν κυριότητα τῶν πραγμάτων τούτων ἢ νὰ εἶχε βαρύνει αὐτὰ δι' ἄλλων ἐμπραγμάτων δικαιωμάτων· ἐν ταῖς περιπτώσεσι ταύταις, ἐὰν ὁ ἀνὴρ δὲν εἶχεν ἄλλην περιουσίαν ἢ εἶχε μὲν, οὐχὶ ὅμως καὶ περιουσίαν ἐξαρκούσαν πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς ἀξιώσεως τῆς γυναικὸς, ἡ γυνὴ οὐδεμίαν προστασίαν εἶχε, διότι οἱ τρίτοι στηριζόμενοι ἐπὶ τῶν ἐμπραγμάτων αὐτῶν δικαιωμάτων, ἠδύναντο ν' ἀποκρούσωσι τὴν προσωπικὴν μόνον κατὰ τοῦ ἀνδρὸς ἀξίωσιν τῆς γυναικὸς. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι ἡ ἑλλειψὶς αὕτη τῆς μὴ ἐντελοῦς προστασίας τῆς γυναικὸς, ἐθεραπεύετο ὑπὸ τοῦ Ἰουλίου νόμου, τοῦ ἀπαγορεύοντος τῷ ἀνδρὶ τὴν ἐκποίησιν, οὐχ ἥττον, ὡς γνωστόν, ὁ νόμος οὗτος ἀναφέρεται εἰς μόνον τὰ πράγματι προικῶα, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τὰ διατετιμημένα λόγῳ πωλήσεως, ἐνῷ ἡ προῖξ δύναται νὰ συνίσταται ἐκ διατετιμημένων πραγμάτων· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς ἀδιατιμῆτου προικὸς ὁ Ἰούλιος νόμος ἐφαρμόζεται ἐπὶ ἀκινήτων μόνον, ἐνῷ ἡ προῖξ δύναται νὰ συνίσταται ἐξ ἀκινήτων καὶ κινητῶν ἢ μόνον ἐκ κινητῶν· ἀλλὰ καὶ ἂν ἡ προῖξ σύγκειται ἐξ ἀκινήτων μόνον, ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ Ἰουλίου νόμου χωρεῖ ἐπὶ ἐκποιήσεως προικῶων ἀκινήτων γινομένης δυνάμει τῆς βουλήσεως τοῦ ἀνδρὸς, οὐχὶ ὅμως καὶ ἐπὶ ἐκποιήσεως, ἥτις γίνεται ἀνεξαρτήτως τῆς βουλήσεως τοῦ ἀνδρὸς δυνάμει τοῦ νόμου. Ὡστε διὰ τῶν μέσων τούτων ἐπροστατεύοντο μὲν αἱ γυναῖκες διὰ τὴν ἀνάληψιν τῆς προικὸς αὐτῶν, ἀλλὰ ἡ προστασία αὕτη δὲν ἦτο ἐπαρ-

κῆς, διότι καὶ μετὰ ταῦτα ἠδύναντο αὐται ν' ἀπολέσωσι τὴν προῖκα αὐτῶν. Καὶ ἐν τούτοις ὁ κανὼν τοῦ ἀρχαιοτέρου δικαίου, ὅτι ἡ ἀνάληψις τῆς προικὸς ἐκ μέρους τῆς γυναικὸς εἶναι ζήτημα δημοσίας τάξεως, διετήρησε τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ καὶ κατὰ τὸ μεταγενέστερον δίκαιον. Καὶ εἶναι μὲν βεβαίως ἀληθές, ὅτι ἐπὶ τῶν Χριστιανῶν Αὐτοκρατόρων δὲν ἐδέχοντο πλέον, ὥς κατὰ τὸ ἀρχαιότερον δίκαιον, ὅτι αἱ γυναῖκες δέον ν' ἀναλαμβάνωσι τὰς προίκας ὅπως ἡ αὐταῖς δυνατὴ ἢ ἐκ νέου ἀποκατάστασις, διότι ἐπ' αὐτῶν ὁ δεύτερος γάμος δὲν εὐνοεῖται πλέον, διὸ καὶ κατὰ τινὰ διάταξιν τῶν αὐτοκρατόρων Γρατιανοῦ καὶ Βαλεντινιανοῦ καὶ Θεοδοσίου ἡ μήτηρ, ἡ συνάψαζ δεύτερον γάμον (*mater secundis nuptiis funestata*). ἐστὶν ἐν τούτῳ πρὸς διαδοχὴν τῶν ἐκ τοῦ πρώτου γάμου τέκνων αὐτῆς δικαίωματος (πρβλ. *const. 3 C. de sec. nupt. (5.9)*). εὐχ ἦτον διετηρήθη ἐν ἰσχύϊ τὸ πρῶτον μέρος τοῦ κανόνος τούτου, ἦτοι τὸ ὅτι εἶναι ζήτημα δημοσίου συμφέροντος τὸ ν' ἀναλαμβάνωσιν αἱ γυναῖκες τὰς προίκας αὐτῶν, θεωρηθεῖσιν εὖ τῶν προικῶν ὡς περιουσιῶν ἱερῶν διὰ τὰς γυναίκας καὶ τὰς οἰκογενείας αὐτῶν.

Ἐνεκα δὲ τούτου ὁ Ἰουστινιανὸς ἐξέδοτο ἐν ἔτει 529 τὸν πολυθρύλλητον ἐκεῖνον νόμον, τὸν ἀποτελοῦντα τὴν διάταξιν 30 τοῦ κώδικος αὐτοῦ· διὰ τῆς διατάξεως ταύτης ἐξέλιπε σχεδὸν ὁ κατὰ τὸ ἀρχαιότερον δίκαιον ὑφιστάμενος διὰ τὰς γυναίκας κίνδυνος τῆς ἀπωλείας τῶν προικῶν αὐτῶν. Ἐχει δὲ ἡ διάταξις αὕτη *Const. 30 C. de J. D. (5.12)*, καθόσον μέρος ἀνάγεται εἰς τὸ ζήτημα ἡμῶν κατὰ μὲν τὸ πρῶτον κείμενον ὡς ἐξῆς :

«*In rebus dotalibus sive mobilibus sive immobilibus seu se moventibus, si tamen extant, sive aestimatae sive inaestimatae sint, mulierem in his vindicandis omnem habere post dissolutum matrimonium praerogativam et neminem creditorum mariti, qui anteriores sunt, sibi potiore causam in his per hypothecam vindicare, cum eadem res et ab initio uxoris fuerant et*

naturaliter in eius permanserunt dominio. Non enim quod legum subtilitate transitus earum in mariti patrimonium videtur fieri, ideo rei veritas deleta vel confusa est. Volumus itaque eam in rem actionem quasi in huiusmodi rebus propriis habere et hypothecariam omnibus anteriorem possidere, ut, sive ex naturali iure eiusdem mulieris res esse intellegantur vel secundum legum subtilitatem ad mariti substantiam pervenisse, per utramque viam sive in rem sive hypothecariam ei plenissime consulatur», κατὰ δὲ τὴν ἐν τοῖς Βασιλικοῖς παράφρασιν οὕτως:

«Ἡ γυνὴ διαλυομένου τοῦ γάμου δύναται ἐκδικεῖν τὰ εἰς προῖκα ἐπιδοθέντα παρ' αὐτῆς πράγματα καὶ ἔτι σωζόμενα διὰ τῆς ἐν ῥῆμ ἀγωγῆς, ὥς ἔτι δέσποινα αὐτῶν εἶναι νομιζομένη. Καὶ γὰρ καὶ αὐτῆς ὑπῆρχον ἐξ ἀρχῆς τὰ πράγματα, καὶ νῦν ἡ τοῦ νόμου ἀκρίβεια μετήγαγεν αὐτὰ πρὸς τὸν ἄνδρα, ἐπεὶ τοιγε ἔτι αὐτῆς δοκεῖ εἶναι. Ἐχέτω δὲ ἡ γυνὴ μὴ μόνον τὴν περὶ δεσποτείας ἀγωγὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑποθηκαρίαν προτιμότερα ὑπάρχουσα πάντων τῶν τοῦ ἀνδρὸς δανειστῶν, τῶν τε μεταγενεστέρων καὶ τῶν προγενεστέρων». Βασ. (29 1) ριζ'.

Πρὶν ἢ προβῶμεν εἰς τὴν εἰδικωτέραν ἀνάπτυξιν τῆς διατάξεως ταύτης ἀνάγκη νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ἡ διέπουσα ταύτην ἀρχή, ἢ ἄλλως τὸ πνεῦμα ἐλοκλήρου τῆς διατάξεως ταύτης εἶναι ὅτι αἱ γυναῖκες πρέπει νὰ ἔχωσι τὸ δικαίωμα τοῦ ν' ἀναλαμβάνωσιν ὅπωςδὴποτε τὰς προῖκας αὐτῶν μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου εἴτε αὐτοουσίας εἴτε τὴν ἀξίαν αὐτῶν, ὥς ἐὰν αὐταὶ δὲν εἶχον παραχωρηθῇ εἰς τὸν ἄνδρα κατὰ δικαίωμα ἀλλ' ἀνήκων διαρκούντος τοῦ γάμου τῇ γυναικί. Τοῦτο δὲ συνάγεται ἀδιστακτως, οὐ μόνον, ὥς παρακατιόντες θέλομεν ἰδεῖ, ἐκ τοῦ περιεχομένου τῆς διατάξεως ταύτης ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐκ τοῦ τέλους ταύτης· οὕτως ἐν τῇ εἰσαγωγῇ λέγει ὁ Αὐτοκράτωρ, ὅτι ἡ γυνὴ πρέπει νὰ ἔχη π ᾱ σ α ν π ρ ο - τ ῖ μ η σ ι ν (omnem praerogativam), ἐν τέλει δέ: «per

utramque viam ei plenissime consulta-
tur». Καὶ ἡδύνατο μὲν βεβαίως ὀρθότερον ὁ Ἰουστινια-
νὸς ἐκ τῆς ἀρχῆς ταύτης ἐρμώμενος νὰ ὀρίσῃ, ὅτι ἡ γυνὴ
δύναται νὰ διεκδικήσῃ μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου τὰ
προικῶν πράγματα, διότι ὁ ἀνὴρ οὐδὲν ἕτερον δικαίωμα
ἀπέκτησεν ἐπ' αὐτῶν εἰμὴ τοῦ νὰ ποιῇται χρῆσιν καὶ νὰ
λαμβάνῃ τοὺς ἐξ αὐτῶν καρποὺς ἐνόσω ὑφίσταται ὁ γά-
μος· ἡδύνατο δηλ. νὰ ὀρίσῃ πᾶν ὅ,τι ὁ Γάλλος νομοθέτης
ᾤρισε καὶ ὅ,τι κατ' αὐτὸν τὸ ἡμέτερον νομοσχέδιον καθιε-
ροῖ. Οὐχ ἤττον ὡς καὶ ἀνωτέρ. σελ. 14 ἐπ. διὰ πλειοτέρων
ἐρρήθη, ὁ Ἰουστινιανὸς δὲν ἤθελε ν' ἀπομακρυνθῇ τοῦ
ἀρχαιοτέρου δικαίου, καθ' ὃ ὁ ἀνὴρ ἔδει νὰ ᾗ κύριος τῆς
προικὸς ὡς εἶναι καὶ κύριος τῆς οἰκογενείας, ἀλλὰ
ν' ἀκολουθήσῃ μὲν αὐτό, δι' ἄλλης ὁμῶς ὁδοῦ νὰ
φθάσῃ εἰς τὸ ἀποτέλεσμα ὡς ἐὰν ἡ προῖξ ἀνῆκε τῇ
γυναικί: ἀκολουθήσας τὸ ἀρχαιότερον δίκαιον ᾤρισεν
ὅτι ἡ γυνὴ ἔχει ὑποθηκικὴν ἀγωγὴν, ἀφ' ἑτέρου δ'
ὁμῶς ἐπόμενος εἰς τὴν νεωτέραν περὶ προικὸς ἀντίλη-
ψιν ἐχορήγησεν αὐτῇ διεκδικητικὴν ἀγωγὴν, ὡς ἐὰν αὕτη
ἦτο κυρία τῆς προικὸς διαρκούντος τοῦ γάμου. Περὶ ἐκά-
στης τῶν ἀγωγῶν τούτων πραγματευθησόμεθα ἐν τοῖς
ἐπομένοις.

I. ΔΙΕΚΔΙΚΗΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

§ 89.

Ἀντικείμενον τῆς ἐμπραγμάτου ταύτης ἀξιώσεως τῆς
γυναικὸς εἶναι πᾶν πρᾶγμα ληφθὲν ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς λόγῳ
προικὸς· ἐπομένως οὐ μόνον τ' ἀκίνητα ἀλλὰ καὶ τὰ κι-
νητά, μὴ λαμβανομένου ὑπ' ὅψει ἂν τὰ τελευταῖα ταῦτα
ἦναι αὐτοκίνητα ἢ ἑτεροκίνητα, ζῶντα ἢ νεκρά. Τοῦτο
ῤητῶς ὀρίζεται ἐν τῇ διατάξει ἡμῶν καὶ δὲν δύναται νὰ
ὑπάρξῃ ἀμφιβολία: «In rebus dotalibus sive
mobilibus sive immobilibus seu se

moventibus» etc. etc. Ὡσαύτως διὰ τῆς ἀξιώσεως ταύτης δύνανται νὰ ζητηθῶσιν οὐ μόνον τὰ κυρίως προικῶα δηλ. τὰ ἀδιατίμητα, ἀλλὰ καὶ τὰ διατετιμημένα· καὶ περὶ τούτων ῥητῶς ὁ νόμος ἀποφαίνεται: «*In rebus dotalibus sive aestimatae sive inaeestimatae sint...*».

Οὐχ ἤτιον ὥς πρὸς τὰ τελευταῖα ταῦτα (τὰ διατετιμημένα) γεννῶνται τὰ ἐξῆς ζητήματα:

1) Ποίου εἴδους διατετιμημένα πράγματα ἐννοοῦνται ἐνταῦθα; Ἐν τῇ διατάξει λέγεται γενικῶς: *sive aestimatae sive inaeestimatae sint*· ἐννοοῦνται τὰ *taxationis* ἢ τὰ *venditionis causa* διατιμηθέντα; Ὁ *Kindervater* ἐν *Jahrbücher d. gemeinen Deutschen Rechts VI* (1863) σελ. 343 ἐπ. δέχεται, ὅτι ἐνταῦθα ἐννοοῦνται τὰ *taxationis causa aestimata*· οὐχ ἤτιον ἢ γνώμη αὐτοῦ εἶναι ἐσφαλμένη. Ὡς ἀνωτέρω ἐν οἰκείῳ τόπῳ ἀνεπτύχθη ἐπὶ *taxationis causa aestimatio* ἀντικείμενον τῆς προικὸς εἶναι αὐτὰ τὰ πράγματα, ἢ δὲ ἀποτίμησις αὐτῶν ἐγένετο μόνον πρὸς εὐκολίαν τῆς ἀποδείξεως τοῦ διαφέροντος, εἰς οὗ τὴν παροχὴν ἢ δύναντο νὰ καταδικασθῇ ὁ ἀνὴρ, ἂν οὗτος μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ γάμου πταίσματι αὐτοῦ δὲν ἠδύνατο ν' ἀποκαταστήσῃ ταῦτα· ἀφ' οὗ λοιπὸν αὐτὰ τὰ ἀντικείμενα εἰσὶν *in dote*, διατὶ νὰ γείνη ἐνταῦθα εἰδικῶς μνεία τούτων; Ταῦτα περιέχονται ἐν τῇ πρώτῃ τάξει τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος διατάξεως: «*in rebus dotalibus sive mobilibus sive immobilibus*».

Ἐκτὸς τούτου λαμβάνοντες ὑπ' ὄψει ὅτι ἐν ταῖς πηγαῖς ἡμῶν ὑπὸ *res aestimatae* ἐννοοῦνται κατὰ κανόνα τὰ λόγῳ πωλήσεως διατετιμημένα, δεόν νὰ δεχθῶμεν ὅτι περὶ τούτων πραγματεύεται καὶ ὁ προκείμενος νόμος.

Ἐπὶ τῶν λόγῳ πωλήσεως διατετιμημένων πραγμάτων ἐφαρμοζομένη ἢ διάταξις ἡμῶν ἔχει καὶ σημασίαν τινά, καθότι ἐπ' αὐτῶν, ὥς ἀνωτέρω τόμ. I. σελ. 152 ἐπ. ἀνεπτύχθη, ἀντικείμενον τῆς προικὸς δὲν εἶναι τὰ δοθέντα πράγματα, ἀλλ' ἢ τῆς ἀποτιμήσεως ποσότης, οὕτως ὥστε

διὰ τῆς προκειμένης διατάξεως χρηγεῖται τῇ γυναικὶ διεκδικητικῇ ἀγωγῇ καὶ διὰ πράγματα, ἅτινα δὲν εἶναι κυρίως προικῶα. Ἐνεκα τῶν λόγων τούτων εὐλόγως ἀπεκρούσθη ἡ τοῦ *Kinder vater* γνώμη. Πρβλ. *Windscheid* αὐτ. § 503 σημ. 8, *Czyhlarz* αὐτ. σελ. 414, *Bechmann* αὐτ. II σελ. 469 σημ. 1, *Brandis*: *Archiv f. civil. Prax.* τόμ. 66 (1883) σελ. 131 ἐπ.

2) Ἡ διεκδικητικὴ ἀγωγὴ δύναται καὶ ἐνταῦθα, ὡς ἐπὶ ἀδιατιμήτου προικός, νὰ ἐνασκηθῇ ἄνευ οὐδενὸς περιορισμοῦ, ἢ μόνον ὑπὸ τὸν περιορισμόν: ἐὰν ἡ γυνὴ δὲν δύνηται νὰ λάβῃ τὴν ἀξίαν τῶν πραγμάτων, τὴν ὀρισθεῖσαν διὰ τῆς συμβάσεως τῆς διατιμήσεως, καὶ τὴν ἀποτελοῦσαν οὕτω πράγματι τὸ ἀντικείμενον τῆς προικός.

Ὡς πρὸς τὸ ἐρώτημα τοῦτο ἡδύνατό τις νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι, ἐπειδὴ τὸ ῥῆμα τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος διατάξεως περὶ τοῦ ζητήματος ἡμῶν εἶναι σαφές, ἡ ἔννοια αὐτοῦ θεωρητέα ὡς ἔννοια καὶ περιεχόμενον αὐτῆς τῆς διατάξεως· τὸ ῥῆμα ὅμως τῆς διατάξεως 30 οὐδεμίαν διάκρισιν ποιεῖται περὶ τοῦ ἐὰν ἡ γυνὴ δύναται νὰ λάβῃ τὴν ἀξίαν τῶν διαιτετιμημένων λόγῳ πωλήσεως πραγμάτων ἢ μή, ἀλλ' ἀποφαίνεται γενικῶς ὅτι ἡ γυνὴ ἔχει διεκδικητικὴν ἀγωγὴν εἴτε ἀδιατίμητα εἶναι τὰ λόγῳ προικὸς ληφθέντα παρὰ τοῦ ἀνδρὸς πράγματα εἴτε διατετιμημένα· μὴ διακρίνοντος ὅμως τοῦ νόμου οὐδ' ἡμῖν ἐπιτρέπεται νὰ διακρίνωμεν (*ubi lex non distinguit nec nos distinguere debemus*). Ὁ ἰσχυρισμὸς ὅμως οὗτος ἂν καὶ προσάγῃται παρὰ λίαν διαπρεποῦς καὶ δὴ ἐν μονογραφίᾳ λαμπρῶς τὸ προικῶον δίκαιον πραγματευθέντος συγγραφέως *Bechmann* αὐτ. II σελ. 469, ὃν ἀκολουθεῖ καὶ ἕτερος διαπρεπὴς νομοδιδάσκαλος *Scheurl* αὐτ. XI. σελ. 275. 337, δὲν εἶναι, φρονοῦμεν, βάσιμος, διότι ὁ ἐρμηνευτικὸς οὗτος κανὼν ἰσχύει, ὡς ἐλέχθη καὶ ἀλλαχοῦ, μόνον ἐν ἀμφιβολίᾳ, δηλ. ἐὰν δὲν συνάγῃται ἄλλοθεν ἄλλη τις ἀντίθετος πρὸς τὴν σημασίαν τῶν σαφῶν λέξεων ἔννοια, ἐνῶ τοῦναντίον ἐὰν συνάγῃται τριαύτη, τότε ἡ συναγομένη

αὕτη ἔννοια, καίτοι: μὴ συνάδουσα ἐντελῶς πρὸς τὴν σημασίαν τῶν λέξεων, δεῖον νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀποτελοῦσα τὸν νόμον. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου δὲ φαίνεται ἡμῖν ὅτι ἡ ἔννοια τῶν λέξεων δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ νόμου, ὅτι αὕτη εἶναι λίαν εὐρεῖα καὶ συνεπῶς ὅτι δεῖται συστολῆς. Φρονοῦμεν δὲ τοῦτο διότι πρῶτον ἐὰν λάβωμεν αὐτὴν ὑπ' ὄψει ἐν τῇ γενικότητι αὐτῆς καὶ θελήσωμεν νὰ ἐφαρμόσωμεν αὐτὴν ἄνευ διακρίσεως, τότε γεννῶνται σπουδαῖαι ἀντιφάσεις μεταξὺ τῶν πηγῶν ἡμῶν· διότι ἐνῶ ἀφ' ἐνὸς δεχόμεθα ὅτι ἡ σύμβασις, δι' ἧς διατιμᾶται ἡ προίξ καὶ δι' ἧς τὸ ἀντικείμενον τῆς προίκος δὲν εἶναι τὰ δοθέντα πράγματα ἀλλ' ἡ διατίμησις αὐτῶν, εἶναι ἔγκυρος καὶ ὑποχρεωτικὴ καὶ ὡς τοιαύτην ἀναγνωρίζει αὐτὴν καὶ αὐτὸς ὁ Ἰουστινιανὸς ἐν const. un. C. de rei uxor. act. (5.13), τῇ ἐκδοθείσῃ ὡς γνωστὸν μετὰ τὴν διάταξιν 30 cit. τοῦ Κώδικος, ἀφ' ἑτέρου δέον κατὰ τὴν γνώμην τοῦ B e c h m a n n νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἡ σύμβασις αὕτη πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς μὴ συναφθεῖσα, δυνάμενης τῆς γυναικὸς νὰ διεκδικήσῃ ἀδιακρίτως τὰ διατετιμημένα πράγματα, τοῦθ' ὅπερ προφανῶς ἀντιφατικόν. Ὡσαύτως ἐὰν θελήσωμεν νὰ ἐφαρμόσωμεν τὴν διάταξιν ἡμῶν ἀπεριόριστως, ὡς ἔχει τὸ γράμμα αὐτῆς, τότε παραβιάζομεν τὰς κοινὰς τοῦ δικαίου ἀρχάς, διότι κατ' αὐτὰς ὅ,τι ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενον τοῦ δικαιώματός τινος, τοῦτο καὶ δύναται οὗτος νὰ ζητήσῃ· ἀλλ' ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ἐὰν ἡ γνώμη τῶν B e c h m a n n καὶ S c h e u r l ᾗτο ὀρθή, ἔπρεπε νὰ εἴπωμεν τὸ ἐναντίον, ὅτι δηλ. ἡ γυνὴ δύναται νὰ ζητήσῃ τὰ διατετιμημένα πράγματα, ἐνῶ ἀντικείμενον τῆς προίκος αὐτῆς εἶναι ἡ ἀξία αὐτῶν. Ἐκτὸς ὅμως τούτων ὑπάρχει καὶ ἕτερος λόγος, οὗ ἕνεκα δὲν δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ἀδιακρίτως τὴν διάταξιν ἡμῶν· οὗτος δ' εἶναι ὅτι ἡ ἄνευ διακρίσεως ἐφαρμογὴ τῆς διατάξεως ταύτης θ' ἀντέκειτο ἐπίσης καὶ πρὸς τὴν γενικὴν ἀρχὴν ἐξ ἧς ὠρμήθη ὁ αὐτεκράτωρ, καὶ ᾗτις διέπει ὁλόκληρον τὴν περὶ ἧς πρόκειται διάταξιν ἡμῶν, διότι, ὡς εἶ-

πόμεν ἄνωτέρω, κατ' αὐτὴν ἢ γυνὴ πρέπει νὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα τῆς μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου ἀναλήψεως τῆς προικὸς αὐτῆς αὐτουαίου ἢ τοῦλάχιστον τῆς ἀξίας αὐτῆς. ἂν ὁ ἀνὴρ προσφέρῃ εἰς τὴν γυναῖκα μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου τὴν προικα αὐτῆς, δηλ. τὴν διατίμησιν, ἢ γυνὴ δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα διεκδικήσεως τῶν δοθέντων πραγμάτων· εὐδὲς λόγος ὑπάρχει δικαιολογῶν τὸ ἐναντίον. Ἐὰν ὅμως ἢ γυνὴ δὲν δύναται νὰ ἱκανοποιηθῇ λαμβάνουσα τὴν διατίμησιν, τότε ἐπιβοηθητικῶς δύναται νὰ διεκδικήσῃ καὶ τὰ διατιμηθέντα. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς ἀποβλέπει εἰς τὸ συμφέρον τῆς γυναικὸς καὶ εἰς μόνον τὸ συμφέρον αὐτῆς, ἀλλὰ τὸ συμφέρον τοῦτο οὐδόλως προσβάλλεται, ἂν δεχθῶμεν ὅτι αὕτη ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ λάβῃ ὅ,τι αὐτὴ ἴσως ἢ ἰδίᾳ συνεφώνησεν νὰ λάβῃ μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου, καὶ οὐχὶ ἄλλο τι ἀντ' αὐτοῦ. Ἐνεκα τῶν λόγων τούτων δικαίως, φρονοῦμεν, ἀποκρούεται ἡ γνώμη αὕτη τοῦ B e c h m a n n ὑπὸ τῶν συγγραφέων, ὑποστηρίζόντων ὅτι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος μέρος τῆς διατάξεως ἡμῶν δέον ὡς πρὸς τὰ διατετιμημένα νὰ ἐφαρμοσθῇ μετὰ τῆς ἄνω διακρίσεως. Πρβλ. W i n d - s c h e i d αὐτ. § 503, C z y h l a r z αὐτ. σελ. 414, A r n d t s αὐτ. § 411 σημ. 2 i. f., D e r n b u r g αὐτ. III. § 20 κτλ. — Παρ' ἡμῖν νῦν, ὡς θέλομεν ἰδεῖ κατωτέρω, ἢ γυνὴ δὲν δύναται νὰ διεκδικήσῃ τὰ διατετιμημένα εὔτε μετὰ τοῦ περιορισμοῦ τούτου.

Δέον νὰ δεχθῶμεν τὸν αὐτὸν περιορισμὸν προκειμένου περὶ ἀδιατιμήτων προικῶν πραγμάτων; Ὁ σχολιαστὴς τῶν Βασιλικῶν (σχολ. h. IV. 597 ὑπὸ νόμον 54 D. de J. D. (23.3) φαίνεται ἀποφαινόμενος καταφατικῶς, τοῦτο δὲ φρονοῦσι καὶ νεώτεροί τινες συγγραφεῖς S i n t e n i s αὐτ. § 133 σημ. 12, T e s s i e r αὐτ. σημ. 499 τόμ. I. σελ. 298. — Νομίζομεν ὅμως ὅτι ἡ γνώμη αὕτη εἶναι ἐσφαλμένη· διότι ἂν προκειμένου περὶ διατετιμημένων πραγμάτων περιορίσαμεν τὸ γράμμα τῆς διατάξεως ἡμῶν, δεχθέντες ὅτι ἢ γυνὴ ἔχει διεκδικητικὴν ἀγωγὴν

μένον ἐὰν δὲν πληρωθῇ. ἤναγκάσθημεν νὰ πράξωμεν τοῦτο ἕνεκεν τῶν ἄνω ρηθέντων λόγων· οἱ λόγοι ὅμως οὗτοι δὲν δύνανται νὰ ἐφαρμοσθῶσι καὶ ἐπὶ τῆς διεκδικήσεως τῶν κυρίως προικῶν δηλ. τῶν ἀδιατιμήτων πραγμάτων· ἐνταῦθα οὔτε περὶ ἀντιφάσεως οὔτε περὶ συγκρούσεως τῶν πηγῶν ἡμῶν δύναται νὰ γίνῃ λόγος· τοῦτου δ' ἕνεκεν ὀφείλομεν νὰ μείνωμεν εἰς τὸ γράμμα τῆς διατάξεως ἡμῶν, τοῦθ' ὅπερ δέχεται καὶ ἡ ἄρχουσα γνώμη. Πρβλ. Windscheid αὐτ. § 503 σημ. 8.

§ 90.

Ἐνταῦθα ὅμως γεννᾶται τὸ ἐξῆς λίαν σπουδαῖον ζήτημα: Ἡ διεκδικητικὴ ἀγωγὴ δύναται βεβαίως νὰ ἐνασκηθῇ κατὰ τοῦ συζύγου (καὶ τῶν κληρονόμων αὐτοῦ) ἐνόσῳ τὰ ληφθέντα ὑπ' αὐτοῦ λόγῳ προικὸς πράγματα εὔρηνται νομικῶς ἐν τῇ περιουσίᾳ αὐτοῦ· ἐὰν ὅμως τὰ πράγματα ταῦτα περιῆλθον εἰς τὴν περιουσίαν ἄλλου, ἢ διεκδικητικὴ ἀγωγὴ δύναται ἐπίσης νὰ ἐνασκηθῇ καὶ κατ' αὐτοῦ;

Πρὶν ἢ προβῶμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος τούτου δεόν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἡ πρακτικὴ σημασία αὐτοῦ ἀναφέρεται εἰς τὰ κινήτὰ μόνον πράγματα, τὰ δοθέντα τῷ ἀνδρὶ λόγῳ προικὸς, διότι, ὡς γνωστόν, ὁ σύζυγος δύναται νὰ ἐκποιήσῃ καὶ συνεπῶς νὰ μεταβιβάσῃ αὐτὰ εἰς τὴν περιουσίαν τοῦ ἄλλου, ἐνῷ τ' ἀκίνητα δὲν δύνανται, καὶ ἐὰν πράξῃ τὸ ἐναντίον ἢ πράξις αὐτοῦ εἶναι ἄκυρος μὴ μεταβιβαζομένης οὕτω τῆς κυριότητος εἰς ἕτερον ἄλλ' εὐρισκομένης νομικῶς καὶ εἰς τὸ μέλλον ἐν τῇ περιουσίᾳ τοῦ συζύγου. Ἐν τούτοις καὶ ἐπὶ τῶν ἀκινήτων τὸ ζήτημα ἡμῶν δὲν στερεῖται ἐξαιρετικῶς πρακτικῆς σπουδαιότητος, διότι, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, ὁ Ἰούλιος νόμος, ὃν ἐπεκύρωσε καὶ ὁ Ἰουστινιανός, ἀπηγόρευσε τὴν ἐκποίησιν τῶν ἀκινήτων, τὴν γιγνομένην δυνάμει τῆς βουλήσεως τοῦ ἀνδρός, οὐχὶ ὅπως ἐκείνην, ἣτις γίγνεται

κατ' ἀνάγκην δυνάμει τοῦ νόμου ἀνεξαρτήτως τῆς θελήσεως τοῦ ἀνδρός· ἐὰν ἐπομένως προικῶν τι ἐξεποιήθη κατ' ἀνάγκην πρὸς ὄφελος τρίτου, γεννᾶται πάλιν τὸ ζήτημα ἐὰν ἡ γυνὴ δύναται νὰ διεκδικήσῃ τὸ κτῆμα τοῦτο παρὰ τοῦ κατόχου, ἀφοῦ οὗτος ἀπέκτισε τὴν ἐπ' αὐτοῦ κυριότητα νομίμως.

Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα λοιπὸν τοῦτο πολλοὶ καὶ διαπρεπεῖς συγγραφεῖς καὶ μᾶλλον ἡ ἄρχουσα γνώμη δέχεται ὅτι ἡ διεκδικητικὴ ἀγωγὴ χωρεῖ μόνον ἐὰν τὰ ληφθέντα λόγῳ προικὸς πράγματα, διατεταγμένα καὶ ἀδιατίμητα, εὔρηνται ἐν τῇ περιουσίᾳ τοῦ ἀνδρός· ἐὰν ὅμως ταῦτα περιῆλθον εἰς τὴν περιουσίαν ἄλλου δὲν χωρεῖ κατ' αὐτοῦ διεκδικητικὴ ἀγωγὴ. (Ὡς κατὰ τοὺς συγγραφεῖς τούτους ἐὰν ὁ ἀνὴρ διαρκεῦντος τοῦ γάμου ἐξεποίησε κινητὸν τι πρᾶγμα, π.χ. ἐπώλησεν, ἐδωρήσατο καὶ παρέδωκεν αὐτό, ἡ γυνὴ δὲν δύναται νὰ ποιήσῃται χρῆσιν τῆς διεκδικητικῆς ἀγωγῆς κατὰ τοῦ ἀγοραστοῦ ἢ τοῦ τὴν δωρεὰν εἰληφότος, τοῦ νομίμως κτησαμένου αὐτό. Ὡσαύτως ἐὰν ἀκίνητόν τι πρᾶγμα περιῆλθον εἰς τὴν ἐξουσίαν ἄλλου δ', ὥς δυνάμει τοῦ νόμου, ἡ γυνὴ δὲν δύναται νὰ ζητήσῃ παρ' αὐτοῦ τὸ πρᾶγμα τοῦτο. Καὶ δύναται μὲν ἡ γυνή, ἐὰν ἡ περιουσία τοῦ ἀνδρός ἐξαρκῇ, νὰ ἱκανοποιηθῇ ἐξ αὐτῆς ἐνασκειῦσα τὴν προσωπικὴν αὐτῆς ἀξίωσιν· δύναται, λέγουσιν οἱ τὴν γνώμην ταύτην δεχόμενοι συγγραφεῖς, νὰ ποιήσῃται χρῆσιν κατὰ τοῦ τρίτου κατόχου τῆς ὑποθηκικῆς ἀγωγῆς, δὲν δύναται ὅμως νὰ ζητήσῃ παρ' αὐτοῦ τὸ πρᾶγμα διὰ τῆς ἐμπραγμάτου περὶ κυριότητος ἀγωγῆς.

Οἱ λόγοι, οὗς ἡδυνάτό τις νὰ ἐπικαλεσθῇ ὑπὲρ τῆς γνώμης ταύτης, καὶ οὗς συνήθως ἐπικαλοῦνται οἱ τὴν γνώμην ταύτην ἀπαζόμενοι συγγραφεῖς, εἰσὶν οἱ ἑξῆς :

1) Ὁ Ἰουστινιανὸς διὰ τῆς ἀνωτέρω παρατεθειμένης διατάξεως ἀπονέμει μὲν τῇ γυναικὶ τὸ δικαίωμα τῆς διεκδικήσεως πάντων τῶν λόγῳ προικὸς δοθέντων πραγμάτων, ἀλλ' ἐπὶ τῇ προϋποθέσει, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ αὐτοκράτορος, si tamen extant, δηλ. ἐὰν ὑπάρχωσι (τὰ πράγ-

ματα ταῦτα)· ἡ ἔκφρασις ὁμῶς αὕτη, δέον νὰ ἐννοηθῇ ὡς σημαίνουσα οὐχὶ ἐὰν τὰ πράγματα ταῦτα ἐν γένει ὑπάρχωσιν εἰσέτι, ἀλλ' ἐὰν ὑπάρχωσιν εἰσέτι παρὰ τῷ ἀνδρί, ἥτοι εἰς τὴν περιουσίαν τοῦ ἀνδρός. Πρέπει δὲ νὰ νοηθῇ οὕτως ἡ ῥῆσις αὕτη, διότι μόνον κατὰ τὴν ἔννοιαν ταύτην παρίσταται ὁ νομοθέτης ὡς θέλων δι' αὐτῆς νὰ ὁρίσῃ τι, δηλ. μόνον ἐὰν τὰ πράγματα ὑπάρχωσιν ἐν τῇ περιουσίᾳ τοῦ ἀνδρός ἔχει ἡ γυνὴ διεκδικητικὴν ἀγωγὴν, ἐνῷ κατὰ τὴν ἄλλην ἐρμηνείαν παρίσταται οὗτος ὡς μὴ θέλων δ.ἀ τῆς ῥήτρας ταύτης νὰ νομοθετήσῃ, ἀλλ' ἀπλῶς νὰ εἴπῃ τι ἀφ' ἑαυτοῦ ἐννοούμενον, ἐπομένως ἐντελῶς περιττόν, ἀφοῦ περὶ διεκδικήσεως πραγμάτων μὴ ὑπαρχόντων ἐν τῇ φύσει ἀλλὰ καταστραφέντων ἤδη οὐδεὶς δύναται νὰ γείνη λόγος.

2) Κατὰ τοσοῦτον δὲ μᾶλλον πρέπει νὰ δεχθῶμεν τὴν ἐξηγήσιν ὅτι τὸ «*si tamen extant*» σημαίνει «*si tamen extant apud maritum*», καθόσον οὕτως ἐξηγεῖται ἡ ἔκφρασις αὕτη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἰουστινιανοῦ δι' ἄλλης διατάξεως αὐτοῦ, δηλ. διὰ τῆς const 12 § 5 C. qui pot. (8.17).

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπονέμων διὰ τῆς διατάξεως ταύτης τῇ ὑποθήκῃ τῆς γυναικὸς δικαίωμα προτιμήσεως, προσθέτει ἀναφερόμενος εἰς τὴν περὶ ἧς πρόκειται διάταξιν ἡμῶν:

«...*Licet res dotales vel ex his aliae comparatae non extent, sed quocumque modo vel dissipatae vel consumptae sunt...*». Τὴν ἀντίθεσιν τῶν *res quae extant* ἀποτελοῦσι τὰ *res consumptae vel dissipatae*· ἡ ἔννοια τῆς λέξεως *consumptae* εἶναι αὐτόδηλος, σημαίνουσα τὰ πράγματα, ἅτινα κατηναλώθησαν ἢ ἄλλως ἐξηφανίσθησαν, ἡ ἔκφρασις *dissipatae* σημαίνει κατὰ γράμμα τὰ διασκορπισθέντα μόνον πράγματα, εἰς ἃ ἀνήκουσιν ὅπωςδὴποτε καὶ τὰ παρὰ τοῦ ἀνδρός ἐκποιγηθέντα, τοῦθ' ὅπερ ἐξάγεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἐν ἄλλῃ παραφράσει γίνεται χρῆσις τῆς ἐκφράσεως «*res alienatae*». Πρβλ. const. 6 § 11 C. de sec. nupt (5.9): «*Extantes (autem praedictas) res, si non fuerint alie*».

natae sive consumptae vel suppositae . . . » .

3) Ἡ ἐρμηνεία ὅτι «*si tamen extant*» σημαίνει τὰ ἐν τῇ περιουσίᾳ τοῦ ἀνδρὸς ὑπάρχοντα ἔτι πράγματα, συνάδει καὶ πρὸς τὸν ὑπὸ τῆς διατάξεως ταύτης ἐπιδιωκόμενον σκοπόν. Κατὰ τὸ πρὸ τῆς διατάξεως ταύτης ἰσχύον δίκαιον ἡ γυνὴ διὰ τὴν πρὸς ἀνάληψιν τῆς προικὸς ἀπαίτησιν αὐτῆς ἀπήλασε τοῦ τῆς πρωτοπραξίας εὐεργετήματος (*privilegium exigendi*), ὅπερ βεβαίως ἀναφέρεται μόνον ἐπὶ τῆς ὑφισταμένης νῦν περιουσίας τοῦ ἀνδρὸς, καὶ ὅπερ ὅμως οὐδεμίαν σημασίαν ἔχει ἀπέναντι τῶν ἐνυποθήκων δανειστών καὶ ὅσον ἀφορᾷ αὐτὰ τὰ εἰς τὴν περιουσίαν τοῦ ἀνδρὸς ἀνήκοντα προικῶα πράγματα. Ὅπως λοιπὸν ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιπτώσει ἐξασφαλισθῇ ἡ γυνὴ ἐχορηγήθῃ ὑπὸ τῆς προκειμένης διατάξεως αὐτῇ τὸ δικαίωμα τῆς ἀφαιρέσεως τῶν πραγμάτων τούτων πρὸ ὅλων τῶν ἐνυποθήκων δανειστών.

4) Ὅτι ἡ ἔκφρασις «*si tamen extant*» σημαίνει «*si tamen extant apud maritum*» ἐξάγεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἡ ἀντίθετος ἔννοια, καθ' ἣν δηλ. ἡ γυνὴ δὲν δικαιούται νὰ διεκδικήσῃ καὶ τὰ ἐκποιηθέντα ἐγκύρως παρὰ τοῦ ἀνδρὸς πράγματα, εἶναι ἄδικος καὶ ἀνεπιεικής. Διότι ἀφοῦ ὁ ἀνὴρ δικαιούται νὰ ἐκποιήσῃ τὰ ληφθέντα λόγῳ προικὸς κινήτᾳ, ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ τ' ἀκίνητα, μάλιστα δὲ ἐὰν ταῦτα ἐδόθησαν αὐτῷ διατετιμημένα, οὔτε δίκαιον οὔτε ἐπιεικὲς εἶναι νὰ ἔχῃ κατόπιν ἡ γυνὴ τὴν ἐξουσίαν νὰ θεωρῇ τὴν προᾶξιν ταύτην τοῦ ἀνδρὸς, τὴν ἐγκύρως ὡς πρὸς τὸν τρίτον κάτοχον τῶν πραγμάτων γενομένην, ὡς μὴ γενομένην, διεκδικούσα οὔτω τὰ πράγματα παρὰ παντὸς κατόχου, νομίμως κτησαμένου αὐτά. Κατὰ μείζονα δὲ λόγον δύναται νὰ λεχθῇ τοῦτο ἐὰν προκειμένου περὶ ἐκποιήσεως ἀκινήτων, τρίτος τις ἐγένετο κύριος αὐτῶν ἄμέσως δυνάμει τοῦ νόμου. Πρβλ. *D e m a n g e a t* αὐτ., ὅστις ἐν σελ. 97 λέγει: « . . . si les meubles dotaux ont été aliénés par le mari, même sans le consentement de la femme, comme l'aliénation est par-

faitement valable, ainsi qu'il résulte encore de la Constitution de 530 (L. un. § 15, C, de rei uxor. act.). il m'est impossible de comprendre que le tiers acquéreur, après avoir traité avec un homme qui avait pouvoir d'aliéner, soit sous le coup d'une revendication. Ce tiers, si la femme n'a pas concouru à l'aliénation, pourra bien être tenu envers elle de l'action hypothécaire, mais non de l'action en revendication : il aura donc toujours le droit de garder l'objet mobilier en payant la valeur». Πρβλ. Aubry et Rau: Cours de droit civil français (3 ἔκδ.) IV. σελ. 502.—'Αλλ' ἐκτὸς τῆς ἀδικίας, ἣτις ἐπέρχεται διὰ τῆς ἀντιθέτου ἐρμηνείας, αὕτη φέρει καὶ σύγχυσιν ἐν ταῖς συναλλαγαῖς, διευκολύνει δὲ τὴν κακὴν πίστιν. 'Εὰν ἡ ἔννοια αὕτη τῆς ἀνωτέρω ῥήτρας ᾗτο ὀρθή, ἐὰν δηλ. ἐδεχώμεθα ὅτι τὸ «si tamen extant» δηλοῖ πᾶν ὅ,τι αἱ λέξεις αὐτοῦ σημαίνουν, τότε ἐάν τις ᾗθελε ν' ἀποκτήσῃ κινητὸν τι πρᾶγμα ἢ καὶ ἀκίνητον, ἔδει πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ κινδύνου τῆς μεταγενεστέρας διεκδικήσεως νὰ ἐξετάσῃ προηγουμένως ἐὰν τὸ παρ' εὖ ἀποκτᾷ τὸ πρᾶγμα πρόσωπον ἦναι ἑγγαμὸν, καὶ ἀποδεικνυμένου τούτου, ἐὰν τὸ πρᾶγμα ᾗναι προικῶν· ἀλλὰ καὶ ἂν ὁ κτήτωρ τοῦ πράγματος ᾗτο ἄγαμος, ἔπρεπε πάλιν νὰ ἐξετάσῃ (ὁ μέλλων ν' ἀποκτήσῃ αὐτό), μήπως οὗτος ἀπέκτησεν αὐτὸ ἐξ ἄλλου ἑγγάμου, διότι τότε ἐνδεχόμενον οὗτος νὰ εἶχεν ἀποκτήσῃ αὐτὸ λόγῳ προικὸς!! — 'Αλλ' εἶναι δυνατόν νὰ δεχθῶμεν ὅτι τοιοῦτόν τι ᾗθελεν ὁ Αὐτοκράτωρ διὰ τῆς διατάξεως ταύτης; 'Εὰν ἡ θέλησις τοῦ 'Ιουστινιανοῦ ᾗτο αὕτη, τότε οὗτος ᾗθελεν ἀπαγορεύσει τὴν ἐκποίησιν τῶν κινητῶν καὶ τῶν διατετιμημένων ἀκινήτων, ὡς εἶχε πρὸ αὐτοῦ ἀπαγορευθῇ ἢ ἐκποίησις τῶν ἀδιατιμήτων ἀκινήτων, ἀφροῦ ἢ ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς γενομένη ἐκποίησις δύναται νὰ θεωρηθῇ ὑπὸ τῆς γυναικὸς μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου ὡς μὴ γενομένη. 'Αλλ' ὡς γνωστόν, ὁ 'Ιουστινιανὸς οὐ μόνον δὲν ἀπηγόρευσε τὴν ἐκποίησιν αὐτῶν, ἀλλὰ τοῦναντίον ἐν const. un. de

rei uxori. act (5.13) ἀνεγνώρισε τὸ ἔγκυρον ταύτης.

Οὗτοι εἰσι κυρίως οἱ λόγοι ὑπὲρ τῆς δόξης ὅτι ἡ ῥήτρα «si tamen extant» τῆς διατάξεως 30 cit. ἐννοητέα ὡς σημαίνουσα «ἐὰν τὰ πράγματα ὑπάρχωσιν ἔτι ἐν τῇ περιουσίᾳ τοῦ ἀνδρός», ὑπὲρ ἧς εἰσὶν Windscheid αὐτ. § 503 σημ. 7, Czylarz αὐτ. σελ. 413, Arndts αὐτ. § 411, Brinz αὐτ. σελ. 1277, Παπαρρηγόπουλος αὐτ. σελ. 228, Καλλιγᾶς αὐτ. σελ. 130, Gide αὐτ. σελ. 537, Baron αὐτ. § 344, Wendt αὐτ. σελ. 722, Wächter αὐτ. I. σελ. 322 II. σελ. 575, Phostropoulos αὐτ. σελ. 117, Pagenstecher: Die röm. Lehre vom Eigenthum (1859) III. σελ. 30 κλπ.

Ὁμολογοῦμεν ὅτι οἱ λόγοι οὗτοι καὶ ἰδίᾳ ὁ πρῶτος καὶ δεύτερος μεταξὺ αὐτῶν δὲν στεροῦνται σημασίας. καὶ εἶναι ἄξιοι τῶν διαπρεπῶν ὑποστηρικτῶν τῆς γνώμης ταύτης· ἐν τούτοις δὲν εἶναι καὶ τοιοῦτοι, ὥστε νὰ πείσωσιν ἡμᾶς περὶ τῆς ὀρθότητος τῆς ἐννοίας τῆς ἀνωτέρω ἐκφράσεως. Τὸ καθ' ἡμᾶς ἀπαζόμεθα τὴν δόξαν καθ' ἣν ἡ ἔκφρασις «si tamen extant» δέον νὰ νοηθῇ κατὰ γράμμα, δηλ. ὡς σημαίνουσα τὴν ἐν γένει ὑπαρξιν τῶν προικῶν πραγμάτων, ἀδιαφόρως ἂν ταῦτα ὑπάρχωσιν ἐν τῇ περιουσίᾳ τοῦ ἀνδρός ἢ ἐν τῇ περιουσίᾳ ἄλλου· ἐπομένως καὶ ἐὰν ὁ ἀνὴρ διαρκοῦντος τοῦ γάμου ἐκποιήσῃ ἔγκύρως προικῶν τι πρᾶγμα ἢ γυνὴ λυθέντος τοῦ γάμου δύναται νὰ διεκδικήσῃ αὐτὸ παρὰ τοῦ νομίμως κτησαμένου τοῦτο. Φρονοῦμεν δὲ ὅτι ἡ γνώμη αὕτη εἶναι ὀρθοτέρα ἔνεκα τῶν ἐξῆς λόγων:

1. Δὲν εἶναι βέβηχον ὅτι ἡ ῥῆσις si tamen extant, εἰς ἣν οἱ ἀντιδοξοῦντες ἀποδίδουσι περιορισμένην ἐννοιαν, εἶναι γνησία· πιθανὸν νὰ προσετέθῃ ὑπὸ τινος ἀντιγραφῆως τῆς διατάξεως ἡμῶν. Ἡ εἰκασία δὲ αὕτη δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς αὐθαίρετος ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψει ἔνθεν μὲν ὅτι ἐν τῷ Corpus academicum, ὡς ἀναφέρει ὁ Sincholle αὐτ. σελ. 79, ἡ ῥῆσις αὕτη εὑρηται ἐν παρρηθ-

σει, ἐν δὲ τῷ κατὰ πέδας σχολίῳ (ο. IV. 656), ἐν ᾧ εὐρη-
ται ἀκριβῆς παράφρασις τῆς διατάξεως τοῦ Ἰουστινιανοῦ,
οὐδεμία μνεία γίνεται περὶ αὐτῆς [«ἐν τοῖς προκιμαίοις
τοῖς ἐκδικητέοις τὴν γυναῖκα πᾶσαν ἔχειν μετὰ τὴν
τοῦ γάμου διάλυσιν προτίμησιν »], ἐνθεν δ' ὅτι πραγ-
ματι ἡ ῥήτρα αὕτη εἶναι περιττὴ ὥς σημαίνουσα τι αὐ-
τόδηλον.

2. Ἀλλὰ καὶ ἂν δεχθῶμεν ὅτι ἡ ἀνωτέρω ἔκφρασις
εἶναι γνησίᾳ πηγάζουσα ἐξ αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος, τοῦθ'
ὅπερ ὑποστηρίζεται καὶ ὑπὸ τοῦ κειμένου τῶν Βασιλικῶν
καὶ ὑπὸ ἄλλων σχολίων αὐτῶν (m. IV. 626), ἐνθα ὁμοίως
πάλιν ἡ ῥῆσις αὕτη παραφράζεται διὰ τῆς «ἐν ὅλως
φαίνονται», «ἔτι σωζόμενα», πάλιν τὸ ἐπι-
χείρημα ὅτι αὕτη πρέπει νὰ ἐξηγηθῇ οὕτως ὥστε νὰ ἔχη
νομικὴν τινα σημασίαν, ὥς ἰσχυρίζονται οἱ ἀντιδοξοῦντες,
δὲν ἔχει ἐνταῦθα μεγάλην σημασίαν, διότι δὲν πρόκειται
περὶ ἐκφράσεως τῶν ῥωμαίων νομοθετικῶν τῆς ἀκμῆς
τῆς ῥωμαϊκῆς νομοθεσίας, ἀλλὰ περὶ διατάξεως ἐξελητού-
σης ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ Τριβωνιανοῦ· γνωρίζομεν δὲ καὶ
ἐξ ἄλλων βυζαντινῶν διατάξεων καὶ ἐκ τῶν λοιπῶν με-
ρῶν αὐτῆς τῆς διατάξεως 30 cit. πόσον ἀνακριβεῖς καὶ
ἀπρόσεκτοι εἰσὶν οἱ Βυζαντινοὶ ἐν ταῖς ἐκφράσεσιν αὐτῶν.

3. Ἀλλ' ἀνεξαρτήτως τῶν ἀνωτέρω λόγων, ἐπειδὴ ἡ
ῥῆσις ἡμῶν κατὰ γράμμα λαμβανομένη περιέχει τι ἐννο-
ούμενον ἀφ' ἑαυτοῦ, δὲν ἔπεται ὅτι δικαιούμεθα ἡμεῖς,
ὅπως μὴ δεχθῶμεν τὸν νομοθέτην ὥς περιττολογοῦντα ν'
ἀποδώσωμεν αὐτῇ. ἄνευ παραιτέρω ἀποδείξεων, ἐννοίαν,
ἣν δὲν ἔχει, ἰσχυρίζομενοι ὅτι ἐνῷ ὁ Ἰουστινιανὸς λέγει
«si tamen extant» θέλει νὰ εἴπῃ «si tamen extant apud
maritum». Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τῶν
νόμων ἀκολουθητέα ἡ γνώμη ἡ παριστῶσα τὸν νομοθέτην
ὥς ὀρίζοντα τι καὶ οὐχὶ ὥς λέγοντά τι στερούμενον ση-
μασίας, ἀλλ' ὥς γνωστὸν τοῦτο ἰσχύει· μόνον ἐπὶ ἀσαφῶν
τοῦ νόμου λείξεων ἢ καὶ ἐπὶ σαφῶν μὲν, ὧν ὁμοίως ἡ σημα-
σία δὲν συνάδει καθόλου ἢ ἐν μέρει πρὸς τὴν ἐξ ἄλλων

μέσων, καὶ οὐχὶ ἐκ τῶν γραμματικῶν κανόνων, συναγομένην ἔννοιαν τοῦ νόμου· ἀλλ' ἡ σημασία τῆς περὶ ἧς πρόκειται ἐκφράσεως φαίνεται ἡμῖν λίαν σαφής, φρονούμεν δ' ὅτι καὶ ἄλλη τις ἔννοια αὐτῆς, ἢ τῶν ἀντιδοξούντων, δὲν δύναται νὰ ἐξαχθῇ δι' ἄλλων μέσων.

4. Ἀλλ' ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω ὑπ' ἀριθμὸν 2 οἱ ἀντιδοξοῦντες ἔχουσιν ἄλλην γνώμην στηριζόμενοι ἐπὶ τῆς const. 12 § 5 C. qui pot. (8. 17 (18)). Μεταξὺ ὅμως τῶν *res dissipatae* (διασκορπισθέντων πραγμάτων), ἅτινα ἀναφέρει ἡ διάταξις αὕτη ὡς μὴ ὑπάρχοντα (*non extant*) δύνανται μὲν νὰ νοηθῶσι καὶ τὰ παρὰ τοῦ ἀνδρὸς ἐκποιηθέντα πράγματα, ἀλλ' ἐντεῦθεν δὲν ἔπεται κατ' ἀνάγκην ὅτι ταῦτα πρέπει νὰ ἐννοηθῶσι πάντοτε ὡς τοιαῦτα, ἀλλὰ τότε μόνον ὁσάκις ἡ ἐκποίησις αὐτῶν ἐγένετο οὕτω πως καὶ πρὸς τοιούτους, ὥστε δὲν δύνανται ν' ἀνευρεθῶσι διὰ τὴν γυναῖκα· ἀλλὰ τότε τὰ ἐκποιηθέντα ταῦτα πράγματα θεωρητέα διὰ τὴν γυναῖκα ὡς ἀνύπαρκτα. Ὅτι δὲ ἡ λέξις *extare* ἔχει τὴν ἔννοιαν τῆς ἐν γένει ὑπάρξεως τῶν πραγμάτων, καὶ οὐχὶ ὡς φρονούσιν οἱ ὑποστηρικταὶ τῆς ἀντιθέτου δόξης, τὴν ἐν τῇ περιουσίᾳ τοῦ ἀνδρὸς ὑπαρξιν αὐτῶν ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ νόμου 50. D. sol. matr. (24.3), ἐνθα καὶ κατὰ τὴν γνώμην τῶν ἀντιδοξούντων ἡμῖν συγγραφέων ἡ λέξις *extare* ἔχει τὴν ἔννοιαν ταύτην.

Ἡ γνώμη δ' ἡμῶν αὕτη ἐνισχύεται μᾶλλον ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψει τὰ Βασιλικά, ἅτινα ἐν τῷ κειμένῳ, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, μεταφράζουσι τὴν ῥῆσιν *si tamen extant* διὰ τοῦ «σωζόμενα πράγματα»· ἀλλ' ὡς τοιαῦτα πρέπει νὰ θεωρηθῶσι καὶ τὰ ἐκποιηθέντα ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς ἐὰν δὲν κατεστράφησαν, ἐκτὸς ἐὰν δὲν δύνανται ν' ἀνευρεθῶσιν ὑπὸ τῆς γυναικός, ὅτε δέον νὰ θεωρηθῶσιν ὡς μὴ σωζόμενα πλέον δι' αὐτήν. Ὡσαύτως καὶ ἡ ὑπὸ τῶν σχολίων γενομένη μετάφρασις τῶν μὴ ὑπαρχόντων πραγμάτων ὡς «πραγμάτων μὴ φαινομένων» ὑποδηλοῖ ὅτι μεταξὺ αὐτῶν πρέπει νὰ καταταχθῶσι καὶ τὰ ἐκποιηθέντα ὑπὸ τοῦ ἀν-

δρός. ἀρκεῖ μείνον νὰ μὴ ἐξεπαιγῇθῃσαν οὕτως ὥστε νὰ μὴ δύνανται ν' ἀνευρεθῶσιν.

5. Ἀλλὰ καὶ ἐδὲν δὲν δώσωμεν προσοχὴν εἰς τοὺς ἀνωτέρω λόγους, οὕς ἐπεκαλέσθημεν ὑπὲρ τῆς γνώμης, ἣν ἡσπάσθημεν καὶ κατὰ τῆς τῶν ἀντιδοξούντων, πάλιν ἀναγκαζόμεθα νὰ δεχθῶμεν τὴν γραμματικὴν ἐξήγησιν τῆς περὶ ἧς πρόκειται ἐκφράσεως, διότι εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι αὕτη ἐμπεριέχει τι αὐτόδηλον καὶ ὅλως περιττόν, ἀλλ' εἶναι προτιμητέα τῆς ἀντιθέτου καὶ ἔνεκα τοῦ ἐξῆς λόγου.

Ἀναμφιβόλως κατὰ τὴν ἀνωτέρω παρατεθειμένην διάταξιν ἡ γυνὴ ἔχει δικαίωμα διεκδικήσεως καὶ ἂν τρίτος τις ἀπέκτησε δικαίωμα ὑποθήκης ἐπὶ τῶν προικῶν, προτιμωμένη οὕτως οὗτοῦ. Τούτου ὅμως τεθέντος εἶναι ὅλως ἀνεξήγητον καὶ ἀκατανόητον διατὶ νὰ στερῇται τοῦ δικαιώματος τούτου ἡ γυνὴ ἐὰν ὁ ἀνὴρ ἐξεποίησε τὰ προικῶν πράγματα καὶ νὰ προτιμᾶται αὐτῆς ὁ ὑποθηκικὸς δανειστής. Ἐὰν μὲν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸν ὑποθηκικὸν δανειστὴν δι' αὐτὸν ἡ ἐκποίησις τῶν πραγμάτων πρέπει νὰ ᾖ ἐντελὴς ἀδιάφορος, διότι, κατὰ τὰς κοινὰς ἀρχάς, διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ κυρίου ἐκποίσεως τοῦ ὑποθηκευθέντος πρᾶγματος τὸ δικαίωμα τοῦ ὑποθηκικοῦ δανειστοῦ οὐδὲν ἄλλως θίγεται. Ἐὰν δὲ ἀποβλέψωμεν εἰς τὸν πρὸς ὃν ἐγένετο ἡ ἐκποίησις τῶν προικῶν καὶ ὥς πρὸς αὐτὸν εἶναι ἐντελὴς ἀδιάφορον ἂν ἔχῃ δικαίωμα νὰ λάβῃ παρ' αὐτοῦ τὸ πρᾶγμα ἡ γυνὴ διὰ τῆς διεκδικητικῆς ἀγωγῆς ἢ ὁ ὑποθηκικὸς δανειστής διὰ τῆς ὑποθηκικῆς ἀγωγῆς. Ἐντεῦθεν δ' ἔπεται ὅτι ἡ ῥήτρα *si tamen extant* δὲν δύναται νὰ σημαίνει τὴν ἐν τῇ περιουσίᾳ τοῦ ἀνδρὸς ὕπαρξιν τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ τὴν ἐν γένει φυσικὴν ὕπαρξιν αὐτῶν. Εἶναι δὲ μᾶλλον εὐλογον νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς εἶπε τι περιττόν διὰ τῆς ἐκφράσεως ταύτης ἢ νὰ καταλήξωμεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἦθελε νὰ εἴπῃ τι ἀνεξήγητον καὶ ἀκατανόητον. Ἀλλὰ καὶ ἂν τρίτος τις δὲν ἀπέκτησε δικαίωμα ὑποθήκης ἐπὶ τῶν προικῶν, ἐπομένως περὶ προτιμῆσεως τῆς γυναικὸς δὲν δύναται νὰ γέλῃ λόγος, πάλιν οὕτως

λόγος ὑπάρχει νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἡ γυνὴ στερεῖται τοῦ δικαίωματος τῆς διεκδικήσεως ἐὰν ὁ ἀνὴρ ἐξεποίησε τὰ προικῶα ἐγκύρως προτιμωμένου οὕτω αὐτῆς τοῦ τρίτου κατόχου. Ἀφοῦ ἡ γυνὴ ἐκποιηθέντων τῶν προικῶων παρὰ τοῦ συζύγου προτιμᾶται τοῦ ὑποθηκικοῦ δανειστοῦ καὶ τοῦ πρὸς ὃν ἐγένετο ἡ ἐκποίησης αὐτῶν, ἄπορον ἦθελεν εἶσθαι ἐὰν δὲν προτιμᾶτο μὴ ὑπάρχοντος δανειστοῦ, τοῦ τρίτου κατόχου. Ὁ μόνος λόγος ὑπὲρ τῆς τοιαύτης γνώμης ἦθελεν εἶναι τὸ συμφέρον τοῦ τρίτου, ἀλλ' ὥς θὰ εἴπωμεν καὶ κτωτέρω ὁ Ἰουστινιανὸς ἀδιαφορεῖ ἐντελῶς περὶ τοῦ συμφέροντος τούτου. Ἀλλως τε ἐὰν δεχθῶμεν τὴν ἀντίθετον δόξαν τότε ἡρτηται ἐκ τῆς αὐθαίρεσις τοῦ ἀνδρὸς νὰ παραλύσῃ τὸ δικαίωμα τῆς συζύγου ὑπὲρ τοῦ ὑποθηκικοῦ δανειστοῦ διὰ τῆς πρὸ τῆς λύσεως τοῦ γάμου ἐκποιήσεως τοῦ δι' ὑποθήκης βεβαρημένου προικῶου.

6, Ὁ σπουδαιότερος λόγος ὑπὲρ τῆς γνώμης ἡμῶν καὶ κατὰ τῆς τῶν ἀντιδοξούντων εἶναι ὅτι τὸ ἕτερον ἔνδικον μέσον, ὅπερ χορηγεῖ ὁ Ἰουστινιανὸς τῇ γυναικί, ἦτοι ἡ ὑποθηκικὴ ἀγωγή, δύναται νὰ ἐνασκηθῇ καὶ κατὰ παντὸς τρίτου πρὸς ὃν ὁ ἀνὴρ ἐξεποίησεν ἐγκύρως τὰ προικῶα πράγματα. Ὅτι δὲ τοῦτο εἶναι ἀληθὲς παραδέχονται συνήθως καὶ οἱ ἀντιδοξοῦντες, διότι ἀνεξαρτήτως τοῦ ὅτι ἡ γνώμη αὕτη συνάγεται ἀκριβῶς ἐκ τῆς διατάξεως τοῦ Ἰουστινιανοῦ, κατὰ τοὺς γενικοὺς περὶ ὑποθηκῶν κανόνας διὰ τῆς ἐκ μέρους τοῦ κυρίου ἐκποιήσεως τοῦ ὑποθηκευθέντος πράγματος τὸ δικαίωμα τοῦ ὑποθηκικοῦ δανειστοῦ οὐδόλως ἐπηρεάζεται. Ἐὰν δὲ ἡ γυνὴ ἔχῃ ὑποθηκικὴν ἀξίωσιν πρὸ τῆς ἐκποιήσεως τῶν προικῶων πραγμάτων, τὴν ἀξίωσιν αὐτῆς διατηρεῖ καὶ μετὰ τὴν ἐκποίησιν αὐτῶν προτιμωμένη οὕτω καὶ τοῦ πρὸς ὃν ἐγένετο ἡ ἐκποίησης κατόχου τοῦ πράγματος. Πρβλ. *Demandeat* αὐτ. σελ. 97, ὅστις ἐνῶ ἐν τῷ ἀνωτέρω παρατεθειμένῳ χωρίῳ προκειμένου περὶ διεκδικητικῆς ἀγωγῆς λέγει ἐπὶ τῆς ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς ἐγκύρου ἐκποιήσεως τῶν προικῶων ὅτι:

« ... il m' est impossible de comprendre que le tiers acquéreur, après avoir traité avec un homme qui avait pouvoir d'aliéner, soit sous le coup d' une revendication », προκειμένου περὶ τῆς ὑποθηκικῆς ἀγωγῆς ἐξακολουθῶν λέγει: «Ce tiers, si la femme n'a pas concouru à l'aliénation, pourra bien être tenu envers elle de l'action hypothécaire, mais non de l'action en revendication: il aura donc toujours le droit de garder l'objet mobilier en payant la valeur»· καὶ ἀλλαχοῦ (σελ.91) ἐπάγεται: «Il est tout à fait impossible d'entendre le mots si tamen extant en ce sens que l'hypothèque privilégiée n'a lieu qu' autant que les choses apportées en dot n' ont pas été aliénées par le mari, mais sont restées dans son patrimoine: on ne voit pas pourquoi Justinien aurait traité la femme moins bien que les simples créanciers hypothécaires. en lui refusant d' une manière absolue le droit de suite contre les tiers acquéreurs». Ἐπικαλεῖται δὲ (σελ. 91 σημ. 1) ὑπὲρ τῆς γνώμης ταύτης καὶ τὸν νόμον 50 D. sol. matr. (24.3) περὶ οὗ ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω καὶ καθ' ὃν ὁ Σκαιβόλας προδήλως ἐκλαμβάνει τὴν λέξιν extare ὡς σημαίνουσιν τὸ γεγονός ὅτι τὰ ἀντικείμενα ὑπάρχουσιν in natura rerum, καίτοι ἐξελθόντα τῆς περιουσίας τοῦ ἀνδρός, προσθέτων ἐν ταύτῃ ὅτι δὲν ἀντίκειται εἰς τὴν ἐξήγησιν ταύτην ἢ l. 6 § 3 (11) C. de sec. nupt. (5.9) Ἐνεκα δὲ τούτων λέγει: «...en principe, le mari ayant aliéné soit un meuble dotal, soit une chose mobilière, ou immobilière apportée en dot avec estimation, l'objet ne passe dans le patrimoine de l'acquéreur, que salvo jure mulieris; et bien évidemment cette hypothèque privilégiée de la femme ne peut non plus recevoir aucune atteinte de droits réels qui prendraient naissance du chef de l'acquéreur». Ἀλλ' ἐὰν δεχθῶμεν ὡς ἀληθὲς ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς ἀποβλέπων εἰς τὸ συμφέρον τῶν τρίτων, τῶν νομίμως κτησθέντων τὰ δοθέντα τῷ ἀν-

δρι λόγῳ προικὲς πράγματα, δὲν ἤθελε νὰ ἐπιτρέψῃ τῇ γυναικὶ τὸ δικάϊωμα τοῦ νὰ λαμβάνῃ αὕτη διὰ τῆς διεκδικητικῆς ἀγωγῆς τοῦτα, πρέπει. φρονεῖμεν, κατ' ἀνάγκην νὰ δευθῶμεν ὅτι δὲν ἤθελε καὶ νὰ παραχωρήσῃ αὐτῇ ὑποθηκικὴν ἀγωγὴν χάριν τῶν πραγμάτων τούτων διότι ἀμφότερα τὰ ἔνδικα ταῦτα μέσῃ διαφέρουσι μὲν ὡς πρὸς τὰ νομικὰ ἀποτελέσματα, οἰκονομικῶς ὁμῶς ταυτίζονται, διότι δι' αὐτῶν λαμβάνεται παρὰ τοῦ τρίτου περιουσία, ἣν κέκτῃται οὗτος νομίμως. Ἀλλὰ συνήθως οἱ ἀντιδοξοῦντες, ὡς ἐλέγχε, δὲν δέχονται τοῦτο ἐπὶ τῆς ὑποθηκικῆς ἀγωγῆς, ἀλλὰ τέτε πρέπει νὰ μὴ δεχθῶσιν αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῆς διεκδικητικῆς. Τὸ νὰ διακρίνωμεν τὴν ὑποθηκικὴν ἀγωγὴν τῆς διεκδικητικῆς ὡς πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ ἐναγομένου, θεωροῦμεν ὅλως τολμηρόν· διότι τολμηρόν πράγματι εἶναι, ὅπως μὴ εἴπωμεν καὶ αὐθαίρετον, ἐν ᾧ ἐν τῇ διατάξει ἡμῶν ἀναφέρεται ἅπαξ μόνον ἡ ἔκφρασις *si tamen extant*, δηλ. ὅτι ἡ γυνὴ δύναται νὰ ζητήσῃ τὰ προικῶα διὰ τῆς διεκδικητικῆς ἀγωγῆς ἢ διὰ τῆς ὑποθηκικῆς «ἐὰν ταῦτα ὑπάρχωσιν εἰσέτι», νὰ ἐννοῶμεν τὴν ἔκφρασιν ταύτην ὡς ἔχουσαν διττὴν σημασίαν, ἄλλην μὲν ἐπὶ τῆς ὑποθηκικῆς ἀγωγῆς καὶ ἄλλην ἐπὶ τῆς διεκδικητικῆς, ὥσπερ ἐπαναλαμβάνετο δις ἡ ἔκφρασις αὕτη. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπανελάβανε δις τὴν αὐτὴν ῥήτραν, πάλιν φαίνεται ἡμῖν ἐντελῶς ἄτοπον νὰ εἴπωμεν ὅτι ἐπὶ μὲν τῆς διεκδικητικῆς ἀγωγῆς σημαίνει αὕτη τὴν ἐν τῇ περιουσίᾳ τοῦ ἀνδρὸς νομικὴν ὑπαρξίν τῶν προικῶων πραγμάτων, ἐπὶ δὲ τῆς ὑποθηκικῆς τὴν ἐν γένει φυσικὴν ὑπαρξίν αὐτῶν, ἀδιαφόρως τοῦ κατόχου. Ὡσαύτως ἀποκρουστέα εἶναι ἡ διάκρισις αὕτη καὶ διότι οὐ μόνον ἡ ὑποθηκικὴ ἀγωγὴ ἀλλὰ καὶ ἡ διεκδικητικὴ ἐπιδιώκουσιν ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν τελικὸν σκοπόν, τὴν ἐξασφάλισιν τῆς γυναικὸς πρὸς ἀνάληψιν τῆς προικὸς αὐτῆς μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου κυρίως δὲ ἀπέναντι τῶν ὑποθηκικῶν δανειστῶν τοῦ ἀνδρός.

7. Ὡς πρὸς δὲ τὸν ἀνωτέρω ὑπ' ἀριθ. 4 λόγον, ὃν ἡδύ-

νατό τις νὰ ἐπικαλεσθῇ καθ' ἡμῶν παρατηρητέον τὰ ἐξῆς : Βεβαίως οἱ ἐκεῖ ἀναφερόμενοι λόγοι δὲν δύνανται νὰ ἔχωσι νομικὴν σημασίαν ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι ἡ γνώμη, ἣν ἀσπαζόμεθα, συνάγεται σαφῶς καὶ ἀνενδοιάστως εἴτε ἐξ αὐτῆς τῆς διατάξεως τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἴτε ἐν γένει ἐκ συλλογῶν αὐτοῦ, διότι εἴτε δίκαια καὶ ἐπιεικὲς εἴτε ἄδικος καὶ ἀνεπιεικὲς, εἴτε φέρεται σύγχυσιν ἐν ταῖς συνχλαγαῖς καὶ διευκολύνει τὴν κηκὴν πίστιν εἴτε μὴ, αὕτη ὥς ἀποτελοῦσα τὴν θέλυσιν τοῦ νομοθέτου εἶναι ὑποχρεωτική. Ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ νομοθετήσωμεν ὀρίζοντες τί θεῖον νὰ ἰσχύῃ ὡς δίκαιον (*de lege ferenda*). τότε ἔπρεπε νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν καὶ τοὺς λόγους τούτους· ἐνταῦθα ὅμως δὲν πρόκειται περὶ τούτου ἀλλὰ περὶ τοῦ τί ἰσχύει ἤδη ὡς δίκαιον (*de lege lata*)· ἐὰν δὲ πράγματι ἀποδεικνύηται ἡ ὑπαρξὶς αὐτοῦ, τότε τοῦτο εἶναι ὑποχρεωτικὸν διὰ τὸν δικαστὴν καὶ τοὺς πολίτας, ἀδιαφόρως τῆς ἐσωτερικῆς αὐτοῦ ἀξίας. Ὡστε οἱ ἀνωτ. ὑπ' ἀριθ. 4 λόγοι τῶν ἀντιδοξούντων ἔχουσι σημασίαν μόνον ἐὰν δὲν ἀποδεικνύηται ἀκριβῶς ἡ γνώμη ἡμῶν ἄλλοθεν (τοῦθ' ὅπερ κατὰ τὰ ἀνωτέρω δὲν εἶναι ἀληθές), διότι μὴ ἀποδεικνυομένου τούτου ἡδύνατό τις νὰ συμπεράνῃ ὅτι ἐπειδὴ ἡ γνώμη αὕτη εἶναι ἄδικος, ἀνεπιεικὲς κτλ., δὲν εἶναι πιθανὸν ὅτι τοιαύτη ἦτο καὶ ἡ γνώμη τοῦ νομοθέτου. Πρὸς ἀντίκροσιν δὲ τῶν λόγων τούτων σημειωτέον πρὸς τούτοις ὅτι ἀληθῶς εἶναι ἄδικον καὶ ἀνεπιεικὲς τὸ νὰ δύνῃται ἡ γυνὴ νὰ λαμβάνῃ τὰ προικῶα παρὰ παντὸς τρίτου ἀποκτήσαντος αὐτὰ νομίμως παρὰ τοῦ ἀνδρὸς ἢ ἀμέσως δυνάμει τοῦ νόμου, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἐπίσης ἄδικον καὶ ἀνεπιεικὲς νὰ στερηθῇ ἡ γυνὴ τῆς προικὸς αὐτῆς καὶ νὰ μείνῃ ἐγκαταλελειμμένη ἄνευ οἰασδὲποτε περιουσίας· ἐὰν ὁ ἀνὴρ ἐξεποίησε τὴν προίκα αὐτῆς καὶ ἐσπατάλησε τὴν ἀξίαν ;

8. Ἐὰν ἡ ἀντίθετος δόξα ἦτο ὀρθή τότε τίς ἡ ἀνάγκη τῆς εἰσαγωγῆς τῆς διεκδικητικῆς ἀγωγῆς ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ; Ἀφοῦ ἡ γυνὴ ἡδύνατο νὰ λάβῃ τὸ προικῶον πρᾶγμα, τὸ ἐν τῇ περιουσίᾳ τοῦ ἀνδρὸς ὑπάρχον, ἐνα-

σκοῦσα τὴν πρὸ αὐτοῦ ἀπονεμηθεῖσαν αὐτῇ ἀξίωσιν, ἢ, ἐν περιπτώσει ἀνικανότητος τοῦ ἀνδρὸς πρὸς πληρωμὴν τῶν χρεῶν αὐτοῦ, τὴν ἀξίαν αὐτοῦ δυνάμει τοῦ προνομίου, ὅπερ εἶχε, τίς ἢ ἀνάγκη τῆς τοιαύτης ἐμπραγμάτου ἀγωγῆς; Ναὶ μὲν ἡ φύσις τῆς ἐμπραγμάτου περὶ κυριότητος ἀγωγῆς διαφέρει τῆς προσωπικῆς τῆς γυναικὸς ἀξιώσεως, ἀλλ' ὥς πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα ἀμφότερα τὰ ἔνδικα ταῦτα μέσα ταυτίζονται· εἴτε ἔχει τις δικαίωμα κατ' ἄλλου προσώπου, ὅπως τοῦτο διὰ τῆς βουλήσεως αὐτοῦ καταστήσῃ κύριον τοῦ ζητουμένου πράγματος τὸν ἐνασκειῶντα τὸ δικαίωμα τοῦτο, εἴτε ἔχει δικαίωμα ὅπως ὁ κτθ' οὗ ἐνασκειῖται ἀποδώσῃ τὸ πρᾶγμα ὡς ἀνῆκον αὐτῷ, τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι τὸ αὐτὸ ἀφ' οὗ ὁ δικαστῆς ἐν περιπτώσει ἀρνήσεως τοῦ καταδικασθέντος εἰς τὴν μεταβίβασιν δύναται ν' ἀναπληρώσῃ τὴν θέλησιν αὐτοῦ. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἐπὶ ἀνικανότητος τοῦ ἀνδρὸς πρὸς πληρωμὴν τῶν χρεῶν ἡ γυνὴ δὲν εἶναι ὑπόχρεως νὰ καταταχθῇ μεταξὺ τῶν δανειστῶν, διότι δύναται νὰ διεκδικήσῃ τὰ ἐν τῇ περιουσίᾳ τοῦ ἀνδρὸς εὐρισκόμενα προικῶα καὶ νὰ λάβῃ αὐτὰ αὐτούσια ἀδιαφοροῦσα περὶ τῶν λοιπῶν δανειστῶν, ἀλλ' ἡ ἐξουσία αὕτη τῆς γυναικὸς δὲν ἔχει μεγάλην πρακτικὴν σημασίαν ἀφ' οὗ ἡ γυνὴ ἡδύνατο ἐνασκοῦσα τὴν προσωπικὴν αὐτῆς ἀξίωσιν νὰ λάβῃ τὴν ἀξίαν τῶν προικῶν προτιμωμένη συνήθως τῶν λοιπῶν δανειστῶν αὐτοῦ. Ὡστε ἐν δεχθῶμεν ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς διὰ τῆς διατάξεως αὐτοῦ ἤθελε πράγματι νὰ προστατεύσῃ τὰς γυναῖκας εἰς τὴν ἀνάληψιν τῆς προικὸς, πρέπει συνεπῶς νὰ δεχθῶμεν ὅτι οὗτος ἤθελεν, ὅπως ἡ γυνὴ ἔχῃ τὸ δικαίωμα ν' ἀπαιτήσῃ τὰ προικῶα παρὰ παντὸς διακατόχου αὐτῶν.

Οὗτοι εἰσὶν οἱ λόγοι, ὧν ἕνεκα φρονοῦμεν ὅτι ἡ ἐν τῇ διατάξει ἡμῶν ἔκφρασις «*si tamen extant*» δηλοῖ τὴν ἐν γένει ὑπαρξιν τῶν προικῶν, ἀδιαφόρως τοῦ προσώπου εἰς ὃ εὐρίσκονται, ἐπομένως ὅτι ἡ γυνὴ λυθέντος τοῦ γάμου δύναται νὰ διεκδικήσῃ αὐτὰ παρὰ παντὸς διακατό-

χου. Ὑπὲρ τῆς γνώμης δὲ ταύτης εἰσι: B e c h m a n n αὐτ. II. σελ. 470, D e r n b u r g αὐτ. III. § 20 σημ. 7 καὶ οἱ ἀρχαιότεροι U n t e r h o l z n e r: Verjährungslehre I. (1858) § 80 καὶ ὁ ἐπεξεργασθεὶς τὴν Β' ἔκδοσιν αὐτοῦ S c h i r m e r αὐτ. σημ. 271^α, B u c h h o l t z: Juristische Abhandlungen σελ. 181. Τῇ γνώμῃ ταύτῃ φαίνεται προσχωρῶν ἤδη καὶ αὐτὸς ὁ C z y h l a r z, ἅτε ἐν σελ. 231 τῶν ἐσχάτως ὑπ' αὐτοῦ δημοσιευθεισῶν Εἰσηγήσεων λέγων: «Ἐπὶ τέλους ὁ Ἰουστινιανὸς παρεχώρησε τῇ γυναικὶ διὰ τὰ προικῶα αὐτῆς πράγματα actiones in rem (utiles) κατὰ παντὸς τρίτου». (Endlich hat er (Justinian) der Frau auch noch wegen der Dotalsachen gegen jeden Dritten zulässige actiones in rem (utiles) gegeben).

Ἐκτὸς τούτων ὑπάρχουσι καὶ ἕτεροι συγγραφεῖς δεχόμενοι ὅτι ἡ γυνὴ δύναται νὰ διεκδικήσῃ καὶ τὰ ἐκποιηθέντα παρὰ τοῦ ἀνδρὸς πράγματα, οὐχὶ ὅμως ὥς ἐκ τῶν λόγων, οὓς ἡμεῖς ἀνωτέρω ἀνεπτύξαμεν ἀλλὰ συνεπεῖα ἄλλων ἀρχῶν, ἃς οὗτοι ἀκολουθοῦσιν. Οὕτως, ἐκτὸς τοῦ B r a n d i s: Archiv. für civil. Praxis τόμ. LXVI. (1883) σελ. 131 ἐπ., ὅστις καταλήγει εἰς τὸ αὐτὸ μεθ' ἡμῶν ἀποτέλεσμα χωρὶς νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὰς λέξεις si tamen extant, ὁ S i n c h o l l e αὐτ. δέχεται ὥς δεδομένον ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπιτρέπει τὴν διεκδίκησιν καὶ κατὰ τῶν τρίτων πρὸς οὓς ἐξεποίησεν ὁ ἀνὴρ τὰ προικῶα, δέχεται ὅμως τοῦτο διότι φρονεῖ ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς διὰ τῆς διατάξεως αὐτοῦ κατήργησε τὸ ἀρχαιότερον δίκαιον, τὸ θεωροῦν τὸν ἄνδρα ὥς κύριον τῆς προικὸς διαρκοῦντος τοῦ γάμου, θεσπίσας ὅτι τοῦ λοιποῦ ἡ προῖξ ἀνήκει κατὰ δικαίωμα εἰς τὴν γυναῖκα κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο· ὁ ἀνὴρ καὶ μετὰ τὴν διάταξιν τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἔχει μὲν τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ ποιεῖται χρῆσιν καὶ νὰ λαμβάνῃ τοὺς καρπὸς τῶν προικῶων, ἀλλὰ δὲν εἶναι καὶ κύριος τῆς προικὸς. «En accordant à la femme le droit de revendiquer entre les mains des tiers les choses dotales aliénées

par le mari, Justinien fut conséquent avec lui même: il venait de dire en termes gémés, dans la loi 30, De jure dotium, que la propriété du mari sur les biens dotaux n'était qu'une subtilité de l'ancien droit et qu'en réalité la femme réstait propriétaire de la dot; par conséquent, le mari n'avait pas pu transmettre aux tiers acquéreurs un droit de propriété qu'il n'avait point; par conséquent aussi, la femme avait le droit de revendiquer ses biens dotaux entre les mains des tiers». (αὐτ. σελ. 68 ἐπ.). — Βεβλῖως ἐὰν ἦτο ἀλγῖθες ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς διὰ τῆς διατάξεως αὐτοῦ θεωρεῖ τὴν γυναῖκα ὡς κυρίαν τῶν προικῶν, τότε φυσικῶς οὐδὲν ἡδύνατο νὰ γεννηθῇ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ζήτημα. Διότι ἀφοῦ ὁ ἀνὴρ, κατὰ τὴν γνώμην ταύτην, δὲν εἶναι κύριος τῶν δοθέντων αὐτῷ λόγῳ προικὸς πραγμάτων, δὲν δύναται ἐγκύρως καὶ νὰ ἐκποιήσῃ αὐτά, ἐὰν δ' ἔπραξε τοῦτο ἢ ἐκ μέρους αὐτοῦ ἐκποιήσῃς θεωρητέα νομικῶς ὡς μὴ γενομένη· ἀκύρου ὅμως οὕτως τῆς ἐκποιήσεως οὐδεμία ἀμφισβολία ἡδύνατο νὰ ὑπάρξῃ ὅτι ἡ γυνὴ θὰ ἡδύνατο νὰ ἐνασκήσῃ τὴν ἐμπράγματον αὐτῆς ἀξίωσιν οὐ μόνον κατὰ τοῦ ἀνδρὸς ἀλλὰ καὶ κατὰ παντὸς ἄλλου, κατόχου τῶν προικῶν, πραγμάτων. Οὐχ ἥτιον, ὡς ἐπανελημμένως ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἡ ἀρχὴ ἐκ τῆς στηρίζεται ὁ S i n c h o l l e δὲν εἶναι ὀρθή, καθότι ὡς καὶ νῦν πάντες οἱ νεώτεροι γερμανοὶ συγγραφεῖς δέχονται,¹ κύριος τῆς προικ-

¹ Πρβλ. περὶ τοῦ ἀπὸ τῶν γλωσσολογῶν ἡδὲ ἀμφισβητουμένου τούτου ζητήματος C z y h l a r z αὐτ. σελ. 186 ἐπ., W i n d - s c h e i d αὐτ. § 496 σημ. 3, G l ü c k αὐτ. τόμ. XXV. σελ. 127, V a n g e r o w αὐτ. I. § 218 σημ. 1, S i n t e n i s αὐτ. § 133 σημ. 2. Ὅρα ἔτι καὶ τοὺς γαλλοὺς S i n c h o l l e αὐτ. σελ. 38 ἐπ. ὅστις φρονεῖ, ὡς ἐν τῷ κειμένῳ ἐλέχθη ὅτι διὰ τῆς διατάξεως 30 μετεβλήθη τὸ ἀρχαιότερον δίκαιον, P e l l a t αὐτ. σελ. 48, D e m a n g e a t αὐτ. σελ. 12 ἐπ. Πρβλ. πρὸς τοῦτοις T i g e r s t r ö m αὐτ. I. σελ. 202, ὃ ἐπεταί B r i n z αὐτ. σελ. 1233 ἐπ., ὅστις φρονεῖ ὅτι ὁ ἀνὴρ ἔχει τὴν κυριότητα διὰ τὴν γυναῖκα (ὡς procurator), ὅτι ἡ γυνὴ ἔχει τὴν κυριότητα

κός καὶ μετὰ τὴν διάταξιν τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἶναι ἀναντι-
τιρήτως ὁ ἀνὴρ. Ἐὰν ἐδεχόμεθα, ὡς ὁ *Sincholle*
ὅτι διὰ τῆς προκειμένης διατόξεως καθιεροῦται τὸ ἐναν-
τίον, τότε αὕτη θὰ εὐρίσκετο εἰς προφανῇ ἀντίφασιν πρὸς
πλείστα χωρία τοῦ Πανδέκτου, τοῦ Κώδικος καὶ τῶν Εἰς-
ηγήσεων, εἰς ἃ ἀκριβῶς λέγεται ὅτι διαρκοῦντος τοῦ γά-
μου κύριος τῆς προικὸς εἶναι μόνος ὁ ἀνὴρ. (Πρβλ. λ. χ.
L. 7. 13 § 2 D. de fund. dot. (23.5), L. 47 § 6 D. de
pec. (15.1), L. 3 § 1 D. de Public. (6.2), L. 1 § 5. 6
D. quand. de pec. (15.2), L. 3 § 21 D. de A. v. A. P.
(41.2), const. 23 C. de J. D. (5.12), § 41 Inst. de R.
D. (2.1).). Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ὑπάρχουσιν ἐν ταῖς
πυγμαῖς ἡμῶν καὶ χωρία, ἅτινα φαίνονται ὅτι λέγουσι τὸ
ἐναντίον, ὡς λ.χ. ἐν L. 75 D. de J. D. (23.3): «*q u a m -*
vis in bonis mariti dos sit, mulieris
tamen est», L. 3 § 5 D. de min (4.4): «*... quo -*
niam dos ipsius filiae proprium patri -
monium est», L. 71 D. de evict. (21.2): «*... .*
mulieris dos est», L. 4 D. de coll. (37.6). «*... in*
matris familias bonis esse intellegatur». Πρβλ. ἔτι L. 7
§ 12, L. 24 § 5 D. sol. matr. (24.3), L. 15 § 3 D. qui
satisdare (2.8), οὐχ ἥτιον ἢ ἔννοια αὐτῶν εἶναι ὅτι καί-
τοι ὁ ἀνὴρ εἶναι κύριος τῆς προικὸς κατὰ νομικὸν τύπον,
ἐν τούτοις κατ' οὐσίαν καὶ ἀπὸ ἀπόψεως πρακτικῆς ἢ
προῖξ ἀνήκει εἰς τὴν γυναῖκα καὶ τοῦτο ὡς ἐκ τῶν ὠφε-
λειῶν, ἃς ἔχει αὕτη διαρκοῦντος τοῦ γάμου καὶ ἐκ τοῦ ὅτι
αὕτη ἔχει τὸ δικαίωμα τοῦ ν' ἀναλάβῃ τὴν προῖκα ἐὰν ὁ
ἀνὴρ προαποβιώσῃ αὐτῆς ἢ ἂν ὁ γάμος λυθῇ διὰ διαζυ-
γίου ἢ κατὰ τὸ Ἰουστινιάνειον δίκαιον ἐκ τοῦ ὅτι ἀνα-
λαμβάνει αὕτη τὴν προῖκα πάντοτε. Τὴν ἔννοιαν δὲ ταύ-
την θέλων νὰ ἐκφράσῃ καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς λέγει ἐν τῇ
διατάξει ἡμῶν ... *cum eaedem res et ab initio uxoris*

διὰ τοῦ ἀνδρός, καὶ ἐναντίον αὐτῶν *M a n d r y*: *Kritische*
Vierteljahrschrift XXII σ. 502 ἐπ.

fuerant et naturaliter in eius permanserunt dominio... sive ex naturali iure eiusdem mulieris res esse intelligatur ... ». Καὶ ἡδύνατο μὲν βεβαίως ὁ Ἰουστινιανὸς ν' ἀνακηρύξῃ τὴν γυναῖκα ὡς κυρίαν τῆς προικὸς συνεστῶτος τοῦ γάμου, καὶ ἔπρεπε μάλιστα νὰ πράξῃ τοῦτο ἀφοῦ ἡ ἔννοια τῆς προικὸς εἶχεν ἤδη μεταβληθῇ, οὐχ ἥττον ὥς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη, δὲν ἐτόλμησε νὰ νεωτερίσῃ ἐπὶ τοσοῦτον, ἀλλ' ἀκολουθῶν καὶ οὗτος τοὺς ῥωμαίους συνέδεσε τὴν τόσον νεωτερίζουσαν διάταξιν αὐτοῦ πρὸς τὸ ἀρχαιότερον δίκαιον. (Πρβλ. ἀνωτ. σελ. 14 ἐπ. καὶ σελ. 154). Ὡστε ἡ ἀρχὴ ἐξ ἧς ἀναχωρεῖ ὁ *Sincholle* δὲν εἶναι ὀρθή· τούτου δὲ τεθέντος καὶ ἡ ἐντεῦθεν συναγομένη συνέπεια πίπτει ἀφ' ἐαυτῆς. Οὐχ ἥττον, ὥς ἐλέχθη, δεχόμεθα τὴν συνέπειαν ταύτην ὡς ὀρθήν, καὶ τοῦτο διότι φρονοῦμεν ὅτι αὕτη ἐξάγεται ἐκ τῶν ἄνω ῥηθέντων λόγων.

Συνοψίζοντες τ' ἀνωτέρω ἐξάγομεν ὅτι ἡ γυνὴ λυθέντος τοῦ γάμου δύναται νὰ διεκδικήσῃ παρὰ παντὸς κατόχου τὰ προικῶα αὐτῆς πράγματα, ἀδιαφόρως ἂν ταῦτα ᾖσι κινητὰ ἢ ἀκίνητα, ἀδιατίμητα ἢ διατετιμημένα, ἀρκεῖ μόνον ὡς πρὸς τὰ τελευταῖα νὰ μὴ δύνηται αὕτη νὰ λάβῃ τὴν διατίμησιν.

§ 91.

Ἐνταῦθα ὅμως γεννᾶται περὶ τὸ ζήτημα: Δύναται ἡ γυνὴ μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου νὰ διεκδικήσῃ καὶ τὰ διὰ προικῶων χρημάτων ἢ τὰ διὰ τῆς προικὸς ἐν γένει κτηθέντα;

Πάντες, καθόσον οἶδα, οἱ νεώτεροι συγγραφεῖς δέχονται τὴν καταφατικὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου, ἐρειδόμενοι ἐπὶ τῆς ἀναπτυσσομένης ἐνταῦθα διατάξεως 30 τοῦ Κώδικος ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν διάταξιν 12 § 5 C. qui pot. (8.17 (18)), καὶ δὴ τινὲς μὲν τούτων ἀπολύτως, ἔτεροι δὲ μόνον ἐν περιπτώσει ἀπορίας τοῦ ἀνδρός. Πρβλ. *Windcheid* αὐτ. § 503 i. f., *Czyhlarz* αὐτ.

σελ. 414, B e c h m a n n αὐτ. II. σελ. 470, J h e r i n g: Jahrbücher für. Dogmatik etc. I. σελ. 128, W e n d t αὐτ. σελ. 722. κτλ. κτλ.— Κατὰ τὴν γνώμην τῶν συγγραφέων τούτων ἡ γυνή, λυθέντος τοῦ γάμου, ἔχει ἐμπράγματον ἀγωγὴν οὐ μόνον διὰ τὰ δοθέντα τῷ ἀνδρὶ λέγω προικὸς πράγματα, ἀδιαφόρως ἂν ταῦτα ὡς διατετιμημένα ἢ μὴ (ἀνεξαρτήτως ἐννοεῖται τοῦ περὶ μεταγραφῆς νεωτέρου ἡμῶν νόμου), ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ οἶονεῖ προικῶν, δηλ. τὰ ἀγορασθέντα διὰ προικῶν χρημάτων ἢ κατ' ἄλλους τὰ κτηθέντα ἐν γένει διὰ τῆς προικὸς. Καίτοι ἡ γνώμη αὕτη ὑποστηρίζεται ὑπὸ διαπρεπεστάτων συγγραφέων, καὶ δὴ καὶ ὑπὸ τῶν ἐν μονογραφίαις λαμπρῶς τὸ προικῶν δίκαιον ἀναπτυξάντων B e c h m a n n καὶ C z y h l a r z, ἐν τούτοις νομίζομεν, ὅτι αὕτη δὲν ὑποστηρίζεται ὑπὸ τῶν πηγῶν ἡμῶν, καθότι ὁ νόμος 30 cit., ἐφ' οὗ στηρίζονται, οὐδ' ἔχουσιν καὶ περιέχει, ὅτι ἡ γυνὴ μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου δύναται νὰ διεκδικήσῃ, ἐκτὸς τῶν δοθέντων λόγῳ προικὸς, διατετιμημένων τε καὶ ἀδιατιμήτων, πραγμάτων καὶ τὰ διὰ προικῶν χρημάτων ἀγορασθέντα ἢ ἐν γένει κτηθέντα διὰ τῆς προικὸς πράγματα, εἴτε ἀπολύτως εἴτε ἐν περιπτώσει ἀπορίας τοῦ ἀνδρός.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι ὡς νόμος ἰσχύει οὐχὶ ὅ,τι ὁ νομοθέτης λέγει — καθότι ἐνδεχόμενον τὸ ὑπ' αὐτοῦ λεχθέν νὰ μὴ συνάδῃ πρὸς τὴν θέλησιν αὐτοῦ— ἀλλ' ὅ,τι θέλει νὰ εἴπῃ· ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἀληθές μόνον ἐὰν ἡ θέλησίς του αὕτη συνάγῃται σαφῶς ὅπωςδὴποτε ἐκ τῆς νομοθεσίας. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὁμῶς, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ἀνενδοιάστως, ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς ἤθελε νὰ χορηγήσῃ εἰς τὴν γυναῖκα μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου ἐμπράγματον ἀγωγὴν καὶ ὡς πρὸς τὰ οἶονεῖ προικῶν πράγματα ;

Ἡδύνατό τις νὰ εἴπῃ ὅτι πράγματι ὁ αὐτοκράτωρ εἶχε τοιαύτην γνώμην, καὶ ὅτι αὕτη ἐξάγεται πρῶτον ἐκ τῆς ιδέας, ἐξ ἧς ὠρμήθη οὗτος θεσπίσας τὸν νόμον 30 cit. τοῦ Κώδικος καὶ μετ' αὐτὸν τὴν const. un. C. de rei ux. act. (5.13) περὶ νομίμου σιωπηρᾶς ὑποθήκης τῆς γυναι-

κός ἐπὶ τῆς περιουσίας τοῦ ἀνδρός, ἐκ τῆς ιδέας δηλ. νὰ ἀσφαλίσῃ παντοιοτρόπως τὴν εἰς τὴν γυναῖκα ἐπιστροφὴν τῆς προικός· διότι ὡς αὐτὸς ὁ Ἰουστινιανὸς λέγει ἐν const. un. § 1^b C. de rei ux. act. (5.13): «.... et ut plenius dotibus subveniantur», ἢ καὶ ὡς πρὸ αὐτοῦ ἔλεγον: «Rei publicae interest mulieres dotes salvas habere, propter quas nubere possunt» L. 2 D. de J. D. (23.3). ἄλλ' ἐν τῶν ἀσφαλιστικῶν μέσων τῆς γυναικὸς εἶναι τὸ νὰ δύνηται αὕτη νὰ λαμβάνῃ δι' ἐμπραγμάτου ἀγωγῆς καὶ τὰ οἶονεῖ προικῶν πράγματα, τοῦλάχιστον ἐν περιπτώσει ἀπορίας τοῦ ἀνδρός. Κατὰ τοσοῦτον δὲ μᾶλλον, δύνανται τις νὰ προσθέσῃ, πρέπει νὰ δεχθῶμεν τοῦτο, καθόσον πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ νόμου περὶ σιωπηρᾶς ὑποθήκης, ἡ γυνὴ δὲν εἶχε δυνάμει τοῦ νόμου δικαίωμα ὑποθήκης ἐπὶ τῆς περιουσίας τοῦ ἀνδρός, ἐπαμένως καὶ ἡ θέσις αὐτῆς ὡς πρὸς τὴν προικὰ δὲν ἦτο ἐντελὴς ἀσφαλής· νὰ μὲν εἶχεν αὕτη ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς ἀιμῆς τῆς ῥωμαϊκῆς ἐπιστήμης τὸ privilegium exigendi, περὶ οὗ ἀνωτέρω σελ. 147, ἀλλὰ δι' αὐτοῦ δὲν προὔκειτο πάντων τῶν ἐγχειρογράφων θανειστικῶν τοῦ ἀνδρός κατὰ μείζονα δὲ λόγον τῶν ἐνυποθήκων. Ἐπειτα, ἀφοῦ ὁ Ἰουστινιανὸς χορηγεῖ ῥητῶς τῇ γυναικὶ τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσῃ, λυθέντος γάμου, δι' ἐμπραγμάτου ἀγωγῆς καὶ τὰ διατετιμημένα τῆς προικὸς πράγματα (res venditionis causa aestimatae) δέον νὰ δεχθῶμεν, ὅτι θέλει νὰ χορηγήσῃ αὐτῇ ἐπίσης τὴν αὐτὴν ἀγωγὴν πρὸς ἀπαίτησιν τῶν διὰ προικῶν χρημάτων ἢ καὶ ἐν γένει τῶν διὰ τῆς προικὸς κτηθέντων πραγμάτων, διότι καὶ τὰ διατετιμημένα πράγματα, ὡς καὶ τὰ οἶονεῖ προικῶν, δὲν ἀποτελοῦσι τὸ ἀντικείμενον τῆς προικὸς, καὶ ἐν τούτοις ἡ γυνὴ δύναται μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου νὰ διεκδικήσῃ αὐτά, κατὰ τινὰς μὲν πάντοτε, κατ' ἄλλους δέ, καίτοι μὴ διακρίνοντος τοῦ νόμου, ἐν ἀπορίᾳ τοῦ ἀνδρός· ὅτι ὅμως ἰσχύει ἐπὶ προικῶν διατετιμημένων διατὶ νὰ μὴ ἰσχύῃ καὶ ἐπὶ τῶν οἶονεῖ προικῶν; Ὅπως ἐπὶ τῶν διατετιμημένων ἢ γυνὴ

δικαιούται νὰ ζητήσῃ ἀντὶ τοῦ ἀντικειμένου τῆς προικὸς ἕτερόν τι πρᾶγμα, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν οἰοναὶ προικῶν, γενομένου δεκτοῦ ὅτι ἡ γνώμη αὕτη εἶναι ὀρθή, ἡ γυνὴ θὰ ἔχη τὸ δικαίωμα ν' ἀπαιτήσῃ ἕτερόν τι πρᾶγμα ἀντὶ τοῦ ἀντικειμένου τῆς προικὸς. — Ἀλλ' οἱ λόγοι οὗτοι, οὓς ἡδύνατό τις νὰ ἐπικαλεσθῇ ὑπὲρ τῆς γνώμης ταύτης περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ νόμου 30 τοῦ Κώδικος, ὅσον καὶ ἂν ᾖναι σπουδαῖαι, δὲν εἶναι ὅμως καὶ τοιοῦτοι, ὥστε νὰ πείσωσιν ἡμᾶς περὶ τῆς ὀρθότητος αὐτῆς· διότι εἶνε μὲν ἀληθὴς ἡ ἀνωτέρω ἰδέα, ἢ ἡ ὠρμήθη ὁ αὐτοκράτωρ κατὰ τὴν ἐκδοσὶν τοῦ νόμου 30 τοῦ Κώδικος (δηλ. ἡ τῆς ἐξασφαλίσεως τῆς γυναικὸς πρὸς ἀνάληψιν τῆς προικὸς αὐτῆς), ἀλλὰ δὲν ἔπεται ἐκ τούτου καὶ μόνον ὅτι δεόν νὰ παραδεχθῶμεν ὡς ἰσχύον πᾶν ἀσφαλιστικὸν μέσον, ὅπερ συνάδει πρὸς αὐτήν, διότι ὁ βαθμὸς τῆς ἀσφαλείας, ἣν ἤθελε νὰ χορηγήσῃ ὁ νομοθέτης εἰς τὰς γυναῖκας πρὸς ἀνάληψιν τῶν προικῶν καὶ τὰ πρὸς τοῦτο χρήσιμα διάφορα ἀσφαλιστικὰ μέσα, ἤρτηνται ἀπ' αὐτοῦ, καὶ πρέπει νὰ ὦσιν ὠρισμένα ὅπωςδήποτε ὑπ' αὐτοῦ· δὲν δυνάμεθα δὲ ἡμεῖς ν' ἀναπληρώσωμεν αὐτόν, ἐφαρμόζοντες χάριν τοῦ αὐτοῦ σκοποῦ ὅσα μέσα φαίνονται ἡμῖν ἐπιτήδεια πρὸς τοῦτο. Καὶ πρὸς τῆς ἐκδόσεως τοῦ νόμου 30 τοῦ κώδικος ἐθεωρεῖτο ἡ ἐξασφάλις τῶν γυναικῶν πρὸς ἀνάληψιν τῶν προικῶν αὐτῶν, ὡς ζήτημα δημοσίου συμφέροντος καὶ ἐνεκα τούτου εἶχεν εἰσαχθῇ ὑπὲρ αὐτῶν, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, κατὰ τὸ κλασικὸν δίκαιον τὸ εὐεργέτημα τῆς πρωτοπραξίας (*privilegium exigendi*)· ἐν τούτοις ἔδει νὰ ἐκδοθῶσι βραδύτερον εἰδικαὶ διατάξεις, ὡς ἡ τοῦ Κώδικος 30 cit. καὶ μετ' αὐτὴν ἡ const. un. C. de rei ux. act. (5.13), ὅπως αἱ γυναῖκες ἐξασφαλισθῶσι πλείότερον. Ἀλλ' ἀνεξαρτήτως τούτου, ἐὰν ἡ ἀντίθετος δόξα δὲν περιεῖχε τι ἀνώμαλον, ἀλλ' ἦτο σύμφωνος πρὸς τοὺς κοινούς περὶ προικὸς κανόνας ἡδύνατό τις ἐνεκα τῶν ἀνωτέρω λόγων νὰ ἀποδεχθῇ αὐτὴν ἰσχυριζόμενος, ὅτι καίτοι μὴ ἐκφράσαντος τοῦ αὐτοκράτορος ῥητῶς τὴν θέλησιν αὐτοῦ περὶ

τῶν οἶονεῖ προικῶν, τοιαύτη ὅμως εἶναι ἢ θέλησις του περὶ αὐτῶν· ἀλλ' αὕτη εἶναι ὅλως ἀνώμαλος καὶ ἰδιόρρυθμος, καθότι πράγματι μεγάλη ἀνωμαλία εἶναι νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἐνῶ ἀντικείμενον τῆς προικῆς εἶναι ἄλλο, δύναται ἢ γυνὴ νὰ ἀπαιτήσῃ τὸ δι' αὐτοῦ κτηθέν. καὶ ἐν ἡ περιπτώσει δεχθῶμεν, ὅτι τοῦτο ἰσχύει ἀπόρου ὄντος τοῦ ἀνδρός. (χωρὶς νὰ θελήσωμεν νὰ ἐξετάσωμεν ἐνταῦθα τὸν νομικὸν χαρακτηρισμὸν τῆς ἐμπραγμάτου ἀγωγῆς πρὸς ἀπαίτησιν τῶν οἶονεῖ προικῶν). ἀλλὰ τοιοῦτους ἀνωμάλους κανόνας δὲν ἐπιτρέπεται ἡμῖν νὰ δεχθῶμεν ὡς ἰσχύοντας, ἐὰν ἡ ἰσχὺς αὐτῶν δὲν συνάγῃται ἀριδῆλως ἐκ τῆς νομοθεσίας, ὡς τοῦτο χωρεῖ ἐπὶ τῶν ὡς προῖκα δοθέντων διατετιμημένων πραγμάτων. Ἐκ τούτων δείκνυται ὅτι καὶ ὁ ἀνωτέρω δεύτερος λόγος δὲν εἶναι βέβαιος· ἐκ τοῦ ὅτι ὁ νόμος χορηγεῖ τῇ γυναικὶ ἐμπράγματον ἀγωγὴν πρὸς ἀνάληψιν τῶν διατετιμημένων πραγμάτων, δὲν ἔπεται κατ' ἀνάγκην ὅτι πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι θέλει νὰ χορηγήσῃ αὐτῇ τὴν αὐτὴν ἀγωγὴν καὶ ὡς πρὸς τὰ οἶονεῖ προικῶν· ἄλλως τε ἐπὶ διατετιμημένων πραγμάτων δίδονται ταῦτα λόγῳ προικῆς, διὰ παρεπομένου δὲ συμφώνου συμφωνεῖται ὅπως ἐπιστραφῇ ἀντ' αὐτῶν ἢ διατίμησιν των, ἐπὶ οἶονεῖ ὅμως προικῶν τοιοῦτον τι δὲν ὑπάρχει. Ὅπως δὲ ὅποτε ὑπάρχουσης ἀμφιβολίας περὶ τοῦ ἂν ἢ γυνὴ δύνῃται κατὰ τὸν νόμον 30 cit. τοῦ Κώδικος νὰ διεκδικήσῃ καὶ τὰ οἶονεῖ προικῶν δεόν νὰ ἐμμείνωμεν εἰς τὸ γράμμα τοῦ νόμου, καθότι κατὰ τοὺς ἐρμηνευτικοὺς κανόνας ἐν ἀμφιβολίᾳ περὶ τῆς ἐννοίας νόμου τινος, ἥτοι ἐὰν δὲν συνάγῃται σαφῶς τὸ ἐναντίον διὰ τῆς λογικῆς ἐρμηνείας, ἢ ἔννοια τῶν λέξεων τοῦ νόμου θεωρητέα καὶ ὡς ἔννοια αὐτοῦ τοῦ νόμου· ἀλλ' αἱ λέξεις τοῦ νόμου 30 cit. τοῦ Κώδικος οὐδὲν ἀναφέρουσι περὶ ἐμπραγμάτου ἀγωγῆς τῆς γυναικὸς ὡς πρὸς τὰ οἶονεῖ προικῶν. Οὗτοι εἰσὶν οἱ λόγοι, ὧν ἕνεκα κατὰ τὸ Ἰουστινιάνειον δίκαιον δὲν δυνάμενα νὰ ἀπαρθῶμεν τὴν ἀνωτέρω ἀντίθετον γνώμην περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ νόμου 30 τοῦ Κώδικος προκαίμενου περὶ

οίονει προικῶν πραγμάτων, καίτοι αὕτη ὑποστηρίζεται ἀπεριορίστως ἢ ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω περιορισμόν, ὑπὸ τόσον διαπρεπῶν ἀρχαιοτέρων καὶ νεωτέρων νομοδιδασκάλων.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν λόγων τούτων κατὰ τὸ βυζαντιακὸν δίκαιον, τὸ παρ' ἡμῖν κρατοῦν ἐν περιπτώσει συγκρούσεως αὐτοῦ πρὸς τὸ Ἰουστινιάνειον, ὑπάρχει καὶ ἕτερος λίαν σπουδαῖος λόγος, ὅστις ἀναγκάζει ἡμᾶς (τοὺς Ἑλληνας) εἰς ἀπόκρουσιν τῆς ἀνωτέρω δόξης· ὁ λόγος δὲ οὗτος εἶναι ἡ διάταξις 99 τῶν Βασιλικῶν (29.1), ἰδίως τὸ τελευταῖον μέρος αὐτῆς, δηλ. «τὴν δεσποτείαν τούτων (τῶν διὰ προικῶν χρημάτων ἀγορασθέντων πραγμάτων) οὐκ ὀφείλει (ἡ γυνή) διεκδικῆσαι». Εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι τὸ μέρος τοῦτο τῆς διατάξεως δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ πρωτοτύπῳ κειμένῳ τοῦ Κώδικος, ἀλλὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἔχῃ παρ' ἡμῖν σημασίαν, διότι, ὡς εἵπομεν ἀνωτέρω, τὰ Βασιλικά εἶναι παρ' ἡμῖν ἐπικρατέστερα τῶν συλλογῶν τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐν περιπτώσει ἀντινομίας πρὸς αὐτάς. Ὡστε τὰ Βασιλικά, ὡς καὶ ὁ νόμος 30 cit. τοῦ Κώδικος, δὲν ἀποφαίνονται τι ὑπὲρ τῆς ἀντιθέτου δόξης, τοῦναντίον μάλιστα ἐν τῷ νόμῳ 99 cit. ἀποφαίνονται διὰ σαφῶν λέξεων κατ' αὐτῆς· διότι ἀφοῦ ἡ γυνή κατὰ τὸν νόμον τοῦτον οὐκ ὀφείλει διεκδικῆσαι τὰ ἀγορασθέντα, δὲν δυνάμεθα ἡμεῖς νὰ εἵπωμεν τὸ ἐναντίον, ὅτι δηλ. ἐπιτρέπεται διεκδικῆσαι αὐτά. Τοῦτο δὲ πρέπει νὰ δεχθῶμεν καὶ ἐν ἡ περιπτώσει ὁ ἀνὴρ διατελεῖ ἐν ἀπορίᾳ, διότι καὶ ἐν τοῖς Βασιλικοῖς οὐδεμία διάκρισις γίνεται, καὶ ἐν ἀμβιβολίᾳ: «ubi lex non distinguit nec nos distinguere debemus».¹

¹ Ὡς ἐκ πολλῶν σχολίων τῶν Βασιλικῶν ἐξάγεται οἱ Ἕλληνες σχολιασταὶ ἐπέφερον διάκρισιν ἐν τῷ νόμῳ τούτῳ τοῦ Κώδικος, ὃν συνέδεν μετὰ τοῦ νόμου 54 D. de J. D. (23.3)· ἀλλ' αἱ ἐρμηνεῖαι αὐτῶν ἔχουσι θεωρητικὴν μόνον ἀθροεντίαν οὐχὶ δὲ πρακτικὴν ἰσχύν. Ἀλλως τε οἱ αὐτοὶ σχολιασταὶ ἐποιοῦντο τὴν αὐτὴν διάκρισιν, δηλ. ὅτι ἡ γυνή ἔχει ἐμπράγματον ἀγωγὴν μόνον ἐὰν ὁ ἀνὴρ ἢ ἀπὸρος, οὐ μόνον

Ἐν τούτοις καὶ οἱ ἀντιδοξοῦντες ἐπιβοηθητικῶς ἐπικαλοῦνται ὑπὲρ τῆς δόξης αὐτῶν περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ νόμου 30 τοῦ Κώδικος καὶ τὴν διάταξιν 12 C. qui pot. (8.17. (18)), ἐν ᾗ ὁ Ἰουστινιανὸς ἀφοῦ προηγουμένως χορηγῇ τῇ γυναικὶ προνόμιον ἐπὶ τῆς ὑποθήκης, ἣν ἔχει αὕτη ἐπὶ τῆς περιουσίας τοῦ συζύγου, ἐξακολουθεῖ ἐν αὐτῇ λέγων ἐν § 5: «Cum enim in personalibus actionibus secundum quod diximus tali privilegio utebatur res uxoria, quapropter non et in hypothecam hoc mulieri et nunc indulgemus beneficium, licet res dotales vel ex his aliae comparatae non extent, sed quocumque modo vel dissipatae vel consumptae sunt, si tamen re ipsa fuerint patri mariti datae? ...», ἢ κατὰ Βασιλικά (25.5) λθ'.: «...καὶ σω-

νον ὡς πρὸς τὰ ἀγορασθέντα διὰ προικῶν χρημάτων, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὰ δοθέντα λόγῳ προικὸς πράγματα, εἴτε διαιτητημένα εἴτε ἀδικτιμήτα· καὶ ἐν τούτοις δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, τοῦλάχιστον ὡς πρὸς τὰ ἀδικτιμήτα (καθότι περὶ τῶν διαιτητημένων ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω ὑπάρχουσι καὶ συγγραφεῖς ὑπὲρ τῆς διακρίσεως ταύτης) ὅτι ἡ διάκρισις αὕτη εἰσαγομένη εἰς τὸν νόμον εἶνε ὅλως αὐθαίρετος. Περὶ τῆς διακρίσεως ταύτης ἀφοῦ ὁ σχολιαστὴς λέγει περὶ τοῦ νόμου 54 cit. «ἀλλὰ τὸ εἰρημένον, ὅτι τὰ ἐκ τῶν προικιμίων χρημάτων ἀγορασθέντα προικιμια εἶναι δοκεῖ, πρὸς τοῦτο ὁρᾷ, ἵνα διαλυομένου τοῦ γάμου καὶ ἀπόρου ὄντος τοῦ ἀνδρὸς καὶ μὴ εὐποροῦντος ... δυνηθῇ τὴν ἐν ῥέμῃ ἢ γυνὴ κατὰ τῶν ἀγορασθέντων πραγμάτων κινεῖν, ὡς καὶ αὐτῶν προικιμίων εἶναι νομιζομένων», προσθέτε·: «κατὰ γὰρ τῶν προικιμίων πραγμάτων, φαινομένων μέντοι, δύναται ἡ γυνὴ τ ο ὦ ἀ ν δ ρ ὸ ς ἀ π ὅ ρ ο υ (;) τ υ γ χ ᾶ ν ο ν τ ο ς κινεῖν τὴν διρέκταν ἐν ῥέμ...» Σχόλ. h. IV. 597. Καὶ ἀλλαχοῦ (σχολ. b. IV. 646), ἕτερος σχολιαστὴς τοῦ νόμου 5 τοῦ Κώδικος (5.12) προκειμένου περὶ διαιτητημένων πραγμάτων λέγει ὅτι: «... ἐὰν γὰρ ἀ π ὅ ρ ὼ ν (ὁ ἀνὴρ) μὴ προσάξῃ τὸ τίμημα (τῶν διαιτητηθέντων καὶ ὡς προῖκα δοθέντων πραγμάτων), δύναται ἡ γυνὴ κατὰ τὴν νεαράν λ'. διάταξιν... διὰ τῆς in rem ἀγωγῆς τὰ πράγματα ἀπαιτῆσαι». Πρβλ. καὶ τὸ κατὰ πόδας αὐτ.: «...κατέχει ταῦτα (τὰ διαιτητημένα ὁ ἀνὴρ), ἐὰν τίμημά σοι (τῇ γυναικὶ) προσφέρῃ». Ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς Ἑλλήσιν ἐρμηνευταῖς ὑπάρχει διαφωνία ὡς πρὸς τὴν ἐννοιαν τοῦ χωρίου ὅρα τὰ ὑπὸ τὸν νόμον 54 D. de J. D. (23.3) σχόλια.

πηρὰν ὑποθήκην καὶ προτίμησιν (παρέχομεν) ἐπὶ τῶν προσωπικῶν ἀγωγῶν· διατὶ εὖν μὴ καὶ ἐπὶ τῶν ὑποθηκῶν τὸ αὐτὸ φαμεν, ὥστε προτιμᾶσθαι αὐτὴν καὶ τῶν προγενεστέρων δανειστῶν, καὶ ἂν ἀναλωθῶσι τὰ πράγματα αὐτῆς ...». — Ἡδύνατό τις πράγματι νὰ εἴπῃ πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἀντιθέτου δόξης, ὅτι ἐπειδὴ ἡ διάταξις αὕτη ἐν τῷ πρωτοτύπῳ κειμένῳ ἐξισοῖ τὰ *res dotales* πρὸς τὰ *ex his aliae comparatae*, καὶ ἐπειδὴ ἐπὶ τῶν *res dotales* κατὰ τὴν διάταξιν 30 cit. τοῦ Κώδικος, ἦν ὑπαινίσσεται ὁ αὐτοκράτωρ διὰ τῆς διατάξεώς του ταύτης, ἡ γυνὴ διαλυομένου τοῦ γάμου ἔχει ἀναμφιβέλως καὶ ἐμπράγματον ἀγωγὴν ἐπὶ ἀναλήψει αὐτῶν σωζομένων, διὰ ταῦτα ἔχει κατ' αὐτὴν τὴν αὐτὴν ἀγωγὴν ἐπὶ ἀναλήψει καὶ τῶν *ex his aliae comparatae*, ἐὰν ταῦτα σώζονται καὶ *non dissipatae vel consumptae sunt*. — Ἀλλ' ἐὰν ἡ σκέψις αὕτη ἦτο ὀρθὴ τότε ἔδει νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ γυνὴ δύναται νὰ διεκδικήσῃ τὰ *ex his aliae comparatae* πάντοτε καὶ οὐχὶ μόνον, ὥς φρονοῦσιν τινὲς τῶν νεωτέρων, ἐὰν δὲν πληρωθῇ τὰ προικῶν χρήματα· ἀλλὰ τοῦτο, ὥς ἀνωτέρω εἴπομεν, ἀντίκειται εἰς θεμελιώδη διάταξιν τοῦ δικαίου τῆς προικός. Ὡσαύτως κατὰ τὴν σκέψιν ταύτην ἔπρεπε νὰ εἴπωμεν, ὥς λέγουσι πράγματι ὁπαδοί τινες τῆς δόξης ταύτης, ὅτι ἡ γυνὴ δύναται νὰ λάβῃ δι' ἐμπραγμάτου ἀγωγῆς εὐ μόνον τὰ διὰ προικῶν χρημάτων ἀγορασθέντα, ἀλλ' ἐν γένει πάντα τὰ διὰ τῆς ἐκποιήσεως τῶν προικῶν πραγμάτων κτηθέντα, διότι ἡ διάταξις ἐξισοῖ τὰ *res dotales* πρὸς τὰ *ex his aliae comparatae*, ἐπομένως δύναται νὰ λάβῃ δι' ἐμπραγμάτου ἀγωγῆς καὶ τὰ νομίματα τὰ τυχὸν ὑπάρχοντα παρὰ τῷ ἀνδρὶ κατ' εἶδος, ἅτινα ἔλαβεν ὡς τίμημα διὰ τὴν πώλησιν προικῶν πραγμάτων, τὰ πράγματα, ἅτινα ἔλαβεν ὁ ἀνὴρ ἀντὶ τῶν προικῶν, ἅτινα ἔδωκε κτλ. κτλ.· ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἀντίκειται ἔτι μᾶλλον πρὸς τὰς ἀνωτέρω διατάξεις. Ἀλλ' ἀνεξαρτήτως τῶν παρατηρήσεων τούτων ὁ αὐτοκράτωρ λέγων: *licet res dotales vel ex his aliae comparatae*, ὑπαινίσσε-

ται, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, τὴν διάταξιν 30 cit. τοῦ Κώδικος, ἀναφερόμενος ἐμμέσως εἰς ταύτην· ἀλλ' ὡς εἶδομεν ἡ διάταξις αὕτη οὐδαμοῦ λέγει ὅτι ἡ γυνὴ δύναται νὰ διεκδικήσῃ οὐ μόνον τὰ *res dotales* ἀλλὰ καὶ τὰ *ex his aliae comparatae*· τούτου ὁμῶς τεθέντος δὲν ἐπιτρέπεται ἡμῖν νὰ συμπληρώσωμεν τὴν διάταξιν 30 τοῦ Κώδικος διὰ τῆς διατάξεως 12 § 5 cit., ἀφοῦ αὕτη ἀναφέρεται εἰς ἐκείνην, καὶ ἐκείνη δὲν ἔχει τὴν ἔννοιαν, ἣν φαίνεται ὅτι ἔχει αὕτη. Ἐντεῦθεν δ' ἔπεται ὅτι καὶ ἡ ἐξίσωσις τῶν *res dotales* πρὸς τὰ *ex his aliae comparatae* δὲν δύναται νὰ ἀναφέρεται εἰς τὰ ἀγορασθέντα διὰ προικῶν καὶ ἐν γένει κτηθέντα διὰ τῆς ἐκποιήσεως προικῶν πραγμάτων, καίτοι αἱ ἐκφράσεις αὗται καθ' ἑαυτὰς ἔχουσιν ἐπίσης τὴν σημασίαν ταύτην, ἀλλὰ ἀναφέρεται πρὸς τὰ ἐκ προικῶν παραχθέντα πράγματα, δηλ. πρὸς τὰς διὰ προικῶν πραγμάτων τῶν προικῶν φυσικὰς ἐπεκτάσεις τῆς προικὸς, τοῦθ' ὅπερ ἐπίσης σημαίνουσιν αἱ ἐκφράσεις καθ' ἑαυτὰς. Ἐν τοιαύτῃ δὲ σημασίᾳ λαμβανόμενων τῶν ἐκφράσεων, αἴρεται πᾶσα ἀσυμφωνία μεταξὺ τῆς διατάξεως ταύτης καὶ τῆς διατάξεως 30 cit. τοῦ Κώδικος· διότι δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι κατὰ τὴν διάταξιν 12 cit. τὰ προικῶν ἐξιστῶνται πρὸς τὰ *ex his aliae comparatae*, ἀλλ' αὕτη σημαίνει τὰ ἐκ προικῶν παραχθέντα, καθότι κατὰ τὸν νόμον 30 cit., ὃν ὑπαινίσσεται ὁ Ἰουστινιανός, δύναται ἡ γυνὴ νὰ διεκδικήσῃ οὐχὶ μόνον τὰ δοθέντα λόγῳ προικὸς ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνα, ἅτινα παρήχθησαν ἐξ αὐτῶν φυσικῶς, καθόσον ταῦτα δὲν ὑπάγονται εἰς τὴν ἔννοιαν τῶν καρπῶν, οὓς κερδαίνει (ἐὰν παραχθῶσιν διαρκοῦντος τοῦ γάμου) ὁ ἀνὴρ ὀριστικῶς.

Ὡστε ὁ νόμος 30 cit. οὔτε μονομερῶς οὔτε ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν 12 § 5 C. qui pot. (5.17. (18)) ἔχει ὡς πρὸς τὰ ἀγορασθέντα διὰ προικῶν τὴν ἔννοιαν, ἣν ἀποδίδουσιν αὐτῷ οἱ τὴν ἀντίθετον δόξαν ὑποστηρίζοντες συγγραφεῖς. Ἀλλῶς τε καὶ ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι ἔχει τὴν ἔννοιαν ταύτην, ἡ διαφορὰ τῶν γνωμῶν δὲν ἔχει παρ'

ἡμῖν πρακτικὴν τινὰ σημασίαν, διότι καὶ ὁ ἡμέτερος νομοθέτης ὁρμώμενος ἐκ τῆς ἐσφαλμένης ἀρχῆς, ὅτι ἡ γυνὴ ἠδύνατο νὰ διεκδικήσῃ καὶ τὰ διὰ προικῶν πραγμάτων κτηθέντα, κατήργησε τὸ δικαίωμα τοῦτο τῆς γυναικὸς διὰ τοῦ ἀρθρ. 12 § 1 τοῦ περὶ μονογραφῆς νεωτέρου ἡμῶν νόμου, περὶ αὗ κατωτέρω.

Περὶ ἄλλων τινῶν εἰδικοτήτων τῆς διεκδικητικῆς ταύτης ἀγωγῆς πραγματευθησόμεθα κατωτέρω ἐν § 94.

§ 92.

Πρὶν ἢ μεταβῶμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς ὑποθηκικῆς ἀγωγῆς, ἥτις, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, παρεχωρήθη ὑπὸ τῆς αὐτῆς διατάξεως 30 τῇ γυναικί, ἐξετάσωμεν ἔτι τὴν φύσιν τῆς προαναπτυχθείσης ἀγωγῆς. Εἶναι αὕτη πράγματι *rei vindicatio*), ἢ οὐ; Διὰ τῆς προκειμένης διατάξεως δρίζει πράγματι ὁ Ἰουστινιανὸς ὅτι ἡ κυριότης τῶν προικῶν πραγμάτων ἐπανέρχεται μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου εἰς τὴν γυναῖκα, καθισταμένην οὕτω κυρίαν αὐτῶν, ἢ μήπως παρέχει αὐτῇ τὴν ἀγωγὴν ταύτην ὡρελίμως (*utilis rei vindicatio*), δηλ. παρέχει αὐτῇ ἀγωγὴν περὶ κυριότητος χωρὶς ὁμῶς ν' ἀναγνωρίζῃ αὐτὴν κυρίαν, ἢ μήπως τέλος ἡ ἀγωγὴ αὕτη εἶναι προσωπικὴ ἀγωγὴ πρὸς μεταβίβασιν κυριότητος, δηλ. δὲν στηρίζεται ἐπὶ ἐμπράγματου δικαιώματος, τῆς κυριότητος, ἀλλ' ἔχει ὡς βάσιν ἐνοχλήν; Ἐκαστῇ τῶν γνωμῶν τούτων ἀντιπροσώπεύεται ὑπὸ διασημοτάτων νομοδιδασκάλων. Οὕτως ἐνῶ ὑπὲρ τῆς πρώτης γνώμης εἶναι ἡ ἀρχουσα γνώμη (πρβλ. *Windscheid* αὐτ. § 503, *Puchta*: *Pand.* § 142, 416, *Wächter* αὐτ. II. σελ. 177 ἐπ. καὶ σελ. 575, *Arndts* αὐτ. § 411, *Παπαρρηγόπουλος* αὐτ. σελ. 227, *Καλλιγᾶς* αὐτ. § 102, *Bechmann* αὐτ. II. σελ. 471 ἐπ.), οἱ *Czylarz* αὐτ. σελ. 415 ἐπ. καὶ *Scheurl* αὐτ. XI. σελ. 335 ἐπ. εἰσιν ὑπὲρ τῆς δευτέρας, ἐνῶ τέλος ὁ *Jhering*: *Jahrbücher f. Dogmatik* I. σελ. 126

ἐπ., ὃ ἔπεται J a c o b i ἐν τῷ αὐτῷ περιοδικῷ IV. σελ. 230 ἐπ., φρονεῖ ὅτι ἡ ἐπὶ τοῦ προκειμένου παρεχομένη ἀγωγὴ, δὲν εἶναι ἐμπράγματος ἀγωγὴ, δὲν εἶναι ἀγωγὴ περὶ κυριότητος, ἀλλὰ τοῦναντίον προσωπικὴ τις ἀπαίτησις ἐναντίον τοῦ ἀνδρός, δι' ἧς ἡ γυνὴ ζητεῖ παρ' αὐτοῦ τὴν μεταβίβασιν τῆς κυριότητος. (Πρβλ. J h e r i n g αὐτ. σελ. 158 ἐπ.). "Αν καὶ διὰ λίαν εὐφυῶν ἐπιχειρημάτων ὑποστηρίξῃ ὁ τελευταῖος οὗτος συγγραφεὺς τὴν γνώμην αὐτοῦ — ἰδιότης χαρακτηρίζουσα πᾶσαν ἐργασίαν τοῦ διαπρεποῦς τούτου διδασκάλου μου — καὶ ἂν καὶ τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ C z y h l a r z καὶ S c h e u r l ὑπὲρ τῆς γνώμης αὐτῶν δὲν ἦναι ἀσήμεντα, οὐχ ἤττον, φρονοῦμεν, ὅτι ὀρθότερα εἶναι ἡ εὐδοκία, ἣν ἀκολουθεῖ ἡ ἄρχουσα γνώμη καὶ καθ' ἣν ἡ προκειμένη ἀγωγὴ εἶναι ἀληθὴς rei vindicatio καὶ ὅτι συνεπῶς κατὰ τὴν διάταξιν 30 τοῦ κώδικος cit. ἡ κυριότης τῶν προικῶν ἐπιστρέφει ipso jure μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου εἰς τὴν γυναῖκα. Ἐν τῇ σημειωθείσῃ διατάξει 30 C. cit. (5.12) γείνεται λόγος περὶ διεκδικήσεως, περὶ a c t i o i n r e m, ἐκπράξεις αἰτινες οὐδαμοῦ ἐν ταῖς πηγαῖς ἡμῶν ἀπαντῶσι πρὸς χαρακτηρισμὸν προσωπικῆς ἀγωγῆς (actio in personam)· ἂν διὰ τῆς παρεχομένης τύτης ἀγωγῆς ἡ γυνὴ δὲν ἐζητεῖ τὴν κυριότητα αὐτῆς, οὐδέποτε αὕτη θὰ ἐχαρακτηρίζετο ὡς διεκδικητικὴ, ὡς πραγματικὴ ἀγωγὴ, ὡς «ἐν ῥέμ ἀγωγὴ», ὡς «ἀγωγὴ περὶ δεσποτείας» κατὰ τὰ Βασιλικά.¹

Οἱ λόγοι, οὓς ἐπικαλοῦνται οἱ ἀντιδοξοῦντες ὑπὲρ τῆς γνώμης αὐτῶν εἶναι:

α) Ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς ἐν τῇ διατάξει 30 οὐδὲν λέγει περὶ τῆς εἰς τὴν γυναῖκα ἐπιστροφῆς τῆς κυριότητος τῶν προικῶν μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου. Πρβλ. C z y h l a r z αὐτ. σελ. 215. — Ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος δὲν φαίνεται ἡμῖν ὀρθός· διότι καίτοι ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος δὲν λέγει τοῦτο ῥη-

¹ "Ὁ, α καὶ σχολ. h. IV. 507: «... δύνανται ἡ γυνή... κινεῖν τὴν διέκταξιν ἐν ῥέμ... Βλέπε, πῶς εἶπον, τὴν διέκταξιν ἐν ῥέμ...».

τῷ, οὐχ ἥττον σιωπηρῶς ὀρίζει περὶ τῆς ἐπιστροφῆς ταύτης τῆς κυριότητος ἀφοῦ ἀπονέμει τῇ γυναικί, μιμούμενος καὶ οὗτος τὸν παρὰ τοῖς ἀρχαιοτέροις Ρωμαίοις τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι καθ' ὃν ἀντὶ τοῦ δικαιώματος, ὅπερ εἶχε τις ἐποι-οῦντο λόγον περὶ τῆς *actio* αὐτοῦ, *actio in rem*, καὶ δὴ, ἐπειδὴ πρόκειται περὶ κυριότητος τῶν προικῶν, διεκδικητικὴν ἀγωγὴν, *rei vindicatio*. διὰ τῆς εἰς τὴν γυναῖκα ἀπονομῆς τῆς διεκδικητικῆς ἀγωγῆς μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου ἐμμέσως ὀρίζει ὁ Ἰουστινιανὸς ὅτι ἡ κυριότης τῶν προικῶν μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου ἐπανερχεται εἰς τὴν γυναῖκα, καθισταμένην οὕτω κυρίαν αὐτῶν. — Ἀλλὰ τὸ συμπέρασμα ἡμῶν τοῦτο δὲν δέχονται οἱ ἀντιδοξοῦντες, διότι:

β) Ὁ Ἰουστινιανὸς ὡς ἐκφράζεται ἐν τῇ διατάξει αὐτοῦ περὶ τῶν προικῶν πραγμάτων, λέγων περὶ αὐτῶν ὅτι: «*καὶ ἂν νόμος ἡ τοῦ νόμου ἀκρίβεια μετή-γαγεν αὐτὰ πρὸς τὸν ἄνδρα*», ἢ κατὰ τὸ πρωτότυπον: «*..non enim quod legum subtilitate transitus earum in mariti patrimonium videtur fieri*», καὶ «*secundum legum subtilitatem ad mariti substantiam pervenisse*» ἤτοι «*κατὰ τὴν τῶν νόμων λεπτότητα εἰς τὴν τοῦ ἀνδρὸς διεληλυθέναι*», προδήλως ἀναγνωρίζει ἀπὸ ἀπόψεως νομικῆς τὸν ἄνδρα ὡς κύριον τῶν προικῶν πραγμάτων καὶ διότι ἀντιστρόφως.

γ) Ἀπονέμων ὁ αὐτοκράτωρ τῇ γυναικὶ *actio in rem* λέγει: «*Volumus itaque eam in rem actionem quasi in huiusmodi rebus propriis habere*», ἤτοι κατὰ τὸ κατὰ πόδας σχόλιον ο. IV. 656: «*.Βουλέμεθα οὖν, ταύτην (τὴν γυναῖκα) τὴν ἐν ῥέμ ἀγωγὴν ὡς ἂν ἐν τοῖς τοιοῦτοτρόποις πράγμασιν ἰδίαις ἔχειν ..*». Ἐκ τῶν ἐκφράσεων τούτων προδήλως προκύπτει, λέγουσιν οἱ ἀντιδοξοῦντες, ὅτι καὶ μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου ἡ γυνὴ δὲν ἀναγνωρίζεται ὡς κύρια τῶν προικῶν πραγμάτων, ἀλλὰ

μόνον ὑπὸ τινὰ ἔποψιν θεωρεῖται ὡς τοιαύτη. Ἡ γυνὴ λοιπὸν κατὰ τοὺς ἀντιδοξοῦντας δὲν δύναται νὰ διεκδικήσῃ τὰ προικῶα ὡς ἀνήκοντα ὑπὸ τὴν κυριότητα αὐτῆς, ἀλλὰ μόνον ὡς ἀνεῖ ἡσxn ἴδια, ὡς ἀνεῖ ἀνήκον εἰς αὐτὴν (*quasi propriis*). Πρβλ. C z y h l a r z αὐτ. σελ. 416, J h e r i n g αὐτ. σελ. 129. — Ἀλλὰ καὶ οἱ λόγοι οὗτοι δὲν πείθουσιν ἡμᾶς περὶ τῆς ὀρθότητος τῆς ἀντιθέτου γνώμης· διότι, καίτοι ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπὸ ἀπόψεως νομικῆς θεωρεῖ τὸν ἄνδρα ὡς κύριον τῶν προικῶων πραγμάτων, οὐχ ἥττον, ὡς ἀνακριβῶς ἐκφράζεται, φυσικῶς (*naturaliter*), ἐκ τοῦ φυσικοῦ δικαίου (*naturali jure*) ἦτοι ἀπὸ ἀπόψεως φυσικῆς, τοῦ κοινοῦ βίου, θεωρεῖ ὡς κυρίαν αὐτῶν τὴν γυναῖκα, «ἐπειδὴ τὰ αὐτὰ πράγματα καὶ ἐξ ἀρχῆς τῆς γυναικὸς ἦσαν καὶ φυσικῶς ἐν τῇ αὐτῆς ἔμειναν δεσποτεῖα», ἔνεκα δὲ τοῦ λόγου τούτου ἀπονέμει τῇ γυναικὶ *actio in rem*. Ἀλλὰ διὰ τῆς ἀπονομῆς τῆς τοιαύτης ἀγωγῆς ἡ φυσικὴ ἀποψις περὶ δεσποτείας τῶν προικῶων πραγμάτων τῆς γυναικὸς καθίσταται καὶ νομικὴ. καὶ ἡ γυνή, ἣτις μέχρι τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ πρὸ καὶ μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου εἶχε τὴν δεσποτεῖαν φυσικῶς μόνον, ἀπὸ τῆς διατάξεως τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἔχει αὐτὴν μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου καὶ νομικῶς. Ὅτι δὲ ἡ γυνὴ ἔχει τὴν *actio in rem* ὡς ἀνεῖ τὰ πράγματα ἀνήκον εἰς αὐτήν, *in rebus quasi propriis*, ἐφ' οὗ ὁ J h e r i n g ἀποδίδει μεγάλην σημασίαν, καὶ ἐξ οὗ μάλιστα ὁ C z y h l a r z αὐτ. σελ. 416 δὲν δύναται νὰ ἐννοήσῃ πῶς μετὰ τὴν ἔκφρασιν τύχτην δύναται νὰ γείνη λόγος περὶ τῆς εἰς τὴν γυναῖκα ἐπιστροφῆς τῆς κυριότητος μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου, τοῦτο οὐδεμίαν, φρονοῦμεν, σημασίαν ἔχει, διότι γνωστὸν παντὶ τῷ τὰς πηγὰς ἡμῶν χρωμένῳ ὅτι τὸ ἐπίρριγμα *quasi* δὲν ἀπαντᾷ ἐν αὐταῖς πάντοτε ὑπὸ ὁμοιωματικὴν ἔννοιαν. Πρβλ. λ.χ. L. 5 § 4 D. de lib. leg. (34.3),¹ ἐνθα

¹ «Idem Julianus scripsit, si pro filio pater fideiusserit eique liberatio sit legata, eum pacto liberandum quasi fi-

αἱ ἐκφράσεις *quasi pater, quasi fideiussor* ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ δύναται νὰ νοηθῶσι ὑπὸ τὴν σημασίαν ὡσανεὶ ἦτο πατήρ, ὡσανεὶ ἦτο *fideiussor*. Πρβλ. *Windscheid: Die actio etc.* σελ. 218· ἀλλὰ καὶ ἐὰν θελήσωμεν νὰ δεχθῶμεν ὅτι τὸ *quasi* ἔχει καὶ ἐνταῦθα τὴν συνήθη ὁμοιωματικὴν αὐτοῦ σημασίαν, πάλιν τοῦτο δύναται νὰ ἐξηγηθῇ διὰ τοῦ ὅτι μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς ἐκδόσεως τῆς διατάξεως 30, καὶ μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου ἡ γυνὴ δὲν καθίστατο κυρία.

δ) Διότι ὁ Ἰουστινιανὸς ἐκτὸς τῆς διεκδικητικῆς ἀγωγῆς ἀπονέμει εἰς τὴν γυναῖκα καὶ ὑποθηκικὴν ἀγωγὴν. Ἡ ἀπονομή καὶ ὑποθηκικῆς ἀγωγῆς εὐρίσκεται, ὡς λέγει ὁ τε *Jhering* καὶ *Czylarz*, εἰς προφανεστάτην ἀντίφασιν πρὸς τὴν τοιαύτην ἐπιστροφὴν τῆς κυριότητος εἰς τὴν γυναῖκα: ἐὰν ἡ γυνὴ ἦναι πράγματι κυρία τῶν προικῶν πραγμάτων μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου, τότε δὲν δύναται πλέον αὕτη ν' ἀπαιτήσῃ αὐτὰ διὰ τῆς ὑποθηκικῆς ἀγωγῆς. Ἐντεῦθεν συνάγει ὁ *Czylarz* ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς διὰ τῆς διατάξεως 30 δὲν ἀπένειμεν εἰς τὴν γυναῖκα τὴν κυριότητα τῶν προικῶν πραγμάτων μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου. — Ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο δὲν δύναται, φρόνοῦμεν, ν' ἀνατρέψῃ τὴν ἄρχουσαν γνώμην, διότι ὡς ἐξ αὐτῆς τῆς διατάξεως ἀναμφιβόλως ἐξάγεται αἱ δύο αὗται πραγματικαὶ ἀγωγαὶ ἀποκλείονται ἀμοιβαίως· ἡ γυνὴ δὲν δύναται νὰ ποιήσῃται χρῆσιν ἀμφοτέρων, δὲν ἔχει τὴν *rei vindicatio* καὶ τὴν *actio hypothecaria*, ἀλλὰ κατ' ἐκλογὴν τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην· «ut... per utramque viam sive in rem sive hypothecariam ei plenissime consulatur» (δι' ἐκτέρως ὁδοῦ, εἴτε τῆς ἰν ῥέμ, εἴτε τῆς ὑποθηκαρίας, ταύτης τελείᾳ πρόνοια γένηται).

deiussorem, non quasi patrem, et ideo de peculio posse conveniri: hoc ita demum putat, si dumtaxat quasi fideiussorem eum voluit testator liberari: ceterum si et quasi patrem, et de peculio erit liberandus».

ε) Ἡ εἰς τὴν γυναῖκα μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου ἐπιστροφή τῆς κυριότητος τῶν προικῶν πραγμάτων, ἐάν ᾗτο ἀληθής, θὰ περιεῖχε μεγάλην ἀνωμαλίαν καὶ θὰ ᾗτο ἀσυμβίβαστος πρὸς τὰς διατάξεις τῆς προικός, αἵτινες ἀναμφισβητήτως ἰσχύουσι καὶ κατὰ τὸ Ἰουστινιάνειον δίκαιον. Καί πρὸ παντὸς ἡ τῆς διατιμήσεως σύμβασις θὰ ἐξουδετεροῦτο ἐντελῶς, καθότι κατὰ τὸ γράμμα τοῦ νόμου καὶ ἐπὶ τῶν *res aestimatae* χωρεῖ *rei vindicatio*, ἐπομένως καὶ αὐτῶν ἡ κυριότης θὰ μετεβιβάζετο μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου εἰς τὴν γυναῖκα, ἂν καί, ὡς λέγει ὁ C z y h l a r z αὐτ. σελ. 416, ἀσπηρῶς λαμβανομένης τῆς ἐν τῇ διατάξει 30 ἀναπτυχθείσης *naturalis ratio* ἡ γυνὴ δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς κυρία τῶν πραγμάτων τούτων! Τὸ αὐτὸ δὲ πρέπει νὰ εἴπωμεν καὶ διὰ τὰ *res ex dote comparatae*. Ἐκτὸς τούτου ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ κανόνος *impensae necessariae ipso jure dotem minuunt* δὲν θὰ ᾗτο δυνατόν νὰ διεξαχθῇ, καθότι ἀφοῦ ἡ γυνὴ μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου καθίσταται αὐτοδικαίως κυρία τῶν προικῶν πραγμάτων, τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ κανόνος τούτου θὰ ἠκυροῦτο καὶ ὅμως ἐν *const. un. C. de rei ux. act. (5.13)* τίθεται οὗτος ὡς ἰσχύουσα ἀρχή. Ἐκτὸς ὅμως τούτων τὸ ἀδύνατον τῆς εἰς τὴν γυναῖκα μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου ἐπιστροφῆς τῆς κυριότητος τῶν προικῶν πραγμάτων καθίσταται, λέγουσιν οἱ ἀντιδοξοῦντες, προφανέστερον ἐάν τις δεχθῇ ὅτι ἡ *const. 30 cit.* ἀναφέρεται εἰς τὰ ὑπάρχοντα ἐν γένει προικῶν πράγματα, καὶ εἰς τὰ οἶονεῖ προικῶν, καθότι τότε ἡ ἀπαγόρευσις τῆς ἐκποιήσεως τοῦ *fundus dotalis*, ἣτις ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐν τῇ *lex unica* καθιεροῦται ἐπὶ τὸ αὐστηρότερον, θὰ καθίστατο ἐντελῶς περιττὴ καὶ ἄνευ σκοποῦ· διότι τότε ἡ κυριότης παντὸς ἀκινήτου, διατετιμημένου ἢ ἀδιατιμήτου, θὰ περιήρχετο αὐτοδικαίως μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου εἰς τὴν γυναῖκα ἀδιαφόρως ἂν τοῦτο ἐξεποιήθη ἐν τῷ μεταξὺ ἡ μή, καὶ ἀδιαφόρως ἂν τοῦτο εὗρίσκηται εἰς τὴν νομὴν τοῦ ἀνδρὸς ἢ τρίτου τινος. — Οὐδ' οἱ λόγοι

ὅμως οὗτοι εἰσὶν ἱκανοὶ πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ἐσφαλμένου τῆς ἀρχούσης γνώμης· καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὰς παρατηρήσεις τὰς ἀναγομένας εἰς τὰ δ.α.τι.τι.μημένα καὶ εἰς τὰ *res ex dote comparatae* ἐπραγματεύθημεν ἀνωτέρω καὶ θεωροῦμεν περιττὸν νὰ ἐπανέλθωμεν. Ὅσον ὅμως ἀφορᾷ τὴν ἐτέραν παρατήρησιν τοῦ *Czyhlarz* ὅτι διὰ τῆς εἰς τὴν γυναῖκα μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου ἐπιστροφῆς τῆς κυριότητος ἢ ἀπαγόρευσις τῆς ἐκποιήσεως τοῦ *fundus dotalis* θὰ καθίστατο ἐντελὼς περιττὴ καὶ ἄσκοπος, φρονοῦμεν ὅτι αὕτη οὐδὲν δικαιολογεῖται, καὶ νομίζομεν τὸναντίον ὅτι καὶ κατὰ τὴν ὕπ' ἡμῶν ἀσπασθεῖσαν γνώμην ἢ ἀπαγόρευσις τῆς ἐκποιήσεως τοῦ ἀδιατιμήτου ἀκινήτου δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς περιττὴ καὶ ὡς ἄνευ σκοποῦ. Κατὰ τὸ ἀρχαιότερον δίκαιον *synonymos* τῆς *gynaeceus* καὶ αὕτη ἡ τῶν προικῶν ἀκινήτων ἐκποιήσις δὲν ἀπηγορεύετο, ἄρα ἐπὶ τοιοῦτοτρόπῳ ἐκποιήσεως διεκδικητικὴ ἀγωγὴ δὲν ἦδύνατο νὰ ἐγερθῇ, καθότι ἡ γυνὴ ἐνάγουσα διὰ τῆς ἀγωγῆς ταύτης θ' ἀντεκρούετο διὰ τῆς *exceptio doti*· τοῦτο ἤθελε ν' ἀποκλείσῃ ὁ Ἰουστινιανὸς ἐρίσας ὅτι ἀπαγορεύεται καὶ ἡ συναινέσει τῆς γυναικὸς γενομένη ἐκποιήσις. Ἐκ τούτου βλέπομεν ὅτι καὶ μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς *const. 30 cit. (529)* ἢ ἀπαγόρευσις τῆς ἐκποιήσεως τῶν *fundus dotalis*, ἣτις μάλιστα διὰ *lex unica* καθιεροῦται ἐπὶ τὸ αὐστηρότερον, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἄνευ οἰασομένης σημασίας.

Ἐκ πάντων τούτων δείκνυται ὅτι εἰ κατὰ τῆς πραγματικῆς φύσεως τῆς προκειμένης ἀγωγῆς λόγοι τῶν ἀντιδοξούντων εἰσὶν ἀβάσιμοι. Λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς, σκεπτόμενος ὡς εἰ ἀρχαιότεροι νομικοὶ οἵτινες ἀντὶ τοῦ δικαιώματος, ὅπερ εἶχε τις ἐποιοῦντο λόγον περὶ τῆς *actio* αὐτοῦ, ἀπονέμει τὴν γενικὴν *actio ad rem vindicandam*, ἀγωγὴν περὶ δεσποτείας κατὰ τὰ Βασιλικά, δὲν ἐπιτρέπεται ἡμῖν, φρονοῦμεν, ν' ἀμφιβάλλωμεν περὶ τῆς πραγματικῆς φύσεως τῆς

περὶ ἧς ὁ λόγος ἀγωγῆς· ὁ χαρακτηρισμὸς *actio in rem* οὐδαμοῦ ἐν ταῖς πηγαῖς ἡμῶν ἀπαντᾷ διὰ προσωπικὴν ἀγωγὴν.

Ἄλλ' ἀνεξαρτήτως τούτων ὑπὲρ τῆς ὑφ' ἡμῶν ὑποστηριζομένης γνώμης συνηγορεῖ καὶ τὸ τελευταῖον μέρος τῆς περὶ ἧς πρόκειται διατάξεως· ἐνταῦθα λέγεται ὅτι ἀπέναντι τῆς γυναικὸς πᾶσα παραγραφὴ χρόνου, ἄρα καὶ ἡ χρησικτησία, ἄρχεται, ἀφ' ἧς ἐποχῆς αὕτη (ἡ γυνή) δύταται νὰ ἐναγάγῃ: « π ᾱ σ α δ ἔ χ ρ ό ν ο υ π α ρ α γ ρ α φ ῇ ἀ ν τ ι κ ε ι μ έ ν η τ ῇ γ υ ν α ι κ ί, ε ἴ τ ε ἀ π ό τ ῆ ς διὰ τοῦ χ ρ ᾱ σ θ α ι δ ε σ π ο τ ε ί α ς, ε ἴ τ ε ὡ ς ἀ π ό δέ κ α ἢ ε ἴ κ ο σ ι ν, ἢ τ ρ ι ά κ ο ν τ α, ἢ τ ε σ σ α ρ ά κ ο ν τ α ἐ ν ι α υ τ ῶ ν, ἐ ξ ἐ κ ε ί ν ο υ τοῦ κ α ι ρ οῦ ψ η φ ι ζ έ σ θ ω αὐ τ ῇ. ἐ ξ ο ὗ ἡ δ ύ ν α τ ο κ ι ν ῆ σ α ι ». Ἄλλ' ἀπέναντι ποίας ἀγωγῆς τῆς γυναικὸς δύναται νὰ προταθῇ ἡ ἔνστασις τῆς διὰ χρησικτησίας ἀποκτήσεως τῆς κυριότητος; Ἀπέναντι τῆς ὑποθηκικῆς ἀγωγῆς δὲν δύναται βεβαίως ν' ἀντιταχθῇ ἡ χρησικτησία, ἥτις ῥητῶς ἐν τῷ νόμῳ διακρίνεται τῆς *longi temporis praescriptio*· ὁ ἐν τῇ νομῇ τῆς προικὸς διαμένων ἀνὴρ δὲν δύναται νὰ χρησιδεσπόσῃ, καθότι ὁ πρὸς τοῦτο ἀπαιτούμενος τίτλος θὰ ἦτο *pro dote*, δι' οὗ ὅμως μόνον π ρ ο ι κ ῶ ο ν π ρ ᾱ γ μ α εὐνχεται οὕτως ν' ἀποκτήσῃ. (Πρβλ. *Bechmann* αὐτ. σελ. 487 σημ. 1). Ἐκ τούτου ἐπε-
ται ὅτι ὁ νόμος οὕτως προϋποθέτει ἀγωγὴν περὶ κυριότη-
τος ἐναντίον τρίτου κατόχου· οἱ τρίτοι κάτοχοι δὲν δύ-
ναι κατὰ τὴν διάταξιν ταύτην νὰ προτείνωσιν ἐναντίον
τῆς γυναικὸς παραγραφὴν, διαδραμοῦσαν ἤδη πρὶν ἢ ἡ
κυριότης περιέλθῃ εἰς τὴν γυναῖκα. Πρβλ. *Windschied*: *Di actio d. röm. Civilrechts* (1856) σελ. 218.¹

¹ Ἡ προκειμένη διάταξις ἀποκλείει ἀπέναντι τῆς γυναικὸς τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ τῆς παραγραφῆς χρόνου, ὅστις διέδραμε καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ ἀνὴρ ἦτο κύριος τῶν πραγμάτων. Ἐνταῦθα δηλ. τὸ πρᾶγμα ἔχει οὕτως: ἡ παραγραφὴ δὲν δύναται ν' ἀρ-
χίσῃ πρὶν ἢ ἡ γυνή ἀποκτήσῃ τὴν ἐπὶ τῶν πραγμάτων κυριότητα.

— Ἐπὶ τέλους ὑπὲρ τῆς ὑφ' ἡμῶν ὑποστηριζομένης γνώ-
μης δυνάμεθα νὰ ἐπικαλεσθῶμεν καὶ τὴν ἀντίφασιν εἰς ἣν
περιέρχονται οἱ τῆς ἀντιθέτου γνώμης ὁπαδοί· καθότι ἀφοῦ
οὗτοι δέχονται ὅτι δὲν μεταβιβάζεται ἡ κυριότης εἰς τὴν
γυναῖκα, ὅτι τὸ ἐπὶ τοῦ προκειμένου δικαίωμα τῆς γυναι-
κὸς εἶναι π ρ ο σ ω π ι κ ὄ ν, ἄπορον πῶς εἶτα οὗτοι δέχονται
ὅτι ἐν περιπτώσει συρροῆς δανειστῶν εἰς τὴν περιουσίαν τοῦ
ἐναγομένου ἡ γυνὴ προηγεῖται τῶν λοιπῶν δανειστῶν καὶ
προσέρχεται ὡς διεκδικοῦσα· ἀφοῦ ἀρνοῦνται τὴν ἐπὶ τῶν
προικιμαίων κυριότητα τῆς γυναικὸς, πῶς κατόπιν συγκα-
ταριθμοῦσιν οὗτοι ταύτην μεταξὺ τῶν διεκδικητῶν;
Ἡ ἀντίφασις αὕτη δεικνύει τὸ ἐσφαλμένον τῆς ἀρχῆς, ἐξ ἧς
ἀναχωροῦσιν οἱ ὁπαδοὶ τῆς ἀντιθέτου γνώμης καὶ πρέχει
ἐν ἔτι ἐπιχείρημα ὑπὲρ τῆς ὑφ' ἡμῶν ὑποστηριζομένης
δόξης, ὑπὲρ ἧς, ὡς ἐλέχθη, εἶναι καὶ ἡ ἀρχουσα γνώμη.

Δὲν δυνάμεθα ὁμῶς νὰ ἐγκαταλείψωμεν τὸ ἀπασχολοῦν
ἡμᾶς θέμα χωρὶς ν' ἀναφέρωμεν καὶ ἑτέραν τινὰ περὶ τῆς
προκειμένης ἀγωγῆς γνώμην, ἣτις ὑπὸ ἄλλην ἔποψιν εἶναι
ὡσαύτως ἀντίθετος τῇ ἡμετέρᾳ. Συγγραφεῖς δηλ. τινες φρο-
νοῦσιν, ὅτι ἡ παρεχομένη τῇ γυναικὶ *rei vindicatio* εἶναι
τῶντι πραγματικῇ ἀγωγῇ, ἀλλὰ φρονοῦσιν ὅτι αὕτη
ἐξ ε χ ω ρ ἡ θ η τῇ γυναικὶ ὑπὸ τοῦ κυρίου, τοῦ ἀνδρός,
φρονοῦσι δηλ. ὅτι ἡ γυνὴ δὲν ἐνασκει ἴδιον κυριότητος δι-
καίωμα, ἀλλ' ὅτι ἔχει μόνον τ ἡ ν ἐ ν ἄ σ κ η σ ι ν ἄλλο-
τρίου δικαίωματος πρὸς ἴδιον συμφέρον. Διὰ τῆς ἀγωγῆς
ταύτης, λέγουσι οἱ τὴν γνώμην ταύτην ἀκολουθοῦντες
συγγραφεῖς π ρ ο σ π ο ρ ι σ θ ἡ σ ε τ α ι μὲν τῷ ἐνάγοντι
νομῇ καὶ κυριότης, δ ἐ ν ἀ ν α γ ν ω ρ ί ζ ε τ α ι ὁμῶς κυ-
ριότης. Ἐνταῦθα, λέγουσι, πρόκειται περὶ ἐ μ π ρ α γ μ ᾶ -
τ ο υ δ ι κ α ι ὡ μ α τ ο ς πρὸς μεταβίβασιν τῆς κυριότη-

ἀλλ' ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη ἡ γυνὴ ἀποκτᾷ τὴν ἣν εἶχε ν ὁ
ἀνὴρ κυριότητα, ἀρὰ ἔπρεπε νὰ ὑπολογισθῇ καὶ ἀπέναντι
αὐτῆς ὁ τῆς παρὰ γράφῃς χρόνος, ὁ διαδραμὼν καθ' ἣν ἐπαχὴν ὁ
ἀνὴρ ἦτο κύριος· ἡ προκειμένη διάταξις ἀποκλείει τοῦτο. Πρβλ.
Windscheid κ.τ. § 109 σημ. 7, § 182 σημ. 13.

τος. Καὶ ἡ γνώμη ὁμως αὕτη, ἣν ἀκολουθεῖ καὶ ὁ δια-
πρεπὴς τοῦ Βερολίνου καθηγητῆς Dernburg: Pfand-
recht I. (1860) σελ. 326 καὶ Pandecten II. § 225, III.
§ 29 σημ. 7, εἶναι ἀβάσιμος. Ἐκτὸς τοῦ ὅτι τὸ τοιοῦτον
ἐμπράγματον δικαίωμα θὰ ἦναι ἐντελῶς ἰδιορρύθμου φύ-
σεως, τοῦθ' ὅπερ ἄλλως ἀναγνωρίζει καὶ αὐτὸς ὁ D e r n -
b u r g αὐτ. II. σελ. 515, δύσκολον καὶ μάλλον ἀδύνατον
εἶναι νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὁ τοιοῦτος ἐκδοχὲς τῆς περι-
κυριότητος ἀγωγῆς δύναται νὰ ἐνασκήσῃ τὴν ἀγωγὴν
ταύτην ἐν περιπτώσει συρροῆς δανειστῶν τοῦ κυρίου καὶ
νὰ προσέλθῃ ὡς διεκδικητῆς ἀπέναντι τῶν ἄλλων δα-
νειστῶν. Πρβλ. J h e r i n g ἐν τῷ σημειωθέντι πε-
ριοδικῷ σελ. 162, W ä c h t e r αὐτ. II. σελ. 178.

II. ACTIO HYPOTHECARIA.

§ 93.

Ὁ Ἰουστινιανὸς διὰ τοῦ αὐτοῦ νόμου 30 τοῦ Κώδικος
cit. παρέχει τῇ γυναικὶ καὶ ὑποθηκικὴν ἀγωγὴν actio
hypothecaria. «Ἐχέτω δὲ ἡ γυνὴ μὴ μόνον τὴν περι-
τῆς δεσποτείας ἀγωγὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑποθηκαρίαν προ-
τιμότερα ὑπάρχουσα πάντων τῶν τοῦ ἀνδρὸς δανειστῶν,
τῶν τε μεταγενεστέρων καὶ τῶν προγενεστέρων».

Ἐνταῦθα πρὸ παντὸς γεννᾶται τὸ ζήτημα, τίς ὁ λόγος
δι' ὃν πρὸςσχέθη τῇ γυναικὶ καὶ actio hypothecaria, ἂν
οὐ ἐδόθη αὐτῇ rei vindicatio; Ἀφοῦ ἡ γυνὴ δύναται νὰ
διεκδικήσῃ καὶ μάλιστα, καθ' ἃ ἀνωτέρω ἐδέχθημεν, πρὸς
παντὸς νομέως τὰ προικῶν, ἀδιαφόρως ἂν ταῦτα ὦσι κι-
νητὰ ἢ ἀκίνητα, διατετιμένα ἢ ἀδιατίμητα, ἐνεκα τίνος
λόγου ἐχορηγήθη αὐτῇ καὶ ὑποθηκικὴ ἀγωγὴ; Ὁ λόγος
εἶναι ὅτι διὰ τοῦ μέσου τούτου ἐξασφαλίζεται πλεονέκτερον ἡ
γυνή: διὰ τῆς rei vindicatio ἡ γυνὴ δύναται βεβαίως νὰ
διεκδικήσῃ τὰ προικῶν καὶ δὴ ὑπ' ὠρισμένας προϋποθέ-
σεις καὶ τὰ διατετιμημένα καὶ ἐν ἡ περιπτώσει ταῦτα εὐ-

ρίσκονται εἰς χεῖρας τρίτου· ὥς καὶ ἀνωτέρω ἐρρήθη διὰ τῆς εἰς τὴν γυναῖκα παραχωρήσεως τῆς τοιαύτης ἀγωγῆς ἀναγνωρίζεται ἐμμέσως ὅτι λυθέντος τοῦ γάμου ἡ κυριότης τῶν λόγῳ προικὸς δοθέντων τῷ ἀνδρὶ μεταβιβάζεται τῇ γυναικὶ αὐτοδικαίως, οὐχ ἥτιον ὥς ἐκεῖ πάλιν ἐλέχθη ἡ κυριότης μεταβιβάζεται ex nunc, δηλ. ἡ παρεχόμενη κυριότης εἶναι ἡ τοῦ ἀνδρός, ὥς οὗτος εἶχε ταύτην ἅμα τῇ διαλύσει τοῦ γάμου· ἐκ τούτου προφανῶς δείκνυται ἡ διὰ τῆς παραχωρήσεως τῆς actio hypothecaria μεγαλειτέρα ἀσφάλεια τῆς γυναικός. Ἐὰν ὁ ἀνὴρ διαρκοῦντος τοῦ γάμου συνίστα ὑποθήκας ἐπὶ προικῶν πραγμάτων ἐγκύρως, ἐὰν δηλ. συνίστα ὑποθήκας ἐπὶ προικῶν κινήτων ἢ ἐπὶ διατετιμυμένων κινήτων καὶ ἀκινήτων, καθότι ἡ ὑποθήκευσις τῶν ἀδιατιμήτων ἀκινήτων ἀπαγορεύεται, τότε ἡ rei vindicatio κατ' οὐδὲν ὠφελεῖ αὐτήν, ἀφοῦ ἡ μεταβιβαζομένη αὐτῇ κυριότης εἶναι ἡ τοῦ ἀνδρός, ἀφοῦ δηλ. αἱ ἐγκύρως ὑπ' αὐτοῦ συσταθεῖσαι ὑποθήκαι ἔμενον ὑφιστάμεναι. Ὅπως λοιπὸν ἐξασφαλισθῇ καὶ ἀπέναντι τῶν ἐνυποθήκων τούτων δανειστῶν ἡ γυνή, παρεχωρήθη αὐτῇ καὶ ὑποθηκικὴ ἀγωγή, δι' ἧς αὕτη προτιμουμένη τῶν λοιπῶν δανειστῶν τοῦ ἀνδρός λαμβάνει ἐλεύθερα τὰ προικῶν αὐτῆς πράγματα. Ἡδυνάτο τις ὁμῶς πάλιν νὰ ἐρωτήσῃ ἔνεκα τίνος λόγου δὲν ἐδόθη τῇ γυναικὶ μόνον ὑποθηκικὴ ἀγωγή; Ἡ εἰς τὴν γυναῖκα παραχώρησις μόνον ὑποθηκικῆς ἀγωγῆς συνάδει μᾶλλον καὶ πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου, τοῦ ἀναγνωρίζοντος τὸν ἄνδρα ὡς κύριον τῆς προικὸς διαρκοῦντος τοῦ γάμου· διατὶ λοιπὸν ἐχορηγήθη τῇ γυναικὶ καὶ διεκδικητικὴ ἀγωγή; διατὶ ἀναγνωρίσθη αὕτη μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου κυρία τῶν προικῶν πραγμάτων ἐν προφανεῖ ἀντιθέσει πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ ἀρχαιότερου ῥωμαϊκοῦ δικαίου, τοῦ ἀναγνωρίζοντος τὸν ἄνδρα ὡς κύριον τῆς προικὸς διαρκοῦντος τοῦ γάμου; Παραχωρουμένης τῇ γυναικὶ τῆς ὑποθηκικῆς ἀγωγῆς, καὶ δὴ προτιμότερας πάντων τῶν τοῦ ἀνδρός δανειστῶν, τῶν τε μεταγενεστέρων καὶ προγενεστέρων, αὕτη ἐξη-

σφαλίζετο ἀρκούντως καὶ ἡδύνατό τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἦτο περιττὴ ἡ rei vindicatio, ἀφ' οὗ μάλιστα δι' αὐτῆς καταλήγει τις εἰς τὸ ἥκιστα λογικὸν συμπέρασμα νὰ δεχθῇ ὅτι ἔχει τις δικαίωμα ὑποθήκης ἐπὶ πράγματι, οὗτινος ἡ κυριότης ἀνήκει αὐτῷ τῷ ἰδίῳ: «Βουλόμεθα (οὖν), ταύτην τὴν ἰν ῥέμ ἀγωγὴν ὡς ἂν ἐν τοῖς τοιοῦτοτρόποις πράγμασιν ἰδίοις ἔχειν, καὶ τὴν ὑποθηκαρίαν πάντων προγενεστέραν κεκτηῖσθαι, ἵνα, εἴτε ἐκ τοῦ φυσικοῦ δικαίου τῆς γυναικὸς τὰ πράγματα εἶναι νοηθῶσι, εἴτε κατὰ τὴν τῶν νόμων λεπτότητα εἰς τὴν τοῦ ἀνδρὸς διεληλυθέναι, δι' ἑκατέρας ὁδοῦ, εἴτε τῆς ἰν ῥέμ, εἴτε τῆς ὑποθηκαρίας, ταύτης τελεία πρόνοια γένηται» λέγει ὁ γυναικεῖος ἐκείνος αὐτοκράτωρ (imperator uxorius) ἐν τῇ περὶ ἧς πρόκειται διατάξει κατὰ τὸ κατὰ πόδας σχόλιον ο. IV. 656 τῶν Βασιλικῶν. Ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψις ὅτι ὁ ἐνυπόθηκος δανειστὴς ἔχει ἀπέναντι τῆς actio hypothecaria τὸ jus offerendi, δύναται δηλ. νὰ ἐξαγοράσῃ τὸ ἐπὶ τῶν πραγμάτων δικαίωμα τῆς γυναικὸς ὅπως οὗτος καταστῇ πρῶτος ἐνυπόθηκος δανειστὴς καὶ προσέτι ὅτι ὁ ἐνυπόθηκος δανειστὴς λαμβάνει τὰ πράγματα ἐπὶ σκοπῷ ἐκποιήσεως καὶ οὐχὶ πρὸς διατήρησιν αὐτῶν κτλ. κτλ., εὐκόλως διαβλέπομεν τὸν λόγον οὗ ἔνεκεν ἐχορηγήθη τῇ γυναικὶ ἐκτὸς τῆς actio hypothecaria καὶ rei vindicatio. Πρβλ. B e c h m a n n αὐτ. II. σελ. 475.

Ἐκτὸς ὅμως τούτων δὲν πρέπει νὰ νομίσωμεν ὅτι ἡ γυνὴ δύναται νὰ ποιήσῃται χρῆσιν ἀμφοτέρων τῶν ἀγωγῶν τούτων. «Βουλόμεθα οὖν ταύτην τὴν ἰν ῥέμ ἀγωγὴν ὡς ἂν ἐν τοῖς τοιοῦτοτρόποις πράγμασιν ἰδίοις ἔχειν, καὶ τὴν ὑποθηκαρίαν πάντων προγενεστέραν κεκτηῖσθαι, ἵνα, εἴτε ἐκ τοῦ φυσικοῦ δικαίου τῆς γυναικὸς τὰ πράγματα εἶναι νοηθῶσι, εἴτε κατὰ τὴν τῶν νόμων λεπτότητα εἰς τὴν τοῦ ἀνδρὸς διεληλυθέναι, δι' ἑκατέρας ὁδοῦ, εἴτε τῆς ἰν ῥέμ, εἴτε τῆς ὑποθηκαρίας, ταύτης τελεία πρόνοια γένηται». Ἐκ τοῦ μέρους τούτου τῆς διατάξεως 30 τοῦ Κώδικος σαφῶς ἐξάγεται ὅτι ἡ

γυνή κατ' ἐκλογὴν αὐτῆς, μιᾶς μόνον τῶν ἀγωγῶν τούτων δύναται νὰ ποιήσῃται χρῆσιν· ἐκ τοῦ: *per utramque viam sive in rem sive hypothecaria*... ἐξάγεται ὅτι ἐκάστη τῶν ἀγωγῶν τούτων ἀποκλείει τὴν ἑτέραν. — Ἐνταῦθα ὁμῶς δεόν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι τοῦτο δὲν εἶναι γενικῶς ἀνεγνωρισμένον καὶ ὅτι πολλοὶ συγγραφεῖς δέχονται ὅτι διὰ τῆς προκειμένης διατάξεως 30 cit. δὲν χορηγοῦνται τῇ γυναικὶ δύο ἑνδικομέσα. Οὕτως ὁ *L ö h r* ἐν *Magazin f. Rechtswissenschaft u. Gesetzgebung* ὑπὸ *L ö h r* καὶ *G r o l m a n n* τόμ. II. σελ. 70—76, καὶ *Archiv. f. civil. Praxis* V. σελ. 295 σημ. 39, X. σελ. 26 σημ. 7. δέχεται ὅτι διὰ τοῦ νόμου τούτου παρέχεται τῇ γυναικὶ μόνον προνομιοῦχον ὑποθηκικὸν δικαίωμα· ὁ *D e r n b u r g* αὐτ. § 20 καὶ *Pfandrecht* I. σελ. 383 φρονεῖ ὅτι ἡ διάταξις αὕτη παρέχει τῇ γυναικὶ μόνον διεκδικητικὴν ἀγωγὴν (ὡς αὐτὸς νοεῖ αὐτήν. Πρβλ. ἄνωτέρ. σελ. 193 ἐπ.)· ὁ *B e c h m a n n* αὐτ. II. 476 νομίζει ὅτι διὰ τοῦ προκειμένου νόμου χορηγεῖται τῇ γυναικὶ μία μόνον ἀγωγή, ἣτις στηρίζεται μὲν ἐπὶ τοῦ δικαιώματος τῆς κυριότητος ἔχει ὁμῶς συγχρόνως καὶ τὴν ἰσχὺν τῆς *actio hypothecaria*. Ὁ *J h e r i n g* ἐν τῷ ἄνωτέρ. σημειωθέντι περιοδικῷ καὶ ὁ *C z y h l a r z* αὐτ. σελ. 417 δέχονται ὅτι ἐπὶ τοῦ προκειμένου δὲν χορηγεῖται τῇ γυναικὶ ἡ *rei vindicatio* ἢ ἡ *actio hypothecaria* ἀλλὰ καὶ ἡ *rei vindicatio* ὡς αὐτοὶ ἐννοοῦσιν ταύτην, καὶ ἡ *actio hypothecaria*. Ὁ *G i d e* αὐτ. σελ. 536 ἐπ. τέλος φρονεῖ ὅτι διὰ τῆς const. 30 cit. οὔτε ὑποθηκικὴ ἀγωγή οὔτε *rei vindicatio* χορηγεῖται τῇ γυναικὶ· ὁ συγγραφεὺς οὗτος ἐρμηνεύει τὸν νόμον τοῦτον ὡς ἐξῆς: διακρίνει δύο μέρη εἰς τὸν νόμον, τὸ διατακτικόν, ὅπερ τελειώνει εἰς τὰς λέξεις *per hypothecam vindicare*, καὶ τὸ αἰτιολογικόν, ὅπερ ἄρχεται διὰ τῶν λέξεων: *cum eaedem res*· καὶ διὰ μὲν τοῦ πρώτου μέρους φρονεῖ ὅτι χορηγεῖται τῇ γυναικὶ ἀπλοῦν δικαίωμα προτεραιότητος (*praerogativa in vindicandis*), ὁ μόνον ἀπέναντι τῶν ἐγχειρογράφων δυνειπτῶν, ὡς τὸ *pivilegium*

exigendi, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐνυποθήκων, οὐχὶ ὁμῶς ἐναντίον τῶν τρίτων κητόχων· διὰ δὲ τοῦ δευτέρου μέρους νομίζει ὁ συγγραφεὺς ὅτι: ὁ Ἰουστινιανὸς ἐγκαταλείπων πλέον τὸ ἔργον τοῦ νομοθέτου καὶ ἀναλαμβάνων τὸ τοῦ ἐρμηνευτοῦ, δικαιολογεῖ τὴν διὰ τὸ πρῶτον μέρος καθιερωμένην ἀναλογίαν, καθ' ἣν ἡ γυνὴ προηγεῖται ὅλων τῶν ἐνυποθήκων δανειστῶν, ἐνῷ αὕτη οὔτε ὑποθήκην οὔτε ἄλλο τι ἐμπράγματον δικαίωμα ἔχει. — Ἀπασαὶ ὁμῶς αἱ ἀποκλίνουσαι αὗται γνῶμαι δὲν συμφωνοῦσιν οὔτε πρὸς τὸ γράμμα οὔτε πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ περὶ οὗ πρόκειται νόμου καὶ ἀντίκεινται προφανῶς τῇ προθέσει τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἐν τῷ νόμῳ λέγεται: «ἐχέτω δὲ ἡ γυνὴ μὴ μόνον τὴν περὶ τῆς δεσποτείας ἀγωγὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑποθηκαρίαν», ἐξ οὗ ἔπεται ὅτι ἐνταῦθα πρόκειται περὶ δύο ἀγωγῶν καὶ οὐχὶ περὶ μιᾶς· τὸ δὲ μέρος τοῦ χωρίου: «ut... per utramque viam sive in rem, sive hypothecariam ei plenissime consulatur» δείκνυσιν ἡμῖν σαφῶς ὅτι αἱ δύο αὗται ἀγωγαὶ ἀποκλείονται ἀμοιβαίως Ἐν τῷ νόμῳ μάλιστα ἐπὶ πλέον ἀναφέρεται καὶ ὁ λόγος ἐκάστης τῶν ἀγωγῶν τούτων ἰδιαιτέρως: ἡ μὲν rei vindicatio στηρίζεται ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ δικαίου (jus naturale), καθ' ὃ τὰ προικῶν πράγματα θεωροῦνται ὡς ἀνήκοντα τῇ γυναικί, ἡ actio hypothecaria ἐπὶ τῆς λεπτότητος τῶν νομικῶν (iuris subtilitas), καθ' ἣν θεωρεῖται μὲν ὁ ἀνὴρ ὡς κύριος τῶν προικῶν, οὐχ ἥττον διὰ τῆς ἀγωγῆς αὐτῆς ἐξουθενοῦνται ὡς πρὸς τὴν γυναῖκα ἅπασαι αἱ ὑπ' αὐτοῦ συσταθεῖσαι ὑποθήκαι. Ἐνεκα τῶν λόγων τούτων φρονεῖμεν μετὰ τοῦ Windscheid αὐτ. § 503, Joannard αὐτ. σελ. 99 ἐπ. καὶ λοιπῶν, ὅτι ἡ διάταξις 30 χορηγεῖ τῇ γυναικὶ ἔνθεν μὲν rei vindicatio, ἔνθεν δὲ actio hypothecaria, ἃν καὶ μεταξὺ τῶν ὁπαδῶν τῆς γνώμης αὐτῆς ὑπάρχει, ὡς ἐλέχθη, ἀμφισβήτησις ὡς πρὸς τὴν ἐνέργειαν τῆς πρώτης τούτων· ἡ γυνὴ δύναται νὰ ἐκλέξῃ μίαν τῶν ἀγωγῶν τούτων, δηλ. ἡ δύναται στηριζομένη ἐπὶ τῆς αὐτεδικαίως μετὰ τὴν λύσιν

τοῦ γάμου μεταβιβασθείσης αὐτῇ κυριότητος νὰ ζητήσῃ καὶ ἐνθάδε, καθὰ ἀνωτέρω ἐδέχθημεν, παρὰ παντὸς νομέως τὴν εἰς αὐτήν, ὡς κυρίαν, ἀπόδοσιν τῶν πραγμάτων, ἣ δύναται στηριζομένη ἐπὶ τοῦ παρὰχωρηθέντος αὐτῇ ὑποθηκικοῦ δικαιώματος νὰ ἐγείρῃ τὴν *actio hypothecaria*, ἥτις μάλιστα, ὡς ἐλέχθη, προτιμᾶται πάσης ἄλλης ὑποθήκης.

§ 94.

Εἰδικώτερον περὶ ἀμφοτέρων τῶν ἀγωγῶν τούτων ῥητέον τὰ ἐξῆς :

1. Αὗται ἀνήκουσιν ἀποκλειστικῶς τῇ γυναικί. Ὡς καὶ ἀνωτέρω πολλαχῶς ἐλέχθη ὁ λόγος οὗ ἕνεκεν εἰσῆχθησαν τὰ ἐνδικοταῦτα μέσα ἥτο ἡ ἐξασφάλις τῆς γυναικός, ἅρα εἰς ταύτην καὶ μόνον παρεχωρήθησαν ταῦτα· οἱ κληρονόμοι τῆς γυναικός, εἰ πρὸς ἀνάληψιν τῆς προικὸς δικαιούμενοι δὲν δύνανται νὰ κάμωσι χρῆσιν τῶν μέσων τούτων, ἀλλὰ περιορίζονται μόνον εἰς τὴν προσωπικὴν ἀγωγὴν (*actio ex stipulatu*). Ὅθεν δὲν μεταβιβάζεται μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου αὐτοδικαίως ἡ κυριότης καὶ ἐν γένει δὲν ἔχουσι τὰς προαναπτυχθείσας δύο πραγματικὰς ἀγωγάς :

α) Ὁ πατὴρ τῆς γυναικός, ὅστις *mortua in matrimonio filia* ζητεῖ, κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐπὶ τῆς προσωπικῆς ἀγωγῆς ἀναπτυχθέντα, τὴν ἐπιστροφὴν τῆς *dos profectitia*.

β) Οἱ κληρονόμοι τῆς γυναικός, οἵτινες λυθέντος τοῦ γάμου θανάτῳ αὐτῆς δικαιούσιναι ν' ἀπαιτήσωσιν τὴν ἐπιστροφὴν τῆς προικός.

γ) Ὁ πατὴρ τῆς γυναικός, ὅστις ἐνάγει *adjuncta filia persona* ; Βεβαίως καὶ οὗτος δὲν δύνανται νὰ ποιήσῃται χρῆσιν τῶν ἀγωγῶν τούτων, καθότι ἡ τῆς προικὸς ἐπιστροφή γίνεται ἀποκλειστικῶς τῷ πατρὶ καὶ αἱ πραγματικαὶ ἀγωγαὶ μόνον αὐτὸν θὰ ὠφέλουν. Οὐχ ἥττον ἐνταῦθα

δέον νὰ δεχθῶμεν κατὰ τὸ νεώτατον δίκαιον τροποποιή-
σιν τινὰ διὰ τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ προῖξ δὲν προέρ-
χεται ἐκ τῆς περιουσίας τοῦ ἐξουσιαστοῦ· ἐνταῦθα ἡ προῖξ
ἐπιστρεφόμενη καθίσταται *bonum adventicium* τῆς κό-
ρης καὶ δέον, φρονοῦμεν, νὰ δεχθῶμεν ὅτι καὶ ἐν τοιαύτῃ
περιπτώσει χωροῦσιν αἱ πραγματικαὶ ἀγωγαί. Πρβλ.
Czyhlarz αὐτ. σελ. 422 ἐπ. Πρβλ. ἐν τούτοις καὶ
Bechmann αὐτ. σελ. 484. ἐπ.

2. Τὸ διὰ τῶν ἀγωγῶν τούτων ἐπιτευχθησόμενον εἶ-
ναι ὅτι: Ἡ γυνὴ διὰ τῆς *rei vindicatio* δύνανται ν' ἀπι-
τήσῃ παρὰ παντὸς νόμου τὰ προκῶν αὐτῆς πράγματα.
Ταῦτα δὲν δύνανται ν' ἀφαιρεθῶσι πλέον παρ' αὐτῆς, οὔτε
διὰ τῆς *rei vindicatio* καθότι, ὡς ἐλέχθη, αὕτη εἶναι
κυρία τούτων, οὔτε διὰ τῆς *actio hypothecaria* ἐκ μέρους
τρίτου ἐνυποθήκου δανειστοῦ τοῦ ἀνδρός, καθότι ἀπέναντι
τῆς ἀγωγῆς ταύτης ἔχει ἡ γυνὴ τὴν ἰδίαν ὑποθηκικὴν
ἀγωγὴν, ἣς βεβίως δύνανται νὰ ποιήσῃται χρῆσιν καὶ *ex-*
cipiendo, ἥτις προηγεῖται παρῶν τῶν ἄλλων (: «ἐλλὰ
καὶ τὴν ὑποθηκαρίαν πάντων τῶν τοῦ
ἀνδρὸς δανειστών, τῶν τε μεταγενεστέρων
καὶ τῶν προγενεστέρων»).

3. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν σχέσιν τῶν πραγματικῶν ἀγωγῶν
πρὸς τὴν προσωπικὴν *actio ex stipulatu* δέον νὰ εἴπωμεν
ὅτι αὗται δὲν ἀποκλείουσιν ἀλλήλας, ἀλλ' ὅτι τοῦναντίον
δύνανται νὰ συντρέχωσιν· ἐννοεῖται ὅμως ὅτι ἐὰν καὶ κα-
θόσον ἡ γυνὴ ἱκανοποιήθῃ διὰ τῆς μιᾶς τούτων δὲν δύναν-
ται νὰ ἐγείρῃ τὴν ἐτέραν ἀγωγὴν. Ὅθεν ἐὰν ἡ γυνὴ
ἤγειρε κατὰ πρῶτον τὴν προσωπικὴν ἀγωγὴν καὶ ἱκανο-
ποιήθῃ δι' αὐτῆς οὐδεὶς λόγος δύνανται νὰ γείνῃ κατόπιν
περὶ τῆς πραγματικῆς ἀγωγῆς, ἂν ὅμως δὲν ἱκανοποιήθῃ,
τότε δύνανται νὰ ἐγείρῃ καὶ τὴν πραγματικὴν ἀγωγὴν
πρὸς ἐντελῆ αὐτῆς ἱκανοποίησιν. Ἐὰν ἡ γυνὴ κατὰ πρῶ-
τον τὴν πραγματικὴν ἀγωγὴν καὶ ἔλαβε πράγματι τὰ εἰς
τὴν προῖκα αὐτῆς ἀνήκοντα πράγματα, τότε βεβίως ἱκα-
νοποιηθεῖσα δὲν δύνανται νὰ ἐγείρῃ τὴν προσωπικὴν ἀγω-

γῆν· ἐὰν ὁμῶς δὲν ἱκχυνοποιήθῃ ἐντελῶς, ὑποθετέον λ. χ. ὅτι ἔχει ἀπαιτήσεις διὰ καρποὺς ἢ ἄλλας *praestationes personales*, τότε βεβαίως δύναται νὰ ἐγείρῃ καὶ τὴν *actio ex stipulatu*, ὅτε ὁμῶς ὑπολογισθήσεται τὸ ποσόν, ὅπερ ἔλαβεν αὕτη διὰ τῆς πραγματικῆς ἀγωγῆς.

4. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν εἰστασιν, ἣν δύναται τις ν' ἀντιτείνῃ τῇ γυναικὶ ὅτι ἀπέκτησε τὴν κυριότητα διὰ χρησικτησίας ἢ ὅτι τὸ δικαίωμα αὐτῆς ἀπεσβέσθη διὰ τῆς παραγραφῆς· δεῖον νὰ πρκατηρήσωμεν τὰ ἐπόμενα: Ἡ χρησικτησία ὡς καὶ ἡ παραγραφὴ ἀρχεται ἅμα τῇ λύσει τοῦ γάμου. Ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἡ ἅμα τῇ διαλύσει τοῦ γάμου *ipso jure* μεταβιβζομένη τῇ γυναικὶ κυριότης εἶναι ἡ τοῦ ἀνδρός, ἄρα ἀνεξαρτήτως θετικῆς τινος διατάξεως καὶ συνωδὰ ταῖς γενικαῖς ἀρχαῖς ἔδει νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἡ διαρκουὺντος τοῦ γάμου ἀρξαμένη χρησικτησία ἢ παραγραφὴ δύναται νὰ συμπληρωθῇ μετὰ τὴν λύσιν αὐτοῦ καὶ νὰ προταθῇ ἀπέναντι τῆς γυναικός, καὶ ὅτι ἡ διαρκουὺντος τοῦ γάμου συμπληρωθεῖσα ἤδη χρησικτησία παρέχει τῷ χρησιδεσπόσαντι τὴν *exceptio dominii* καὶ ἀπέναντι τῆς γυναικός. Οὐχ ἥττον ὡς ῥητῶς ἐν τῇ διατάξει 30 λέγεται: «τᾶτα .. χρόνου παραγραφὴ ἀντικειμένη τῇ γυναικί, εἴτε ἀπὸ τῆς διὰ τοῦ χρᾶσθαι δεσποτείας, εἴτε ὡς ἀπὸ δέκα ἢ εἴκοσιν, ἢ τριάκοντα ἢ τεσσαράκοντα ἐνιαυτῶν, ἐξ ἐκείνου τοῦ χρόνου ψηφίζέσθω αὐτῇ, ἐξ οὗ ἡδύνατο κινήσῃ». Ἐκ τούτου σαφῶς δείκνυται ὅτι ἡ τε χρησικτησία καὶ ἡ παραγραφὴ ἀρχονται τὸ πρῶτον ἅμα τῇ λύσει τοῦ γάμου· ἐὰν ἀπὸ τῆς ἐπαχῆς ταύτης ἀρχόμεναι συμπληρωθῶσι, τότε βεβαίως δύνανται νὰ προταθῶσι καὶ ἐναντίον τῆς γυναικός. Πρβλ. C y h l a r z αὐτ. § 120, B e c h m a n n αὐτ. § 176.

§ 95.

Ὡς ἀνωτέρω ἀνεπτύχθη, ὁ Ἰουστινιανὸς διὰ τῆς *const 30 C. de J. D. (5.12)*, ἐκδοθείσης τῇ 30 Ὀκτωβρίου

529, παρεχώρησεν ταῖς γυναιξὶ πρὸς ἀσφάλειαν τῆς πρὸς ἀνάληψιν τῆς προικὸς ἀπαιτήσεως αὐτῶν *rei vindicatio* καὶ *actio hypothecaria*. “Ἐν ἔτος βραδύτερον, τῇ 1 Νοεμβρίου 530, διὰ τῆς *const. unic. de rei ux. act.* (5.13), δι’ ἧς, ὡς ἀνωτέρω ἀνεπτύχθη, εἰσήγαγεν ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος νέαν ἀγωγὴν πρὸς ἀνάληψιν τῆς προικὸς, τὴν *actio ex stipulatu*, καθιέρωσε καὶ νόμιμον ὑποθήκην ἐφ’ ἀπάσης κινητῆς καὶ ἀκινήτου περιουσίας τοῦ ἀνδρός. Διὰ τῆς ὑποθήκης ταύτης ἐξησφαλίσθη ἡ ἐνάσκησις τῆς *actio ex stipulatu* οὕτως ὥστε πᾶς ὁ ἔχων δικαίωμα πρὸς ἔγερσιν τῆς ἀγωγῆς ταύτης κέκτεται καὶ τὴν νόμιμον ταύτην ὑποθήκην.

Const. un. § 1 cit: «Ἐστῶσαν δὲ καὶ ὑποθήκαι σιωπηραὶ ἐπὶ τῆς προικὸς, ὡς περ καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιτροπῆς καὶ ἐπὶ ἄλλων θεμάτων σιωπηραὶ ἀρμόζουσιν ὑποθήκαι, ἵνα οὕτως καὶ τὰ τῆς γυναικὸς πράγματα ὑπόκεινται τῷ ἀνδρὶ, εἰς ἣν ἐπηγγείλατο προῖκα, καὶ τὰ τοῦ ἀνδρὸς τῇ γυναικὶ εἰς ἀπόδοσιν τῆς προικὸς. Κρατεῖτω δὲ ταῦτα, εἴτε αὐτὴ ἡ γυνὴ δέδωκε τὴν προῖκα, ἢ καὶ ἄλλος ὑπὲρ αὐτῆς, εἴτε ὁ ἀνὴρ ὑπεδέξατο τὴν προῖκα, ἢ ἕτερος ὑπὲρ αὐτοῦ, εἴτε παρὰ τοῦ πατρὸς δεδομένη ἦν ἢ προίξ, εἴτε παρὰ ἐξωτικοῦ· ὥστε, εἴ καὶ δι’ ἀγροικίαν ἢ ἀπειρίαν μὴ γένηται ἡ ἐπερώτησις ἥτοι ὑποθήκη, σιωπηρῶς αὐτὴν ἀρμόζειν. Ταῦτα δὲ κρατεῖτω, εἴτε ἐγγράφως εἴτε ἀγράφως ἢ προίξ ἐδόθη ἢ ἐπηγγέλθη».

Ὡς λοιπόν, καθὰ ἀνωτέρω ἐπὶ τῆς Ἰουστινιανείου *actio ex stipulatu* ἀνεπτύχθη, ὁ Ἰουστινιανὸς ἐδέχθη ὅτι συνήφθη ἐπερώτησις καὶ ἂν πράγματι δὲν ἔλαβε χώραν τοιαύτη, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος ἐδέχθη ὅτι ὑφίσταται καθολικὴ ὑποθήκη καὶ ἂν πράγματι δὲν συνεστάθη τοιαύτη.

Ὡς πρὸς τὴν ὑποθήκην ταύτην παρατηρητέον τὰ ἑξῆς:

1. Αὕτη εἶναι συνδεδεμένη μετὰ τῆς *actio ex stipulatu*· ἄρα ὁ ἔχων δικαίωμα πρὸς ἔγερσιν τῆς ἀγωγῆς ταύτης ἔχει καὶ τὴν ὑποθήκην, ἐνῶ τοῦναντίον ὁ μὴ δυνάμενος

ἐγείραι τὴν νέαν ταύτην τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἀγωγὴν δὲν ἀπολαύει τῆς ὑποθήκης ταύτης. Ὅθεν ἀπολαύει τοῦ ὑποθηκικοῦ τούτου δικαιώματος οὐ μόνον ἡ γυνὴ ἀλλὰ καὶ οἱ κληρονόμοι αὐτῆς καὶ ἐν ἡ περιπτώσει μάλιστα ὁ γάμος διελύθη θανάτῳ τῆς γυναικὸς. Τοῦναντίον δὲ στερεῖται τῆς ὑποθήκης ταύτης ὁ συστήσας προίκα καὶ ἐπιφυλάξας ἑαυτῷ τὸ δικαίωμα τῆς εἰς αὐτὸν ἐπιστροφῆς τῆς προίκος, (πρβλ. G l ü c k αὐτ. τομ. XIX. σελ. 122 ἐπ.) ὥς καὶ ὁ πατὴρ ὁ ζητῶν τὴν dos profectitia, mortua in matrimonio filia κτλ.

Τροποποιήσιν εἰς ταῦτα ἐπιφέρει ἡ Νεαρὰ 109 κεφ. 1 ἔνθα λέγεται: «...Ἐπειδὴ γὰρ δεδώκαμεν προνόμιον ταῖς γυναιξὶ τῶν προικῶν, ὥστε καὶ προγενεστέρων δανειστῶν προκρίνεσθαι καὶ βελτίω τάξιν ἔχειν αὐτάς καὶ ταῦτα ὑπὸ τοῦ χρόνου νικωμένας, ... πᾶσιν ἐπὶ τοῦ παρόντος ποιούμεθα φανερόν διὰ τοῦδε τοῦ θεοῦ ἡμῶν νόμου, ὅτι καὶ ταύτην τὴν προνομίαν καὶ τὰς σιωπηρὰς ὑποθήκας καὶ τὰ ἄλλα πάντα, ὁπόσα ταῖς γυναιξὶν ἐν διαφόροις προνομίοις παρὰ τῶν ἡμετέρων δέδοται νόμων, ἐκείναις δίδομεν μόναις, ἐφ' ᾧ τούτων ἀπολαβεῖν τε καὶ κεχρηῆσθαι ταῖς ἐξ αὐτῶν εὐεργεσίαις, αἷς ἐπιμελές ἐστι, τὴν ὀρθὴν καὶ προσκυνουμένην ἡμῶν πίστιν [κρατεῖν,] τὴν τῆς καθολικῆς φάμεν καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, καὶ μετέχειν τῆς ἐν αὐτῇ συτηριώδους κοινωνίας. τὰς γὰρ χωρίζουσας ἑαυτὰς τῆς ἀγίας τοῦ θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, καὶ τῆς ἀχράντου κατ' αὐτὴν κοινωνίας μεταλαμβάνειν οὐκ ἀνεχόμενας παρὰ τῶν ταύτης θεοφιλεστάτων ἱερέων οὐ βουλόμεθα παντελῶς τῶν τοιούτων ἀπολαβεῖν προνομίων. Εἰ γὰρ ἑαυτὰς χωρίζουσι τῶν τοῦ θεοῦ δωρεῶν καὶ τῆς ἀγίας καὶ ἀχράντου κοινωνίας ἀλλοτρίας ποιῶσι, πολλῷ μᾶλλον καὶ ἡμεῖς οὐκ ἂν αὐτάς ἀξιώσαιμεν προνομίων καὶ τῆς ἐκ τῶν ἡμετέρων νόμων ἀπολαῦσαι συγχωρήσαιμεν συγκροτήσεως· ἀλλ' ἔστωσαν αὐταῖς ἄβατοι παντοίως αἱ παρὰ τῶν νόμων εὐεργεσίαι καὶ παντὸς προνομίου ἐκ τῶν ἡμετέρων διατάξεων αὐταῖς δεδομένου στερηθήζον·

ται». Βασ. (1.1) νε'. Διὰ τῆς Νεαρᾶς λοιπὸν ταύτης στεροῦνται αἱ αἵρετικαὶ γυναῖκες καὶ τῆς ὑποθήκης ταύτης, τοῦθ' ὅπερ συνωδᾷ τῷ πνεύματι τῆς διατάξεως δέον νὰ δεχθῶμεν καὶ ἐν ἣ περιπτώσει ἡ πρὸς ἀνάληψιν τῆς προικὸς ἀπαίτησις περιῆλθεν εἰς κληρονόμους αἵρετικούς. II. βλ. C z y h l a r z αὐτ. § 121 σημ. 5.

Ἀπολαύει τῆς ὑποθήκης ταύτης καὶ ἡ μνηστὴ, ἡ συστήσασα προίκα διὰ μέλλοντα γάμον;

Πολλοὶ συγγραφεῖς, ἀρχαιότεροι (ὄρα τούτους παρὰ C l ü c k αὐτ. τόμ. XIX. σελ. 98 σημ. 29) καὶ νεώτεροι (T i g e r s t r ö m αὐτ. II. σελ. 377, 401 ἐπ., S i n t e n i s: Pfandrecht σελ. 316, P u c h t a Pand. § 200 κτλ) ἀπαντῶσι καταφατικῶς εἰς τοῦτο ὡς ἐκ τοῦ λόγου κυρίως ὅτι ἡ μνηστὴ ἐξομοιώθη ὡς πρὸς πολλὰς σχέσεις πρὸς τὴν σύζυγον, καὶ ὅτι ὁ λόγος: rei publicae interest mulieres dotes salvas habere, propter quas nubere possunt ὑπάρχει καὶ ἐπὶ τῆς μνηστῆς. Οὐχ ἥττον τοῦτο δὲν εἶναι, φρονοῦμεν, ὀρθόν· ὁ Ἰουστινιανὸς ἐν τῇ ῥηθείᾳ διατάξει ὁμιλεῖ πάντοτε περὶ γυναικὸς (mulier). Καὶ δύνανται μὲν τις νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι, κτίται ὁ Ἰουστινιανὸς δὲν εἶπε τοῦτο ῥητῶς ἐν τῷ νόμῳ, οὐχ ἥττον πράγματι ἤθελε τοιοῦτόν τι· καὶ πρὸς ὑποστήριξιν μάλιστα τοῦ ἰσχυρισμοῦ τούτου ἡδύναντο νὰ ἐπικαλεσθῇ ὅτι καὶ τὸ beneficium exigendi, οὗτινος ἀπήλαυεν ἡ γυνή, παρεχωρήθη ἐπίσης καὶ τῇ μνηστῇ· ὁ ἰσχυρισμὸς ὅμως οὗτος δὲν θὰ ἦτο ὀρθός, διότι, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἡ ὑποθήκη αὕτη συνδέεται μετὰ τῆς actio ex stipulatu τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἣτις ὅμως οὐδέποτε χορηγεῖται τῇ μνηστῇ πρὸς ἀνάληψιν τῶν δοθέντων τῷ μνηστῇρι λόγῳ μελλούσης προικὸς πραγμάτων· ἡ μνηστὴ διὰ τὰ πράγματα ταῦτα ἔχει condictio causa data causa non secuta. Ἄλλως καὶ ἡ νόμιμος αὕτη ὑποθήκη εἶναι ἐξαιρετικὴ διάταξις τοῦ νόμου, καί, ὡς γνωστόν, τὰ jura singularia δὲν πρέπει νὰ ἐπεκτείνωνται ἀναλόγως. Ὑπὲρ τῆς δόξης ταύτης εἰσὶν V a n g e r o w αὐτ. I. σελ. 846, G l ü c k αὐτ.

XIX. σελ. 101, D e r n b u r g: Pfandrecht I. σελ. 386 έπ., C z y h l a r z αὐτ. σελ. 424. κλπ.

2. Ἡ ὑποθήκη αὕτη ἐκτείνεται μὲν ἐφ' ἀπάτης τῆς περιουσίας κινητῆς καὶ ἀκινήτου, τοῦ τὴν ἀπόδοσιν τῆς προικὸς ὀφείλοντος, ἀδιαφόρως ἂν οὗτος ἦ ὁ ἀνὴρ ἢ ὁ ἐξουσιαστῆς αὐτοῦ, ἀναφέρεται δὲ εἰς ὅ,τι ἐπιδιώκεται διὰ τῆς *actio ex stipulatu justinianeae* ἄρα ὁλόκληρος ἡ περιουσία τοῦ ὀφειλέτου ἐνέχεται οὐ μόνον διὰ τὸ κύριον τῆς προικὸς ἀντικείμενον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς προσυζητήσεις αὐτῆς (*augmenta dotis*), ὡσαύτως διὰ τὰς ζημίας, αἵτινες ὀφείλονται τῇ γυναικί, ὡς καὶ ἐκ τῆς συνεπία δόλου ἢ ἀμελείας (καθόσον ἐνέχεται) χειροτερεύσεως τοῦ πράγματος, ὡσαύτως διὰ τοὺς καρποὺς τοῦ τελευταίου ἔτους ὡς πρὸς τὸ μέρος τὸ ἀνῆκον τῷ δικαιουμένῳ εἰς ἀνάληψιν κτλ κτλ. Πρβλ. C z y h l a r z αὐτ. σελ. 224, L a b a d i e - I. a g r a v e αὐτ. σελ. 43.

3. Ἡ ὑποθήκη αὕτη, ἥς ἡ γυνὴ δὲν δύναται διαρκεῖν τος τοῦ γάμου νὰ παραιτηθῇ συνωδᾷ τῇ ἀρχῇ «*pacto mulieris condictionem deteriore fieri non posse*», χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς συστάσεως τῆς προικὸς, ἀδιαφόρως ἂν αὕτη ἐγένετο πρὸ ἢ κατὰ τὴν σύναψιν τοῦ γάμου. Πρβλ. V a n g e r o w αὐτ. I. σελ. 813, D e r n b u r g: Pfandrecht I. σελ. 391 έπ. Καὶ ἀμφισβητεῖ μὲν τοῦτο ὁ C z y h l a r z αὐτ. σελ. 425, δεχόμενος ὅτι ἂν ἡ σύστασις τῆς προικὸς ἐγένετο πρὸ τῆς συνάψεως τοῦ γάμου τότε τὸ ὑποθηκικὸν τοῦτο δικαίωμα χρονολογεῖται οὐχὶ ἀπὸ τῆς συστάσεως τῆς προικὸς ἀλλ' ἀπὸ τῆς συνάψεως τοῦ γάμου, οὐχ ἡττον ἢ ἀμφισβήτησις αὕτη εἶναι φρονοῦμεν ἀβάσιμος· λαμβάνοντες ὑπ' ὄψει τὸν σκοπόν, ὃν διὰ τῆς διατάξεως ταύτης ἐπιδιώκει ὁ νομοθέτης δέον νὰ δεχθῶμεν ὅτι καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ τὸ ὑποθηκικὸν δικαίωμα χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς συστάσεως τῆς προικὸς. Ἡ τοιαύτη ἐπὶ τοῦ προκειμένου μάλιστα ἀμφισβήτησις αὕτη τοῦ C z y h l a r z καὶ ἡ ὑπ' αὐτοῦ παραδοχὴ τῆς ἀντιθέτου γνώμης εὐρίσκεται εἰς ἀντίφασιν πρὸς ὅ,τι ὁ ἴδιος

εἰς σελ. 113 ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐπὶ τῆς περιουσίας τοῦ ὑποσχεθέντος προῖκα καθιερωθεῖσαν χάριν τοῦ ἀνδρὸς ὑποθήκην· διατὶ ἐκεῖ σκέπτεται ἄλλως;

§ 96.

Ἐν ἔτος βραδύτερον ὁ Ἰουστινιανὸς ἐκήρυξε τὴν ἄνω ἀναπτυχθεῖσαν σιωπηρὰν ὑποθήκην προνομιοῦχον διὰ τῆς const. 12 C. qui pot. (8.17 (18)), ἥς μέρος ἐμπεριέχεται ἐν Βαζ. (25.5) λθ'. «Ἐπειδὴ προσελεύσεις ἡμῖν πολλὰ γεγονάσι γυναικῶν λεγουσῶν, ἀπολύειν τὰς προίκας τῇ προτιμήσει τῶν προγενεστέρων δανειστῶν, ἡμεῖς φαμεν, ὅτι καὶ ἄλλα παρέχομεν τῇ προικί, καὶ σιωπηρὰν ὑποθήκην καὶ προτίμησιν ἐπὶ τῶν προσωπικῶν ἀγωγῶν· διατὶ οὖν μὴ καὶ ἐπὶ τῶν ὑποθηκῶν τὸ αὐτό φαμεν, ὥστε προτιμᾶσθαι αὐτὴν καὶ τῶν προγενεστέρων δανειστῶν, καὶ ἀναλωθῶσι τὰ πράγματα αὐτῆς, καὶ παῖδας μὴ ποιήσῃ, ἐξηρημένῃς τῆς προτέρας προίκος· ἐνταῦθα γὰρ ἡ προτέρα προτιμᾶται. Ταῦτα ἐπὶ προικός φαμεν, οὐ μὴν ἐπὶ πρὸ γάμου δωρεᾶς· ἐκείνη γὰρ κατὰ τοὺς οἰκείους χρόνους ἐξετάζεται ἄλλως τε ζημιουμέναις, οὐ μὴν κερδαινούσαις τοῖς γυναιξὶ βοήθοῦμεν, καὶ οὐκ εἰς τοῦπίσω». — Διὰ τῆς διατάξεως ταύτης, γνωστῆς διὰ τοῦ ὀνόματος Assiduus, χορηγεῖται τῇ γυναικὶ τὸ προνόμιον τοῦ νὰ ἱκανοποιεῖται πρὸ ὅλων τῶν δανειστῶν τοῦ ἀνδρὸς καὶ δὴ καὶ τοῦ ἐνυποθήκου καὶ μάλιστα καὶ ἐν ἡ περιπτώσει τὸ δικαίωμα τοῦ τελευταίου εἶχε κτηθῇ πρὸ τοῦ γάμου.

Περὶ τοῦ προνομίου τούτου ῥητέον εἰδικώτερον τὰ ἐξῆς :

1. Τοῦτο δὲν ἀνήκει, ὥς τὸ ἀνωτέρω ἀναπτυχθὲν ὑποθηκικὸν δικαίωμα, παντὶ τῷ πρὸς ἔγερσιν τῆς actio ex stipulatu δικαιομένῳ, ἀλλὰ μόνον τῇ γυναικὶ καὶ τοῖς κατιούσιν αὐτῆς ἐκ τοῦ γάμου, δι' ὃν συνέστη ἡ ζητούμενη προίξ. Περὶ τούτου ῥητῶς ἀποφαίνεται ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος διάταξις, ἣτις ὀρίσασα προηγουμένως περὶ τῆς γυναικὸς ἐξακολουθεῖ: «... exceptis videlicet ... quasi adhuc vivente matre eorum».

Ἐπὶ τῶν λέξεων ὁμῶς τούτων στηριζόμενοι συγγραφεῖς τινες, μεθ' ὧν καὶ L ö h r ἐν Archiv. f. civil. Prax. V. (1830) σελ. 290 ἐπ., ἰσχυρίζονται ὅτι τότε μόνον τὰ τέκνα ἔχουσι τὸ προνόμιον, ὡς ἂν συντρέχωσι μετὰ μητρύας, δηλ. ὅτι τὰ τέκνα μόνον ἀπέναντι τῆς μητρύας, οὐχὶ ὁμῶς καὶ ἀπέναντι τῶν ἄλλων ἐνυποθήκων δανειστών ἀπολαύουσι τοῦ προνομίου τούτου. Τὸ ἀβάσιμον ὁμῶς τοῦ ἰσχυρισμοῦ τούτου ἀποδεικνύεται οὐ μόνον ἐκ τοῦ ἄνω χωρίου τῆς const. 12 cit. ἐνθα λέγεται ὅτι τὰ τέκνα θέον νὰ ἔχωσι τὸ προνόμιον τοῦτο ὡς ἐὰν ἔζη ἡ μήτηρ αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς Neacrās 91, ἐν ἣ ἀφοῦ ἐν τῷ προνομίῳ γενικῶς λέγεται: « ... οὐ γὰρ ἐτέροις δεδωκέν τε ἤδη καὶ δίδομεν τοῦτο τὸ προνόμιον ἢ κληρονόμοις ἢ δανεισταῖς ἀλλὰ μόνοις παῖσι », εἶτα ἐν κεφ. 1, ἐνθα ῥητῶς γίνεται παραπομπὴ εἰς τὴν const. 12 C. cit. ἐξετάζονται αἱ τρεῖς περιπτώσεις: ἐὰν ἀμφότεραι αἱ γυναῖκες ζῶσιν ἔτι, ἢ ἐὰν ἀμφότεραι ἀπέθκνον ἐγκαταλείψωσι τέκνα, ἢ ἐὰν μὲν ἡ μία μόνον ἀπέθκνεν ἐγκαταλείψωσι, ἢ δ' ἐτέρα ζῇ ἔτι, καὶ λέγεται καὶ περὶ τῶν τριῶν αὐτῶν περιπτώσεων ὅτι θέον πάντοτε νὰ προηγεῖται τὸ προνόμιον τῆς παλαιότερας προικός, καὶ τοῦτο ὡς ἐξ ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ λόγου ὅτι ἐπὶ δύο ὁμοίων ὑποθηκικῶν προνομίων ἀποφασίζει ὁ χρόνος τῆς παραγωγῆς ἐκάστου (« ἀλλὰ τὸ πρεσβύτερον καὶ χρόνῳ πλέον μένει τὴν οἰκείαν ἔχον ἰσχύν τε καὶ προνομίαν »). Ὁ λόγος ὁμῶς οὗτος δὲν θὰ συνεφώνει πρὸς τὴν ἀντίθετον γνώμην οὔτε ἐὰν συνέτρεχον τὰ ἐκ τῶν δύο γάμων τέκνα οὔτε ἂν συνέτρεχεν ἡ πρώτη γυνὴ μετὰ τῶν τέκνων τοῦ δευτέρου γάμου». (Πρβλ. V a n g e r o w αὐτ. I. 879, C z y h l a r z αὐτ. σελ. 426. Ὑπὲρ τῆς γνώμης ἡμῶν εἶναι καὶ ἡ ἀρχουσα γνώμη. Πρβλ. τοὺς παρὰ V a n g e r o w αὐτ. σημειούμενους, ἔτι δὲ D e r n b u r g: Pfandrecht II. 447 ἐπ., W i n d - s c h e i d αὐτ. § 246 σημ. 4 κλπ.).

2. Διὰ τοῦ προνομίου τούτου ἡ γυνὴ προηγεῖται πάντων τῶν μὴ προνομιοῦχων ὑποθηκικῶν δικαιωμάτων καὶ

δὴ οὐ μόνον τῶν νόμῳ, ἀλλὰ καὶ τῶν διὰ συμβάσεως πα-
ραχθέντων. Πρβλ. V a n g e r o w αὐτ. I. σελ. 878.
"Ὅσον ἀφορᾷ τὰς λοιπὰς προνομιούχους ὑποθήκας, προη-
γεῖται τῆς γυναικὸς ἢ τοῦ δημοσίου ἀρχαιοτέρα ὑποθήκη
διὰ τὰς ἐκ συμβολαίων ἀπικιτήσεις ὡς καὶ ἡ διὰ τοὺς
φόρους.

3. Τὸ προνόμιον χορηγεῖται οὐ μόνον χάριν τῆς κατα-
βληθείσης προικὸς, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς προσαυξήσεις αὐ-
τῆς, ἐν ᾗ περιπτώσει αὐταὶ συνίστανται εἰς ἀκίνητα (Νεαρὰ
97 κεφ. II. § 2. (Βασ.(29.2), ἡ ἐν γένει δόσεις αὐταὶ δὲν
γίνονται δολίως, ὅπως βλάβῃ τοὺς δανειστὰς τοῦ ἀνδρός:
« . . . καὶ ἵνα μὴ συμβαίῃ τὴν ἐπαύξει οὐκ αὐταῖς γί-
νεσθαι ταῖς ἀληθείαις, ἀλλ' ἐσχηματισμένην, καὶ μάλι-
στα ἐπὶ τοῦ μέρους τῆς γυναικὸς, ἵνα τοὺς τοῦ ἀνδρός
δανειστὰς περιγράψειε τῷ προνομίῳ χρωμένῃ. . . ».

§ 97.

Τ' ἀνωτέρω ταῦτα ἰσχύουσι κατὰ τε τὸ Ῥωμαϊκὸν καὶ
τὸ Βυζαντιακὸν δίκαιον. Οὐχ ἥττον σπουδαίας τροπο-
ποιήσεις ἐπέφερον εἰς ταῦτα οἱ νεώτεροι ἡμῶν νόμοι
καὶ δὴ:

Α) Ὁ περὶ ὑποθηκῶν νόμος κατήργησε τὴν νόμιμον
ὑποθήκην, ἣτις ὑφίστατο χάριν τοῦ δικαιομένου εἰς ἀνά-
ληψιν τῆς προικὸς, ἐφ' ὅλης τῆς περιουσίας τοῦ ἀνδρός· ὁ
νόμος οὗτος, μὴ ἀναγνωρίζων ἐν γένει νομίμους ὑποθήκας
κατὰ τὴν Ῥωμαϊκὴν ἔννοιαν, παρέχει εἰς τὴν γυναῖκα μόνον
τὸ δικαίωμα, ὅπως ἐγγράψῃ πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν ἐκ
τῆς προικὸς ἀπαιτήσεων αὐτῆς ὑποθήκην ἐπὶ τῶν ἀκινή-
των τοῦ ἀνδρός. Πρβλ. ἄρθρον 11 τοῦ περὶ ὑποθηκῶν νό-
μου: «Δικαίωμα πρὸς ἀπόκτησιν ὑποθήκης ἔχουσι δυνάμει
τοῦ νόμου μόνον οἱ ἐξῆς πιστωταί. 1) . . . 4) ἡ σύζυγος
ἐπὶ τῶν ἀκινήτων τοῦ ἀνδρός διὰ τὴν προῖκα αὐτῆς . . .»,
ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ ἄρθρον 16 ἔνθα λέγεται: «Ἡ ὑπο-
θήκη ἀποκτᾶται διὰ τακτικῆς ἐγγραφῆς εἰς τὰ βιβλία

τῶν ὑποθηκῶν, καὶ μόνον ἀπὸ τότε λαμβάνει πᾶσα ἀπαί-
τησις τὰ ὑποθηκικὰ δικαιώματα. ὅποιος δὴ ποτε καὶ ἂν ᾦναι
ὁ τίτλος τῆς ὑποθήκης». Ἐκ τοῦ τελευταίου μέρους τοῦ ἄρ-
θρου τούτου, ἐξάγεται ὅτι ἡ ὑποθήκη αὕτη τῆς γυναι-
κὸς χρονολογεῖται ἀπ' ἧς ἐποχῆς ἐνεγράφη, καθότι ὁ νό-
μος οὗτος οὐδὲ προνομιούχους ὑποθήκας ἀναγνώριζει (*qui
potior est tempore, potior est jure*).

Κατὰ τὸ ἄρθρον 61 § 4 «ὁ ἀνὴρ ὀφείλει νὰ αἰτήσῃ
τὴν ἐγγραφὴν τῆς ὑποθήκης τῆς συζύγου του· δύνανται
νὰ τὴν αἰτήσουν καὶ ἡ γυνή, καὶ πᾶς συγγενῆς αὐτῆς.
Ἐὰν ἡ εἰς γάμον συναρχομένη γυνή ᾦναι ἀνῆλιξ, ὁ ἐπί-
τροπος, ὁ ἀντεπίτροπος, καὶ τὸ συγγενικὸν συμβούλιον
ὀφείλουν, ἐπὶ ἰδίᾳ αὐτῶν εὐθύνη, νὰ ἐγγράφουν τὴν ὑπο-
θήκην ἐπὶ τῶν κτημάτων τοῦ ἀνδρός. Πᾶσα δὲ συμφωνία
μεταξὺ τῶν συζύγων περὶ τῆς μὴ ἐγγραφῆς τῆς ὑποθή-
κης ταύτης εἶναι ἄκυρος». Ἐπειδὴ δὲ ὁ πρὸς ἐγγραφὴν
τίτλος παρέχεται ἀμέσως ἐκ τοῦ νόμου, ἔνεκα τούτου καὶ
ἐὰν ἡ ἐγγραφή συμβῇ ἐντὸς τῶν δέκα ἡμερῶν «πρὸ τῆς
ἐνάρξεως τῆς πτωχεύσεως» ἡ ὑποθήκη εἶναι ἔγκυρος· τὸ
ἄρθρ. 443 τοῦ Ἐμπορικοῦ Νόμου: «Κανεῖς δὲν δύναται ν'
ἀποκτήσῃ προνόμιον ἢ ὑποθήκην ἐπὶ τῶν κτημάτων τοῦ
πτωχεύσαντος κατὰ τὰς δέκα ἡμέρας τὰς πρὸ τῆς ἐνάρ-
ξεως τῆς πτωχεύσεως» δὲν ἐφ' ἑαυτῷ ἐπὶ τοῦ πρὸς ἐγ-
γραφὴν δικαιώματος, τοῦ ἀμέσως ὑπὸ τοῦ νόμου παρεχο-
μένου· πρβλ. ἄρθρ. 66 τοῦ περὶ ὑποθηκῶν νόμου: ἡ ἐγ-
γραφὴ τῆς ὑποθήκης δὲν ἔχει ἰσχύν, ἂν ὁ τίτλος δυν-
νάμει τοῦ ὀποίου αἰτεῖται, ἀπεκτῇ θη
ἐντὸς δέκα ἡμερῶν ἀπὸ τῆς δηλώσεως τῆς χρεωκοπίας
τοῦ χρεώστου. Πρβλ. τὰ ἄρθρ. 551—54 τοῦ Ἐμπορικοῦ
Νόμου.

Β') Τὰ ἄρθρα 940 καὶ 941 τῆς Πολ. Δικονομίας ἐν
συνδυασμῷ πρὸς τὸ ἄρθρον 1100 καθ' ὃ: «... ὅσα τῶν
προϋνομοθετημένων, προδιατεταγμένων καὶ προειθισμέ-
νων ἀντιβαίνουν εἰς τὸν παρόντα νόμον ἀκυροῦνται»,
κατήργησαν τὸ *privilegium exigendi* τῆς γυναικὸς ἐν

τοῖς ἄρθροις 940 καὶ 941 ἀριθμοῦνται τὰ προνόμια, ἅτινα προηγούμενα ἐν τῇ κατατάξει τῶν δανειστῶν, καὶ μεταξὺ αὐτῶν δὲν ἀναφέρεται καὶ προνόμιον διὰ τὴν προίκα.

Γ') Κατὰ τὸν περὶ μεταγραφῆς νόμον τῆς 29 Ὀκτωβρίου 1856 κατηργήθη ἐν μέρει καὶ τὸ δικαίωμα τῆς γυναικὸς πρὸς διεκδίκησιν τῶν διατετιμημένων πραγμάτων τῆς προίκος. Ἐκ τοῦ νόμου τούτου ἐξάγεται ὅτι ἡ γυνὴ τοῦ λοιποῦ μόνον τὰ ἀδιατίμητα κινήτᾳ δύναται νὰ διεκδικήσῃ καὶ ὡς πρὸς τοῦτο ἰσχύουσιν αἱ ἀνωτέρω ἀναπτυχθεῖσαι διατάξεις τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου. Λίαν δ' ὀρθῶς ἐξάγει ἐκ τοῦ νόμου τούτου ὁ Καλλιγᾶς αὐτ. σελ. 133 τὴν συνέπειαν ὅτι οἱ δανεισταὶ τοῦ ἀνδρὸς δύνανται νὰ κατὰσχωσι διὰ χρέη αὐτοῦ τὰ διατετιμημένα ἀκίνητα καὶ νὰ ἐγγράψωσιν ἐπ' αὐτῶν ὑποθήκας, ἂν καὶ ἡ προσχομένη ὑπ' αὐτοῦ διὰ τοῦτο αἰτιολογία: «ὡς τελεσθείσης τῆς πωλήσεως διὰ τῆς διατιμήσεως» περιέχει πλέον τι ἢ ἀνικρίβειαν.

Ὡσαύτως διὰ τοῦ ἄρθρ. 12 § 1 τοῦ αὐτοῦ νόμου κατηργήθη τὸ πρὸς διεκδίκησιν τῶν διὰ προικῶν πραγμάτων κτηθέντων δικαίωμα τῆς γυναικὸς. Περὶ τούτου πρβλ. ἀνωτ. σελ. 176 ἐπ., σελ. 184 ἐπ., καὶ κατωτέρω σελ. 230 ἐπ.

§ 98.

[Ἡδύνατό τις ἴσως ἐπιταῦθα νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι δυνάμει τῶν νεωτέρων ἡμῶν διατάξεων (Πολ. Δικον. 940—944, 1100) μετεβλήθησαν παρ' ἡμῖν πάντα τὰ κατὰ τὸ ῥωμαϊκὸν δίκαιον κρατοῦντα, περὶ ὧν ἐν τοῖς προηγουμένοις ἐγένετο λόγος, καὶ ὅτι συνεπῶς περὶ πάντων τούτων ἄλλα κρατοῦσι παρ' ἡμῖν. Ἐπειδὴ δηλ. μεταξὺ τῶν ῥητῶς ἐν τῷ νόμῳ (Π. Δ. 940 - 944) ἀριθμουμένων προνομίων δὲν καταλέγεται καὶ ἡ προίξ, ἔνεκα τούτου ἡ γυνὴ οὐδὲν προνόμιον ἔχει ἐπὶ τῶν κινήτων τοῦ ἀνδρός: ὡσαύτως ἐπειδὴ κατὰ τὴν πολιτικὴν δικονομίαν πρὸς πληρωμὴν τῶν δανειστῶν καταρτίζεται πίναξ, ἐν ᾧ προτάσσονται αἱ

ρήτιως ὑπὸ τοῦ νόμου ὡς προνομιοῦχοι ἀπαιτήσεις χαρὰ κτηριζόμεναι, ἐν αἷς ἐπίσης δὲν καταλέγεται καὶ ἡ προίξ, ἔνεκα τούτου κατηργήθη καὶ ἐπὶ τῶν ἀκινήτων πᾶν προνόμιον τῆς γυναικός.

Ἡ γνώμη αὕτη εἶναι βεβαίως ὀρθή ἐὰν ἡ γυνὴ ἐνασκήσῃ τὴν προσωπικὴν αὐτῆς περὶ προικὸς ἀξίωσιν, τοῦθ' ὅπερ ἀναγκάζεται νὰ πράξῃ, ὅς τις αὕτη, καταστάσεως πταίσματι τοῦ ἀνδρὸς ἀδυνάτου τῆς ἐπιτροπῆς τῶν προικῶν πραγμάτων, ζητεῖ νὰ λάβῃ μέρος ἐκ τοῦ τιμήματος τῶν ἐκπλειστηριζομένων πραγμάτων αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ γυνὴ σωζομένων τῶν προικῶν πραγμάτων αὐτοσύων δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ ἐνασκήσῃ τὴν προσωπικὴν αὐτῆς ἀξίωσιν, ἀλλὰ δύναται ἢ μᾶλλον ἔχει συμφέρον, ἐὰν θέλῃ νὰ ἱκανοποιηθῇ ἐντελῶς, νὰ ἐνασκήσῃ τὴν ἐμπράγματον ἀξίωσιν, τὴν ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἀπονεμηθεῖσαν αὐτῇ, διεκδικοῦσα οὐτὰ τὰ προικῶν πράγματα καὶ ἀποκλείουσα οὕτω τοὺς λοιποὺς δανειστάς τοῦ ἀνδρός. Τὸ δικαίωμα δὲ τοῦτο τῆς γυναικὸς δὲν ἐπιτρέπεται, φρονοῦμεν, νὰ θεωρηθῇ ὡς καταργηθὲν ὑπὸ τῆς πολιτικῆς δικονομίας· διότι ὡς κατ' αὐτὴν πᾶς ἄλλος δύναται δι' ἀνακοπῆς νὰ διεκδικήσῃ τὰ εἰς αὐτὴν ἀνήκοντα πράγματα (ἄρθρ. 911, 985 Πολ. Δικον.), ἢ καὶ τακτικὴν ἀγωγὴν νὰ κινήσῃ ἢ τὴν κινηθεῖσαν νὰ ἐξακολουθήσῃ (πρβλ. Ο ἱ κ ο ν ο μ ί δ ο υ: Πολ. Δικον. § 284 στοιχ. β'), οὕτω καὶ ἡ γυνὴ δύναται νὰ διεκδικήσῃ τὰ σωζόμενα προικῶν αὐτῆς πράγματα. Οὐδ' εἶναι δυνατὸν, φρονοῦμεν, νὰ δεχθῇ τις ὅτι ἡ σύζυγος, ἐπειδὴ εἶναι σύζυγος, δὲν διατελεῖ εἰς τὴν αὐτὴν εὐνοϊκὴν νομικὴν θέσιν, εἰς ἣν διατελεῖ πᾶς ἄλλος ἔχων δικαίωμα διεκδικήσεως. Ταῦτα δὲ εἰσιν ἀληθῆ καὶ ἐὰν τις ἀκολουθῇ τὴν γνώμην τοῦ C z y h l a r z, καθ' ἣν ἡ διεκδικητικὴ ἀγωγή, ἡ ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ τῇ γυναικὶ χορηγηθεῖσα ἀκριβῶς ἐξεταζομένη δὲν εἶναι ἡ γνησίᾳ διεκδικητικὴ ἀγωγή, ἡ στηριζομένη ἐπὶ τοῦ δικαιώματος τῆς κυριότητος, ἀλλ' ὠφέλιμος διεκδικητικὴ ἀγωγή, utilis rei vindicatio· διότι καὶ ἂν ἡ γνώμη αὕτη, ἣν ὡς εἵπομεν ἀνωτέρω, ἀποκρού-

ουσιν ἐκτὸς εὐαρ'θμων ἐξαιρέσεων πάντες οἱ συγγραφεῖς, ἦτο ὀρθή. πάλιν εἰς τὸ αὐτὸ πρακτικὸν ἀποτέλεσμα, καί-
 ται ὑπὸ ἄλλον νομικὸν τύπον ἠθέλομεν καταλήξει, διότι
 καὶ ἐπὶ τῆς ὠφελίμου ταύτης διεκδικητικῆς ἀγωγῆς, τῆς
 εἰσαχθείσης δὴθεν κατ' ἀναλογίαν τῆς εὐθείας διεκδικη-
 τικῆς, τῆς ἐρειδομένης ἐπὶ τοῦ δικαιώματος τῆς κυριότη-
 τος, ἔδει νὰ ἐφαρμοσθῶσιν οἱ αὐτοὶ νομικοὶ κανόνες, οἵτι-
 νες ἐφαρμόζονται ἐπὶ τῆς γυναικῆς διεκδικητικῆς. Ἐπο-
 μένως ἡ γυνὴ ἠθέλεν ἔχει πάλιν δικαίωμα διεκδικήσεως
 τῶν προικῶν πραγμάτων ὡς αὐτὴ ἦτο κυρία αὐτῶν.
 Πρβλ. αὐτὸν τὸν J h e r i n g (ἀνωτ. σελ. 185 ἐπ.), ὅστις
 ἐνῶ ἀφ' ἐνὸς ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ διεκδικητικὴ ἀγωγή τῆς
 γυναικὸς εἶναι ἀγωγή πηγάζουσα ἐξ ἐνοχῆς, ἀφ' ἑτέρου
 λέγει ὅτι αὕτη ὡς rei vindicatio παρέχει τῇ γυναικὶ
 τὴν ἀσφάλειαν, ὅπως αὕτη, ἀνικάνου ὄντος τοῦ ἀνδρὸς
 πρὸς πληρωμὴν τῶν χρεῶν αὐτοῦ, δύνηται νὰ ἐνασκήσῃ τὴν
 ἀξίωσιν αὐτῆς ὡς διεκδικήτρια τῶν προικῶν πραγμάτων,
 προτιμωμένη οὕτω τῶν λοιπῶν δανειστῶν τοῦ ἀνδρὸς. "Οτι
 δὲ ἡ διάταξις τοῦ Ἰουστινιανοῦ, καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι ὁ
 νομικὸς χαρκτηρισμὸς τῆς δι' αὐτῆς εἰσαχθείσης ἀγωγῆς
 εἶναι ὁ ὑπὸ τοῦ C z y h l a r z διδόμενος, δὲν κατηργήθη
 ὑπὸ τῆς πολιτικῆς δικονομίας φαίνεται ἡμῖν ὡς ἀνεπίδε-
 κτον ἀμφισβητήσεως. διότι καὶ ἐὰν θελήσῃ τις νὰ ἐπικα-
 λεσθῇ ὑπὲρ τῆς γνώμης ταύτης τὰ ἀνωτέρω ἄρθρα τῆς
 Πολιτ. Δικονομίας 911 καὶ 985, τὰ πραγματευόμενα περὶ
 πάντες διεκδικητοῦ, ἐπομένως καὶ περὶ τῆς γυναικὸς, ἡ
 διάταξις αὕτη οὐδέλως ἀντίκειται πρὸς τὴν πολιτικὴν δι-
 κονομίαν, κατ' ἣν: «ὅσα τῶν προγενομοθετημένων ... ἀν-
 τιβαίνουν εἰς τὸν παρόντα νόμον ἀκυροῦνται» (ἄρθρ. 1100),
 καὶ τοῦτο διότι αὕτη οὐδένα λόγον ποιεῖται περὶ τοῦ δι-
 καιώματος τῆς διεκδικήσεως τῆς γυναικὸς. Ὡστε καὶ
 μετὰ τὴν πολιτικὴν δικονομίαν ὡς πρὸς τὸ δικαίωμα τῆς
 γυναικὸς πρὸς διεκδίκησιν ἰσχύει τὸ ἀστικὸν δίκαιον, ὡς
 ἰσχύει αὐτὸ καὶ ἐὰν ὁ ἀνὴρ περιστῇ εἰς ἀπορίαν διαρκούν-
 τος τοῦ γάμου, ὅτε ἡ γυνὴ πάλιν ἔχῃ τὸ δικαίωμα τῆς

διεκδικήσεως.—Ἐπεὶ τῆς γνώμης ἡμῶν ἀποφαίνεται ῥητῶς καὶ ὁ ἐμπορικὸς νόμος ἄρθρ. 565, 568, προκειμένου περὶ πτωχεύσεως τοῦ ἀνδρός, συνηγορεῖ δὲ καὶ ἡ διάταξις τοῦ περὶ μεταγραφῆς νόμου ἄρθρ. 12 § 1, καθ' ἣν καταργεῖται τὸ δικαίωμα τῆς γυναικὸς πρὸς διεκδίκησιν τῶν διατετιμημένων πραγμάτων τῆς προικὸς, διότι ἐξ αὐτῆς συνάγεται σαφῶς ὅτι ὁ Ἑλλήν νομοθέτης προϋποτίθησιν ὅτι τὸ πρὸς διεκδίκησιν δικαίωμα τῆς γυναικὸς δὲν ἔχει καταργηθῆ ὑπὸ τῆς πολιτικῆς δικονομίας, καθότι ἄλλως ἡ νέα διάταξις αὐτοῦ θὰ ἦτο ἐντελῶς περιττή. Πρβλ. B a y e r : Concoursprozess. σελ. 149. 72. — Ἀλλ' ἀνεξαρτήτως τῶν ἀνωτέρω ἡ ἐκποίησις τῶν ἀδιατιμῆτων προικῶν ἀκινήτων εἶναι ἀπηγορευμένη καὶ ἔνεκα τούτου ταῦτα δὲν δύναται νὰ κατασχεθῶσι καὶ νὰ ἐκποιηθῶσιν.]

BIBLION EBΔOMON

ANTIKEIMENON THΣ AΠOΔOΣEΩΣ

META

THN DIAΛYΣIN TOY ΓAMOU

ΒΙΒΛΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ
ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΝ ΤΗΣ ΑΠΟΔΟΣΕΩΣ
ΜΕΤΑ
ΤΗΝ ΔΙΑΛΥΣΙΝ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

§ 99.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀποδόσεως δεόν νὰ διακρίνωμεν :

Α'. Ἐὰν ἡ προῖξ ᾗ διατετιμημένη λόγῳ πωλήσεως (*dos venditionis causa aestimata*). Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ λυθέντος τοῦ γάμου δεόν ν' ἀποδοθῇ τὸ τῆς διατιμῆσεως ποσόν, ἀδιαφόρως ἂν τὰ πράγματα εὑρίσκωνται εἰσέτι εἰς τὴν περιουσίαν τοῦ ἀνδρὸς ἢ μή, καὶ ἀδιαφόρως ἂν ταῦτα κατεστράφησαν τυχαίως ἢ πταίσματι αὐτοῦ. « Ἡ διατετιμημένη προῖξ τῷ ἀνδρὶ κινδυνεύεται· καὶ ἂν ἀποθάνῃ τὰ ζῶντα, καὶ ἂν ἡ γυνὴ τὴν ἐσθῆτα κατατρίψῃ, τὴν ἀποτίμησιν αὐτῶν δίδωσι ». Ἀρμεν. (4.10) α'. Οὕτω καὶ Ἑπαναγ. 18 α'. Πρόχειρ. 8 α'. καὶ Βισ. (29.1) γ'. Πρβλ. σχόλ. n. IV. 559.

Περὶ τοῦ εἴδους τούτου τῆς προικὸς ἐπραγματεύθημεν ἐν ἐκτάσει ἀνωτέρῳ τόμ. I σελ. 152 ἐπ., ἐνθα ἐξητάσαμεν ἰδιαιτέρως καὶ τὰ τῆς ἐναλλαγῆς τῆς προικὸς

(permutatio dotis)¹. — 'Επίσης καὶ περὶ τῆς διεκδικητικῆς ἀγωγῆς, ἣτις ἐχορηγήθη τῇ γυναικὶ καὶ διὰ τὴν οὕτω διατετιμημένην προῖκα ἐπραγματεύθημεν ἄνωτέρω (σελ. 154 ἐπ.) ἐν τῇ ἀναπτύξει τοῦ νόμου 30 τοῦ Κώδικος de Jure Dotium (5.12), ἐνθα καὶ παραπέμπομεν.

Β'. Ἄν ἡ προῖξ ἢ ἀδιατίμητος (dos inaestimata), ὅτε δέον πάλιν νὰ διακρίνωμεν τὸ κύριον πρᾶγμα τοῦ παρεπομένου, καθότι, ὡς κατωτέρω ἀναπτυχθήσεται, ἐκτὸς τῶν ὡς προῖκα ληφθέντων πραγμάτων δέον νὰ ἀποδοθῶσι καὶ ἕτερα, ἐμμέσως ἢ ἀμέσως, ἀποκτηθέντα διὰ τούτων.

Α'.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΚΥΡΙΟΝ ΠΡΑΓΜΑ

§ 100.

Ἐπειδὴ τὸ ἀποδοτέον ἀντικείμενον ἤρτηται ἐκ τῆς ιδιότητος τῶν ἀποτελούντων τὴν προῖκα πραγμάτων, ἕνεκα τούτου δέον νὰ ἐξετάσωμεν ἰδιαιτέρως τὰ διάφορα εἴδη τούτων :

Ι. Χρήματα καὶ ἄλλα ἀντικαταστατὰ πράγματα, ἀποδίδονται εἰς ἴσον ποσὸν τοῦ αὐτοῦ εἶδους.

Πρβλ. L. 42 D. de J. D. (23.3).² «Γάτος: Ἐὰν δοθῇ

¹ Ἐκεῖ ἀνεπτύξαμεν διὰ πολλῶν (σελ. 195—230) καὶ τὸ ζήτημα ἂν ἐπιτρέπηται ἡ ἐναλλαγὴ τοῦ (ἀδιατιμήτου) προικῶου ἀκινήτου, ἀντικρούσαντες τὴν γνώμην τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ τῶν παρ' ἡμῖν συγγραφέων, ἀρνούμενων τοῦτο καὶ δι' ἄλλους λόγους, καὶ ἰδίᾳ διότι διὰ τῆς τοιαύτης συμβάσεως ἐκλείπει πᾶσα πρὸς ἀνάληψιν τῆς προικὸς ἀσφάλεια τῆς γυναικὸς, ὡς ἀνεὶ αὕτη νὰ μὴ ἐξησφαλίζετο ἀρκούντως κατὰ μὲν τὸ Ῥωμαϊκὸν δίκαιον διὰ τῆς νομίμου ὑποθήκης, ἣν ἐκέκτητο ἐφ' ἀπάσης τῆς περιουσίας τοῦ ἀνδρός, ἐπομένως καὶ ἐπὶ τοῦ ἐναλλακτομένου κτήματος, παρ' ἡμῖν δὲ διὰ τοῦ νομίμου πρὸς ἐγγραφὴν ὑποθήκης τίτλου, ὃν παρέχει ὁ νεώτερος περὶ ὑποθηκῶν νόμος ἡμῶν!!

² «Εἰσὶ δὲ τὰ πόνδερε ἄργυρος, χρυσός· τὰ νοῦμερο ἀργύρια· τὰ μενσοῦρα σῖτος, οἶνος, ἔλαιον» σχολ. h. IV. 596 i. f.

τὰ σταθμώμενα, ἀριθμούμενα, μετρούμενα ἐν προικί. τῷ ἀνδρὶ κινδυνεύονται ἐπὶ τούτῳ γὰρ δίδονται, ἐφ' ᾧ παρὰ τοῦ ἀνδρός, ὡς θέλει, πραθῆναι, καὶ λυομένου τοῦ γάμου τοῦ αὐτοῦ γένους καὶ ποιότητος τῆς αὐτῆς ἀποδοθῆναι ἕτερα».¹

Ἡ ὑποχρέωσις αὕτη πρὸς ἀπόδοσιν τῶν προικῶν πραγμάτων οὐχὶ κατὰ τὸ εἶδος αὐτῶν (species), ἀλλὰ κατὰ τὸ αὐτὸ ποσὸν καὶ ποιὸν εἶναι αὐτόδηλος, καθότι ἂν ὁ ἀνὴρ ὑπεχρεοῦτο νὰ ἀποκαταστήσῃ μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου αὐτὰ τὰ ληφθέντα λόγῳ προικὸς ἀντικαταστατὰ πράγματα, τότε ἔπρεπε οὗτος διαρκούντος τοῦ γάμου νὰ μὴ ποιῇται χρῆσιν αὐτῶν, οὔτε νὰ διαθέτῃ αὐτὰ κατ' ἄλλον τρόπον, διότι ἄλλως ταῦτα ἤθελον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὡς ἀντικαταστατὰ, ἀναλωθῇ, καὶ συνεπῶς θὰ ἦτο ἀδύνατος ἢ αὐτούσιος ἀποκατάστασις αὐτῶν. ἀλλὰ τοῦτο ἤθελεν ἀντιφάσκει πρὸς αὐτὸν τὸν σκοπὸν τῆς προικὸς, ἣν λαμβάνει ὁ ἀνὴρ οὐχὶ ὅπως φυλάττῃ τὰ ἀντικείμενα ταύτης παρ' αὐτῷ, ὡς ἂν ἦτο ἐντολοδόχος ἢ θεματοφύλαξ, ἀλλ' ὅπως ποιῇται χρῆσιν καὶ καρπῶται αὐτῶν καί, ἂν ὣσιν ἀντικαταστατὰ, διαθέτῃ αὐτὰ κατ' ἀρέσκειαν ἀνακουφιζόμενος οὕτως ἐκ τῶν ἄλλων βαρῶν τοῦ γάμου. Ἐν ἄλλαις λέξεσι λυθέντος τοῦ γάμου ὁ ἀνὴρ (ἢ σχ. οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ) φέρει τὴν αὐτὴν ὑποχρέωσιν πρὸς ἐπιστροφὴν τῶν ληφθέντων ἀντικαταστατῶν προικῶν πραγμάτων, ἣν φέρει ὁ οἶονεὶ ἐπικαρπωτῆς ἐπὶ τῆς οἶονεὶ ἐπικαρπίας μετὰ τὴν ἀπόσβεσιν αὐτῆς, καὶ τοῦτο διότι ἐπ'

¹ Βασιλ. (29.1) λη'. — Οὐχὶ ὀρθῶς περιορίζει ὁ G l ü c k αὐτ. XXV. σελ. 329 τὸν νόμον τοῦτον ἐπὶ χρημάτων· ὁ περιορισμὸς οὗτος ἀντίκειται προφανῶς εἰς τὰς λέξεις: quae pondere numero mensura constant. — Αἱ ὡς πρὸς τὰ ἄλλα δὲ ἀντικαταστατὰ πράγματα διακρίσεις αὐτοῦ, ἂν δηλ. ταῦτα κατηναλώθησαν διὰ τῆς χρήσεως τῆς γυναικὸς ἢ μὴ, ὅς στηρίζει ἐπὶ τοῦ νόμου 10 pr. D. h. t. (23.3) εἶσιν ἀδικοιολόγητοι· ὁ νόμος 10 cit. ἀναφέρεται εἰς πράγματα μὴ ἀντικαταστατὰ. Πρβλ. S i n t e n i s αὐτ. § 133 σημ. 47 καὶ P e l l a t αὐτ. σελ. 98.

ἀμφοτέρων τῶν περιπτώσεων τὰ πράγματα δίδονται πρὸς χρῆσιν καὶ κάρπωσιν ἐπομένως σχεδὸν πάντοτε καὶ πρὸς ἀνάλωσιν· ἀναλωθέντων ὅμως ἅπαξ αὐτῶν οὐδείς λόγος δύναται νὰ γίνη περὶ αὐτουσίας ἀποκαταστάσεως.

Ἐκ τούτου συνάγομεν ὅτι ἐὰν τὰ προικῶα ἀντικαταστατὰ πράγματα ἀπολεσθῶσι, καταστραφῶσι ἢ φθαρῶσι καὶ καταστῇ ὥς ἐκ τούτου ἡ παροχὴ αὐτῶν καθόλου ἀδύνατος εἰς τὸν ἄνδρα (ἢ εἰς τοὺς κληρονόμους αὐτοῦ), τὸν κίνδυνον φέρει ὁ ἀνὴρ καὶ ἐν ἡ περιπτώσει ἢ ἀπώλεια, καταστροφὴ ἢ φθορὰ συμβῇ ἐκ τύχης καὶ οὐχὶ πταίσματι αὐτοῦ. Τοῦτο δὲ ἰσχύει, οὐχὶ διότι ὁ ἀνὴρ εἶναι κύριος αὐτῶν, διότι καὶ τῶν μὴ ἀντικαταστατῶν εἶναι ἐπίσης κύριος, οὐχ ἥττον, ὥς κατωτέρω ῥηθήσεται, ἐπὶ τούτων ὁ ἀνὴρ δὲν φέρει τὸν κίνδυνον τῆς καταστροφῆς ἢ τῆς χειροτερεύσεως, ἀλλὰ διότι, ὥς ἐλέχθη, ὑποχρεοῦται εἰς ἀπόδοσιν οὐχὶ αὐτουσίων τῶν ληφθέντων πραγμάτων, ὅτε θὰ ἡδύνατο νὰ ἐπικαλεσθῇ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸν κανόνα: « τ ὼ ν ἀ δ υ ν ά τ ω ν ο ὕ δ ε μ ί α ἐ σ τ ἰ ν ἐ ν ο χ ή », ἀλλὰ τῆς ἀξίας αὐτῶν εἰς πράγματα τῆς αὐτῆς ποιότητος καὶ ποσότητος (*debitor quantitatis*), καὶ ἡ τοιαύτη παροχὴ οὔτε εἶναι οὔτε δύναται νὰ καταστῇ ἐξ ἀντικειμένου ἀδύνατος, καθότι *genus perire non censetur*.¹ Ἔνεκα τούτου

¹ Καὶ τοῦ κανόνος τούτου δέον, φρονοῦμεν, νὰ δεχθῶμεν τροποποιήσιν τινα, καθότι καὶ ἐπὶ ἀντικαταστατῶν πραγμάτων ἐνδεχόμενον ἢ εἰς ἄλλα πράγματα τῆς αὐτῆς ποσότητος καὶ ποιότητος ἀποκατάστασις νὰ μὴ δύνηται ἐν συγκεκριμένῃ τινὶ περιπτώσει νὰ διεξαχθῇ πρακτικῶς· ὑποθετέον λ. χ. ὅτι πατήρ τις δίδει λόγῳ προικὸς τῷ ἀνδρὶ 10000 ὀκ. οἴνου ὠρισμένης ποιότητος· ὁ σύζυγος μὴ δυνάμενος νὰ ποιήσῃται ἄλλως χρῆσιν τῆς προικὸς ταύτης εἰμὴ κατανάλισκων, πίνων ἢ πωλῶν, τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς, δὲν δύναται νὰ ὑποχρεωθῇ εἰς τὸ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὸν αὐτὸν οἶνον, ἀλλ' ἕτερον τῆς αὐτῆς ποιότητος καὶ ποσότητος. Τί ἰσχύει λοιπὸν ἂν ἡ τοιαύτη ἀπόδοσις δὲν ἦναι δυνατὴ; λ. χ. ὁ ἀνὴρ ἢ οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ δὲν δύνανται νὰ ἀνεύρωσιν οἶνον τῆς αὐτῆς ποιότητος ἢ ἴσης ποσότητος; Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ δικαιούμενος εἰς ἀνάληψιν τῆς προικὸς θ' ἀναγκασθῇ νὰ λάβῃ τὴν ἀξίαν, ἐκτιμουμένην βεβιαίως κατὰ τὴν τῆς ἐποχῆς τῆς

ἐὰν ὁ ἀνὴρ λάβῃ λόγῳ προικὸς ποσὸν τι χρημάτων ἢ οἴτου ἢ οἴλου, ἐνέχεται εἰς ἀποκατάστασιν καὶ ἐν ἣ περιπτώσει ἅμα τῇ παραλαβῇ αὐτῶν τὰ χρήματα κλαπῶσιν ἢ ἀφαιρεθῶσιν ἀπ' αὐτοῦ διὰ τῆς βίας ἢ ἂν ὁ οἶτος φθαρῇ ἐκ τύχης ἢ ὁ οἶνος ὀξίσῃ.

Ταῦτα πάντα περιεχόμενα ἐμμέσως ἢ ἀμέσως ἐν τῷ σημειωθέντι νόμῳ 42 εἶσιν ἀπλούστατα καὶ οὐδεμία σχεδὸν ἀμφισβήτησις ὑπάρχει περὶ τούτων μεταξὺ τῶν συγγραφέων.—Οὐχ ἥττον ἐνταῦθα γεννῶνται ἕτερά τινα ζητήματα, ὧν ἡ λύσις πολλὰς παρουσιάζει δυσκολίας· περὶ τούτων πραγματευθησόμεθα ἐν ταῖς ἐπομένοις παραγράφοις.

§ 101.

1) Ἐὰν ὁ ἀνὴρ διὰ προικῶν χρημάτων ἀγοράσῃ πράγμα τι ἐνέχεται λυθέντος τοῦ γάμου ν' ἀποδώσῃ τὰ ἀγορασθέντα πράγματα ἢ ἐξακολουθεῖ ὧν ὑπόχρεως εἰς τὴν ἀποκατάστασιν ποσότητος χρημάτων ἴσης πρὸς τὴν ληφθεῖσαν;

Τινές, ἰδίως ἀρχαιότεροι συγγραφεῖς, ἀσπάζονται τὸ πρῶτον, διότι κατ' αὐτούς, τὰ ἀπὸ προικιμαίων χρημάτων ἀγοραζόμενα καθίστανται προικῶν. Ἀλλ' ἡ δόξα αὕτη εἶναι ἐσφαλμένη καὶ φρονεῖν μᾶλλον ὅτι ὁ ἀνὴρ ἢ εἰ κληρονόμοι αὐτοῦ ἐνέχονται εἰς τὴν ἐπιστροφὴν ποσοῦ χρημάτων ἴσου πρὸς τὸ ληφθέν. Εἶναι δ' ἡ γνώμη αὕτη ἐσφαλμένη, διότι πρῶτον ὁ ἀνωτέρω παρατεθειμένος νόμος 42 οὐδεμίαν διάκρισιν ποιεῖται προκειμένου περὶ προικῶν ἀντικαταστατῶν πραγμάτων, ἀλλὰ γενικῶς ἀποφαίνεται ὅτι λυομένου τοῦ γάμου ἀποδίδονται πράγματα τοῦ αὐτοῦ ποσοῦ καὶ τῆς αὐτῆς ποιότητος.

Ἐπειτα οὐδὲνα νομοθετικὸν λόγον δυνάμεθα ν' ἀνεύρω·

μεν, τὸ νὰ δύνηται ὁ ἀνὴρ, ἐν ᾧ τὸ ἀντικείμενον τῆς προικὸς εἶναι ὠρισμένον διὰ τῆς θελήσεως τοῦ συστήσαντος τὴν προικα, νὰ ἀλλοιώσῃ αὐτὸ κατ' ἀρέσκειαν ἀπὸ χρημάτων εἰς ἕτερα πρᾶγματα, νὰ ὑποχρεώσῃ δὲ τὴν σύζυγον, ἥτις ἔχει ἐν προικὶ χρηματικὸν ποσὸν νὰ δεχθῇ ἄνευ τῆς θελήσεως αὐτῆς ἕτερα πρᾶγματα, καθιστῶσα οὕτω τὴν νομικὴν αὐτῆς θέσιν ἐνίοτε μὲν κρείσσονα, ἀλλὰ καὶ πολλάκις χείρονα. — Ἀλλὰ καὶ ἐὰν δὲν θελήσωμεν νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψει τοὺς δύο τούτους λόγους, πάλιν ἡ ἀνωτέρω ἀντίθετος γνώμη εἶναι ἀποκρουστέα, διότι ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι ὁ ἀνὴρ δύναται ν' ἀποδώσῃ ἀντὶ τῶν χρημάτων, ἅτινα ἔλαβε λόγῳ προικὸς, τ' ἀγορασθέντα δι' αὐτῶν πρᾶγματα, τότε δεόν κατ' ἀνάγκην νὰ δεχθῶμεν ἐν γένει ὅτι ὁ ἀνὴρ δύναται νὰ ἐναλλάξῃ τὸ ἀντικείμενον τῆς προικὸς διὰ μόνης τῆς βουλήσεως αὐτοῦ, διότι ἐν τῇ πράξει ταύτῃ τῆς ἀγορᾶς πραγμάτων διὰ προικῶν χρημάτων, ἐμπεριέχεται ἐ ν α λ λ α γ ῇ τ ῆ ς π ρ ο ι κ ὸ ς (permutatio dotis). ἀλλ' ἡ ἐναλλαγὴ τῆς προικὸς κατὰ διατάξεις σαφεῖς τῶν πηγῶν ἡμῶν,¹ δὲν ἐπιτρέπεται τῷ ἀνδρὶ εἰμὴ τῇ

¹ Περὶ τούτων νόμων ἐν τῷ περὶ ἐναλλαγῆς τῆς προικὸς κεφαλαίῳ (σελ. 190 ἐπ.). Ἐνταῦθα σημειοῦμεν μόνον τὸν νόμον 50 D. sol. matr. (24.3): «Aestimatis rebus in dotem datis pactum intercessit, ut, ex quacumque causa dos reddi deberet, ipsae res restituerentur habita ratione augmenti et diminutionis viri boni arbitrato. quae vero non extarent, ab initio aestimatio earum: quaesitum est, cum res quaedam quas maritus vendiderat extarent, an secundum pactum et haec ad mulierem pertinerent. Respondi res quae exstant, si neque volente neque ratum habente muliere venissent, perinde reddendas. atque si nulla aestimatio intervenisset». Βασ. (288) μ.η. Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ὁ νομοδιδάσκαλος Σκιβόλας ἀποφαίνεται καίτοι μὴ εἰδικῶς ἐπὶ τοῦ ζητήματος ἡμῶν ἀρκούντως ὁμῶς σαφῶς κατὰ τῆς ἀντιθέτου γνώμης· μάλιστα δὲ ἀφορᾷ ἐν αὐτῷ ὁ νομοδιδάσκαλος θ.ωρεῖ τὴν μονομερῶς γενομένην ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς ἐκποίησιν τῶν προικῶν πραγμάτων ὡς ἄνευ ἀποτελέσματος διὰ τὴν γυναικα καὶ ἐν ἣ περιπτώσει συνωμολογήθη, ὅπως ὁ ἀνὴρ ἀποδώσῃ τὴν ἀξίαν αὐτῶν ἐὰν λυθέντος τοῦ γάμου δὲν σώζωνται ταῦτα, κατὰ μείζονα λόγον δεόν νὰ θεωρηθῇ

συγκαταθέσει τῆς γυναικός, δηλ. διὰ συμβάσεως μετὰ τῆς γυναικός καὶ οὐχὶ διὰ μονομεροῦς δηλώσεως τῆς βουλήσεως αὐτοῦ.— Ἐκτὸς τούτου καὶ ἐὰν ἡ γυνὴ συγκατατεθῇ εἰς τὴν ἐναλλαγὴν ταύτην τῆς προικός, πάλιν ἡ τῆς ἐναλλαγῆς σύμβασις, ὡς εἴπομεν ἀλλαχοῦ. εἶναι ἄκυρος, ἐὰν ἡ ἐπιβλαβὴς τῇ γυναικί· ἢ διὰ προικῶν ὅμως χρημάτων γενομένη ἀγορὰ δύναται νὰ ἡ ἐπιβλαβὴς τῇ γυναικί· ἐὰν δὲ ἦναι τοιαύτη πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐννόμως γενομένη ἀπέναντι αὐτῆς μὴ συγκατατεθείσης, ἀφοῦ καὶ ἡ τῇ συγκαταθέσει αὐτῆς γενομένη ἦναι ἄκυρος; (!) —

Ἐπὶ τέλους δύναται τις νὰ ἐπικαλεσθῇ κατὰ τῆς ἀντιθέτου δόξης καὶ τὴν διάταξιν 12 C. de J. D. (5.12), καθ' ἣν κατὰ τὴν ἐν τοῖς Βασιλικοῖς (29.9) 99 παράφρασιν: «Τὸ ἀπὸ προικιμαίων νομισμάτων ἀγοραζόμενον οὐκ ἔστι τῆς δεσποτείας τῆς γυναικός· ἀλλ' ἐὰν μέρος μόνον τῆς προικὸς ἐπανελάβεν ἡ γυνὴ μὴ ὡς ἐπὶ διαλύσει, δύναται περὶ τοῦ ὑπολοίπου μέρους τῆς προικὸς ἐνάγειν· τὴν γὰρ δεσποτείαν τούτων τῶν πραγμάτων οὐκ ὀφείλει διεκδικῆσαι».¹

Βεβχίως λαμβάνοντες τὴν διάταξιν ταύτην κατὰ τὸ πρωτότυπον κείμενον, ἀνεξαρτήτως δηλ. τῆς ἐν τῇ παραφράσει προσθήκης: τὴν γὰρ δεσποτείαν τούτων τῶν πραγμάτων οὐκ ὀφείλει διεκδικῆσαι, δύναται εὐλόγως νὰ εἴπῃ, ὅτι αὕτη δὲν ἀναφέρεται εἰς τὸ περὶ οὗ πρόκειται ζήτημα ἡμῶν (ὅρα λ. χ. Windscheid αὐτ. § 500 σημ.1)· διότι εἴτε δεχθῶμεν ὅτι ἡ διάταξις νοεῖ ὅτι τὰ ἀπὸ προικιμαίων ἀγορασθέντα καθίστανται προικιμαῖα, εἴτε δεχθῶμεν ὅτι σημαίνει τὸ

ὡς ἄνευ ἀποτελέσματος διὰ τὴν γυναικα ἢ ἐκποίησις προικῶν ἐὰν δὲν ἐγένετο τοιοῦτον παρεπόμενον σύμφωνον.

¹ «Ex pecunia dotali fundus a marito tuo comparatus non tibi quaeritur. cum neque maritus uxori actionem empti possit acquirere ac dotis tantum actio tibi competat. Unde aditus praeses provinciae. si non te transegisse repererit, sed ex maiore dote partem consecutam, residuum restitui providebit».

ἐναντίον, ἐν ἀμφοτέροις τοῖς θέμασι δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν συνωδὰ τῇ διατάξει: οὐκ ἔστι τῆς δεσποτείας τῆς γυναικός», ἢ κατὰ τὸ πρωτότυπον *non tibi quaeritur*, δηλ. οὐ σοὶ (τῇ γυναικί) προσπορίζεται ὁ παρὰ τοῦ ἀνδρὸς ἀγορασθεὶς ἀγρός. Ἐν τούτοις καὶ ἄλλη τις ἐρμηνεία τῆς διατάξεως ταύτης εἶναι ἐπίσης δυνατὴ καὶ ἐπιτετραμμένη: Ἀποκρινάμενοι οἱ αὐτοκράτορες τῇ γυναικί περὶ τοῦ ἀγορασθέντος παρὰ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς διὰ προικιμαίων χρημάτων ἀγροῦ: *non tibi quaeritur*, ἦτοι οὐ σοὶ προσπορίζεται ὁ παρὰ τοῦ ἀνδρὸς ἀγορασθεὶς ἀγρός, ἐνόουν, ὅτι ὁ ἀγορασθεὶς ἀγρός δὲν κατέστη προικιμαῖος διότι ἂν καθίστατο τοιοῦτος, δὲν ἤθελε μὲν προσπορισθῇ τῇ γυναικί ἀμέσως, ἤθελεν ὅμως προσπορισθῇ αὐτῇ ἐμμέσως, καθότι ναὶ μὲν τὰ προικῶα ἀνήκουσι κατὰ δεσποτείαν διαρκοῦντος τοῦ γάμου τῷ ἀνδρί, ἀλλὰ τοῦτο χωρεῖ κατὰ νομικὸν τύπον μόνον, ἐν ᾧ κατ' οὐσίαν καὶ ἀπὸ ἀπίψεως μὴ νομικῆς ταῦτα θεωροῦνται ὡς ἀνήκοντα τῇ γυναικί: τὸ *non tibi quaeritur* δύνανται ἐπομένως νὰ νοηθῇ ὡς ἐξῆς: οὐκ ἔστι προικῶον τῆς γυναικός, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀποκρουομένην γνώμην καὶ πρὸς τὰς κατωτέρω ἀναπτυχθησομένας διατάξεις, αἵτινες φαίνονται λέγουσαι, ὅτι προικῶον ἐστί. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἐρμηνειῶν τῆς διατάξεως τοῦ Κώδικος προτιμητέα καθ' ἡμᾶς ἡ δευτέρα, ὡς ὑποστηριζομένη ὑπὸ τῶν Βασιλικῶν, ἅτινα ἔχουσι μεγίστην αὐθεντίαν πρὸς κατανόησιν τῶν συλλογῶν τοῦ Ἰουστινιανοῦ· ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέγχθη κατὰ τὸ τελευταῖον μέρος τῆς διατάξεως 12, τὸ ἐν τοῖς Βασιλικαῖς περιεχόμενον: «τὴν δεσποτείαν τούτων τῶν πραγμάτων (τῶν ἀγορασθέντων διὰ προικιμαίων χρημάτων) οὐκ ὀφείλει (ἢ γυνή) διεκδικῆσαι».¹

¹ "Ορα καὶ τὴν σημείωσιν τοῦ ἐκδότου τῶν Βασιλικῶν περὶ τῆς διατάξεως ταύτης ὑπὸ στοιχ. f. ἔχουσαν: «Ad verbum διεκδικῆσαι secunda manus in Cod. Flor. addit: ἀλλὰ μόνην. Adde τὴν διατίμησιν. Nam et Herv. glossam habet interli-

Οὗτοι εἰσὶν οἱ λόγοι ἔνεκα τῶν ὁπρώτων δεχόμεθα, ὅτι τὰ διὰ προικῶν χρημάτων ἀγοραζόμενα ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς δὲν καθίστανται προικῶς καὶ συνεπῶς ὅτι λυομένου τοῦ γάμου πρέπει νὰ ἐπιστραφῶσι πάλιν χρήματα καὶ οὐχὶ τὰ δι' αὐτῶν ἀγορασθέντα τυχὸν πράγματα.

Ἐν τούτοις ἐναντίον τῆς γνώμης ἡμῶν ταύτης καὶ ὑπὲρ τῆς ἀντιθέτου, φαίνεται ἀπεφαινόμενος ὁ Οὐλπιανὸς ἐν τῷ τελευταίῳ μέρει τοῦ νόμου 22 § 13 D. sol. matr. (24.3), λέγων κατὰ τὴν ἐν τοῖς Βασιλικαῖς παράφρασιν: «Ἐὰν νομίσῃσιν γυνή, τὸν δοῦλον ἐλεύθερον εἶναι, συναφθεῖσα αὐτῷ πρὸς γάμον προίκα παράσχῃ αὐτῷ. ἔχει προνόμιον, καὶ προτιμᾶται τῶν ἐχόντων τὴν περὶ πεκουλίου ἀγωγὴν· οὐ μὲν καὶ τοῦ δεσπότης εἰς τὰ ὀφειλόμενα αὐτῷ, εἰ μὴ ἐπὶ μόνοις τοῖς δοθεῖσιν ἐν προικὶ πράγμασι καὶ τοῖς ἐξ αὐτῶν ἀγορασθεῖσιν».¹
— Ἀλλ' ἡ ῥῆσις αὕτη τοῦ Οὐλπιανοῦ (*quasi et haec dotales sint*) ἀναφέρεται εἰς εἰδικὴν ὅλως σχέσιν, ἣτις εἰς τὴν μεταξὺ τοῦ ἐξουσιαστοῦ καὶ τοῦ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ διατελοῦντος σχέσιν, ὡς πρὸς τὸ ποσὸν τοῦ χρηματίου, ἐν ᾗ περιπτώσει περιέχονται ἐν αὐτῷ καὶ πράγματα δοθέντα ἐν προικὶ τῷ δούλῳ ὑπὸ τῆς γυναικὸς, τῆς νομισάσης αὐτὸν ἐλεύθερον, ἢ ἕτερα κτηθέντα διὰ τῶν προικῶν πραγμάτων· ἔνεκα δὲ τούτου, οὔτε δικαίωμα οὔτε ὑποχρέωσιν ἔχομεν ἡμεῖς νὰ ἐπεκτείνωμεν τὴν διάταξιν ταύτην, λέγοντες γενικῶς, ὅτι τὰ *ex dote comparatae* θεωροῦνται ὡς προικιμαῖα.

Ἐκτὸς ὅμως τοῦ χωρίου τούτου τοῦ Οὐλπιανοῦ, ὑπάρχει

nearem: sed tantum pretium». Βασ. τόμ. III σελ. 436.

¹ «Si mulier in condicione mariti erraverit putaveritque esse liberum, cum servus esset, concedi oportet quasi privilegium in bonis viri mulieri, videlicet ut, si sint et alii creditores, haec praeferatur circa de peculio actionem et, si forte domino aliquid debeat servus, non praeferatur mulier nisi in his tantum rebus, quae vel in dote datae sunt vel ex dote comparatae, quasi et *haec dotales sint*».

καὶ ἕτερον χωρίον τοῦ Γαῖου (L. 54 D. de J. D. (23.3), εἰλημμένον ἐκ τοῦ *Commentarium ad Edictum praetoris urbani*, titulo de praediatoribus. ὅπερ φαίνεται σ νηγοροῦν ὑπὲρ τῆς ἀντιθέτου δόξης. Κατ' αὐτὸ «Res. quae ex dotali pecunia comparatae sunt, dotales esse videntur» ἢ κατὰ τὰ Βασιλικά (291) ν': «Τὰ ἐκ τῶν προικιμαίων χρημάτων ἀγορασθέντα προικιμαϊά εἰσιν». Ἀλλὰ καὶ τὸ χωρίον τοῦτο κατὰ τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ ἔννοιαν, φαίνεται ὅτι ἀνεφέρετο εἰς εἰδικὴν ὅλως σχέσιν, ἐκλιποῦσαν βραδύτερον, καὶ δὲν ἔχει τὴν γενικὴν ἔννοιαν, ἣν φαίνεται ἔχον κατὰ τὸ ἰουστινιανεῖον καὶ τὸ μεταγενέστερον δίκαιον· τοῦτο δὲ προκύπτει μετὰ μεγίστης πιθανότητος ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ χωρίου, ἐξ ἧς δείκνυται, ὅτι τοῦτο εἶναι εἰλημμένον ἐκ τοῦ *commentarium* τοῦ Γαῖου ad *Edictum praetoris urbani* titulo de praediatoribus ἐντεῦθεν πιθανώτατον, ὅτι ὁ νόμος αὗτος ἀνεφέρετο εἰδικῶς πρὸς τὴν praediatura.¹ Πρβλ. Glück αὐτ. VIII σελ. 184, C z y h l a r z αὐτ. σελ. 294, B e c h m a n n αὐτ. II σελ. 233, P e l l a t αὐτ. σελ. 248, J h e r i n g: Jahrbücher f. Dogmatik I σελ. 128 σημ. 14 κτλ. Ἀλλὰ καὶ ἂν πράγματι ἡ ἀρχικὴ ἔννοια τοῦ χωρίου τούτου (54 cit.) ἦτο αὕτη, τίς ὁμως ἡ σημασία αὐτοῦ ὥς μέρους ἀναποσπάστου τῆς ἰουστινιανείου νομοθεσίας, ἀφοῦ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς ἰσχύος αὐτῆς ὁ θεσμός τῆς praediatura εἶχεν ἤδη ἐξαφανισθῇ, καὶ περὶ

¹ Praedatores ἐκάλουν οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς ἐν τῷ δημοσίῳ πλειστηριασμῷ ἀγοράζοντας τὰ κτήματα τῶν praedati, ὀφειλετῶν τοῦ δήμου: «(Item) si rem obligatam sibi populus vendiderit eamque dominus possederit, concessa est usureceptio; sed hoc casu praedium biennio usurecipitur. Et hoc est quod vulgo dicitur ex praediatura possessionem usurecipi; nam qui mercatur a populo, praediator appellatur». Gai Inst. II § 61. Τοιοῦτόν τινα ἐν πτωχεύσει ὀφειλέτην εἶχεν ὑπ' ὄψει ὁ Ἰάσος ἐν τῷ ἐν τῷ κειμένῳ χωρίῳ. Περὶ τοῦ Jus praediorum πρβλ. B u r c h a r d i: Lehrbuch d. röm. Rechts (1851) II § 210.

ἀναφορᾶς αὐτοῦ εἰς ταύτην δὲν δύνανται νὰ γίνῃ λόγος, ἰδίᾳ κατὰ τὸ δίκαιον τῶν Βασιλικῶν, ἅτινα, ὡς ἐλέχθη, ῥητῶς ὀρίζουσιν, ὅτι τὰ ἀπὸ προικιμαίων χρημάτων ἀγορασθέντα προικιμαϊά εἰσιν; Καὶ πῶς συμβιβάζεται ἡ διάταξις αὕτη πρὸς τὰ ἀνωτέρω ὑφ' ἡμῶν ἐκτεθέντα;¹ Πολλοὶ καὶ δικάσιμοι συγγραφεῖς (J h e r i n g,

¹ Ἡσχέσις τῶν νόμων τούτων, δηλ. τῶν νόμων 54 cit. καὶ 22 § 13 cit. ἀφ' ἐνὸς καὶ const. 12 C. cit. (5.12) ἀφ' ἐτέρου, ἐγένετο ἀνέκδοτον ἀπορρομὴ σπουδαίων ἀμφισβητήσεων καὶ πλεῖστοι ἀπόπειραι ἐγένοντο πρὸς συμβιβασμὸν αὐτῶν. Τὰς σπουδαιοτέρας τούτων μεταφέρομεν ἐνταῦθα ἐκ τοῦ Glück αὐτ. VIII. σελ. 170 ἐπ.: Νυμοδιδασκαλοὶ τινες (ὅρα τούτους παρὰ Glück αὐτ. σημ. 95), ἐν οἷς καὶ ὁ πολὺς Thibaut I σελ. 335, δέχονται ὅτι οἱ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀντιμαχόμενοι νόμοι, οὐδενὸς δογματικοῦ συμβιβασμοῦ εἰσιν ἐπιδεκτικοὶ καὶ ὅτι συνεπῶς ἀκολουθοῦντες τοὺς περὶ ἐρμηνείας κανόνας δεῖν νὰ προτιμήσωμεν τὴν διάταξιν τοῦ Κώδικος ὡς νεωτέραν. Ἄλλοι μὴ δεχόμενοι, ὅτι οἱ συντάσσονται τῆς Ἰουστινιανέου συλλογῆς ὑπέπεσαν εἰς τοιαύτην ἀπροσεξίαν, νὰ περιλχῶσι δηλ. ἐν τῷ ἡανδέκτῃ διάταξιν ἀναιρεθεῖσαν διὰ τοῦ Κώδικος, φρονοῦσιν, ὅτι οἱ νόμοι οὗτοι εἰσιν ἐπιδεκτοὶ δογματικοῦ συμβιβασμοῦ. Ἄλλ' ἐνταῦθα διαιροῦνται καὶ πολλαχῶς ὑποδιαιροῦνται αἱ γνώμαι. Τινὲς δέχονται, ὅτι ἡ διάταξις 12 cit. τοῦ Κώδικος περιέχει τὸν κανόνα, ὁ δὲ νόμος 54 cit. ἐξαιρεσιν ἐκ τούτων ὅμως ὁ μὲν Accursius, ὃς ἔπονται πολλοὶ ἄλλοι, φρονεῖ ὅτι ἡ L. 54 cit. πραγματεύεται τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ὁ ἀνὴρ ἡγόρασε διὰ τῶν προικίων χρημάτων πράγματα ἐν ὀνόματι καὶ συγκαίεσει τῆς γυναικός, ὁ δὲ Κουϊάκιος, ἀκολουθῶν τοὺς Ἑλληνας σχολιαστὰς, δέχεται, ὅτι ὁ νόμος οὗτος ἀναφέρεται εἰς τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν ὁ ἀνὴρ εἶναι ἄπορος καὶ δὲν δύνανται συνεπῶς ν' ἀποδώσῃ τὰ παρασχεθέντα αὐτῷ χρήματα· τὴν γνώμην ταύτην τοῦ Κουϊακίου ἀκολουθοῦσιν ἐκτὸς τῶν ἀρχαιοτέρων (ὅρα τούτους παρὰ Glück αὐτ. VIII σελ. 171 ἐπ.) καὶ τινες τῶν νεωτέρων νυμοδιδασκάλων, λ.χ. Glück αὐτ. σελ. 184, Windscheid αὐτ. § 500 σημ. 1, Hx παρρηγόπουλος αὐτ. σελ. 236 ἐπ. (ἐνθα ὅμως ἐν σημ. 6 ἀνάγνωθι: «Τὸ μὲν 22 ἐπὶ τῆς κατὰ πλάνην... τὸ δὲ 54 ὡς ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς...»), Unterholzner αὐτ. § 541^c καὶ 561^c, Sintenis αὐτ. § 133 σημ. 14 καὶ 48 κλπ. κλπ. (Ἄλλοι πάλιν ἐνταῦθα φρονοῦσιν, ὅτι αἱ δύο αὗται ἐρμηνεύονται ἡ τοῦ Ἀκκουρσιου καὶ Κουϊακίου δύνανται νὰ συμβιβασθῶσιν). Ὁ Δονέλλος ὅμως πάλιν καὶ ἄλλοι δέχονται, ὅτι ὁ νόμος 54 cit. περιέχει ἡ ἀντιμαχόμενοι νόμοι, οὐδενὸς δογματικοῦ συμβιβασμοῦ εἰσιν ἐπιδεκτικοὶ καὶ ὅτι συνεπῶς ἀκολουθοῦντες τοὺς περὶ ἐρμηνείας κανόνας δεῖν νὰ προτιμήσωμεν τὴν διάταξιν τοῦ Κώδικος ὡς νεωτέραν. Ἄλλοι μὴ δεχόμενοι, ὅτι οἱ συντάσσονται τῆς Ἰουστινιανέου συλλογῆς ὑπέπεσαν εἰς τοιαύτην ἀπροσεξίαν, νὰ περιλχῶσι δηλ. ἐν τῷ ἡανδέκτῃ διάταξιν ἀναιρεθεῖσαν διὰ τοῦ Κώδικος, φρονοῦσιν, ὅτι οἱ νόμοι οὗτοι εἰσιν ἐπιδεκτοὶ δογματικοῦ συμβιβασμοῦ. Ἄλλ' ἐνταῦθα διαιροῦνται καὶ πολλαχῶς ὑποδιαιροῦνται αἱ γνώμαι. Τινὲς δέχονται, ὅτι ἡ διάταξις 12 cit. τοῦ Κώδικος περιέχει τὸν κανόνα, ὁ δὲ νόμος 54 cit. ἐξαιρεσιν ἐκ τούτων ὅμως ὁ μὲν Accursius, ὃς ἔπονται πολλοὶ ἄλλοι, φρονεῖ ὅτι ἡ L. 54 cit. πραγματεύεται τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ὁ ἀνὴρ ἡγόρασε διὰ τῶν προικίων χρημάτων πράγματα ἐν ὀνόματι καὶ συγκαίεσει τῆς γυναικός, ὁ δὲ Κουϊάκιος, ἀκολουθῶν τοὺς Ἑλληνας σχολιαστὰς, δέχεται, ὅτι ὁ νόμος οὗτος ἀναφέρεται εἰς τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν ὁ ἀνὴρ εἶναι ἄπορος καὶ δὲν δύνανται συνεπῶς ν' ἀποδώσῃ τὰ παρασχεθέντα αὐτῷ χρήματα· τὴν γνώμην ταύτην τοῦ Κουϊακίου ἀκολουθοῦσιν ἐκτὸς τῶν ἀρχαιοτέρων (ὅρα τούτους παρὰ Glück αὐτ. VIII σελ. 171 ἐπ.) καὶ τινες τῶν νεωτέρων νυμοδιδασκάλων, λ.χ. Glück αὐτ. σελ. 184, Windscheid αὐτ. § 500 σημ. 1, Hx παρρηγόπουλος αὐτ. σελ. 236 ἐπ. (ἐνθα ὅμως ἐν σημ. 6 ἀνάγνωθι: «Τὸ μὲν 22 ἐπὶ τῆς κατὰ πλάνην... τὸ δὲ 54 ὡς ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς...»), Unterholzner αὐτ. § 541^c καὶ 561^c, Sintenis αὐτ. § 133 σημ. 14 καὶ 48 κλπ. κλπ. (Ἄλλοι πάλιν ἐνταῦθα φρονοῦσιν, ὅτι αἱ δύο αὗται ἐρμηνεύονται ἡ τοῦ Ἀκκουρσιου καὶ Κουϊακίου δύνανται νὰ συμβιβασθῶσιν). Ὁ Δονέλλος ὅμως πάλιν καὶ ἄλλοι δέχονται, ὅτι ὁ νόμος 54 cit. περιέχει ἡ ἀντιμαχόμενοι νόμοι, οὐδενὸς δογματικοῦ συμβιβασμοῦ εἰσιν ἐπιδεκτικοὶ καὶ ὅτι συνεπῶς ἀκολουθοῦντες τοὺς περὶ ἐρμηνείας κανόνας δεῖν νὰ προτιμήσωμεν τὴν διάταξιν τοῦ Κώδικος ὡς νεωτέραν.

Windscheid, Czychlarz κλπ.), ἀσπαζόμενοι τὴν γνώμην ὅτι τὰ ἀπὸ προικιμαίων χρημάτων ἀγορασθέντα δὲν καθίστανται προικῶα, ὅπως συμβιβάζωσι τὸ

ρίστως τὸν κανόνα: «Τὰ ἐκ τῶν προικιμαίων χρημάτων ἀγορασθέντα εἰσὶ προικιμαῖα», ἡ δὲ ἔννοια τῆς const. 12 cit. εἶναι ὅτι, διαρκοῦντος τοῦ γάμου, ὁ ἀνὴρ εἶναι κύριος τῶν τριούτων πραγμάτων, τοῦθ' ὅπερ ὅμως δὲν κωλύει τοῦ νὰ κατασταθῶσι τὰ πράγματα προικιμαῖα. Ἄλλος συγγραφεὺς (Topp: ἐν dissert. de auxilio legis uxori christianae competente § 39—41 καὶ in dissert. de utilis rei vindicationis speciebus § 23—25) φρονεῖ, ὅτι διὰ μὲν τοῦ νόμου 54 cit. χρηθεῖται τῇ γυναικὶ rei vindicatio utilis διὰ τὰ ἀγορασθέντα πράγματα, διὰ δὲ τῆς const. 12 προστατεύεται αὕτη ἀπέναντι τῶν δανειστῶν τοῦ ἀνδρός, ἐν ἣ περιπτώσει οὗτοι ἀναγκάζουσιν αὐτὴν νὰ δεχθῇ ἀντὶ τῶν χρημάτων τὰ δι' αὐτῶν ἀγορασθέντα πράγματα· ἔνεκα τούτου λέγεται ἐν τῇ const. 12 cit. ὅτι ταῦτα δὲν ἀνήκουσι τῇ γυναικί. Ἄλλος πάλιν συγγραφεὺς ὁ Hufeland, προχωρῶν περαιτέρω, συνδέει τὸν νόμον 54 cit. πρὸς τὸν ἀμέσως προηγούμενον· ἐν L. 53 D de J. D. (23.3) δηλ. πρόκειται περὶ τῆς περιπτώσεως, καθ' ἣν ὁ ἀνὴρ λόγῳ δωρεᾶς πρὸς τὴν γυναῖκα δέχεται, ὅπως ἀναξιοχρεῶς αὐτῆς ὀφειλέτης ὑποσχεθῇ αὐτῷ προῖκα· συνδέων λοιπὸν τοῦτο πρὸς τὸν νόμον 54 ἐξάγει τὴν ἐξῆς ἔννοιαν: «Ἐὰν ὁ ἀνὴρ δεχθῇ ἀντὶ προικὸς τοιαύτην ἀβεβαίαν ἀπαίτησιν, τότε δέον τὰ πράγματα, ἃ τινὰ ἡγοράσθησαν ὑπὸ τοῦ ὀφειλέτου (!!!) διὰ τῶν ὡς προῖκα ὑποσχεθέντων χρημάτων, νὰ θεωρηθῶσιν ὡς προῖξ τῆς γυναικὸς καὶ ὡς τοιαύτη δύναται νὰ διεκδικηθῇ παρὰ τοῦ ἀνδρός». (!!!) Ἐκτὸς ὅμως τούτων ἄλλος πάλιν συγγραφεὺς, ὁ Adam. Fr. Voigt, ἐρμηνεύει ἄλλως τοὺς νόμους τούτους: οὗτος διακρίνει μεταξὺ διατετιμημένων χρημάτων (καὶ ὡς τοιαῦτα θεωρεῖ τὰ pecunia numerata τῶν πηγῶν) καὶ ἀδιατιμήτων· ἐὰν λοιπὸν τὰ χρήματα, δι' ὧν συνέστη ἡ προῖξ, ἐδόθησαν modo aestimato, τότε κατὰ τὴν const. 12 cit. καὶ τὰ δι' αὐτῶν ἀγορασθέντα κτήματα ἀνήκουσι τῷ ἀνδρί, διότι ἐπὶ τῆς διατετιμημένης προικὸς, δηλ. ἐπὶ προικὸς ὁρισθείσης κατὰ μέτρον, ἀριθμὸν ἢ σταθμὸν, ὁ ἀνὴρ ἀποκτᾷ πλήρη κυριότητα καὶ συνεπῶς αὐτὸν ἀφορᾷ πᾶν κέρδος καὶ πᾶσα ζημία. Ἐὰν ὅμως τὰ χρήματα ἐδόθησαν ἄνευ διατιμήσεως, τότε τὸ δι' αὐτῶν ἀγορασθὲν ὑπείσεται εἰς τὴν θέσιν τῶν χρημάτων καὶ ἐπὶ τούτων ἀναφέρεται ἡ L. 54 cit., καθότι ἐν ἣ περιπτώσει ἡ προῖξ εἶναι ἀδιατίμητος, τότε ἡ κυριότης ταύτης μένει διαρκῶς παρὰ τῇ γυναικί, ἥτις συνεπῶς φέρει τὸν κίνδυνον καὶ δικαίως λαμβάνει καὶ τὸ κέρδος. —Περὶ τῆς κατ' ἡμέρας ὀφειλόμενης γνώμης ὅρα τὰ ἐν τῷ κειμένῳ.

χωρίον τοῦτο πρὸς τὴν γνώμην αὐτῶν, συνδυάζουσιν αὐτὸ μετὰ τῆς διατάξεως 30 τοῦ Κώδικος de J. D. (5 12), τῆς εἰσαχθείσης ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἰσχυρίζόμενοι, ὅτι τοῦτο ἔχει τὴν ἔννοιαν, ἣν ἔχει καὶ ἡ διάταξις 30 τοῦ Κώδικος ὡς πρὸς τὰ διὰ προικῶν χρημάτων ἢ κατ' ἄλλους διὰ τῆς προικὸς ἐν γένει κτηθέντα πράγματα· ἐπειδὴ δὲ φρονούσιν, ὅτι κατὰ τὸν νόμον τοῦτον τοῦ Κώδικος ἡ γυνὴ δύναται δι' ἐμπραγμάτου ἀγωγῆς νὰ ζητήσῃ λυθέντος τοῦ γάμου τὰ ἀγορασθέντα διὰ προικῶν χρημάτων ἢ διὰ τῆς προικὸς ἐν γένει κτηθέντα πράγματα, διὰ τοῦτο ἀσπάζονται ἐπίσης, ὅτι καὶ ἡ ἔννοια τοῦ ἀνωτέρω χωρίου 54 τοῦ Πανδέκτου, εἶναι ὅτι ἔχει ἡ γυνὴ ἐπίσης τὸ αὐτὸ δικαίωμα. Ὡστε κατὰ τὴν δόξαν ταύτην ἡ ἐξομοίωσις τῶν διὰ προικῶν χρημάτων ἀγορασθέντων πραγμάτων, συνίσταται εἰς τοῦτο: ὡς ἡ γυνὴ δύναται μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου νὰ διεκδικήσῃ τὰ σωζόμενα προικῶν πράγματα, οὕτω δύναται νὰ διεκδικήσῃ καὶ τὰ σωζόμενα οἶονεῖ προικῶν, δηλ. τὰ ἀγορασθέντα διὰ προικῶν χρημάτων ἢ κατ' ἄλλους τὰ κτηθέντα ἐν γένει διὰ τῆς προικὸς. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐξομοίωσις αὕτη τῶν διὰ προικῶν πραγμάτων ἀγορασθέντων πρὸς τὰ πράγματι προικῶν, δὲν φαίνεται ἡμῖν ἐπιτυχής, διότι: ὡς ἀνωτέρω ἀνεπτύξαμεν, δὲν φαίνεται ἡμῖν ὀρθόν, ὅτι κατὰ τὴν διάταξιν 30 τοῦ Κώδικος, ἡ γυνὴ ἔχει ἐμπράγματον ἀγωγὴν ὡς πρὸς τὰ κτηθέντα διὰ προικῶν χρημάτων ἢ ὡς λέγουσιν ἄλλοι ἐν γένει διὰ τῆς προικὸς πράγματα, ὡς ἔχει ἀληθῶς τοιαύτην ἀγωγὴν διὰ τὰ δοθέντα λόγῳ προικὸς πράγματα, ἀδιαφόρως ἂν ταῦτα ᾧσι διαιτετιμημένα ἢ μὴ (ἀνεξαρτήτως ἐννοεῖται τοῦ περὶ μεταγραφῆς νεωτέρου ἡμῶν νόμου). Τούτου δὲ τεθέντος δὲν δυνάμεθα ἡμεῖς νὰ ἐκλάβωμεν τὸ χωρίον 54 cit. τοῦ Γαῖου ὡς ἔχον τοιαύτην ἔννοιαν ὡς πρὸς τὰ οἶονεῖ προικῶν, ἣν ἔχει ὁ νόμος 31) cit. τοῦ Κώδικος, ἀφοῦ ὁ τελευταῖος οὗτος δὲν ἔχει τοιαύτην. Πρβλ. περὶ τούτου ἀνωτέρω σελ. 176 ἐπ.—Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἐρωτᾶται πάλιν τίς ἔννοια τοῦ χωρίου τούτου, ἀνεξαρτή-

τως τοῦ νόμου 50 cit. τοῦ Κώδικος; Καθ' ἡμᾶς δὲ νόμος 54 cit. κατὰ τὴν ἔννοιαν. ἣν ἔχει ἐν τῷ Ἰουστινιανείῳ Δικαίῳ, προϋποτίθεται σύμβασιν μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς περὶ τῶν διὰ προικῶν χρημάτων ἀγορασθέντων πραγμάτων, καθισταμένων οὕτω κατὰ τοὺς περὶ ἐναλλαγῆς κανόνας προικῶν. Οὕτω νοουμένης τῆς διατάξεως ταύτης, αἴρεται πᾶσα ἐναντιοφωνία ἐν ταῖς πηγαῖς ἡμῶν.

Ἀλλὰ καὶ ἐὰν δεχθῶμεν, ὅτι ὑπάρχει πράγματι ἀντίφασις, μὴ δυνάμενη ν' ἀθῇ κατὰ τοὺς ἐρμηνευτικοὺς κανόνας, τότε καὶ πάλιν, θεωρουμένων τῶν ἀντιφασκουσῶν διατάξεων ὥς μὴ ὑπαρχουσῶν, καταλήγομεν εἰς τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα, εἰς ὃ καταλήγομεν διὰ τῆς ἐρμηνείας, ἣν ἀποδίδομεν ἡμεῖς εἰς τὸν ἀμφισβητούμενον νόμον, συνωδᾷ ταῖς ἀνωτέρω γενικαῖς καὶ ἀναμφισβητήτοις περὶ προικὸς ἀρχαῖς.

Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ᾔτο ὁρθὴ ἡ γνώμη, καθ' ἣν τὰ διὰ προικῶν χρημάτων ἀγορασθέντα δὲν εἶναι μὲν προικῶν, ἐξομοιοῦνται ὁμῶς αὐτοῖς μόνον καθόσον δύνανται νὰ διεκδικηθῶσι, πάλιν ἡ γνώμη αὕτη οὐδεμίαν θὰ εἴχῃ πρακτικὴν σημασίαν παρ' ἡμῖν, δυνάμει ῥητῆς διατάξεως τοῦ ἀπὸ 29 Ὀκτωβρίου 1856 περὶ μεταγραφῆς νεωτέρου ἡμῶν νόμου, ὁρίζοντος ἐν ἄρθρ. 12 § 1, ὅτι καταργεῖται τὸ δικαίωμα τῆς γυναικὸς πρὸς διεκδίκησιν τῶν διὰ προικῶν χρημάτων ἀποκτηθέντων πραγμάτων.

Περὶ τοῦ νεωτέρου ὁμῶς τούτου νόμου ἡμῶν δεόν νὰ παρατηρήσωμεν τὰ ἐπόμενα :

Ἐκ τούτου δὲν πρέπει νὰ νομίσῃ τις, ὅτι λύεται ἐντελῶς τὸ κύριον ἡμῶν ζήτημα, δηλ. ἂν τὰ διὰ προικῶν ἀγορασθέντα ᾔναι προικῶν, καὶ ὅτι ἔνεκα τούτου, πᾶσα ἡ ἀνωτέρα περὶ αὐτοῦ κατὰ τὸ Ῥωμαϊκὸν καὶ Βυζαντιακὸν δίκαιον συζήτησις, ἔχει παρ' ἡμῖν μόνον θεωρητικὴν οὐχὶ δὲ καὶ πρακτικὴν σημασίαν.

Πρῶτον δὲ νεώτερος ἡμῶν νόμος ἀναφέρεται, νομίζομεν, εἰς τὰ ἀκίνητα μόνον· ἄρα ἐπὶ τῶν κινητῶν ἰσχύει τὸ Ῥωμαϊκὸν καὶ Βυζαντιακὸν δίκαιον, περὶ οὗ εἶναι ἀνάγκη

καὶ ὑπὸ πρακτικὴν ἔποψιν νὰ ἔχωμεν ἀκριβῆ γνῶσιν. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι τὸ ἄρθρ. 12 τοῦ περὶ μεταγραφῆς νόμου δὲν διακρίνει τὰ ἀκίνητα τῶν κινητῶν, ἀλλ' ἀποφαίνεται γενικῶς· φρονοῦμεν ὁμῶς, ὅτι ὁ ἡμέτερος νομοθέτης εἶχεν ὑπ' ὄψει τὰ ἀκίνητα μένον, ὡς τοῦτο ἐξάγεται καὶ ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ νόμου τούτου, καὶ ἐκ τοῦ ἀντικειμένου, ὅπερ προϋτίθετο νὰ κανονίσῃ αὐτὸς καὶ τὸ ὅποιον ἀφερᾷ τὸν τρόπον καθ' ὃν παραχωρεῦνται διὰ συμβάσεως δικαίωμα ἐπὶ ἀκινήτων πραγμάτων.

Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου, δεύτερον, εἶναι ἀναγκαῖα καὶ πρακτικῶς χρήσιμος ἡ γνῶσις τοῦ Ῥωμαϊκοῦ καὶ Βυζαντιακοῦ Δικαίου περὶ τοῦ ζητήματος ἡμῶν, διότι δύναται τις νὰ φρονῇ. ὅτι, ἐπειδὴ ὁ νεώτερος ἡμῶν νόμος ὁμιλεῖ περὶ διεκδικήσεως πραγμάτων ἀγορασθέντων διὰ προικῶν χρημάτων, ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ περιορίζεται εἰς μόνον τὰ πράγματα ταῦτα· ἀλλ' ὁ ἀνὴρ δύναται ν' ἀποκτήσῃ δι' ἑτέρων προικῶν πραγμάτων, καὶ οὐχὶ διὰ χρημάτων. ἕτερα πράγματα, καὶ ὡς πρὸς αὐτὰ διατηρεῖται ἐν ἰσχύϊ ὁ Ῥωμαϊκὸς καὶ Βυζαντιακὸς νόμος. Τὸ κατ' ἡμᾶς οὐδὲν ἄμφιβάλλομεν, ὅτι ὁ ἡμέτερος νομοθέτης καίτοι ὀνομάζει μόνον τὰ ἀγορασθέντα διὰ προικῶν χρημάτων ὡς μὴ δυνάμενα νὰ διεκδικηθῶσι, δὲν θέλει νὰ περιορίσῃ τὴν διάταξιν αὐτοῦ εἰς ταῦτα καὶ μόνον, διότι οὐδεὶς ἰδιαίτερος λόγος ὑπάρχει πρὸς τοῦτο, ἀλλ' εἰς πάντα τὰ ἀκίνητα πράγματα, τὰ κτηθέντα παρὰ τοῦ ἀνδρὸς δι' ἄλλων προικῶν καὶ οὐχὶ μόνον διὰ χρημάτων· ἐξεφράσθη δὲ στενῶς, διότι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ διὰ προικῶν κτώμενα εἶναι πράγματα ἀποκτώμενα διὰ προικῶν χρημάτων. — Ἐν τούτοις δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι καὶ ἡ ἀντίθετος δόξα οὐδεμιᾷς χρήζει προσοχῆς, διότι οὐχὶ ἀτόπως δύναται τις, πρεσβεύων ὅτι κατὰ τὸ Ἰουστινιάνειον Δίκαιον διεκδικοῦται παρὰ τῆς γυναικὸς τὰ πράγματα τὰ κτηθέντα παρὰ τοῦ ἀνδρὸς δι' οἷωνδήποτε προικῶν πραγμάτων, ν' ἀντιτάξῃ, ὅτι καθόσον ὁ νεώτερος νόμος ἀντίκειται πρὸς τὴν διάταξιν τοῦ Κώδικος,

κατὰ τοσοῦτον μόνον κατηργήθη αὕτη· ἐὰν ὁμως λάβωμεν ὑπ' ὄψει τὸ ῥῆμα τοῦ νεωτέρου νόμου, θέλομεν ἴδει, ὅτι οὗτος ἀντίκειται πρὸς τὴν διάταξιν τοῦ Κώδικος μόνον ὡς πρὸς τὰ ἀγορασθέντα διὰ προικῶν χρημάτων, οὐχὶ δὲ καὶ ὡς πρὸς τὰ κτηθέντα ἄλλως διὰ προικῶν πραγμάτων. Ἀλλὰ τότε ὡς πρὸς τὰ τελευταῖα ταῦτα ἐξακολουθεῖ ἰσχύουσα ἡ διάταξις τοῦ Ἰουστινιανείου Κώδικος.

Ἐπὶ τέλους τρίτον, παρατηροῦμεν, ὅτι ὁ νεώτερος ἡμῶν νόμος δὲν ἀρκεῖ πρὸς λύσιν τοῦ κυρίου ζητήματος ἡμῶν. Ναὶ μὲν περὶ διεκδικήσεως αὐτῶν δὲν δύναται ὡς ἐκ τοῦ νόμου τούτου νὰ γίνῃ πλέον παρ' ἡμῖν λόγος, ἀλλ' ἐντεῦθεν εὐδόλως συνάγεται κατ' ἀνάγκην ὅτι τὰ ἀγορασθέντα παρὰ τοῦ ἀνδρὸς πράγματα δὲν εἶναι κατὰ τὸν νόμον τούτον προικῶν, καὶ ἐν γῇ περιπτώσει τὸ Ῥωμαϊκὸν Δίκαιον ὀρίζει τὸ ἐναντίον, ἀφοῦ ὁ νέος οὗτος νόμος εὐδὲν περὶ τούτου ἀποφαίνεται. Ἐκὼς πρὸς τοῦ Ἰουστινιανοῦ δὲν ἠδύναντο νὰ διεκδικηθῶσι τὰ ἐν προικὶ δοθέντα πράγματα, ἐν τούτοις εἶχον ταῦτα τὴν ιδιότητα τῶν προικῶν καὶ ὑπήγοντο εἰς ἰδιάζοντας νομικοὺς κανόνας· ὅτι ὁμως ἰσχύει πρὸς τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐπὶ τῶν δοθέντων ἐν προικὶ πραγμάτων, ἰσχύει σήμερον καὶ μετὰ τὸν νεώτερον νόμον ἐπὶ τῶν ἀγορασθέντων παρὰ τοῦ ἀνδρὸς πραγμάτων. ἐὰν ταῦτα κατὰ τὸ Ῥωμαϊκὸν καὶ Βυζαντιακὸν δίκαιον ἐλογίζοντο ὡς προικῶν, τοῦθ' ὅπερ ὁμως ἡμεῖς κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἀποκρούμεν. Ἡ ἐξουσία τῆς γυναικὸς πρὸς διεκδικήσιν τῶν προικῶν πραγμάτων δὲν εἶναι ἀπόρροια τῆς ἐννοίας τῆς προικὸς, ὅπως ἐκ τούτου εἴπομεν, ὅτι ἐπειδὴ ἡ γυνὴ δὲν δύναται, ὡς ἐπὶ τῶν ἀγορασθέντων διὰ προικῶν χρημάτων, νὰ διεκδικήσῃ πράγμα τι, διὰ τοῦτο δὲν εἶναι δυνατόν νὰ θεωρηθῇ τοῦτο ὡς προικῶν καὶ νὰ ὑπαχθῇ. ἐκτὸς τοῦ κανόνος τοῦ ἀφορῶντος τὴν διεκδικήσιν, εἰς τοὺς περὶ προικὸς ἰσχύοντας κανόνας· ἂν δὲν ἐπιτρέπεται παρ' ἡμῖν ἡ ἐμπράγματος ἀγωγὴ ἐπὶ τῶν ἀγορασθέντων πραγμάτων, δὲν ἀποκλείεται ὁμως ἀναγκαίως διὰ

τοῦ νεωτέρου νόμου ἢ περὶ προικὸς προσωπικὴ ἀγωγή, ἐὰν αὕτη ἐπετρέπετο κατὰ τὸν ἀρχαιότερον νόμον. Ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ ἀνὴρ ἡγόρασε διὰ προικῶν χρημάτων μίαν οἰκίαν ἢ ἓνα ἀγρόν· περὶ τῆς διεκδικήσεως αὐτῶν μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου οὐδεὶς λόγος παρ' ἡμῖν· ἀλλ' ἀνεξαρτήτως τούτου τὰ πράγματα λογίζονται προικῶν; Ἐὰν θεωρηθῶσιν ὡς τοιαῦτα καὶ καταστραφῇ ἢ φθαρῇ ἢ οἰκία, τὸν κίνδυνον φέρει ἡ γυνή, ἐὰν δὲ τὸ ἐναντίον, ὁ ἀνὴρ ὡσαύτως ἂν ὁ ἀγρὸς θεωρηθῇ ὡς προικῶς, τότε πᾶσαν προσάψειν αὐτοῦ (ἐκτὸς τὴν ὑπὸ τὴν ἐννοιαν τῶν καρπῶν ὑπαγομένην) κερδαίνει ἡ γυνή κ.τ.τ. κ.τ.τ.—Ἐντεῦθεν συνάγομεν, ὅτι καὶ ἕνεκα τοῦ τρίτου τούτου λόγου, ὅστις εἶναι καὶ ὁ σπουδαιότερος, τὸ ἀνωτέρω κύριον ζήτημα ἡμῶν καὶ μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ νεωτέρου νόμου δὲν ἀπώλεσεν ἐντελῶς τὴν πρακτικὴν αὐτοῦ σημασίαν, καὶ διὰ τοῦτο ἐπραγματεύθημεν διεξοδικῶς περὶ αὐτοῦ.

*Ἴσως ἀντιτάξῃ τις, ὅτι ὁ νομοθέτης ἡμῶν δὲν εἶπε μὲν γενικῶς ὅτι τὰ παρὰ τοῦ ἀνδρὸς ἀγορασθέντα δὲν εἶναι προικῶν, ἀλλὰ περιωρίσθη ν' ἀναφέρῃ ἐν μόνον ἓν νόμον ἀποτελεσματικόν· ὅτι ταῦτα δὲν ἔχουσι τὴν ιδιότητα τῶν προικῶν, ἣθελεν ὁμῶς νὰ εἴπῃ τοῦτο, καὶ ἕνεκα τούτου ἰσχύει ὡς νόμος ἡ θέλησις αὐτοῦ καὶ οὐχὶ τὸ παρ' αὐτοῦ ῥηθέν· ἢ ἐὰν δεχθῶμεν, ὅτι εἶπε πράγματι ὅτι ἣθελεν νὰ εἴπῃ, ἐὰν ἐσκέπτετο ὁμῶς δὲν θὰ ἣθελε τοῦτο μόνον (ἦτοί νὰ ἀποκλείσῃ τὴν γυναῖκα τῆς ἐξουσίας τοῦ ἐγείρειν διεκδικητικὴν ἀγωγὴν), ἀλλ' ἢ θέλησις αὐτοῦ θὰ ἦτο, ὅπως τὰ παρὰ τοῦ ἀνδρὸς ἀγορασθέντα μὴ καθίστανται προικῶν. Ἀλλ' εἴτε δεχθῶμεν σφᾶλμα περὶ τὴν ἔκφρασιν τοῦ νομοθέτου, εἴτε περὶ τὴν διάνοιαν αὐτοῦ, ἐν ἀμφοτέραις ταῖς περιπτώσεσι τὰ διὰ προικῶν ἀγορασθέντα δὲν πρέπει νὰ λογίζονται προικῶν, καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι πρότερον κατὰ τὸ Ῥωμαϊκὸν καὶ Βυζαντιτικὸν Δίκαιον ἐλογίζοντο τοιαῦτα, διότι ὡς νόμος ἰσχύει οὐχὶ ὅτι εἶπεν ὁ νομοθέτης, ἀλλ' ὅτι ἣθελεν νὰ εἴπῃ, ἢ ἐὰν ἡ θέλησις αὐτοῦ συνάδῃ πρὸς τὴν δῆλωσίν του οὐχὶ ὅτι ἣθελεν, ἀλλ' ὅτι θὰ ἣθε-

λεν ἐὰν ἐσκέπτετο. — Ἀλλ' ἡ ἐρμηνεία αὕτη, ἥ τε κατω-
τέρα καὶ ἡ ἄνωτέρα, δὲν δύναιται νὰ ἔχῃ ἐφαρμογὴν ἐπὶ
τοῦ νεωτέρου τούτου νόμου ἡμῶν, διότι τότε μόνον ἰσχύει
ὡς νόμος ἡ θέλησις, ἣν εἶχεν ὁ νομοθέτης κατὰ τὴν ἐκ-
δοσιν νόμου τινός, ἥ, καὶ ἂν δεχθῶμεν ὡς ὀρθὴν τὴν κα-
λουμένην ἄνωτέραν ἐρμηνείαν, ἡ θέλησις, ἣν θὰ εἶχεν ἐὰν
ἐσκέπτετο, ὁπότεν ἡ θέλησις τοῦ αὐτοῦ συνάγεται ἐπὶ
δὴποτε, ἔστω καὶ λίαν ἀτελῶς, ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἐρμηνευομένου
νόμου ἢ ἐκ τοῦ συνόλου τῆς νομοθεσίας· ἐπὶ τοῦ προκει-
μένου ὁμῶς τοιαύτη τις θέλησις τοῦ νομοθέτου δὲν συνάγε-
ται οὔτε ἐξ αὐτοῦ τοῦ νόμου οὔτε ἐκ τῶν λοιπῶν πηγῶν
ἡμῶν.

§ 102.

2. Συμβαίνει ἐνίοτε ὁ συνιστῶν τὴν προίκα νὰ ὑπέσχη-
ται ἐν τῷ προικοσυμφώνῳ ἐκ τῶν πραγμάτων
τῆς προίκας καὶ τὴν ἐν ὠρισμένῳ χρόνῳ διατροφὴν
καὶ συντήρησιν τῶν συζύγων. Τί ἰσχύει ὡς πρὸς τὰ πρὸς
τοῦτο δαπανηθέντα, λυθέντος τοῦ γάμου; Δέον ὁ ἀνὴρ ἢ
οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ ν' ἀποκαταστήσωσι καὶ αὐτά;

Περὶ τούτου οὐδεμία, καθόσον εἶδεν, ἄμερος ἀπάντησις
ὑπάρχει ἐν ταῖς πηγαῖς ἡμῶν· δυνάμεθα ὁμῶς, φρονοῦμεν,
νὰ ἐπικαλεσθῶμεν κατ' ἀναλογίαν τὸν ἀλλαχοῦ (τόμ. I. σελ.
294 σημ. 1) ἀναπτυχθέντα νόμον 17 pr. D. de dol. mal. exc.
(44.4) ἐνθα λέγεται ὅτι: «Ὁ πατήρ ἐκ συμφώνου τὴν γεγα-
μημένην θυγατέρα καὶ τοὺς αὐτῆς θρέψας, καὶ κατὰ ἀγροϊ-
κότητα καὶ ἀπειρίαν ὁμολογήσας τόκους τῆς προίκας, ἔχει
τὴν τοῦ δόλου παραγραφὴν» (ἐναντίον τοῦ ἀνδρός, ζητοῦν-
τος τὴν πληρωμὴν τῶν τόκων) (Βασ. (51.4) ις'), καὶ τοὺς
νόμους 42 § 2 D. sol. matr. (24.3), 69 § 3 D. de J. D.
(23.3). Συνωδὰ τῇ ἐν τοῖς νόμοις τούτοις σκέψει, ὅτι ἡ
διατροφή καὶ ἡ διατήρησις θεωροῦνται ὡς καρποὶ τῆς
προίκας, δεόν νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ὁ ἀνὴρ ἢ σχ. οἱ κληρονό-
μοι αὐτοῦ δὲν ὑποχρεοῦνται εἰς ἀποκατάστασιν τῶν πρὸς
τὸν σκοπὸν τοῦτον ὑπὸ τοῦ προικοδότου δαπανηθέντων· ἐν

ταῖς ἄνω νόμοις ἡ ἀγωγή τοῦ ἀνδρός πρὸς πληρωμὴν τῶν ὑποσχεθέντων ἐκ μέρους τοῦ προικοδότη τοκῶν μέχρι τῆς καταβολῆς τῆς προικῆς, ἀποκρούεται διὰ τῆς ἐπιστάσεως τοῦ δόλου ἐν ἣ περιπτώσει κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ὁ συστήσας τὴν προικὰ διετήρει καὶ διέτρεφε τὴν νέαν οἰκογένειαν, ἐξ οὗ ἔπεται, ὅτι ἡ διατήρησις καὶ διατροφή ἀντιπροσωπεύουσι τρόπον τινὰ τοὺς ὑποσχεθέντας τόκους· προσέτι ἐν L. 17 pr. h. t. (44.4) χορηγεῖται ἡ αὐτὴ *exceptio doli* τῷ ἐκ πλάνης ὑποσχεθέντι καὶ τόκους καὶ διατροφήν.— Ἐννοεῖται ὅτι οἱ περὶ οὗ ὁ λόγος νόμοι εἰς οὐδεμίαν ἄμεσον σχέσιν εὐρίσκονται πρὸς τὸ θέμα ἡμῶν, καθότι περὶ τόκων οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γίνῃ ἐνταῦθα (δεχόμεθα ὅτι ἡ προῖξ κατεβλήθη ἀμέσως ἄμειν τῇ συστάσει), οὐχ ἥττον ἐκ τούτων βλέπομεν, ὅτι ἡ διὰ τὴν διατροφήν καὶ διατήρησιν δαπάνη ἀποτελεῖ τοὺς καρποὺς τῆς προικῆς, οὕς, ὥς γνωστόν, ὁ ἀνὴρ δὲν ὑποχρεοῦται ν' ἀποκαταστήσῃ μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου. Πρβλ. Tessier αὐτ. II. σελ. 280.

Ἡδη ὅμως γεννᾶται ἀφ' ἐαυτοῦ τὸ ζήτημα: τίνας προικὸς καρποὺς ἀποτελοῦσιν αἱ δαπάναι αὗται, ἀφοῦ ἐδέχθημεν ὅτι ἡ ὑποσχεθεῖσα προῖξ κατεβλήθη; Ἐνταῦθα οὐδὲν ἕτερον ὑπολείπεται, εἰμὴ νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὁ προικοδότης ἐνκόπει νὰ συστήσῃ προικὰ ἀνωτέραν τῆς ὑποσχεθείσης· μὴ πράξας ὅμως τοῦτο, εἴτε διότι δὲν ἠδύνατο, εἴτε ὅτι δὲν ᾔθελεν, ἀντικαθιστᾷ τὸ ἐλλεῖπον μέρος διὰ τῆς παροχῆς τῶν ἀναλόγων εἰσοδημάτων τούτου.

Ἐν τέλει παρατηρητέον ἐνταῦθα, ὅτι τὰ ἀνωτέρω λεγθέντα ἰσχύουσιν ἐν ἀμφιβολίᾳ, ὅσας δὲ δηλ. διὰ τῆς ἐρμηνείας τῆς θελήσεως τῶν μερῶν δὲν καταλήγομεν εἰς ἄλλο ἀποτέλεσμα, καθότι ἐνδεχόμενον οἱ συμβαλλόμενοι νὰ ᾔθελον, ὅπως αἱ πρὸς διατροφήν καὶ συντήρησιν δαπάναι ἀποτελέσωσιν ἐπίσης κεφάλαιον προικῆς, ὅτε βεβαίως διαλυθέντος τοῦ γάμου δέον ν' ἀποκατασταθῶσιν. Ὑποθετέον λ. χ. ὅτι πατήρ τις συνιστᾷ προικὰ ἐκ 50 χιλ. δραχ. καὶ συγχρόνως ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ δαπανᾷ ἐπὶ

τριατίαν ἀνὰ 1000 δραχ. κατὰ μῆνα πρὸς διατήρησιν τῆς νέας οἰκογενείας· ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ πιθανώτερον εἶναι, ὅτι οἱ συμβαλλόμενοι ἤθελον ὅπως αἱ δαπανηθεῖσαι 36,000 δραχ. αποτελέσωσιν ἐπίσης κεφάλαιον προικὸς, ὅτε βεβίωσ ὁ ἀνὴρ ὑποχρεῖται εἰς ἀποκατάστασιν. Ἄν λοιπὸν διὰ τῆς ἐρμηνείας τῆς θελήσεως τῶν μερῶν δὲν καταλήγωμεν εἰς ἀποτελέσματά τι, ἄρα ἐν ἀμφιβολίᾳ, ἰσχύουσι τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα.

§ 103.

3. Πᾶν ὅ,τι ἐπὶ ἀντικαταστατῶν πραγμάτων ἰσχύει δέον νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἰσχύει καὶ ἐπὶ μὴ ἀντικαταστατῶν, ὁσάκις ἐξαιρετικῶς συνωμολογήθη μεταξὺ τῶν μερῶν, ὅτι μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου, πρέπει νὰ ἐπιστραφῶσι πράγματα τῆς αὐτῆς ποιότητος καὶ ποσότητος. Περὶ τούτων πρβλ. ἀνωτ. τόμ. I. σελ. 182.

§ 104.

II. Τὰ μὴ ἀντικαταστατὰ πράγματα ἀποδίδονται αὐτούσια.

Ἐὰν ἡ προῖξ συνίσταται ἐκ πραγμάτων μὴ ἀντικαταστατῶν, ἥτοι ἐκ πραγμάτων λαμβανομένων συνήθως ὑπ' ὄψει ἐν ταῖς συναλλαγαῖς οὐχὶ κατὰ ποσὸν καὶ ποιὸν ἀλλὰ κατ' εἶδος καὶ ἄτομον λ. χ. ἐκ μιᾶς οἰκίας, ἐνὸς ἀγροῦ, ἐξ ἐπίπλων κτλ.. τότε λυθέντος τοῦ γάμου ταῦτα δέον ν' ἀποδοθῶσιν (ἐὰν διὰ συμβάσεως δὲν ὠρίσθη τι ἐναντίον) αὐτούσια (in natura). καθισταμένου τοῦ ἀνδρὸς ὀφειλέτου οὐχὶ ὡς ἐπὶ ἀντικαταστατῶν πραγμάτων γένους (deb. generis) ἀλλ' εἶδους (deb. speciei)· ὑποχρεοῦται ν' ἀποδώσῃ αὐτὰ τὰ ληφθέντα λόγῳ προικὸς πράγματα.

Ὁ λόγος δὲ τῆς τοιαύτης ὡς πρὸς τὰ μὴ ἀντικαταστατὰ πράγματα ἐνοχῆς τοῦ ἀνδρὸς κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν

ἐπὶ τῶν ἀντικαταστατῶν εἶναι προφανές· καθότι ἐνῶ ἐπὶ τῶν τελευταίων ἢ χρηαίσις καὶ ἢ κάρπωσις ἐκ μέρους τοῦ ἀνδρός, οὐ χάριν συνιστᾶται κατ' οὐσίαν ἢ προίξ, δὲν δύναται νὰ γίνῃ ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄνευ ἀναλώσεως αὐτῶν, ἐπὶ τῶν μὴ ἀντικαταστατῶν συμβαίνει τὸ ἐναντίον.

Ἐὰν ἡ αὐτούσιος ἀπέδοσις τῶν τοιούτων πραγμάτων ἢ καθόλου ἢ ἐν μέρει ἀδύνατος, εἴτε διότι κατεστράφησαν εἴτε διότι ἐχειροτέρευσαν¹ τότε διακριτέον ἂν ἡ κατάστασις αὕτη ἐπῆλθε:

α) τυχαίως· ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἰσχύει ὁ κανὼν *impossibilium nulla est obligatio*. Ἐνταῦθα ἡ καταστροφὴ ἢ ἡ χειροτέρευσις τοῦ πράγματος ἐλαττοῖ τὸ ποσὸν τῆς προίκος καὶ ὁ ἀνὴρ εἰς οὐδὲν διὰ τοῦτο ἐνέχεται. — Οὐχ ἦττον δέον νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἐὰν ὁ ἀνὴρ, ὥς ἐκ τοῦ γεγονότος δι' οὗ κατέστη ἀδύνατος ἡ ἀποκατάστασις τῶν προικῶν, ἀπέκτησέ τι, τότε ὑποχρεοῦται νὰ παράσχῃ αὐτὸ (τὸ ἀποκτηθέν)· οὕτως ἐὰν ὁ ἀνὴρ δὲν δύνῃται νὰ ἐπιστρέψῃ προικῶν τι μὴ ἀντικαταστατὸν πρᾶγμα, διότι λ. χ. τῷ ἐκλάπη ἄνευ πταίσματος αὐτοῦ, ἢ διότι κατέστρεψε τις αὐτό, τότε δὲν ἐνέχεται μὲν οὗτος διὰ τὴν κλοπὴν ἢ τὴν καταστροφὴν, ἐνέχεται ὁμοῦς εἰς τὸ νὰ ἀποδώσῃ τῷ δικαιουμένῳ εἰς ἀνάληψιν τῆς προίκος τὰς ἀξιώσεις, ὅς ἀπέκτησε διὰ τοῦ γεγονότος τῆς κλοπῆς ἢ τῆς καταστροφῆς τοῦ πράγματος (*actio furti*, *act. Legis Aquiliae*) ἐκχωρῶν αὐτάς. Πρβλ. L. 18 § 1 D. sol. matr. (24.3). L. 25 § 3 h. t. (24.3) ὅρα καὶ L. 36 § 1 D. de R. V. (6.1).

β) πταίσματι· ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ ἀνὴρ ὑποχρεοῦται ἀντὶ τῆς καθόλου ἢ ἐν μέρει ἀδυνατοῦ καταστάσεως παροχῆς νὰ ἀποδώσῃ τῷ δικαιουμένῳ εἰς ἀνάληψιν

¹ Περὶ τοῦ ζητήματος τί ὑπὸ ἀδύνατον παροχῆν ἐννοοῦμεν πρβλ. τὴν νεώστι ἐκδοθεῖσαν πραγματείαν τοῦ R. L o e w y: Die Unmöglichkeit der Leistung bei zweiseitig. Schuldverhältnissen (Berlin 1888) σελ. 133.

τῆς προικὸς τὸ διαφέρον (id quod interest), ἀλλοιούμε-
νου οὕτω τοῦ περιεχομένου τῆς προικός.

Ἡ δὲ αὐτὴ τις ἐνταῦθα νὰ εἴπῃ, ὅτι ἐπειδὴ τὰ προικῶν
μὴ ἐνικταστὰ πράγματα ἀνήκουσι κατὰ κυριότητα
τῷ ἀνδρί. ὥς ἀνήκουσιν αὐτῷ κατὰ πλήρως δικαίωμα
πάντα τὰ προικῶν ἀντικείμενα, ἔνεκα τούτου δὲν ἐνέχε-
ται οὗτος ἐὰν ἢ ἀποκατάστασις αὐτῶν κατὰ τὴν αὐτῷ κα-
θόλου ἢ ἐν μέρει ἀδύνατος ὥς κύριος τῶν πραγμάτων
τούτων δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὥς διατελὼν ἐν πταί-
σματι ἐὰν δὲν καταβάλλῃ ὥς πρὸς ταῦτα τὴν ἐπιμέ-
λειαν ἐπιμελοῦς οἰκογενειάρχου ἢ ἐὰν τῇ ἐνεργῶ βουλή-
σει αὐτοῦ καταστρέψῃ ἢ φθείρῃ τὰ ὑπὸ τὴν κυριότητα
αὐτοῦ ὑποκείμενα πράγματα. Οὐχ ἥττον ἢ γνώμη αὕτη θὰ
ἦτο ἐμφαλμένη· διότι ναὶ μὲν ὁ σύζυγος εἶναι κύριος τῶν
προικῶν πραγμάτων καὶ διαρκούντος τοῦ γάμου, οὐχ
ἥττον εἶναι κύριος λόγῳ προικὸς καὶ πρέπει νὰ λάβῃ ὑπ’
ὄψιν κατὰ μὲν τὸ ἀρχαιότερον δίκαιον ὅτι ἐνδεχόμενον,
κατὰ δὲ τὸ νεώτερον ὅτι βεβαίως θὰ ἐπέλθῃ ἡμέρα καθ’
ἣν θὰ ὑποχρεωθῇ νὰ ἐπιστρέψῃ αὐτά. Ἐνεκα τούτου
πρέπει νὰ διαχειρίζηται αὐτὰ ἐπιμελῶς ὥς πράγματα ἐμ-
πεπιστευμένα αὐτῷ, ἄλλως διατελεῖ ἐν πταίσματι καὶ
ὑποχρεοῦται εἰς ἀποζημίωσιν.

Ὡς πρὸς τὸν βαθμὸν τοῦ πταίσματος δι’ ὃν ἐνέχεται ὁ
ἀνὴρ ἀπολεσθέντων, καταστραφέντων ἢ φθαρέντων τῶν
μὴ ἀντικαταστατῶν πραγμάτων, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν
ὅτι ἐπειδὴ ἢ ἔννομος τῆς προικὸς σχέσις ὁρᾷ ἐπίσης καὶ
πρὸ πάντων τὸ συμφέρον τοῦ συζύγου, ἔνεκα τούτου εὐ-
θύνεται οὗτος διὰ πᾶν πταῖσμα (omnis culpa)· ἐπομένως
οὐ μόνον ἐὰν ἢ ἐπιστροφή τῶν προικῶν πραγμάτων κα-
τέστη ἀδύνατος ἔνεκα δόλου, δηλ. ἐν γνώσει καὶ ἐκ προ-
θέσεως, ἀρὰ ἐπομένως ἔνεκεν ἐνεργείας τῆς θελήσεως αὐ-
τοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐν ἣ περιπτώσει κατέστη ἀδύνατος ἔνεκα
ἀδρανείας, ἡρεμίας τῆς βουλήσεώς του, δηλ. ἔνεκα πταί-
σματος (culpa) ἐν τῇ στενωτέρᾳ σημασίᾳ τῆς λέξεως,
καὶ δὴ οὐ μόνον ἐὰν ἢ ἀδράνεια ἦν τοιαύτη, ὥστε ὁ ἀνὴρ

παρέλειψε νὰ καταβάλῃ ἐπὶ τῶν προικῶν πραγμάτων τὴν ἐπιμέλειαν κοινῶς ἀνθρώπου (non intellegere quod omnes intellegunt. L. 213 § 2, L. 226 D. de V. S. (50. 16), δηλ. ὡς λέγουσι διὰ μέγα πταῖσμα (culpa lata), ἀλλὰ καὶ ὁσάκις παρέλειψε τὴν ἐπιμέλειαν συνετοῦ, ἐπιμελοῦς οἰκογενειάρχου, δηλ. δι' ἐλαφρὸν πταῖσμα (culpa levis). "Οἱ δὲ κατ' ἀρχὴν ὁ ἀνὴρ ἐνέχεται οὐ μόνον διὰ δόλον, ἀλλὰ καὶ διὰ πταῖσμα, ἀδιακρίτως τοῦ εἴδους τοῦ πταίσματος, μαρτυρεῖται σαφῶς ἐν ταῖς πηγαῖς ἡμῶν· οὕτως ἐν L. 17 pr. D. de J. D. (23.3) λέγεται ὅτι «ἐπὶ τοῖς προικιμαῖοις πράγμασι χρεωστεῖ ὁ ἀνὴρ δόλον καὶ ῥαθυμίαν...» (... tam dolum, quam culpam, quia causa sua dotem accipit)· ὡσαύτως L. 18 § 1 D. sol. matr. (24.3): «Ἐπὶ μὲν τῇ προικὶ χρεωστεῖ ὁ ἀνὴρ δόλον καὶ ῥαθυμίαν...». ἔνεκα τούτου ἐὰν ἐξ αἰτίας τοῦ συζύγου στάσις γέγρονε καὶ ἐν τῇ στάσει ἀπώλονται τὰ προικῶν μὴ ἀντικαταστατὰ πράγματα ἐνέχεται ὁ ἀνὴρ.¹— Ἐν τοῖς νόμοις τούτοις δὲν γίνεται μὲν λόγος περὶ μικροῦ πταίσματος τοῦ συζύγου (culpa levis), ἀλλ' ἐν γένει περὶ πταίσματος, οὐχ ἥττον οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπάρχει περὶ τῆς ὀρθότητος τῶν ἀνω ῥηθέντων, καθότι ὅταν αἱ πηγαὶ ἡμῶν λέγουσιν ὅτι χρεωστεῖ τις δόλον καὶ πταῖσμα (ὡς οἱ ἀνωτέρω νόμοι) ὑπὸ πταῖσμα νοοῦσι τὸ ἐλαφρόν, μικρὸν πταῖσμα, τοῦ μεγάλου πταίσματος περιλαμβανομένου ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ δόλου· ὥστε εἶναι τὸ αὐτὸ ὡς ἐν τοῖς νόμοις ἐλέγετο ὅτι ὁ ἀνὴρ ἐνέχεται τόσον διὰ τὸ μέγα πταῖσμα ὅσον καὶ διὰ τὸ ἐλαφρόν. "Οἱ δ' ἐνέχεται καὶ διὰ τὸν δόλον αὐτοῦ εἶναι αὐτόδηλον, διότι τὸ πταῖσμα τοῦτο τοῦ συζύγου εἶναι μείζον τοῦ ἄλλου.

¹ Περὶ τούτου ῥη. ὡς ἀποφάνεται ὁ J a v o l e n u s ἐν L. 66 pr. D. sol. matr. (24.3) ἀναφερόμενος εἰς τὸν νομικὸν Σέρβιον, ὅστις ἀκολουθεῖ τὴν γνώμην τοῦ Κουίντου Μουκίου, ἀποφηνάμενου ἐπὶ τῆς γυναικὸς τοῦ Γράγχου ὅτι «τὰ προικιμαῖα πράγματα ἀπολόμενα ἐν τῇ ἐφόδῳ, ἐν ἣ Γράγχος ὁ ἀνὴρ αὐτῆς ἀνηρέθη, ὀφείλειν παρὰσχεθῆναι τῇ αὐτοῦ γυναικί, ἐπειδὴ παρ' αἰτίαν αὐτοῦ τοῦ Λικινίου Γράγχου γέγονεν ἡ ἔφοδος».

Ἐν τούτοις ἐὰν ὁ ἀνὴρ παρέλπει μὲν τὴν ἐπιμέλειαν συνετοῦ οἰκογενειάρχου καταστὰς ἔνοχος ἐλαφροῦ πταίσματος, δυνήθῃ ὁμως ν' ἀποδείξῃ ὅτι κατέβαλε τὴν ἐπιμέλειαν, ἣν εἶωθε νὰ καταβάλῃ ἐν ταῖς ἰδίαις ὑποθέσεσι συγγιγνώσκεται· ὥστε ὡς πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα ὁ σύζυγος ἐνέχεται, ὡς λέγουσι, διὰ τὴν ἐν τοῖς ἰδίοις ἐπιμέλειαν (*diligentiam quam suis adhibere solet*). ἐπομένως διὰ συγκεκριμένον ἐλαφρὸν πταίσμα (*culpa levis in concreto*), καθ' ὃ, ὡς γνωστόν, πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς ἐπιμελείας τοῦ ὀφειλέτου λαμβάνεται ὡς μέτρον οὐχὶ ἀφηρημένως ὁ ἐπιμελὴς οἰκογενειάρχης. ἀλλὰ συγκεκριμένως αὐτὸς ὁ ὀφειλέτης, ἄρα ἐνταῦθα ὁ σύζυγος. Πρβλ. L. 17 pr. D. de J. D. (23. 3), Βασ. (29. 1) γ': «Ἐπὶ τοῖς προικιμαίοις πράγμασι χρεωστὲι ὁ ἀνὴρ δόλον καὶ ῥαθυμίαν καὶ ἐπιμέλειαν, οἷαν ἐν τοῖς ἰδίοις πράγμασιν».

Ἐπὶ τοῦ τελευταίου ὁμως τούτου γεννῶνται λίαν ἐνδιαφέροντα νομικὰ ζητήματα:

α) Ἐνεκα τίνος λόγου ὁ ἀνὴρ ἐνέχεται μόνον διὰ *diligentiam quam suis* ἢ ὡς ὑπὸ τῶν νεωτέρων λέγεται διὰ *culpa levis in concreto*; Εἰς ἄλλας περιπτώσεις, εἰς ἃς ὑπάρχει ἐπίσης ἡ τοιαύτη εὐθύνη, ἐπὶ συγκυριότητος λ. χ. ἐπὶ ἐταιρείας, ὁ λόγος εἶνε προφανής: «*quoniam hic propter suam partem causam habuit gerendi*» ὡς πρὸς τὸν συγκύριον (L. 25 § 16 D. fam. erc. (10.2), «*quia qui parum diligentem sibi socium acquirit, de se queri debet*» διὰ τὸν συνέταιρον (L. 72 D. pro soc. (17.2). Ἐνεκα τίνος λόγου λοιπὸν ἐνταῦθα; Ὁ Δονέλλος (Comm. lib. XIV. c. 7 § 24) φρονεῖ ὅτι ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐφ' ἑαυτοῦ ἀπλῶς οἱ ἐπὶ ἐταιρείας κανόνες καὶ τοῦτο διότι ἐν ταῖς προσωπικαῖς σχέσεσι τῶν συζύγων διαβλέπει ὑφισταμένην ἐταιρείαν· ἡ γνώμη ὁμως αὕτη οὐδόλως δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ: τὸ *consortium omnis vitae* ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ δύναται νὰ τεθῇ ὡς βάσις πρὸς καταρτισμὸν ἐταιρείας, σχέσεως δηλ. ἀναγομένης εἰς περικοσίαν. Ἐπὶ ἐταιρείας, ὡς ἐλέχθη, ὡς λόγος διὰ τὴν

μετρίασιν τῆς εὐθύνης τοῦ συνεταίρου φέρεται τὸ ὅτι ὁ συνεταιριζόμενος θέον νὰ αἰτιᾶται ἑαυτὸν διὰ τὴν ἣν ἐποίησατο κακὴν ἐκλογὴν — «βλαβήσεται τρῖνυν ὁ κοινωνὸς καὶ ἑαυτὸν αἰτιάσθω κοινωνὸς ἡσας». Βασιλ. τόμ. I. σελ. 783. — δύνανται τοῦτο νὰ λεχθῇ ἐπὶ τοῦ γάμου; Ἐκτὸς τούτου ἐὰν ἡ σκέψις αὕτη ᾗτο ὀρθή, τότε ἔπρεπε νὰ εἴπωμεν τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τὴν γυναῖκα· ὁ ἀνὴρ ἔδει νὰ αἰτιᾶται ἑαυτὸν διὰ τὴν κακὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ ἐν ἣ περιπτώσει ἢ σύζυγος παρχλείπουσα τὴν προσήκουσαν ἐπιμέλειαν ἀφίνει νὰ καταστραφῶσιν ἡ σχ. νὰ βλαφθῶσιν οὐ μόνον τὰ ἴδια ἀλλὰ καὶ τὰ τοῦ συζύγου πράγματα· ἔδει καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ ἀνὴρ ν' ἀρκεσθῇ εἰς τὴν ἐπιμέλειαν, ἣν ἡ γυνὴ συνειθίζει νὰ καταβάλλῃ ἐν τοῖς ἰδίοις· καὶ ὅμως ἐν L. 56 D. ad leg. Aquil. (9.2) ἀναγινώσκομεν ὅτι: «Mulier si in rem viri damnum dederit, pro tenore legis Aquiliae convenitur».¹

Νεώτερός τις τούτου συγγραφεὺς, ὁ Le-Brun: Essai sur la praestation de fautes etc. Paris. (1813), ἀκολουθεῖ τὴν γνώμην ταύτην τοῦ Δονέλλου λέγει: «C'est une faute impardonable à une femme de ne s'être point assurée avant de se marier du caractère et de la conduite de l'homme sous les lois duquel elle a consenti à vivre». — Τοῦτον ἐπικρίνων ὁ διάσημος H a s s e (ὄρα τὸ τρίτον παράρτημα ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ: Die Culpa des röm. Rechts 2 ἔκδ. 1838) ἀντικρούει μὲν τὴν ἐκ τῶν προσωπικῶν σχέσεων τῶν συζύγων ὑπαρξιν ἐταιρείας, δέ-

¹ Βασ. (60.3) νστ'. «Ἡ γυνὴ ζημιοῦσα τὸν ἀνδρα ἐνέχεται τῷ Ἀκουιλίῳ». Πρὸβλ. L. 27 § 30 h. t. (9.2) ἐνθα ὡς παράδειγμα λέγεται: «Ἐὰν εἰς χρῆσιν δῶ τῇ γυναικί μου ἀτρήτους μαργαρίτας (τοῖς γὰρ παλαιοῖς μᾶλλον οἱ ἀτρητοὶ ἐχρησιμεύον ὅτι ἐχρῶντο αὐτοῖς ὡς λιθοῖς σχόλ. k. VII. 96), ἡ δὲ τρυπήσῃ αὐτούς (ἵνα χρήσῃται αὐτοῖς τυχὸν ἐν τραχηλικῷ κόσμῳ σχόλ. l. VII. 96) ἔκοντος ἢ ἀγνοοῦντός μου, ὑποκειται μοι τῷ Ἀκουιλίῳ, καὶ τοῦ γάμου συνεστῶτος, καὶ μετὰ διαζυγίου». Βασιλ. αὐτόθι.

γεται ὁμοῦς ὡς πραγματικῶς ὑφισταμένην τοιαύτην ἐκ τῆς προικός. Ὁ συγγραφεὺς οὗτος σκέπτεται ὡς ἑξῆς: Ἡ προῖξ μεταβιβάζεται μὲν εἰς τὴν περιουσίαν τοῦ ἀνδρός, ἀλλὰ μεταβιβάζεται μόνον διότι κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ γάμου ἐπὶ τῆς περιουσίας αὐτοῦ ἐπίκεινται τὰ βάρη τούτου· ἐὰν ἡ γυνὴ θέλῃ νὰ συνεισφέρῃ τι πρὸς ἀνακούφισιν τοῦ ἀνδρός αὐτῆς, ἡ συνεισφορὰ αὕτη πρέπει νὰ διέλθῃ διὰ τῆς περιουσίας αὐτοῦ. Ὅθεν ὁ τελικὸς σκοπὸς τῆς προικὸς εἶναι ὅτι συνιστᾶται κοινόν τι ταμεῖον, ἐξ οὗ θὰ ἐξάγωνται τὰ διὰ τὸν γάμον ἀπαιτούμενα. Ἐκ τοῦ σκοποῦ δὲ τούτου ἐξάγεται, ὅτι νομικῶς μὲν δὲν ὑπάρχει ἑταιρεία, καὶ τοῦτο διότι δὲν ὑπάρχει κοινὸς σκοπός, πραγματικῶς ὁμοῦς καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα ὑφίσταται τοιαύτη, καθότι καὶ ἐνταῦθα, ὡς ἐπὶ ἑταιρείας, ὑπάρχει κοινὸς χρηματικὸς σκοπός (ἡ διατροφὴ καὶ ἡ διατήρησις τῆς οἰκογενείας), ἐπιτευχθησόμενος δι' ἀμοιβαίων χρηματικῶν συνεισφορῶν. Ἡ γυνὴ ἐνταῦθα συνιστῶσα τῷ ἀνδρὶ προίκῃ, ἐμπιστεύεται αὐτῷ ὡς εἰς συνέτακτον, δηλ. πρὸς κοινὸν χρηματικὸν σκοπόν, καὶ συνεπῶς δέον ν' ἀρκεσθῇ εἰς τὴν παρὰ τοιοῦτου ἀπαιτούμενην ἐπιμέλειαν. Οὕτω σκέπτεται καὶ ὁ G l ü c k XXVII σελ. 333. Πρβλ. καὶ P e l l a t αὐτ. σελ. 120 ἐπ. — Καὶ ἡ γνώμη ὁμοῦς αὕτη τοῦ H a s s e παραγνωρίζει ἐν γένει, ὡς καὶ ἡ τοῦ Δονέλλου, τὸ εἶδος τῆς προκειμένης σχέσεως· εἶναι ἐμφαλμένον, ὡς καὶ ὁ τὴν δευτέραν ἔκδοσιν τοῦ H a s s e ἐπεξεργασθεὶς B e t h m a n n - H o l l w e g παρατηρεῖ, νὰ εἰπωμεν, ὡς ἐπὶ ἑταιρείας, ὅτι γυνὴ ἐκλέξασθ σπάταλον σύζυγον ὀφείλει νὰ αἰτιᾶται ἑαυτήν, καθότι ἐπὶ τῆς μεταξὺ αὐτῶν ὑφισταμένης σχέσεως δεσπόζει, ὡς γνωστόν, ἡθικὴ ἀνάγκη· ἡ γυνὴ ὀφείλει νὰ ὑπομείνῃ τὸν ἄνδρα αὐτῆς εὐχὴ διότι τὸν ἐξέλεξεν, ἀλλὰ διότι εἶναι σύζυγος αὐτῆς. Ἐκτὸς ὁμοῦς τούτου ἐν γένει ἡ ὑπαγωγὴ τῆς σχέσεως ταύτης ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ἑταιρείας οὐδὲν ὅλως δύναται νὰ υποστηρικθῇ, διότι ἡ μόνη ἐνέργεια, ἣν θὰ ἡδυνάμεθα νὰ ἐξαχάγωμεν ἐκ ταύτης θὰ ᾔτο ὁ βαθμὸς τῆς ἀμελείας,

δι' ἣν θὰ εὐθύνετο ὁ σύζυγος, ἐνῶ τούναντίον πᾶσι αἱ ἄλλαι ἐνέργειαι τῆς σχέσεως τούτης εἰσὶν ἀσυμβίβαστοι πρὸς τὴν προκειμένην· καθότι ἡ γυνὴ οὔτε μέρος εἰς τὰς προσόδους τοῦ κοινοῦ ταμείου ἔχει, οὔτε δύναται νὰ διαλύσῃ τὴν ὑφισταμένην μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ ἀνδρὸς σχέσιν, ἐνῶ, ὡς γνωστόν, τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα εἰσὶν ἄμεσοι συνέπειαι τῆς ἐταιρείας. Ἐνεκα τούτων φρονοῦμεν ὅτι ὁ λόγος ἔνεκα τοῦ ὁποίου ὁ ἀνὴρ ἐνέχεται ἐνταῦθα μόνον διὰ *diligentiam quam suis* ἔγκειται ἐν τούτῳ· ἡ προῖξ, ὡς πολλάκις ἤδη ἐλέχθη, εἶναι περιουσία, ἣτις δίδεται τῷ ἀνδρὶ πρὸς ἀναικούφειν τῶν βαρῶν, ἅτινα οὕτως ἀνσλαμβάνει διὰ τοῦ γάμου· ἡ περιουσία αὕτη πχρεχόμενη τῷ ἀνδρὶ, ἀποτελεῖ μέρος τῆς ιδίης αὐτοῦ περιουσίας. ἐρ' ἥς ἐπίκεινται καὶ τὰ τοῦ γάμου βάρη. Ἐκ τούτου ἐξηγεῖται διατί δὲν ἀπικεῖται παρ' αὐτοῦ μεγαλειτέρα ἐπιμέλεια ἐκείνης, ἣν καταβάλλει ἐπὶ τῶν ιδίων· οὗτος ἐνέχεται διὰ *diligentiam quam suis* διότι ἡ προῖξ ἀποτελεῖ καὶ κατὰ νομικὸν τύπον μέρος τῆς περιουσίας τοῦ ἀνδρός. Ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, καίτοι τὰ προικῶα πράγματα ἀποτελοῦσι μέρος τῆς περιουσίας τοῦ ἀνδρός, πρέπει ἐν τούτοις αὐτός, λαμβάνων ὑπ' ὄψει ὅτι θὰ ἔλθῃ ἡμέρα καθ' ἣν θέλει ὑποχρεωθῇ ν' ἀποδώσῃ αὐτά, νὰ τὰ διαχειρίζεται ὡς ἐμπειπιστευμένα αὐτῷ, ἄλλως διατελεῖ ἐν πταίσματι· ἀφ' ἐτέρου ὁμῶς δὲν πρέπει ν' ἀπαιτῶμεν παρ' αὐτοῦ, ὅπως διαχειρίζεται τὴν προίκαν ἄλλως εἰμὴ καθ' ὃν τρόπον διαχειρίζεται τὴν λοιπὴν περιουσίαν αὐτοῦ, καὶ οὐχὶ μετὰ μεγαλειτέρας ἐπιμελείας. Ἄλλως τε πολλὰ προικῶα τοῦ ἀνδρὸς πράγματα δὲν δύνανται νὰ διακριθῶσιν ἀπὸ τῶν μὴ προικῶων πραγμάτων αὐτοῦ. Οὕτω καὶ εἰ C z y h l a r z αὐτ. σελ. 259 ἐπ., B e c h m a n n αὐτ. II. σελ. 238, Π α π α ρ ρ η γ ό π ο υ λ ο ς αὐτ. § 152, P a s c a l αὐτ. σελ. 100 κτλ.

β) Ἀπαλλάσσεται ὑπὸ τὰς ἄνω προϋποθέσεις (ἀποδεικνυμένου δηλ. ὅτι ἡ ἐπὶ τῶν προικῶων ἐπιμέλεια τοῦ ἀνδρὸς εἶναι ὁμοία ἐκείνης, ἣν καταβάλλει ἐπὶ τῶν ιδίων) ὁ

άνήρ τῆς πρὸς παροχὴν τοῦ διαφέροντος ἢ σχ. τῆς διατιμήσεως ὑποχρεώσεως αὐτοῦ, καὶ ἐν τῇ περιπτώσει διὰ θετικῆς αὐτοῦ πράξεως ἔβλαψε τὰ προικῶα πράγματα, ἢ νομικώτερον ἐκφραζόμενοι, ὁ άνήρ στηριζόμενος ἐπὶ τῆς negligentia in suis rebus consueta ἀπαλλάσσεται καὶ διὰ culpa in faciendo; Καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ φρονοῦμεν ὅτι ἐὰν ὁ άνήρ δυνήθῃ ν' ἀποδείξῃ ὅτι καίτοι διὰ θετικῆς πράξεως αὐτοῦ κοτεστράφησαν ἢ ἐβλάβησαν προικῶα μὴ ἀντικαστατατὰ πράγματα κατέβαλεν ὁμως ἐπ' αὐτῶν τὴν ἐπιμέλειαν, ἣν εἴωθε νὰ καταβάλλῃ ἐν τοῖς ἰδίοις, οὐδόλως ὑποχρεοῦται (προϋποτιθεμένου ἐννοεῖται ὅτι ἡ πρᾶξις αὐτοῦ δὲν ἀποτελεῖ μέγα πταῖσμα, ὅτε βεβίως ἐνέχεται πρὸς ἀποζημίωσιν). — Ἀντίθετον ὁμως γνώμην ἔχει πάλιν ἐνταῦθα ὁ H a s s e (Die Culpa ect.) σελ. 526, ὃ ἔπειτα ὁ B e c h m a n n αὐτ. II. σελ. 237, δεχόμενος ὅτι ἐνταῦθα χωρεῖ ἀπεριορίστως ὁ Ἀκουίλιος νόμος καὶ ὅτι ἐπομένως ἐὰν ὁ άνήρ διὰ θετικῆς πράξεως βλάβῃ τὰ προικῶα δὲν δύναται ν' ἀπαλλαχθῇ στηριζόμενος εἰς τὴν negligentia in suis rebus consueta· ἐρεϊδόμενος δὲ κυρίως ἐπὶ τοῦ νόμου 56 D. ad leg. Aquil. (9.2) δογματίζει ὅτι ἐπειδὴ ἐκεῖ λέγεται ὅτι «ἡ γυνὴ ζημιόσα τὸν ἄνδρα ἐνέχετχι τῷ Ἀκουιλίῳ» (Βασ. (60.3) νοτ'.) ἐνεκα τούτου θέον νὰ δεχθῶμεν τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ ἀνδρός, ἵνα μὴ ἐπέρχῃται ἀδικωτάτη ἀνισότης μεταξὺ ἀνδρός καὶ γυναικὸς ἐν σχέσει πρὸς τὴν praestatio culpa. Ἡ γνώμη ὁμως αὕτη τοῦ H a s s e εἶναι ἐνταλῶς ἐμφαλλόμενη καὶ ἡ προσάγομένη διὰ τοῦ νόμου ἀπόδειξις πάντῃ ἀνεπιτήδεια. Πρῶτον διότι ἐὰν δὲν λάβωμεν ὑπ' ὄψει τὴν ἐκ τῆς προικὸς ἔννομον σχέσιν τοῦ ἀνδρός δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν οὐ μόνον ὅτι οὗτος δὲν ἐνέχετχι ἀπεριορίστως, δηλ. διὰ τὴν παράλειψιν ἐπιμελείας ἐπιμελοῦς οἰκογενειάρχου ἀλλὰ καὶ ὅτι οὐδόλως ἐνέχετχι, καθότι, ὡς γνωστόν, κατὰ τὸ Ῥωμαϊκὸν Δίκαιον ὡς ἄνθρωπος, ἤτοι ἀνεξαρτήτως τῆς ὑπάρξεως σχέσεώς τινος μεταξὺ τοῦ ἐπενογέοντος τὴν ζημίαν καὶ τοῦ ὑποστάντος αὐτήν, εὐθύνε-

ται πᾶς τις διὰ τὸν δόλον του μόνον, οὐχὶ ὁμῶς κατ' ἀρχὴν καὶ διὰ τὸ πταῖσμα του, καίτοι καὶ ἐπ' αὐτοῦ ὑπάρχει σφάλμα τῆς θελήσεως τοῦ προσώπου. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές ὅτι ἐξαιρέσειν τῆς ἀρχῆς ταύτης ἀποτελεῖ ὁ Ἀκουίλιος νόμος μετὰ τῶν ἐπεκτάσεων, ἃς ὑπέστη οὗτος ὑπὸ τῶν ῥωμαίων νομοδιδασκάλων. καὶ καθ' ἃς εὐθύνεται τις ὡς ἄνθρωπος, καὶ ἐν ἣ περιπτώσει δηλ. δὲ ὑπάρχει ἔννομός τις σχέσις μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ ζημιωθέντος, καὶ διὰ τὸ ἐπὶ τῷ ποιῆσαι πταῖσμα αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῦτο ἰσχύει μόνον ἐὰν ὑπάρχουσιν ὅροι τινές· οἱ ὅροι ὁμῶς οὗτοι δὲν ὑπάρχουσιν ἐπὶ βλάβης προικῶν πραγμάτων, καθότι κατὰ τὰς γενικὰς τοῦ Ἀκουιλίου νόμου ἀρχὰς ἡ γυνὴ δὲν δύναται νὰ ἐγείρῃ τὴν ἐκ τούτου ἀγωγὴν, καθότι οὔτε κυρία τῶν προικῶν εἶναι, οὔτε εὐρίσκεται εἰς ἄλλην τινὰ πραγματικὴν ἢ ἐνοχικὴν πρὸς ταῦτα σχέσιν, χορηγοῦσαν αὐτῇ τὸ δικαίωμα τοῦτο.¹—Ἐντεῦθεν δ' ἔπεται ὅτι ἐὰν ὁ ἀνὴρ

¹ Ὡς γνωστὸν ἐνάγων ἐπὶ τῆς *actio Legis Aquiliae* εἶνε κυρίως κατὰ τὸ γράμμα τοῦ νόμου τούτου (L. 11 § 6 D. h. t. (9.2): «*Legis autem Aquiliae actio ero competit hoc est domino*») ὁ κύριος τοῦ βλαφθέντος πράγματος· οὐχ ἡτις ὡς *actio utilis* ἐχορηγήθη καὶ τῷ ἔχοντι πραγματικὸν δικαίωμα ἐπὶ τοῦ πράγματος, κυρίως τῷ ἐπικαρπωτῇ καὶ τῷ ἐνυποθήκῳ δυνεῖς ἢ (L. 17 § 3 D. de usufr. (7.1) — L. 30 § 1 D. h. t. (9.2), προσέτι δὲ καὶ εἰς τὸν καλῆς πίστεως νομέα (L. 11 § 8, L. 17 h. t. (9.2). Ἐκτὸς δὲ τούτων κατ' ἐξαιρέσειν ἐχορηγήθη ἡ ἀγωγὴ αὕτη καὶ εἰς τὸν ἐνοχικῶς μόνον — λ. χ. μισθωτὴν — πρὸς ἀπόλασιν τῶν καρπῶν δικαιοῦμενον ἐν ἣ περιπτώσει βλαφθῶσιν οἱ μὴ συλλεγέντες ἔτι καρποί. L. 27 § 14 D. h. t. (9.2) — καθότι διὰ τῆς *perceptio* καθίσταται οὗτος ἀμέσως κύριος. — Εἶναι δὲ ἐσφαλμένον νὰ ἐπεκτείνωμεν τὴν ἐξαιρέσειν ταύτην καὶ ἐπὶ ἄλλων ἐνοχικῶν ἀξιώσεων, ὡς πράττουσιν τοῦτο ἐσχάτως οἱ *Wendt* αὐτ. σελ. 661, *Dernburg* II. § 131 καὶ σημ. 15, καὶ πρὸ αὐτῶν ὁ *Schömann*: *Handbuch d. Civilrechts* I. σ. 213 καὶ ἑτέροι, οὓς ὄρα παρὰ *Glück* αὐτ. τόμ. X. σ. 374 ἐπ. Ἠβλ. ἐν αὐτίον αὐτῶν *Hasse*: *Die Culpa etc.* σελ. 244 σημ. 1, *Pernice* ἐν τῇ ἐν τῷ κειμένῳ σημειουμένῃ μονογραφίᾳ σελ. 206 ἐπ. Ὑπὲρ τῆς ὀρθῆς γνώμης εἰσὶν: *Windscheid* αὐτ. § 455 σημ. 17, *Vangerow* αὐτ. § 581 i. f., ἡ παρρη-

εὐθύνηται διὰ τὸ πταίσμα του δύναται νὰ εὐθύνηται μόνον λόγῳ τῆς ἐννόμου τῆς προικὸς σχέσεως. ὡς σύζυγος, οὐχὶ δὲ καὶ λόγῳ τοῦ Ἀκουιλίου νόμου, ὡς ἄνθρωπος· λόγῳ ὅμως τῆς σχέσεως τῆς προικὸς ἐνέχεται κατὰ τὰς πηγὰς ἡμῶν διὰ συγκεκριμένον μόνον πταίσμα, διὰ τὴν ἐν τοῖς ἰδίῳ ἐπιμέλειαν, ὡς ῥητῶς λέγει τοῦτο ὁ Παῦλος ἐν L. 17 p. D. de J. D. (23 3): «In rebus dotalibus virum praestare oportet tam dolum quam culpam. quia causa sua dotem accipit: sed etiam diligentiam praestabit, quam in suis rebus exhibet», τῆς τελευταίας προσθήκης (sed etiam etc.) ἐξηγουμένης ἐκ τῶν λέξεων τοῦ νόμου 24 § 5 D. sol. mat. (24.3): «quamvis enim diligentiam uxor eam demum ab eo exigat, quam rebus suis exiget, nec plus possit...»· τὸ συγκεκριμένον ὅμως πταίσμα τοῦ ἀνδρὸς δύναται νὰ συνίσταται οὐ μόνον εἰς παράλειψιν, ἀλλὰ καὶ εἰς θετικήν τινα πράξιν αὐτοῦ. Τότε μόνον θὰ ἐπιτρέπετο ἡμῖν νὰ διακρίνωμεν μεταξὺ πταίσματος ἐπὶ τῷ ποιῆσαι καὶ μὴ ποιῆσαι ἐὰν ὑπῆρχεν ἀπέναντι τῶν ἄνω γενικῶς ἐκφραζομένων διατάξεων εἰδική τις διάταξις, σαφῶς ὀρίζουσα τοῦτο ἢ ἐὰν ἡ διάκρισις αὕτη συνήγετο ἄλλως ἐκ τοῦ συνόλου τῆς νομοθεσίας· ἐπειδὴ ὅμως τοῦτο δὲν εἶνε ἀληθὲς καὶ δὲν εἶνε δυνατὸν ν' ἀποδειχθῇ ὑπὸ τῶν ἀντιδοξούντων, διὰ τοῦτο ἐφαρμοστέος ὁ ἐν ἀμφιβολία κανὼν, ἥτοι ἐὰν διὰ τῆς λογικῆς ἐρμηνείας δὲν συνάγεται τὸ ἐναντίον, ἰσχύων ἐρμηνευτικὸς κανὼν εἶναι: «Ubi lex non distinguit nec nos distinguere debemus». — Ἡ δὲ ἀδικωτάτη ἀνισότης, ἣν ὁ H a s s e ἐκ τῆς L. 56 cit. ἐξάγει, οὐδόλως ὑφίσταται· διότι ἐν τῷ νόμῳ ἐκείνῳ ἐνθα λέγεται ὅτι: «ἡ γυνὴ ζημιοῦσα τὸν ἄνδρα ἐνέχεται τῷ Ἀκουιλίῳ» πρέπει πάντοτε νὰ ἔχωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι πρόκειται περὶ πραγμάτων ἀνηκόντων κατὰ

γόπουλος: Ἐνοχ. Δίκ. Β'. § 528 κτλ., ἔτι δὲ καὶ ἡ γερμανικὴ πράξις πρὸς S e u f f e r t 's Archiv. XXX. 146, Ἀποφ. Reichsgerichts IX. σελ. 163.

κυριότητα τῷ ἀνδρὶ, ἐνῶ ἐντιθέτως τὰ προικῶα δὲν ἀνή-
κουσι τῇ γυναικί· ἐνταῦθα δὲν πρόκειται περὶ πραγμάτων
τῆς γυναικὸς ἀλλὰ περὶ προικῶων. Ἐὰν ἐρεϊδόμενοι ἐπὶ
τοῦ νόμου τούτου (56 cit.) θέλωμεν νὰ καθιερώσωμεν
ισότητα μεταξὺ τῶν συζύγων, τότε δεῖν νὰ εἴπωμεν ἔτι
καὶ ὁ ἀνὴρ ἐνέχεται *pro tenore legis Aquiliae* ἑὰν
ἐβλαψε πράγματα τῆς γυναικὸς.—Ἀλλ’
ἀνεξαρτήτως τῶν γενικῶν τούτων λόγων δυνάμεθα νὰ
ἐπικαλεσθῶμεν ὑπὲρ τῆς γνώμης, ἣν ἀπαζόμεθα, καὶ
ῥητὴν διάταξιν τῶν πηγῶν ἡμῶν, τὸν νόμον 24 § 5 D.
sol. matr. (24.3)· καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἡ διάταξις
αὕτη δὲν ἀποραίνεται ῥητῶς, οὐχ ἥττον ἐκ τοῦ περιεχο-
μένου αὐτῆς συνάγεται συμπερασματικῶς ἡ ὀρθότης τῆς
ὑπ’ ἡμῶν ὑποστηριζομένης γνώμης. Ὁ νόμος οὗτος ἔχει
ὥς ἑξῆς:

«Ulpianus libro trigesimo tertio ad edi-
ctum: Si maritus saevus in servos dotales fuit, viden-
dum, an de hoc possit conveniri. Et si quidem tantum
in servos uxoris saevus fuit, constat eum teneri hoc
nomine: si vero et in suos est natura talis, adhuc di-
cendum est immoderatam eius saevitiam hoc iudicio
coercendam: quamvis enim diligentiam uxor eam de-
mum ab eo exigat, quam rebus suis exiget, nec plus
possit, attamen saevitia. quae in propriis culpanda
est, in alienis coercenda est, hoc est in dotalibus».¹

¹ Βασ. (28.8) κδ’. αὐτ: «Ἐὰν σφίδρα χαλεπὸς ὁ ἀνὴρ εἰς
τοὺς προικιμαίους γέγοιε δούλους, ἐνέχεται, εἰ καὶ περὶ τοὺς
οἰκείους τοιοῦτος ᾗν· καὶν εἰ τὰ μέλιστα τοιαύτην ἐπὶ τῇ
προικί ἐπιμέλειαν ἀπαιτεῖται, οἷαν ἐν τοῖς ἰδίῳις πράγμασιν».·
Ἐπὶ τοῦ τελευταίου μέρους τοῦ νόμου τούτου στηριζόμενός τις
ἠδύνατο ν’ ἀρνηθῇ τὴν ἐπὶ τῆς προικὸς κυριότητα τοῦ ἀνδρός·
ἐν τούτῳ λέγεται: «...saevitia, quae in propriis culpanda est
in alienis coercenda est, hoc est in do-
talibus». Οὐχ ἥττον καταδηλον ἐκ τοῦ ὅλου νόμου καθί-
σταται ὅτι ἐν αὐτῷ δὲν πρόκειται περὶ τοῦ δικαιώματος τῆς κυ-
ριότητος, ἀλλὰ περὶ τῆς πρὸς ἀποκατάστασιν ὑποχρεώσεως· αἱ
λέξεις *propriis* καὶ *alienis* δὲν ἔχουσιν ἐνταῦθα τὴν τεχνικὴν

Ἐν τῷ νόμῳ τούτῳ διακρίνονται αἱ ἐξῆς περιπτώσεις : Πρῶτον ἐάν ὁ ἀνὴρ «πρῶτος ἦν περὶ τοὺς ἰδίους μόνον, περὶ δὲ τοὺς προικιμαίους οἰκέτας ἐφάνη χαλεπός», ὅτε κατὰ ἀνωτέρω ἐνέχεται. Δεύτερον «εἰ καὶ κατὰ τῶν ἰδίων οἰκετῶν χαλεπὸς ὑπῆρχε, καὶ οὕτω λέγομεν τὴν ἄμετρον χαλεπότητα τιμωρητέαν εἶναι, τοῦτέστιν ἐνάγεσθαι αὐτὸν βλάψαντα τοὺς προικιμαίους δούλους», ἐν τῇ περιπτώσει δηλ. ταύτῃ ἡ ἄμετρος χαλεπότης (*saevitia immoderata*) θεωρεῖται ὡς *culpa lata*, καὶ ἔνεκα τύτης ἐνέχεται ὁ ἀνὴρ ἀπεριόριστως. Τρίτον δὲ καὶ τελευταῖον ἐάν ὁ ἀνὴρ καὶ τοὺς ἰδίους καὶ τοὺς προικώους δούλους μετεχειρίσθῃ μὲν ὡμῶς ἀλλ' οὐχὶ ὑπερμέτρως, δὲν μετεχειρίσθῃ δηλ. ἄμετρον χαλεπότητι, ὅτε ἀπαλλάσσεται τῆς ὑποχρέωσης αὐτοῦ τοῦ νὰ παράσχη μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ γάμου ἀποζημίωσιν. Ἡ τελευταία αὕτη περίπτωσις ὑποστηρίζει τὴν ἐπὶ τοῦ ἄνω ζητήματος γνώμην ἡμῶν: ἡ κατὰ τῶν δούλων ὡμότης (*saevitia*) καὶ ἐν τῇ περιπτώσει δὲν εἶναι ὑπέρμετρος συ-ίσταται κυρίως εἰς σωματικὴν βλάβην αὐτῶν — πρβλ. L. 5 § 3 D. ad leg. Aquil. (9.2), B. c. (60.3) ε'. αὐτ. — καὶ συνεπῶς παρίσταται ὡς περίπτωσις τοῦ Ἀκουιλίου νόμου· καὶ ὅπως ῥητῶς λέγεται ἐν τῷ νόμῳ ἡμῶν ὅτι καὶ ἐν τριαύτῃ περιπτώσει, καὶ ἐν τῇ δηλ. περιπτώσει ὑπάρχει *culpa* τοῦ

σημασίαν, ἀλλὰ *proprii servi* μὲν εἰσὶν οἱ δούλοι, οὓς δὲν ὑποχρεῦται νὰ ἀποκαταστήσῃ ὁ ἀνὴρ, ἐνῶ *alieni* εἰσὶν ἐκεῖνοι, οὓς διαλυθέντος τοῦ γάμου ὀφείλει νὰ ἀποδώσῃ καὶ διὰ τὴν βλάβην τῶν ὁποίων ἐνέχεται ἀπέναντι τῆς γυναικὸς. Τὸ αὐτὸ ἀπαντῶμεν καὶ ἐν L. 24 D. rer. am. (25 2). ἐνθα ὡς ἀντίθετα τῶν προικῶν (*res dotales*) ἀναφέρονται τὰ ἴδια τοῦ ἀνδρὸς πράγματα (*res proprii viri*). ἐνῶ ἡ ἐν τῷ νόμῳ τούτῳ χορηγουμένη τῷ ἀνδρὶ *rei vindicatio* πρὸς διεκδίκησιν τῶν κλαπέντων προικῶν, συναγορεῖ ὑπὲρ τῆς ἐπὶ τούτων κυριότητος τοῦ ἀνδρὸς. Ὁρθῶς ἐνταῦθα παρατηρεῖ ὁ *B e c h m a n n* αὐτ. I. σ. 145 ὅτι ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ ἠδύνετο καὶ ὁ πωλητὴς νὰ ὀνομάσῃ *res aliena* τὰ πωληθέντα καὶ μὴ παραδόντα ἔτι πράγματα, ὧν ἀναμφισβητήτως εἶναι εἰσέτι κύριος. Πρβλ. περὶ τούτου *C z y h l a r z* αὐτ. § 55 σημ. 14.

Ἀκουιλίου νόμου culpa in faciendo, ὁ ἀνὴρ δὲν ἐνέχεται, ἐὰν ἐξ ἴσου ὡμῶς μετεχειρίσθῃ καὶ τοὺς ἰδίους δούλους, ἐξ οὗ ἔπεται ὅτι καὶ ἐπὶ τῆς διὰ θετικῶν πράξεων τοῦ ἀνδρὸς ἐπερχομένης βλάβης τῶν προικῶν πραγμάτων ὁ ἀνὴρ ἐνέχεται μόνον διὰ culpa in concreto καὶ οὐχὶ ἀπολύτως. Πρβλ. περὶ τούτου P e r n i c e: Zur Lehre v. d. Sachbeschädigungen nach röm. Recht. Weimar. (1867) σελ. 92—93. T i g e r s t r ö m I. σ. 339, C z y h - l a r z αὐτ. σελ. 258.

γ) Ἐν τέλει παρατηρητέον ἐνταῦθα ὅτι ἐπειδὴ ἡ ὑποχρέωσις τοῦ ἀνδρὸς τοῦ νὰ ἐνέχῃται διὰ τὴν ἐν τοῖς ἰδίοις μόνον ἐπιμέλειαν (diligentiam quam suis) θεωρεῖται ὡς δυνατὴ ἐλάττωσις τῆς ὑποχρεώσεως αὐτοῦ τοῦ νὰ ἐνέχῃται δι' ἐπιμέλειαν ἐπιμελοῦς οἰκογενειάρχου (culpa in abstracto) καὶ οὐχὶ ὡς δυνατὴ ἐπέκτασις, ἔνεκα τούτου ἐὰν ὁ ἀνὴρ κατέβαλε μὲν ἐπιμέλειαν ἐπιμελοῦς οἰκογενειάρχου ἐπὶ τῶν προικῶν πραγμάτων, ἀλλὰ δὲν κατέβαλε καὶ τὴν ἔκτακτον ὅλως καὶ ἰδιάζουσαν ἐπιμέλειαν, ἣν συνειθίζει νὰ καταβάλλῃ ἐν τοῖς ἰδίοις, δὲν ἐνέχεται ἐὰν καὶ μετὰ τὴν ἐπιμέλειαν ἐπιμελοῦς ἀνθρώπου προικῶν τι μὴ ἀντικαταστατὴν πρᾶγμα κατεστράφη ἢ ἐβλάβη. Ἀφ' ἑτέρου πάλιν ἐὰν ἡ ἐπιμέλεια, ἣν εἴωθε νὰ καταβάλλῃ ὁ ἀνὴρ ἐν τοῖς ἰδίοις, εἶναι τριαύτη, ὥστε ἀποελεῖ μέγα πταῖσμα, τότε οὗτος ἐνέχεται πάντοτε καὶ ἐὰν τὴν αὐτὴν ἐπιμέλειαν κατέβαλε καὶ ἐπὶ τῶν προικῶν πραγμάτων, διότι διὰ τὸ μέγα πταῖσμα ἐνέχεται ὁ ἀνὴρ ἀπολύτως καὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει· ὁ ἰσχυρισμὸς λοιπὸν τοῦ ἀνδρὸς, ὅστις ὡς πρὸς τὰ προικῶν πρᾶγματα ὑπέπεσεν εἰς μέγα τι σφάλμα, ὅτι εἰς τὸ αὐτὸ μέγα σφάλμα συνειθίζει νὰ ὑποπίπτῃ καὶ ἐν ταῖς ἰδίαις ὑποθέσεσιν δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψε'. Πρβλ. τὸν ἀνωτέρω ἀναπτυχθέντα νόμον 24 § 5 D. sol. matr. (24.3), Βασ. (28.8) κδ'.

Καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ παροχὴ κατέστη ἀδύνατος ὡς ἐκ τῆς καταστροφῆς ἢ χειρο-

τερεύσεως τῶν λέγων προικὸς δοθέντων μὴ ἀντικαταστα-
τῶν πραγμάτων.

§ 105.

Τί ἰσχύει ὥρως ἐὰν ὁ ἀνὴρ δὲν δύνηται ν' ἀποκατα-
στήσῃ τὰ ὡς προῖκα ληφθέντα πράγματα, διότι ἐξε-
ποίησεν αὐτά. Τί ἰσχύει ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ;

Ἐὰν προικῶν τι μὴ ἀντικαταστατὸν πρᾶγμα δὲν δύ-
νηται ν' ἀποκατασταῖ ἢ, διότι ἐξεποίησεν αὐτὸ ὁ σύζυγος,
τότε ἐν προικὶ μὲν ἐξακολουθεῖ νὰ ᾔῃ αὐτὸ τοῦτο τὸ
πρᾶγμα, καίτοι ἐκποιγηθὲν, εὐχ ἤττον ὁ ἀνὴρ ὑποχρεοῦται
ἀντὶ τῆς ἀδυνατοῦ δι' αὐτὸν παροχῆς νὰ παράτῃ τὸ δια-
φέρον (*id quod interest*). — Τοῦτο ἰσχύει κατὰ πρῶτον
λόγον ἐπὶ ἐκποιήσεως προικῶν ἀκινήτων· ἂν δηλ. ὁ ἀνὴρ
ἐξεποίησεν προικῶν μὴ διχτετιμημένον ἀκίνητον, τότε ἢ
ἐκποιήσῃς αὕτη, προϋποτιθεμένου ὅτι ἢ προῖξ θέλει ἀπο-
κατασταθῇ μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου εἰς τὴν γυναῖκα ἢ
εἰς τοὺς κληρονόμους αὐτῆς καὶ οὐχὶ εἰς ἄλλον τινά, εἶναι
ἄκυρος—*venditio non valet*. L. 42 D. de usurp.(41.3).
Βασ. (50.3) μ'. —, διότι ὡς γνωστόν, ὁ ἀνὴρ εἶνε μὲν
κύριος καὶ τῶν προικῶν ἀκινήτων, ἀλλ' ἢ κυριότης αὐ-
τοῦ ὡς πρὸς τὴν ἐκποίησιν, ἐν τῇ εὐρείᾳ τῆς λέξεως ση-
μασίᾳ, εἶναι ἀπὸ τῆς ἐπαχῆς τῆς συστάσεως (ἐπομένως καὶ
πρὸ τῆς συνάψεως τοῦ γάμου, ἐὰν ἢ σύστασις τῆς προικὸς
ἐγένετο πρότερον) μέχρι τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς προι-
κὸς (συνεπῶς καὶ μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου) περιορι-
σμένη· ἔνεκα τούτου ἢ μὲν γυνὴ καὶ οἱ κληρονόμοι αὐτῆς
μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου, ὁ δὲ σύζυγος διαρκούντος αὐ-
τοῦ δύνανται νὰ ἐπικαλεσθῶσιν ὑπὲρ ἐκείτων τὴν ἀκυρό-
τητα τῆς ἐκποιήσεως διεκδικούντες τὸ ἀκύρως ἐκποιγηθὲν
προικῶν ἀκίνητον· ἀλλὰ περὶ τῆς ἀκυρότητος ταύτης
καὶ τῶν συνεπειῶν αὐτῆς δὲν πρόκειται ἐνταῦθα, ἀλλὰ μό-
νον περὶ τῆς ὑποχρεώσεως, ἣν ἔχει ὁ ἀνὴρ ἀπέναντι τῆς

γυναικὸς πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν ληφθέντων λόγῳ προικὸς ἀκινήτων, λυθέντος τοῦ γάμου. Ἡ δὲ ὑποχρέωσις τοῦ συζύγου ὑπάρχει ἐν ἡ περιπτώσει ὁ ἀνὴρ ἐξεποίησεν ἀκίνητον καὶ διὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ τὸ ἀποκαταστήσῃ. Arg. L. 17 D. de fund. dot. (23.5), L. 42 D. de usurp. (41.3). — Ὅτι ὁμοῦς ἰσχύει ἐπὶ ἐκποιήσεως ἀκινήτων, ἰσχύει καὶ ἐπὶ ἐκποιήσεως κινητῶν (μὴ ἀντικταστατῶν). καὶ ἐπ' αὐτῶν ἐπομένως ὁ ἀνὴρ ἐνέχεται εἰς τὴν παροχὴν τοῦ διαφέροντος, ἂν ἐκποιήσας δὲν δύνηται ν' ἀποκαταστήσῃ αὐτό. Βεβαίως ἐπὶ κινητῶν ὁ ἀνὴρ οὐ μόνον εἶναι κύριος αὐτῶν, ἀλλὰ, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τ' ἀκίνητα, εἶναι καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐκποίησιν ἀπεριόριστος, ἔνεκα τοῦτο δύναται νὰ ἐκποιήσῃ καθόλου ἢ ἐν μέρει ἔγκυρως ταῦτα· ἀλλὰ καίτοι τοῦτο οὕτως ἔχοντος ὁ ἀνὴρ δὲν πρέπει νὰ ἐκποιήσῃ αὐτά, ἄλλως εὐθύνεται εἰς τὴν παροχὴν τοῦ διαφέροντος. Καὶ ὁ δηλῶν ὅτι θέλει ἐπὶ ἀναβλητικῇ αἵρέσει ἢ προθεσμίᾳ ἢ ἄνευ τοιούτου περιορισμοῦ νὰ μετατεθῇ εἰς τινὰ ἢ κυριότης πράγματός τινος ἀνήκοντος αὐτῷ, λόγῳ π. χ. ἀγοραπωλησίας, δωρεᾶς, κτλ., δύναται μὲν πρὸ τῆς παραδόσεως αὐτοῦ εἰς τὴν πρὸς ὃν ἐδήλωσε τὴν θέλησίν του περὶ μεταθέσεως τῆς κυριότητος νὰ μεταβιβάσῃ αὐτὴν εἰς τρίτον τινά. ἔὰν δὲ μεταβιβάσῃ αὐτὴν ἢ μεταβίβασις εἶναι ἔγκυρος, οὐχ ἥττον δὲ νὰ πρέπει νὰ μεταβιβάσῃ αὐτὴν εἰς τοῦτον, ἄλλως ἢ μεταβίβασις εἶναι μὲν ἔγκυρος, ἀλλ' ὁ μεταβιβάσας εὐθύνεται εἰς τὴν παροχὴν τοῦ διαφέροντος.¹ Ὅμοια ἔννομος σχέσις ὑπάρχει ἐπὶ προικῶν κινητῶν, ἅτινα δύναται μὲν ὁ σύζυγος ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ ἐκποιήσῃ. Ὅτι δὲ ἡ ἐκποίησις ἢ γενομένη ἐκ μέρους τοῦ ἀνδρὸς ἐπὶ τε κινητῶν καὶ ἀκινήτων προικῶν δὲν εἶναι ἀπέναντι τῆς συζύγου δεδικαιολογημένη ἐξάγεται κατ' ἀνάγκην ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ γυνὴ ἔχει ἐν προικὶ τὰ δοθέντα τῷ συζύγῳ λόγῳ προικὸς ὠρισμένα πράγματα καὶ ὅτι δὲν δύνα-

¹ Ὅμοια τις ἔννομος σχέσις ὑπάρχει ἐπὶ τῆς ῥωμαϊκῆς fiducia.

ται ὁ σύζυγος παρὰ τὴν γνώμην ἢ καὶ ἄνευ τῆς γνώμης αὐτῆς ν' ἀλλοιώσῃ τὸ περιεχόμενον τῆς προικὸς, ἀντικαθιστῶν διὰ μονομεροῦς δηλώσεως τῆς βουλήσεως αὐτοῦ ἀντὶ τῶν ληφθέντων παρ' αὐτοῦ πραγμάτων τὴν ἀξίαν αὐτῶν ἢ ἕτερα πρᾶγματα· ἄλλως τε ἡ ἀντικατάστασις αὕτη δύναται νὰ ᾔναι καὶ ἐπιβλαβὴς εἰς τὴν γυναῖκα, ἐὰν δὲ ᾔναι τοιαύτη, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς δεδικαιολογημένη. ἀφοῦ καὶ τῇ συγκαταθέσει τῆς γυναικὸς ἐὰν γίνῃ, εἶναι ἀπέναντι αὐτῆς ἄκυρος; Βεβλίσως ἐκποιηθέντος προικῶος τινὸς πρᾶγματος ὁ σύζυγος δὲν δύναται νομικῶς ἢ φυσικῶς ν' ἀποκαταστήσῃ αὐτό, ἅτε οὔσης τῆς παροχῆς αὐτοῦ ἀδυνάτου, ἔνεκα τούτου οὗτος ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἀποκαθιστῇ τὸ διαφέρον εἰς χρήματα· ἐν τούτοις ὡς ἐν προικὶ ἀντικείμενον ἐξακολουθεῖ νὰ ᾔναι αὐτὸ τοῦτο τὸ πρᾶγμα καίτοι ἐκποιηθὲν, διὸ ὡς πρὸς αὐτὸ ἐφαρμόζονται οἱ περὶ προικὸς νομικοὶ κανόνες: ὅθεν ὁ σύζυγος ἂν βραδύτερον ἀποκτήσῃ τὸ παρ' αὐτοῦ ἐκποιηθὲν πρᾶγμα δύναται ν' ἀποκαταστήσῃ αὐτό, ἢ δὲ γυνὴ δὲν δικαιεῖται νὰ ζητήσῃ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ· ὡσαύτως ἂν τὸ πρᾶγμα καταστραφῇ ἄνευ πταίσματος τοῦ συζύγου ἀπαλλάσσεται οὗτος τῆς ὑποχρεώσεως πρὸς ἐπιστροφὴν αὐτοῦ. Τὸ ἐναντίον ὁμῶς ἔδει νὰ εἴπωμεν ἐὰν ᾔναι ἀληθὲς ὅτι μετὰ τὴν ἐκποίησιν ἐν προικὶ εἶναι τὸ ἀντικείμενον τὸ διὰ τοῦ προικῶος κτηθὲν: ἅπαντα τὰ προσαυξήματα, καθόσον δὲν ὑπάγονται ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῶν καρπῶν, πρέπει ν' ἀποδοθῶσιν εἰς τὴν γυναῖκα· ὡσαύτως ἔνεκα τοῦ αὐτοῦ λόγου ἂν παραδεχθῶμεν ὡς ὀρθὴν τὴν γνώμην ὅτι κατὰ τὸ Ἰουστινιάνειον Δίκαιον ἡ γυνὴ δύναται νὰ διεκδικήσῃ τὰ προικῶα καὶ ἂν ταῦτα δὲν εὑρηγῇ ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ ἀνδρὸς ἐν τῷ χρόνῳ τῆς λύσεως τοῦ γάμου, ἢ σύζυγος δύναται νὰ διεκδικήσῃ καὶ τὰ ἐκποιηθέντα ἐγκύρως παρὰ τοῦ ἀνδρὸς ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως αὐτῆς προικῶα κινητὰ, διότι καὶ μετὰ τὴν ἐκποίησιν δὲν ἀποβάλλουσι τὴν ιδιότητα αὐτῶν.¹

¹ Ὅτι δὲ ἡ γυνὴ ἐὰν ὁ ἀνὴρ ἐξεποίησε καὶ παρέδωκε προικῶα

“Ο,τι ἰσχύει ἐπὶ ἐκποιήσεως τῶν μὴ ἀντικαταστα-
τῶν, κινητῶν πραγμάτων ἰσχύει καὶ ἐπὶ τῶν ἀκινήτων
ῶν ἢ ἐκποιήσις ἐξαιρετικῶς δὲν εἶναι νομικῶς ἀπηγο-
ρευμένη τῷ ἀνδρὶ καὶ ἔνεκα τούτου αὐτὸς δύναται ἐγ-
κύρως νὰ ἐκποιήσῃ αὐτά· καὶ ἐπ’ αὐτῶν ἐπομένως ὁ
σύζυγος εὐθύνεται εἰς τὸ διαφέρειν ἐὰν ἐξεποίησεν αὐτὰ
δι’ ὃν λόγον εἴπομεν ἀνωτέρω ἐπὶ κινητῶν: ἐκ τοῦ ὅτι ὁ
ἀνὴρ ἔχει ἐξουσίαν νὰ ἐκποιήσῃ ἐξαιρετικῶς τὰ ἀκίνητα,
δὲν ἔπεται κατ’ ἀνάγκην ὅτι ἔχει καὶ ἀπέναντι τοῦ δι-
καιουμένου εἰς ἀνάληψιν τῆς προικὸς τὴν ἐξουσίαν νὰ ἐκ-
ποιήσῃ ταῦτα, ἀλλοιῶν οὕτω τὸ περιεχόμενον τῆς προι-
κός· καὶ ἐπὶ κινητῶν δύναται νὰ ἐκποιήσῃ, ἀλλ’ ἀπέναντι
τῆς γυναικὸς ἢ ἐκποιήσις, ἢ γενομένη ἐκ μέρους αὐτοῦ,
εἶναι ἀδικαιολόγητος. Πρβλ. περὶ τούτων P a s c a l αὐτ.
σελ. 16, S i n c h o l l e αὐτ. σελ. 38 ἐπ. σελ. 50.

Ὡς πρὸς ταῦτα παρατηρητέον εἰδικώτερον τὰ ἑξῆς:

α) Βεβαίως ἐν πρὸ τῆς μονομεροῦς ἐκποιήσεως ἐκ
μέρους τοῦ ἀνδρὸς συνομολογῇ μετὰ αὐτοῦ καὶ τῆς
συζύγου ὅτι ἡ ἀξία προικῶν τινος πράγματος πρέπει νὰ
ῆναι ἐν προικὶ καὶ οὐχὶ αὐτὸ τὸ δοθὲν ἀρχικῶς λόγῳ προικὸς
πρᾶγμα, τότε καὶ ἂν ἐκποιήθῃ βραδύτερον ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς
τὸ πρᾶγμα τοῦτο, ἡ ἀξία αὐτοῦ εἶναι ἐν προικὶ ἀπὸ τῆς
ἐποχῆς τῆς καταρτίσεως τῆς τοιαύτης συμβάσεως, καὶ
ἐν ἡ περιπτώσει ἢ ἐκποιήσις ἐγένετο βραδύτερον ἄνευ ἢ
καὶ παρὰ τὴν θέλησιν τῆς γυναικός· ἀλλὰ τοῦτο ἰσχύει
οὐχὶ διότι ὁ ἀνὴρ ἔχει ἀπέναντι τῆς γυναικὸς ἐξουσίαν νὰ
ἐκποιήσῃ μονομερῶς τὰ προικῶν, ἀλλὰ διότι κατὰ τοὺς
περὶ ἐναλλαγῆς τῆς προικὸς ἰσχύοντας κανόνας τὸ ἐκποι-
ηθὲν παρὰ τοῦ ἀνδρὸς πρᾶγμα συνεπεία τῆς συμφωνίας

ἀκίνητα μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου ἔχει διεκδικητικὴν ἀγωγὴν
κατὰ παντὸς τρίτου κατόχου αὐτῶν, εἴνε ἀληθὲς καὶ κατὰ τὴν
ἀντίθετον ὁξάν, καθ’ ἣν ἡ διεκδικητικὴ ἀγωγὴ τῆς γυναικὸς
ἐπιτρέπεται μόνον ἐὰν τὰ προικῶν εὕρηνται ἐν τῇ περιουσίᾳ τοῦ
ἀνδρὸς κατὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου, διότι ἀκύρου οὐσίας τῆς ἐκ-
ποιήσεως εὕρηνται ταῦτα νομικῶς ἐν τῇ περιουσίᾳ αὐτοῦ.

αὐτῶν ἀπώλεσε τὴν ιδιότητα τῆς προικὸς, ἣν εἶχε πρότερον. Ἐνεκα δὲ τοῦ λόγου τούτου ἡ ἀξία τῶν προικῶν ἀποτελεῖ καθόλου ἢ ἐν μέρει τὴν προίκα, καὶ ἐν ἣ περιπτώσει τὸ πρᾶγμα τοῦτο εἶναι ἀκίνητον· καὶ ἐπ' αὐτοῦ διὰ τῆς προηγουμένης συμφωνίας τῶν μερῶν, ὅτι ἡ ἀξία αὐτοῦ πρέπει νὰ ᾔηται ἐν προικί, τὸ προικῶν πρᾶγμα ἀπώλεσε τὴν ιδιότητά του καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἐκποίησις αὐτοῦ οὐ μόνον εἶναι δεδικαιολογημένη ἀπέναντι τῆς γυναικὸς ἀλλὰ καὶ ἀπέναντι τοῦ τρίτου, πρὸς ὃν ἐγένετο αὕτη εἶναι ἔγκυρος.

β) Τὸ αὐτὸ πρέπει νὰ εἴπωμεν ἂν ὁ ἀνὴρ ἐκποιήσῃ μὲν προικῶν τι πρᾶγμα ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῆς γυναικὸς, βραδύτερον δὲ συμφωνήσῃ μετ' αὐτῆς ὅπως ἡ ἀξία τοῦ ἐκποιηθέντος προικῶν ἢ ἐν προικί· ἐπίσης καὶ ἐνταῦθα ἡ ἀξία τοῦ ἐκποιηθέντος ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενον τῆς προικὸς εἴτε κινήτην εἴτε ἀκίνητον εἶναι τοῦτο. Τοῦτο ὅμως ἰσχύει καὶ ἐνταῦθα δυνάμει τῆς συμβάσεως τῶν μερῶν, δι' ἧς ἀλλοιούται ἡ προίξ, καὶ ἰσχύει οὐχὶ ἀπὸ τῆς ἐκποιήσεως, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς καταρτίσεως τῆς συμβάσεως.

γ) Ἀλλ' ὅπως ἀντὶ τοῦ ἐκποιηθέντος πράγματος ἢ ἐν προικί ἢ ἀξία αὐτοῦ, δὲν εἶναι ἀνάγκη, ὅπως συναφθῇ μετὰ τῶν συζύγων ῥητῇ σύμβαισι περὶ ἐναλλαγῆς τῆς προικὸς, διότι αὕτη δύναται νὰ συναφθῇ καὶ σιωπηρῶς. Τριαύτη, δὲ σιωπηρὰ σύμβαισι δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἐὰν ἡ γυνὴ ἔδωκεν εἰς τὸν σύζυγον τὴν συγκατάθεσιν αὐτῆς πρὸς ἐκποίησιν τοῦ πράγματος· ἐκ τῆς συγκαταθέσεως ταύτης δύναται νὰ συναχθῇ ὅτι οἱ σύζυγοι ἤθελον ὅπως ἐπέλθῃ ἐναλλαγή τῆς προικὸς. Πρβλ. L. 32 p. D. de pact. dotal. (23.4). L. 32 D. de J. D. (23.3). Πρβλ. S i n t e n i s αὐτ. III σελ. 53. — Ἀλλὰ τὸ ἐκ τῆς συγκαταθέσεως τῆς γυναικὸς πρὸς ἐκποίησιν συμπέρασμα δὲν εἶναι ἀναγκαῖον, διότι εἶναι ἐπίσης δυνατόν ἡ γυνὴ καίτοι δοῦσα τὴν συναίνεσιν αὐτῆς εἰς τὸν ἄνδρα, νὰ μὴ θέλῃ ὅπως ἡ προίξ αὐτῆς μετατραπῇ ἀντὶ τοῦ ἐκποιηθέντος

πράγματος εἰς τὴν ἀξίαν αὐτοῦ, ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἀπὸ ἀδιξιμότητος προικὸς εἰς διατετιμημένην. Πότε δὲ ἡ συναίνεσις τῆς γυναικὸς δίδεται ἐπὶ σκοπῷ ἐναλλαγῆς καὶ πότε οὐ, τοῦτο εἶναι ζήτημα ἑρμηνείας τῆς θελήσεως τῶν μερῶν, ἀφιέμενον εἰς τὴν κρίσιν τοῦ δικαστοῦ. Ἐὰν ἐκ τῆς συγκαταθέσεως τῆς γυναικὸς συνάγῃται σκοπὸς ἐναλλαγῆς, τότε ἀνεξαρτήτως τοῦ ὅτι ἐπὶ ἀκινήτων ἢ ἐκποιήσεσι εἶναι ἔγκυρος, ἢ ἀξία, ἣν εἶχε τὸ πρᾶγμα ἐν τῷ χρόνῳ τῆς ἐκποιήσεως εἶναι τοῦ λοιποῦ ἐν προικί καὶ ταύτην ὀφείλει ὁ σύζυγος ν' ἀποδώσῃ λυθέντος τοῦ γάμου μετὰ τῶν πρὸ τῆς ἐκποιήσεως προσαυξημάτων (ἐξαιρέσει πάλιν τῶν καρπῶν)· ἐν τῇ ἐναντίᾳ ὁμῶς περιπτώσει τὸ ἐκποιηθὲν ἐξακολουθεῖ ὄν ἐν προικί, διότι ἡ ἀνταλλαγή τῆς προικὸς δύναται νὰ γίνῃ διὰ συμβάσεως τῶν μερῶν καταρτισθείσης ῥητῶς ἢ σιωπηρῶς ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ, καὶ οὐχὶ ἀπλῶς διότι ἡ γυνὴ συνήνεσεν εἰς τὴν ἐκποίησιν, ἔνεκα δὲ τούτου ὁ κίνδυνος καὶ αἱ ὠφελείαι τοῦ πράγματος ἐκτὸς τῶν καρπῶν, ἀφορῶσι τὴν γυναικί, ἐπὶ μόνῃ τῇ διαφορᾷ ὅτι ἐὰν τὸ ἐκποιηθὲν πρᾶγμα καταστραφῇ ἐκ τύχης ὁ ἀνὴρ ἐνέχεται μόνον καθόσον κατέστη καὶ εἶναι ἔτι πλουσιώτερος διὰ τοῦ ληφθέντος τιμήματος, ἄλλως ἢ θελὲν οὗτος ὠφελιθῇ ἐξ ἀλλοτρίας περιουσίας ἄνευ δεδικαιολογημένης αἰτίας. Ἀφ' ἑτέρου ὁμῶς ἐπειδὴ ἡ συναινέσει τῆς γυναικὸς γενομένη ἐκποιήσεσι δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀδικαιολόγητος ἀπέναντι αὐτῆς, διὰ τοῦτο ὁ σύζυγος δύναται, ἐὰν θέλῃ, ν' ἀποκαταστήσῃ ἀντὶ τοῦ ἐκποιηθέντος ἀντικειμένου τὴν ἀξίαν, ἣν εἶχεν ἐν τῷ χρόνῳ τῆς ἐκποιήσεως καὶ ν' ἀπαλλαχθῇ οὕτω τῆς ὑποχρεώσεως πρὸς ἀπόδοσιν τοῦ πράγματος καὶ σχετικῶς τοῦ διαφέροντος. Νομίζομεν δὲ ὅτι εἶναι ὀρθότερον νὰ δεχθῶμεν ὅτι τοῦτο ἰσχύει οὐ μόνον ἐπὶ τῆς ἐκποιήσεως προικῶν κινητῶν ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς τῶν ἀκινήτων κατὰ τὸ κλασικὸν Ῥωμαϊκὸν δίκαιον, ἐνῷ κατὰ τὸ Ἰουστινιανεῖον δίκαιον δέον νὰ διακρίνωμεν τὰ κινητὰ τῶν ἀκινήτων· ἐπὶ μὲν κινητῶν ἰσχύει ὅ,τι καὶ πρότερον, ἐπὶ ἀκινή-

των ὁμῶς ὁ ἀνὴρ ἐνέχεται εἰς τὸ νὰ παράσχη τὸ διαφέρον (id quod interest), διότι κατ' αὐτὸ ἡ συγκατάθεσις τῆς γυναικὸς ἐπὶ ἐκποιήσεως ἀκινήτων εἶναι ἄνευ νομικοῦ ἀποτελέσματος, θεωρεῖται ὡς μὴ γενομένη. Τὸ αὐτὸ δέον νὰ δεχθῶμεν. δηλ. ὅτι ὁ ἀνὴρ εὐθύνεται εἰς τὸ διαφέρειν, καὶ ἂν συνφθῇ μὲν ῥητῶς ἢ σιωπηρῶς σύμβαις μεταξὺ τῶν συζύγων περὶ μετατροπῆς προικῶν τινος πράγματος, ὅπερ ἐξεποίησεν ἢ μέλλει νὰ ἐκποιήσῃ ὁ ἀνὴρ, εἰς τὴν ἀξίαν αὐτοῦ, οὐχ ἥττον ἢ μετατροπῇ αὕτη εἶναι ἐπιβλαβὴς τῇ γυναικὶ ἐν τῷ χρόνῳ τῆς καταρτίσεως τῆς συμβάσεως, διότι, ὡς γνωστόν, ἡ τῆς ἐναλλαγῆς σύμβαις εἶναι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἄκυρος, θεωρουμένη ὡς γεγονὴς νομικῶς ἀνύπαρκτον.

Ὅτι δὲ ἡ ἐκποίησης, ἡ γενομένη μονομερῶς ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς ὡς πρὸς τὰ προικῶν μὴ ἀντικαταστατὰ εἶναι ἀδικιολόγητος ἀπέναντι τῆς γυναικὸς μαρτυρεῖται σαφῶς:

1. Ἐκ τοῦ νόμου 50 D. sol. matr. (24.3), ἐνθα ὁ Σκαμβέλας λέγει: «Aestimatis rebus in dotem datis pactum intercessit, ut, ex quacumque causa dos reddi deberet, ipsae res restituerentur habita ratione augmenti et diminutionis viri boni arbitrato quae vero non extarent ab initio aestimatio earum: Quaesitum est, cum res quaedam quas maritus vendiderat extarent, an secundum pactum et haec ad mulierem pertinerent. Respondi res quae exstant, si neque volente neque ratum habente muliere venissent, perinde reddendas, atque si nulla aestimatio intervenisset.»¹

Κατὰ τὸν νόμον τοῦτον ἐπὶ διατετιμημένῳ πραγμάτῳ, ἐν πρὶνι δρθέντων, ἐπὶ τῇ συμφωνίᾳ «τὰ διατετιμημένα

¹ Βλ. (24.8) μὲν: «Συνεφρονήθη, τὰ διατετιμημένα τῆς προικὸς ἀποδοθῆναι, λόγῳ γινόμενου τῆς αὐξήσεως καὶ τῆς μείωσως αὐτῶν· τῶν δὲ μὴ φαινόμενων διδοθῆναι τὴν ἀποτίμησιν. Ἦσαν τινὰ πέπρακται ὁ ἀνὴρ παρὰ γνώμην γυναικὸς, καὶ οὔτε ἀπεδέξατο τὴν πρᾶσιν, καὶ φείνονται, χρεωστεῖ αὐτὰ ὁ ἀνὴρ παρὰ σκεῖν, ὥσπερ μὴ διετιμηθῆσαν».

αὐτὰ ἀναδοθῆναι, εἰ δὲ μὴ σώζονται τὴν διατίμησιν αὐτῶν» ἀπεκρίνατο ὁ νομοδιδάσκαλος Σκαιβόλας ἐπὶ τοῦ ζητήματος, ἐὰν πράγματά τινα σώζονται μὲν, ἀλλ' ἐπωλήθησαν ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς ἄνευ τῆς συναινέσεως τῆς γυναικὸς, ὅτι «χρεωστεῖ αὐτὰ ὁ ἀνὴρ παρὰσχεῖν ὡς ἀνεῖ μὴ διετιμήθησαν». Ἐκ τοῦ νόμου τούτου συνάγεται σαφῶς ὅτι ὁ ἀνὴρ διαρκουῖντος τοῦ γάμου δὲν πρέπει νὰ πωλήσῃ καὶ ἐν γένει νὰ ἐκποιήσῃ τὰ προικῶν πράγματα ἄνευ τῆς συναινέσεως τῆς γυναικὸς· τοῦτο δὲ ἰσχύει οὐ μόνον ἐπὶ ἀκινήτων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ κινητῶν (μὴ ἀντικαταστικτῶν), καθότι ὁ νόμος ἀποφαίνεται γενικῶς οὐδεμίαν διάκρισιν ποιούμενος. Ἐὰν δὲ ἐκποιήσῃ, ἢ ἐκποιήσῃς ἀνεξαρτήτως τοῦ ὅτι αὕτη εἶναι ἐπὶ μὲν κινητῶν ἔγκυρος, ἐπὶ δὲ ἀκινήτων ἄκυρος, ἀπέναντι τοῦ ἔχοντος δικαίωμα νὰ ζητήσῃ τὴν ἐπιστροφὴν τῆς προικὸς δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν· ὁ ἀνὴρ ἐπομένως καὶ μετὰ τὴν ἐκποίησιν, χρεωστεῖ τὰ ἐκποιηθέντα. Ἐπειδὴ δὲ ἡ παροχὴ αὐτῶν, καθὸ πραθέντων, εἶναι ἀδύνατος, ὑποχρεοῦται νὰ παράσχῃ τὸ διάφορον, ὅπερ δύνата· νὰ ᾗναι διάφορον τῆς ἀξίας, ἣν εἶχον τὰ ἐκποιηθέντα ἐν τῷ χρόνῳ τῆς ἐκποιήσεως.

Ἰσως εἴπη τις, ὅτι ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἐνέχεται ὁ σύζυγος δι' αὐτὰ τὰ ἐκποιηθέντα πράγματα καὶ οὐχὶ διὰ τὴν ὑπὸ τῶν μερῶν ὁρισθεῖσαν ἀποτίμησιν αὐτῶν, διότι τοιαύτη ἦτο ἡ θέλησις τῶν μερῶν, ἅτινα συνεφώνησαν ν' ἀποδοθῇ ἢ διατίμησις μόνον, ἐὰν τὰ διατετιμημένα πράγματα δὲν ὑπάρχωσιν, εὐχὶ ὅμως καὶ ἂν ταῦτα, καίτοι πραθέντα ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς, ὑπάρχωσιν· ἀνεξαρτήτως ὅμως τοιούτου παρεπομένου συμφώνου μεταξὺ τῶν μερῶν, πρέπει νὰ εἰπώμεν, ὅτι ἐπιτρέπεται τῷ συζύγῳ ἀπέναντι τοῦ ἔχοντος τὸ δικαίωμα ν' ἀπαιτήσῃ τὴν ἐπιστροφὴν τῆς προικὸς, τοῦλάχιστον ὡς πρὸς τὰ κινητὰ ἢ ἐκποιήσις. Ἀλλ' ἡ σκέψις αὕτη δὲν εἶναι ὀρθή, διότι ὁ νομοδιδάσκαλος ἀποφαίνεται, ὅτι ὁ ἀνὴρ χρεωστεῖ καὶ μετὰ τὴν ἐκποίησιν τῶν προικῶν πραγμάτων αὐτὰ ταῦτα καὶ οὐχὶ τὴν ὁρισθεῖσαν διατίμησιν αὐτῶν, οὐχὶ λόγῳ τοῦ παρεπομένου συμφώνου, ἀλλ' ἀνε-

ξαρτήτως αὐτοῦ· ἄλλως ὁ νομοδιδάσκαλος, δὲν ἤθελεν εἶπει, ὅτι «χρεωστεῖ αὐτὰ (τὰ διατετιμημένα) ὁ ἀνὴρ, ὡς αὖτε μὴ διετιμήθησαν». Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι ἡ λύσις τοῦ ἐν τῷ ἀνωτέρω χωρίῳ ἐμπεριεχομένου ζητήματος τῆς πράσεως τῶν προικῶν ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῆς συζύγου εἶναι σύμφωνος πρὸς τὸ μεταξὺ τῶν μερῶν καταρτισθὲν σύμφωνον περὶ ἀποδόσεως τῆς προικός, τὸ ἀναφερόμενον ἐν αὐτῷ, ἀλλ' αὕτη εἶναι ὀρθὴ καὶ ἄνευ τοιοῦτου συμφώνου, ἀφοῦ αὐτὸς ὁ νομικὸς πρὸς παραδοχὴν τῆς ἄνω γνώμης θεωρεῖ τὸ σύμφωνον ὡς μὴ καταρτισθὲν.

2. Ἐκ τοῦ νόμου 32 D. de J. D. (23.3): «*P o m p o n i u s l i b r o s e x t o d e c i m o a d S a b i n u m . S i e x l a p i d i c i n i s d o t a l i s f u n d i l a p i d e m v e l a r b o r e s , q u a e f r u c t u s n o n e s s e n t , s i v e s u p e r f i c i u m a e d i f i c i i d o t a l i s v o l u n t a t e m u l i e r i s v e n d i d e r i t , n u m m i e x e a v e n d i t i o n e r e c e p t i s u n t d o t i s*».¹

Περὶ τοῦ νόμου τούτου δεόν νὰ παρατηρήσωμεν τὰ ἐπόμενα:

α') Καίτοι ἐν αὐτῷ ὁ Πομπώνιος δὲν λέγει ῥητῶς, ὡς ἐν τῷ ἀνωτέρω χωρίῳ ὁ Σκαιβόλας, ὅτι ἐὰν ὁ ἀνὴρ μονομερῶς πωλήσῃ καὶ ἐν γένει ἐκποιήσῃ προικῶν τι πρᾶγμα, τὸ πρᾶγμα τοῦτο εἶναι ἐν προικί καὶ ὅτι ὁ ἀνὴρ ἐνέχεται εἰς τὸ διαφέρειν, ἐὰν δὲν δυνήθῃ ἐν τῷ χρόνῳ τῆς λύσεως τοῦ γάμου ν' ἀποκαταστήσῃ αὐτό, οὐχ ἥττον οὐδεμία ἀμφιβολία δύναται νὰ ὑπάρξῃ περὶ τούτου· διότι λέγων ὁ νομικὸς, ὅτι τὰ τιμήματα γίνεται τῆς προικός, ἐὰν ὁ ἀνὴρ πωλήσῃ προικῶν τι πρᾶγμα γνώμῃ τῆς γυναικός, λέγει ἐπίσης σιωπηρῶς, ὅτι τὰ τιμήματα δὲν γίνονται τῆς προικός, ἐὰν ἡ πώλησις αὐτῶν γίνῃ ἄνευ τῆς γνώμης αὐτῆς. Ἐντεῦθεν ὁμῶς ἔπεται, ὅτι τὸ ἄνευ τῆς γνώμης τῆς γυναικός ἐκποιηθὲν, ἐξακολουθεῖ ὄν ἐν προικί καὶ μετὰ

¹ Βασ. (29.1) κη': «Ἐὰν ἀπὸ τοῦ προικιμαίου ἀγροῦ λίθους ἢ ἄκκρπα δένδρα, ἢ τὸ ὑπερῶν τοῦ προικιμαίου οἰκήματος γνώμῃ τῆς γυναικός ὁ ἀνὴρ πωλήσῃ, τὰ τιμήματά γίνονται τῆς προικός».

τὴν ἐκποίησιν αὐτοῦ καὶ ὅτι ὁ ἀνὴρ εὐθύνεται ἐν περιπτώσει μὴ ἀποκαταστάσεως αὐτοῦ εἰς τὸ διαφέρον.

β) Παρατηρητέον ὅμως ἀφ' ἑτέρου ἐπὶ τῶν γνώμῃ τῆς γυναικὸς πωληθέντων καὶ ἐν γένει ἐκποιηθέντων ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς προικῶν, ὅτι ἐπειδὴ ἐπὶ τῆς πωλήσεως αὐτῶν ὑπάρχει ὡς πρὸς αὐτὰ μετατροπὴ τῆς προικὸς ἀπὸ ἀδιατιμήτου εἰς διατετιμημένην, διὰ τοῦτο τὰ τιμήματα, ἅτινα ἔλαβεν ὁ ἀνὴρ δὲν γίνονται πάντοτε τῆς προικὸς, διότι, ὡς γνωστόν, πρὸς ἐναλλαγὴν τῆς προικὸς ἀπαιτεῖται σύμβασις μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς καταρτισθεῖσα ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ· ἡ συγκατάθεσις δὲ τῆς γυναικὸς πρὸς ἐκποίησιν δυνατὸν νὰ δοθῇ ἄνευ σκοποῦ ἐναλλαγῆς τῆς προικὸς αὐτῆς. Ὡστε ὅπως πράγματι τὰ τιμήματα γίνωσι προικῶα ἀνάγκη ἢ συναινέσις τῆς γυναικὸς νὰ γίνῃ ἐπὶ σκοπῷ ἐναλλαγῆς, ἄλλως τὸ ἐκποιηθὲν εἶναι ἐν προικί.—

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ ἄνω νόμος δὲν ποιεῖται διάκρισιν, οὐδόλως ὅμως διορίζομεν νὰ παραδεχθῶμεν τὸν περιορισμὸν τοῦτον, διότι πρῶτον ὁ νόμος οὗτος ἀδιακρίτως ἐφαρμοζόμενος ἤθελεν ἀντιφάσκει πρὸς τοὺς ἐπὶ ἐναλλαγῆς ἰσχύοντας κανόνας, μάλιστα δὲ ἐὰν ἡ συναινέσει τῆς γυναικὸς ἐπερχομένη ἀλλοίωσις τῆς προικὸς ᾗναι ἐπιβλαβὴς εἰς αὐτήν· κυρίως ὅμως πρέπει νὰ δεχθῶμεν τὴν ἀνωτέρω διάκρισιν διότι αὕτη συνάγεται ἐξ αὐτοῦ τοῦ νόμου, τοῦλάχιστον ἐν τῇ ἐννοίᾳ, ἣν ἔχει οὗτος κατὰ τὸ Ἰουστινιάνειον Δίκαιον, διότι κατ' αὐτὸν τὰ τιμήματα γίνονται τῆς προικὸς οὐ μόνον ἐὰν ὁ ἀνὴρ γνώμῃ τῆς γυναικὸς πωλήσῃ λίθους ἐξαχθέντας ἐκ τοῦ προικῶου ἀγροῦ ἢ δένδρα ἐκκοπέντα ἐξ αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπίσης ἐὰν πωλήσῃ τὸ ὑπερῶν τοῦ προικιμαίου οἰκήματος· ἀλλ' ἢ πώλησις ὑπερῶν, ἥτοι δικαιώματος ἐπιφανείας (superficiēs), εἶναι πώλησις ἀκινήτου καί, ὡς γνωστόν, κατὰ τὸ Ἰουστινιάνειον δίκαιον ἡ συγκατάθεσις τῆς γυναικὸς πρὸς πώλησιν καὶ ἐν γένει πρὸς ἐκποίησιν ἀκινήτου δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψεως, ἐὰν αὕτη δὲν γίνῃ ἐπὶ σκοπῷ ἐναλλαγῆς τῆς προικὸς. Ἐντεῦθεν ὅμως ἔπεται ὅτι λέγων ὁ νόμος ὅτι τὸ τί-

μημα τοῦ ὑπερώου γίνεται τῆς προικὸς προϋποτίθουιν ὅτι ἢ συγκατάθεσις τῆς γυναικὸς δίδεται ἐπὶ σκοπῷ ἐναλλαγῆς· ὅ,τι ὁμῶς ἰσχύει ἐπὶ πωλήσεως τοῦ ὑπερώου προικῶου οἰκήματος δέον νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἰσχύει καὶ ἐπὶ πωλήσεως τῶν ἄλλων προικῶν πραγμάτων, τῶν ἐν τῷ νόμῳ ἀναφερομένων, δηλ. τῶν λίθων τῶν ἐκ τοῦ προικῶου ἀγροῦ ἐξαχθέντων καὶ τῶν δένδρων τῶν ἐκκοπέντων ἐξ αὐτοῦ· καὶ ἐπ' αὐτῶν ἐπομένως πρέπει νὰ εἴπωμεν ὅτι τὰ τιμήματα αὐτῶν γίνονται τῆς προικὸς ἐπὶ τῇ προϋποθέσει ὅτι ἢ συγκατάθεσις τῆς γυναικὸς δίδεται ἐπὶ σκοπῷ ἐναλλαγῆς, καὶ τοῦτο διότι ὁ νόμος ἀποφαίνεται γενικῶς περὶ τῶν τριῶν τούτων εἰδῶν, οὐδεμίαν διάκρισιν ποιούμενος μεταξὺ αὐτῶν. Πρβλ. περὶ τούτων *B e r e n g e r* αὐτ. σελ. 28 σημ. 1, *P e l l a t* αὐτ. σελ. 137 ἐπ. — Ἐναλλαγὴν ἐπὶ τοῦ ὑπερώου δέχεται καὶ ὁ σχολιαστής: «...Διὰ τί οὖν ἐπεζήτει γνώμη τῆς γυναικὸς γενέσθαι τὴν πρᾶσιν ὁ νομικός; Ὑπόθου, ὅτι ἐπὶ συμφέροντι τῆς γυναικὸς περμου-τατζίων, τοῦτέστιν ἀνταλλαγὴ τοῦ σουπερφιτζίου εἰς χρήματα ἐγένετο...». Σχόλ. d. IV. 574.

γ) Ἐπὶ τέλους παρατηροῦμεν ὅτι τὸ ἐκ τῆς πωλήσεως τίμημα τῶν ἐκ τοῦ λατομίου λίθων ἢ τῶν δένδρων γίνεται μὲν τῆς προικὸς, ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἀληθὲς μόνον ἐπὶ τῇ προϋποθέσει ὅτι οἱ πωληθέντες λίθοι ἢ τὰ δένδρα δὲν ὑπάγονται ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῶν καρπῶν ἐν τῇ νομικῇ σημασίᾳ (ἢ ὑπάγονται μὲν εἰς ταύτην, συνωμολογήθη ὁμῶς ὅπως οὗτοι προσαυξάνωσι τῇ προικί), διότι ἄλλως ὁ ἀνὴρ ἀποκερδαίνει ὀριστικῶς τοὺς καρποὺς καὶ δὲν χρήζει τῆς συναιρέσεως τῆς γυναικὸς αὐτοῦ πρὸς ἐκποίησιν αὐτῶν· ἔνεκα δὲ τούτου καὶ ὁ Παμπώνιος ἀφοῦ προηγουμένως λέγει: *Si ex lapidicinis dotalis fundi lapidem vel arbores* προσθέτει *quae fructus non essent*.

3. Ἐκ τοῦ νόμου 32 pr. D. de pact. dot. (23.4). Βασ. (29.5) λ'.: «Ἀγρὸν διατετιμημένον ἐπιδοῦσα γυνὴ ἑκατὸν νομισμάτων ὕστερον συνεφώνησεν, ἵνα διαζυγίου γινομένου τούτου ἄξιός ὁ ἀγρὸς ἀποδοθῇ. Τοῦτον ὁ

άνήρ συναινούσης αὐτῆς διακοσίων νομισμάτων ἐπώλησεν. "Αδειαν ἔχει μετὰ τὸ διαζύγιον ὁ άνήρ, ἢ τὸν ἀγρόν, ἢ τὰ διακόσια νομίσματα παρασχεῖν. Εἰ δὲ μὴ κατὰ συναινέσειν τῆς γυναικὸς πέπρακε, πάντως τὸν ἀγρὸν χρεωστεῖ».

Καὶ διὰ τοῦ νόμου τούτου σαφῶς ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ άνήρ ἐνέχεται εἰς τὸ διαφέρον, ἐὰν δὲν δύνηται ν' ἀποκαταστήσῃ προικῶν τι, διότι ἐξεποίησεν αὐτὸ ἄνευ συναινέσεως τῆς γυναικὸς, καθότι ῥητῶς ἐν αὐτῷ λέγεται: «Εἰ δὲ μὴ κατὰ συναινέσειν τῆς γυναικὸς πέπρακε, π ά ν τ ω ς τ ὸ ν ἀ γ ρ ὸ ν χ ρ ε ω σ τ ε ῖ». — Δι' αὐτοῦ ὁμῶς ἀποδεικνύεται, φρονοῦμεν, ἐπίσης ὅτι εἵπομεν ἀνωτέρω προκειμένου περὶ τῆς συναινέσεως τῆς γυναικὸς, δηλ. ὅτι τὰ τιμήματα τῶν συναινέσει τῆς γυναικὸς πρᾶθέντων προικῶν δὲν γίνονται π ά ν τ ο τ ε τῆς προικὸς. ἀλλοιουμένης οὕτως ὡς πρὸς τοῦτο αὐτῆς. ἀλλὰ μόνον ἐὰν ἡ συναινέσις αὐτῆς ἐδόθῃ ἐπὶ σκοπῷ ἐναλλαγῆς (permutatio). διότι ἄλλως ὁ νόμος ἤθελε διατάξῃ οὐχὶ ὅτι «ἄδειαν ἔχει ὁ άνήρ ἢ (τὸν πρᾶθέντα) ἀγρὸν ἢ τὰ διακόσια νομίσματα (τὰ ληφθέντα ὡς τίμημα) πρᾶσχειν», ἀλλὰ μόνον ὅτι ὀφείλει νὰ πράσῃ τὰ ληφθέντα νομίσματα, διότι ταῦτα μόνον ἤθελεν εἶναι τοῦ λοιποῦ ἐν προικὶ καὶ οὐχὶ ὁ πρᾶθεις ἀγρός. — Ἀλλ' ἐνταῦθα δὲν πρέπει πάλιν ἐν περιπτώσει καθ' ἣν δὲν σκοπεῖται διὰ τῆς συναινέσεως τῆς γυναικὸς ἐναλλαγή τῆς προικὸς νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ὁ άνήρ ἐνέχεται νὰ πράσῃ ἢ τὸ πρᾶθὲν ἀντικείμενον ἢ τὸ ληφθὲν τίμημα, δηλ. ἐξ ὑπαμοιβῆς, ἀλλὰ μόνον τὸ πρᾶθὲν πρᾶγμα μὲ μόνην τὴν διαφορὰν, ὅτι. ἐὰν θέλῃ, δύναται ἀντὶ τοῦ πράγματος τούτου, ὅπερ ὀφείλει, νὰ ὑποκαταστήσῃ τὸ ληφθὲν τίμημα, καίτοι μὴ ὀφείλων αὐτό, καὶ ν' ἀπαλλάχθῃ οὕτω τῆς ὑποχρεώσεως αὐτοῦ ὡς πρὸς τὸ πρᾶγμα. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ὁ άνήρ ἔχει ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὴν καλ. facultas alternativa. Ἐνεκα δὲ τούτου δὲν ἐφαρμόζονται οἱ ἐπὶ τῶν ἐξ ὑπαμοιβῆς ἐνοχῶν ἰσχύοντες κανόνες, ἐπομένως καὶ ὁ κίνδυνος τοῦ πρᾶθέντος (μὴ ἀντικαταστικτοῦ) πράγματος ὁρᾷ τὴν γυναῖκα καὶ οὐχὶ τὸν ἄν-

δρα, καίτοι ἂν ἐτέρου ἂν τὸ πραθὲν ἀντικείμενον καταστραφῇ ἐκ τύχης ὁ ἀνὴρ ἐνέχεται καθ' ὅσον διὰ τοῦ ληφθέντος διὰ τῆς πράξεως τιμήματος εἶναι ἐν τῷ χρόνῳ τῆς λύσεως τοῦ γάμου πλουσιώτερος κατὰ τοὺς ἐπὶ τῶν ἄνευ αἰτίας ἀπαιτήσεων (*condict. sine causa*) ἰσχύοντας κανόνας.

Παρατηρητέον πρὸς τούτοις, ὅτι ὁ νόμος οὗτος δὲν ἀντίκειται πρὸς τὴν ἀνωτέρω γνώμην, ὅτι ἐπὶ ἐκποίησεως ἀκινήτων ὁ ἀνὴρ ἐνέχεται ἀπολύτως εἰς τὴν παροχὴν τοῦ διαφέροντος καὶ ἂν ἢ γυνὴ συγκατατεθῇ εἰς τὴν ἐκποίησιν ἄνευ σκοποῦ ἐναλλαγῆς τῆς προικὸς, διότι ὁ ἐν τῷ νόμῳ ἀναφερόμενος ἄγρὸς, ὁ ἐν ἀρχῇ τῆς συστάσεως τῆς προικὸς διατετιμημένος, βραδύτερον δὲ διὰ συμφωνίας εἰς ἀδιατίμητον μετατραπεί, εἶναι μὲν ἐν προικί, διὰ συμβάσεως ὅμως συνωμολογήθη μεταξὺ τῶν συζύγων, ὅπως μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου ἐπιστραφῇ οὐχὶ αὐτὸς οὗτος ὁ ἄγρὸς (*in specie*), ἀλλ' ἄγρὸς τῆς ὀρισθείσης ὑπ' αὐτῶν διατιμήσεως (*in genere*). δυνάμει ὅμως τῆς διατιμήσεως ταύτης, ὁ ἐν προικί ἄγρὸς, καίτοι οὗτος ἀνεξαρτήτως τῆς συμβάσεως τῶν συζύγων ἀποτελεῖ πρᾶγμα μὴ ἀντικαταστατόν, δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀντικαταστατόν πρᾶγμα, καὶ συνεπῶς ἐφαρμόζονται ὡς πρὸς τὸν κίνδυνον καὶ τὰς ὀφελείας τοῦ πράγματος οἱ ἐπὶ ἀντικαταστατῶν πραγμάτων κρατοῦντες κανόνες. Τούτου ὅμως τεθέντος ἢ συναίνεσις τῆς γυναικὸς πρὸς ἐκποίησιν τοῦ ἄγρου δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς γενομένη ἄνευ νομικοῦ ἀποτελέσματος. Ὅτι δὲ ἡ τοιαύτη σύμβασις ἐλάβανε χώραν παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις, μαρτυρεῖται καὶ ἐν τοῖς νόμοις 18 D. de J. D. (23.3), L. 66 § 3 D. sol. matr. (24.3), Βασ. (29.1) ιδ', (28.8) ξγ'. — Ὁ Ἑλλήν σχολιαστὴς ἰσχυρίζεται ὅτι ἐπιτρέπεται ἡ ἐκποίησις τοῦ ἄγρου, ἢ συναινέσει τῆς γυναικὸς γενομένη, διότι ὁ ἄγρὸς εἶναι διατετιμημένος. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἀληθὲς ἐν τῷ χρόνῳ τῆς συστάσεως τῆς προικὸς, βραδύτερον ὅμως διὰ συμφώνου τῶν συζύγων κατέστη ἀδιατίμητος· ὅτι δὲ διὰ τοῦ αὐτοῦ συμφώνου συνεφωνήθη πάλιν, ὅπως ἀποδοθῇ οὐχὶ ὁ ἄγρὸς κατ' εἶδος, ἀλλὰ κατὰ γένος, ἄγρὸς

τῆς ὀρισθείσης ἀποτιμήσεως, δὲν ἔπεται ὅτι οὗτος δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς διατετιμημένος λόγῳ πωλήσεως, διότι, καίτοι συνήφθη τοιοῦτον σύμφωνον, ἐν προικῇ εἶναι οὐχὶ ὡς ἐπὶ διατετιμημένων λόγῳ πωλήσεως τὸ ποσὸν τῆς ἀποτιμήσεως ἀλλὰ *res eiusdem generis tantidem aestimatae*. Ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ ἀνωτέρου λόγου, ὃν δέχεται ὁ σχολιαστὴς ὅπως ἐξηγήσῃ τὸ ὅτι ἐπιτρέπεται ἐκποίησης ἀκινήτου γενομένη συναινέσει τῆς γυναικὸς, οὗτος ἀναφέρει καὶ ἕτερον λόγον, δηλ. ὅτι τὸ ἐν τῷ νόμῳ ἀναφερόμενον σύμφωνον τῶν συζύγων συνήφθη μετὰ τὴν σύστασιν τῆς προικὸς. Ἀλλὰ καὶ ὁ λόγος οὗτος δὲν εἶναι ὀρθός, διότι δύναται καὶ ἀπ' ἀρχῆς τῆς συστάσεως νὰ συνομολογηθῇ, ὅπως μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου ἐπιστροφῇ οὐχὶ τὸ λόγῳ προικὸς διδόμενον, ὅπερ ἀποτιμᾶται εἰς χρήματα, κατ' εἶδος, ἀλλὰ πρᾶγμα τῆς ὀρισμένης ἀποτιμήσεως τοῦ αὐτοῦ γένους. Πρβλ. τὰ ἄνω σημειωθέντα χωρία.

4. Ἐκτὸς τοῦ ἀνωτέρου νόμου πρβλ. ἔτι L. 61, 64 pr. § 5 D. sol. matr. (24.3), L. 14 § 2 D. ad leg. Corn. de fals. (48.10), Bxσ. (28.8) ιη', ξα'. αὐτ., (60.41) ιδ', καθ' ἃς ἐστὶ ἀπελευθερώσεως προικιμαίου δούλου ἀκούσης τῆς γυναικὸς ἔπρεπεν ὁ ἀνὴρ ν' ἀποδώσῃ τὰς ὠφελείας, ἃς ἀπέκτησεν ὡς πατρὸν ἀμέσως, μετὰ δὲ τὴν λύσιν τοῦ γάμου καὶ πᾶν ὅ,τι ἀπέκτησε παρὰ τοῦ ἀπελευθέρου· τοῦνχεντὸν ἢ γυνὴ εἶχεν ἀξίωσιν ἐπὶ μόνων τῶν ὠφελειῶν, ἃς ἀπέκτησεν ὁ ἀνὴρ ὡς πατρὸν ἐὰν ἢ ἐκποίησης εἶχε γίνῃ ὑπ' αὐτοῦ ἐπ' ὀνόματι αὐτῆς.

§ 106.

Συμπληροῦντες τὰ περὶ ἀποδόσεως τῶν ἀντικαταστατῶν καὶ μὴ ἀντικαταστατῶν προικῶν πραγμάτων δεῖν νὰ πρκατηρήσωμεν γενικῶς ἐπ' αὐτῶν ἔτι τὰ ἑξῆς:

1) Ἡ ἀποκατάστασις ἐκ μέρους τοῦ ἀνδρὸς ἢ σχ. τῶν κληρονόμων αὐτοῦ χωρεῖ διὰ τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ πράγματος.

Τί ἰσχύει ὁμοίως, ἂν ὁ ἐπὶ σκοπῷ μεταβιβάσεως κυ-

ριότητος παραδοὺς τῷ ἀνδρὶ λόγῳ προικὸς πραγμά τι δὲν ἦτο κύριος τοῦτου καὶ ἔνεκα τούτου δὲν ἠδύνατο νὰ καταστήσῃ αὐτὸν κύριον;¹ Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ ἀνὴρ, λυθέντος τοῦ γάμου, ὑποχρεοῦται νὰ ἐπιστρέψῃ τὴν νομὴν τῶν ληφθέντων ὑπ' αὐτοῦ λόγῳ προικὸς πραγμάτων, διότι καὶ αὕτη ἔχει ἀξίαν περιουσίας. ἀποτελοῦσαν τὸ ἀντικείμενον τῆς προικὸς. Ἐπιστραφείσης δὲ τῆς νομῆς, δύναται ἡ γυνὴ νῦν, προϋποτιθεμένου ὅτι ὁ ἀνὴρ αὐτῆς εἶχε νομὴν πρὸς χρησικτησίαν καὶ αὕτη διατελεῖ ἐν καλῇ πίστει, ν' ἀποκτήσῃ τὴν κυριότητα τῶν πραγμάτων διὰ χρησικτησίας (*pro soluto*), δυναμένη νὰ ὑπολογίσῃ καὶ τὸν χρόνον τῆς νομῆς τοῦ συζύγου. Πρβλ. L. 13 § 6 D. de adquir. v. am. poss. (41.2), Βασ. (50 2) ιβ'. αὐτ.: «Ἀνὴρ λαβὼν προῖκα καὶ γυνὴ ἀναλαμβάνουσα, τοῖς ἀλλήλων χροῶνται χρόνοις».²

Ἐὰν ὁ ἀνὴρ ἀπέκτησε βραδύτερον διὰ χρησικτησίας τὴν κυριότητα τῶν πρὸς μετάθεσιν τῆς κυριότητος παραδοθέντων αὐτῷ λόγῳ προικὸς πραγμάτων, τῶν μὴ ἀνηκόντων εἰς τὸν παρὰδόντα αὐτὰ (τοῦθ' ὅπερ ἐπιτρέπεται, ἐπὶ τῇ προϋποθέσει ὅτι ὑπάρχουσι τὰ προσόντα τῆς χρησικτησίας), τότε ἡ ἀποκατάστασις γίνεται ἐπίσης διὰ τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ πράγματος. L. 1 pr D. pro dote (41.9), Βασ. (50 8) α', const. un. C. de usuc. pro dot (7.28), Βασ. (50.8) γ'. — Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι ἡ κυριότης τῶν πραγμάτων δὲν μετεβιβάσθη αὐτῷ λόγῳ προικὸς, οὐχ ἦττον, λυθέντος τοῦ γάμου, πρέπει νὰ ἐπιστρέψῃ αὐτὰ εἰς τὸν ἔχοντα δικαίωμα νὰ ζητήσῃ τὴν προῖκα, διότι

¹ Διότι, ὡς γνωστόν, κατὰ κανόνα οὐδεὶς δύναται νὰ μεταβιβάσῃ εἰς ἕτερον δικαίωμα, ὅπερ δὲν ἔχει.

² Πρβλ. L. 11 D. sol. matr. (24.3), Βασ. (28.8) ια'. "Ὁρα καὶ τὸ σχόλ. IV. 367 αὐτ.: «...καὶ οὐ μὴ λέγει αὐτῇ ὁ ἀνὴρ, ὅτι ἑλλότριόν ἐστι πρᾶγμα τὸ ζητούμενον παρὰ σοῦ, καὶ οὐδεμίαν μετουσίαν ἐπ' αὐτῷ ἔχεις· διὸ οὐδ' ὀφείλω τοῦτο δοῦναι πρὸς σέ». Πρβλ. L. 12 pr. de act. publ. (6.2), Βασ. (15.2) ιε', καὶ L. 6 § 1 D. de J. D. (23.3), Βασ. (29.1) ε', καὶ σχόλ. z. IV. 553.

ἐμμέσως ἐγένετο κύριος λόγῳ τῆς προικὸς· ἐὰν δὲν πρὸς δευτέρῳ αὐτῷ τὸ πρᾶγμα, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποκτήσῃ διὰ χρησικτησίας τὴν κυριότητα.

Ἔνεκα τοῦ αὐτοῦ λόγου, ἐὰν ἐδόθησιν τῷ ἀνδρὶ λόγῳ προικὸς χρήματα μὴ ἀνήκοντα εἰς τὸν πρᾶδόντα αὐτά, καὶ ὁ ἀνὴρ, ἐν καλῇ πίστει διατελῶν, ἀναμίξῃ μετὰ τῶν ἰδίων χρημάτων γενόμενος οὕτω κύριος, λυθέντος τοῦ γάμου δέον νὰ ἐπιστραφῶσι ταῦτα. Τὸ αὐτὸ χωρεῖ ἐὰν ὁ ἀνὴρ κατηγάγῃ καλῇ τῇ πίστει τὰ ἑτεροῦ χρήματα ἢ ἑτέρα ἀναλωτά, ἀντικαταστατὰ πράγματα, δοθέντα αὐτῷ λόγῳ προικὸς.— Ἐὰν ὅμως ὁ ἀνὴρ διετέλῃ ἐν κακῇ πίστει ἀναμίξας τὰ ληφθέντα χρήματα μετὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ χρημάτων ἢ ἀναλώσας αὐτὰ ἢ τὰ ἄλλα ἀναλωτὰ πράγματα, δὲν ἐνέχεσται, λυθέντος τοῦ γάμου, εἰς τὴν ἐπιστροφὴν ἑαυτοῦ ποσοῦ, διότι ἐνέχεσται ἀπέναντι τοῦ κυρίου τῶν πραγμάτων, καθότι, ὡς γνωστόν, ὁ ἐν γνώσει πρᾶντομος σφετερισμὸς πράγματός τινος, ἀδιαφόρως ἀν' οὗτος ἀναφέρηται εἰς ὁλόκληρον τὴν ἀξίαν, εἴτε εἰς τὴν νομὴν εἴτε εἰς τὴν χρῆσιν, εἴτε εἰς ἄλλο τι, ἀποτελεῖ κατὰ τὸ Ῥωμαϊκὸν Δίκαιον *furtum*· ἐπειδὴ λοιπὸν ἐνέχεσται ἀπέναντι τοῦ κυρίου τῶν ἀναμιχθέντων χρημάτων ἢ ἀναλωθέντων πραγμάτων, διὰ τοῦτο δὲν ἐνέχεσται ἀπέναντι τοῦ ἔχοντος δικαίωμα νὰ ζητήσῃ τὴν ἐπιστροφὴν τῆς προικὸς.

2. Ἐν τῇ ἀποκαταστάσει ὁ ἀνὴρ ὑποχρεοῦται νὰ παράσχωι *cautio de dolo malo et culpa*. Πρβλ. L. 25 § 1 D. sol. matr. (24.3): «*Maritum in reddenda dote de dolo malo et culpa cavere oportet..*». Βασ. (28.8) καὶ αὐτ. Ἐὰν δὲ ἄνευ πταίσματος αὐτοῦ δὲν δύναιτο ν' ἀποκαταστήσῃ ἀμέσως τὰ πράγματα, τότε παρέχων ἐγγύησιν ὅτι θὰ ἐπιζητήσῃ καὶ θὰ ἀποκαταστήσῃ αὐτὰ (*cautio de restituendo*) ἀπαλλάσσεται πάσης ἄλλης ὑποχρέωσης. Πρβλ. L. 25 § 3 h. t. (24.3), ἐνθα λέγεται τοῦτο ἐπὶ τῶν φυγάδων δούλων: «*Περὶ τῶν φυγάδων ὁ ἀνὴρ ἀσφαλίζεται, ὡς ἀνδρὸς ἀγαθοῦ δοκιμασία ἐπιζητεῖ καὶ ἀποκαθίστησιν αὐτούς*». Βασ. αὐτ.

§ 107.

III. Τὰ ἐπὶ ἀλλοτρίου πράγματος δικαιώματα (Jura in re aliena).

Αἱ πηγαὶ ἡμῶν, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ἐλέχθη, μόνον περὶ ἐπικαρπίας πραγματεύονται. Ἐν I. 78 D. de J. D. (23.3) ἐξετάζονται τὰ περὶ ταύτης ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις, καὶ δῆ:

A. Ἡ γυνὴ συνιστᾷ ἐπικαρπίαν ἐπὶ τοῦ ἰδίου αὐτῆς κτήματος.

Ἐὰν ὁ γάμος διαλυθῇ θανάτῳ τοῦ ἀνδρός, τότε οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γίνῃ περὶ ὑποχρεώσεως πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἐπικαρπίας, καθότι, ὡς γνωστόν, διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ἐπικαρπωτοῦ αὕτη ἀποσβέννυται αὐτοδικαίως καὶ ἐπέρχεται ipso jure consolidatio. Ἄν ὁμοῦς ὁ γάμος διαλυθῇ θανάτῳ τῆς γυναικὸς ἢ διὰ χωρισμοῦ, τότε ὁ ἀνὴρ ὑποχρεοῦται, ὅπως ἀποκαταστήσῃ αὐτὴν τῇ γυναικὶ ἢ τοῖς κληρονόμοις αὐτῆς, παραιτούμενος διὰ συμβάσεως τῆς ἐπικαρπίας. Ἡ τελευταία ὁμοῦς αὕτη περίπτωσις, καίτοι καθ' ἑαυτὴν ἀπλῆ, δυνατὸν νὰ λάβῃ τὰς ἐπομένας μορφάς:

α) Ὁ ἀνὴρ ἀπώλεσεν ἤδη δι' ἀχρησίας (per non usus) τὴν λόγῳ προικὸς συσταθεῖσαν αὐτῷ ἐπικαρπίαν. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ δέον νὰ διακρίνωμεν:

αα) Ἄν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀποσβέσεως ἡ γυνὴ ἢ σχ. οἱ κληρονόμοι αὐτῆς ἦσαν κύριοι τοῦ κτήματος, ἐφ' οὗ ἡ ἐπικαρπία. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ ἀνὴρ εἰς οὐδὲν ὑποχρεοῦται, καθότι τὸ ἀντικείμενον, ὃ θὰ ὑπεχρεοῦτο νὰ παράσχω, εὐρίσκεται ἤδη παρ' ἐκείνῳ, ὅστις θὰ ἠδύνατο νὰ τὸ ἀπαιτήσῃ. Ἀποσβεοθείσης τῆς ἐπικαρπίας περιῆλθεν αὕτη αὐτοδικαίως τῷ κυρίῳ τοῦ κτήματος, ὅστις ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶναι ἡ γυνὴ ἢ οἱ κληρονόμοι αὐτῆς, οὕτως ὥστε ἐνταῦθα δὲν ὑπάρχει κυρίως προίξ. Πρβλ. L. 78 § 2 cit.: «... καὶ ἐὰν ἀπολέσῃ αὐτὴν τῇ ἀχρησίᾳ, εἰ μὲν ὁ ἀγρὸς ἔμεινε παρὰ τῇ γυναικὶ, οὐδὲν ἔστιν ἐν προικί, οὔτε ἀπαιτεῖται ὁ ἀνὴρ· ἡ γὰρ χρῆσις εὐ-

ρίσκεται παρὰ τῇ γυναικί...» Ὅρα καὶ σχόλ. x. IV. 630 —633 ἐν τέλει τῆς σελ. 419 τοῦ τρίτου τόμου.

ββ) Ἄν ἡ γυνὴ ἢ οἱ κληρονόμοι αὐτῆς δὲν ᾔναι πλέον κύριοι τοῦ ἐφ' οὗ ἡ ἐπικαρπία κτήματος. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἡ ἐπισυμβᾶσα consolidatio οὐδεμίαν σημασίαν ἔχει ἀπέναντι τῆς γυναικὸς ἢ τῶν κληρονόμων αὐτῆς· οὗτοι δύνανται ν' ἀπαιτήσωσι παρ' αὐτοῦ ἀποζημίωσιν διὰ τὴν ἐπισυμβᾶσαν consolidatio, προϋποτιθεμένου ὅμως ὅτι ἡ ἐκ τῆς ἀχρησίας ἐπακολουθήσασα ἀπόσβεσις δὲν ὠφέλησεν καὶ τὴν γυναῖκα ἢ σχ. τοὺς κληρονόμους αὐτῆς, καθότι ἐνδεχόμενον αὕτη ν' ἀπήλλαξεν αὐτοὺς ὑποχρεώσεως, ἣν εἶχον ἀναλάβει ἀπέναντι τοῦ νῦν κυρίου. L. 78 § 2 D. cit.

β) Ὑφίσταται μὲν ἔτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς διαλύσεως τοῦ γάμου παρὰ τῷ ἀνδρὶ ἡ ἐπικαρπία, οὐχ ἥττον ἢ κυριότης τοῦ κτήματος μετεβιβάσθη εἰς ἄλλο πρόσωπον. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἡδύνατό τις ἴσως νὰ σκεφθῇ οὕτως : ὁ ἀνὴρ ἐνταῦθα ἔχει δικαίωμα ἐπικαρπίας ἐπὶ κτήματος ξένου (δηλ. μὴ ἀνήκοντος τῇ γυναικὶ ἢ τοῖς κληρονόμοις αὐτῆς), συνεπῶς ἡ γυνὴ ἢ οἱ κληρονόμοι αὐτῆς οὐδὲν συμφέρον ἔχουσι ν' ἀπαιτήσωσι παρὰ τοῦ ἀνδρός, ὅπως οὗτος μεταβιβάσῃ τῷ ἤδη κυρίῳ τὴν ὑφισταμένην ταύτην ἐπικαρπίαν—καθότι ἡ πρὸς αὐτοὺς μεταβίβασις εἶναι ἄκυρος (ὅρα σημ. 1 ἐν σελ. 268)—· ἄρα ὁ ἀνὴρ δύναται νὰ διατηρήσῃ αὐτὴν μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ὅτε κατ' ἀνάγκην ἐπέρχεται ἡ τοῦ δικαιώματος αὐτοῦ ἀπόσβεσις. Ἡ σκέψις ὅμως αὕτη δὲν θὰ ἦτο ὀρθή. Ἡ γυνὴ (καὶ πᾶν ὅ,τι λέγομεν περὶ αὐτῆς ἰσχύει καὶ διὰ τοὺς κληρονόμους ταύτης) δύναται πρῶτον ν' ἀπαιτήσῃ παρὰ τοῦ ἀνδρός, ὅπως οὗτος παραχωρήσῃ αὐτῇ ἢ καὶ τρίτῳ τινὶ τὴν ἐνάσκησιν τοῦ δικαιώματος τῆς ἐπικαρπίας. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἰσχύουσιν οἱ γενικοὶ περὶ μεταβιβάσεως τῆς ἐνασκήσεως τοῦ δικαιώματος τῆς ἐπικαρπίας κανόνες : τὸ μὲν δικαίωμα παραμένει τῷ ἀνδρὶ, ἡ δὲ γυνὴ ἐνασκεῖ τὸ δικαίωμα τοῦτο

Πρβλ. L. 66 D. de J. D. (23.3), Βασ. (29.1) ξβ'.¹ Ἐκτὸς ὅμως τούτου ἡ γυνὴ δυνατὸν νὰ ἔχῃ συμφέρον, ὅπως ἐπακολουθήσῃ ἡ τῆς ἐπικαρπίας ἀποκατάστασις καὶ συνεπῶς ὅπως ἐπέλθῃ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ νῦν κυρίου consolidatio, καθότι ἐνδεχόμενον ἐν τῇ ἐκποιήσῃ νὰ ὑπεσχέθῃ ταύτην τῷ ἤδη κυρίῳ κ.τ.τ. ἐντῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ ἀνὴρ ὑποχρεοῦται ν' ἀποκαταστήσῃ διὰ παραιτήσεως τὴν ἐπικαρπίαν. L. 15 § 1 D. de evict. (21.2), L. 78 § 2 D. h. t. (23.3). Πρβλ. σχόλ. x. IV. 630 - 33 i. f. : «Εἰ δὲ μὴ ἔχει τὴν προπριεταρίαν ἡ γυνή, οὐδὲν ἥττον ἀρμόττει αὐτῇ τῆς πρὸς τοῦ ἀπαίτησις, καὶ ἐνάγεται παρ' αὐτῆς ὁ ἀνὴρ, ἵνα τὸν οὐσοῦ-

¹ Ὁ νόμος οὗτος ἐγένετο ἀφορμὴ ζήτησιν μεταξὺ τῶν συγγραφέων συζητήσεως, καθότι φαίνεται ἀντιφάσκων πρὸς § 3 Inst. de usufr. (2.4). Ἐν αὐτοῖς πρόκειται περὶ τοῦ τι δεόν νὰ δεχθῶμεν ἐν τῇ περιπτώσει ἐπεχειρήθῃ ὑπὸ τοῦ ἐπικαρπωτοῦ ἢ εἰς τρίτον μεταβίβασις αὐτοῦ τοῦ δικαιώματος τῆς ἐπικαρπίας· ἐν μὲν τῷ χωρίῳ τῶν Εἰσηγήσεων λέγεται ὅτι ἡ προῖκα αὕτη τοῦ ἐπικαρπωτοῦ οὐδεμίαν σημασίαν ἔχει («nam cedendo extraneo nihil agitur»), ἐν ᾧ ἐν L. 66 cit. ὁ Πομπώνιος δέχεται ὅτι διὰ τῆς πράξεως ταύτης ἐπέρχεται consolidatio. Διάφοροι πρὸς συμβιβασμὸν ἀπόπειραι ἐγένοντο, περὶ ὧν πρβλ. V a n g e r o w αὐτ. I. σελ. 739 i. f., P a s c a l αὐτ. σελ. 49 σημ. 1, καὶ ἰδίως P e l l a t αὐτ. σελ. 302 ἐπ.

Ἐν τῷ νόμῳ 66 cit. λέγεται: ὁ τοίνυν ἀνὴρ ἢ μισθοῦ ἢ πιπράσκει τὴν χρῆσιν ἐκδὸς νούμμου. Ὁ λόγος ἕνεκα τοῦ ὁποίου γίνεται χρῆσις τῆς εἰκονικῆς πωλήσεως (venditio nummo uno) — ἐν ᾧ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὁ ἀνὴρ ὑποχρεοῦται ἕνεκα ἄλλων λόγων εἰς ἀποκτάσασιν — εἶναι ὅτι διὰ τοῦ μέσου τούτου παρέρχεται τῇ γυναικὶ ἐπωφελεστέρας τις ἀγωγὴ. Ἡ τῆς ἐνασχήσεως τοῦ δικαιώματος τῆς ἐπικαρπίας μεταβίβασις ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῆς ἀπῆται διηνεκῇ ἐνέργειαν ἐκ μέρους τοῦ ἀνδρός, δὲν ἔρκει ὡς ἐπὶ μεταβιβάσεως ἐνσωμάτου τινὸς πράγματος ἢ ἀπαξ μόνον μεταβίβασις αὐτῆς· ὡς γνωστὸν ὅμως κατὰ τὸ ἀρχαιότερον δίκαιον οἱ κληρονόμοι τῆς γυναικὸς δὲν εἶχον ἀγωγὴν ἐναντίον τοῦ ἀνδρός διὰ τὴν προῖκα, οὕτως ὥστε ἢ εἰς τὴν γυναικῆ μεταβίβασιν τῆς ἐνασχήσεως τῆς ἐπικαρπίας (restitutio dotis) οὐδεμίαν ὠφείλει παρέρχεν αὐτοῖς. Διὰ τοῦ μέσου ὅμως τῆς εἰκονικῆς πωλήσεως ἐγεννήτο ἡ ἐκ τῆς συμβάσεως ταύτης ἀγωγὴ, ἥτις μετεβιβάζεται καὶ εἰς τοὺς κληρονόμους. Πρβλ. E l v e r s: Die röm. Servitutenlehre (1856) σελ. 245 σημ. m.

φρουκτον παραχωρήσῃ. Καὶ γὰρ εἰκὸς αὐτὴν πωλήσασαν ἤδη τινὶ τὸν ἀγρόν, οὐ λέγω ψιλὴν προπριεταρίαν, ἀλλὰ τέλειον τὸν ἀγρόν, κομίσασθαι τούτου τὸ τίμημα, καὶ ἔτι κατέχεσθαι τῇ ἐξ ἔμπτο, ἵνα παράσχη αὐτῷ τὸν οὐρούφρουκτον· ἢ καὶ οὐδέπω μὲν ἐκομίσατο τὸ τίμημα παρὰ τοῦ ἡγορακότος, ἐλπίζει δὲ τούτῳ λαμβάνειν· καὶ οὕτω προσῆκόν ἐστιν, ἐξεῖναι αὐτῇ τῷ τυχόντι μᾶλλον χαρίσασθαι, ἢ παρ' αὐτῷ τῷ ἐχθρῷ (ἐχθρὸν γὰρ λέγω τὸν ἄνδρα μετὰ τὴν τοῦ γάμου διάλυσιν, ὡς ὁ αὐτὸς Τριφωνῖνος ἐν τῷ μῆ'. βιβλ. τίτ. de poenis δ:γ. λθ'. φησὶν)¹ ἔἶσαι τὸ μετενεχθὲν ὑπ' αὐτῆς δίκαιον, τούτέστι, τὸν οὐρούφρουκτον, ὃν λόγῳ προικὸς ἐπιδέδωκεν».

Ἐν L. 78 § 3 h. t. (23.3) ἐξετάζεται ἡ περίπτωσις, καθ' ἣν ἡ γυνὴ διαρκούντος τοῦ γάμου, ἐπώλησε τῷ ἀνδρὶ τὸ κτῆμα, οὗτινος τὴν ἐπικαρπίαν εἶχε δώσει προηγούμενως αὐτῷ λόγῳ προικὸς. Ὁ Τριφωνῖνος διακρίνει ἐνταῦθα ἂν κατὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ τιμήματος ἐλήφθῃ ὑπ' ὄψει μόνον ἢ ψιλὴ κυριότης ἢ δλόκληρον τὸ κτῆμα μετὰ τῆς ἐπικαρπίας· καὶ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ἡ γυνὴ διαλυθέντος τοῦ γάμου δύναται ν' ἀπαιτήσῃ τὴν ἀξίαν τῆς ἐπικαρπίας (pretium ususfructus) ἐπὶ τῇ προὑποθέσει, ὅμως ὅτι ὁ ἀνὴρ δὲν ἀπέθανε πρὸ τῆς προκατάρξεως τῆς δίκης, διότι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ εἰς οὐδὲν ἐνέχονται, καθότι ἀποθανόντος τοῦ ἀνδρός, ἐπέρχεται ipso jure consolidatio καὶ ἂν ἄλλος τις εἶχεν ἀγοράσει τὸ κτῆμα· ἐν ᾧ τούναντίον ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει ἡ γυνὴ ἐν τῷ τιμήματι ἔλαβε καὶ τὴν προῖκα αὐτῆς καὶ συνεπῶς δὲν δύναται ν' ἀπαιτήσῃ αὐτὴν ἐκ νέου. Καὶ

¹ Ἐν L. 39 D. de poenis (48.19) ὁ Τριφωνῖνος λαβὼν ἀφορμὴν ἐκ τοῦ Κικέρωνος, ὅστις ἐν τῷ λόγῳ pro Cluentio Habito ἀναφέρει ὅτι γυνὴ τις Μιλησία κατεδικάσθη εἰς θάνατον, διότι λαβύσασα χρήματα παρὰ τοῦ ὑποκτασθέντος ἐπεχείρησεν ἔκτρωσιν, προσθέτει ὅτι μόνον διὰ προσκλήρου ἐξορίας καταδικάζεται ἡ γυνή, ἥτις ἔγκυος οὖσα κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς διαλύσεως τοῦ γάμου, ἐξέτρωσεν ἵνα μὴ γεννήσῃ υἱὸν τῷ πρώτῳ συζύγῳ καὶ νῦν ἐχθρῷ αὐτῇ: «ne iam inimico marito filium procrearet».

ταῦτα μὲν λέγονται ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος νόμῳ· οὐχ ἥττον ὥς πρὸς τὸ τελευταῖον δέον ἐνταῦθα νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι τοῦτο συμβαίνει ἐν ἡ περιπτώσει ἐπιτρέπεται ἡ ἀπόδοσις τῆς προικὸς καὶ διαρκοῦντος τοῦ γάμου, καθότι ἄλλως ἂν ἡ γυνὴ ἀπώλεσε τὴν ληφθεῖσαν ἀξίαν τῆς ἐπικαρπίας, τότε λυθέντος τοῦ γάμου, δύναται αὕτη ἢ οἱ κληρονόμοι αὐτῆς ν' ἀπαιτήσωσιν ἐκ νέου ταύτην. Πρβλ. σχόλ. d. IV. 633. Πρβλ. C z y h l a r z αὐτ. σελ. 233 σημ. 21.

B. Ἡ γυνὴ παραιτεῖται *dotis causa* ἐπικαρπίας, ἣν εἶχεν ἐπὶ κτήματος τοῦ ἀνδρός.

Διαλυθέντος καὶ ἐνταῦθα τοῦ γάμου διὰ τοῦ θανάτου τῆς γυναικὸς, οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γίνῃ περὶ ἀποκαταστάσεως τῆς ἐπικαρπίας. Ὁ ἀνὴρ διατηρεῖ ταύτην ἐν τῷ τῆς κυριότητος δικαιώματι αὐτοῦ, καὶ οὐδὲ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὠφελεῖται οὗτος ἐκ τῆς προικὸς.¹ καθότι καὶ ἐὰν δὲν ἐνυμφεύετο τὴν γυναῖκα ταύ-

¹ Αἱ πηγὲς μάλιστα ἐξάγουσιν ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος τούτου καὶ συνεπειᾶς· ἐπειδὴ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ ἀνὴρ οὐδὲν ὠφελεῖται ἐκ τῆς προικὸς, ἔνεκα τούτου δὲν ὑποχρεοῦται καὶ νὰ συνεισφέρῃ διὰ τὴν ταφὴν τῆς γυναικὸς: *ideoque nec in funus confert mulieris.*— Κατὰ τὸ Ῥωμαϊκὸν Δικαίον ὑποχρεοῦται πρὸς ταφὴν οὐχὶ ὁ πλησιέστερος συγγενὴς ἀλλὰ: α) ὁ εἰς ὃν ἐγκατελείφθητι ὑπὸ τοιοῦτον ὅρον. L. 12 § 4 D. de rel. et. sum. (11.7), β) ὁ κληρονόμος L. 12 § 4, L. 14 § 1 h. t. (11.7), καὶ γ) ὁ λαμβάνων τὴν προῖκα ἅμα τῷ θανάτῳ τῆς γυναικὸς, ἀδιαφόρως ἂν ἡ πατὴρ ἢ σύζυγος L. 16 h. t.— Τὰ τῆς ταφῆς ἐξοδα θεωροῦνται ὡς βᾶρος ἐπικειμενον τῇ προικὶ καὶ ἔνεκα τούτου ὁ κατέχων ταύτην ὀφείλει νὰ καταβάλῃ αὐτά. L. 18. 19 h. t. Ἡ πρὸς ἐνταφιασμὸν ὑποχρέωσις εἶναι δημοσίου συμφέροντος καὶ ἔνεκα τούτου δὲν δύναται νὰ μεταβληθῇ δι' ἰδιωτικῆς βουλήσεως. Πρβλ. L. 20 h. t., ἐνθα ὁ Νεράτιος ἐξετάζων τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν ὁ ὑποσχεθεὶς προῖκα ἐπηρώτησε τὴν εἰς ἑαυτὸν ἐπιστροφὴν τῶν $\frac{2}{3}$ τῆς προικὸς, τὸ δ' ἕτερον τρίτον νὰ παραμένῃ τῷ ἀνδρὶ καὶ συνεφώνησε συγχρόνως νὰ μὴ ὑποχρεοῦται ὁ ἀνὴρ νὰ συνεισφέρῃ διὰ τὴν ταφὴν τῆς γυναικὸς, λέγει ὅτι ἂν μὲν ὁ συστήσας τὴν προῖκα (*stipulator*) κατεβάλε τὰ τῆς ταφῆς ἐξοδα, τότε ἡ γενομένη συμφωνία εἶναι ἰσχυρά, ἂν ὅμως τρίτος τις ἐνὴρ·

την καὶ ἐὰν συνεπῶς δὲν ἐλάβανε τὴν ἐπικαρπίαν ὥς προῖκα, πάλιν ὥς κύριος θὰ ἀπέκτα ταύτην ἀποθανούσης τῆς γυναικός.

Ἄν ὁμοῦς ὁ γάμος διελύθη θανάτῳ τοῦ ἀνδρός ἢ διὰ χωρισμοῦ, τότε ὁ σύζυγος ἢ οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ ὑποχρε-

γῆσε τὰ τῆς κηδείας, τότε οὗτος δύναται νὰ ἐνχάγῃ καὶ τὸν σύζυγον, καὶ ἡ γενομένη συμφωνία οὐδεμίαν σημασίαν ἔχει καθότι «*practo hoc publicum ius infringi non possit*». — Ὁ τὰ τῆς κηδείας φροντίσας, ὅστις βεβαίως εἶναι ἀπλοῦς *negotiorum gestor*, ἔχει ἐναντίον τοῦ πρὸς ταφὴν ὑποχρέου προσώπου εἰδικὴν πρὸς ἀποζημίωσιν ἀγωγὴν, χορηγηθεῖσαν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ πραιτορος: *actio funeraria*, ἣν μάλιστα ἐξαιρετικῶς ἐνταῦθα δύναται νὰ ἐγείρῃ καὶ ἐν ἡ περιπτώσει ὁ πρὸς ταφὴν ὑποχρεούμενος ἀπηγόρευσε αὐτῷ τὴν φροντίδα ταύτην. L. 12 § 2. 3 h. t. (11.7), L. 14 § 13 eod. Ἐὰν ὁ ἀποθανὼν δὲν ἐγκατέλειψε περιουσίαν, τότε ὑποχρεοῦται πρὸς ταφὴν ἐκεῖνος, ὅστις εἶχε τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τοῦ ἀποθανόντος (L. 21, 28 h. t.), καὶ ἐπὶ τελους ὁ σύζυγος (L. 28), ἀλλ' οὗτος μόνον ἐπικουρικῶς: «*maritum in quantum facere potest pro hoc conveniri, ne iniuria eius videretur quondam uxorem eius insepultam relinqui*». Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιπτώσει ἡ ὑποχρέωσις περιορίζεται in id quod facere potest, καὶ δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ δεχθῶμεν τὴν γνώμην τοῦ *V a n g e r o w* αὐτ. § 174 σελ. 2 ἀρθρ. 5, ὅστις φρονεῖ ὅτι ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ περιορισμὸς χωρεῖ διὰ τοῦ εὐεργετήματος τῆς εὐπορίας. Ἠρβλ. *P u c h t a*: *Pand.* § 245 i. f., *A r n d t s* αὐτ. § 225 σημ. 4 i. f. — Ὡς πρὸς τὸ ποσὸν τῆς δαπάνης παρατηρητέον ὅτι τοῦτο προσδιορίζεται ἀναλόγως τῆς περιουσίας καὶ τῆς τάξεως τοῦ ἀποθανόντος καὶ τῆς περιουσίας τοῦ ὑποχρέου. Ἠρβλ. *W a l t e r*: *Ueber die Leichenbestattungskosten nach heut. röm. Recht* ἐν *Zeitschrift für Civ. u. Proc.* N. F. XVII. σελ. 364 ἐπ.

Τοῦ λόγου δ' ἀπαξ περιελθόντος εἰς τὰ τῆς κηδείας ἔξοδα, παρατηρητέον ἔτι τὰ ἑξῆς: Ὁ σύζυγος δαπανήσας διὰ τὴν κηδεῖαν τῆς γυναικός, δύναται ν' ἀπαιτήσῃ τὰ δαπανηθέντα παρὰ τοῦ ἀναλαμβάνοντος τὴν προῖκα: «*aequissimum enim visum est veteribus mulieres quasi de patrimoniis suis ita de dotibus funerari et eum, qui morte mulieris dotem lucratur, in funus conferre debere, sive pater mulieris...*» L. 16 h. t. (11.7) καὶ «*Sed si nondum pater dotem recipaverit, vir solus convenietur reputaturus patri, quod eo nomine praestiterit*». L. 17 h. t. Ἠρβλ. L. 29 § 1 eod. Τί ἰσχύει ὁμοῦς ἂν ἡ μὲν προῖξ ἐκληροδοτήθῃ ὑπὸ τῆς γυναικός

οὖνται νὰ συστήσωσι τῇ γυναικὶ ἐκ νέου τὴν ἐπικαρπίαν· ἂν δ' οὗτος ἐκποιήσας τὸ ἐφ' οὗ ἡ ἐπικαρπία κτῆμα δὲν δύνηται νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ὑποχρέωσιν αὐτοῦ, τότε ὑποχρεοῦται ὅπως πληρώσῃ τῇ γυναικὶ—οὐχὶ ὅμως καὶ τοῖς κληρονόμοις αὐτῆς—ὁλόκληρον τὸ διαφέρον, τοῦτέστι πᾶν ὃ, τι ζημιοῦται ἢ γυνὴ ἐκ τῆς μὴ ἀνασυστάσεως τῆς ἐπικαρπίας. Δὲν ὑποχρεοῦται δὲ αὕτη ν' ἀρκεσθῇ οὔτε εἰς τὸ *commodum temporis*, ὅπερ ἐκέρδησεν ὁ ἀνὴρ δυνηθεὶς

τῷ ἀνδρί, ἢ δὲ λοιπὴ περιουσία αὐτῆς τρίτῳ τινί; Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἂν οὐδενὶ τούτων ἐπεβλήθησαν ῥητῶς τὰ τῆς ταφῆς ἔξοδα, δέον νὰ δεχθῶμεν ὅτι ταῦτα καταβάλλονται ἀναλόγως τοῦ ποσοῦ, ὃ ἕκαστος τούτων λαμβάνει. L. 22. 23 D. h. t. (11.7): «Celsus scribit: quotiens mulier decedit, ex dote, quae penes virum remanet, et ceteris mulieris bonis pro portione funeranda est. Veluti si in dotem centum sint, in hereditate ducenta, duas partes heres, unam vir conferet». — Ἐν § 3 καὶ 4 τοῦ νόμου 14 h. t. (11.7), ἐξηγεῖται τί ὑπὸ ἔξοδα ταφῆς ἐννοεῖται: «Δαπάνη ταφῆς ἐστίν, ἥ ἐκτὸς οὐ δυνατὸν γενέσθαι τὴν ταφὴν· οἷον τὰ περὶ τὴν ἐκκομιδὴν, καὶ τὸ τιμήμα τοῦ τύπου. Καὶ τὰ περὶ τὸ ἀγαγεῖν τὸ λείψανον ἀπὸ ξένης, καὶ τὰ περὶ τὴν φυλακὴν τοῦ σώματος, καὶ τὴν ἐνδυσιν καὶ σορὸν καὶ τὸ παρθέσθαι αὐτό..» Βασ. (59.1) ι'. Ἐκ τούτων βλέπομεν ὅτι εἰς τὰ τῆς κηδείας ἔξοδα δὲν ὑπάγεται καὶ ἡ ἀνέγερσις κenoταφίου ἢ μνημείου διὰ τὴν γυναικα· ὅθεν ἂν ὁ ἀνὴρ ἐδαπάνησέ τι πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, δὲν δικαιοῦται ν' ἀπαιτήσῃ ἀποζημίωσιν (L. 37 § 1 h. t.) καὶ μάλιστα, ἂν τὰ δαπανηθέντα εἰσὶ δυσχνάλογα, καὶ ἐν ἡ περιπτώσει ἡ γυνὴ ἀπῆρτησεν ἐν τῇ διαθήκῃ αὐτῆς τοιοῦτόν τι, καθότι: «sciendum est nec voluntatem sequendam, si res egrediatur iustam sumptus rationem, pro modo autem facultatum sumptum fieri». — Ἐμπεριέχονται εἰς τὰ ἔξοδα ταῦτα καὶ τὰ διὰ τὴν τελευταίαν ἀπένειαν τῆς γυναικὸς δαπανηθέντα; Οὐχί· ταῦτα προφανῶς ἐγένοντο διαρκούντος τοῦ γάμου καὶ ἀποτελοῦσιν ἐπομένως μέρος τῶν εἰς τὸν ἀνδρα ἐπιβεβλημένων βαρῶν. Πρβλ. Const. 13 C. de neg. gest. (2.19). (Ἐν Γαλλίᾳ φαίνεται διεκρινόν ἂν ἡ ἀσθένεια αὕτη διήρκεσεν ἐπὶ πολὺ ἢ μὴ Πρβλ. Tessier αὐτ. II. σελ. 394). — Ἐν τέλει ῥητέον ὅτι τότε μόνον ὁ ἀνὴρ δικαιοῦται ν' ἀπαιτήσῃ ἀποζημίωσιν διὰ τὰ τῆς ταφῆς ἔξοδα, ὅσκις ἐδαπάνησε ταῦτα μὲ τὴν πρόθεσιν ν' ἀπαιτήσῃ ταῦτα παρὰ τοῦ πρὸς ταφὴν ὑποχρέου. Πρβλ. L. 14 § 7 D. h. t. (11.7) const. 13 C. de neg. gest. (2.19).

νὰ ἐκποιήσῃ τὴν plena proprietas, ὡς φρονεῖ ὁ B e c h-
m a n n αὐτ. II. σελ. 402, οὕτε εἰς τὴν ἐκχώρησιν τῆς
προσωπικῆς ἀγωγῆς, ἣν ἔχει τυχὸν ἐναντίον τοῦ νῦν κυ-
ρίου ὡς ἀναδεχθέντος κατὰ τὴν κατάρτισιν τῆς ἀγοραπω-
λησίᾳ τὴν ὑποχρέωσιν, ὅπως ἀνασυστήσῃ ἐν περιπτώσει
διαλύσεως τοῦ γάμου τὴν ἐπικαρπίαν τῇ γυναικί, καθότι,
ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ C z y h l a r z αὐτ. σελ. 233 σημ.
20, τὴν τοῦ διαφέροντος ἀπαίτησιν τοῦ δανειστοῦ δὲν
ὀρίζει τὸ κέρδος, ὅπερ ἐπέρχεται τῷ ὀφειλέτῃ ὡς ἐκ πρά-
ξεώς τινος αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῦναντίον ἡ ζημία, ἣν ἡ πράξις
αὕτη ἐπιφέρει τῷ δανειστῇ.

Ἐνταῦθα ὅμως δεόν νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ἡ πρὸς
ἀνασύστασιν τῆς ἐπικαρπίας ὑποχρέωσις αὕτη τοῦ ἀνδρὸς
αἵρεται, ἐν ἣ περιπτώσει ἐν τῷ μεταξὺ ἐπῆλθε γεγονός τι,
ὅπερ θὰ ἀπεοβέννυε, ζώσης ἔτι τῆς γυναικὸς, τὴν ἐπικαρ-
πίαν καὶ ἐν ἣ περιπτώσει αὕτη δὲν ἐδίδετο ὡς προίξ· ὑπο-
θετέον λ. χ. ὅτι τὸ δικαίωμα τῆς ἐπικαρπίας, ὅπερ εἶχεν
ἡ γυνὴ ἐπὶ τοῦ κτήματος τοῦ ἀνδρὸς — διότι περὶ τοιαύτης
τινὸς περιπτώσεως πρόκειται ἐνταῦθα — ἦτο δι' ὠρισμένον
χρόνον, ὅστις παρῆλθεν, ἢ ἦτο ὑπὸ διαλυτικὴν αἶρεσιν,
ἣτις ἐπληρώθη κ.τ.τ. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ ἀνὴρ
εἰς οὐδὲν ὑποχρεοῦται. Πρβλ. L. 78 p. D. de J. D. (23.3).

Γ. Ἐὰν ὁ πατήρ τῆς γυναικὸς ἢ ἕτερός τις πρὸς πα-
τρὸς ἀνιὼν συνέστησεν ἢ παρητήθη dotis causa ἐπικαρ-
πίας, ἰσχύουσιν οἱ αὐτοὶ κανόνες, ἐπὶ τῇ προϋποθέσει ὅτι
τὰ πρόσωπα ταῦτα ἔχουσιν ἐν τῇ σχετικῇ περιπτώσει
ἀξίωσιν πρὸς ἀνάληψιν τῆς προικὸς ἅμα τῇ διαλύσει τοῦ
γάμου. Οὐχ ἦττον ἐνταῦθα χωρεῖ φυσικὴ τις τροποποίησις
τῶν ἀνωτέρω: Ἐὰν ὁ πατήρ παρητήθη dotis causa ἐπι-
καρπίας, ἣν εἶχεν ἐπὶ τοῦ κτήματος τοῦ ἀνδρὸς καὶ ὁ
γάμος διαλυθῇ θανάτῳ τῆς γυναικὸς, τότε δύναται οὗτος
νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ ἀνδρὸς τὴν τῆς ἐπικαρπίας ἀνασύ-
στασιν, καθότι: «πρὸ τῆς ἐπιδόσεως τῆς προικὸς αὐτὸς ἦν
οὐσουφρουκτουάριος, οὐχ ἡ γυνή· καὶ οὐκ ἔχομεν λέγειν,
ὅτι, καὶ μὴ ἐπεδόθη λόγῳ προικὸς ὁ οὐσούφρουκτος, καὶ

οὕτως ἀπεκέρδαιεν ὁ ἀνὴρ τελευτησάσης τῆς γυναικός...» σχόλ. x. IV. 630.

Δ. Ἐὰν τρίτος τις *dotis causa* συνέστησεν ἐπικαρπίαν τῷ ἀνδρὶ ἢ παρητήθη τοιαύτης.

Καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἰσχύουσιν ἀναλόγως οἱ ἀνωτέρω κανόνες· ἄρα, διαλυθέντος τοῦ γάμου θανάτῳ τοῦ ἀνδρός, οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γίνῃ περὶ ἀποδόσεως τῆς ἐπικαρπίας· ἐν πάσῃ ὁμῶς ἄλλῃ περιπτώσει ὁ ἀνὴρ ὑποχρεοῦται, ὅπως ἐπιτρέψῃ τῇ γυναικὶ ἢ σχ. τοῖς κληρονόμοις αὐτῆς τὴν ἐνάσκησιν τοῦ δικαιώματος τῆς ἐπικαρπίας. Πρβλ. L. 66 D. de J. D. (23.3) καὶ L. 57 D. sol. matr. (24.3) ἐνθα λέγεται, ὅτι ὁ ἀνὴρ δύναται καὶ ν' ἀποδώσῃ τὴν ἐπικαρπίαν τῷ κυρίῳ, ἵνα οὗτος συστήσῃ ταύτην ἐκ νέου τῇ γυναικὶ ἢ ἄλλως ν' ἀποζημιώσῃ αὐτήν. Ἐν περιπτώσει δὲ καθ' ἣν ἡ σύστασις προικὸς ἐγένετο διὰ παραιτήσεως ἐπικαρπίας ἐκ μέρους τρίτου, τότε δύναται ὁ ἀνὴρ νὰ ἀπαλλαχθῇ συνιστῶν τῇ γυναικὶ ἐπικαρπίαν ἐπὶ τοῦ κτήματος αὐτοῦ ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους, ὅφ' οὓς καὶ ὁ τρίτος εἶχε ταύτην, ἄρα πρὸ πάντων αὕτη δὲν θὰ ἀποσβεσθῇ ἅμα τῷ θανάτῳ τῆς γυναικός, ἀλλ' ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ τρίτου.

Ἐξεταστέον ἐνταῦθα ἐπὶ τέλους καὶ τὰ ἐξῆς δύο ζητήματα:

1) Ἄν ἡ γυνὴ παρεχώρησε λόγῳ προικὸς τῷ ἀνδρὶ τὴν ἐνάσκησιν δικαιώματος ἐπικαρπίας, ἣν εἶχεν ἐπὶ κτήματος τρίτου, τότε λυθέντος τοῦ γάμου θανάτῳ τῆς γυναικὸς οἱ κληρονόμοι αὐτῆς οὐδεμίαν ἀπαίτησιν δύνανται νὰ ἔχωσι κατὰ τοῦ ἀνδρός· καθότι διὰ τοῦ θανάτου τῆς γυναικὸς ἀπεσβέσθη ἐν γένει τὸ δικαίωμα τῆς ἐπικαρπίας καὶ συνεπῶς καὶ τὸ ἐπὶ τούτου δικαίωμα τοῦ ἀνδρός. Ἐὰν ὁμῶς ὁ γάμος διελύθη διὰ χωρισμοῦ ἢ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ἀνδρός, τότε ἡ γυνὴ δύναται ν' ἀπαιτήσῃ παρ' αὐτοῦ ἢ τῶν κληρονόμων τὴν ἐκ τῆς ἐνάσκησεως ταύτης παραίτησιν καὶ τὴν κατοχὴν τοῦ πράγματος.

2) Ἐὰν ὡς προῖξ ἐδόθῃ ἡ ἐπικαρπία μετὰ τῶν καρπῶν,

τότε ἰσχύει ὅ.τι ἐλέχθη ἀνωτέρω ἐκτὸς μόνον ὅτι ἐνταῦθα δέον ν' ἀποδοθῇ καὶ ἡ ἀξία τῶν συλλεχθέντων καρπῶν. L. 4 D. de pact. dot. (23.4).

§ 108.

Ὡς πρὸς τὰ λοιπὰ ἐπὶ τῶν ἀλλοτρίων πραγμάτων δικαιώματα, παρατηρητέον ὅτι ὡς πρὸς τὴν ἐμφύτευσιν καὶ ἐπιφάνειαν ὁ προικολήπτης ἢ σχ. οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ ὑποχρεοῦται νὰ συστήσῃ ἐκ νέου ἢ σχετ. νὰ παραιτηθῇ τῶν δικαιωμάτων τούτων πρὸς ὄφελος τοῦ ἔχοντος δικαιώμα νὰ ζητήσῃ τὴν ἀπόδοσιν τῆς προικός, ὡσανεὶ ταῦτα δὲν εἶχον ἀπορροβηθῇ λόγῳ προικός, ἀλλ' ἐξηκολούθουν ὑφιστάμενα. Ὡς πρὸς τὰς πραγματικὰς ὁμως δουλείας καὶ ἐκ τῶν προσωπικῶν ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν (usus) διακριτέον :

α) Ἄν ἡ γυνὴ ᾗναι ἡ συστήσασα ἢ ἡ παραιτηθεῖσα τῶν τοιούτων δικαιωμάτων.

Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ἡ ἀποκατάστασις ἐνεργεῖται διὰ τοῦ ὅτι ὁ ἀνὴρ παραιτεῖται τούτων ὑπὲρ τῆς γυναικός, ἐπερχομένης οὕτω consolidatio, ὅτε ὁμως βεβίως ἀπαιτεῖται νὰ ᾗναι ἔτι ἡ γυνὴ κυρία τοῦ δουλεύοντος κτήματος, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ, ἐὰν δηλ. ἡ προικοδότησις ἐγένετο διὰ τοῦ ὅτι ἡ γυνὴ παρητήθη τοιούτου δικαιώματος, τότε ἡ ἀπόδοσις πραγματοποιεῖται διὰ τοῦ ὅτι συνιστᾷ ὁ ἀνὴρ ἐκ νέου τὴν δουλείαν ταύτην, ὅτε ὁμως καὶ πάλιν ἀπαιτεῖται νὰ ᾗναι ἡ γυνὴ κυρία τοῦ δεσπόζοντος κτήματος. Ἐλλειπόντων τῶν προαπαιτουμένων τούτων, ἐὰν δηλ. ἡ γυνὴ δὲν ἔχῃ τὴν κυριότητα τῶν πραγμάτων τούτων, δύναται ν' ἀπαιτήσῃ παρὰ τοῦ ἀνδρὸς ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει τὴν παραίτησιν, ἐν τῇ δευτέρᾳ τὴν σύστασιν τῶν δικαιωμάτων τούτων χάριν τοῦ νῦν κυρίου τοῦ δουλεύοντος ἢ σχετ. δεσπόζοντος κτήματος, ἐπὶ τῇ προϋποθέσει ὁμως ὅτι αὕτη ἔχει ἔννομον περιουσίας συμφέρον πρὸς τοῦτο· ὡς λ. χ. ἂν κατὰ τὴν ἐκποίησιν τοῦ κτήματος ὑπεσχέθῃ τὴν

ούστασιν ἢ σχετ. τὴν ἄρσιν τῆς περι ἧς ὁ λόγος δουλείας. Πρβλ. L. 78 § 2 D. de J. D. (23.3).

β) Ἐάν τρίτος τις συνέστησεν ἢ παρητήθη dotis causa τῶν τοιούτων δουλειῶν, τότε πᾶσα ἀπόδοσις εἰς τὴν γυναῖκα εἶναι ἀδύνατος, καθ' ὅσον αὕτη δὲν εἶναι κυρία τοῦ δεσπόζοντος κτήματος.¹ Οὐχ ἦττον καὶ ἐνταῦθα κατὰ τὸ νεώτερον δίκαιον ὁ ἀνὴρ ὑποχρεοῦται νὰ παράσχη τῇ γυναικὶ τὴν ἀξίαν, ἣν ἔχουσι δι' αὐτὸν αἱ δουλείαι αὗται, ἐκτὸς ἐὰν οὗτος παραιτῇται τῶν δικαιωμάτων τούτων, ὅτε βεβαίως ὠφελεῖται μόνον ὁ κύριος τοῦ κτήματος. Πρβλ. C z y h l a r z αὐτ. σελ. 234.

Ὁ λόγος τῆς διακρίσεως ταύτης εἶναι ὅτι ἐπειδὴ ἐπὶ τῆς χρήσεως (usus) προϋποτίθεται προσωπικὴ σχέσις ὠφελείας τοῦ δικαιούχου, αὕτη συνιστᾶται πρὸς θεραπείαν προσωπικῶν ἀναγκῶν αὐτοῦ, διὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ συσταθῇ αὕτη ἐκ νέου ὑπὸ τοὺς περιορισμοὺς ὑφ' οἷς ἀρχικῶς συνεστάθη, ἐὰν ὁ ἔχων τὸ δικαίωμα νὰ ἀπαιτήσῃ τὴν ἀπόδοσιν τῆς προικὸς δὲν ἦναι ὁ παραιτηθεὶς τῆς δουλείας, ὁ πρότερον δικαιούχος. Ὁμοίως ἐπὶ τῶν πραγματικῶν δουλειῶν, διότι, ὡς γνωστόν, αὗται δύνανται νὰ συσταθῶσι μόνον πρὸς ὄφελος τοῦ δεσπόζοντος κτήματος· ἔνεκα τούτου ἀπαιτεῖται ὁ ἔχων δικαίωμα ν' ἀπαιτήσῃ τὴν προῖκα νὰ ᾖ κύριος τοῦ κτήματος τούτου, ἄλλως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συσταθῇ δι' αὐτὸν πραγματικὴ δουλεία.

§ 109.

IV. Ἐάν ἀντικείμενον τῆς προικὸς ᾖ τὸ ἀπαίτησις, τότε διαλυθέντος τοῦ γάμου ὁ ἀνὴρ ὑποχρεοῦται νὰ ἐπιστρέψῃ πᾶν ὅ,τι ἐκ τῆς ἐκ μέρους τοῦ ὀφειλέτου ἐκπληρώσεως τῆς ἀπαιτήσεως ταύτης ἔλαβεν.

¹ Ἐννοεῖται ἀφ' ἐαυτοῦ ὅτι ἐὰν ἡ γυνὴ ἀπέκτησεν ἐν τῷ μεταξὺ τὴν κυριότητα τοῦ δεσπόζοντος ἢ σχετ. τοῦ δουλεύοντος κτήματος, τότε βεβαίως ἡ ἀποκατάστασις καὶ τῶν τοιούτων δουλειῶν εἶναι δυνατὴ καὶ ἀναγκαία.

Ἐὰν οὗτος δὲν εἰσέπραξεν εἰσέτι τὸ ὀφειλόμενον, τότε ὑποχρεοῦται νὰ μεταβιβάσῃ τὴν ἀπαίτησιν ταύτην (διὰ *cessio* ἢ *delegatio*) τῷ δικαιουμένῳ εἰς ἀνάληψιν τῆς προκῆς. Πρβλ. L. 44 § 1 D. sol. matr. (24.3), Βασ. (28.8) μβ'. αὐτ.

Ἐνταῦθα ὁμῶς γεννᾶται τὸ ἐξῆς σπουδαῖον ζήτημα : Τί ἰσχύει ἐν ἡ περιπτώσει ἢ ἐκπλήρωσις τῆς λόγῳ προκῆς συσταθείσης ἀπαιτήσεως κατέστη ἐν τῷ μεταξὺ ἀδύνατος; Ὑποθετέον λ. χ. ὅτι ἀντικείμενον τῆς ἀπαιτήσεως ἦτο ὠρισμένον πρᾶγμα, *species*, καὶ τοῦτο κατεστράφη, ὅτε ἡ παροχὴ κατέστη ἀδύνατος καὶ συνεπῶς καὶ ἡ ἀπαίτησις ἄνευ ἀποτελέσματος· ἢ ὑποθετέον ὅτι ὁ ὑποχρεθεὶς τὴν προκῆα εἶναι ἤδη καθόλου ἢ ἐν μέρει ἀναξιόχρεως. Τὸ ζήτημα τοῦτο ὡς ἐκ τῆς πρακτικότητος αὐτοῦ κέκτηται σπουδαίαν σημασίαν καὶ διεξοδικῶς ἐξετάζεται ὑπὸ τῶν συγγραφέων. Ἐκτὸς τῶν καὶ ἀλλαχοῦ σημειωθέντων συγγραφέων πρβλ. καὶ M e y e r f e l d : Neues Rheinisches Museum für Jurisprudenz III. (1835) σελ. 90—135 καὶ 372—375, H a s s e : Die Culpa etc. etc. (2^a ἔκδ. 1838) σελ. 433—444, καὶ H o f f m a n n : Civilistische Versuche von Fuhr und Hoffmann I. (Darmstadt 1835) σελ. 37—61.

Ἀνεξαρτήτως εἰδικωτέρων τινῶν θετικῶν διατάξεων καὶ συνωδὰ ταῖς γενικαῖς ἀρχαῖς ἢ ἐξῆς σχέσις εἶναι ἡ τὴν ἀπάντησιν εἰς τὸ προκείμενον ζήτημα χορηγοῦσα : Ὁ ἀνὴρ ἔλαβε, ὡς προκῆα ἀπαίτησιν, ἥτις, καθ' ἃ ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενον ταύτης· καίτοι διὰ τῆς ἀπλῆς ἐκ μέρους τοῦ ἀνδρὸς ἀποκτήσεως τῆς ἀπαιτήσεως ταύτης γυξήθη ἡ παρουσία αὐτοῦ, γενομένου δανειστοῦ, οὐχ ἥττον ἐπιβάλλεται εἰς αὐτὸν ἡ ὑποχρέωσις ὅπως εἰσπράξῃ τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀπαιτήσεως καὶ μάλιστα ἀφοῦ κατὰ τὸ νεώτερον δίκαιον ὑφ' ὠρισμένας προϋποθέσεις ὑποχρεοῦται πάντοτε νὰ μεταβιβάσῃ τὸ ἀντικείμενον ταύτης εἰς τρίτον πρόσωπον· ὑποχρεοῦται ἐν γένει νὰ μὴ καταστήσῃ ἀδύνατον τὴν εἰς τὸ τρίτον τοῦτο πρόσωπον

περιέλευσιν τοῦ ἀντικειμένου τῆς ἀπαιτήσεως. Ὅθεν ἐνέχεται ἐὰν ἐκ πράξεώς τινος αὐτοῦ ἐπέλθῃ βλάβη εἰς τὴν γυναῖκα. Ἡ ἐνοχὴ ὅμως αὐτοῦ καὶ ἐνταῦθα δὲν εἶναι ἀπόλυτος, ἀλλὰ τότε μόνον γεννᾶται, ὅσάκις οὗτος διετέλει ἐν πταίσματι· ἐὰν λοιπὸν ὁ ἀνὴρ ἐκ τύχης δὲν ἡδυνήθῃ νὰ ἐνασκήσῃ τὴν ὡς προῖκα δοθεῖσαν αὐτῷ ἀπαίτησιν, διότι λ. χ. ἀμέσως μετὰ τὴν ἀπόκτησιν ταύτης ἐπῆλθε δικαιοσύσιον, διαρκέσαν μέχρι τῆς διαλύσεως τοῦ γάμου, τότε οὗτος οὐδόλως ἐκ τούτου ἐνέχεται καὶ εἰς οὐδὲν ἕτερον ὑποχρεοῦται εἰμὴ εἰς τὸ νὰ ἐκχωρήσῃ πάλιν τῷ δικαιοῦχῳ τὴν ὡς προῖκα δοθεῖσαν ἀπαίτησιν ἢ σχετ. νὰ ἀπαλλάξῃ τὸν ὀφειλέτην τῆς ὑποχρεώσεως αὐτοῦ, ὡς κατωτέρω διὰ πλειοτέρων ῥηθήσεται· ἐὰν ὅμως τοῦναντίον παρέλειπε νὰ εἰσπράξῃ ἐγκαίρως τὴν ὡς προῖκα δοθεῖσαν αὐτῷ ἀπαίτησιν καὶ ἤδη κατέστη ὁ ὀφειλέτης ἀναξιδίχρεως, ἢ παρέλειπε νὰ ἐγείρῃ ἐγκαίρως ἀγωγὴν καὶ ἢ ἀπαίτησις παρεγράφη, ἢ δὲν ἐποιήσατο ἔφρσιν ἐναντίον ἀδίκου ἀποφάσεως. ἢ ἐὰν ἔνεκα σφάλματός τινος αὐτοῦ ἀπώλεσε τὴν δίκην κ.τ.τ. κ.τ.τ, ἐνέχεται ὁ ἀνὴρ ἔνεκα τοῦ πταίσματος αὐτοῦ. — Ἐκ τούτων ἔχομεν τὸν ἐξῆς κανόνα: Ὁ ἀνὴρ φέρει τὸν κίνδυνον τῆς λόγῳ προικὸς ἀποκτηθείσης ὑπ' αὐτοῦ ἀπαιτήσεως διὰ τὴν ὡς ἐκ τῆς ἀμελείας αὐτοῦ μὴ ἐνάσκησιν ταύτης, ἢ ἄλλως ἐκφραζομένου τούτου: ὁ ἀνὴρ φέρει μόνον τὸ *periculum culpae* οὐχὶ δὲ καὶ *periculum casus*. — Ὅσον ἀφορᾷ τὸν βαθμὸν τοῦ πταίσματος δέον καὶ ἐνταῦθα ἐφαρμόζοντες τοὺς ἀνωτέρω ἀναπτυχθέντας κανόνας νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὁ ἀνὴρ ἐνέχεται μόνον διὰ τὴν παράλειψιν τῆς ἐπιμελείας, ἣν συνειθίζει νὰ καταβάλλῃ ἐν τοῖς ἰδίοις, δηλ. διὰ *culpa levis in concerto*.

Πρὶν εἰσελθῶμεν εἰς τὴν λεπτομερῆ ἀνάπτυξιν τοῦ προκειμένου θέματος καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν ἐξέτασιν εἰδικῶν τινῶν ἐνταῦθα διατάξεων, ἀνάγκη πρὸς συμπλήρωσιν τῶν μέχρι

τοῦδε βηθέντων νὰ πραγματευθῶμεν καὶ περὶ τῶν ἐξῆς δύο ζητημάτων πρὸς ἀντίκρουσιν ἀντιθέτων τινῶν γνωμῶν:

Πρῶτον. Ἐνῶ, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, τότε μόνον κατ' ἀρχὴν ἐνέχεται ὁ ἀνὴρ διὰ τὴν ὡς ἐκ τῆς μὴ ἐνασκήσεως τῆς ἀπαιτήσεως ἐπερχομένην τῇ γυναικὶ βλάβην ὁ σά-
κ ι ς α ὕ τ η εἶ ν α ι σ υ ν έ π ε ι α τ ο ὗ π τ α ί σ μ α -
τ ο ς α ὗ τ ο ὗ, ὁ B e c h m a n n αὐτ. § 109 ἀμφισβητεῖ τοῦτο διὰ τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἀπαί-
τησις δὲν δύναται καθόλου ἢ ἐν μέρει νὰ πραγματοποιηθῇ ὡς ἐκ τοῦ ὅτι ὁ ὀφειλέτης κατέστη ἀναξιόχρεως. Διὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην ὁ συγγραφεὺς οὗτος δέχεται ἀπεριόρι-
στον ὑποχρέωσιν τοῦ ἀνδρός, ἀνεξαρτήτως δηλ. τῆς ὑπάρ-
ξεως ἢ μὴ πταίσματος ἐκ μέρους αὐτοῦ. Ὁ συγγραφεὺς οὗτος σκέπτεται ὡς ἐξῆς: ἐπειδὴ τὸ ἀξιόχρεον τοῦ ὀφει-
λέτου δὲν ἀποτελεῖ ἔννομον προϋπόθεσιν τῆς ἀπαιτήσεως, καὶ ἐπειδὴ εἰδικώτερον ἐνταῦθα ὁ χαρακτήρ τῆς προκει-
μένης ἀπαιτήσεως εἶναι ἐντελῶς ἀνεξάρτητος τοῦ ἀξιο-
χρέου ἢ μὴ τοῦ ὀφειλέτου, καθότι, ὡς πολλαχοῦ μέχρι τοῦδε ἐλέχθη, αὕτη ἡ ἀπαίτησις συσταθεῖσα *dotis causa* εἶναι *in dote*. Ἔνεκα τούτου ἡ ἀπέναντι τῆς γυναικὸς ὑπο-
χρέωσις τοῦ ἀνδρός δὲν δύναται ποσῶς νὰ ἐξαρτηθῇ ἐκ τοῦ ἀξιοχρέου ἢ μὴ τοῦ ὀφειλέτου· συμφώνως δὲ πρὸς ταῦτα καθιεροῖ τὸν κανόνα ὅτι ὁ ἀνὴρ ἐπὶ τοῦ προκειμένου φέρει ἀπολύτως τὸν κίνδυνον, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἂν ἐν τῇ δεδο-
μένη περιπτώσει ὑπάρχῃ *culpa in exigendo* ἢ μὴ. Καί-
τοι τὰ ἐπιχειρήματα ταῦτα τοῦ συγγραφέως εἶναι ὀρθά, οὐχ ἥττον ἢ ἐκ τούτων ἐξαγομένη συνέπεια εἶναι, φρονοῦ-
μεν, ἐσφαλμένη· ὁ ἰδιαιτέρος χαρακτήρ (ὁ προικῶς) τῆς προκειμένης ἀπαιτήσεως οὐδεμίαν σημασίαν δύναται νὰ ἔχῃ ἐπὶ τῆς ὑποχρεώσεως τοῦ ἀνδρός. Εἶναι βεβαίως ἀλη-
θές, ὅτι ἡ ιδιότης τῆς προκειμένης ἀπαιτήσεως εἶναι ἐντε-
λῶς ἀνεξάρτητος τοῦ ἀξιοχρέου ἢ μὴ τοῦ ὀφειλέτου· οὐχ ἥττον ἐκ τούτου καὶ μόνον δὲν δικαιούμεθα ποσῶς, κατα-
στάντος τοῦ ὀφειλέτου ἀναξιόχρεου, νὰ ἐξαγάγωμεν ἀπό-
λυτον ὑποχρέωσιν τοῦ ἀνδρός. Ὡς λίαν ὀρθῶς παρατηρεῖ

ὁ C z y h l a r z ἐὰν μόνον ἐκ τῆς ιδιότητος τῆς περὶ ἧς πρόκειται ἀπαιτήσεως ἐξηρτᾶτο ἢ τοῦ ἀνδρὸς ὑποχρέωσις, τότε δικαιότερον θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἐξαγάγωμεν ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον τοῦ B e c h m a n n ἀποτέλεσμα, δηλ. τὴν ἀπόλυτον ἀπαλλαγὴν τοῦ ἀνδρὸς· καθότι, ἀφοῦ τὸ πᾶν ἐξαρτᾶται μόνον ἐκ τῆς ποιότητος τῆς ἀπαιτήσεως καὶ ἀφοῦ αὕτη, ὡς ἐλέχθη, εἶναι ἐντελῶς ἀνεξάρτητος τοῦ ἀξιοχρέου ἢ μὴ τοῦ ὀφειλέτου, τότε καὶ ἡ τοῦ ἀναξιοχρεωτάτου ὀφειλέτου ἀπαίτησις ἐξακολουθεῖ νὰ ᾖ πάντοτε προικῶα καὶ ἡ γυνὴ συνεπῶς ἀποκτιῶσα ταύτην ὀφείλει νὰ ἀρκεσθῇ· τὸ ὅτι αὕτη ἤδη κατέστη χείρων οὐδόλως πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει, ἡ προικῶα αὐτῆς ιδιότης ἐξακολουθεῖ ὑφισταμένη. Ἐκ πάντων τούτων ἐξάγεται ὅτι ἡ τοῦ B e c h m a n n γνώμη οὐδόλως δικαιολογεῖται καὶ δικαίως ἀπεκρούσθη ὑπ' ὅλων, καθόσον οἶδα, τῶν συγγραφέων. Πρβλ. κυρίως C z y h l a r z αὐτ. σελ. 264, ἔτι δὲ W i n d s c h e i d § 500, A r n d t s αὐτ. § 406 σημ. 4, Π α π α ρ ρ η γ ό π ο υ λ ο ν αὐτ. § 147, Κ α λ λ ι γ ᾱ ν § 92, W e n d t αὐτ. § 305 sub. 4. κτλ., οἵτινες, ὡς ἡμεῖς ἀνωτέρω, ἐξαρτῶσι τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ ἀνδρὸς ἐκ τῆς ὑπάρξεως πταίσματος ἐκ μέρους αὐτοῦ. "Ἀλλως τε ἂν ἡ γνώμη τοῦ B e c h m a n n ἦτο ὀρθή, διατὶ νὰ περιορισθῇ μόνον ἐπὶ τῶν ἀπαιτήσεων; Ὡς ἡ ἀπαίτησις ἐξακολουθεῖ νὰ ᾖ προικῶα καὶ ἐν ᾗ περιπτώσει ὁ ὀφειλέτης κατέστη ἀναξιοχρεως, οὕτω καὶ τὰ ἄλλα πράγματα τῆς προικὸς ἐξακολουθοῦσι νὰ ᾖναι προικῶα καὶ ἐν ᾗ περιπτώσει ἐχειροτέρευσαν, καὶ ὅμως ἐπ' αὐτῶν ὁ ἀνὴρ δὲν ἐνέχεται ἀπολύτως ἄλλα μόνον ἐὰν καὶ καθόσον διατελῇ ἐν πταίσματι. Πρβλ. C z y h l a r z αὐτ. σελ. 264 σημ. 8.

Δεύτερον. Ὁ ἄνω χάριν τοῦ ἀνδρὸς ῥηθεὶς περιορισμὸς τῆς εὐθύνης αὐτοῦ, δηλ. ὅτι οὗτος ἐνέχεται μόνον διὰ culpa in concreto δὲν ἀναγνωρίζεται ἀπολύτως ὑπὸ πάντων τῶν συγγραφέων. Οἱ H a s s e: Die Culpa etc. etc. σελ. 438, G l ü c k αὐτ. XXV. σελ. 34, M e y e r f e l d αὐτ. § 23 καὶ ἐκ τῶν ἡμετέρων ὁ Π α π α ρ ρ η γ ό-

πουλος αὐτ. § 147^a δέχονται ὅτι ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὁ ἀνὴρ ἐνέχεται διὰ culpa in abstracto, ὅτι δηλ. οὗτος ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐνέχεται οὐχὶ μόνον διὰ τὴν παράλειψιν ἐπιμελείας, ἣν ἐν τοῖς ἰδίοις συνήθως καταβάλλει ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν παράλειψιν ἐπιμελείας, ἣν καταβάλλει ἐπιμελὴς ἐν γένει οἰκογενειάρχης. Ὁ μόνος λόγος, ὃν οἱ συγγραφεῖς οὗτοι φέρουσι πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς γνώμης αὐτῶν εἶναι ὅτι ἐν ἅπασιν τοῖς χωρίοις, ἔνθα γίνεται λόγος περὶ nominibus in dotem οὐδεὶς λόγος γίνεται περὶ τοῦ περιορισμοῦ τῆς ἐνοχῆς τοῦ ἀνδρός· φρονοῦντες δ' ὅτι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ ἀνὴρ θεωρεῖται μᾶλλον ὥς διοικήτῃς τῶν ὑποθέσεων τῆς γυναικὸς ἢ ὥς κύριος τῆς προικῆς, συμπεραίνουσιν ὅτι καὶ οὗτος ἐνέχεται ὥς πᾶς negotiorum gestor διὰ culpa in abstracto. Ἡ γνώμη αὕτη δὲν εἶναι, φρονοῦμεν, ἡ ὀρθοτέρα· ὁ λόγος οὗ ἔνεκεν ἀνωτέρω ἐδέχθημεν τὴν περιορισμένην εὐθύνην τοῦ ἀνδρὸς ὑπάρχει καὶ ἐνταῦθα, ἄλλως τε καὶ ὁ εἰς diligentiam quam suis περιορισμὸς τῆς εὐθύνης τοῦ ἀνδρὸς ἀναγνωρίζεται ἐν ταῖς πηγαῖς ἡμῶν γενικῶς διὰ τὴν προῖκα, καὶ δὲν δυνάμεθα ἐνταῦθα προκειμένου περὶ ἀπαιτήσεων νὰ δεχθῶμεν ἐξαίρεσιν ἐνόσω αὕτη δὲν ἀποδεικνύεται ἐκ θετικῆς τινος τῶν πηγῶν ἡμῶν διατάξεως. Τοῦτο δέχεται καὶ ἡ ἄρχουσα γνώμη. Πρβλ. C z y h l a r z αὐτ. § 75 σημ. 6, D e r n b u r g αὐτ. III § 22, V a n g e r o w αὐτ. § 217 σημ. 1, P a s c a l αὐτ. σελ. 107 σημ. 1 κτλ. κτλ.

§ 110.

Προβαίνοντες ἤδη εἰς τὴν λεπτομερῆ ἐξέτασιν τοῦ προκειμένου ζητήματος διακριτέον τὰς ἐξῆς περιπτώσεις:

Α. Ὁ φ ε ι λ έ τ η ς τ ῆ ς λ ό γ ω π ρ ο ι κ ὸ ς ἀ π ο κ τ η θ ε ί σ η ς ὑ π ὸ τ ο ῦ ἀ ν δ ρ ὸ ς ἀ π α ι τ ῆ σ ε ω ς ε ἶ ν α ι α ὕ τ ῇ ἢ γ υ ν ῇ.—Ἐν ταῖς πηγαῖς ἡμῶν ἀναφέρεται μόνον ἡ περίπτωσις, καθ' ἣν ἡ γυνὴ ἐκουσίως ὑπεσχέθη προῖκα· οὐχ ἥττον ὁ περιορισμὸς οὗτος δικαιο-

λογεῖται ἐκ τοῦ ὅτι αὕτη εἶναι ἢ συνηθεστέρα περίπτωσις καὶ δέον νὰ δεχθῶμεν τὸ αὐτὸ καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ἢ γυνὴ ὑπεσχέθη προῖκα ὥς ὀφειλέτης τρίτου διὰ *delegatio* ἢ ἐκληρονόμησε τὸν ὑποσχεθέντα.

Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, διαλυθέντος τοῦ γάμου, ἢ γυνὴ ἢ σχετ. εἰ κληρονόμοι αὐτῆς διὰ τῆς *actio rei uxoriae* δύνανται ν' ἀπαιτήσωσι μόνον τὴν ἐκ τῆς ὑποχρεώσεως αὐτῶν ἀπαλλαγὴν (*liberatio*). Πρβλ. L. 41 § 4 i. f. D. de J. D. (23.3), Βασ. (29 1) λζ'. αὐτ.: «Ἐὰν ὁ τῆς γυναικὸς χρεώστης ὁμολογήσῃ προῖκα, καὶ κληρονομήσῃ αὐτοῦ ἢ γυνή, οὕτως ἐστὶν ὥς ὁμολογήσασα· καὶ ὁ ἀνὴρ οὐ ζημιοῦται, ἀλλ' ἀρκεῖ τὸ ποιῆσαι αὐτῇ ἀποχὴν». L. 66 § 7 i. f. D. sol. matr. (24.3), Βασ. (28.8) ξγ'. αὐτ.—Ἐν τοῖς νόμοις τούτοις ἀναφέρεται, ὅτι ἢ γυνὴ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ δύνανται ν' ἀπαιτήσῃ παρὰ τοῦ ἀνδρὸς ἄφεςιν χρέους (*acceptilatio*)· ἐκ τούτου ἐξάγεται ὅτι, διαλυθέντος τοῦ γάμου, ἢ ἐκ τῆς ὑποσχέσεως τῆς προικὸς ἀγωγὴ τοῦ ἀνδρὸς δὲν ἀποσβέννυται αὐτοδικαίως ἀλλὰ κατ' ἐνστάσιν (*per exceptionem eliditur*). Ἐὰν ἐπελθόντος χωρισμοῦ ὁ ἀνὴρ ἐγείρῃ ἀγωγὴν διὰ τὴν προῖκα, ἢ γυνὴ ἀποκρούει αὐτὸν δι' ἐνστάσεως, ἣτις καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου θὰ ἦναι ἢ τοῦ δόλου· ἢ γυνὴ θὰ ἀντιτείνῃ αὐτῷ, ὅτι οὗτος διατελεῖ ἐν δόλῳ ἀπαιτῶν παρ' αὐτῆς πᾶν ὅ,τι ὀφείλει νὰ τῇ ἐπιστρέψῃ: *dolo facit, qui petit, quod redditurus est*. L. 8 pr. D. de dol. mal. exc. (44.4), ἐξ οὗ περαιτέρω ἔπεται ὅτι καθόσον ὁ ἀνὴρ δικαιούται νὰ παρακρατήσῃ τὴν προῖκα, ἔχει ἐναντίον τῆς ἐνστάσεως ταύτης ἀντένστασιν (*replicatio*) οὕτως ὥστεπραγματοῦται καθόλου ἢ ἐν μέρει ἢ τῆς προικὸς ὑπόσχεσις. — Ἡ γυνὴ διὰ τῆς *actio rei uxoriae* δύνανται νὰ ἀπαιτήσῃ μόνον ἀπαλλαγὴν ἐκ τῆς ὑποχρεώσεως αὐτῆς, καὶ δὴ οὐ μόνον ἂν αὐτὴ ἢ ἰδίᾳ ὑπεσχέθη τὴν προῖκα, ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἐκληρονόμησε τὸν ὑποσχεθέντα τριαύτην, ἀδιαφόρως ἂν οὗτος ἦναι πατὴρ αὐτῆς ἢ ἐξωτικὸς τις ἢ καὶ ὀφειλέτης καὶ μάλιστα οὐ μόνον ἐὰν οὗτος ἀπέθανε καὶ ἢ γυνὴ ἀπέκτησε τὴν κλη-

ρονομίαν διαρκεῦντος τοῦ γάμου, ἀλλὰ καὶ ἐν ἣ περιπτώσει ὁ θάνατος αὐτοῦ ἔλαβε χώραν μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ γάμου. Πρβλ. Meyerfeld αὐτ. § 6.

Ὡς πρὸς τὴν τοιαύτην ἀπαίτησιν οὐδόλως ἐνέχεται ὁ ἀνὴρ, καὶ εἶναι ἐντελῶς ἀδιάφορον ἂν τὸ ἀξιόχρεον ὑφίστατο ἀπ' ἀρχῆς ἢ ἂν ἐπὶ ἤλθε κατόπιν. Πρβλ. τὰ ἄνω σημειωθέντα χωρία, ἐτι δὲ L. 81 D. pro soc. (17.2) περὶ οὗ ὅρα Βασ. (12.1) ςθ'. καὶ τὰ αὐτέθι σχόλια. Ὁ λόγος τῆς τοιαύτης διατάξεως, ὅτι δηλ. ὁ ἀνὴρ οὐδένα κίνδυνον φέρει, εἶναι ἐνθεν μὲν ἢ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐν ταῖς πηγαῖς ἡμῶν ἀναγνωριζομένη ἀρχή, καθ' ἣν ἢ πρὸς ἀποζημίωσιν εὐθύνη τοῦ ἀνδρὸς τροποποιεῖται προκειμένου περὶ ὀφειλετῶν, ἀπέναντι τῶν ὁποίων ἢ μὴ ἐπιδιώξεις τῆς ἀπαιτήσεως ἐκ μέρους τοῦ ἀνδρὸς δὲν θεωρεῖται ὡς πταίσμα, ἐνθεν δὲ καὶ κυρίως, διότι ἢ τοῦ ἐναντίου καθιέρωσις θὰ περιεῖχε μεγίστην ἀδικίαν διὰ τὸν ἄνδρα: ἢ γυνὴ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ ἀπῆτει ἀποζημίωσιν διὰ πᾶν ὅ,τι αὐτὴ ἢ ἰδίᾳ ὤφειλε, καὶ ὡς ἐν ταῖς πηγαῖς ἡμῶν λέγεται: «οὐτε δίκαιόν ἐστι, μὴ δυνηθέντα αὐτὸν (τὸν ἄνδρα) ἀπαιτῆσαι τὴν γυναῖκα ζημιοῦσθαι, καὶ κείνην κερδαίνειν». Βασ. (28.8) ξγ'. αὐτ., L. 66 § 7 D. sol. matr. (24.3).

Ὁ ἀνὴρ εἰς οὐδὲν ἄλλο ὑποχρεοῦται εἰμὴ εἰς τὸ νὰ ἀπαλλάξῃ τὴν γυναῖκα τῆς ὑποχρεώσεως αὐτῆς, καὶ οὐδὲ δύναται αὕτη, ἐν ἣ περιπτώσει κατέστη ὀφειλέτης ὡς ἐκ τοῦ ὅτι ἐκληρονόμησε τὸν ὑποσχεθέντα, νὰ μεμφθῇ τὸν ἄνδρα, ὅτι οὗτος δὲν ἐνήσκησε τὴν ἀπαίτησιν ἐναντίον τοῦ κληρονομηθέντος, ὡς δὲν δύναται νὰ μεμφθῇ αὐτὸν ὅτι δὲν προσεπάθησε νὰ ἐνασκήσῃ τὴν κατ' αὐτῆς ἀπαίτησιν καθ' ἣν ἐποχὴν αὕτη ἦτο ἀξιόχρεως.

Ἐνταῦθα ἐξεταστέον ἐτι τὸ ζήτημα: Τί ἰσχύει ἐν ἣ περιπτώσει ὁ ἀνὴρ, διαρκοῦντος τοῦ γάμου, συνῆψεν ἄφεσιν χρέους (acceptilatio) μετὰ τῆς γυναικός; Ὡς πρὸς τοῦτο δεῖον κατὰ πρῶτον νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι δυνατὸν ἢ ἄφεις αὕτη νὰ ἦναι ἐξ ἰδιαιτέρων λόγων ἄκυρος, λ. χ. ἔλαβε χώραν donationis causa: ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἢ τοῦ

ἄνδρες ἀπαιτήσεις ἐξακολουθεῖ ὑφισταμένη ὡς καὶ πρότερον καὶ οὐδεμία μεταβολὴ ἐπέρχεται ὡς πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς ἐνοχῆς αὐτοῦ. Ἐν πάσῃ ὁμῶς περιπτώσει ἡ ἐνέργεια τῆς *acceptilatio* οὐδεμίαν σημασίαν ἔχει· ἐξισοῦται μὲν αὕτη πρὸς τὴν καταβολὴν οὐχ ἡττον, ὡς καὶ ἄνωτέρω ἐλέχθη, εἶναι *solutio imaginaria*, συνεπῶς ἡ γυνὴ δὲν δύναται νὰ ἀπαιτήσῃ τὴν ἀξίαν τῆς ἀπαιτήσεως, ἥς τὸ ποσὸν πράγματι αὕτη δὲν κατέβαλεν. Πρβλ. *B e c h m a n n* αὐτ. II. σελ. 254. Ἄλλως ἐν τούτοις σκέπτεται ὁ *H a s s e* αὐτ. σελ. 277.

Πᾶν ὅτι ἄνωτέρω ἐλέχθη περὶ τῆς γυναικὸς ἰσχύει καὶ διὰ τὸν πατέρα, ὅστις μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου ἐγείρει τὴν *actio rei uxoriae* εἴτε μόνος εἴτε *adjuncta filiae personae*· καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ ἀνὴρ οὐδόλως ἐνέχεται ὑποχρεούμενος μόνον εἰς *liberatio*. — Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ ἐν ἡ περιπτώσει ὁ ἐξωτικὸς *promissor* ἐκληρονόμησε τὴν γυναῖκα· ἐνάγων οὗτος διὰ τῆς *actio rei uxoriae* δὲν δύναται νὰ μεμφθῇ τὸν ἄνδρα, ὅτι δὲν ἐνήγαγεν αὐτόν· καὶ ἐνταῦθα μόνον ἀπαλλαγὴν τῆς ὑποχρεώσεως αὐτοῦ δύναται ν' ἀπαιτήσῃ. Πρβλ. *L. 30 § 1 i. f. D. sol. matr. (24.3)*, *const. unic. § 6 C. de rei uxor. act. (5.13)* — τοῦθ' ὅπερ βεβαίως δὲν ἴσχυε πρὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, καθότι πρὸ αὐτοῦ δὲν ἠδύνατο ἐν γένει νὰ λάβῃ χώραν τοιαύτη τις περίπτωσις, διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ *actio rei uxoriae* δὲν μετεβιβάζετο εἰς τοὺς κληρονόμους, καὶ μάλιστα τοῦναντίον οὗτοι ἠδύναντο μετ' ἀποτελέσματος νὰ ἐναχθῶσι ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς ἐν ἡ περιπτώσει ἡ γυνὴ αὐτὴ εἶχεν ὑποσχεθῇ τὴν προῖκα.

Συγκεφαλαιοῦντες τὰ ἄνωτέρω ἔχομεν τὸν κανόνα, ὅτι ὁ ἀνὴρ δὲν φέρει τὸν κίνδυνον τῆς λόγῳ προικὸς συσταθείσης ἀπαιτήσεως ἐν ἡ περιπτώσει ὀφειλέτης ταύτης εἶναι ἡ γυνή. Ἀμα τῇ ἐκπληρώσει τῆς ὑποσχέσεως ταύτης τὸ πρῶτον, φέρει ὁ ἀνὴρ τὸν κίνδυνον καὶ ἐνέχεται ἀναλόγως τῶν ἀντικειμένων τῆς προικὸς, καθ' ἃ ἄνωτέρω ἀνεπτύχθη. Πρβλ. *L. 81 D. pro socio (17.1)*, ἐνθα ὁ *Παπινιαν*.

νός διακρίνει μεταξὺ dos promissa καὶ dos numerata· ὅρα ἔτι const. I C. de caut. et non num. (5.15). Πρβλ. B e c h m a n n αὐτ. II. σελ. 555 ἐπ.

B. Ὁ φειλέτης τῆς λόγῳ προικὸς ἀποκτηθείσης ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς ἀπαιτήσεως εἶναι ὁ πατὴρ τῆς γυναικὸς ἢ ἐξωτικὸς τις.

Ἐνταῦθα δεόν νὰ διακρίνωμεν τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν τὰ πρόσωπα ταῦτα ἐκουσίως ὑπεσχέθησαν προίκα τῆς περιπτώσεως καθ' ἣν ἡ ὑπόσχεσις ἐγίνετο συνεπεῖα ἀντιδόσεως:

I. Ἐὰν ὁ πατὴρ ἢ ἐξωτικὸς τις (μήτηρ, ἀδελφὸς ἢ καὶ ἐντελῶς ξένον πρόσωπον) ὑπεσχέθῃ ἐκουσίως προίκα τότε ὁ ἀνὴρ ἐνέχεται, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη. διὰ culpa in exigendo, δηλ. ἐν ἣ περιπτώσει δόλῳ ἢ πταίσματι δὲν ἐνήργησε τὴν διὰ παντὸς μέσου εἴσπραξιν τῆς ἀπαιτήσεως. Ὡς ἐν ἀρχῇ εἴρηται προϋπόθεσις τῆς ὑποχρεώσεως ταύτης τοῦ ἀνδρὸς εἶναι τὸ πταῖσμα, εἰς ὃ οὗτος διατελεῖ, καὶ ἀπαλλάσσεται ἐὰν δὲν περιῇλθεν εἰς τοιοῦτον. Πρβλ. L. 33. 49 D. de J. D. (23.3).—Οὐχ ἥττον ἐνταῦθα ὑπάρχει ἐξαίρεσις τις, καθ' ἣν ὁ ἀνὴρ ἐνέχεται ἀπολύτως· ἡ ἐξαίρεσις δὲ αὕτη δὲν στηρίζεται ἐπὶ τοῦ εἶδους τῆς προκειμένης σχέσεως, δηλ. ἐπὶ τῆς προικώας ιδιότητος τῆς ἀπαιτήσεως, ἀλλ' ἐπὶ ἄλλων τινων γεγονότων, ἐξ ὧν ἐξάγεται ὅτι ὁ ἀνὴρ ῥητῶς ἢ σιωπηρῶς ἀνέλαβεν ἐν γένει τὸν κίνδυνον, ὑπεβλήθη, δηλ. εἰς μείζονα ὑποχρέωσιν ἐκείνης εἰς ἣν θὰ ὑπεβάλλετο συνεπεῖα τῆς προκειμένης σχέσεως. Τοιαῦτα γεγονότα—ἐκτὸς τοῦ μεταξὺ τῶν συζύγων πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον κατάρτισθέντος συμφώνου: «δύνανται γὰρ ἐκ συμφώνου τὸν κίνδυνον τῆς προικὸς ἐπιτιθέναι τῇ γυναικί· καὶ τοῦναντίον τὴν κινδυνευομένην τὴν γυναῖκα μεταφέρειν εἰς κίνδυνον τοῦ ἀνδρός». L. 6 D. de pact. dot. (23.4), Bxσ. (29.5) ε'—εἰσι τὰ ἐξῆς:

α) A c c e p t i l a t i o, δηλ. ὁ ἀνὴρ ἀπαλλάσσει τὸν

ὀφειλέτην τῆς ὑποχρεώσεως αὐτοῦ δηλῶν ὅτι ἔλαβε τὸ ὀφειλόμενον, ἐν ᾧ πράγματι δὲν ἔλαβεν αὐτό.¹ Ἐνταῦθα ὁ ἀνὴρ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐνέχεται ἀπολύτως διὰ τὴν ὀνομαστικὴν ἀξίαν τῆς ἀπαιτήσεως, «οὕτω γὰρ ἐστίν, ὡς ανεὶ τὰ χρήματα ἔλαβεν, ἐδωρήσατό τε αὐτὰ τῷ ἐπερωτήσαντι». L. 49 D. de J. D. (23.3), Βασ. (29.1) μέ'. — Εἶναι δὲ ἀδιάφορον ἕνεκα τίνος λόγου ὁ ἀνὴρ ἐπεχείρησε τὴν πρᾶξιν ταύτην, καθότι καὶ ἐὰν ἔπραξε τοῦτο ὡς ἐκ τοῦ ἀναξιοχρέου τοῦ ὀφειλέτου, πάλιν ἐνέχεται ἀπολύτως καθότι διὰ τοῦ ἐπιχειρηθέντος ὑπ' αὐτοῦ συμβολαίου δὲν δύναται πλέον ν' ἀπαιτήσῃ τι παρὰ τοῦ ὀφειλέτου καὶ ἐν ἣ περιπτώσει οὗτος καταστῇ κατόπιν ἀξιόχρεως. L. 66 § 6. D. sol. matr. (24.3), Βασ. (28.8) ζγ'. αὐτ.: «Ἐὰν ἀποροῦντι τῷ πενθερῷ ποιήσω παρὰ γνώμην τῆς γυναικὸς μου ἀποχὴν, ἐμοὶ κινδυνεύεται». — Ἐν μόνον γεγονός, ὡς καὶ ἐμμέσως ἐκ τοῦ νόμου τούτου ἐξάγεται, δύναται ν' ἀπαλλάξῃ τὸν ἄνδρα τῆς ἀπολύτου αὐτοῦ εὐθύνης: ἐὰν ἐπεχείρησε τὴν τοῦ χρέους ἄφεσιν ἐντολῇ τῆς γυναικὸς. L. 36. 38 D. de J. D. (23.3), Βασ. (29.1) λβ'. λδ'. — Ἐν τοῖς νόμοις τούτοις λέγεται ὅτι ἐὰν ὁ ἀνὴρ ἐντολῇ τῆς γυναικὸς ἀπαλλάξῃ τὸν ὀφειλέτην τῆς ὑποσχέσεως αὐτοῦ τότε ἀντικείμενον τῆς προικὸς εἶναι ἢ ἐκ τῆς ἐντολῆς ἀγωγή.² ὁ ἀνὴρ διὰ τῆς ἐκπληρώσεως

¹ Ἐννοεῖται ἀφ' ἐαυτοῦ ὅτι ἐνταῦθα πρόκειται περὶ τῆς περιπτώσεως, καθ' ἣν ἡ acceptilatio λαμβάνει χώραν μετὰ τὴν σύναψιν τοῦ γάμου, καθότι ἐὰν ἐγένετο προ ταύτης, τότε δὲν ὑπάρχει ἐν γένει προῖξ, καὶ ὁ ἀνὴρ οὐδὲν ἐνέχεται, ἀφοῦ μάλιστα ἠδύνατο καὶ νὰ μὴ δεχθῇ ποσῶς τὴν γενομένην ὑπόσχεσιν. L. 36 i. f. D. de J. D. (23.3). Ἡρβλ. Bechmann αὐτ. σελ. 249 σημ. 1.

² Ἐκ τῆς ἐννοίας τῆς acceptilatio, ὅτι δηλ. ὁ δανειστὴς δηλοῖ ὅτι ἔλαβε τὸ ὀφειλόμενον ἐν ᾧ κυρίως δὲν ἔλαβε τοῦτο, δεόν νὰ δεχθῶμεν ὅτι οὐχὶ μόνον ἐὰν ἡ γυνὴ δώσῃ τῷ ἀνδρὶ ἐντολήν, ὥπως ἀπαλλάξῃ τὸν συνεπειᾶ delegatio ὑποσχεθέντα προῖκα ὀφειλέτην αὐτῆς, ἀλλ' ὅτι γενικῶς ἰσχύει τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ παντός ἄλλου ὀφειλέτου, ἀρκεῖ μόνον ἡ ἐντολὴ ἢ τῆς γυναικὸς ν' ἀπευθύνῃται εἰς τοῦτο. Ἡρβλ. Hoffmann αὐτ. σελ. 44. — Ἄν ἐν

τῆς ἐντολῆς ζημιοῦται—ἀφηρέθη παρ' αὐτοῦ τὸ μέσον δι' οὗ θὰ ἠδύνατο ν' ἀπαιτήσῃ τὰ προικῶα πράγματα, ἅτινα ὀφείλει, λυθέντος τοῦ γάμου, νὰ ἀποκαταστήσῃ—καὶ τὴν ζημίαν ταύτην ὀφείλει κατὰ τὰς γενικὰς περὶ ἐντολῆς ἀρχὰς νὰ φέρῃ ἢ γυνὴ ὡς ἐντολεύς· ὅθεν ὁ ἀνὴρ ἔχει ἐναντίον αὐτῆς τὴν *actio mandati contraria*. ἦν μάλιστα, δύναται νὰ ἐνασκήσῃ καὶ διαρκοῦντος τοῦ γάμου.¹ Διαλυθέντος ὅμως τούτου ὁ ἀνὴρ δὲν δύναται νὰ ἐγείρῃ πλέον τὴν *actio mandati*, καθότι ἀπέναντι ταύτης ἡ γυνὴ ἔχει *exceptio doli*, οὔτε καὶ ἡ γυνὴ ὅμως ἀφ' ἐτέρου δύναται διὰ τῆς *actio rei uxoriae* ν' ἀπαιτήσῃ τὴν ἀξίαν τῆς ἀφεθείσης ἀπαιτήσεως, καθότι ἀπέναντι ταύτης ἔχει ὁ ἀνὴρ *exceptio compensationis*· ἀμφοτέρω τὰ ποσά, καὶ τὸ τῆς ἀφεθείσης ἀπαιτήσεως καὶ τὸ τῆς *actio rei uxoriae*, εἶσιν ἴσα. Πρβλ. *Hoffmann* αὐτ. σελ. 43 ἐπ., *Sternberg* αὐτ. σημ. 10.

Παρατηρητέον ὅμως ἐνταῦθα ὅτι δὲν εἶναι ποσῶς ὁρθὸν νὰ ἐπεκτείνωμεν τὰ ἀνωτέρω καὶ ἐπὶ τοῦ *pactum de non petendo*, νὰ δεχθῶμεν δηλ. ὅτι ὁ ἀνὴρ ἐνέχεται ἀπολύτως καὶ ἐν ἡ περιπτώσει συνάψει τοιοῦτον σύμφωνον, ὡς δέχεται ὁ *Meyersfeld* αὐτ. σελ. 109. — Τὸ *pactum de non petendo* οὐδεμίαν σημασίαν ἔχει ὅσον ἀφορᾷ τὴν εὐθύνην τοῦ ἀνδρός· οὗτος ἐνέχεται ὡς ἐὰν τοῦτο οὐδόλως ἐλάβανε χώραν, δηλ. μόνον διὰ *culpa in exigendo*. Ὅθεν ἐὰν ὁ ὀφειλέτης ἦτο ἀξιώχρεως, τότε διαλυθέντος τοῦ γάμου ὁ ἀνὴρ ὑποχρεοῦται νὰ παράσχῃ τῇ γυναικὶ τὸ ποσὸν τῆς ἀφεθείσης ἀπαιτήσεως, καὶ μάλιστα ὑποχρεοῦται εἰς τοῦτο καὶ ἐν ἡ περιπτώσει ὁ ὀφειλέτης καὶ

τοῖς νόμοις ἀναφέρειται μόνον ἡ πρώτη περίπτωσις, τοῦτο ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ ὅτι αὕτη θὰ ᾖ συνηθεστέρα.

¹ Ἐκ τούτου ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἐνέργεια αὕτη τῆς δυνάμει ἐντολῆς τῆς γυναικὸς ἐπικολοθησασῆς *acceptilatio* δὲν χωρεῖ αὐτοδικοῦ· τὸ ἐναντίον τούτου ἤθελε περιέχει ἐλάττωσιν τῆς προικὸς, τελεσθεῖσαν συνεπείᾳ συμβάσεως μεταξὺ τῶν συζύγων, διαρκοῦντος τοῦ γάμου, τοῦθ' ὅπερ, ὡς γνωστόν, ἀπαγορεύεται. Πρβλ. *Bechmann* αὐτ. II. 251.

νῦν ἔτι εἶναι ἀξιόχρεως, καθότι ὁ ἀνὴρ διὰ τοῦ ἐπιχειρηθέντος ὑπ' αὐτοῦ συμβολαίου, κατέστησεν ἀδύνατον τὴν εἰσπραξιν τῆς ἀπαιτήσεως· ἐὰν τοῦναντίον ὁ ὀφειλέτης ἦτο ἀναξιόχρεως κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς συνάψεως τοῦ συμφώνου, τότε, ἂν μὲν ὁ ἀνὴρ πρὸ τούτου διετέλει ἤδη in culpa ὑποχρεοῦται κατὰ τὰ ἀνωτέρω εἰς ἀποζημίωσιν, ἐν ᾧ ἐν πάσῃ ἄλλῃ περιπτώσει ἀπαλλάσσεται, καὶ ἡ μόνη ὑποχρέωσις, ἣτις θὰ ἡδύνατο νὰ ἐπιβληθῇ αὐτῷ εἶναι ἡ παροχὴ παντὸς ὅ,τι θὰ ἡδύνατο νὰ εἰσπράξῃ ἄνευ τοῦ συμφώνου.¹

β) *Novatio* (*novandi animo stipulari*). Διὰ τοῦ συμβολαίου τούτου καταργεῖται ἡ προϋπάρχουσα ἀπαίτησις διὰ τῆς παραγωγῆς νέας, ἣτις ὅμως στερεῖται πασῶν τῶν εἰδικῶν ιδιοτήτων, ὥς ἔφερε μεθ' ἑαυτῆς ἡ παλαιὰ ἀπαίτησις. L. 35 D. de J. D. (23.3), Βασ. (29.1) λα΄.: «Ἐὰν τὴν ἐκ τοῦ πατρὸς ἢ ἐτέρου ἐπαγγελθεῖσαν προῖκα ὁ ἀνὴρ ἐπερωτήσῃ κατὰ ἀνακαίνισιν, ἄρχεται αὐτῷ ἐγκινδυνεύεσθαι· πρὸ δὲ τούτου τῆς γυναικὸς ὁ κίνδυνος ἦν». Ἐν τῇ πράξει ταύτῃ τοῦ ἀνδρὸς ἐμπεριέχεται τὸ ὑπὸ τῶν ῥωμαίων νομικῶν καλούμενον *nomen debitoris sequi*· διὰ τοῦ συμβολαίου τούτου ὁ ἀνὴρ ἀναλαμβάνει τὸν κίνδυνον τοῦ ἀξιοχρέου ἢ μὴ τοῦ ὀφειλέτου, καθότι δι' αὐτοῦ πιστώνει οὗτος διὰ λογαριασμόν αὐτοῦ τὸν ὀφειλέτην. Ἐννοεῖται ὅμως ὅτι ἐνταῦθα πρόκειται περὶ τῆς καλουμ. *novatio voluntaria* καὶ δὲν πρέπει νὰ ἐπεκτείνωμεν τοῦτο, ὡς πράττει ὁ *Hoffmann* αὐτ. σελ. 42, καὶ

¹ Ἠρβλ. *Bechmann* αὐτ. σελ. 249 ἐπ., *Czyhlarz* αὐτ. σελ. 267 σημ. 20, *Sternberg* αὐτ. σημ. 9. — Ἐνταῦθα πρόκειται κυρίως περὶ τῆς περιπτώσεως, καθ' ἣν τὸ σύμφωνον συνηφθῇ συνεστῶτος τοῦ γάμου, εἰς ἐποχὴν δηλ. καθ' ἣν *dos iam mulieri acquisita est*, καθότι ἀν το *pactum* προσετέθη ἀμεσῶς ἐν ᾗ τῆς προίκος ὑποσχεσθῇ, ἢ κατοπιν μὲν ταύτης ἀλλὰ προ τῆς συνάψεως τοῦ γάμου, τότε οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γίνῃ περὶ ὑποχρεώσεως τινος τοῦ ἀνδρὸς, καθότι ἡ ἀπαίτησις μετὰ τοῦ διὰ τοῦ συμφώνου περιορισμοῦ καθίσταται προικῶς καὶ ἡ γυνὴ ὀφείλει ν' ἀναγνωρίσῃ τοῦτο.

ἐπὶ τῆς διὰ τῆς προκατάρξεως τῆς δίκης ἐπερχομένης κατὰ τὸ Ῥωμαϊκὸν Δίκαιον ἀναγκαστικῆς ἀνανεώσεως, καθότι διὰ τύτης δὲν μεταβάλλεται ποσῶς ἢ φύσιν τῆς προκειμένης σχέσεως· ἄλλως τε καὶ ὁ δανειστής ἐνάγων τὸν ὀφειλέτην αὐτοῦ δὲν πιστώνει αὐτόν. Ἐκ τῶν ἀνωτέ ω ῥηθέντων ἐξάγεται ὅτι τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ ἐν ἡ περιπτώσει ἡ ἀνανέωσις ἔλαβε χώραν πρὸ τῆς συνάψεως τοῦ γάμου, καθότι καὶ ἐνταῦθα διὰ τῆς ππραγωγῆς τῆς νέας ἀπαιτήσεως κκτηργήθη ἡ παλαιὰ μεθ' ὅλων τῶν ιδιοτήτων αὐτῆς. καὶ ὁ ἀνὴρ ἀναδέχεται ἀπολύτως τὸν κίνδυνον. Οὐχ ἥτιον καὶ ἐνταῦθα τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ἀποκλείεται ἐν ἡ περιπτώσει ἡ ἐπισυμβᾶσα ἀνενέμοις ἐγένετο συναινέσει τῆς γυναικός· ἐν τῇ τοιαύτῃ ἀνανεώσει δὲν ἐμπεριέχεται *nomen debitoris sequi*, καθότι ἐκ τῆς συναινέσεως, ἣν ὁ ἀνὴρ ἐζήτησε παρὰ τῆς γυναικός, ἐξάγεται ὅτι οὗτος δὲν ἤθελε νὰ πιστώσῃ δι' ἴδιον λογαριασμὸν τὸν ὀφειλέτην. Τοῦτο δὲν πιστοποιεῖται μὲν ἀμέσως ἐν ταῖς πηγαῖς. οὐχ ἥτιον ἐξάγεται ἐμμέσως ἐκ τῆς L. 36 D. de J. D. (23.3).

γ) Ἡ εἰσπραξις τόκων (*usuras exigere*). L. 71 D. de J. D. (23.3), Bch. (29.1) ξξ': «Ἡ παρὰ ἐξωτικοῦ ὁμολογηθεῖσα προῖξ τῇ γυναικὶ κινδυνεύεται· εἰ δὲ τόκον ὁ ἀνὴρ λάβῃ, λοιπὸν αὐτὸς κινδυνεύει».

Διὰ τῆς εἰσπράξεως τόκων θεωρεῖται ὅτι ὁ ἀνὴρ εἰσέπραξε τὸ κεφάλαιον καὶ ὅτι εἴτα ἔδοσε πάλιν αὐτὸ ὡς ἔντοκον δάνειον τῷ ὑποσχεθέντι τὴν προῖκα· ἀνεδέχθη συνεπῶς ἐν γένει τὸν κίνδυνον, καὶ ὑποχρεοῦται πρὸς ἀπόδοσιν τῆς ἀξίας τῆς ἀπαιτήσεως ἀδιαφόρως ἂν ὁ ὀφειλέτης ἦναι ἀξιόχρεως ἢ μὴ καὶ ἀδιαφόρως τοῦ εἶδους τῶν τόκων, εὖς εἰσέπραξε, καθότι τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ ἐπὶ νομίμων τόκων. Πρβλ. *const. 31 § 5—8 C. de J. D. (5.12)*.¹

¹ Ἀρμεν. (IV. 10) 15. — O. Czychlarz αὐτ. σελ. 268 ἀντικρούων τὴν γνώμην τοῦ B e c h m a n n αὐτ. II σελ. 248 σημ. 4, ἰσχυρίζεται ὅτι οὐ μόνον τὸ *usuras exigere* ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπ. τῇ ὑπόσχεσιν τόκων ἀρκεῖ, ὅπως μεταφράζῃ ἐν γένει

δ) Ἡ παροχή ἐγγυήσεως ἢ ὑποθήκης διδομένης ὑπὸ τοῦ ὀφειλέτου. Πρβλ. L. 1 § 11 D. de separation. (42.6), Βασ. (9.7) λή' :

«Item quaeritur, si satis acceperunt ab eo, an impetrent separationem. Et non puto: hi enim secuti sunt eum. Forte quem movebit: quid ergo, si satis non idoneum acceperunt? et sibi imputent, cur minus idoneos fideiussores accipiebant». — Ἐνταῦθα ἀναφέρεται τοῦτο μόνον ὡς πρὸς τὸν χωρισμὸν τῶν ὑπαρχόντων (separatio bonorum), οὐχ ἦτιον, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Bechmann αὐτ. II. σελ. 248, τὸ αὐτὸ δέον νὰ δεχθῶμεν καὶ διὰ τὸ periculum dotis, καθότι οὐδεμίαν ἐπιρροὴν ἐξασκεῖ ἐπὶ τῆς ἐγγυήσεως ἢ ὑποθήκης ἢ ιδιότης τῆς κυρίας ἀπαιτήσεως. «ὁ ἐγγυητὴς οὐδεμίαν ἀξίωσιν ἔχει, ὅπως ἀπαιτήσῃ παρὰ τοῦ ἀνδρὸς ἐπιείκειαν, ἐὰν δὲ ὁ ἀνὴρ παρέχῃ αὐτῷ τυχὴν πράττει τοῦτο ἐπὶ ἰδίῳ κινδύνῳ ὡς καὶ ἐπὶ τῆς περιπτώσεως καθ' ἣν δέχεται ἀναξιόχρεων ἐγγυητήν, καθ' ἃ ῥητῶς ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος χωρίῳ παρατηρεῖται».

Ἀνεξαρτήτως ὅμως τῶν τεσσάρων τούτων περιπτώσεων — καθ' ἃς ὁ ἀνὴρ φέρει ἐν γένει τὸν κίνδυνον, καὶ αἵτινες, ὡς ἐρρήθη, εἶναι συνέπεια ἰδιαιτέρων γεγονότων καὶ οὐχὶ τῆς εἰδικῆς φύσεως τῆς προκειμένης ἀπαιτήσεως — κινῶν εἶναι ὅτι ὁ ἀνὴρ εὐθύνεται μόνον διὰ culpa in exigendo. Οὐχ ἦτιον ἐνταῦθα τὸ ἰδιόρρυθμον τῆς προκειμένης σχέσεως ἐπιφέρει τροποποίησιν τινὰ ὡς πρὸς τὴν

νει τὸν κίνδυνον τῷ ἀνδρί· ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος, νομίζομεν, δὲν δικαιολογεῖται, διότι καὶ ἐπὶ τοιαύτης ὑποσχέσεως ὁ ἀνὴρ εὐρίσκειται εἰς οἶκον θέσιν καὶ ἐπὶ τῆς κυρίας ἀπαιτήσεως. Αἱ βυζαντινὰ καὶ πηγὰὶ ὁμιλοῦσι περὶ λήψεως τόκων. Ὡς ὁ Bechmann οὕτω καὶ οἱ Καλλιγῆς αὐτ. σελ. 116, Sternberg αὐτ. σελ. 14. — Ἐσφαλμένη περαιτέρω εἶναι ἡ γνώμη τοῦ Hasse (Die Culpa etc. etc.) σελ. 440 ἐπ., ὅστις ἐπόμενος τῷ Κουϊκίῳ περιορίζει τὸν νόμον 71 cit. διὰ τὴν περίπτωσιν τῆς delegatio μόνον. Πρβλ. Meyerfeld αὐτ. § 21 i. f. Ἡ γνώμη αὕτη ἀποκρούεται καὶ ὑπὸ τῶν Βασιλικῶν.

διαξαγωγὴν τοῦ κανόνος τούτου. Ἐν L. 33 D. de J. D. (23.3), Βασ. (29.1) κθ' λέγεται: «Ἐὰν ἐξωτικὸς ἐπαγγειλάμενος προῖκα ἀπορήσῃ, ὁ ἀνὴρ ὡς μὴ ἀπαιτήσας ἐγκινδυνεύει· εἰ μὴ ἄρα κατὰ δωρεὰν ἐπιγγείλατο. Τότε γὰρ τοῦ ἀνδρὸς φειδόμεθα μὴ κατακρημνίσαντος πρὸς καταβολὴν τὸν δωρησάμενον· ἐπειδὴ δὲ καὶ οἱ δωρούμενοι μέχρις εὐπορίας καταδικάζονται. Εἴτε οὖν τις δωρούμενος ἐπαγγείληται τὴν προῖκα, εἴτε ὁ πατήρ τῆς κόρης ἐκ τῶν ἰδίων, εἴτε αὐτὴ, ἢ ἀπορία αὐτὴν ὁρᾷ· εἰ δὲ χρεώστis, ὁμολογήσει, ὁ ἀνὴρ κινδυνεύει». Πρβλ. Ἀρμεν. (4.10) 16 καὶ τὸ αὐτόθι σχόλιον.—Ἐκ τοῦ νόμου τούτου βλέπομεν, ὅτι ἡ εὐθύνη τοῦ ἀνδρὸς τροποποιεῖται προκειμένου περὶ τοῦ πατρὸς τῆς γυναικὸς, τοῦ συστήσαντος de suo τὴν προῖκα, ἢ περὶ ἐξωτικοῦ, ὅστις ὑποσχέθη προῖκα λόγῳ δωρεᾶς πρὸς τὴν γυναῖκα (qui mulieri donaturus). Ἐὰν ὁ ἀνὴρ παρέλειψε τὴν δικαστικὴν ἐπιδίωξιν τῆς κατὰ τῶν τοιούτων προσώπων ἀπαιτήσεως ταύτης, καὶ ἤδη ὁ ὀφειλέτης κατέστη ἀναξιόχρεως καὶ συνεπῶς ἡ παροχὴ τοῦ ἀντικειμένου ἀδύνατος, ἀπαλλάσσεται τῆς πρὸς ἀποζημίωσιν ὑποχρέωσος αὐτοῦ ἀπέναντι τοῦ δικαιοῦχου πρὸς ἀνάληψιν τῆς προικὸς. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἢ μὴ ἐνάσκησις τῆς ἀπαιτήσεως δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς πταῖσμα τοῦ ἀνδρός·¹ δὲν δύναται ν' ἀποδοθῇ μομφή τις εἰς αὐτὸν ὅτι δὲν ἐξηνάγκασε τὸν πατέρα τῆς γυναικὸς αὐτοῦ ἢ τὸν ἐξ ἐλευθεριότητος ὑποσχεθέντα προῖκα τρίτον, ὅπως καταβάλλωσιν. Ἀντίκειται εἰς τὴν ἐπιείκειαν καὶ ἐν γένει εἰς τὴν ἠθικὴν νὰ παραπονῇται ἡ γυνή, ὅτι ὁ ἀνὴρ αὐτῆς δὲν μετεχειρίσθη καταναγκαστικὰ μέσα ἐναντίον τοῦ ἰδίου

¹ Μεταξὺ τῶν ῥωμαίων νομικῶν ὑπῆρχεν ἔρις ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀπέναντι τοῦ πατρὸς τῆς γυναικὸς θέσιν τοῦ ἀνδρός. Ὁ Ἰουλιανὸς ἐδέχετο ὅτι ὁ ἀνὴρ ἐνέχεται διὰ culpa in exigendo ἀπολύτως, καὶ ἀπέναντι δηλ. τοῦ πατρὸς τῆς γυναικὸς, ἐν ᾧ τούναντίον ὁ Οὐλπιανὸς καὶ ὁ Σαβῖνος ἐδέχοντο τὴν ἐν τῷ κειμένῳ γνώμην, ἥτις, ὡς ἐκ τοῦ νόμου 33 cit δεικνύται, εἶναι καὶ ἡ ἐν τῷ Ιουστινιανείῳ δικαίῳ ὑπικρατήσασα.

αὐτῆς πατρὸς ἢ ἐναντίον ἐκείνου, ὅστις ἐξ ἀπλῆς καὶ μόνον πρὸς αὐτὴν ἐλευθεριότητος κατέστησεν ἑαυτὸν λόγῳ προικὸς ὀφειλέτην· ὡς πρὸς τὸν τελευταῖον μάλιστα τοῦτον ἢ διαγωγῇ τοῦ ἀνδρὸς δικαιολογεῖται περαιτέρω, ὡς καὶ ἐν τῷ νόμῳ ῥητῶς παρατηρεῖται, ἐκ τοῦ ὅτι ὁ ἐξωτικὸς οὗτος θὰ ἀπῆλαυε καὶ ἀπέναντι τῆς γυναικὸς τοῦ εὐεργετήματος τῆς εὐπορίας, ἐν ᾗ περιπτώσει ἐπραγματοποιεῖ τὴν δωρεὰν δι' ἁμέσου πρὸς αὐτὴν ὑποχρέσεως, ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἐκ τοῦ ὅτι καὶ τὸ θετικὸν δίκαιον ἔνεκα τοῦ αὐτοῦ λόγου ἐπεικῶς κρίνει περὶ αὐτοῦ.

Καὶ ὡς πρὸς τὴν διεξαγωγὴν ὅμως τῆς τροποποιήσεως ταύτης δὲν πρέπει νὰ ἐξερχώμεθα τῶν προδιαγεγραμμένων ὁρίων, ἀλλὰ τοῦναντίον δέον νὰ ἐφαρμόζωμεν αὐτὴν ἐκεῖ, ἔνθα οἱ ἄνω ἀναπτυχθέντες λόγοι ὑφίστανται. — Ὡς πρὸς τοῦτο παρατηρητέον εἰδικώτερον τὰ ἐξῆς:

1. Ἡ ἀπὸ πάσης εὐθύνης ἀπαλλαγὴ τοῦ ἀνδρὸς χωρεῖ μόνον προκειμένου περὶ πατρὸς ἢ περὶ ἐξωτικοῦ, *qui mulieris donaturus*· ἀλλ' ὡς πρὸς μὲν τὸν πατέρα ἀπαιτεῖται προσέτι ὅπως ἡ παρ' αὐτοῦ σύστασις προικὸς γίνηται ἐκ τῆς ἰδίᾳς αὐτοῦ περιουσίας (*de suo*), ὡς πρὸς δὲ τὸν ἐξωτικὸν ἀναγκαῖα προϋπόθεσις εἶναι ἡ διὰ τῆς συστάσεως τῆς προικὸς ἔμμετος πραγμάτωσις δωρεᾶς πρὸς τὴν γυναῖκα· ἄρα, ἀντιστρόφως, δὲν χωρεῖ ἡ ῥηθεῖσα τροποποίησις ἂν ὁ πατήρ οὐχὶ *de suo*,¹ οὐχὶ πρὸς ἐκπλήρωσιν

¹ Ἐσφαλμένως ὁ *Bechmann* αὐτ. II. σελ. 244 φρονεῖ, ὅτι καὶ ἂν ὁ πατήρ ἀντιδοθῇ, πάλιν χωρεῖ ὁ περιορισμὸς τῆς εὐθύνης τοῦ ἀνδρός· ἡ ὑφ' ἑαυτοῦ τοῦ νόμου 33 cit., ἐφ' οὗ οὗτος στηρίζεται, ἀποκρούει τὸ τοιοῦτον συμπέρασμα. Πρὸς καὶ σχολ. g. IV. 575 ἐν τοῖς Βασιλικοῖς. — Ὁ τελευταῖος ἐν τῷ κειμένῳ περιορισμὸς ἀνακριβῶς πως ἐκτιθεταὶ ὑπὸ τοῦ *Παπαρρηγοπούλου* αὐτ. σελ. 207 λέγοντος: «... ἢ κατὰ τρίτον, ὅστις θέλων νὰ παράσχῃ προῖκα μὴ ὦν ὑπὸ τοῦ νόμου εἰς τοῦτο ὑπόχρεως, ὁμολογεῖ ἑαυτὸν ὀφείλοντα τῷ ἀνδρὶ λόγῳ προικὸς ὠρισμένον ποσὸν ἢ πρᾶγμα», καθότι ἐνταῦθα δὲν πρόκειται περὶ ἐξωτικοῦ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ πρὸς προικοδοσίαν ὑπόχρεα πρόσωπα, ἀλλὰ περὶ ἐξωτικοῦ ὑποχρεωμένου προῖκα ἐπὶ τῷ σκοπῷ, ὅπως διὰ

τῆς ὑπὸ τοῦ νόμου ἐπιβαλλομένης αὐτῷ πρὸς προικοδοσίαν ὑποχρέωσης ἀλλὰ κατ' ἐντολὴν τρίτου τινός, δανειστοῦ ἴσως αὐτοῦ, ἢ «ὡς χρεώστης τῆς αὐτοῦ θυγατρὸς τυχὸν ἐμαγκιπότητος τυγχανούσης» ὑπεσχέθη προίκα, ἢ ἂν ὁ ἐξωτικὸς οὐχὶ *donandi animo*, ἀλλὰ διότι ἦτο τυχὸν ὀφειλέτης τῆς γυναικὸς, κατέστησεν ἑαυτὸν λόγῳ προικὸς ὀφειλέτην τοῦ ἀνδρός.

2. Ἡ ῥηθεῖσα τροποποίησις ἐφαρμόζεται μόνον διὰ τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἀπαίτησις ἀπευθύνεται ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ πατρὸς ἢ ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ δωρητοῦ, οὐχὶ δὲ καὶ ἐναντίον τῶν κληρονόμων αὐτῶν· ὁ ἀνὴρ δὲν λαμβάνει τὴν προίκα παρ' αὐτῶν, ἢ δὲ γυνὴ μὴ ὀφείλουσα τὴν προίκα εἰς τὰ πρόσωπα ταῦτα, εὐλόγως δύναται ν' ἀπαιτήσῃ παρὰ τοῦ ἀνδρός, ὅπως οὗτος ἐπιδιώξῃ δικαστικῶς τὴν ἐνάσκησιν τῆς ἀπαιτήσεως αὐτοῦ, ὥστε ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ὁ ἀνὴρ ἐνέχεται ἐν γένει διὰ *culpa in exigendo*. Πρβλ. L. 33 cit., L. 20 § 2 D. de pact. dot. (23.4), Βασ. (29 5) ιη'. αὐτ.—Ἐπειδὴ δέ, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, ὁ λόγος τῆς τοιαύτης τροποποιήσεως δὲν εἶναι μόνον ἡ προσωπικὴ σχέσις τοῦ συστήσαντος τὴν προίκα, ἔνεκα τούτου εἶναι ἐντελῶς ἀδιάφορον τίνες εἰσὶ

τούτου πραγματοποιήσῃ ἐμμέσως δωρεὰν πρὸς τὴν γυναῖκα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἕτερον ἐκπληροῦντα δι' αὐτοῦ ἄλλην ὑφισταμένην ἤδη ὑποχρέωσιν αὐτοῦ. Πρβλ. σχολ. θ. IV. 575: «ὑπόθου αὐτὸν (τὸν ἐξωτικόν) ἐξ ἀνάγκης ἐπαγγείλασθαι· τί γὰρ ὅτι δεδίτωρ ἦν τῆς γυναικὸς; καὶ μὴ ἐκ προαιρέσεως, τοῦτέστι, μὴ δονάνδι ἀνιμο». — Ὁ Παπαρρηγόπουλος προσέτι φρονεῖ, ὅτι τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ ὅταν ὁ ἀναδεχθεὶς τὴν ὑποχρέωσιν ἦναι μήτηρ ἢ ἀδελφὸς τῆς γυναικὸς καὶ ἀναφέρει τὰ πρόσωπα ταῦτα ἐν ἰδιαιτέρᾳ κατηγορίᾳ (4). Ἀγνοῶ τίς ὁ σκοπὸς τῆς διακρίσεως ταύτης· τὰ πρόσωπα ταῦτα ὑπάρχοντα εἰς τὴν τάξιν τῶν ἐξωτικῶν, ὅθεν ἔαν συνέστησαν προίκα ἐξ ἐλευθεριότητος πρὸς τὴν γυναῖκα ὑπάρχοντα εἰς τὴν τρίτην κατηγορίαν. Ἡ μὲν ὁ Παπαρρηγόπουλος φρονεῖ ὅτι ἡ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀπαιτήσις τοῦ ἀνδρός χωρεῖ καὶ ὅταν τὰ πρόσωπα ταῦτα κατέστησαν ἑαυτὰ λόγῳ προικὸς ὀφειλέτας οὐχὶ ἐξ ἐλευθεριότητος πρὸς τὴν γυναῖκα; Οὐδεὶς νόμος ὑπάρχει περὶ τούτου, καί, καθόσον οἶδα, οὐδὲ συγγραφεὺς τις ὑποστηρίζει τοιοῦτόν τι.

κληρονόμοι τοῦ ὑποσχεθέντος· ὁ ἀνὴρ ἐνέχεται διὰ culpa in exigendo ἐν γένει καὶ ἂν κληρονόμοι τοῦ ὑποσχεθέντος ἦναι συγγενεῖς τῆς γυναικός, ἀδελφοὶ λ. χ. αὐτῆς· μόνον ἐὰν καὶ καθόσον ἡ γυνὴ αὐτὴ ἦναι κληρονόμος τοῦ ὑποσχεθέντος χωρεῖ ἐνταῦθα ἐξαίρεσίς τις, ἰσχυρόντων τῶν ἄνω ἐκτεθέντων κανόνων.¹ Ἐὰν ὁ ἀνὴρ αὐτὸς ἐκκληρονόμησε τὸν ὑποσχεθέντα τὴν προίκα, τότε, ἐννοεῖται ἅφ' ἑαυτοῦ, οὗτος ἐνέχεται ὅπως καταβάλλῃ τῇ γυναικὶ πᾶν ὅ,τι ὁ ἀποθνήσκων ὑπεσχέθη dotis causa (arg. L. 33 D. sol. matr. (24.3) καὶ δὴ ἐνέχεται ἀπολύτως, ἐκτὸς ἐὰν ἐδέξατο τὴν κληρονομίαν μὲ τὸ εὐεργέτημα τῆς ἀπογραφῆς (cum beneficio inventarii). Const. 22 § 9 C. de iur. delib. randi (6.30).

3. Ἡ περιοριστικὴ αὕτη τῆς εὐθύνης τοῦ ἀνδρὸς διὰ ταξίς δὲν ἀπαλλάσσει αὐτὸν ἐν γένει πάσης ὑποχρεώσεως· ἡ τῆς γυναικὸς ἀπέναντι τῶν ἄνω προσώπων σχέσις καὶ ἐν γένει οἱ ἀναφερθέντες ἀνωτέρω λόγοι δικαιολογοῦσι μὲν τὸν ἄνδρα μὴ μεταχειρισθέντα κατὰ τοῦ ὀφειλέτου μέγα, δὲν ἐπιτρέπουσιν ὅμως καὶ ἐντελεῖν ἀπραξίαν.² Ἐὰν ὁ ἀνὴρ πρέλειψε νὰ χρησιμοποίησῃ κατὰλληλον εὐκαιρίαν πρὸς εἵσπραξιν τῆς προίκας, παρέλειψε λ. χ. νὰ ἐνασκήσῃ τὴν ἀπαίτησιν εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν ὁ ὑποσχεθεὶς ἠδύνατο νὰ ἐκπληρώσῃ ταύτην χωρὶς ποσῶς νὰ περιέλθῃ εἰς δυσχερῆ

¹ Ἐννοεῖται ὅμως ἅφ' ἑαυτοῦ ὅτι ἡ ἀπέναντι τῶν κληρονόμων τοῦ ὑποσχεθέντος θέσις τοῦ ἀνδρὸς ἀλλοιοῦται ἐν ἡ περιπτώσει ὁ ἀνὴρ ὑπεχρεώθη διὰ συμφώνου νὰ μὴ ἀπαιτήσῃ τὴν προίκα παρ' ὠρισμένων κληρονόμων ἢ παρὰ τινος ἐξ αὐτῶν. L. 10 D. de pact. dot. (23.4), Βασ. (29.5) ἰ'. — Τοῦτο εἶναι συνέπεια τοῦ συμφώνου, καὶ δυνατόν νὰ προέλθῃ καὶ ἐκ πραγματικοῦ τινος γεγονότος· ὡς λ. χ.: «εἰ συμφωνήθῃ ὥστε τοῦ γάμου συνεστῶτος ἐν ζωῇ τοῦ πατρὸς μὴ ἀπαιτηθῇ» καὶ ὁ γάμος διελύθῃ ζῶντος τοῦ πατρὸς. Πρὸς. L. 20 § 2 D. de pact. dot. (23.4), Βασ. (29.5) ἰη'. αὐτ.

² Αἱ ἐν τῷ νόμῳ 33 cit. ἐκφράσεις: praecipitare ad solutionem—urgere ad exsolutionem (Βασ. αὐτ.: «τότε γὰρ τοῦ ἀνδρὸς φειδόμεθα μὴ κατακλημίσαντες κτλ.»), δεικνύουσι τὸ μέντρο τῆς περιοριστικῆς ταύτης εὐθύνης τοῦ ἀνδρὸς.

θέσιν — ἥ, ἐφαρμόζοντες ἴσως καὶ ἐνταῦθα τὸν ἀλλαχού ἐν οἰσέσι πρὸς ἄλλο ζήτημα σημειωθέντα νόμον 125 D. de V. S. (50.16), εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ὁ ὑποσχεθεὶς ἠδύνατο μετὰ τὴν ἀφαιρέσιν ὅλων τῶν χρεῶν αὐτοῦ νὰ διάγῃ βίον ἀνάλογον τῆς τάξεως αὐτοῦ (cum salva dignitate) — τότε ἐνέχεται οὗτος εἰς ἀποζημίωσιν τοῦ ὅλου ὑποσχεθέντος ποσοῦ.

§ 111.

II. Ἄν ἡ ὑπόσχεσις ἐγένετο συνεπείᾳ ἀντιδόσεως (delegatio). — Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἐφαρμόζεται ἀναλόγως ὁ γενικὸς κανὼν qui delegatus solvit· ὁ ἀνὴρ θεωρεῖται ὡς λαβὼν εἰς μετρητὰ τὸ ποσὸν τῆς ὑποσχεθείσης προικὸς καὶ ὅτι ἔδοσε κατόπιν τοῦτο ὡς δάνειον τῷ ὀφειλέτῃ, συνεπῶς αὐτὸς φέρει ἀπολύτως τὸν κίνδυνον. Τὸ ἀξιόχρεον ἢ μὴ τοῦ ὀφειλέτου οὐδεμίαν σημασίαν ἔχει διὰ τὴν γυναῖκα καὶ ὁ ἀνὴρ ἐνέχεται οὐ μόνον διὰ δόλον καὶ ἀμέλειαν ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ τυχηρά, καὶ τοῦτο οὐχὶ δυνάμει εἰδικῆς τινος διατάξεως τῆς προικὸς ἀλλ' ὡς συνέπεια τῆς delegatio. Ἐκ τῆς ἐνεργείας ταύτης τῆς delegatio, ὅτι δηλ. ὁ ἀνὴρ θεωρεῖται ὡς πράγματι λαβὼν τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀπαιτήσεως, ἐξάγεται ὅτι ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει ἀντικείμενον τῆς προικὸς δὲν εἶναι ἡ ἀπαίτησις ἀλλὰ τὸ ἀντικείμενον ταύτης, ἐξ οὗ περαιτέρω ἔπεται ὅτι delegatio ἐκεῖ μόνον δύναται νὰ λάβῃ χώραν, ἐνθα νομικῶς εἶναι δυνατόν νὰ λάβῃ χώραν καὶ καταβολή.¹

¹ Ὁ Hoffmann αὐτ. σελ. 46 ἀναφέρει ἐνταῦθα ὡς παράδειγμα τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν ἐπεβλήθη εἰς τὸν ἐγκατάστατον ἡ ὑποχρέωσις νὰ ἀποδώσῃ τὴν κληρονομίαν ὡς καταπίστευμα τῇ γυναικί· ἡ γυνὴ ἐνταῦθα δὲν δύναται νὰ συστήσῃ προῖκα ἀντιδίδουσα τῷ ἀνδρὶ τὸν ὀφειλέτην αὐτῆς, τὸν κληρονόμον, διότι ἡ γυνὴ διὰ τοῦ τοιούτου κληροδοτήματος δὲν ἀποκτᾷ δικαίωμα ἐπὶ τῶν κατ' ἰδίαν πραγμάτων τῆς περιουσίας, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ συνόλου, καθίσταται κληρονόμος καὶ δὲν δύναται ν' ἀντικα-

Ἡ ἐνέργεια αὕτη τῆς delegatio ἀναφέρεται γενικῶς μὲν ἐν L. 187 D. de V. S. (50.16): «Verbum exactae pecuniae non solum ad solutionem referendum est, verum etiam ad delegationem». Βισ. (22) ρπα', εἰδ.κῶς δ' ἐν ἐφαρμογῇ εἰς διάφορα χωρία. Οὕτω λ. χ.

L. 26 § 2 D. mand. (17.1): «Abesse intellegitur pecunia fideiussori etiam si debitor ab eo delegatus sit creditori». Βισ. (14.1) κς'.

L. 18 D. de fideiuss. et mand. (46.1): «Qui debitorem suum delegat, pecuniam dare intellegitur». Βισ. (26.1) ιγ'.

L. 21 § 1 D. de donat. (39.5), Βισ. (47.1) κ': «Ἐὶν θέλων σοι δωρήσασθαι κελεύσω τῷ χρεώστῃ μου ἐπερωτηθῆναί σοι... ἔδοξα γὰρ ἀπικτεῖν αὐτὸ καὶ διδόναι σοι, καὶ σὺ δανείζειν αὐτῷ».

L. 8 § 3 D. ad. SC. Vell. (16.1), Βισ. (26.7) λθ'. αὐτ.: «Ἐὰν παρὰ τὸ δόγμα ἐνοχοποιηθεῖσα γυνὴ καταβάλλει ἢ παραδώσει ἄ-τ' αὐτῆς τὴν ἴδιον χρεώστιν, ἔοικε τῷ καταβαλόντι». Ἠρβλ. καὶ L. 5 D. ad SC. Vell. (16.1), Βισ. (26.7) λς'.

Ὡς πρὸς τὴν προίκα δ' εἰδ.κῶς ἔχομεν τὰ ἐξῆς χωρία:

L. 6 D. de pact. dot. (24.3). Βισ. (29.5) ς': «Οὐ λ-
πια νός. (Οὐκ ἐρρωμένως συμφωνοῦσιν). Οὕτε ἵνα μόνον δόλον ὁ ἀνὴρ ἐπὶ τῇ προικὶ χρεωστῇ· εἰ καὶ τὰ μάλιστα καλῶς συμφωνοῦν, μὴ ὑποκείσθαι αὐτὸν τῷ κινδύνῳ τοῦ δοθέντος ἐν προικὶ χρέους· δύνανται γὰρ ἐκ συμφώνου τὸν

ταστήσῃ ἄλλον εἰς τὴν θέσιν ταύτην· ὁ ἐγκατάστατος διὰ τῆς ὑποσχέσεως αὐτοῦ δὲν δύναται νὰ καταστήσῃ τινα heredem fideicommissarium. Ἠρβλ. L. 59 § 1 D. de J. D. (23.3), ἐνθα μάλιστα ὁ Μάρκελλος propter nimiam subtilitatem οὐδὲ τὴν ἀξίαν τοῦ κληροδοτήματος ὡς τοιούτου δέχεται ὡς δυναμένην νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀντικείμενον ὑποσχέσεως. Τὸ μόνον μέσον λοιπόν, ὅπερ ὑπολείπεται ἐνταῦθα εἶναι νὰ ἀποκτήσῃ ἡ γυνὴ τὸ κληροδοτήμα καὶ κατόπιν νὰ μεταβιβάσῃ τοῦτο τῷ ἀνδρὶ λόγῳ προικός. Ἠρβλ. καὶ M ü h l e n b r u c h: Die Lehre v. d. Cession d. Forderungen (3 ἔκδ. Greiswald 1836) σελ. 291 ἐπ.

κίνδυνον τῆς προίκου ἐπιτιθέναι τῇ γυναικί· καὶ τοῦναντίον τὴν κινδυνευομένην τὴν γυναῖκα μεταφέρειν εἰς κίνδυνον τοῦ ἀνδρός». — Ἐν τῷ νόμῳ τούτῳ, ἐν ᾧ ἀφ' ἐνὸς θεωρεῖται ὡς ἀδύνατος ὁ εἰς δόλῳ περιορισμὸς τῆς εὐθύνης τοῦ ἀνδρός, ἀφ' ἑτέρου προκειμένου περὶ *nomen delegatum* λέγεται ἐν αὐτῷ, ὅτι ὁ ἀνὴρ δύναιται δι' ἰδιαίτερου συμφώνου, ν' ἀπαλλοτριῇ τοῦ κινδύνου· ἐκ τοῦ ὅτι ὁμοίως πρὸς ἀπαλλοτριῆν τοῦ ἀνδρός ἐκ τῆς τριαύτης εὐθύνης (τοῦ νὰ φέρῃ διγλ. ἀπολύτως τὸν κίνδυνον) ἀπαίτεται ἐν τῷ νόμῳ ἰδιαίτερον σύμφωνον συμπεραίνομεν a contrario ὅτι οὗτος ἐνέχεται ἀπολύτως ἐν ᾗ περιπτώσει δὲν ὑπάρχει τοιοῦτον σύμφωνον.

L. 41 § 3 D. de J. D. (23.3) Βασ. 29.1 λζ'. αὐτ.: «Ἐὰν ὁ χρεώστης τῆς γυναικὸς ὑπὸ αἵρεσιν ὁμολογήσῃ προίκα, καὶ ἐν τῷ μεταξὺ («τρίν ἢ δυνήθῃ τοῦτον ὁ ἀνὴρ ἀπαιτήσῃ, τοῦτέστι πρὶν ἢ τὴν αἵρεσιν ἐξελεῖν ἢ πρὶν ἢ συστήναι τὸν γάμον» σχόλ. d. IV. 581) ἀπορήσῃ, ὁ κίνδυνος πρὸς τὴν γυναῖκα φέρεται· εἰ δὲ ἐκ ἀρχῆς αὐτὸν ἀποροῦντα γινώσκων ὁ ἀνὴρ ἐδέξατο, αὐτὸς κινδυνεύει». — Καὶ ἐν τῷ νόμῳ τούτῳ λέγεται, ὅτι ὁ ἀνὴρ ἐπὶ *delegatio* φέρει τὸν κίνδυνον, ὅτι ἐν τῇ ἀποδοχῇ τοῦ ὑποσχομένου τὴν προίκαν ἐμπεριέχεται *nomen debitoris sequi*. Ἐνταῦθα ὁ Παῦλος ἐξετάζει τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν ὁ ὀφειλέτης τῆς γυναικὸς ὑποσχέθῃ προίκα ὑπὸ αἵρεσιν· ἐν τῷ νόμῳ τούτῳ λέγεται ὅτι ὁ ἀνὴρ ἐπὶ τῆς τριαύτης ὑπὸ αἵρεσιν ὑποσχέσεως φέρει τὸν κίνδυνον ἅμα τῇ ἐξόδῳ τῆς αἵρέσεως τὸ πρῶτον, καὶ τοῦτο, διότι, ἡρτημένης τῆς αἵρέσεως, ἡ χρηματικὴ κατάστασις τοῦ ὑποσχεθέντος ἡδύνατο οὐσιωδῶς νὰ μεταβληθῇ. Ἐνῶ ἐπὶ τῆς ἀνευ αἵρέσεως ὑποσχέσεως ὁ ἀνὴρ δύναιται νὰ προφυλαχθῇ ἐξετάζων τὴν χρηματικὴν κατάστασιν τοῦ ὑποσχεθέντος, ὃν δύναιται ἁμέσως νὰ ἐναγάγῃ, ἐπὶ τῆς ὑπὸ αἵρεσιν τοῦναντίον θὰ ἔμενεν ἐντελῶς ἀπροστάτευτος· ἡρτημένης τῆς αἵρέσεως, δὲν δύναιται νὰ ἐναγάγῃ τὸν ὑποσχεθέντα, περὶ τῆς χρηματικῆς καταστάσεως τοῦ ὁποίου δύναιται ἤδη νὰ πληρω-

φορηθῇ· ὀφείλει ν' ἀναμείνη μέχρι τῆς ἐξόδου τῆς αἵρέσεως, δηλ. μέχρις ἐποχῆς καθ' ἣν ὁ ὀφειλέτης ἔχει ἴσως καταστῇ ἐντελῶς ἀναξιόχρεως. Ἡ σκέψις αὕτη εἶναι ἡ ὑπαγορεύσασα τὴν διάταξιν ταύτην, καθ' ἣν ἡ εὐθύνη τοῦ ἀνδρὸς ἄρχεται τὸ πρῶτον ἅμα τῇ ἐξόδῳ τῆς αἵρέσεως, δηλ. ἅμα τῇ ἐποχῇ, καθ' ἣν ὁ ἀνὴρ δύναται νὰ ἐναγάγῃ τὸν ὀφειλέτην· ὅθεν ἐὰν πρὸ τῆς ἐξόδου τῆς αἵρέσεως ὁ ὀφειλέτης καταστῇ ἀναξιόχρεως, τότε ὁ ἀνὴρ οὐδὲν ἔνέχεται.

Τὴν ἀρχὴν ὁμῶς ταύτην, ὡς ἐν τέλει τοῦ νόμου τούτου λέγεται, δεόν νὰ ἐφαρμόσωμεν ἐκεῖ καὶ μόνον. ἔνθα ὑπάρχει ὁ ἄνω ῥηθεὶς λόγος· ὁ ἀνὴρ δὲν εὐθύνεται ἐνταῦθα πρὸ τῆς ἐξόδου τῆς αἵρέσεως. καθότι τὸ ἀντίθετον τούτου ἤθελε περιέχει μεγίστην ἀδικίαν δι' αὐτόν· ἐξετάσας οὕτως ἔμαθε τὴν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ὑποσχέσεως ἀνθηρὰν χρηματικὴν κατάρτασιν τοῦ ὀφειλέτου· ἐὰν κατόπιν αὕτη μετεβλήθῃ, οὐδὲν ἔνέχεται διὰ τοῦτο ὁ ἀνὴρ, ὅστις δὲν ἠδύνατο οὔτε νὰ προῖδῃ οὔτε ν' ἀποτρέψῃ ταύτην.

Τί ὁμῶς ἂν οὕτως ἐδέχθη ὀφειλέτην, ὄντα ἤδη κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ὑποσχέσεως ἀναξιόχρεων; Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἐλλεῖπει ὁ ἀνωτέρω λόγος καὶ συνεπῶς δεόν νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ὁ ἀνὴρ ἐνταῦθα ἐνέχεται ἀπολύτως εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς. Τὸ τελευταῖον τοῦτο, ὅπερ εἶναι φυσικὴ συνέπεια τῆς ἄνω σκέψεως λέγεται ῥητῶς ἐν τῷ νόμῳ: «... Quod si iam tunc debitor, cum sub condicione promitteret, solvendo non fuerit, periculum viri esse, quod sciens tale nomen secutus videretur, quale initio obligationis fuerit».

Πᾶν ὅ,τι ὁμῶς ἐν τῷ νόμῳ λέγεται περὶ τῆς ὑπὸ αἵρεσιν ὑποσχέσεως, ἐν ἣ περιπτώσει ὁ ὀφειλέτης ἦτο ἤδη κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ὑποσχέσεως ἀναξιόχρεως, τὸ αὐτὸ δεόν νὰ δεχθῶμεν καὶ ἐπὶ τῆς ἄνευ αἵρέσεως ὑποσχέσεως· καθότι, ὡς ἐκεῖ, ὡς λόγος τῆς ἀπολύτου εὐθύνης αὐτοῦ φέρεται τὸ ὅτι οὗτος θεωρεῖται (videretur) ὡς οὐκ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐγνώριζε τὴν θέσιν τοῦ ὀφειλέτου, οὕτω καὶ ἐν-

ταῦθα. Ὁ ἀνὴρ ὥφειλε νὰ ἐξετάσῃ τὴν θέσιν τοῦ ἀντιδιδομένου καὶ εἶτα ν' ἀποδεχθῇ αὐτόν· παραλείψας τοῦτο, δέον νὰ αἰτιᾶται ἑαυτόν. Ἀπέναντι τῆς γυναικὸς ὁ ἀνὴρ ἐνέχεται ἀπολύτως καὶ ἐν ἡ περιπτώσει ἐκ πλάνης ἐπίστευσεν, ὅτι ὁ ὀφειλέτης κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ὑποσχέσεως ἦτο ἀναξιοχρεὼς· ἡ πλάνη αὕτη οὐδεμίαν σημασίαν ἔχει καὶ ὁ ἀνὴρ φέρει ἀπολύτως τὸν κίνδυνον, ἐκτὸς ἐὰν ἡ ἐκ μέρους τοῦ ἀνδρὸς ἄγνοια τοῦ ἀναξιοχρέου τοῦ ὀφειλέτου προῆλθε δόλῳ τῆς γυναικὸς. Arg. L. 74 § 3 D. de evict. (21.2), Βασ. (19.11) ο'. αὐτ. ἔνθα λέγεται: «Καὶ ὅτι ὁ γραμματεῖον, ὡς ἔχοι ἐκβάσεως, πεπρακῶς, οὐδὲν ἕτερον ἀπαιτεῖται, ἢ μόνον, ἵνα γραμματεῖον εἴῃ τὸ πεπρακμένον. πρὸς τὸ μήτε δόλον αὐτὸν πλημμελῆσαι τινα».¹

¹ Πρβλ. Meyerfeld αὐτ. σελ. 134. — Ἐν τῷ νόμῳ 41 § 3 cit. γίνεται λόγος περὶ ἀντιδιδομένου, ὅστις εἶναι ὀφειλέτης τῆς γυναικὸς· οὐχ ἦττον τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ ἐν ἡ περιπτώσει ἀντιδοθῇ dotis causa μὴ ὀφειλέτης, καθότι, ὡς γνωστόν, οὐδεμίαν σημασίαν ἔχει τοῦτο ὅσον ἀφορᾷ τὴν σχέσιν μεταξὺ τοῦ ἀντιδιδομένου καὶ τοῦ πρὸς ὃν γίνεται ἡ ἀντιδοσις καὶ συνεπῶς ἐνταῦθα καὶ τοῦ τελευταίου τούτου (τοῦ ἀνδρὸς) πρὸς τὴν γυναῖκα. Ὁ ἀνὴρ ἐνέχεται ἐν πάσῃ περιπτώσει.

Ἐκτὸς τῶν νόμων τούτων ἀναφέρονται συνήθως ὑπὸ τῶν συγγραφέων πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἄνω ἐκτεθείσης γνώμης καὶ οἱ ἐξῆς:

α) L. 46 pr. D. de J. D. (23.3), Βασ. (29.1) μβ'.: «Καὶ ἄκοντος τοῦ δεσπότη ἐπερωτῶν ὁ δοῦλος ὀνόματι τοῦ δεσπότη προῖκα, προσπορίζει αὐτῷ τὴν ἐνοχὴν, ὡς καὶ τὰς λοιπὰς ἐπερωτήσεις, ἅς ἄκοντος ποιεῖται τοῦ δεσπότη· ἀλλ' οὐ φέρεται πρὸς τὸν δεσπότην ὁ κίνδυνος, ἔνθα τυχὸν χρεώστης τῆς γυναικὸς ὡμολόγησε τὴν προῖκα, καὶ ἐξ ἀπροόπτου γέγονεν ἄπορος· οὔτε ἀμέλειαν χρεωστεῖ...» Οἱ πλείστοι τῶν συγγραφέων (Uzyhlarz αὐτ. σελ. 272, Vangerow αὐτ. § 217, Meyerfeld αὐτ. σελ. 130) ἀναφέρουσι καὶ τὸν νόμον τοῦτον πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἄνω γνώμης, ποιούμενοι χρῆσιν τοῦ ἐξ ἀντιδιαστολῆς συμπεράσματος. Οὐχ ἦττον ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ περαιτέρω λέγεται: «Εἰ δὲ καὶ παραδοθῶσι προικιμαῖα πράγματα δούλῳ ἢ υἱῷ ὑπεξουσίῳ, συνίσταται ἡ προῖξ· ὁ δὲ κίνδυνος οὐ φέρεται πρὸς τὸν δεσπότην ἢ τὸν πατέρα, οὔτε ἀμέλειαν χρεωστοῦσιν, ἕως οὐ δεκτὸν ἡγήσονται...», ἐξ οὗ συμπεραίνοντες ἐξ ἀντιδιαστολῆς ἠθέλομεν καταλήξει εἰς τὸ νὰ καθιερώσωμεν τὸν κανόνα, ὅτι ὁ ἀνὴρ φέρει ἐν γένει τὸν κίνδυνον καὶ δι' ὅλα τὰ προικῶα πράγματα, καθότι καὶ περὶ

Ἐκ τῶν νόμων τούτων πιστοποιεῖται, φρονούμεν, ἀρκούντως ἡ ἄνω ἐκτεθεῖσα ἀρχὴ τῆς delegatio καὶ ἐπὶ τῆς προικός, ὥστε δυνάμεθα ἤδη νὰ θέσωμεν ὡς κανόνα τὸ ὅτι ὁ ἀνὴρ φέρει ἐν γένει τὸν κίνδυνον τῆς λόγῳ προικός ἀποκτηθείσας ὑπ' αὐτοῦ ἀπαιτήσεως κατὰ ἀντιδοθέντος, ὑποχρεούμενος μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ γάμου εἰς ἀποζημίωσιν.

Ὁ κανὼν οὗτος δικαιολογεῖται καὶ ἐξ ἐσωτερικῶν λόγων: μεταξὺ τοῦ ἀντιδιδομένου καὶ τοῦ πρὸς ὃν γίνεται ἡ ἀντίδοσις ὑφίσταται ἀπλῆ ἐνοχικὴ σχέσηις, δι' ἣν οὐδεμίαν σημασίαν κέκτηται τὸ διὰ ταύτης σκοπούμενον συμβόλαιον. Ἡ προῖξ δὲν συνιστᾶται παρὰ τοῦ ἀντιδιδομένου ἀλλὰ παρὰ τοῦ ἀντιδίδοντος, καὶ συνεπῶς ὁ ἀνὴρ οὐδόλως δικαιολογεῖται μὴ μεταχειρισθεῖς ἐναντίον τοῦ πρώτου τούτων πᾶν ὅ,τι θὰ μετεχειρίζετο ἐναντίον καὶ παντὸς ἄλλου ὀφειλέτου. — Ἐντιῦθα ὁμοίως δεῖον νὰ περατηρήσω.

αὐτῶν λέγεται ὅτι: «ὁ κίνδυνος οὐ φέρεται πρὸς τὴν δεσπότην ἢ τὸν πατέρα οὔτε ἀμέλειαν χρεωστοῦσιν...», τοῦθ' ὅπερ θὰ ἦτο προφανῶς ἐσφαλμένον. Οἱ λόγοι οὗτοι, οὓς ἄλλως δὲν περαλεῖπει οὐδ' αὐτός ὁ C z y h l a r z νὰ ἀναφέρῃ (κῦτ. σημ. 8) ἐμποδίζουσιν ἡμᾶς νὰ μεταχειρισθῶμεν τὸ ἐξ ἀντιδικστολής συμπέρασμα ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τοῦ νόμου. Τὰ τοῦ C z y h l a r z ἐπιχειρήματα δὲν πείθουσιν περὶ τῆς μὴ ὀρθότητος τῆς ἄνω σκέψεως. Πρὸβλ. Sternberg αὐτ. σημ. 15.

β) L. 53 D. de J. D. (23.3). Βκσ. (29 1) μθ': «Ἐὰν ὡς δωρούμενος ἀνὴρ τῇ γυναικὶ δεξῇται τὸν ἄπορον αὐτῆς χρεώστην ὁμολογοῦντα ποῖκα, μόνον ἐφ' οἷς ἐν τῷ προσομολογεῖν ὑπόκειται καὶ ἐφ' οἷς ἐκτέλεστο, κινδυνεύει ὁ ἀνὴρ: καὶ ὕστερον μειώσῃ τι τούτων ὁ χρεώστης, μένει ὁ ἀνὴρ ἐνεχόμενος». Ὁ νόμος οὗτος δὲν δύνανται νὰ χορηγηθῇ πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἄνω ἡμῶν γνώμης. Καίτοι ἡ ἐν αὐτῷ λύσις συμφωνεῖ πρὸς τὰ ἄνω ἐκτεθέντα, οὐχ ἥττον αὕτη δύνανται καλλίστα νὰ δικαιολογηθῇ καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ὁ ἀνὴρ ἐγνώριζε τὸ ἀναξιοχρεὸν τοῦ ὀφειλέτου, — καθότι ἂν ἡγνῶει τοῦτο δὲν θὰ ὑπῆρχε δωρεὰ: ὡς λόγος τῆς προκειμένης λύσεως δύνανται νὰ θεωρηθῇ ἡ γνώσις (sententia) τοῦ ἀνδρός καὶ οὐχ ἡ τῆς ἀντιδόσεως σχέσις. Ἐνκντιον τῶν περατηρήσεων, ἃς ὁ Bechmann αὐτ. II. σελ. 245 ἐπὶ τοῦ νόμου φέρει πρὸβλ. L. 11 § 11, L. 13 pr., L. 60—62 pr. D. de don. i. v. e. u. (24.1). Πρὸβλ. C z y h l a r z κῦτ. σελ. 273 σιμ. 9 καὶ Sternberg αὐτ. σημ. 15.

μεν, ὅτι ἡ ἀπόλυτος αὕτη εὐθύνη τοῦ ἀνδρὸς δὲν πρέπει νὰ ἐξέρχεται καὶ τῶν δυνατῶν ἐρίων· ὁ πρὸς ὃν ἐγένετο ἡ ἀντίδοσις ἀνὴρ φέρει μὲν τὸν κίνδυνον, ὑποχρεούμενος μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ γάμου νὰ ἀποδώσῃ τὸ πρὸς τῆς ἀπαιτήσεως, οὐχ ἥτιον ἡ ὑποχρέωσις αὐτοῦ ἐπεκτείνεται μόνον εἰς τὸ πρὸς. ὁ θὰ ἡδύνετο νὰ εἰσπράξῃ νομίμως παρὰ τοῦ ὀφειλέτου. Ὑποθετέον λ. χ. ὅτι ὁ ὀφειλέτης ἀπολαύει τοῦ εὐεργετήματος τῆς εὐπορίας· ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ ἀνὴρ δὲν ὑποχρεοῦται ν' ἀποδώσῃ ἐλόκληρον τὸ ὑποχρεθὲν αὐτῷ πρὸς, ἀλλ' ὅτι θὰ ἡδύνετο νὰ λάβῃ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀντιδίδσεως· καθίτι, κατὰ τὴν ἄνω ἀναπτυχθεῖσαν ἔννοιαν τῆς delegatio, τοσοῦτον μόνον θεωρεῖται παραδώσασα ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρί. Πρβλ. L. 32 D. sol. matr. (24.3), Bxσ. (28.8) λβ': «'Εὰν ὁ πρῶτος ἀνὴρ ὡς χρεώστης ὁμολογήσῃ τῷ δευτέρῳ τὴν προῖκα, οὐ πλέον τῆς εὐπορίας αὐτοῦ ἐστὶν ἐν προικί». Πρβλ. Hoffmann αὐτ. σελ. 51, Pascal αὐτ. σελ. 57 ἐπ. 107.

Ἐν τέλει παρατηρητέον ἐνταῦθα ὅτι ἡ ἀπόλυτος αὕτη ὑποχρέωσις τοῦ ἀνδρὸς δύναται ν' ἀποκλεισθῇ δι' ἐναντίας, ῥητῆς ἢ σιωπηρᾶς, συμφωνίας τῶν μερῶν, ὡς τοῦτο γενικῶς ἐπὶ delegatio ἰσχύει. Πρβλ. L. 45 § 7 D. de mand. (17.1), Bxσ. (141) με'. αὐτ.

Καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὴν ἀντίδοσιν ἀσπάζονται οἱ πλείστοι τῶν συγγραφέων. Πρβλ. C z y h l a r z αὐτ. § 76, B e c h m a n n § 109, D e r n b u r g αὐτ. II. § 119 σημ. 10, M e y e r f e l d αὐτ. § 25, A r n d t s αὐτ. § 406 σημ. 4, H o f f m a n αὐτ. σελ. 46 ἐπ. καὶ κυρίως σελ. 51 ἐπ., V a n g e r o w αὐτ. § 217 παρ. 1, ἐδ. 4, P u c h t a: Pand. § 420. S a l p i u s (Novation und Delegation) § 18—20, L ö h r: Beiträge zur Theorie d. Culpa (Giessen 1808) σελ. 208 ἐπ. κλπ. κλπ. Ἄλλως ὅμως σκέπτεται ὁ πολὺς W i n d c h e i d ἐν τῇ 9ῃ σημειώσει τῆς § 500. Ὁ συγγραφεὺς οὗτος καταλήγει ἐν μέρει εἰς ἄλλοια ἀποτελέσματα καὶ τοῦτο ὡς ἐκ τῆς γνώμης, ἣν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἄρχουσαν θεωρίαν, δέχεται,

ὅτι δηλ. ἡ ἀντίδοσις δὲν εἶναι πληρωμή. Ἀρνούμενος τὸν κανόνα qui delegat solvit, — πρβλ. καὶ § 412 σημ. 17 καὶ τοὺς ἐκεῖ ὑπὲρ τῆς αὐτῆς γνώμης σημειοῦμένους, μεθ' ὧν ἐσχάτως καὶ ὁ W e n d t αὐτ. § 68 καὶ σήμ. 3 —, καταλήγει εἰς τὸ ὅτι καὶ ἐπὶ delegatio τότε μόνον ὁ ἀνὴρ φέρει τὸν κίνδυνον, ὁπότεν διατελεῖ ἐν πταίσματι. Τὴν γνώμην ταύτην ὑπερήσπισε πρὸ αὐτοῦ καὶ ὁ H a s s e (Die Culpa etc. etc.) σελ. 436 ἐπ., ἀλλὰ διὰ ἄλλων ἐπιχειρημάτων οὗτος ἀναγνωρίζει μὲν τὸν κανόνα qui delegat solvit. — «ὁ παραπεμπόμενος δι' ἀντιδόσεως εἰς ὀφειλὴν τινὰ πληρώνεται καὶ δὲν δύναται κατόπιν νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι ὁ ἀντιδοθεὶς δὲν ἠδυνήθη νὰ πληρώσῃ, διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς delegatio ἦτο ἤδη ἀναξιώχρεως —, οὐχ ἥτιον δεχόμενος ὅτι ὑπάρχει ἐξαίρεσις τοῦ κανόνος τούτου, ὁπότεν τὰ μέρη ῥητῶς ἢ σιωπηρῶς συνεφώνησαν, ὅπως ὁ ἀντιδοὺς φέρῃ τὸν κίνδυνον, φρονεῖ ὅτι τοιαύτη τις ἐξαίρεσις ὑφίσταται καὶ ἐνταῦθα: «ὅθεν ἡ delegatio in dotem facta δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀνὴρ ὑπῆρχε συμφωνίας, ὅτι ἡ γυνὴ θέλει φέρει τὸν κίνδυνον». Τὴν γνώμην ταύτην τοῦ H a s s e δέχεται καὶ ὁ P e l l a t αὐτ. σελ. 165 ἐπ., ἔτι δὲ καὶ οἱ G l ü c k αὐτ. XXV. σελ. 34, T i g e r s t r ö m αὐτ. II. § 33, P a s c a l αὐτ. σελ. 103 καὶ ἄλλοι, οὓς ὄρα παρὰ G l ü c k.

Ὁ W i n d s c h e i d θεωρεῖ τὴν γνώμην αὐτοῦ — ἐναντίον τῆς ὁποίας ὅρα ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω καὶ P e r n i c e: Marcus Antistius Labeo. Das röm. Privatrecht im ersten Jahrhundert d. Kaiserzeit (1873) I. σελ. 507 ῥητῶς λέγοντα ὅτι «ἡ γενομένη ἀντίδοσις ἐξισοῦται κατὰ τὴν ῥωμαϊκὴν ἐκδοχὴν πρὸς πληρωμήν», L o t m a r: Ueber Causa im röm. Recht (München 1875) σελ. 117, ὅστις συνοψίζει τὰ ἐπόμενα ἐν τοῖς ἐξῆς: «ἐν τῷ ῥωμαϊκῷ δικαίῳ ἡ ἀντίδοσις ἐξισοῦται πρὸς πληρωμήν», Π α π α ρ ρ η γ ό π ο υ λ ο ν: Ἐνοχ. Δίκαιον § 392 ἐπ., ὅστις λέγει: ἡ τοιαύτη ἀντίδοσις περιέχει δύο καταβολὰς καὶ μίαν σύμβασιν πιστώσεως, διότι ὑποτίθεται α) ὅτι ὁ ἀντιδιδόμενος

ἐπλήρωσεν ἀμέσως τὸν ἀντιδίδοντα... β) ὅτι ὁ ἀντιδίδων ἐπλήρωσεν ἀμέσως τῷ ᾧ γίνεται ἡ ἀντίδοσις... καὶ ὅτι ὁ ᾧ ἐγένετο ἡ ἀντίδοσις ἐπίστωσε τὸν ἀντιδοθέντα μὲ τὸ παρὰ τοῦ ἀντιδίδοντος ληφθὲν ποσόν... (§ 394 i. f.). — ὡς ὑποστηρίζομένην ἐν σχέσει πρὸς τὴν προῖκα καὶ ὑπὸ τῶν πηγῶν ἡμῶν φρονοῦμεν ὅμως ὅτι ἡ διδομένη εἰς τοὺς νόμους ἐρμηνεία δὲν εἶναι ἐπιτυχής: Ἐν τῷ νόμῳ 41 § 3 D. de J. D. (23.3): «periculum viri esse, quod sciens tale nomen secutus videretur, quale initio obligationis fuerit», δὲν πρέπει νὰ θεωρήσωμεν ὡς προϋπὸθεσιν τοῦ nomen sequi, δηλ. ὡς προϋπὸθεσιν τῆς ἀπολύτου εὐθύνης τοῦ ἀνδρός, τὸ ὅτι οὗτος ἐγνώριζε τὴν τοῦ ἀντιδιδομένου ὀφειλέτου ἀπορίαν, ἀλλὰ τοῦναντίον ὡς ἐκ τῆς ἐκφράσεως τοῦ νόμου: quod sciens tale nomen secutus videretur, ἐξηγεῖται, ἐν αὐτῷ λέγεται, ὅτι ὁ ἀνὴρ φέρει τὸν κίνδυνον, διότι ὥφειλε νὰ ἐξετάσῃ περὶ τῆς χρηματικῆς καταστάσεως τοῦ ἀντιδιδομένου ὀφειλέτου πρὶν ἢ δεχθῇ αὐτόν· παραλείψας τὴν ἐξέτασιν ταύτην καὶ δεχθεὶς αὐτὸν θεωρεῖται (videretur) ὅτι ἐγνώριζε ταύτην.¹ Πρβλ. Καλλιγᾶ Ἐνοχ. Δίκαιον (ἔκδ. 3^η 1885) § 536 ἐν τέλει, Sternberg αὐτ. σημ. 16, Cz y h l a r z αὐτ. σελ. 272. — Τὸν πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς γνώμης ἡμῶν σημειωθέντα νόμον 6 D. de pact. dot. (23.4) θέλει ὁ συγγραφεὺς οὗτος νὰ ἄρῃ ἐκ τοῦ μέσου διὰ τοῦ ὅτι θεωρεῖ τὸ ἐξ ἀντιδιαστολῆς συμπέρασμα, οὗτινος ἐποιοσάμεθα ἐκεῖ χρῆσιν, ὡς ἀνεφάρμοστον, καθότι δι' αὐτοῦ θὰ κατελήγομεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ ἀνὴρ κατὰ κανόνα φέρει τὸν κίνδυνον τῆς προικὸς ἐν γένει: «ut sit dos periculo mulieris». Νομίζομεν ὅμως ὅτι τὸ τοιοῦτο συμπέρασμα δὲν ἔπεται ἀναγκαίως ἐκ τοῦ ἄνω ἐπιχειρήματος καὶ μᾶλλον τοῦναντίον αἱ λέξεις ut sit dos periculo mulieris ἐν τῇ ὑφῇ

¹ Κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Hass e καὶ Windsche id ἡ λέξις sciens ἀναφέρεται εἰς τὸ tale nomen, ἐνῶ κατὰ τὴν ἡμετέραν εἰς τὸ sequi.

τοῦ ὅλου νόμου δεικνύουσιν ὅτι ὁ ἐν αὐτῷ καθιερούμενος κανὼν ἰσχύει μόνον διὰ τὴν delegatio, δηλ. διὰ τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν ὁ ἀνὴρ ἐξ αἰρετικῶς φέρει τὸν κίνδυνον. Πρβλ. Sternberg αὐτ. σημ. 14, Czychlarz αὐτ. σελ. 275 σημ. 5. — Ἐκτὸς τούτων ὁ Hassse πρὸς ὑπεράσπικιν τῆς γνώμης αὐτοῦ, ἥτις, ὡς ἐλέχθη, ὡς πρὸς τὸ ἰποτελέσμα συμφωνεῖ πρὸς τὴν τοῦ Windscheid, στηρίζεται καὶ ἐπὶ τοῦ νόμου 33 D. de J. D. (23.3), ἐνθα λέγεται: Ἐὰν ἐξωτικὸς ἐπαγγειλάμενος προῖκα ἀπορήσῃ, ὁ ἀνὴρ ὡς μὴ ἀπαιτήσας ἐγκινδυνεύεται' ... (ὅρα ἀνωτ. σελ. 291). Τὸ χωρίον ὁμῶς τοῦτο οὐδὲν φρονοῦμεν ἀποδεικνύει ὑπὲρ τῆς γνώμης τοῦ Hassse. Ὁ Οὐλπιανὸς λέγει ἀπλῶς ἐν τῷ νόμῳ τούτῳ ὅτι ὁ ἀνὴρ ἐνέχεται διὰ culpa (imputabitur marito), ἐν ἣ περιπτώσει δὲν εἰσέπραξε τὴν λόγῳ προειδὸς ἀπαίτησιν ἐναντίον τοῦ ἀντιδοθέντος ὀφειλέτου· ὁ νομοδιδάσκαλος οὗτος θέτει μόνον ὡς προϋπόθεσιν¹ τῆς ὑποχρεώσεως ταύτης τοῦ ἀνδρὸς τὸ ὅτι ὁ ἐξωτικὸς θέον νὰ ὑπεσχέθῃ τὴν προῖκα κατ' ἀνάγκην καὶ οὐχὶ ἐξ ἐλευθεριότητος· ἂν ὁμῶς ὁ ἀνὴρ ἐνέχηται μόνον διὰ culpa in exigendo οὐδὲν ὡς λέγεται ἐν τῷ νόμῳ· τότε μόνον ὁ νόμος οὗτος θὰ ἀπειδείκνυέ τι ἐναντίον τῆς ἄνω ἀναισθηθείσης γνώμης ὁπόταν ἐν αὐτῷ ἐλέγετο ὅτι ὁ ἀνὴρ ἐνέχεται μόνον διὰ culpa in exigendo· τοιοῦτον ὁμῶς περιορισμὸν δὲν πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὡς ἐμπειρεχόμενον ἐν τῷ νόμῳ. ἂν δὲν ἐβῶμεν νὰ δεχθῶμεν ἀντίφασιν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς L. 6 D. de pact. dot. (23.4). ἥτις ἀνέκει εἰς τὸν αὐτὸν νομοδιδάσκαλον· ἄλλως τε ἡ τοιαύτη ἐρμηνεία τοῦ νόμου τούτου ἀποκρούεται καὶ ἐκ τοῦ ἐπομένου μέρους αὐτοῦ ἐνθα λέγεται:

¹ Ἐν τῷ νόμῳ λέγεται: «extraneus... qui ex necessitate promisserat...» τοιοῦτος ὁμῶς εἶναι μόνον ὁ ἀντιδοθεὶς ὀφειλέτης, καθότι ἐκτὸς τούτου μόνον ὁ πρὸς πατρὸς ἀνιὼν ὑπόσχεται κατ' ἀνάγκην, ἀλλ' οὗτος δὲν εἶναι ἐξωτικός.

² Οὕτως ἐρμηνεύω τὴν λέξιν *maxime*· ἡ τοιαύτη ἐρμηνεία δικαιολογεῖται πληρέστατα ἐκ τῆς ὅλης ὕψης τοῦ νόμου.

«Recte itaque Sabinus disposuit, ut diceret quod pater vel ipsa mulier promisit viri periculo non esse, quod debitor (sc. promissoris), id viri esse ...». (Εἰ δὲ χρεώτης ὁμολογήσει ὁ ἀνὴρ κινδυνεύει)».

§ 112.

Καὶ ταῦτα μὲν ὅσον ἀφορᾷ τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν τὰ ὑποσχεθέντα πράγματα ἦσαν ἀντικαταστὰ (debitor generis s. quantitatis)· τί ἰσχύει ὁμῶς ἂν ὁ ὀφειλέτης ὑποσχέθῃ ὡς προῖκα ὠρισμένον πρᾶγμα, εἶδος (debitor speciei), καὶ τοῦτο κατεστράφη; Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ ἀνὴρ ἐνέχεται μόνον διὰ culpa in exigendo· καθότι καὶ ἂν (ἀντὶ τῆς ἀντιδόσεως) ἐλάβανε πράγματι τὸ ὀφειλόμενον ἀντικείμενον, πάλιν μόνον διὰ culpa in exigendo θὰ ἐνείχετο. Ὅθεν δὲν ἐνέχεται διὰ τὰ τυχηρὰ (casus) καὶ ἀπαλλάσσεται πάσης ὑποχρεώσεως ἐν ἣ περιπτώσει τὸ ὀφειλόμενον ἀντικείμενον καταστραφῇ (τὸ αὐτὸ ἰσχύει σχετ. καὶ ἂν χειροτερεύῃ) ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ ὑποσχεθέντος. Πρβλ. L. 56 pr. D. de J. D. (23.3), Βασ. (29.1) νβ': «Ἐὰν γυνὴ τὸν κεχρεωστημένον αὐτῇ δοῦλον ὑπὲρ προικὸς ὀρίσῃ δοθῆναι μοι, καὶ πρὸ καταβολῆς ὁ δοῦλος ἀποθάνῃ χωρὶς ὑπερθέσεώς μου καὶ τοῦ χρεώτου, τῇ γυναικὶ ἐγκινδυνεύεται· εἰ δὲ καὶ ὑπέρθεσιν ποιήσω περὶ τὴν ἀπαίτησιν, ἡμελλε δὲ καὶ παρ' ἐμοὶ ὦν τελευτῆσαι, οὐκ ἐνέχομαι». — Ἐκ τοῦ νόμου τούτου μανθάνομεν ἔνθεν μὲν ὅτι ὁ ἀνὴρ εὐθύνεται μόνον διὰ culpa in exigendo, ἔνθεν δ' ὅτι καὶ ἐν ἣ περιπτώσει περιῆλθεν εἰς ταύτην δύναται οὗτος νὰ ἀπαλλαχθῇ ἀποδεικνύων ὅτι τὸ πρᾶγμα θὰ κατεστρέφετο πάλιν τυχαίως ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ καὶ ἐν ἣ περιπτώσει παρεδίδετο ἐγκαίρως εἰς αὐτόν, ἀπόδειξις, ἥτις βεβαίως ἐν συγκεκριμένῃ περιπτώσει δύναται ν' ἀποβῇ λίαν δύσκολος. Τί ἰσχύει ὁμῶς ἂν ὁ ὀφειλέτης διατελῇ ἐν ὑπερημερίᾳ; Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οὗτος ὡς ἐκ τῆς ὑπερημερίας αὐτοῦ ἐνέχεται ἀπέναντι τοῦ

ἀνδρός, ὅστις πάλιν ὑποχρεοῦται τὸ ποσὸν τῆς ἀποζημιώσεως, ὅπερ θὰ λάβῃ, νὰ τὸ ἀποδώσῃ μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου τῇ γυναικί, ἢ νὰ ἐκχωρήσῃ αὐτῇ τὴν πρὸς τοῦτο ἀπαίτησιν, ἐν ᾗ περιπτώσει ὁ ἀνὴρ ὡς ἐκ τοῦ ἀναξιοχρέου τοῦ ὑπερημέρου ὀφειλέτου, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐνασκήσῃ τὸ πρὸς ἀποζημίωσιν δικαίωμα αὐτοῦ. Πρβλ. Hoffmann αὐτ. σελ. 57 ἐπ.

§ 113.

V. Ἐὰν ἡ προίξ συνεστᾶθῃ δι' ἀφέσεως χρέους τότε, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ (τόμ. I. σελ. 352 ἐπ.) ἐρρήθῃ, τὰ τῆς ἀποδόσεως ῥυθμίζονται ἀναλόγως τοῦ ἐν τοιαύτῃ τινὶ περιπτώσει ἀντικειμένου τῆς προικὸς, ἂν δηλ. ἀντικείμενον ταύτης ἦναι ἢ ἀπὸ τοῦ χρέους ἀπαλλαγὴ ὡς τοιαύτη (liberatio) ἢ τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀφεθείσης ἀπαιτήσεως. Περὶ τούτων ὡς καὶ περὶ τοῦ τύπου τῆς διὰ τοῦ μέσου τούτου συστάσεως προικὸς ἐπραγματεύθημεν ἐκεῖ ἐν ἐκτάσει, καὶ παραπέμποντες εἰς ἐκεῖνα περιοριζόμεθα μόνον ἐν τοῖς ἐπομένοις: Λυθέντος τοῦ γάμου ἢ ἀπόδοσις τῆς οὕτω συσταθείσης προικὸς, λαμβάνει χώραν διὰ τῆς ἀνασυστάσεως τοῦ οὕτω ἀποσβεσθέντος δικαιώματος. Οὐχ ἦττον οἱ Ῥωμαῖοι ἐνταῦθα παρεδέχθησαν ὅτι ὁ ὀφειλέτης καταδικάζεται ἀμέσως εἰς παροχὴν αὐτοῦ τοῦ ἀντικειμένου τῆς ἀπαιτήσεως, προκειμένου περὶ ἀπαιτήσεως οὔσης ἢ καταστάσης διαρκοῦντος τοῦ γάμου ληξιπροθέσμου. Ὁ λόγος τῆς τοιαύτης διατάξεως εἶναι προφανῶς ἡ ἀποφυγὴ περιπτώσεων δικῶν: νὰ καταδικασθῇ πρῶτον ὁ ἀνὴρ εἰς ἀνασύστασιν τοῦ δικαιώματος, καὶ εἶτα πάλιν εἰς τὴν παροχὴν τοῦ ἀντικειμένου τῆς ἀπαιτήσεως. Οὐχ ἦττον ἐνταῦθα, καίτοι ἡ καταδίκη γίνεται ἀμέσως εἰς παροχὴν αὐτοῦ τοῦ ἀντικειμένου, ἀδιαφόρως ἂν ἦ πρᾶγμα ἀντικαταστατὸν ἢ μή, ὁ ἀνὴρ ἀπολαύει τῶν νομίμων προθεσμιῶν. Πρβλ. L. 43 § 1 D. de J. D. (23.3), Βασ. (29.1) λθ': «...καὶ εἰ μὲν χωρὶς αἰρέσεως ἦν ἡ τοῦ χρεώστου ἐνοχὴ, λυομένου τοῦ γάμου τὸ ποσὸν ὁ ἀνὴρ ἀποδίδωσι τῇ ὠρισμένῃ προθεσμίᾳ·

εἰ δὲ ὑπὸ ἡμέραν ἢ ὑπὸ αἵρεσιν ἦν, καὶ λυθῇ ὁ γάμος ἐν τῷ μέσῳ, ἢ ἐνοχῇ ἀνανεοῦται καὶ οἱ ἐγγυηταί. Εἰ δὲ τοῦ γάμου συνεστῶτος ἐξῆλθεν ἡ αἵρεσις, τῇ ὠρισμένῃ προθεσμίᾳ ὁ ἀνὴρ ἀπαιτεῖται». - Ἐὰν ἡ ἀφεθεῖσα ἀπαίτησις ἦτο ὑπὸ αἵρεσιν μὴ πληρωθεῖσαν ἢ ὑπὸ προθεσμίαν μὴ διαδραμοῦσαν, τότε, λυθέντος τοῦ γάμου, ὁ ἀνὴρ ὑποχρεοῦται ὅπως ἀνασυστήσῃ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος δικαίωμα ὡς ἦτο τοῦτο πρότερον· ὅθεν ὑποχρεοῦται ὅπως ὑποσχεθῇ ἐκ νέου ὑπὸ τὴν αὐτὴν αἵρεσιν ἢ προθεσμίαν. Ἐὰν διαρκοῦντος τοῦ γάμου ἡτύνησεν ἡ αἵρεσις, τότε δὲν ὑπάρχει προῖξ καὶ συνεπῶς οὐδεμία πρὸς ἀπόδοσιν ὑποχρέωσις. Περὶ πάντων τούτων πρβλ. ἀνωτ. τόμ. 1 σελ. 352 ἐπ.

§ 114.

VI. Ἐὰν ἡ προῖξ συνεστάθῃ διὰ τοῦ ὅτι ἐξεχωρήθῃ τῷ ἀνδρὶ ἀπαίτησις, τότε λυθέντος τοῦ γάμου, ὁ ἀνὴρ ὑποχρεοῦται ν' ἀποδώσῃ τὸ ποσὸν τῆς ἐκχωρηθείσης ἀπαιτήσεως, προϋποτιθεμένου, ἐννοεῖται, ὅτι εἰσέπραξε τοῦτο. Ἐὰν ὅμως δὲν εἰσέπραξε τοῦτο, τότε ἐνέχεται διὰ culpa οὐχὶ δὲ καὶ διὰ τὰ τυχηρά.

Ἐνταῦθα διακρίνεται ἡ dotis causa γενομένη delegatio τῆς cessio· τὸ ἐπὶ ἐκείνης ἐμπεριεχόμενον πλᾶσμα τῆς καταβολῆς καθιστᾷ τὸν ἄνδρα ὑπόχρεον καὶ διὰ τὰ τυχηρά, ἐνῶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου δίδεται εἰς τὸν ἄνδρα ἡ ἀπαίτησις, ὅπως οὗτος εἰσπράξῃ τὸ ἀντικείμενον ταύτης καὶ δαπανήσῃ αὐτὸ διὰ τὰ τοῦ γάμου βάρη. καὶ ἔνεκα τούτου ἐνέχεται μόνον καθόσον ἐξ ἀμελείας παρέλειψε τὴν εἰσπραξίν ταύτης. Ὅθεν ἐὰν ὁ ἀνὴρ ἄνευ πταίσματος αὐτοῦ δὲν ἡδυνήθῃ νὰ εἰσπράξῃ τὸ ὀφειλόμενον τότε ὑποχρεοῦται, ὅπως ἐκχωρήσῃ πάλιν τὴν ἀπαίτησιν τῷ δικαιουμένῳ εἰς ἀνάληψιν τῆς προικὸς. Πρβλ. L. 49 D. sol. matr. (24.3), Bx. (28.8) μζ': «Ἐὰν ἐμολογήσῃς γυναικί, παρέχειν αὐτῇ γαμουμένην δέκα νομίσματα, καὶ ἐπιδῶ μοι τὸ τριοῦτον γραμματεῖον ἐν προικί, καὶ χωρὶς

δύλου καὶ βραθυμίας μηδέν σε δυνηθῶ ἀπαιτῆσαι, οὔτε περὶ προικός, οὔτε περὶ ἐντολῆς ἀγωγῇ ἐνέχομαι». Πρβλ. *M ü h l e n b r u c h*: Cession d. Forderungsrechte (3 ἔκδ. 1836) σελ. 433, 518. — Μόνον ἐὰν ἡ ἐκχωρηθεῖσα ἀπαίτησις ἦ γοράσθη, ἐνέχεται ὁ ἀνὴρ καὶ διὰ τὰ τυχηρὰ καὶ ὑποχρεοῦται μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου νὰ ἀποδώσῃ τὸ τίμημα. Πρβλ. *H o f f m a n n* αὐτ. σελ. 61.

§ 115.

VII. Ἐὰν ἀντικείμενον τῆς προικὸς ᾗ το ὀλόκληρος περιουσία, τότε ὁ ἀνὴρ ὑποχρεοῦται νὰ μεταβιβάσῃ ἕκαστον τῶν εἰς ταύτην ἀνηκόντων ἀντικειμένων κατὰ τοὺς ἄνω ἀναπτυχθέντας κανόνας. Ἄν δὲ ἀντικείμενον ταύτης ᾗ το καὶ ἡ μέλλουσα περιουσία τοῦ προικοδότου, τότε ὁ ἀνὴρ ὑποχρεοῦται ν' ἀποδώσῃ οὐ μόνον πᾶν ὅ,τι ἅμα τῇ συστάσει τῆς προικὸς ἔλαβεν ἀλλὰ καὶ πᾶν ὅ,τι διαρκοῦντος τοῦ γάμου ἀπέκτησεν.

B'.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΑ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΜΑΤΑ

§ 116.

Μετὰ τοῦ κυρίου μὴ ἀντικαταστατοῦ πράγματος ὀφείλει ὁ ἀνὴρ ν' ἀποκαταστήσῃ καὶ πᾶν ὅ,τι θυάμει τῆς ἐπὶ τούτου κυριότητος ἀπέκτησε δι' αὐτοῦ.

Αἱ ἀποκτήσεις αὗται περιέρχονται μὲν ἐπίσης εἰς τὴν κυριότητα τοῦ ἀνδρός, ἀκολουθοῦσιν ὅμως, ὡς γενόμεναι δι' ἀντικειμένων τῆς προικὸς, τὴν τύχην τῆς προικὸς ἐν γένει, ἀποτελοῦσι προσάυξησιν τῆς προικὸς (*incrementum dotis, augmentum dotis*), καὶ ὁ ἀνὴρ ὑποχρεοῦται, λυθέντος τοῦ γάμου, νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ ταύτας.¹

¹ Ἐν τούτῳ κυρίως ἔγκειται ἡ διαφορὰ μετὰ τοῦ καὶ τοῦ ἐπικαρπωτοῦ, ἐν ᾧ ἄλλως ἢ πρὸς τὰ προσκυζήματα θέσις ἀμφο-

Τοιαῦται ἀποκτήσεις εἰσὶ κυρίως:

1. Ἡ ἐν ποταμῷ ἀναφύεισα νῆσος (insula in flumine nata). Αὕτη, ὡς γνωστόν, προϋποτιθεμένου κατὰ τὸ παρ' ἡμῖν ἰσχύον δίκαιον ὅτι ὁ ποταμὸς δὲν εἶναι δημόσιος,¹ περιέρχεται εἰς τὴν κυριότητα τῶν παραποταμίων ἰδιοκτητῶν. Ὅθεν ἐὰν ὁ ἀνὴρ ἔλαβεν ὡς προικακτῆμα κείμενον παρὰ τὴν ὄχθην ποταμοῦ, καὶ ὡς κύριος τούτου ἀπέκτησε καθόλου ἢ ἐν μέρει καὶ τὴν κυριότητα τῆς ἐν τῷ ποταμῷ ἀναφύεισης νήσου, ὑποχρεοῦται, διαλυθέντος τοῦ γάμου, νὰ παραδώσῃ καὶ αὐτήν. Arg. L. 9 § 4 D. de usufr. (7.1).

2. Τὸ διὰ τῆς προσχώσεως ἀποκτηθὲν (alluvio), τὸ κατὰ μικρὸν δηλ. καὶ ἀνεπαίσθητως ὑπὸ τῶν ποταμίων ὑδάτων προστιθέμενον εἰς τὸν προικῶν ἀγρὸν μέρος· ὁ ἀνὴρ ὡς κύριος τοῦ προικῶν ἀγροῦ καθίσταται καὶ κύριος τοῦ προστιθεμένου τούτου μέρους, ὑποχρεοῦται δέ, διαλυθέντος τοῦ γάμου, εἰς ἀπόδοσιν. Πρβλ. L. 4 D. de J. D. (23.3): «Si...accesserit, incrementum videtur dotis, non alia dos, quemadmodum si quid alluvione accessisset». Πρβλ. καὶ L. 10 § 1 D. h. t. (23.3).

τέρων εἶναι ὁμοίαι: «κύσουφρουκτουάριον μιμεῖται ὁ ἀνὴρ». (σχόλ. t. IV. 609). Ὁ ἀνὴρ ἐνταῦθα ἀποκτᾷ τὴν κυριότητα, ἐν ᾗ ἐπὶ ἐπικαρπίας ἢ κυριότητος περιέρχεται ἀμέσως τῷ κυρίῳ καὶ οὐχὶ τῷ ἐπικαρπωτῇ. Ἡ παρατήρησις αὕτη εἶναι ἀναγκαία, καθ' ὅτι εὐκόλως ἡδύνατό τις νὰ περιέλθῃ εἰς τὴν σκέψιν, ὅτι ὁ ἀνὴρ δὲν ἀποκτᾷ ἐπὶ τῶν τοιούτων πραγμάτων κυριότητα, ἀφοῦ ὑποχρεοῦται νὰ τὸ ἀποδώσῃ — σφάλμα εἰς ὃ καὶ αὐτὸς ὁ Mühlenbruch: Lehrb. d. Pandektenrechts (4η ἐκδοσις 1844) III. § 527 σελ. 13, ὑπέπεσεν. — Οὐχ ἥττον καὶ ἡ διαφορὰ αὕτη ἐκλείπει, ἐὰν δεχθῇ τις, ὡς ἡμεῖς ἀνωτέρω, ὅτι δυνάμει τοῦ νόμου 30 C. de J. D. (5.12) διαλυθέντος τοῦ γάμου ἡ κυριότης τοῦ προικῶν μετατίθεται αὐτοῦ καίως εἰς τὴν σύζυγον, διότι τότε ὡς ἐπὶ ἐπικαρπίας, ὁ ἀνὴρ δὲν γίνεται κύριος τῶν προσκυζήσεων μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου, ἀφοῦ δὲν εἶναι πλέον κύριος καὶ τῶν προικῶν πραγμάτων ἐξ ὧν ἐπήγασαν αὐταί.

¹ Πρβλ. Οἰκονομίδου: Στοιχεῖα κτλ. § 26 σημ. 7 καὶ § καὶ § 128 σημ. 1.

3. Ὁ ἐν τῷ προικῷ κτήματι ἀνευρεθεὶς θησαυρός· ἐννοεῖται ὅμως, ὅτι δέον ν' ἀποδοθῇ μόνον καθόσον περιῆλθεν εἰς τὸν ἄνδρα ὡς κύριον τοῦ κτήματος. ἄρα πάντοτε κατὰ τὸ ἥμισυ· καθότι ἂν μὲν ὁ ἀνὴρ αὐτὸς εὔρε τὸν θησαυρόν, τότε οὕτως ὡς εὐρέτης παρὰ κρατεῖ τὸ ἥμισυ τούτου διὰ παντός, μὴ ὑποχρεούμενος εἰς ἀπόδοσιν· ἂν δὲ τρίτος τις εὔρε τοῦτον, λαμβάνει πάλιν τὸ ἥμισυ ὡς εὐρέτης· ἄρα εἰς ἀμφοτέρων τὰς περιπτώσεις ὁ ἀνὴρ μόνον τὸ ἥμισυ ἀποκτᾷ ὡς κύριος τοῦ πράγματος.¹ Ἄν τέλος ἡ γυνὴ εὔρε τὸν θησαυρόν, τότε αὕτη ὡς εὐρέτης ἀποκτᾷ ἀμέσως τὸ ἥμισυ τούτου. Πρβλ. L. 7 § 12 D. sol. matr. (24.3)²: — «τὸ δὲ ἥμισυ τοῦ θησαυροῦ ἀποδίδωσιν ὡς ἐν ἀλλοτρίῳ εὐρηκώς». Βασ. (28.8) ζ'. αὐτ. — ἦν ὅμοιος ἐσφαλμένως ὁ B e c h m a n n αὐτ. II. σ. 187 σημ. 4, θεωρεῖ ὡς προϋποθέτουσαν ὅτι ὁ ἀνὴρ αὐτὸς εὔρε τὸν θησαυρόν, καὶ δεχόμενος, ὅτι ἐν πάσῃ ἄλλῃ περιπτώσει δέον ν' ἀποκατασταθῇ ὁλόκληρος ὁ θησαυρός. Πρβλ. Βασ. σχόλ. t. IV. 374. Πρβλ. S t e r n b e r g αὐτ. σελ. 3, C z y h l a r z αὐτ. σελ. 231 σημ. 7.

4. Τὰ παρὰ τοῦ ἀνδρός καθ' ὑπέρβασιν τοῦ δικαιώματος αὐτοῦ ἀποκοπέντα ἢ

¹ Ἀνάλογός τις σχέσις ὑπάρχει ἐπὶ πωληθέντος ἀλλὰ μὴ παρὰδοθέντος ἔτι κτήματος· ὁ πωλητής, ὡς κύριος ἔτι, ἀποκτᾷ τὴν κυριότητα ἐπὶ τοῦ ἡμίσεως τοῦ θησαυροῦ, οὐχ ἥττον ὑποχρεοῦται ὅπως ἀποδῶσιν καὶ τοῦτο μετὰ τοῦ πράγματος τῷ ἀγοραστῇ. Πρβλ. προσέτι L. 63 § 4 D. de adq. rer. dom. (41.1).

² Ὁ νόμος οὗτος ἐν τῷ σχετικῷ μέρει ἔχει ὡς ἐξῆς: «...si thesaurus fuerit inventus: in fructum enim non computabitur, sed pars ejus dimidia restituetur quasi in alieno inventi». Ἐκ τῆς τελευταίας ἐκφράσεως τοῦ νόμου τούτου: *quasi in alieno inventi* ἡδύνατό τις ν' ἀμφισβῆλλῃ περὶ τοῦ ἐπὶ τῆς προικὸς δικαιώματος τοῦ ἀνδρός· οὐχ ἥττον ἢ ὅλη ὑφ' ἡ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος νόμου καὶ προσέτι τὸ *quasi in alieno* δεικνύουσι προφανέστατα ὅτι ὁ προκείμενος νόμος οὐδὲως δύνανται νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς ἀμφισβήτησιν τοῦ ἐπὶ τῆς προικὸς δικαιώματος τῆς κυριότητος τοῦ ἀνδρός.

καὶ τὰ «ἀπὸ βίας ἀνέμων» ἐκριζωθέντα δένδρα. L. 7 § 12 D. sol. matr. (24.3), Bxσ. (28.8) ζ': «Ἐάν ὁ ἀνὴρ ἐκ τοῦ προικιμαίου ἀγροῦ δένδρα κόψῃ, εἰ μὲν ἐξ ὕλης τεμνομένης, ἢ τὰ ἐν ἀγκάλαις φερόμενα, καρπὸς ἐστὶ, καὶ ἀναλόγως μερίζεται· εἰ δὲ μὴ τοιαῦτα ἦσαν, ἐνέχεται ὁ ἀνὴρ ὡς βλάβας τὸν ἀγρόν· εἰ δὲ καὶ ἀπὸ βίας ἀνέμων καταβληθῶσιν, ἀποδίδοται ἡ διατίμησις αὐτῶν· οὐ γὰρ εἰς καρπὸν λογίζεται...». Ὅθεν ὁ ἀνὴρ λαβὼν λ. χ. ὡς προῖκα δάσος, βεβαίως δικαιοῦται νὰ ξυλεύηται, ἀλλὰ τοῦτο ἐντὸς ὁρίων· ἡ ξύλευσις δέον νὰ γίνηται κατὰ τοὺς δασονομικοὺς κανόνας, οὕτως ὥστε νὰ μὴ ἐπέρχῃται βλάβη εἰς τὸ δάσος· δύναται οὗτος νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν χρῆσιν, ἣν ἐποίει ὁ πρότερος κύριος. Ἄν ὁμοῦς ἐξέλθῃ τῶν ὁρίων τούτων, τότε τὰ καθ' ὑπέρβασιν ἀποκοπέντα ὑποχρεοῦται ν' ἀποκαταστήσῃ ὡς καὶ ἐκεῖνα, ἅτινα κατέπεσαν ἐκ τοῦ ἀνέμου ἢ τὰ παρανόμως ἐκκοπέντα παρὰ τρίτου καὶ ἀφεθέντα ἐν τῷ δάσει.

Ὡσαύτως τὰ μὴ ὑπὸ τὴν ἐννοίαν τῶν καρπῶν ὑποπίπτοντα προΐόντα τῶν μεταλλείων καὶ λατομείων. Πρβλ. L. 32 D. de J. D. (23.3), Bxσ. (29.1) κη': «Ἐάν ἀπὸ τοῦ προικιμαίου ἀγροῦ λίθους ἢ ἄκαρπα δένδρα, ἢ τὸ ὑπερῶν τοῦ προικιμαίου οἰκήματος γνώμῃ τῆς γυναικὸς ὁ ἀνὴρ πωλήσῃ, τὰ τιμήματα γίνεται τῆς προικὸς». Πρβλ. L. 18 p. D. de fund. dot. (23.5): «Vir in fundo dotali lapidicinas marmoreas aperuerat: divortio facto quaeritur, marmor quod caesum neque exportatum esse cuius esset et impensam in lapidicinas factam mulier an vir praestare deberet. Labeo marmor viri esse ait: ceterum viro negat quidquam praestandum esse a muliere, quia nec necessaria ea impensa esset et fundus deterior esset factus. Ego non tantum necessarias, sed etiam utiles impensas praestandas a muliere existimo nec

puto fundum deteriore[m] esse, si tales sunt lapidicinae, in quibus lapis crescere possit».¹

5. Πάν ὅτι ἀπέκτησεν ὁ ἀνὴρ διὰ τῆς ὥς ἐκ τῆς ἐκνικήσεως τῶν προικιμαίων ἀνηκούσης αὐτοῦ ἀπατήσεως. Οὕτω λ.χ. δο-

¹ Πρβλ. προσέτι L. 7 § 13 D. sol. matr. (24.3). ἔνθα ὁ Οὐλπιανὸς λέγει: «Ἐὰν ὁ ἀνὴρ εὖρη λιθοτομία, καὶ τὸν ἀγρὸν εὐπροσόδευτον ποιήσῃ. ὁ μὲν τμηθεὶς λίθος καὶ μὴ ληφθεὶς αὐτοῦ ἐστὶν ὡς καρπός· τὴν δὲ δαπάνην οὐ λαμβάνει, εἰ μὴ τῶν αἰξινόντων ἦν τὸ μάρμαρον, ὥσπερ ἐστὶν ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν Ἀσίᾳ ...». — Ἡ σχέσις τῆς τελευταίας ῥήσεως τοῦ νόμου τούτου πρὸς τὰ προηγούμενα καὶ ἐν γένει ἡ σχέσις τοῦ ὅλου νόμου πρὸς τοὺς ἐν τῷ κειμένῳ σημειούμενους, ἀμφισβητεῖται μεγάλως μεταξὺ τῶν συγγραφέων. Ἐν L. 7 § 13 cit. ἐν ᾧ ἀφ' ἑνὸς ἡ ιδιότης τοῦ μάρμαρου ὡς καρποῦ ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἐὰν τοῦτο βρίνη ἀύξανόμενον, ἀφ' ἑτέρου, προκειμένου κατόπιν περὶ μὴ ἀύξανόμενου μάρμαρου, λέγεται, ὅτι τὸ μέχρι τῆς διαλύσεως τοῦ γάμου τμηθὲν περιέρχεται εἰς τὴν κυριότητα τοῦ ἀνδρός. Ἐκτὸς τούτου, ἐν ᾧ ἀφ' ἑνὸς διὰ τῆς λιθοτομίας ὁ ἀγρὸς κατέστη εὐπροσόδευτος, ἀφ' ἑτέρου ὁ ἀνὴρ δὲν δύναται νὰ ζητήσῃ ἀποζημίωσιν διὰ τὰς δαπάνας, ἃς ἐποίησατο. — Τὴν ἀντίφασιν ταύτην πολλαχῶς ἐπεχείρησαν ὅπως συμβιβάσωσιν οἱ συγγραφεῖς καὶ δὴ καὶ δύο εἰδικαὶ πραγματεῖαι περὶ τοῦ νόμου τούτου ἐγράφησαν κατὰ τὴν παρελθούσαν ἐκτονταετηρίδα ὑπὸ τῶν Ὁλλανδῶν: Joan van de Water: *Observation. iur. Rom. (Traj. Bat. 1713) lib III. cap. 15*, καὶ Petr. Duijsenda: *Conjectural iuris civ. (Groningae 1714)*. Ἐπειδὴ πᾶν ὅ,τι ἰσχύει ἐνταῦθα περὶ τοῦ ἀνδρός ἰσχύει καὶ ἐπὶ ἐπικαρπωτοῦ, ἐπειδὴ δηλ. τὸ προκειμένον ζήτημα τυγχάνει σπουδασιότητος τινος καὶ ὡς πρὸς ἄλλον θεσμόν, ἔνεκα τούτου θέλομεν ἐπιχειρήσει εἰδικωτέρων τινά ἀνάλυσιν τῶν διαφορῶν γνωμῶν:

Ὁ μὲν Faber: *Conjectur. iuris civ.* βιβλ. 1, κεφ. 8 ᾧ ἔπεται καὶ ὁ πολὺς Pothier: *Pandectar. Iustinianae in novum ordinem digestae* (Paris 1820) II. σελ. 66 σημ. c συμβιβάζουσι τὴν ἀντίφασιν μεταβάλλοντες τὸ κείμενον· οὗτοι ἀναγινώσκουσιν: «marmor quod caesum neque exportatum est non est mariti, et impensa ei praestanda...». Διὰ τῆς ἀναγνώσεως ταύτης συμβιβάζεται καλῶς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος χωρίον, καθότι ἀφοῦ τὸ μάρμαρον δὲν εἶναι καρπὸς ὁ σύζυγος δὲν ἀποκτᾷ αὐτὸ ὡς τοιοῦτος (non est mariti), ἀλλ' ὡς κύριος τοῦ ἀγροῦ, καὶ συνεπῶς, ἀποδίδων τὸν ἀγρόν, δεόν νὰ συναποδώσῃ καὶ τὸ μάρμαρον· ἀφ' ἑτέρου ἀφοῦ διὰ τῆς λιθοτομίας κατέστησε

θείσης τῷ ἀνδρὶ διατετιμημένης τῆς προικός, προσήκει αὐτῷ ἐν περιπτώσει ἐκνικήσεως ἢ *actio emti* ἢ κατὰ τὸ Ῥωμαϊκὸν Δίκαιον οἷατ. ἢ ἀγωγή ἐκ τῆς *stipulatio duplae* (εἰδικώτερον *actio de evictione* καλουμένη. Πρβλ. *Arndts* αὐτ. § 300 σημ. 8). *Const. l. C. de J. D.*

τὸν ἀγρὸν εὐπροσόδευτον, δέον ν' ἀποζημιωθῇ διὰ τὰς ὠφελίμους ταύτας δαπάνας (*et impensa ei praestanda est*). Οἷα ἦττον ἢ μεταθεσις αὕτη τοῦ ἀρνητικοῦ μορίου οὐδόλως δικαιολογεῖται καὶ ἀντίκειται μᾶλλον ἔνθεν μὲν πρὸς τὸ ἐν τοῖς Βασιλικαῖς σχόλιον (γ. IV. 376) τοῦ Δωροθέου, τοῦ συνεργάτου τούτου τῶν Πανδικτῶν, ὅστις μεταφέρει τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος χωρίον ὡς ἔχει ἐν τῷ λατινικῷ: «εἰ ἔφθασεν ἐκ τούτου τεμεῖν μάρμαρα, καὶ μήπω αὐτὰ μετήνεγκε, δεσπίζει μὲν τῶν τμηθέντων μαρμάρων, τὰ δὲ ἀναλώματα οὐ δύναται ἀπαιτεῖν παρὰ τῆς γυναικός», ἔνθεν δὲ καὶ πρὸς τὴν *L. 18 pr. cit.* (23.5), ἔνθα ὁ *Javolenus* καὶ ὁ *Labeo* εἰσὶ σύμφωνοι ὡς πρὸς τὸ ὅτι, τὸ ἀποκοπὲν μάρμαρον ἀνήκει τῷ ἀνδρὶ (*Labeo marmor viri esse ait*). Πρβλ. *Sternberg* αὐτ. σημ. 2 καὶ *Glück* αὐτ. XXV. σελ. 114 σημ. 78.

Ὁ *Kouřák* (Obser. XV. κεφ. 21) ἐντὶ «*et fundum fructuosiore fecerit*», ἀναγινώσκει «*nec fundum fruct. .*». ἀλλὰ καὶ ἡ γραφὴ αὕτη ἀντίκειται προδήλως εἰς τὰ Βασιλικά, ἅτινα ἀποδίδουσι πιστῶς τὸ χωρίον: «καὶ τὸν ἀγρὸν εὐπροσόδευτον ποιήσῃ». Πρβλ. *Glück* αὐτ. XXV. σελ. 113 σημ. 76.

Ἐκτὸς τούτων ἐσχάτως ὁ *Huschke*: *Die Lehre v. d. Fruchtprästation aus d. letzten Dotaljahr insbesondere nach. L. 7 § 1 und § 2 D. sol. matr. (24.3)* ἐν *Zeitschrift f. Rechtsgeschichte* τόμ. X. (1872) σελ. 14 φρονεῖ ὅτι ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος νόμῳ ἔνθεν μὲν παρελείφθη ἡ λέξις *alio*, ἔνθεν δ' ὅτι τὸ *quim* μετετρέπη εἰς *quia*· ὅθεν ἀναγινώσκει: «*alioquim nec in fructu est marmor*»· ἀλλὰ καὶ ἡ μεταβολὴ αὕτη ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶναι λίαν τεχνικὴ καὶ αὐθίρετος, ἀντίκεινται καὶ εἰς τὰ σχόλια τοῦ Δωροθέου (γ. IV. 376) «ἐπειδὴ ἐν καρπῷ οὐ πιστεύεται εἶναι τὰ ἐκ τῶν λατομιῶν λαμβανόμενα μάρμαρα».

Ἀντὶ τῆς μεταβολῆς τοῦ κειμένου ὁ *Joan van de Water* ἐν τῇ ἀνω σημειώσεισιν πραγματεία αὐτοῦ, προσπαθεῖ δι' ἐρμηνείας νὰ συμβιβάσῃ τὸν νόμον τοῦτον· οὗτος δέχεται κατ' ἀρχὴν ὅτι μόνον τὸ αὐξανόμενον μάρμαρον θεωρεῖται ὡς καρπὸς—*marmor non est in fructu nisi renascatur*,—ἐν ᾧ τούναντίον αἱ πρόσοδοι τοῦ μὴ αὐξανόμενου μαρμάρου προστίθενται εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς προικός, καὶ δέον ν' ἀποδοθῶσι μετ' αὐτῆς (*L.*

(5.12), ἢ ἐπὶ ἀδιατιμήτου προικὸς ἐν ὁμοίᾳ περιπτώσει, δυνατόν νὰ ἔχῃ ἐναντίον τοῦ συστήσαντος τὴν προίκα τὴν *actio de dolo* ἢ τὴν *in factum* ἐναντίον τῆς γυναικὸς κτλ.· πᾶν ὅ,τι λοιπὸν ἀποκτᾷ ὁ ἀνὴρ διὰ τῶν ἀγωγῶν τούτων, ὀφείλει νὰ τὸ ἀποδώσῃ ἅμα τῇ διαλύσει τοῦ γάμου

32 D. de J. D. (23.3)), ὁ ἀνὴρ οὐδὲν δικαίωμα ἔχει ἐπ' αὐτοῦ, καὶ οὐδὲ ἀποζημιώσιν διὰ τὰς δαπάνας, ἃς ἐποιήσατο, δύναται ν' ἀπαιτήσῃ, καὶ ἐν ἡ περιπτώσει μάλιστα αὐτὸς τὸ πρῶτον ἡνοίξε τὴν λιθοτομίαν καὶ κατέστησεν εὐτὼ τὸν ἀγρὸν εὐπροσόδευτον. Τὴν τοιαύτην διάταξιν δὲν θεωρεῖ ὁ συγγραφεὺς οὗτος ὡς ἀδικον, καθότι ἀρχοῦντως ἱκανοποιεῖται ὁ ἀνὴρ διὰ τῶν τόκων, οὓς διαρκοῦντος τοῦ γάμου εἰσέπραττεν ἐκ τῶν προσόδων. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ τοιαύτη ἱκανοποίησις ἐν δεδομένῃ τινι περιπτώσει δυνατόν νὰ μὴ ᾔῃ ἀρκούσα — λ. χ. ὁ γάμος διελύθη ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν ἀνοιξιν τοῦ λατομείου — ἐνεκ τούτου ὠρίσθη ἐν τῷ προκειμένῳ νόμῳ, ὅτι ὁ ἀνὴρ λαμβάνει καὶ τὸ κατὰ τὴν διάλυσιν τοῦ γάμου ὑπάρχον μάρμαρον· δὲν λαμβάνει ὅμως αὐτὸ ὡς καρπὸν ἀλλ' ὡς ἀποζημιώσιν διὰ τὰ ἔξοδα, ἃ ὑπέστη, καὶ ὡς ἔκτακτον ἀμοιβὴν διὰ τὴν εὐρεσιν λατομείου. Τὴν γνώμην ταύτην ἀκολουθεῖ καὶ ὁ *Glück XXV. σ. 110*. Πρὸς *Göppert: Ueber die organischen Erzeugnisse* (1869) § 1 σημ. 9 καὶ § 2 σημ. 16.—Ἐναντίον τῆς ἐρμηνείας ταύτης ἐξῆλθεν ὁ *Schröder: Archiv f. civilistische Praxis* τόμ. 49 (1866) σελ. 246—264 καὶ 360—399, ἀκολουθήσας τὴν γνώμην τοῦ *Duisema* ἐν τῇ ἀνω ῥηθείσῃ πραγματείᾳ αὐτοῦ. Καὶ πρῶτον μὲν διὰ τῆς ἐρμηνείας τοῦ *Joan van de Water* μανθάνομεν τί ἰσχύει: α) ἂν τὸ μάρμαρον αὐξάνῃ—ὁ ἀνὴρ λαμβάνει καὶ τὸ διαρκοῦντος τοῦ γάμου τμηθὲν μάρμαρον καὶ ἀποζημιώσιν, ὡς καταστήσας τὸν ἀγρὸν εὐπροσόδευτον, — β) ἂν τὸ μάρμαρον δὲν αὐξάνῃ ἀλλ' ὁ ἀγρὸς καθίσταται εὐπροσόδευτος—ὁ ἀνὴρ δὲν λαμβάνει μὲν ἀμέσως ἀποζημιώσιν ἀλλ' ἀντὶ ταύτης, δίδεται νὰ διατηρήσῃ τὸ ἐν τῇ ἐποχῇ τῆς διαλύσεως τοῦ γάμου ὑπάρχον ἔτι μάρμαρον· (ἡ περίπτωσις τοῦ νόμου ἡμῶν). Τί ἰσχύει ὅμως ἐὰν τὸ μάρμαρον δὲν αὐξάνῃ καὶ ὁ ἀγρὸς ἐχειροτέρευσε διὰ τῆς λιθοτομίας; Κατὰ τὴν ἀνω ἐρμηνείαν ὁ ἀνὴρ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οὔτε ἀποζημιώσιν λαμβάνει — ἐνέχεται μάλιστα διὰ τὴν χειροτέρευσιν, — οὔτε τὸ ὑπάρχον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς διαλύσεως τοῦ γάμου μάρμαρον — καθότι οὐδεὶς λόγος θὰ ὑπάρχῃ πρὸς τοῦτο· καὶ ὅμως ἡ τοιαύτη ἐρμηνεία ἀντίκειται πρὸς τὴν *L. 18 pr. D. de fund. dot. (23.5)*, ἐνθα ὁ *Labbeo* ῥητῶς λέγει, ὅτι τὸ μάρμαρον ἀνήκει εἰς τὸν ἄνδρα καὶ ἐν ἡ περιπτώσει ὁ ἀγρὸς διὰ τῆς λιθοτομίας ἐχειροτέρευσε, γνώμην, ἣν ἀσπάζεται ὁ *Javolenus* (ὅρα

εἰς τὸν πρὸς ἀνάληψιν τῆς προικὸς δικαιούμενον. — Ἡ περίπτωσις αὕτη κυρίως δὲν ἀνήκει ἐνταῦθα, καθότι κατὰ-
δηλον εἶναι τὸ ἀνέφικτον τῆς ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῶν παρα-
κολουθημάτων ὑπαγωγῆς τῶν οὕτω παρὰ τοῦ ἀνδρὸς ἀποκτωμένων· προφανῆς ὅμως ἀφ' ἑτέρου εἶναι καὶ ὁ λό-

ἄνωτ.), καὶ ἥτις ὅμως θὰ καθίστα ἐντελῶς περιττὰς τὰς λέξεις:
et fundum fructuosiore fecerit. ἐν τῷ νόμῳ ἡμῶν. (Καὶ
κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Sch r ö d e r αὐτ. σημ. 37, ὁ H o t-
m a n n u s (Obs. XII. cap. 22), φρονῶν ὅτι αἱ λέξεις παρεμ-
βλήθησαν ὑπὸ τοῦ Τριβωνιανοῦ, διαγράφει ἐντελῶς ταύτας).
"Ἐπειτα, διατὶ νὰ δεθῇ εἰς τὸν ἄνδρα τοιοῦτον μέσον πρὸς ἀπο-
ζημίωσιν; διατὶ νὰ μὴ δεθῶσιν τὰ συνήθη διὰ τὰς ὠφελίμους
δαπάνας μέσα — ἡ actio mandati, ἡ actio negotiorum ges-
torum; "Ἐπειτα τί εἶδους ἀποζημιώσις εἶναι αὕτη; "Ἐνεκα τίνος
λόγου ἐνταῦθα οἱ ῥωμαῖοι νομικοὶ εἰσέγαγον τὴν ιδιόρρυθμον ταύ-
την διάταξιν ἐπὶ τῶν μαρμάρων μόνον, ἐν ᾧ ἐπὶ τῶν ἄλλων λίθων
καὶ μεταλλείων ἐδέχθησαν ὅτι ταῦτα εἰσὶ καρποί; «Εἰ δὲ κριτα-
ρίου ἢ ἀργύρου ἢ ἐτέρας ὕλης ἢ ψάμμου μέταλλον εὗρεν εἰς καρ-
πὸν λογίζεται». "Ἐνεκα τῶν λόγων τούτων ὁ Sch r ö d e r
προσπαθεῖ νὰ συμβιβάσῃ τὸν νόμον τοῦτον, δεχόμενος, ὅτι αἱ λέ-
ξεις: «quia nec in fructu est marmor» δηλοῦσι «quia mar-
mor non pergit esse in fructu nisi nascatur», δηλ. τὸ μάρ-
μαρον θεωρεῖται ὡς καρπὸς καὶ ἂν δὲν αὐξάνῃ· οὐχ ἥττον τὸ μὴ
αὐξανόμενον μάρμαρον θὰ παύτῃ φυσικῶς ποτὲ τοῦ νὰ ἦναι καρ-
πὸς καὶ ἔνεκα τούτου ἐπιτρέπεται νὰ ζητηθῇ ἀποζημιώσις. Κατὰ
τῶν γνώμην ἄρα ταύτην τοῦ Sch r ö d e r ὁ Οὐλπιανὸς ἐν
τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος νόμῳ δὲν ἀρνεῖται ὅτι τὸ μάρμαρον θεω-
ρεῖται ὡς καρπός· ἂν τὸ μάρμαρον βαίνει αὐξανόμενον ἢ μὴ, τοῦτο
οὐδεμίαν σημασίαν ἔχει ὡς πρὸς τὸ δικαίωμα τῆς κυριότητος,
ὅπερ ἀποκτᾷ ὁ ἄνθρωπος ἐπ' αὐτοῦ, ὡς καρπὸν, καὶ μόνον ὅσον ἀφορᾷ
τὴν πρὸς ἀποζημίωσιν ἀπώλησιν αὐτοῦ κέκτηται ἢ διακρίσις
αὕτη σημασίαν. Ἡ ἐρμηνεία αὕτη τοῦ Sch r ö d e r — ἥτις ἄλ-
λως καὶ γρημμικῶς πληρέστερα δικαιολογεῖται, καθότι λίαν
συνήθεις εἰσὶ παρὰ τοῖς ῥωμαίοις νομικοῖς αἱ τοιοῦτου εἶδους ἐκ-
φράσεις. Πρὸβλ. Gl ü c k αὐτ. XXV. σελ. 114 σημ. 79 καὶ
Sch r ö d e r αὐτ. σημ. 40, οἵτινες καὶ πολλὰ ἄλλα ὁμοίου
εἶδους παραδείγματα ἀναφέρουσι — συμβιβάζει, φρονοῦμεν, πληρέ-
στατα τοὺς περὶ ὧν ὁ λόγος νόμους, καὶ ταύτην θεωροῦμεν ὡς ὀρ-
θοτέραν. Τὴν γνώμην ταύτην ἀσπάζονται καὶ ὁ Winds-
cheid αὐτ. § 144 σημ. 8, Dernburg: Lehrbuch d.
Preuss. Privatrechts (3 ἔκδ. 1881) § 381 σημ. 18.
Πρὸβλ. τοῦ αὐτοῦ καὶ Pandekten I. § 78 σημ. 4, Stern-

γος, ἔνεκα τοῦ ὁποίου παρελάβομεν καὶ τὴν περίπτωσιν ταύτην ἐνταῦθα.

6. Ἡ ἐπικαρπία, ἣν ἀποκτᾷ ὁ ἀνὴρ ἐπὶ τοῦ ὡς προῖκα δοθέντος κτήματος· ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, ὡς προῖξ δύναται νὰ δοθῇ καὶ ἡ ψιλὴ κυριότης κτήματός τινος (*nuda proprietas*), ἐὰν δὲ κατόπιν ὁ ἀνὴρ ἀποκτήσῃ τὴν ἐπικαρπίαν τούτου, τότε ὑποχρεοῦται νὰ μεταβιβάσῃ καὶ ταύτην τῷ δικαιούχῳ. L. 4 D. de J. D. (23.3): «*Si proprietati nudae in dotem datae ususfructus accesserit, incrementum videtur dotis, non alia dos*¹. . .».

7. Ὁ γόνος τῆς ὡς προῖκα δοθείσης δοῦλης (*partus ancillae dotalis*), καθότι δὲν ὑπάγεται κατὰ τοὺς Ῥωμαίους ὑπὸ τὴν ἐννοιαν τῶν καρπῶν ἐν τῇ νομικῇ σημασίᾳ, οὗς ἀποκερδαίνει ὁ ἀνὴρ, καίτοι οἱ δοῦλοι παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις ἐθεωροῦντο ὡς πράγματα. Πρβλ. L. 10 § 2, L. 69 § 9 D. de J. D. (23.3), Βασ. (29.1) σ'. αὐτ. καὶ ξε' αὐτ.: «Ὁ τοκετὸς τῶν προικιμίων

berg αὐτ. σημ. 2. Περὶ τῶν λόγων, οὓς προτείνουσιν ἐναντίον ταύτης οἱ Glück αὐτ. XXV. σ. 114 σ. 79 καὶ Czychlarz αὐτ. σελ. 368 σημ. 40 ὅρα Schröder αὐτ. σελ. 368 ἐπ. καὶ Sternberg αὐτ. σημ. 2. i. f. Πρβλ. ἤδη πάλιν Czychlarz: Die Eigentumserwerbsarten des Pandektentitels de acquir. rer. dom. 41. 1 (συνέχειν Glück: Pandektencommontar) I. σελ. 624 ἐπ.

¹ Πρὸς κατανόησιν τῆς διακρίσεως ταύτης ὑποθετέον, ὅτι πατήρ τις δίδει λόγῳ προικὸς τῷ ἀνδρὶ τὴν κυριότητα κτήματος, οὗτινος ἡ ἐπικαρπία ἀνήκει τρίτῳ τινι· ἂν διαρκοῦντος τοῦ γάμου ἀποθάνῃ ὁ ἐπικαρπωτής (ὅτε ἡ ἐπικαρπία ἐνοῦται μετὰ τῆς κυριότητος) καὶ εἴτα ἀποθάνῃ καὶ ἡ γυνή, γεννᾶται τὸ ζήτημα: τί ὑποχρεοῦται ν' ἀποδώσῃ ὁ ἀνὴρ τῷ πενθερῷ, τὴν ψιλὴν ἢ τὴν πλήρη κυριότητα; Ἄν δεχθῶμεν ὅτι ἡ ἐπικαρπία ἦναι νέα προῖξ (*alia dos*) τότε ὁ ἀνὴρ θὰ διετήρῃ τὴν ἐπικαρπίαν, καθότι αὕτη θὰ ἦτο τότε *dos adventicia*, καὶ καθ' ἃ ἀνωτέρω ἀνεπτύχθη «*dos adventicia semper penes maritum remanet*». Οὐχ ἥττον ὡς καὶ ἐν τῷ νόμῳ λέγεται ἡ ἐπικαρπία δὲν ἀποτελεῖ νέαν προῖκα, ἀλλ' εἶναι προσχύζημα τῆς ἤδη συσταθείσης. Πρβλ. Pellat αὐτ. σ. 56 ἐπ.

δούλων τῆς γυναικός ἐστιν...», L. 31 § 4 D. sol. matr. (24.3). Βασ. (28.8) λα΄. αὐτ., const. un. § 9 C. de rei ux. act. (5.13). Βασ. (29.1) αὐτ.: «Ἐπὶ ἐκατέρᾳ δὲ ἀγωγῆς οἱ τοκετοὶ τῶν ἀδιατιμήτων δουλίδων καὶ οἱ προσπορισμοὶ τῶν προικιμαίων ἀνδραπόδων ἄνευ τῶν ἀπὸ ιδίων πραγμάτων τοῦ ἀνδρὸς ἢ τῶν ἀπὸ ἐργασιῶν τῇ γυναικὶ διαφέρουσιν...». Πρβλ. καὶ τὰ ἀλλαχοῦ σημειωθέντα Vat. frag. § 114 προκειμένου περὶ διατετιμημένης δούλης. Καὶ τέλος ἐνταῦθα ἀνήκει:

8. Πᾶν ὅ,τι οἱ ὡς προῖξ δοθέντες δοῦλοι ἀπέκτησαν ἐκ κληρονομικῶν ἐγκαταστάσεων, κληροδοτημάτων, καὶ ἐν γένει ἐκ δωρεῶν ταῦτα, ὡς γνωστόν, περιέρχονται τῷ κυρίῳ τῶν δούλων, τῷ ἀνδρί, οὐχ ἥττον, μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ γάμου ἐπιστρέφων τοὺς δούλους, ὀφείλει νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ τὰς τριαύτας κτήσεις αὐτῶν. Τοῦτο ἐν L. 19 § 1 D. de pecul. (15.1) ἐκφράζεται ἐν τῇ ἐννοίᾳ ὅτι: «...quod ex re mariti quaesit vel operis suis (sc. servi), id ad maritum pertinet», καὶ ἐν ἡ περιπτώσει αἱ κτήσεις αὗται γίνονται διαρκοῦντος τοῦ γάμου. Πρβλ. ἔτι L. 3 p. D. de fund. dot. (23.5), Βασ. (29.6) γ΄: «Ὁ ληγατευθεὶς τῷ ἀδιατιμήτῳ προικιμαίῳ δούλῳ ἀγρὸς ἀνήκει πρὸς τὸν νόμον», δηλ. τὸν Ἰούλιον, καθ’ ὃν τὰ προικῶα ἀκίνητα δὲν δύνανται νὰ ἐκποιηθῶσιν, L. 67 D sol. matr. (24.3), Βασ. (28.8) ξδ΄, καὶ κυρίως L. 45 p. § 1 D. de adquir. v. omit. hered. (29.2): «J u l i a n u s libro primo ad Urseium Ferocem. Aditio hereditatis non est in opera servili. Idcirco si servus dotalis adierit, actione de dote eam hereditatem mulier reciperabit, quamvis ea, quae ex operis dotalium adquiruntur, ad virum pertineant».¹

¹ Ἐσφαλμένως ἀποδίδεται ὁ νόμος οὗτος ἐν τοῖς Βασ. (35.14) λζ΄: «Ἡ κληρονομία οὐκ ἔστιν ἐξ ὀπερις. Καὶ ὅτι ὁ προικιμαῖος ἀδιατιμήτος δούλος τῇ γυναικὶ προσπορίζει τὰ ἐξ ὑπηρεσιῶν ἢ

Ἐν I. 47 D. de J. D. (23.3), Bxσ. (29.1) μγ'. καὶ I. 31 § 4 D. sol. matr. (24.3), Bxσ. (28.8) λα'. αὐτ. λέγεται ὅτι τὰ πρὸ τοῦ γάμου καὶ τὰ μετὰ τὸ διαζύγιον δωρούμενα ἢ κληροδοτούμενα κτλ. τῷ δούλῳ καθίστανται προικῶν· ἐκ τούτου διὰ τοῦ ἐξ ἀντιδιαστολῆς συμπεράσματος, ἡδύνατό τις νὰ νομίσῃ ὅτι τὰ διαρκοῦντος τοῦ γάμου οὕτως ὑπὸ τῶν δούλων ἀποκτώμενα δὲν καθίστανται προικῶν, καὶ συνεπῶς ὅτι ὁ ἀνὴρ δὲν ὑποχρεοῦται εἰς ἀπόδοσιν. Ἡ τοιαύτη σκέψις θὰ ἦτο ἐντελῶς ἐμφαλμένη· ἔνθεν μὲν διότι ἀπέναντι τῶν ἄλλων χωρίων, ἅτινα ῥητῶς ἐκφράζουσι τὰ ἄνω ῥηθέντα, δὲν δυνάμεθα νὰ κάμωμεν ἐνταῦθα χρῆσιν τοῦ ἐξ ἀντιδιαστολῆς συμπεράσματος, ἔνθεν δέ, ὡς ἐκ τοῦ ὅτι οἱ νόμοι οὗτοι ἐξηγοῦνται ἐξ ἄλλων λόγων· ὁ νόμος 47 cit. ἀναφέρεται εἰς δοῦλον διατετιμημένον, ὡς τοῦτο ῥητῶς ἐν τῷ σχόλ. I. IV. 591 τῶν Βασιλικῶν λέγεται: «Διατετιμημένον θεμάτισον τὸν οἰκέτην»· ὁ δὲ νόμος 31 § ult. cit. πραγματεύεται ἐν γένει περὶ τῶν μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ γάμου ἀποκτηθέντων καρπῶν, καὶ καθιστῶν ὁ Ἰουλιανὸς τὰ περὶ τούτων λεγόμενα καταληπτότερα, ἀναφέρει τὰ ἐπὶ τῶν παρὰ τῶν δούλων γεννηθέντων τέκνων, ὡς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ γάμου κληρονομίας ἢ κληροδοσίας ἰσχύοντα. Πρβλ. C z y h l a r z αὐτ. § 67 σημ. 6, B e c h m a n n αὐτ. II. σελ. 187 σημ. 6, S t e r n b e r g αὐτ. σελ. I ἐπ., P a s c a l αὐτ. σελ. 113 σημ. 2.

Οὐχ ἦττον τῆς ἀρχῆς ταύτης ὑπάρχει τροποποιήσις τις διὰ τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν «διαθέσει τῇ περὶ τὸν ἄνδρα τὴν κληρονομίαν ἢ τὸ ληγάτον ὁ διαθέμενος τῷ δοταλίῳ κατέλιπεν οἰκέτη», τοῦθ' ὅπερ βεβλῆως δεόν νὰ δεχθῶμεν ὁσάκις ὁ δωρούμενος—(καθότι ἐκ τύχης παρελείφθη ἐν τῷ νόμῳ ἡ δωρεά. Πρβλ. C z y h l a r z αὐτ. σελ. 231 σημ. 6)—ἢ ὁ διαθέτης ἡγνόει τὴν προικῶν ιδιότητα τοῦ δούλου· ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ δηλ. s i

γὰρ κληρονομία οὐκ ἔστιν ἐξ ὑπηρεσιῶν». Πρβλ. σχόλ. p. IV. 407 (τόμ. 3 σελ. 286).

r e s p e c t u m a r i t i heres sit institutus etc., ὁ ἀνὴρ δὲν ὑποχρεοῦται εἰς ἀπόδοσιν, ἀλλὰ παρακρατεῖ τὰς κτήσεις ταύτας, ὡς ἐὰν ὁ δοῦλος μὴ ᾔτο προικῶς. Πότε ὑπάρχει ἡ τοιαύτη διάθεσις τοῦ παραχωροῦντος εἶναι ζήτημα ἐρμηνείας· ἐν ἀμφιβολίᾳ ἐπιτρέπεται, φρονοῦμεν, νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὁ ἀνὴρ ἀπαλλάσσεται τῆς ἀποδόσεως τῶν οὕτως ἀποκτηθέντων, ἐρειδόμενοι κυρίως ἐπὶ τῆς ἐκφράσεως τῆς L. 65 D. h. t. (23.3) ἔνθα λέγεται: «*Quod testator noluit (non diserte voluit* ὡς ὁ Glück ἐρμηνεύει τοῦτο αὐτ. XXV. σελ. 150 σημ. 54), *ad maritum pertinere*», καὶ ὡς ὁ Στέφανος ἐν σχολ. t. IV. 609 ἀποδίδει ταύτην: «ἐν ᾧ μὴ δείκνυται, ὅτι διαθέσει τῇ περὶ τὸν ἄνδρα τὴν κληρονομίαν κτλ.». Πρβλ. Sternberg αὐτ.

Ἐπὶ τέλους ὡς πρὸς τοῦτο παρατηρητέον ὅτι, πρὸς ἀποφυγὴν ἀδικιῶν, αἵτινες ἠδύναντο νὰ ἐπέλθωσι τῷ ἀνδρὶ ὡς ἐκ τῆς εἰς τὸν δοῦλον ἐπαγομένης κληρονομίας, ὁ Μοδεστίνος ἐν L. 58 D. sol. matr. (24.3), Βασ. (28.8) νς'. ἀπαλλάσσει αὐτὸν πάσης ὑποχρεώσεως, ἥτις θὰ ἐγεννᾶτο ἐκ τοῦ ὅτι ἐδέχθη ἢ ἀπεποιήθη τὴν ἐπαχθεῖσαν τῷ δούλῳ κληρονομίαν, καὶ ἀπαιτεῖ μόνον παρ' αὐτοῦ, ὥπως οὗτος, παρόντων μαρτύρων, ἐρωτήσῃ περὶ τούτου τὴν γυναῖκα.

ΠΕΡΙ ΚΑΡΙΩΝ

§ 117.

Ὁ ἀνὴρ, ὡς γνωστόν, καθίσταται κύριος τῶν προικῶν πραγμάτων καὶ εἰς αὐτὸν συνεπῶς περιέρχονται εἰς τούτων καρποί. Ἀναπτυχθείσης ὁμῶς τῆς πρὸς ἀπόδοσιν τῆς προικῆς ὑποχρεώσεως τοῦ ἀνδρὸς γεννᾶται ἀμέσως τὸ ζήτημα, ἂν ὁ ἀνὴρ ὑποχρεοῦται ἐν γένει νὰ ἀποδώσῃ καὶ τοὺς καρπούς, οὓς ἐκ τῶν προικῶν πραγμάτων συνέλεξεν. Τὸ ῥωμαϊκὸν δίκαιον ἀκολουθήσαν τὴν ἐπιείκειαν, ἥτις κυρίως δεσπόζει ἐπὶ τῆς προκειμένης σχέσεως καθιέ-

ρωσε τὴν ἀρχὴν ὅτι: ὁ ἀνὴρ δὲν ὑπεχρεοῦται νὰ ἀποδώσῃ τοὺς διαρκοῦντος τοῦ γάμου παραγομένους καρπούς καὶ ἐν γένει τὰ εἰσοδήματα τῆς προικῆς. Πρβλ. L. 7 pr. D. de J. D. (233): «Dotis fructum ad maritum pertinere debere aequitas suggerit: cum enim ipse onera matrimonii subeat, aequum est eum etiam fructus percipere».¹ Ἐκ τοῦ νόμου τούτου μανθάνομεν τὸν λόγον, οὗ ἕνεκεν ὁ ἀνὴρ κρατεῖ τοὺς καρπούς. Θὰ ἀντέκειτο εἰς τὴν ἐπιείκειαν ἢ καθιέρωσις τῆς ἀντιθέτου ἀρχῆς: Ὁ ἀνὴρ φέρει τὰ τοῦ γάμου βάρη καὶ πρὸς ἀνακούφισιν διὰ ταῦτα ἐδόθη αὐτῷ ἢ προίξ. Ποία ὅμως ἀνακούφισις θὰ παρείχετο αὐτῷ, ἂν τῷ ἐπεβάλλετο ἡ ὑποχρέωσις νὰ ἀποκαταστήσῃ καὶ τοὺς καρπούς; Ἢ τῆς ἀντιθέτου ἀρχῆς καθιέρωσις θὰ παρείχε τῷ ἀνδρὶ βάρος ἀντὶ ἀνακούφισεως: Ὡς δικαιοῦχος συνέλεξε καὶ κατηνάλωσε τοὺς καρπούς, ἴσως μάλιστα περὶ τὴν κατανάλωσιν ὑπερέβη κἄπως τὸ μέτρον, ὡς ἐκ τῆς ἰδέας, ὅτι οἱ καρποὶ προσέρχονται ἐκ τῆς ἰδίας περιουσίας, καὶ ἤδη, μετὰ τριάκοντα ἴσως ἔτη ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ γάμου, ἐπιβάλλεται αὐτῷ ἡ ὑποχρέωσις ὅπως ἀντικαταστήσῃ τὴν ἀξίαν τούτων, νὰ πληρώσῃ δηλ. διὰ μετρητῶν τοὺς καρπούς ἐκείνους!

Ὁ ἄνω ὁμοῦς ἐκτεθεὶς κανὼν ἰσχύει μόνον διὰ τοὺς καρπούς, τοὺς ἀναλογοῦντας αὐτῷ διαρκοῦντος τοῦ γάμου· ἐκείνους μόνον κερδαίνει ὁ ἀνὴρ, οὗς ἀποκτᾷ ὡς σύζυγος ἐκ τῆς προικῆς ὡς τοιαύτης, δηλ. ἀπὸ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν συμπίπτουσιν ἢ τοῦ γάμου ὑπαρξίς καὶ ἢ εἰς τὴν περιουσίαν τοῦ ἀνδρὸς μεταβίβασις τῶν πραγμάτων ὡς προικῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν τὰ στοιχεῖα ταῦτα μένουσιν ἠνωμένα, καὶ κυρίως μέχρι τῆς διαλύσεως τοῦ γάμου. Τοὺς τοιούτους καρπούς ὁ ἀνὴρ ἢ σχετ. οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ δὲν ὑποχρεοῦνται ν' ἀποκαταστήσωσιν.

¹ Βασ. (29.1) γ', Ἀρμ. (4.10) 27: «Ὁ ἀνὴρ τοὺς καρπούς τῆς προικῆς λαμβάνει διὰ τὰ βάρη τοῦ γάμου».

Ἐνταῦθα ὁμοῦς γεννᾶται τὸ σπουδαῖον ζήτημα: Περὶ τίνων καρπῶν δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν, ὅτι ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην; Γί ἐννοοῦμεν λέγοντες ὅτι ὁ ἀνὴρ κερδαίνει τοὺς καρποὺς τοὺς ἀναλογοῦντας τῷ χρόνῳ τῆς διαρκείας τοῦ γάμου; Ἡ ἄλλως περὶ τίνων καρπῶν δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν, ὅτι ἀπέκτησαν ὁ ἀνὴρ αὐτοὺς ἐν τῷ γάμῳ; Ἡ σπουδαιότης τοῦ ζητήματος τούτου εἶναι ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφανής: Ἐκ τῆς εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο ἀταντήσεως, θὰ ἴδωμεν τίνας καρποὺς ὀφείλει ὁ ἀνὴρ ἢ σχετ. οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ ν' ἀποκαταστήσωσιν ἅμα τῇ διελύσει τοῦ γάμου.

Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα ὁμοῦς τοῦτο φυσικωτάτη ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ἡ ἐξῆς σκέψις: Ἐπειδὴ ὁ ἀνὴρ ἔχει διαρκεῦντος τοῦ γάμου κατ' οὐσίαν, οὐχὶ ὁμοῦς καὶ κατὰ νομικὸν τύπον, περίπου τὰ αὐτὰ δικαιώματα ἐπὶ τῶν προικῶν πραγμάτων, εἷς καὶ ὁ ἐπικαρπωτῆς ἐπὶ τοῦ εἰς τὴν ἐπικαρπίαν αὐτοῦ ὑποκειμένου ἀλλοτρίου πράγματος, καὶ ἐπειδὴ, ὡς γνωστὸν, ὁ ἐπικαρπωτῆς κερδαίνει πάντας, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους μόνον τοὺς καρποὺς τοῦ πράγματος, ἐφ' οὗ ἔχει δικαίωμα ἐπικαρπίας, οὗς συνέλεξεν, ἥτοι ἐκείνους ὧν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἀπέκτησε τὴν νομὴν — § 36 Inst. de rer. div. (2.1): «Is, ad quem usus fructus fundi pertinet, non aliter fructuum dominus efficitur, quam si eos ipse perceperit» —, ἔνεκα τούτου δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν ὅτι διὰ τοῦ ἀνωτέρου κανόνος ἐννοοῦμεν ὅτι ὁ ἀνὴρ κερδαίνει τοὺς καρποὺς οὗς συνέλεξε κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ γάμου, χωρὶς νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει οὔτε ὁ χρόνος τῆς διαρκείας τούτου, οὔτε ὁ χρόνος ὁ ἀπαιτούμενος πρὸς παραγωγὴν τῶν συλλεγέντων καρπῶν· κατὰ ταῦτα ἐπομένως, ἐὰν ὁ ἀνὴρ, διαρκέσαντος τοῦ γάμου λ. χ. ἐπὶ ἓνα μῆνα συνέλεξεν ἐν τῷ μεταξὺ τοὺς ἀποτελοῦντας τὴν πρόσοδον τοῦ ἔτους τούτου καρπούς, ἢ διαρκέσαντος τοῦ γάμου ἐπὶ 11 μῆνας δὲν συνέλεξεν αὐτούς, ἐν μὲν τῇ πρώτῃ περιπτώσει κερδαίνει πάντας τοὺς καρπούς, καὶ οὐχὶ μόνον τὸ $\frac{1}{12}$ αὐτῶν, ἔπερ ἀναλογεῖ πρὸς τὴν διάρκειαν τοῦ γάμου, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ

οὐδὲν κερδαίνει ἐξ αὐτῶν, καίτοι ὁ γάμος διήρκεσεν ἐπὶ 11 μηνῶν. Ἡ σκέψις ὅμως αὐτῇ προφανῶς δὲν εἶναι ὀρθή καὶ ἐφαρμοζομένη ἀπολύτως ἐνταῦθα θὰ ἐπήνεγκε μεγίστην ζημίαν, καὶ δὴ ἀναλόγως τοῦ συγκεκριμένου θέματος, ὅτε μὲν εἰς τὸν ἄνδρα ὅτε δὲ εἰς τὴν γυναῖκα. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι προκειμένου περὶ τῆς κτήσεως τῶν καρπῶν ἐκ μέρους τοῦ ἐπικαρπωτοῦ ἀλλοτρίου πράγματος λαμβάνεται ὑπ' ὄψει ἡ συλλογὴ (perceptio) τῶν καρπῶν, ἀδιαφόρως τοῦ χρόνου τῆς διαρκείας τῆς ἐπικαρπίας· καὶ εἶναι ἐπίσης ἀληθές ὅτι κατὰ τὸ μεταγενέστερον δίκαιον ὁ σύζυγος, καίτοι εἶναι διαρκούντος τοῦ γάμου κύριος τῶν προικῶν, κατ' οὐσίαν ὅμως ἐπὶ μὴ ἀντικαταστατῶν πραγμάτων ἔχει τὰ αὐτὰ σχεδὸν δικαιώματα ἐπ' αὐτῶν, ἅτινα ἔχει ὁ ἐπικαρπωτὴς ἐπὶ τοῦ ἀλλοτρίου πράγματος· οὐχ ἤττον τὸ Ῥωμαϊκὸν Δίκαιον δὲν ἐφαρμόζει ἐνταῦθα τοὺς ἐπὶ ἐπικαρπίας κανόνας, ἀλλ' ἀναγώρει ὡς γενικὴν ἀρχὴν συμφώνως πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς προικός, ὅτι προκειμένου περὶ τῶν καρπῶν τῶν προικῶν, οὗς ἀποκερδαίνει ὁ σύζυγος, δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψει ἡ ἐκ μέρους αὐτοῦ συλλογὴ αὐτῶν, ἀλλὰ μόνον ὁ χρόνος τῆς διαρκείας τοῦ γάμου· ἀναλόγως τοῦ χρόνου τούτου ὁ σύζυγος κερδαίνει ἀνάλογον ποσὸν τῶν καρπῶν, ἐπομένως ἔαν ὁ γάμος διήρκεσεν ἐπὶ ἓνα μῆνα, οὗτος ἔχει ἀξίωσιν ἐπὶ τοῦ $\frac{1}{12}$ ἐκ τῆς προσόδου τῆς παραγομένης κατὰ ἐνιαυτόν, ἔαν δὲ 11 μηνῶν ἐπὶ τῶν $\frac{11}{12}$ αὐτῆς, ἀδιαφόρως ἂν οὗτος συνέλεξε τὴν πρόσδον ταύτην ἐν τῷ χρόνῳ τῆς διαρκείας τοῦ γάμου ἢ μή. Πρβλ. Const. unic. § 9^b, 9^c C. de rei ux. act. (5.13): «Fetus autem iumentorum et omnia quae fructuum nomine continentur ad lucrum mariti pertineant pro tempore matrimonii, sive aestimata sive non aestimata sint. Sed et novissimi anni, in quo matrimonium solvitur, fructus pro rata temporis portione debere utrique parti adsignari commune utriusque actionis est, in rebus scilicet non aestimatis. Aestimatarum enim rerum maritus quasi emptor et com-

modum sentiat et dispendium subeat et periculum expectet»,¹ καὶ L. 7 § 9 D. sol. matr. (24.3): «... fructus toto tempore quo curantur, non quo percipiuntur, rationem accipere debemus».²

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἐσάκις τὰ προικῶα εἶναι πράγματα, παράγοντα καρποὺς οὐχὶ καθ' ὠρισμένας περιόδους μένον ἀλλὰ διαρκῶς ἐπὶ τινι χρόνῳ, ὡς λ. χ. προκειμένου περὶ τοῦ γάλακτος τῶν εἰς προίκα δοθέντων θρεμμάτων ἢ περὶ ὠν ἐκ τῶν ὀρνίθων ἢ περὶ τοῦ εἰσοδήματος τῶν μεταλλείων καὶ ὀρυκτῶν,³ ὁ λαβὼν τοὺς καρ-

¹ Πρὸλ. τὸ κατὰ πόδας σχόλ. n. IV. 666 ἐν τοῖς Βασ.: «Αἱ δὲ γοναὶ τῶν ἀλόγων ζώων, καὶ πάντα, ἅπερ ὀνόματι καρπῶν περιέχονται, εἰς κέρδος τοῦ ἀνδρὸς ἀνηκέτως κατὰ τὸν τοῦ γάμου καιρὸν, εἴτε διχτετιμημένα εἰσὶν, εἴτε ἀδιχτιμήτα. Ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐσχάτου ἐνιαυτοῦ, ἐν ᾧ ὁ γάμος διελύθη, τοὺς καρποὺς κατὰ τὴν ἀναλογουσαν τοῦ χρόνου μοῖραν ὀφείλειν ἑκατέρῳ μέρει ἀφορισθῆναι, κινὸν ἑκατέρως ἐστὶν ἀγωγῆς, δηλονότι τῶν ἀδιχτιμῆτων. Τῶν γὰρ διχτετιμημένων πραγμάτων ὁ ἀνὴρ ὡς ἀγοραστῆς καὶ τὸ κέρδος ἔχεται, καὶ τὴν ζημίαν ὑπείσσερχέσθω, καὶ τὸν κίνδυνον ἀναμεινέτω».

² Πρὸλ. καὶ τὸ σχόλ. n. IV. 374: «... Καὶ οὐ μόνον περὶ ἀγρῶν ταῦτα τὰ περὶ καρπῶν λεγόμενα, ἀλλὰ καὶ περὶ ἀγέλης θυθείσης ἐν προίκα τὰ αὐτὰ λέγομεν, ὥστε τὴν ἐρέαν τῶν προβάτων καὶ τὴν γονὴν αὐτῶν ἀναλόγως διαιρεῖσθαι καὶ πρὸς τὸν χρόνον μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικός. Τί γάρ, ὅτι ὁ ἀνὴρ καὶ τὸν τοκετὸν τῆς ἀγέλης ὑπεδέχτο, καὶ τὰ πρόβια ἔχει μετ' ὀλίγης ἡμέρας τοῦ γάμου, καὶ μετὰ τὸν τοκετὸν αὐτῶν καὶ τὴν κουρὰν γυμνὰ βρουλεται ἀποδοῦναι τὰ πρόβια; Καὶ ἐνταῦθα γὰρ τὸν καρπὸν τῆς ἀγέλης πρὸς ἀναλογίαν τοῦ παντὸς χρόνου διαιροῦμεν, καθ' ὃν φροντίζεται ἡ ἀγέλη, οὐ μὴν πρὸς τὰς ἡμέρας ἐκείνας, ἐν αἷς τίχτει τὰ πρόβια, ἢ ἐν αἷς κείρεται. Καὶ ἐν ταῖς ὁπέραις δὲ τῶν οἰκετῶν τὸν ἐνιαυτὸν ὅλον περιεργαζόμεθα. Τί γάρ, εἰ ἐμίσθωσεν αὐτοὺς πρὸς ἐνιαυτὸν ὁ ἀνὴρ; Τοῦ χρόνου τοῦ πρὸ τοῦ ῥεπουδίου αἱ ὁπέραι τῷ ἀνδρὶ διαφέρουσι· τοῦ δὲ μετὰ τὸ ῥεπουδιον διατρέχοντος χρόνου αἱ ὁπέραι τῇ γυναικὶ διαφέρουσι. Καὶ ἐπὶ τοῖς ἐνοικίσις δὲ τῶν οἰκημάτων τὰ αὐτὰ λέγομεν, ὅσα περὶ τῶν καρπῶν εἴρηται».

³ Περὶ τοῦ ἐὰν αἱ πρόσοδοι τῶν τελευταίων τούτων ἐμπεριέχωνται ὑπὸ τὴν ἐννοίαν τῶν καρπῶν πρὸλ. ἀνωτ. σελ. 312 σημ. 1.

ποὺς τῶν πραγμάτων τούτων σύζυγος, κερδαίνει αὐτοὺς ὡς ὁ ἐπικαρπωτής, ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ὅλως τυχαῖον, διότι κερδαίνει αὐτοὺς οὐχὶ λόγῳ τῆς συλλογῆς (perceptio). καὶ τῆς δι' αὐτῆς κτήσεως τῆς κυριότητος αὐτῶν, καθότι ὁ σύζυγος γίνεται κύριος καὶ πρὸ τῆς συλλογῆς ὁ ἅ τοῦ χωρισμοῦ αὐτῶν, ἀλλ' ἔνεκεν ἄλλου λόγου, δηλ. διότι οἱ καρποὶ οὗτοι, οὓς λαμβάνει ὁ ἀνὴρ ἀναλογοῦσι πρὸς τὸν χρόνον τῆς διαρκείας τοῦ γάμου, διὰ τοῦτο καὶ ἔν εἶναι ἀνάγκη ν' ἀποκτήσῃ ὁ σύζυγος τὴν νομὴν αὐτῶν διὰ νὰ γίνῃ κύριος. — Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὁμῶς οἱ καρποὶ, οἱ ἀποτελοῦντες τὴν πρόσσodon τῶν προικῶν πραγμάτων, παράγονται κατὰ περιόδους, μετὰ παρέλευσιν χρονικοῦ διαστήματος, συνήθως ἔτους· ἐπ' αὐτῶν λοιπὸν ὁ ἀνὴρ κατὰ τὰς ἀνωτέρω διατάξεις δὲν δικαιοῦται νὰ κρατήσῃ πάντα τοὺς καρποὺς τῆς τελευταίας περιόδου καὶ ἐν συνέλεξε τούτους — λ. χ. ἐδόθη ὡς προῖξ τῇ 1 Σεπτεμβρίου ἄμπελος ἀτρύγητος καὶ ὀλίγον μετὰ τὸν τρυγητόν, τῇ 1 Νοεμβρίου, ἀπέθανεν ἡ γυνή, — ἀλλ' ὀφείλει ν' ἀποδώσῃ τῷ δικαιομένῳ εἰς ἀνάληψιν τῆς προικὸς μέρος τούτων ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ὑφίστατο ὁ γάμος — ἐν τῷ παραδείγματι δικαιοῦται νὰ κρατήσῃ τὰ $\frac{2}{12}$ μόνον, καθότι δύο μῆνας διήρκεσεν ὁ γάμος. Ἀφ' ἑτέρου ὁμῶς πάλιν ὁ ἀνὴρ, καὶ ἐν ἡ περιπτώσει ὀφείλει ν' ἀποδώσῃ τὴν προίκα πρὶν ἢ συλλέξῃ τοὺς ἐκ ταύτης καρποὺς, δικαιοῦται ὅπως ἀπαιτήσῃ παρὰ τοῦ λήπτου τῆς προικὸς ποσὸν τῶν καρπῶν ἀνάλογον πρὸς τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ὑφίστατο ὁ γάμος. Λ. χ. ἡ τῇ 1 Δεκεμβρίου δοθεῖσα ὡς προῖξ ἄμπελος, δέον, διαλυθέντος τοῦ γάμου, ν' ἀποδοθῇ τῇ 1 Αὐγούστου· ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ ἀνὴρ ἔχει ἀπαιτήσιν ἐναντίον τοῦ λήπτου διὰ τὰ $\frac{8}{12}$ τῶν καρπῶν. Διὰ τὴν ἀπαιτήσιν μάλιστα ταύτην ὡς καὶ διὰ τὴν τῶν δαπανῶν ἀποζημίωσιν δύναται ὁ ἀνὴρ ν' ἀπαιτήσῃ καὶ ἀσφάλειαν μὴ ὑποχρεούμενος πρὸς ταύτης εἰς ἀπόδοσιν τῆς προικὸς.¹ Πρβλ. L. 7

¹ Ἐλλην γνῶμην ἔχει καὶ ἐν τῷ Tigerström II. § 52 σελ. 34. Οὗτος φρονεῖ ὅτι τότε μόνον εἶναι ἀναγκαιὰ ἡ

pr. § 15, 16 sol. matr. (24.3). Βασ. (288) ζ' αὐτ.

Τί ἰσχύει ὁμοῦς ἐν ἡ περιπτώσει ἡ γυνὴ πρὸ τῆς συστάσεως τοῦ γάμου ἐξεμισθώσῃ τὸ κατόπιν προικῶν κατισταθὲν κτηῆμα καὶ ἔλαβε προκαταβολικῶς μίσθωμα; Ὑποθετέον ὅτι λ. χ. ἡ γυνὴ τῇ 1 Νοεμβρίου 1888 ἐκμισθώνει δι' ἐν ἔτος τὸ κτηῆμα ἀντι 1000 δραχ., ἃς λαμβάνει προκαταβολικῶς καὶ τῇ 1 Ἰανουαρίου ὑπανδρεύεται, καὶ ὅτι ὁ γάμος διαλύεται τῇ 1 Σεπτεμβρίου. Δικαιοῦται ὁ ἀνὴρ ν' ἀπαιτήσῃ παρὰ τῆς γυναικὸς ἢ παρὰ τῶν κληρονόμων αὐτῆς μέρος τοῦ μισθώματος, ἀνάλογον πρὸς τὴν διάρκεια τοῦ γάμου ($\frac{8}{12}$); Συνωδὶ τῇ ἄνω ἐκτεθείσῃ ἀρχῇ δέον ν' ἀπαντήσωμεν καταφατικῶς, ὅτι δηλ. ὁ ἀνὴρ δικαιοῦται ν' ἀπαιτήσῃ ἀνάλογον μέρος τῶν καρπῶν. Οὐχ ἥτιον ἡ τριαύτη ἀπαίτησις καθίσταται λίαν ἀμφίβολος ἐν ἡ περιπτώσει ὁ ἀνὴρ ἐγνώριζεν ὅπωςδήποτε, εἴτε διότι γίνεται ῥητῶς περὶ τούτου μνεῖα ἐν τῷ προικοσυμφώνῳ, εἴτε διότι αὐτὸς ὁ ἴδιος ἦτο ὁ μισθωτῆς εἴτε ἄλλως πως, τὴν γενομένην μίσθωσιν καὶ τὴν προκαταβολικὴν λήψιν τοῦ μισθώματος, καὶ νομίζομεν ὡς ὀρθότερον, ὅτι ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ ἀνὴρ δὲν δικαιοῦται ν' ἀπαιτήσῃ μέρος ἐκ τοῦ μισθώματος.

§ 118.

Οἱ κανόνες οὗτοι εἰσὶν οἱ γενικῶς ἰσχύοντες ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ἐκ τῶν προικῶν πραγμάτων παραγομένους καρπούς.

τοιαύτη ἀσφάλεια, ὁπόταν ὡς ἐκ τῆς ἀβεβαιότητος τοῦ ποσοῦ τῶν καρπῶν δὲν δύναται ἐκ τῶν προτέρων νὰ ἐπιτευχθῇ συμφωνία τις μετὰ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς, καθόσον ὁ ἀνὴρ πρέπει νὰ φοβῆται ὅτι δὲν θὰ ἰκανοποιηθῇ πρεπόντως ὑπὸ τῆς γυναικὸς. Δὲν δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν τὴν πρακτικὴν ἀξίαν τοῦ περιορισμοῦ τούτου· ἀν' ἡ γυνὴ ἐκ τῶν προτέρων ἰκανοποιητὸν ἄνδρα, παρέχουσα αὐτῷ ὠρισμένον τι ποσόν, τότε βεβαίως οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γίνῃ περὶ ἐγγυήσεως· ἀν' ὁμοῦς ὑποσχεθῇ αὐτῷ ἐκ τῶν προτέρων ἀντὶ τῆς ἀπαιτήσεως, ἣν ἔχει οὗτος ἐπὶ τῶν καρπῶν, ὠρισμένην τινὰ χρηματικὴν ποσότητα, διατὶ ὁ ἀνὴρ νὰ μὴ δικαιοῦται καὶ πάλιν ν' ἀπαιτήσῃ ἀσφάλειαν. Ἐν τοῖς νόμοις οὐδὲν ὑπὲρ τοῦ περιορισμοῦ τούτου βλέπομεν.

Οὐχ ἦιτον ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῶν ἐπὶ τῶν διαφόρων εἰδῶν τῶν καρπῶν — *fructus civiles* καὶ μεταξὺ τούτων οἱ τόκοι ἐν τῇ στενῇ σημασίᾳ, *fructus naturales* — γεννᾷ δυσκολίας τινάς, αἵτινες ἐπαυξάνονται ἔνθεν μὲν ὡς ἐκ τῆς καταστάσεως τῶν πηγῶν ἡμῶν, ἔνθεν δὲ ὡς ἐκ τῆς λεπτολογίας καὶ ὅξυνοίς διαφόρων νομοδιδασκάλων. Τὸ προκείμενον θέμα, ἀμφισβητούμενον εἰς πολλὰ σημεῖα ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν γλωσσογράφων μέχρι σήμερον, κατέστη ἐν τῶν δυσκολωτέρων ἐν τῷ ὅλῳ συστήματι τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Δικαίου. Σωρεῖα μονογραφῶν ὑπάρχει ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ εἰς τὸ προκείμενον ζήτημα ἀναφερομένου νόμου 7 § 1 D. sol. matr. (24.3), καὶ αἱ διαφορώταται καὶ περιεργόταται ἀπόπειραι ἐγένοντο ὅπως συμβιβάσωσι τὸ ἐν τῷ νόμῳ τούτῳ περιεχόμενον σφάλμα πρὸς τοὺς ἄνω ἐκτεθέντας κανόνας· τέρμα πρὸς τὴν ἔριδα ἡλπίζετο ὅτι θὰ δώσῃ ὁ *Windscheid*, ὁ ταῖς πηγαῖς ἡμῶν δεξιώτερον παντὸς ἄλλου χρώμενος. δεχθεὶς ὅτι ἐν τῷ νόμῳ τούτῳ ὑπάρχει ἀπλοῦν ἀριθμητικὸν σφάλμα τοῦ νομοδιδασκάλου· καὶ ὁμῶς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πολλαὶ πάλιν μονογραφίαι ἐνεφανίσθησαν, καὶ δὴ καὶ ὑπὸ διασῆμων συγγραφέων, προσπαθούντων διαφοροτρόπως νὰ συμβιβάσωσι τὸν προκείμενον νόμον καὶ ὑποστηρίζόντων μετὰ θερμότητος, ὅτι εἰς πλάνην διατελοῦσι μᾶλλον οἱ τὸν Παπινιανὸν εἰς τοιαύτην ἀπλὴν ἀριθμητικὴν πρᾶξιν ὡς πλανηθέντα ὑπολαμβάνοντες!! Ὅποια κατανάλωσις πνεύματος!

Τό γε ἐφ' ἡμῖν, ἐφαρμόζοντες τοὺς ἀνωτέρω ἐκτεθέντας κανόνας ἐν τοῖς διαφοροῖς θέμασι θέλωμεν ἀκολουθήσει ὅσῳ τὸ δυνατόν περιοριστικὸν σύστημα — καθότι οὐδὲ λόγος, φρονοῦμεν, δύναται νὰ γίνῃ περὶ ἐξαντλήσεως τοῦ προκείμενου ζητήματος. Διὰ κρίνομεν δὲ τὰ ἐπόμενα κατ' ἀριθμούς, χωρὶς βεβαίως διὰ τούτου νὰ θέλωμεν νὰ ὑποδείξωμεν ὅτι ὑφίσταται καὶ ἐσωτερικὴ τις διάκρισις μεταξὺ τῶν διαφόρων περιπτώσεων.

§ 119.

1. Ὁ ἀνὴρ κερδαίνει τοὺς καρπούς, τοὺς πρὸς τὴν διάρκειαν τοῦ γάμου ἀναλογουμένης· ὅθεν ἐὰν τὰ τῆς προικὸς πράγματα παρεδόθησαν τῷ ἀνδρὶ πρὸ τῆς συνάψεως τοῦ γάμου, τότε οἱ καρποί, ὡς οὗτος μέχρι τῆς συνάψεως τοῦ γάμου συνέλεξεν, δὲν παραμένουσιν αὐτῷ, ἀλλὰ τὸναντίον ὑποχρεοῦται νὰ τοὺς ἀποκαταστήσῃ μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ γάμου.¹ οἱ τοιοῦτοι καρποί, προστιθέμενοι εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς προικὸς, αὐξάνουσι ταύτην (*dotem augent*), καὶ δέον ὥς μέρος ταύτης νὰ συναποδοθῶσιν ἅμα τῇ διαλύσει τοῦ γάμου. L. 6 D. sol. matr. (24.3), Βασ. (28.8) ε': «...οἱ δὲ πρὸ τοῦ γάμου ληφθέντες καρποί ὡς τῆς προικὸς γενόμενοι μετὰ λύσιν τοῦ γάμου ἀποδίδονται· αὐξοῦσι γὰρ τὴν προῖκα». Ἐννοεῖται ὅμως ὅτι ὁ ἀνὴρ, ἀποδίδων τοὺς τοιούτους καρπούς,

¹ Ἀδιαφόρως ἂν διὰ τῆς τοιαύτης παραδόσεως ὁ ἀνὴρ ἐγένετο ἀμέσως κύριος τῶν παραδοθέντων οὐτῷ πραγμάτων ἢ μὴ· καθότι καὶ ἂν παρεδόθησαν αὐτῷ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ γίνῃ οὗτος κύριος αὐτῶν ἀμέσως ἅμα τῇ παραδόσει (πρβλ. ἄνωτ. τόμ. I. σελ. 376 ἐπ.) καθίσταται μὲν κύριος τῶν καρπῶν, καὶ δὴ ὡς κύριος τῶν παραδοθέντων αὐτῷ πραγμάτων οὐχὶ διὰ τῆς συλλογῆς αὐτῶν (*per perceptionem*) ἀλλὰ διὰ τοῦ χωρισμοῦ αὐτῶν ἀπὸ τοῦ καρποφόρου κτήματος, ἀδιαφόρως ἂν οὗτος ἐγένετο διὰ τοῦ ἀνδρός ἢ δι' ἐτέρου προσώπου ἢ ἐκ τύχης, οὐχ ἥττον, ὡς εἴρηται, ποῦναι λυθέντος τοῦ γάμου ν' ἀποδώσῃ τοὺς καρπούς τούτους, διότι κατὰ τὸν νόμον μόνον τῶν προικῶν πραγμάτων τοὺς καρπούς ἀποκερδαίνει ὁ ἀνὴρ. τὰ δὲ πρὸ τοῦ γάμου παραδοθέντα δὲν δύνανται νὰ λάβωσι τὴν ιδιότητα τοῦ προικῶν εἰμὴ ἐὰν καὶ ὅταν συναφθῇ ὁ γάμος. Ἐὰν δὲ πάλιν παρεδόθησαν αὐτῷ πρὸ τοῦ γάμου πράγματα, ὅπως ταῦτα περιέλθωσιν εἰς τὴν κυριότητα αὐτοῦ ἐὰν συναφθῇ ὁ γάμος, τότε ὁ ἀνὴρ δὲν γίνεται μὲν κύριος τῶν καρπῶν, οὔτε διὰ τοῦ χωρισμοῦ οὔτε διὰ τῆς συλλογῆς αὐτῶν, ἀλλ' ἅμα τῇ συνάψει τοῦ γάμου τὸ πρῶτον ἀποκτᾷ ἐπ' αὐτῶν κυριότητα, οὐχ ἥττον καὶ ἐνταῦθα ἕνεκα τοῦ αὐτοῦ λόγου μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου πρέπει ν' ἀποδοθῶσιν οἱ πρὸ τῆς συνάψεως τοῦ γάμου ληφθέντες καρποί. Πρβλ. L. 7 § 3, L. 8 D. de J. D. (23.3).

δικαιοῦται ν' ἀφαιρέσῃ τὰ χάριν τούτων γενόμενα δαπάνηματα· καθότι: «καρπὸς ἐστὶν ὁ μετὰ τὴν δαπάνην περιτεύων». L. 7 D. sol. matr. (24 3), Βασ. (28.8) ζ'. Πρβλ. L. 3 § 1, L. 13. 15. 16 D. de imp. (25 1), Βασ. (28.10) γ'. ιγ'. ιε'. ις'. — Πρβλ. κατωτ. σελ. 333.¹

Ὡς ὁμοῦς ῥητῶς ἐν L. 7 § 1 D. de J. D. (23.3) λέγεται, ἡ ἄνω ἀρχὴ τῶν πρὸ τῆς συστάσεως τοῦ γάμου συλλεγέντων καρπῶν, δύναται δι' ἰδιαιτέρας συμφωνίας τῶν μερῶν νὰ μὴ ἐφαρμοσθῇ. καθότι ἡ ἀνωτέρω διάταξις δὲν εἶναι φύσεως ἀναγκαστικῆς· συμφωνοῦσι λ. χ. ὅπως καὶ τοὺς καρποὺς τούτους κρατήσῃ ὁ ἀνὴρ. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὑπάρχει δωρεὰ ἐκ μέρους τῆς μνηστῆς, καὶ ὁ ἀνὴρ. διαλυθέντος τοῦ γάμου, δὲν ὑποχρεοῦται εἰς ἀπόδοσιν. Πρβλ. L. 7 § 1 D. de J. D. (23 3), Βασ. (29.1) γ': «...εἰ μὴ τὸ ἐναντίον συμφωνήθῃ· τότε γὰρ ὡς δωρεὰς γινομένης οὐκ ἀποδίδονται»· καὶ τὸ σχόλ. c. IV. 554 αὐτ.: «Εἰρήκαμεν, ὅτι ὁ καρπὸς τῆς προικὸς ὁ ἐν συνεστῶτι τῷ γάμῳ ληφθεὶς διαφέρει τῷ γήμαντι· οὕτως οὖν καὶ ὁ πρὸ τοῦ γάμου ληφθεὶς ἐκ τοῦ συμφώνου».²

¹ Πρβλ. L. 7 § 1 D. de J. D. (23.3), Βασ. (29.1) γ': «Τῷ λόγῳ τῆς προικὸς καὶ οἱ πρὸ τοῦ γάμου ληφθέντες καρποὶ περιέχονται· οἱ μὲντοι πρὸ τοῦ γάμου ληφθέντες καρποὶ τῆς προικὸς γίνονται...». L. 47 eod., Βασ. (29 1) μγ'. — Πρβλ. Paul. sent. II. 22 καὶ L. 7 § 1 D. de cond. c. d. c. n. s. (12.4), Βασ. (24.1) ζ' ἐνθα λέγεται: «Ὁ δοθεὶς ἀγρὸς ἐν προικί, τοῦ γάμου μὴ γενομένου, μετὰ καρπῶν ἀποδίδεται...».

² Ὑπάρχουσιν ὁμοῦς ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἅπαντα τὰ στοιχεῖα τῆς δωρεᾶς καὶ ἰδίᾳ καθίσταται ὁ πρὸ τοῦ γάμου παραδοὺς τὰ πράγματα πενέστερος διὰ ταιαύτης παραχωρήσεως; Ἀκριβῶς ἐξεταζομένου τοῦ πράγματος ἔδει νὰ εἴπωμεν ὅτι δὲν ὑπάρχει δωρεὰ, καθότι δι' αὐτῆς δὲν ἐλαττοῦται ἡ κεκτημένη ἤδη περιουσία τοῦ παραχωροῦντος, ἀλλ' ἀπλῶς διακωλύεται ἡ ἐνδεχομένη αὐξήσις αὐτῆς. Οὐχ ἥττον οἱ Ῥωμαῖοι δὲν σκέπτονται οὕτω· κατ' αὐτοὺς ἡ πρὸς αὐτῶν τῶν ὀφειλῶν τῆς ὑπεστῶσης ἡμῶν περιουσίας, τῶν ἀποτελουσῶν τὴν μέλλουσαν πρόσοδον αὐτῆς, ἀποτελεῖ δωρεάν, καὶ τοῦτο, διότι ἡ παραγωγὴ αὐτῶν εἶναι τοσοῦτον βεβίαια, ὥστε δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς μέρος ἤδη αὐτῆς. Οὕτως

Ἐκ τῶν εἰρημένων τούτων ἔπεται ὅτι οἱ πρὸ τοῦ γάμου συλλεγέντες καρποὶ οὐδέποτε περιλαμβάνονται κατὰ τὸν μερισμὸν τῶν καρπῶν τοῦ τελευταίου προικῶς ἔτους καὶ ἐν ᾗ περιπτώσει ὁ γάμος διήρκεσεν βραχύτατον χρόνον· εἰ τοιοῦτοι καρποὶ ἢ παραμένουσιν τῷ ἀνδρὶ ὡς δωρεοδόχῳ, ἢ ἀπεδίδονται ὡς μέρος τῆς προικὸς. Πρβλ. Frank e: Arch. f. civ. Prax. XXX. (1847) σελ. 280.

§ 120.

2. Τελεσθέντος καὶ διαρκοῦντος τοῦ γάμου ὁ ἀνὴρ ἀποκτᾷ τοὺς καρποὺς τῶν εἰς προίκα δοθέντων κτημάτων, μὴ ὑποχρεούμενος εἰς ἀπόδοσιν· ὡς κύριος τῆς προικὸς καθίσταται καὶ κύριος τῶν καρπῶν, δὲν ὑποχρεοῦται δὲ διαλυθέντος τοῦ γάμου ν' ἀποδώσῃ καὶ τούτοις μετὰ ταύτης, καθότι ὡς ἐλέχθη. ἐν τῇ διατηρήσει τῶν καρπῶν ἔγκειται κυρίως ἢ ἀνακούφισις, ἣν οὗτος λαμβάνει διὰ τῆς προικὸς. Ἐνταῦθα ὁμῶς δεόν νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ἐνδεχόμενον τὸ ἐπὶ τῶν καρπῶν δικαίωμα τοῦ ἀνδρὸς νὰ μὴ ἄρχηται ἅμα τῇ τελέσει τοῦ γάμου, ἀλλὰ βραδύτερον, τοῦθ' ὅπερ συμβαίνει· ὅπου τὴν ἢ προῖξ ἐδόθη τῷ ἀνδρὶ διαρκοῦντος τοῦ γάμου. Ἐνταῦθα δεόν νὰ διακρίνωμεν τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν συνήφθη ὁ γάμος, τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἐδόθη ἢ προῖξ τῷ ἀνδρὶ· ἂν ἀμφότερα τὰ στοιχεῖα ταῦτα συμπίπτωσι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς τελέσεως τοῦ γάμου, τότε ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἄρχεται τὸ ἐπὶ τῶν καρπῶν δικαίωμα τοῦ ἀνδρὸς, ἔκτοτε ἄρχεται τὸ καλούμενον προικῶν ἔτος, ὅτερ λήγει τὴν ἀντιστοίχουσαν ἡμέραν τοῦ ἐπομένου

ὑπάρχει δωρεὰ ἂν τις δώσῃ πρὸς χρῆσιν καρποφόρου κτήματος ἀνδρὶ. L. 9 § 1 D. de don. (39.5). Πρβλ. L. 9 pr. h. t. (39.5), L. 22 § 8 D. de pact. dot. (23.4).

Ἐννοεῖται ὁμῶς πάλιν ὅτι ἐπὶ τοῦ προκειμένου οὐδεμιᾶς ἐφαρμογῆς τυγχάνει ἢ ἀπαγόρευσις τῶν μετὰ τὸν γάμον δωρεῶν, καθότι ἐνταῦθα πρόκειται περὶ δωρεᾶς γενομένης πρὸ τοῦ γάμου. — Βεβαίως ὁμῶς τὸ τοιοῦτον σύμφωνον οὐδεμίαν σημασίαν θὰ ἔχῃ ἂν ἐγένετο διαρκοῦντος τοῦ γάμου.

ἔτους ὅτε ἄρχεται τὸ δεύτερον, τρίτον κτλ. προικῶν ἔτος· ἂν ὅμως τιθῶναι τὰ χρονικὰ ταῦτα σημεῖα δὲν συμπίπτωσιν, τότε τὸ προικῶν ἔτος ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἀμφοτέρω ταῦτα συνέπεσαν, ἀδιαφόρως. ἂν τὸ ἐν ἐξ αὐτῶν — καὶ εἶναι ἀδιάφορον ποῖον — προὑπῆρχε τοῦ ἐτέρου· π. χ. ὁ γάμος συνήφθη τῇ 1 Σεπτεμβρίου 1886 καὶ τῇ 1 Δεκεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐδόθη τῷ ἀνδρὶ ὡς προῖξ πρᾶγμα τι, ἢ τὰνάπαλιν τὸ πρᾶγμα ἐδόθη τῇ 1 Σεπτεμβρίου καὶ ὁ γάμος συνήφθη τῇ 1 Δεκεμβ., εἰς ἀμφοτέρω τὰς περιπτώσεις τὸ προικῶν ἔτος ἄρχεται ἀπὸ τῆς 1 Δεκεμβρίου, καθότι ἀπὸ τῆς ἡμέρας ταύτης τὸ πρῶτον συμπίπτουσι τὰ ἀνωτέρω ῥηθέντα στοιχεῖα, καὶ λήγει τῇ 30 Νοεμβρίου τοῦ 1887, ὅτε ἄρχεται τὸ δεύτερον προικῶν ἔτος κτλ. Πρβλ. L. 6 D. sol. matr. (24.3). Βασ. (28.8) ε': «Εἰ δὲ πρὸ τοῦ γάμου παραδοθῇ, ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῶν γάμων ἕως τῆς αὐτῆς ἡμέρας τοῦ ἐξῆς ἐνιαυτοῦ ψηφίζεται ὁ ἐνιαυτός. καὶ οὕτως ἐφεξῆς...». L. 5 D. h. t. (24.3), Βασ. (28.8) ε': «Τοῦ τελευταίου ἐνιαυτοῦ... οἱ καρποὶ διαιροῦνται· ὁ δὲ χρόνος ἀριθμεῖται οὐκ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ γάμου, οὔτε ἀπὸ τῆς συστάσεως τῆς προικός, ἀλλ' ἀπ' οὗ παρεδόθη τῷ ἀνδρὶ ὁ ἀγρός». — Ἐν τῷ τελευταίῳ τούτῳ νόμῳ βλέπομεν, ὅτι τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ ἐν ἡ περιπτώσει ἢ προῖξ εἶχε συσταθῇ προηγουμένως· καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ τὸ προικῶν ἔτος ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ὁ ἀνὴρ, ὡς σύζυγος ἔχει ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ τὴν προῖκα, ὡς τοιαύτην, οὕτως ὥστε «μήτε τῇ ἡμέρᾳ προσέχειν ἡμᾶς, ὅτε ἢ προῖξ ὑπεσχέθη. μήτε τῇ ἡμέρᾳ τῶν γάμων, ἀλλὰ τῇ τραδιτίῳ τοῦ δοταλίου κτήματος». Δωρθέως ἐν σχολ. I. IV. 371.

Ὡς πρὸς τὴν ἐποχὴν τῆς ἐν ἄρξεως τοῦ προικῶν ἔτους γεννῶνται προσέτι τὰ ἐξῆς ζητήματα. (Πρβλ. διὰ τὰ ἐπόμενα C z y h l a r z αὐτ. σελ. 239, σημ. 9):

α) Ἀπὸ πότε ἄρχεται τὸ προικῶν ἔτος ἐν ἡ περιπτώσει ἐδόθη ὡς προῖξ ἢ ψιλὴ κυριότης (nuda proprietas)

κτημάτων τινος, καὶ κατόπιν ἀπεσβέσθη ἡ ἐπικαρπία; Ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἐδόθη τὸ κτῆμα ὡς προῖξ, ἢ ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἀπεσβέσθη ἡ ἐπικαρπία; Ἡ δὲ δύνατό τις νὰ νομισθῇ τὸ δεύτερον σκεπτόμενος, ὅτι πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ὁ ἀνὴρ οὐδὲν ἐκ τῶν καρπῶν λαμβάνει, καθότι ὡς γνωστόν, ὁ ἐπικαρπωτῆς λαμβάνει τὰ πάντα παρὰ τοῦ κυρίου, — οὐχὶ ὅμως καὶ ἡ ἐπικαρπία τὰ πάντα παρὰ τῆς κυριότητος· ἡ τοιαύτη ὅμως σκέψις δὲν θὰ ᾔ-ο-δῇ. Ὁ σύζυγος, ἅμα τῇ παραδόσει τῶν προικῶν, ἀποκτᾷ ἀξίωσιν ἐπὶ τῶν καρπῶν, οὗς τὸ πρᾶγμα ἐτησίως ἀποδίδει· ἡ τοιαύτη δὲ ἀξίωσις αὐτοῦ οὐδόλως μεταβάλλεται ὡς ἐκ τῆς ὑφισταμένης ἐπικαρπίας. Καὶ εἶναι μὲν βέβαιον ὅτι οὗτος τὸ πρῶτον, δεύτερον κτλ. ἔτος, ἐφ' ὅσον δηλ. διαρκεῖ ἡ ἐπικαρπία, δὲν λαμβάνει ἴσως οὐδὲν ἐκ τοῦ πράγματος, τοῦτο ὅμως εἶναι ἀπλῆ συνέπεια τῆς ποιότητος τῶν προικῶν ἀντικειμένων· καὶ ὡς εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ὁ ἀνὴρ ὡς ἐκ τῆς οἰκονομικῆς ιδιότητος τοῦ κτηματος, — ἐδόθη λ. χ. αὐτῷ ὡς προῖξ νεοσυσταθεῖσα ἄμπελος — δὲν δύναται ἐπὶ ἐν ἣ καὶ πλείονα ἔτη νὰ λάβῃ καρπούς, δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι τὸ προικῶν ἔτος ἀρχεται ἀφ' ἧς ἐποχῆς τὸ κτῆμα ἀποδίδει καρπούς, οὕτω καὶ ἐνταῦθα δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι τοῦτο ἀρχεται ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἐξέλιπεν ἡ ἐπικαρπία.

β) Ἀπὸ πότε ἀρχεται τὸ προικῶν ἔτος προκειμένου περὶ τῶν καρπῶν τῶν προσυζημάτων τῶν προικῶν πραγμάτων; Τοιαῦτα καρποφόρα προσυζήματα εἶναι ἡ *alluvio*, ἡ *insulla in flumine nata*, καὶ τὸ εἰς δοῦλον κληροδοτηθὲν κτῆμα. Καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὰ δύο πρῶτα δὲν δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ἰδιαιτέρως καρποφόρους περιόδους· τοῦτο ἐννοεῖται ἀφ' ἑαυτοῦ ὅσον ἀφορᾷ τὴν *alluvio*, καθότι ἐνταῦθα δὲν ἔχομεν κυρίως ἰδιαίτερον πρᾶγμα· τὸ αὐτὸ ὅμως δέον νὰ δεχθῶμεν καὶ ἐπὶ τῆς ποταμίου νήσου, καθότι ἂν καὶ αὕτη ᾖ αὐθύπαρκτον πρᾶγμα, οὐχ ἥττον αἱ πρόσοδοι αὐτῆς δὲν ὑπολογίζονται ἰδιαιτέρως, ἀλλὰ μόνον ὡς ἐπαύξεισι τοῦ εἰσοδήματος τοῦ κυρίου πράγμα-

της. Ὅσον ὅμως ἀφορᾷ τὸ εἰς τὸν δοῦλον κληροδοτηθὲν κτήμα δέον νὰ δεχθῶμεν ὅτι τὸ προικῶν ἔτος ἄρχεται ἀφ' ἧς ἐποχῆς ὁ ἀνὴρ ἀπέκτησε τὴν νομὴν τοῦ κτήματος· ἐνταῦθα δέον κατ' ἀνάγκην νὰ δεχθῶμεν ἰδιαιτέρους καρποφόρους περιόδους, καθότι, ὡς ἠνωτέρω ἐλέχθη, αἱ τῶν δούλων πρόσοδοι δὲν ὑπολογίζονται κατὰ προικῶν ἔτη, ἀλλ' ἀνήκουσιν εἰς τὸν ἄνδρα ἐφόσον αὐταὶ παρήχθησαν διαρκούντος τοῦ γάμου, ἐπ' αὐτῶν δηλ. ἐφαρμόζονται ὡς πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα οἱ τῆς ἐπικαρπίας κανόνες.

γ) Τί ἰσχύει ἂν μετὰ τὴν σύστασιν τῆς προικὸς ἐπακολουθήσῃ νέα τοιαύτη; Δ. χ. εἶδεται τῷ ἀνδρὶ ἅμα τῇ συνάψει τοῦ γάμου κτήμά τι ὡς προῖξ, καὶ μετὰ πρὸς ἐλευσὶν ἕξ μηνῶν εἶδεται αὐτῷ καὶ ἕτερον· ἀπὸ πότε ἄρχεται ὡς πρὸς τὸ δεύτερον κτήμα τὸ προικῶν ἔτος; Ὡς πρὸς τοῦτο δέον νὰ διακρίνωμεν, ἂν τὸ αὐτὸ πρόσωπον συνιστᾷ τὴν νέαν προῖκα ἢ μή· καὶ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ὑπάρχει ἐπαύξεισις τῆς προικὸς καὶ δέον νὰ δεχθῶμεν ὅτι τὸ προικῶν ἔτος ἄρχεται ἐκ τῆς ἀρχικῆς προικίσσεως ἂν λ. χ. ἡ γυνὴ τῇ 1 Μαρτίου ἔδωκε τῷ ἀνδρὶ ὡς προῖκα ἀκίνητον καὶ τῇ 1 Ἰουνίου ἐπηύξησε τὴν προῖκα ταύτην διὰ τῆς δόσεως καὶ ἄλλου κτήματος, τότε ἡ περίοδος διὰ τὸ δεύτερον κτήμα ἄρχεται ἐπίσης τῇ 1 Μαρτίου. Ἀλλως ὅμως ἂν ἡ νέα σύστασις ἐγένετο πρὸ ἄλλου προσώπου· ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ δέον νὰ δεχθῶμεν ὡς πρὸς τὴν νέαν σύστασιν, ὅτι τὸ προικῶν ἔτος ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς συστάσεως.

§ 121.

3. Διαλυθέντος τοῦ γάμου παύει ἡ ἐπὶ τῶν καρπῶν ἀξίωσις τοῦ ἀνδρός. Οἱ μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ γάμου συλλεγόμενοι καρποὶ δέον νὰ ἐπιστραφῶσι τῷ δικαιουμένῳ εἰς ἀνάληψιν τῆς προικὸς. Καὶ οἱ μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ γάμου καρποὶ καθίστανται προικῶν ὡς καὶ οἱ πρὸ τελέσεως ὄθεν, ἐὰν ὁ δικαιούμενος εἰς ἀνάληψιν τῆς προικὸς λάβῃ

τὰ ὡς προῖκα δεθέντα ἄνευ τῶν καρπῶν τούτων, δύναται κατέπειν ν' ἀπαιτήσῃ καὶ τούτοις quia minorem dotem recepisset. Πρβλ. L. 31 § 4, L. 5. 6. 7 § 3, L. 11 D. sol. matr. (24.3), Bx. (28.8) λα' αὐτ.: «Ἐὰν χωρὶς τῆς ἀναλογίας τοῦ τελευταίου χρόνου τῶν καρπῶν ἢ γυνὴ λάβῃ τὸν ἄγρόν, κινεῖ πάλιν περὶ τῆς προικῆς, ὡς ὅτε μὴ λάβῃ τὸν τοκετὸν τῶν δούλων, ἢ τὰς κληρονομίας, ἢ τὰ ληγάτα τὰ μετὰ τὸ διαζύγιον τῷ ἄνδρι πορισθέντα διὰ τῶν προικισμάτων δούλων». ε'. ε'. ζ'. αὐτ. ια'.—Ἐν τοῖς νόμοις τούτοις γίνεται λόγος μόνον περὶ τῆς περιπτώσεως καθ' ἣν ὁ γάμος διελύθη διὰ διαζυγίου· εὐχ ἦττον τὸ αὐτὸ δεόν νὰ εἴπωμεν καὶ ἐν ἣ περιπτώσει ἢ πρὸς ἀπόδοσιν τῆς προικῆς ὑποχρέωσις προῆλθεν ἐκ διαλύσεως τοῦ γάμου ἄλλως πως γινομένης. Εἶναι ἴδιον τῶν ῥωμαίων νομικῶν ἢ τοιαύτη ἔκφρασις· τὰ Βασιλικά ἐκφράζονται γενικώτερον: «τοῦ τελευταίου ἐνιχυτοῦ ἐνῶ τὸ διαζύγιον οἱ φθόγοι ποτε τρόπῳ γέγονεν». Πρβλ. καὶ Const.un. § 9 C. de act. rei ux. (5.13) ἐνθα ἐπίσης γενικῶς λέγεται: «Sed et novissimi anni, in quo matrimonium solvitur, fructus pro rata tempore etc...». Πρβλ. C z y h l a r z αὐτ. σελ. 238 σημ. 6,

Καὶ ἐνταῦθα ὅμως, ὡς καὶ ἄνωτέρῳ προκειμένου περὶ τῶν πρὸ τοῦ γάμου συλλεγέντων καρπῶν εἵπομεν, ἀντικείμενον τῆς ἀποδόσεως ἔχονται οἱ καρποὶ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν χάριν αὐτῶν δαπανηθέντων.

§ 122.

4. Ὁ ἄνθρωπος κερδαίνει τοὺς πρὸς τὴν διάρκειαν τοῦ γάμου ἀναλογουντας καρπούς. Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τίνες εἶσιν οὗτοι εἵπομεν καὶ ἄνωτέρῳ, ὅτι ὡς καὶ ἐπὶ ἐπικαρπίας ἢ τῆς συλλογῆς ἐποχὴ εἶναι τὸ διακριτικὸν σημεῖον προκειμένου περὶ καρπῶν μὴ περιοδικῶς παραγομένων. Ἐπὶ τῶν τοιούτων καρπῶν εἶναι εὐκόλος ἢ ἀνεύρεσις τοῦ προσοῦ, ὃ οὐ διατηρήσῃ ὁ ἄνθρωπος καὶ ἐκείνου, ὃ ὀφείλει ν' ἀποδώσῃ:

οἱ διαρκούντες τοῦ γάμου συλλεγέστες μένουσι παρὰ τῷ ἀνδρὶ, ἐνῷ τοῦναντίον, οἱ μετὰ τὴν λύσιν αὐτοῦ συλλεγέστες καθίστανται προικῶσι, καὶ δεόν ν' ἀποδοθῶσιν. Οὐδεὶς λόγος ἐπομένως δύναιται νὰ γίνῃ ἐνταῦθα περὶ διανομῆς τῶν καρπῶν ἀνυχλόγως τοῦ προικῶσι ἔτους, καὶ οὐδεμίαν σημασίαν κέκτηται ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἢ κατὰ προικῶσι ἔτη διαίρεσις τῆς διαρκείας τοῦ γάμου. Ὡς τοιοῦτους καρποὺς ἀνεφέραμεν προηγούμενως τὸ γάλα τῶν εἰς προίκα θοθέντων θρεμμάτων, τὰ ὡς τῶν ὀρνίθων, τὰς προσόδους τῶν δούλων.

§ 123.

5. Οἱ περιοδικῶς παραγόμενοι καρποὶ ἀνήκουσιν ἐπίσης εἰς τὸν ἄνδρα ἐὰν καὶ καθόσον ὑφίστατο ὁ γάμος κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς περιόδου ταύτης. Ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη τὸ ἐπὶ τῶν καρπῶν δικαίωμα τοῦ ἀνδρὸς ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς κατ' ἣν τὸ καρποφόρον κτήμα κατέστη προικῶσι καὶ λήγει ἅμα τῇ διαλύσει τοῦ γάμου. Ἰνα ὅμως εὗρωμεν τίνες καρποὶ ἀνήκουσι ἐν τῇ ἐποχῇ ταύτῃ, διαιρούμεν τὴν ὅλην διάρκειαν τοῦ γάμου εἰς ἔτη — τὰ καλούμενα προικῶσι ἔτη —, οὕτως ὥστε οἱ εἰς ἕκαστον τοιοῦτον συλλεγέστες καρποὶ ἀνήκουσι τῷ ἀνδρὶ καὶ παραμένουσιν αὐτῷ καὶ μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ γάμου. ἂν ὅθεν τῇ 1 Ἀπριλίου 1880 ἐδόθη τῷ ἀνδρὶ ὡς προῖξ κτήματι καὶ τῇ 31 Μαρτίου 1887 διελύθη ὁ γάμος, τότε εἰς τὸν ἄνδρα παραμένουσιν ἅπαντες οἱ τῶν ἐπτα ἑτῶν καρποί, οἱ δὲ κατόπιν τῆς ἐποχῆς ταύτης συλλεγέστες, ἀνήκουσιν ἀποκλειστικῶς τῷ δικαιουμένῳ εἰς ἀνάληψιν τῆς προίκος. Ἡ τοιαύτη ὁμῶς περίπτωσις, τοῦ νὰ διαλυθῇ δηλ. ὁ γάμος ἀκριβῶς τὴν ἀντιστοιχοῦσαν ἡμέραν εἰς ἐπόμενόν τι ἔτος, δὲν εἶναι συνηθής· ἐνεκ τούτου ἂν ὁ γάμος διαλυθῇ ἐν τῷ μέσῳ προικῶσι τινος ἔτους, τότε οἱ καρποὶ τοῦ τελευταίου προικῶσι ἔτους — annus novissimus ἢ annus quo divortium fit ὡς λέγεται ἐν ταῖς πηγαῖς — ἀνέ-

μονται μεταξὺ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τοῦ δικαιουμένου εἰς ἀνάληψιν τῆς προικὸς κατ' ἀναλογίαν τῶν μηνῶν, καθ' οὓς ὁ γάμος συνίστατο ἐν τῷ ἔτει τούτῳ· οὕτω λ. χ.: «...πρὸ μιᾶς ἡμέρας τῆς τρυγῆσεως δέδωκεν ἄγρὸν ἢ γυνὴ ἐν προικί, καὶ τρυγίσας αὐτὸν ὁ ἀνὴρ ῥεπουδίῳ τὸν γάμον διέλυσεν, ἐπὶ ἓνα μόνον μῆνα συνοικήσας τῇ γυναικὶ αὐτοῦ». ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ ἀνὴρ συνέλεξεν ἐντὸς ἐνὸς μηνὸς τοὺς καρποὺς ἐνὸς ὁλοκλήρου ἔτους, ἐπειδὴ δὲ ὁ γάμος διήρκεσεν ἓνα καὶ μόνον μῆνα, δηλ. μόνον κατὰ $\frac{1}{12}$ τοῦ προικῶτος ἔτους, ἔνεκα τούτου καὶ τὸ $\frac{1}{12}$ μόνον τῶν καρπῶν τούτων ἀνήκει εἰς αὐτόν, ἐν ᾧ τὸ ὑναντίον τὰ λοιπὰ $\frac{11}{12}$ ὀφείλει νὰ τὰ ἀποδώσῃ εἰς τὸν δικαιούμενον εἰς ἀνάληψιν τῆς προικὸς. Τὸ παράδειγμα τοῦτο ἀναφέρει ὁ Δωρόθεος ἐν σχολ. l. IV. 371 (τόμ. III. σελ. 241).

Ἐνταῦθα διαβλέπομεν καλῶς τὴν διάφορον θέσιν τοῦ ἀνδρὸς καὶ τοῦ ἐπικαρπωτοῦ ἀπέναντι τῶν καρπῶν, ἑκαὶ μὲν τοῦ δουλεύοντος, ἐνταῦθα δὲ τοῦ προικῶτος κτήματος. Ὁ ἐπικαρπωτὴς ἔχει πραγματικὸν δικαίωμα ἐπὶ τοῦ κτήματος τοῦ νὰ συλλέγῃ τοὺς καρποὺς· τὸ δικαίωμα τοῦτο ἀπροβέννυται ἅμα τῷ θανάτῳ αὐτοῦ, καὶ οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γίνῃ περὶ δικαιώματός τινος ἐπὶ καρπῶν, οὓς ἔξεν συνέλεξε διαρκούσης τῆς ἐπικαρπίας (*durante usufructu*). Εἰς τοὺς κληρονόμους τοῦ ἐπικαρπωτοῦ ἐκτείνονται μόνον αἱ καρποὶ ἀνήκουσιν, οὓς εἶχεν ἤδη ἀποκτήσῃ ὁ ἐπικαρπωτὴς. Ἀλλως ἐπὶ τῆς προικὸς ὁ ἀνὴρ ἀποκτᾷ τοὺς καρποὺς τῆς προικὸς διὰ τὰ βάρη, ἃ φέρει ὡς ἐκ τοῦ γάμου, συνεπῶς ἀποκτᾷ αὐτοὺς ἐφ' ὅσον φέρει ταῦτα· διαλυθέντος τοῦ γάμου ἐκλείπει ὁ σκοπὸς οὗτος καὶ παύει ἐπομένως καὶ τὸ πρὸς λήψιν τούτων δικαίωμα τοῦ ἀνδρὸς. Ἐκ τούτου ἔπεται, ὅτι ἐνταῦθα δὲν παρατηροῦμεν ἀπλῶς πόσους καρποὺς ἀπέκτησεν ὁ ἀνὴρ μέχρι τῆς στιγμῆς τῆς διαλύσεως τοῦ γάμου· ἢ ἐπὶ τῶν καρπῶν τῆς προικὸς ἀξιώσεις τοῦ ἀνδρὸς δὲν ἐξαρτᾶται ἀπλῶς ἐκ τῆς συλλογῆς—ὡς ἐπὶ ἐπικαρπίας πρβλ. *Arn d t s* αὐτ. § 156 —, ἀλλ' ἐπεκτείνεται καὶ παραιτέρω, δικαιουμένου τοῦ ἀνδρὸς

ν' ἀπαιτήσῃ καὶ ἀνάλογον μέρος τῶν καρπῶν τοῦ μὴ συμπληρωθέντος τελευταίου προικῶντος ἔτους. (Περὶ ἄλλων τινῶν διαφορῶν πραγματουθησόμεθα κατωτέρω).

Τί ἰσχύει ὁμῶς ἂν κατὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου μέρος τῶν καρπῶν τοῦ τελευταίου ἔτους ἐπωλήθῃ ἢ κατηναιώθῃ ὑπὸ τοῦ ἀνδρός, μέρος δὲ τούτων εὐρίσκηται παρ' αὐτῷ ἔτι *in natura* ;

Δικαιοῦται ἡ γυνὴ ἢ σχετ. οἱ κληρονόμοι αὐτῆς, ν' ἀπαιτήσωσι τὸ μέρος αὐτῷ, κατὰ τὸ ἥμισυ μὲν εἰς χρήματα κατὰ τὸ ἥμισυ δὲ *in natura* ἢ δύνανται ν' ἀπαιτήσωσι αὐτὸ μόνον εἰς χρήματα ἢ μήπως ὑποχρεοῦνται νὰ δεχθῶσιν αὐτὸ μόνον, εἰς καρπούς; Ὑποθετόν λ. χ. ὅτι ὁ ἀνὴρ συνέλεξε τοὺς τοῦ τελευταίου προικῶντος ἔτους καρπούς, οἷνους συνέκειντο ἐκ 500 ὀκάδων κριθῆς, 1000 ὀκ. σίτου καὶ 2000 ὀκ. οἴνου καὶ ὅτι πρὸ τῆς διαλύσεως τοῦ γάμου ἐπώλησε τὴν κριθὴν καὶ τὸν σίτον καὶ εἰσέπραξε 500 δραχ. καὶ ὅτι κατὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου ὑπάρχουσι παρ' αὐτῷ *in natura* αἱ 2000 ὀκ. οἴνου, οὗ ἡ ἀξία εἶναι ἐπίσης 500 δραχ. Προκειμένης τῆς διανομῆς τῶν καρπῶν τούτων δύναται ὁ ἀνὴρ προϋποτιθεμένου ὅτι ὁ γάμος κατὰ τὸ τελευταῖον προικῶντος ἔτος διήρκεσεν 6 μῆνας νὰ παράσῃ τὸν ὑπάρχοντα ἔτι οἶνον, οὗ ἡ ἀξία εἶναι ἴση πρὸς τὸ παρ' αὐτοῦ εἰσπραχθὲν διὰ τοὺς ἄλλους καρπούς τίμημα, ἢ μήπως ἡ γυνὴ ἢ σχετ. οἱ κληρονόμοι αὐτῆς δικαιοῦνται ν' ἀπαιτήσωσι τὸ ἥμισυ τῶν καρπῶν εἰς χρήματα καὶ τὸ ἕτερον ἥμισυ εἰς εἶδος (οἶνον); Ἡδυνάτῃ τις νὰ ἰσχυρισθῇ τὸ τελευταῖον σκεπτόμενος ἀπλούστειν ὡς ἐξῆς: ἡ γυνὴ ἢ οἱ κληρονόμοι αὐτῆς δικαιοῦνται ν' ἀπαιτήσωσι τὸ ἥμισυ τῆς ὅλης ποσότητος τῶν καρπῶν τοῦ τελευταίου προικῶντος ἔτους, δηλ. τὸ ἥμισυ τῆς κριθῆς, τοῦ σίτου καὶ τοῦ οἴνου· ἐπειδὴ ὁμῶς τὰ δύο πρῶτα εἶδη δὲν ὑπάρχουσι πλέον *in natura*, ἔνεκα τούτου δικαιοῦνται ν' ἀπαιτήσωσι τὸ ἥμισυ τοῦ ἐκ τῆς ποσότητος ταύτης εὐρισκομένου τιμήματος τῶν τοιούτων καρπῶν, ἄρα δικαιοῦνται ν' ἀπαιτήσωσι τὸ ἥμισυ εἰς χρήματα καὶ τὸ ἕτερον ἥμισυ εἰς οἶνον. Οὐχ ἡτ-

τον λαμβάνοντες ὑπ' ὄψει, ὅτι ὁ ἀνὴρ κατηνάλωσε ἢ ἐπώλησε τοὺς καρποὺς ἐκείνους πρὸ τῆς διαλύσεως τοῦ γάμου, δηλ. εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν οὕτως ἀπολύτως ἡδύνατο νὰ διαθέσῃ αὐτούς, δὲν εἶναι νομίζομεν δίκαιον νὰ ὑποχρεώσωμεν αὐτὸν νὰ καταβάλῃ ἤδη εἰς χρήματα τὸ ἥμισυ τῶν καρπῶν, οὓς αὐτὸς ἤδη καλῇ τῇ πίστει κατηνάλωσεν ἢ ἐπώλησεν, εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ἡδύνατο νὰ πράξῃ τοῦτο. Πρβλ. Benoit αὐτ. II. σελ. 372 ἐπ., ὅστις δικαίως δέχεται τὴν ἐναντίαν λύσιν διὰ τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν τὸ τίμημα τῶν πωληθέντων καρπῶν ὀφείλεται εἰσέτι παρὰ τοῦ ἀγοραστοῦ.¹

§ 124.

6. Πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ ποσοῦ τῶν καρπῶν, ὃ δικαιουται νὰ παρακρατήσῃ ἢ σχετ. ν' ἀπαιτήσῃ ὁ ἀνὴρ ἐκ τῆς τε-

¹ Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς αὐτ. II. σελ. 375 ἐξετάζει περαιτέρω τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν ὁ ἀνὴρ ἐπώλησε μέρος ἢ ἅπαντας τοὺς διανεμηθησομένους καρποὺς εἰς ἀναξιόχρεων ἀγοραστήν, ὅτε γεννᾶται τὸ ζήτημα τίς θὰ φέρῃ τὴν ἐκ τῆς τυχούσης πωλήσεως ἐπακολουθησομένην ζημίαν; Ἀνεξαρτήτως τῆς περιπτώσεως καθ' ἣν ὁ ἀνὴρ προβλέπων τὴν μέλλουσαν διάλυσιν τοῦ γάμου ἐπώλησε τοὺς καρποὺς mala fide, ὅπως βλάβῃ τὴν γυναῖκα ἢ τοὺς κληρονόμους αὐτῆς, ὅτε δεόν νὰ δεχθῶμεν ὅτι τὸ ἀναξιόχρεον τοῦ ἀγοραστοῦ οὐδεμίαν σημεσίαν ἔχει δι' αὐτούς, καὶ ὅτι συνεπῶς οὗτοι δικαιουνται ν' ἀπαιτήσωσι τὸ ἐπὶ τῶν καρπῶν ἀναλογοῦν μέρος αὐτῶν, ὃ περὶ οὗ ὁ λόγος συγγραφεὺς διακρίνει: ἂν ὁ ἀγοραστής ἦτο ἤδη κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀγοραπωλησίας ἀναξιόχρεος ἢ ἂν κατόπιν κατέστη τοιοῦτος· καὶ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ περιπτώσει δέχεται ὅτι τὴν ζημίαν φέρει ἀποκλειστικῶς ὁ ἀνὴρ, ἐν δὲ τῇ ἐτέρᾳ ὅτι αὕτη διανέμεται μετὰξὺ ἀμφοτέρων, τοῦ τε ἀνδρὸς καὶ τοῦ δικαιουμένου εἰς ἀνάληψιν τῆς προικῆς. Ἡ διάκρισις αὕτη εἶναι λίαν εὐλογος, καθότι ἂν ὁ ἀγοραστής ἀξιόχρεος ὦν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀγοραπωλησίας κατέστη βραδύτερον ἀναξιόχρεος, οὐδεμίαν μομφὴν δύνανται ν' ἀποδοθῇ τῷ ἀνδρί, ἐν ᾧ τοῦνκντίον ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει, ὅσακις δηλ. ὁ ἀγοραστής ἦτο ἀναξιόχρεος κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀγοραπωλησίας, δίκαιον εἶναι ἅπασαν τὴν ζημίαν νὰ φέρῃ μόνος ὁ ἀνὴρ, διότι παρέλειψε νὰ ἐξετάσῃ ἀρκούντως τὸ ἀξιόχρεον τοῦ πρὸς ὃν ἐπώλει.

λευταίας περιόδου εἵπομεν, ὅτι διαιροῦμεν τὴν ὅλην διάρκειαν τοῦ γάμου εἰς ἔτη — π ρ ο ι κ ῶ α ἔ τ η· ἡ διαίρεσις αὕτη εἶναι βεβαίως κατὰ κανόνα ὀρθή, καθότι ἐτησίᾳ συνήθως εἶναι ἡ καρποφόρος, οὕτως εἰπεῖν, περίοδος, δηλ. ἡ ἐποχὴ quo curantur fructus ὡς ἐν L. 7 § 9 D. sol. matr. (24.3) λέγεται. Οὐχ ἥτιον ἐν συγκεκριμένῃ τινὶ περιπτώσει δυνατὸν νὰ ᾖ ἀναγκαία ἡ κατὰ μικρότερα ἢ ἡ κατὰ μεγαλείτερα διαστήματα διαίρεσις. Ἐὰν τὸ ὡς προῖξ δοθὲν κτῆμα πρέχῃ εἰς τοῦ ἔτους καρπούς, τότε ἡ τῆς διάρκειας τοῦ γάμου διαίρεσις γενήσεται καθ' ἑξαμηνίαν καὶ οὐχὶ κατ' ἔτη, ὥστε ἐν τοιαύτῃ τινὶ περιπτώσει δὲν θὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψει οἱ καρποὶ τοῦ τελευταίου ἔτους, ἀλλ' οἱ τοῦ τελευταίου ἑξαμήνου. Ἐν L. 7 § 6 D. sol. matr. (24.3) λέγεται: «Τὸ λεχθὲν περὶ ἐνιαυτοῦ καὶ εἰς ἕξ μηνῶν δύναται λέγεσθαι, ἔνθα δεύτερον τοῦ ἔτους οἱ καρποὶ λαμβάνονται, τυχὸν ἐκ τῶν ἀρδευσίμων τόπων...». Καὶ τἀνάπαλιν ἂν οἱ καρποὶ παράγονται κατὰ μεγαλείτερα διαστήματα, τότε ἡ διαίρεσις τῆς διάρκειας τοῦ γάμου θὰ γίνῃ κατὰ τὰ διαστήματα ταῦτα. Πρβλ. L. 7 § 7 h. t. (24.3): «(Τὸ λεχθὲν περὶ τοῦ ἐνιαυτοῦ) καὶ εἰς πολλοὺς ἐνιαυτούς, ὡς ἐπὶ τῆς τεμνομένης ὕλης ἐπὶ τριετίαν». Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ ἐν ᾗ περιπτώσει «μισθωσάμενος συνεφώνησεν ὑπὲρ πενταετίαν διδόναι τι πρὸς τῷ μισθώματι, καὶ τὸ τοιοῦτο πρὸς ἀναλογίαν τῆς πενταετίας μερίζομεν».

Ἡ τοιαύτη διαίρεσις εἶναι φυσικωτάτη καὶ ῥητῶς ἐν ταῖς πηγαῖς μαρτυρεῖται. Ὁ Οὐλπιανὸς ἐν §§ 6. 7. 8, τοῦ νόμου 7 D. sol. matr. (24.3) μνημονεύει κατὰ σειρὰν τούτων. Ἐν § 6 ἀναφέρει τοὺς καθ' ἑξαμηνίαν συλλεγόμενους καρπούς, ὡς τοῦτο συμβαίνει «ἐπὶ ἀρδευσίμων τόπων» (in locis irriguis), ἔνθα τὸ πρῶτον μὲν παράγονται οἱ καρποὶ ὡς ἐκ τῆς φυσικῆς ὑγρασίας τοῦ χειμῶνος, εἶτα δὲ τὸ δεύτερον ἐν τῷ θέρει συνεπεία πρσιτισμοῦ. Ἐν § 7 ὁμιλεῖ περὶ καρπῶν, οἵτινες παράγονται εἰς πολλοὺς ἐνιαυτούς, λ. γ. κατὰ τριετίαν ὡς εἶναι ἐπὶ τεμνομένης ὕλης,

ὅτε ἡ ὅλη διάρκεια τοῦ γάμου διαιρεῖται εἰς τριετῆ δια-
στήματα. Ὑποθετέον λ. χ. ὅτι τῇ 1 Δεκεμβρίου 1880
ἐδόθη ὡς προῖξ τῷ ἀνδρὶ *caedua silva*, ἣτις κόπτεται
καθ' ἐξαετίαν ἐν μηνὶ Νοεμβρίῳ, καὶ ὁ γάμος διελύθη τῇ
31 Μαΐου 1884· ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἡ κατὰ τὸ ἔτος
1886 γενομένη ἀποκοπὴ τῆς ὕλης ἀνήκει κατὰ $3\frac{1}{2}$ τῷ
ἀνδρὶ, καθότι $3\frac{1}{2}$ ἔτη διήρκεσεν ὁ γάμος, κατὰ $2\frac{1}{2}$ δὲ
τῇ γυναικί, ἥτοι ὁ μὲν ἀνὴρ θὰ λάβῃ $\frac{7}{12}$ ἡ δὲ γυνὴ $\frac{5}{12}$
ἐκ τῶν καρπῶν τούτων. — Ἐν § 8 ὁ Οὐ λ π ι α ν ὅ ς
πραγματεύεται τὴν εἰδικὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν ἐγένετο
τοιαύτη μίσθωσις τῶν προικιμαίων κτημάτων, ὥστε πρὸς
τῷ ἐνιαυσίῳ μισθῷ κατὰ πενταετίαν περιττόν τι ποτὲ παρέ-
χεσθαι». (Δωρόθεος ἐν σχολ. n. IV. 374)· ὑποθετέον λ. χ.
ὅτι ὁ προικιμαῖος ἀγρὸς ἐμισθώθη ἀντὶ 100 δραχ. κατ'
ἔτος, συνεφωνήθη ὅμως πρὸς τούτους, ὅπως κατ' ἑκάστον
5^{ον} ἔτος δίδωνται 120 ἀντὶ 100· ἐὰν ὁ γάμος διαλυθῇ μετὰ
διετίαν, τότε ὁ ἀνὴρ ἐκτὸς τοῦ μισθώματος τῶν 200 δραχ.,
ἔχει δικαίωμα καὶ ἐπὶ τοῦ περιπλέον μισθώματος τοῦ 5^{ου}
ἔτους δηλ. τῶν 20 δραχ. κατὰ τὰ $\frac{2}{5}$, ἄρα θὰ λάβῃ ἐν
συνόλῳ 208 δραχ. — Ἐνταῦθα ὅμως δεόν νὰ παρατηρή-
σωμεν ὅτι εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας δὲν πρέπει νὰ συγ-
καταριθμηθῇ καὶ ἡ δυνατὴ περίπτωσις, καθ' ἣν κῆπός τις
παράγει μὲν τὸ πρῶτον λαχανικά, τὸ δὲ φθινόπωρον καὶ
ὁπωρικά· ἐνταῦθα ὑπάρχει μί α μ ό ν ο ν ἐ τ η σ ί α
σ υ γ κ ο μ ι δ ῆ, καὶ ἡ διαφορὰ συνίσταται εἰς τὸ ὅτι τὰ
εἶδη τῶν καρπῶν εἶναι διάφορα· ὅθεν καὶ ἐνταῦθα ἡ διαί-
ρσις γενήσεται κατὰ ἔτη. Ἐν L. 7 § 3 D. h. t. (24.3)
λέγεται: «Item si messes eius anni, quo divortium
factum est, colonum ex forma locationis sequantur,
ante vindemiam soluto matrimonio nihilo minus pe-
cunia messium in computationem cum spe futurae
vindemiae veniet».¹ Ἐν τῷ νόμῳ τούτῳ πρόκειται περὶ

¹ Βασ. (28.8) ζ' αὐτ.: «Εἰ δὲ καὶ ὑπολιμπάνονται τῇ μι-
σθώσει μ ῆ ν ε ς, τυχὸν μετὰ θείρισμόν τοῦ γάμου πρὸ τῆς τρύγης
λυθέντος· καὶ πύτων τὸ μισθωμα συλλογίζεται μετὰ τῆς ἐλπίδος

κτηήματος, ὅπερ ἐκτὸς τοῦ μέλλοντος τρυγητοῦ, ἔχει καὶ ἄλλους καρπούς, ὧν τὴν συγκομιδὴν ἐξεμίσθωσεν ὁ ἀνὴρ εἰς τρίτον τινά, καὶ ὁ γάμος διαλύεται πρὸ τοῦ τρυγητοῦ· ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ ἀνὴρ λαμβάνει ἀνάλογον μέρος οὐ μόνον ἐκ τοῦ μισθώματος ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ μέλλοντος τρυγητοῦ.

§ 125.

7. Ὡς ἀνωτέρω ἀνεπιύχθη, μεταξὺ τοῦ δικαιομένου εἰς ἀνάληψιν τῆς προικὸς καὶ τοῦ ἀνδρός, διανέμονται οἱ τοῦ τελευταίου προικῶν ἔτους καρποί· οὕτω λ. χ. ἂν ὁ γάμος συνήφθη τῇ 1 Ἰανουαρίου 1885 καὶ τῇ 1 Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους διελύθη, οἱ τοῦ ἔτους καρποὶ διανέμονται μεταξὺ αὐτῶν, καὶ δὴ ὁ μὲν ἀνὴρ λαμβάνει $\frac{7}{12}$, ὁ δὲ ἕτερος $\frac{5}{12}$ τούτων. Ταῦτα ἀνεπιύχθησαν ἀνωτέρω καὶ πάντες σχεδὸν οἱ συγγραφεῖς εἰσὶν ὡς πρὸς τοῦτο σύμφωνοι.

Οὐχ ἦν τι δυνατόν νὰ συμβῇ καὶ ἡ περίπτωσις καθ' ἣν ἐν τῷ τελευταίῳ προικῶν ἔτει, οὕτινος οἱ καρποὶ θὰ διανεμηθῶσι, συμπίπτουσι δύο καρποφόροι περίοδοι· λ. χ. ὁ γάμος τελεῖται τῇ 1 Ἀπριλίου 1886, καὶ δίδεται ἅμω τῇ συνάψει αὐτοῦ τῷ ἀνδρὶ κτημά τι· τῇ 31 Ἰουλίου τελειώνει ὁ θερισμὸς καὶ ἀπὸ τῆς ἐπιούσης, 1 Αὐγούστου, ἄρχεται δευτέρα καρποφόρος περίοδος καὶ ὁ γάμος διαλύεται τῇ 1 Ὀκτωβρίου 1887. Ἐνταῦθα ἐντὸς τῆς ἑξαμήνου διαρκείας τοῦ γάμου συμπίπτουσι δύο καρποφόροι περίοδοι. Ἔτερον παράδειγμα ἀναφέρει ὁ Παπινιανὸς ἐν L. 7 § 1 D. h. t. (24.3): τῇ 1 Ὀκτωβρίου συνήφθη ὁ γάμος, ὅτε ὁ ἀνὴρ ἔλαβεν ὡς προῖκα ἄμπελον· ἐνήργησεν ἐντὸς τοῦ

τῆς τρύγης...». Πρὸς λ. καὶ τὸ σχόλ. τοῦ Δωροθέου p. IV. 372, καὶ τὸ τοῦ Κυριλλοῦ p. IV. 373. — Ἐν τῇ ἐν τοῖς Βασιλικοῖς ἀποδόσει τοῦ νόμου τούτου ὡς καὶ ἐν τῷ σημειωθέντι σχολίῳ τοῦ Δωροθέου ἀντὶ τῶν λέξεων *messes* καὶ *messium* γίνεται χρῆσις τῶν λέξεων *μῆνες-μηνῶν* (*mensēs-mensium*). τοῦθ' ὅπερ εἶναι προφανὲς σφαλμ. Οὐ Κυριλλὸς ἀποδίδει τὴν λέξιν ὁρθῶς.

μηνὲς τούτου τὸν τρυγητὲν καὶ τῇ 1ῃ Νοεμβρίου ἐξεμί-
σθω σε τὴν ἄμπελον· ὁ γάμος διελύθη κατὰ τὴν τελευταίαν
ἡμέραν τοῦ Ἰανουαρίου. Καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ,
ἐντὸς τῆς τετραμήνου διαρκείας τοῦ γάμου συμπίπτουσι
δύο καρποφόροι περίοδοι· ὁ γάμος δηλ. διήρκεσεν ἓνα μῆνα
ἐκ τῆς μιᾶς, τῆς περαιωθείσης, καὶ τρεῖς ἐκ τῆς ἐτέρας,
τῆς νέας ἐκ τῆς μισθώσεως. — Ἐνταῦθα λοιπὸν γεννᾶται τὸ
ζήτημα τίνες καρποὶ θὰ διανεμηθῶσιν; — Ὡς πρὸς τοῦτο
ὅμως δυσκολία καὶ μεγάλη ἀμφισβήτησις ὑπάρχει μεταξὺ
τῶν συγγραφέων· διότι ἐνταῦθα ἐρωτᾶται πρῶτον· ἔχει ὁ
ἀνὴρ ἀξίωσιν ἐπὶ τῶν καρπῶν μιᾶς μόνον περιόδου, δηλ.
τῆς περιόδου τῶν καρπῶν, οὗς συνέλεξε καὶ μετὰ τὸ τέλος
τῆς ἐποίας ἐλύθη ὁ γάμος, ἢ ἔχει ἀξίωσιν καὶ ἐπὶ τῶν τῆς
ἄλλης περιόδου, τῆς προσδοκωμένης, πρὸ τοῦ τέλους τῆς
ἐποίας ἐλύθη ὁ γάμος; Ἐπειτα ἂν δεχθῶμεν τὸ δεύτερον
τοῦτο, ἐπίσης σπουδαῖον ζήτημα γεννᾶται, κατὰ ποῖον
τρόπον πρέπει νὰ γίνῃ ὁ ὑπολογισμός; Νχι μὲν λαμβά-
νονται ἀμφοτέραι αἱ πρόσοδοι ὑπ' ὄψει, ὅπως ὀρισθῇ τὸ
ἀναλογοῦν τῷ συζύγῳ μέρος τῶν καρπῶν, ἀλλ' αἱ πρόσο-
δοι αὗται πρέπει: α) νὰ ἐνωθῶσι καὶ ἐκ τοῦ ποσοῦ τοῦ
παραχθησομένου ἐκ τῆς ἐνώσεως ταύτης τῶν δύο προσό-
δων, νὰ ἀποκερδαίνῃ ὁ σύζυγος ἀναλόγως τοῦ χρόνου τῆς
διαρκείας τοῦ γάμου ἀνάλογον μέρος, ἢ β) ὁ ὑπολογισμός
πρέπει νὰ γίνῃ λαμβανομένης ὑπ' ὄψει ἐκάστης περιόδου
κατ' ἰδίαν, ὥστε ὁ σύζυγος νὰ κερδαίνῃ ἐξ ἐκάστης ἀναλόγως
τοῦ χρόνου καθ' ὃν διήρκεσεν ὁ γάμος κατὰ τὴν περίοδον
ταύτην, ἀνάλογον ποσόν, ἢ γ) ἐνοῦται μέρος τῆς προσόδου
τῆς παραχθείσης ἤδη; — Περὶ ὅλων τούτων τῶν ζη-
τημάτων ὑπάρχει ἀμφισβήτησις μεταξὺ τῶν συγγραφέων,
διὰ τοῦτο θέλομεν πραγματευθῇ τὰ περὶ τούτων ἐκτενῶς
πως. Καὶ ἐν πρώτοις μὲν θὰ ἐξετάσωμεν τὸ ζήτημα· ἂν
ὑπολογίζωνται αἱ δύο πρόσοδοι τῶν καρπῶν, καὶ εἴτα, δε-
κτοῦ τούτου γενομένου, τίς ὁ τρόπος τοῦ ὑπολογισμοῦ αὐτῶν.

Πρὶν ὅμως προβῶμεν εἰς τὴν εἰδικωτέραν ἐξέτασιν τῶν
ζητημάτων τούτων ἃς λάβωμεν πρὸς σαφεστέραν ἐξήγη-

σιν αὐτῶν τὸ ἐξῆς παράδειγμα. Τῇ 1 Σεπτεμβρίου δίδεται τῷ συζύγῳ λόγῳ προικὸς ἄμπελος· τῇ 1 Ὀκτωβρίου λαμβάνει χώραν ὁ τρυγητὸς τῆς ἀμπέλου, τῇ δὲ 1 Ἰανουαρίου διαλύεται ὁ γάμος. Ἐνταῦθα ἐρωτᾶται: πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ ποσοῦ, ὅπερ κερδαίνει ὁ ἀνὴρ ἐκ τῶν καρπῶν τῆς προικώχας ἀμπέλου ὑπολογίζομεν ἐκείνην μόνον τὴν πρόσσodon τῆς ἀμπέλου, ἣν συνεκομίσατο ἤδη ὁ σύζυγος ἢ τὴν πρόσσodon ταύτην τῆς ἀμπέλου, ἐν ταύτῃ δὲ καὶ τὴν μέλλουσαν πρόσσodon αὐτῆς, διότι καὶ ἡ παραγωγὴ αὐτῆς διήρκεσεν ἐπὶ τρεῖς μῆνας συνεστῶτος τοῦ γάμου, ὡς ἡ πρώτη διήρκεσεν ἓνα μῆνα; Καὶ ἂν δεχθῶμεν, ὅτι δέον νὰ ὑπολογίσωμεν ἀμφοτέρως τὰς προσόδους τῆς ἀμπέλου πῶς γίνεται ὁ ὑπολογισμός; Ἐνοῦται ὁλόκληρος ἡ πρόσσδος ἢ παραχθεῖσα ἤδη καὶ ἡ παραχθησομένη, ἢ ἐνοῦται τὸ ἀναλόγως τῆς διαρκείας τοῦ γάμου ἀνυπολογιστὸν μέρος ἐκ τῆς μελλούσης προσόδου, μετὰ τῆς παραχθείσης προσόδου, ἣν ἔλαβεν ὁ σύζυγος; Ἡ δὲ ἐνοῦνται αὐταὶ προσῶς ὁ δὲ ἀνὴρ κερδαίνει ἐξ ἐκάστης ἀνάλογον μέρος ἀναλόγως τοῦ χρόνου τῆς διαρκείας τοῦ γάμου κατὰ τὴν περίοδον τῆς παραγωγῆς αὐτῶν;

Ἐκ τοῦ παραδείγματος τούτου σαφῶς καταδείκνυται ὅτι ἡ πρακτικὴ διαφορὰ τῶν ἀνωτέρω ζητημάτων εἶναι σπουδαία ἐὰν ἀποφανθῶμεν κατὰ τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην γνώμην καὶ ἂν ὑπολογίσωμεν κατὰ τὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλον τρόπον.

§ 126.

Ὡς πρὸς τὸ πρῶτον ζήτημα, ἥτοι ἐὰν πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ ποσοῦ τῆς ἀξιώσεως, ἣν ἔχει ὁ σύζυγος ἐπὶ τῶν καρπῶν τῶν προικῶν πραγμάτων, δέον νὰ ὑπολογισθῶσιν ἀμφότεραι αἱ περίοδοι αἱ συμπίπτουσαι ἐντὸς τοῦ τελευταίου ἐνιαυτοῦ τῆς λύσεως τοῦ γάμου, ἢ μίαν μόνον, δέον, φρονοῦμεν, ν' ἀποφανθῶμεν ὅτι πρέπει νὰ ὑπολογίσωμεν ἀμφοτέρως, ἐπομένως τὴν τε πρόσσodon (τῆς περιόδου τῶν

καρπῶν), ἥς τὸ πέρας ὑπάρχει εἰς τὸν τελευταῖον ἐνιαυτόν, καὶ τὴν πρόσοδον, ἥς ἡ ἀρχὴ μόνον ἀνήκει εἰς αὐτόν. Ἐπομένως τὸ ἀντικείμενον τῆς διαιρέσεως σύγκειται ἐκ δύο περιόδων καρπῶν. Ἀρχὴ τῆς γνώμης ταύτης εἶναι ὅτι οἱ καρποὶ τῶν προικῶν πραγμάτων εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς παραγωγικῆς δυνάμεως τῆς καρποφόρου περιόδου. Δὲ τοῦτο τότε μόνον δύνανται οὗτοι ν' ἀνήκωσιν εἰς τὸν ἄνδρα ἐντελῶς, ἐὰν ὁ γάμος διήρκεσε καθ' ὅλον τὸν χρόνον τῆς καρποφόρου ταύτης περιόδου, ἐν ᾧ τὸνναντίον, ἐὰν ὁ γάμος διήρκεσε μέρος μόνον τῆς περιόδου ταύτης τότε καὶ μέρος μόνον, ἀνάλογον πρὸς τὴν διάρκειαν ταύτην, δύναται ν' ἀπονεμηθῇ αὐτῷ. Πρβλ. C z y h l a r z αὐτ. σελ. 241 ἐπ. Αὕτη εἶναι καὶ ἡ κοινῶς παραδεδεγμένη γνώμη ἀνεξαρτήτως τοῦ τρόπου καθ' ὃν πρέπει νὰ γίνῃ ὁ ὑπολογισμὸς τῶν δύο προσόδων περὶ οὗ, ὡς θέλομεν ἰδεῖ κατωτέρω, ὑπάρχει ἀμφισβήτησις μεταξὺ τῶν ἐπαδῶν τῆς γνώμης ταύτης. Πρβλ. V a n g e r o w αὐτ. § 220 σημ. 2, H a s s e: Rheinisch. Museum II. (1828) 1—41, B r i n k m a n n: Oesterreich. Vierteljarschrift f. Rechts= und Staatswissenschaft XVIII. (1886) σελ. 119.

Ἐναντίον ὅμως τῆς δόξης ταύτης ἐκηρύχθη ὁ F r a n k e ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ τῆς πολιτ. πράξεως τόμ. 30, σελ. 294 ἐπ., ᾧ ἔπονται W i n d s c h e i d αὐτ. § 501 σημ. 8, C z y h l a r z αὐτ. σελ. 241 ἐπ., H u s c h k e: Zeitschrift f. Rechtsgeschichte X. (1872) σ. 2 ἐπ. καὶ σημ. 25, B o l z e: Archiv. f. civ. Praxis XI. (1878) σελ. 321 ἐπ. — Κατ' αὐτοὺς λαμβάνονται ὑπ' ὄψει ἐκεῖνοι μόνον οἱ καρποί, οἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν πρόσοδον τοῦ τελευταίου ἐνιαυτοῦ τῆς λύσεως τοῦ γάμου καὶ ἐκεῖνοι μόνον διαιροῦνται μεταξὺ τοῦ συζύγου ἢ τῶν κληρονόμων αὐτοῦ καὶ τῶν ἐχόντων δικαίωμα νὰ ζητήσωσι τὴν ἐπιστροφὴν τῆς προικῆς, οὐχὶ δὲ καὶ οἱ καρποὶ τοῦ ἐπιόντος, μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου, ἐνιαυτοῦ, καίτοι ἡ παραγωγὴ αὐτῶν ἤρξατο ἤδη καὶ ἐξηκολούθησεν ἐπὶ τινὰ χρόνον πρὸ τῆς λύσεως τοῦ γάμου, ἐντὸς τοῦ τελευταίου ἐνιαυτοῦ. Ἐνεκα τούτου κατ'

αὐτοὺς, ἀντικείμενον τῆς διαιρέσεως, δὲ εἶναι ὡς κατὰ τὴν ἄρχουσαν γνώμην, ἢ τε πρόσοδος ἢ περατωθεῖσα ἤδη ἐντὸς τοῦ τελευταίου ἐνιαυτοῦ καὶ ἢ πρόσοδος ἢ ἀρξαμένη ἤδη νὰ παράγῃται ἐντὸς τοῦ χρονικοῦ τούτου διαστήματος καίτοι συγκομιζομένη βραδύτερον, ἀλλὰ μόνον ἢ μία, ἢ ἀποτελουμένη ἐκ τῶν καρπῶν τοῦ τελευταίου ἐνιαυτοῦ, ἀδιαφόρως ἂν ἢ πρόσοδος αὕτη ἐλήφθῃ διαρκοῦντος τοῦ τελευταίου ἐνιαυτοῦ, ἢ πρόκειται νὰ ληφθῇ βραδύτερον μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου.

Οἱ λόγοι ἐφ' ὧν στηρίζονται οἱ ἀντιδοξοῦντες οὗτοι συγγραφεῖς εἰσὶν:

α) Ὅτι ἐν ταῖς πηγαῖς ἡμῶν, ἐν τε τῷ Πανδέκτῃ καὶ τῷ Κώδικι, προκειμένου περὶ διαιρέσεως τῶν καρπῶν, λέγεται ὅτι διαιροῦνται οἱ καρποὶ τοῦ ἐνιαυτοῦ «*an n i eius quod divortium factum est*»), ἢ «τοῦ τελευταίου ἐνιαυτοῦ» ἢ «τοῦ ἐσχάτου ἐνιαυτοῦ» ἐν ᾧ ὁ γάμος διελύθη (*novissimi anni in quo matrimonium solvitur*) καὶ ὅτι ὁ ἐνιαυτὸς χρονολογεῖται (προϋποτιθεμένου ὅτι παρεδίδθησαν τῷ ἀνδρὶ τὰ προικῶν πράγματα) ἀπὸ τῆς ἡμέρας τοῦ γάμου εἰς τὴν αὐτὴν ἡμέραν τοῦ ἐπομένου ἐνιαυτοῦ (*ex die nuptiarum ad eundem diem sequentis anni*). Ἐντεῦθεν δὲ συμπεραίνουσιν ὅτι δὲν πρέπει νὰ ὑπολογίσωμεν κατὰ τὴν διαίρεσιν τῶν ἀναλογούντων τῷ συζύγῳ καρπῶν τοὺς καρποὺς δύο ἐνιαυτῶν, τοὺς τοῦ τελευταίου τοῦ γάμου ἐνιαυτοῦ καὶ τοὺς τοῦ ἀμέσως ἐπομένου, ἀλλ' ἐνὸς μόνον, τοὺς τοῦ ἐσχάτου ἐνιαυτοῦ ἐν ᾧ ὁ γάμος διελύθη. Ἀλλ' ὁ λόγος οὗτος κατὰ τῆς ἐπικρατούσης γνώμης καὶ ὑπὲρ τῆς τοῦ *Frank* καὶ τῶν ὁπαδῶν αὐτοῦ δὲν εἶναι βάσιμος· διότι βεβαίως συνωδᾷ ταῖς πηγαῖς ἡμῶν οὐδόλως ἀμφισβητοῦμεν καὶ ἡμεῖς ὅτι πρέπει νὰ ὑπολογισθῶσι κατὰ τὴν διαίρεσιν τῶν καρπῶν οἱ καρποὶ τοῦ ἐσχάτου ἐνιαυτοῦ μόνον, ἐν ᾧ γέγονε τὸ διαζύγιον, ἢ ἐν γένει ἐν ᾧ διελύθη ὁ γάμος, οὐχὶ δὲ καὶ τοῦ ἀμέσως ἐπομένου, καὶ ὅτι ἐπομένως πρέπει νὰ ὑπολογισθῶσιν οἱ καρποὶ ἐνὸς μόνον

ἔτους· ἀλλ' ἐντεῦθεν δὲν ἔπεται κατ' ἀνάγκην, ὥς φρονεῖ ὁ F r a n k e, ὅτι εἰς τοὺς καρποὺς τούτους τοῦ ἐνός. τοῦ τελευταίου ἐνιαυτοῦ, ἂν διαρκοῦντος τούτου συμβῇ νὰ συμπέσωσι δύο περίοδοι καρπῶν, πρέπει νὰ ὑπολογισθῶσιν ἐκεῖνοι μόνον οἱ καρποί, ὧν ἡ περίοδος ἔληξεν ἤδη. οὐχὶ δὲ ἐκαῖνοι, ὧν ἡ περίοδος ἤρξατο μόνον κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτοῦ καὶ λήγει εἰς τὸν ἐπόμενον ἐνιαυτόν. Τοῦναντίον δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ἐπειδὴ κατὰ τὸ 'Ρ. Δίκαιον ὑπολογίζονται οἱ καρποὶ τοῦ ἑσχάτου ἔτους, διὰ τοῦτο συμφώνως πρὸς αὐτὸ πρέπει νὰ ὑπολογίσωμεν μεταξὺ τῶν καρπῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ τούτου καὶ τοὺς καρποὺς, ὧν ἤρξατο ἡ περίοδος, διαρκοῦντος αὐτοῦ, καίτοι οὗτοι θέλουσι ληφθῇ κατὰ τὸν ἀμέσως ἐπόμενον ἐνιαυτόν, διότι καὶ οὗτοι ἀνήκουσιν ἐν μέρει. ἀναλόγως τοῦ χρόνου, ὅστις παρῆλθε κατὰ τὴν ἀρξαμένην ταύτην περίοδον, εἰς αὐτόν, ἀποτελοῦντες οὕτως ἐν μέρει τὴν πρόσοδον αὐτοῦ, ὥς ἀνήκουσιν εἰς αὐτόν ἐν μέρει καὶ οἱ καρποὶ τῆς ληξέσης περιόδου. Ὅτι δὲ πράγματι ἡ τελευταία αὕτη γνώμη εἶναι ἡ τῶν Ῥωμαίων συνάγεται ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ νομοδιδασκάλου Οὐλπιανοῦ κηθιερωθείσης ἐν τῷ χωρίῳ 7 § 9 D. sol. matr. (24.3) ἀρχῆς τῆς διευρύσεως τὰ περὶ διανομῆς τῶν καρπῶν, δηλ. *fructus toto tempore quo curantur, non quo percipiuntur, rationem accipere debemus*.¹ κατ' αὐτὴν δὲ πρέ-

¹ Κατὰ τὸν C z y h l a r z αὐτ. σελ. 243 ἐπ. οὐδόλως εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ ἐπικαλεσθῶμεν τὴν ῥῆσιν ταύτην τοῦ Οὐλπιανοῦ, διότι αὕτη ἀναφέρεται εἰς τὸ ὅτι ὁ προσδιορισμὸς τῆς περιόδου τῆς προικὸς, ἥτις πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει κατὰ τὴν διαίρεσιν τῶν καρπῶν, ἡρτῆται ἐκ τῆς περιόδου αὐτῶν· ἐὰν μὲν τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος πρᾶγμα παρὰ γὰρ καρποὺς κατ' ἐνιαυτοὺς πρέπει νὰ ὑπολογίσωμεν τὴν περίοδον τῆς προικὸς ἐπίσης κατ' ἐνιαυτόν, ἐὰν δὲ παρὰ γὰρ καθ' ἑξαμηνίαν ἢ κατὰ διετίαν κτλ. ἀνάλογος ὑπολογισμὸς πρέπει νὰ γίνῃ περὶ τῆς περιόδου τῆς προικὸς. Ἀλλ' ὁ προσδιορισμὸς τῆς περιόδου τῆς προικὸς διὰ τῆς περιόδου τῶν καρπῶν δι' οὐδένα ἄλλον λόγον συμβαίνει εἰμὴ διὰ νὰ προσδιορισθῇ τὸ ποσὸν τῶν καρπῶν, ὅπερ κερδαίνει ὁ ἀνὴρ κατὰ τὴν

πει νὰ ἐννοηθῶσιν καὶ αἱ ἄλλαι διατάξεις, ἐπ' ὧν στηρίζεται ὁ F r a n k e, αἱ πραγματευόμεναι περὶ καρπῶν ἐνός, τοῦ ἐσχάτου ἐνιαυτοῦ, ἐν ᾧ ὁ γάμος διελύθη· τοσοῦτω δὲ μᾶλλον πρέπει νὰ δεχθῶμεν τοῦτο, ὅσον μία τῶν διατάξεων τούτων (L. 5 D. sol. matr. act. (24.3) πηγάζει ἐκ τοῦ νομοδιδασκάλου Οὐλπιανοῦ τοῦ καθιερώσαντος τὴν ἀνωτέρω ἀρχὴν ἐν τῇ διατάξει 7 § 9 h. t. (24.3), ἀνεξαρτήτως τοῦ ὅτι αὐτὸς οὗτος ἐν § 1 τῆς αὐτῆς διατάξεως ῥητῶς ἀποφαίνεται ὑπὲρ τῆς ἐπικρατούσης γνώμης, διότι περὶ τούτου θέλομεν πραγματευθῆ κατωτέρω. Δυνάμει τῆς ἀρχῆς ταύτης δὲν πρέπει ν' ἀποβλέψωμεν εἰς τὸν χρόνον, καθ' ὃν συλλέγονται οἱ καρποί, ἐπομένως οὔτε ἂν συλλέγωνται οὗτοι ἐντὸς τοῦ ἐσχάτου ἐνιαυτοῦ ἢ βραδύτερον κατὰ τὸν ἀμέσως ἐπόμενον ἐνιαυτόν, διότι, ὡς εἴρηται, εἰ καρποὶ δὲν πρᾶγονται στιγμιαίως, ὅπως ἀποβλέψωμεν εἰς τὸν χρόνον τῆς συλλογῆς, ἀλλὰ μετὰ πάροδον μακροῦ χρόνου, ἀποτελοῦντες οὕτω τὸ ἀποτέλεσμα καὶ τὴν πρόσοδον τῆς παραγωγικῆς δυνάμεως τῶν πραγμάτων κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον τῆς συλλογῆς αὐτῶν· καὶ ὁ χρόνος δ' οὗτος δύναται νὰ ἐπεκτείνεται εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ὑπῆρχεν ἢ δὲν ὑπῆρχε γάμος, καὶ συνεπῶς τὰ παραγόντα τοὺς καρποὺς πράγματα ἦσαν ἢ δὲν ἦσαν προικῶν. Πρέπει μᾶλλον ν' ἀποβλέψωμεν εἰς τὸν χρόνον τῆς διαρκείας τοῦ γάμου κατὰ τὸν ἔσχατον ἐνιαυτόν· ἀναλόγως δὲ τοῦ χρόνου τούτου, ὁ σύζυγος κερδαίνει ἀνάλογον μέρος τῶν καρπῶν, ἀδιαφόρως τοῦ χρόνου τῆς συλλογῆς αὐτῶν, ἂν δηλ. ἐγένετο αὕτη κατὰ τὸν τελευταῖον ἐνιαυτόν ἢ κατὰ τὸν ἐπόμενον ἢ κατ' ἀμφοτέρους· ἂν δὲ πράγματι ἐγένετο κατὰ τὸν ἐπόμενον τοῦ τελευταίου ἐνιαυτοῦ, οἱ καρποί, οἱ παραχθέντες ἐν μέρει κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ὑπάγονται εἰς αὐτόν, εἶναι ἐπομένως καρποὶ αὐτοῦ, ὡς εἶναι ἐν μέρει καρποὶ αὐτοῦ καὶ οἱ καρποὶ οἱ συγκομισθέν-

προικῶν περίοδον. Περὶ τοῦ ποσοῦ δὲ τούτου ὁμιλῶν ὁ Οὐλπιανὸς τίθησι τὴν ἀνωτέρω ἀρχήν.

τες πράγματι κατὰ τὸν τελευταῖον ἐνιαυτὸν, ληξάντης τῆς περιόδου αὐτῶν, κατὰ τὸ διάστημα αὐτοῦ.

β) Ὅτι ἂν ᾗτο ἀληθὴς ἡ ἐπικρατοῦσα γνώμη, δηλ. τὸ νὰ μερίζωνται οἱ καρποὶ τῶν δύο περιόδων, ἔπρεπε συνεπῶς, ἐὰν ὁ γάμος διήρκεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη, νὰ δεχθῶμεν ὅτι, ἐὰν ὁ ἐνιαυτὸς τῆς προικὸς δὲν ἀρχηται ἐκ τύχης, ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς περιόδου τῶν καρπῶν, διαμερίζονται ἐκτὸς τῶν καρπῶν τοῦ ἐσχάτου ἐνιαυτοῦ καὶ οἱ τοῦ πρώτου καθ' ὃν συνέστη ὁ γάμος· ἀλλὰ περὶ τούτων οὐδὲν ἔχνοσ εὔρηται ἐν ταῖς πηγαῖς ἡμῶν. Ἐντεῦθεν δ' ἐπιτρέπεται ἡμῖν νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι ὠρμῶντο κατὰ τὴν διαίρεσιν τῶν καρπῶν ἐξ ἄλλων κανόνων, δηλ. τοῦ κανόνος, ὃν ἀσπάζονται οἱ συγγραφεῖς οὗτοι. Πρβλ. C z y h l a r z αὐτ. 242.—'Αλλ' ὁ λόγος οὗτος εἶναι ἄνευ σημασίας διὰ τοὺς δοξάζοντας ὅτι πράγματι μερίζονται καὶ οἱ καρποὶ τοῦ πρώτου ἐνιαυτοῦ ὥς οἱ τοῦ ἐσχάτου καὶ ὅτι ἐπομένως ἡ ὑπὸ τῆς ἐπικρατούσης γνώμης ὑποστηριζομένη ἀρχή, ἡ διέπουσα τοὺς καρπούς, ἐφαρμόζεται συνεπῶς ἐπ' ἀμφοτέρων· οὕτω λ. χ. ὁ K e l l e r : Pandecten (2 ἐκδ. 1867) II. § 401 i. f., B r i n k m a n n αὐτ. XVII. σελ. 120.

Οὐχ ᾗττον ὁμῶς τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο τοῦ F r a n k e δὲν εἶναι ἀπροσμάχητον καὶ διὰ τοὺς ἀντιδοξοῦντας αὐτοῖς, εἰς συντασσόμεθα καὶ ἡμεῖς, καθ' οὓς δηλαδὴ δὲν ἰσχύει ἐπὶ τῶν καρπῶν τοῦ πρώτου, ὅτι ἐπὶ τῶν καρπῶν τοῦ τελευταίου ἐνιαυτοῦ· διότι ἐκ τοῦ ὅτι οὐδὲν ἔχνοσ εὐρίσκεται ἐν ταῖς πηγαῖς ἡμῶν περὶ διανομῆς τῶν καρπῶν τοῦ πρώτου ἔτους πολυετοῦς γάμου, δὲν ἔπεται ἀναγκάως, ὅτι δὲν εἶναι ἀληθὴς ἡ κοινῶς παραδεδεγμένη ἀρχή, ἀφ' οὗ αὕτη μαρτυρεῖται ὑπὸ τῶν πηγῶν ἡμῶν, ἀλλ' ἄλλη τις ἀντίθετος, δηλ. ἡ τοῦ F r a n k e, καίτοι κατ'αὐτήν, συνεπῶς ἐφαρμόζομένην, περὶ διανομῆς τῶν καρπῶν τοῦ πρώτου ἔτους, δὲν δύναται ἐπὶ πολυετοῦς γάμου νὰ γίνῃ λόγος.—Εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι ἀνεξαρτήτως ἄλλων θετικῶν διατάξεων τῶν πηγῶν ἡμῶν, καὶ ἐπὶ τῇ βάσει μόνον τῆς τοὺς καρ-

ποὺς διεπούσης κοινῆς ἀρχῆς, σκεπτόμενός τις ἡδύνατο καὶ ἔπρεπε νὰ εἴπῃ, ὅτι πᾶν ὅ,τι ἰσχύει ἐπὶ καρπῶν τοῦ ἐσχάτου ἐνιαυτοῦ, πρέπει συνεπῶς νὰ ἰσχύῃ καὶ ἐπὶ τῶν καρπῶν τοῦ πρώτου. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ συνέπεια αὕτη δὲν ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τῶν πηγῶν ἡμῶν, δὲν συνάγεται ἐκ τούτου καὶ μόνον, ὅτι ἡ καθιερωμένη καὶ δὴ *utilitatis causa* ὑπ' οὐτῶν τῶν ἰδίῳ ἀρχῇ δὲν εἶναι ἐφαρμοστέα καὶ ἐπὶ τῶν καρπῶν τοῦ ἐσχάτου ἐνιαυτοῦ. Δὲν ἀρνούμεθα ὅτι ἡ μὴ συνεπῆς ἐφαρμογὴ αὐτῆς, ἀνεξαρτήτως θετικῶν διατάξεων, καὶ ἐπὶ τῶν καρπῶν τοῦ πρώτου ἐνιαυτοῦ γεννᾷ ἐνδοιασμούς τινας περὶ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς καὶ ἐπὶ τῶν καρπῶν τοῦ ἐσχάτου ἐνιαυτοῦ. Ἀλλ' οἱ ἐνδοιασμοὶ οὗτοι αἴρονται δυνάμει ἐιδικῆς διατάξεως τῶν πηγῶν ἡμῶν, ἥτις περὶ τοῦ τελευταίου ἐνιαυτοῦ, ὅστις δύναται νὰ ᾔνῃ καὶ ὁ πρῶτος, λέγει ὅτι λαμβάνονται ὑπ' ὄψει αἱ δύο περίοδοι τῶν καρπῶν (ὄρα κατωτέρω). Ὅτι δὲ οἱ καρποὶ τοῦ πρώτου ἐνιαυτοῦ μερίζονται, τοιαύτη περὶ τούτων μαρτυρία δὲν ὑπάρχει· ἐν τούτοις δὲν ἀρκεῖ ἡ σιωπὴ αὕτη, ὅπως παραδεχθῶμεν τὴν μὴ διανομὴν τῶν καρπῶν τούτων, διότι ἐξ αὐτῆς δύναται τις μᾶλλον νὰ συμπεράνῃ τὸ ἐναντίον ἐπὶ τῇ βίσει τῆς ἀνωτέρω ἀρχῆς, ἀλλ' ἀπαιτοῦνται μαρτυρίαι θετικαὶ περὶ τῆς μὴ διανομῆς, καὶ τοιαῦται εὑρηνται ἐν ταῖς συλλογαῖς ἡμῶν. Δὲν λέγουσι μὲν αὗται τοῦτο ῥητῶς, σιωπηρῶς ὅμως καὶ σαφῶς συνάγεται ἐξ αὐτῶν τοῦτο.¹

¹ Τοῦτο ἐμφαίνεται ἐκ τῶν ἐξῆς διχτάξεων:

L. 7 § 1 D. de J. D. (23.3): «Si fructus constante matrimonio percepti sint, dotis non erunt; Si vero ante nuptias percepti fuerint, in dotem convertuntur...», καθ' ὃν οἱ συνεστῶτος τοῦ γάμου ληφθέντες καρποὶ δὲν καθίστανται προικῶι, ἐν ᾧ τὸ ἐναντίον ἰσχύει ἐπὶ τῶν πρὸ τοῦ γάμου ληφθέντων. Ἐντεῦθεν ὅμως ἔπεται ὅτι ὁ ἀνὴρ κερδαίνει πάντας τοὺς καρποὺς τούτους, ἀνεξαρτήτως τῶν καρπῶν τοῦ τελευταίου ἐνιαυτοῦ, ἐπομένως οἱ καρποί, οἱ συνεστῶτος τοῦ γάμου ληφθέντες, δὲν διανέμονται μετὰξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς γυναικός, ἀλλως θὰ καθίσταντο ἐν μέρει προικῶι, δηλ. καθ' ὅσον μέρος ἔδει ν' ἀποδοθῇ εἰς τὴν σύζυγον.

γ) Ὅτι τ' ἀποτελέσματα τῆς ἐπικρατούσης γνώμης εἶναι ἀμφιβόλου ἀξίας. Ἡ δυνάτο τις ἴσως νὰ δεχθῇ λέγει δ' F r a n k e, ὅτι ἡ γνώμη αὕτη ἐπενεγήθη μόνον, ὅπως καταστῇ ἀδύνατος εἰς τοὺς διαφορομένους ὁ ὑπολογισμὸς καὶ ἡ διαίρεσις τῶν καρπῶν ἀμέσως μετὰ τὴν λύσιν τοῦ

Πρβλ. ἐπίσης L. 10 § 3 D. de J. D. (23.3): «Sed fetus dotalium pecorum ad maritum pertinent. quia fructibus computantur, sic tamen. ut suppleri proprietatem prius oporteat et summissis in locum mortuorum capitum ex adgnatis residuum in fructum maritus habeat, quia fructus dotis ad eum pertineat». κατ' ἀντίθεσιν τῆς προηγουμένης τοῦ χωρίου παραγράφου, καθ' ἣν: «Si servi subolem ediderunt, mariti lucrum non est».

Ὡς αὐτως ὑπὲρ τούτου δυνάμεθα νὰ ἐπικαλεσθῶμεν καὶ τὴν μοναδικὴν διάταξιν τοῦ Ἰουστινιανοῦ § 9 τὴν ἐν τῷ Κώδικι περιεχομένην (5.13), ἥς τὸ κείμενον ὅρα ἀνωτέρω. Ἐν τούτοις περὶ τῆς διατάξεως ταύτης ἡ δυνάτο τις νὰ εἴπῃ ὅτι ὀρίζουσα αὕτη, ὅτι οἱ καρποὶ ἀνηκέτωσαν ὡς κέρδος τοῦ ἀνδρὸς κατὰ τὸν τοῦ γάμου χρόνον (pro tempore matrimonii) ἐννοεῖ ὅτι ἀνηκέτωσαν αὗται ἀναλόγως τῆς διαρκείας τοῦ γάμου, καὶ ὅτι συνεπῶς τοῦτο ἰσχύει οὐ μόνον ἐπὶ τῶν προηγουμένων τοῦ ἐσχάτου ἐνιαυτοῦ ἐνιαυτῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ ἐσχάτου· καὶ οἱ καρποὶ οὗτοι ἀνηκέτωσαν εἰς κέρδος τοῦ ἀνδρὸς κατὰ τὴν ἀναλογουσαν τοῦ χρόνου μοῖραν. Οὕτως ὅμως ἐννοουμένης τῆς διατάξεως, οὐ μόνον δὲν δυνάμεθα νὰ ἐπικαλεσθῶμεν αὐτὴν ὑπὲρ τῆς γνώμης ἡμῶν, ὅτι δηλ. οἱ τοῦ πρώτου ἐνιαυτοῦ καρποὶ δὲν μερίζονται κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον ἐπὶ πολυετοῦς γάμου, ἀλλὰ, τούναντίον, δύναται καὶ χρησιμεύει αὕτη πρὸς ἀποδείξιν τῆς ἀντιθέτου γνώμης καὶ διαψεύσιν τοῦ ἰσχυρισμοῦ ὅτι οὐδὲν ἔχνος εὑρίηται ἐν ταῖς πηγαῖς ἡμῶν περὶ διαίρεσεως τῶν καρπῶν τοῦ πρώτου ἔτους πολυετοῦς γάμου, διότι ὡς εἶναι αὐτόδηλον μετὰ τῶν καρπῶν τῶν προηγουμένων ἐνιαυτῶν συγκαταλέγονται καὶ οἱ καρποὶ τοῦ πρώτου τοῦ γάμου ἐνιαυτοῦ, ἀνηκόντων οὕτω καὶ τούτων εἰς κέρδος τοῦ ἀνδρὸς, ἀναλόγως τῆς διαρκείας τοῦ γάμου. Ὅπως ὅμως γίνῃ λόγος περὶ ἀναλογίας μετὰ τῶν χρόνου τοῦ πρώτου ἐνιαυτοῦ καὶ τοῦ χρόνου τῆς παραγωγῆς τῶν καρπῶν αὐτοῦ, οὗς ἀναλόγως κερδαίνει ὁ σύζυγος, πρέπει κατ' ἀνάγκην νὰ δεχθῶμεν, ἀφοῦ ὁ γάμος διήρκεσε καθ' ὅλον τὸν πρῶτον ἐνιαυτόν, ὅτι ἐὰν ἐντὸς τοῦ πρώτου ἐνιαυτοῦ συντρέχωσι δύο περιοδοὶ καρπῶν, οἱ καρποὶ οὗτοι ἀνήκουσιν εἰς κέρδος τῷ συζύγῳ ἀναλόγως τῆς διαρκείας τοῦ χρόνου τοῦ πρώτου ἐνιαυτοῦ καὶ τοῦ χρόνου ἐκάστης περιόδου αὐτῶν. Κατὰ τοσοῦτο δὲ μᾶλλον δύναται τις νὰ προσ-

γάμου· διότι κατὰ τὴν γνώμην ταύτην ἐὰν ὁ γάμος διήρκεσε 9 μῆνας πρὸ τῆς συλλογῆς τῆς προσόδου καὶ τρεῖς μῆνας μετ' αὐτήν, ὁ σύζυγος θέλει ἔχει ἀξίωσιν νὰ κρατήσῃ οὐχὶ ὡς κατὰ τὴν γνώμην τοῦ F r a n k e ἐπειδὴ ὁ γάμος διήρκεσεν 9 μῆνας τὰ $\frac{3}{4}$ ἐκ τῆς συλλεχθείσης

θέσει, πρέπει νὰ δεχθῶμεν τὴν ἐννοίαν ταύτην τῆς διατάξεως, καθ' ὅσον ἐὰν ὁ σύζυγος ἐκέρδινε πάντας τοὺς καρποὺς τοῦ πρώτου ἐνικυτοῦ δὲν ἤθελε διατάξῃ ὁ Ἰουστινιανὸς ὅτι οἱ καρποὶ ἀνηκέτωσαν εἰς τὸν ἄνδρα κατὰ τὸν τοῦ γάμου καιρὸν, ἥτοι ἀναλόγως τῆς διαρκείας τοῦ χρόνου τοῦ γάμου, ἀφοῦ ἡ διάρκεια αὐτοῦ εἶναι ὅλως διαφορὸς ὡς πρὸς τὸ κέρδος τοῦ συζύγου τὸ ἀφορὸν τοὺς καρποὺς, λυθέντος τοῦ γάμου, μετὰ παρέλευσιν τοῦ πρώτου ἐνικυτοῦ, ἀλλ' ὅτι οἱ καρποὶ ἀνήκουσιν εἰς τὸν ἄνδρα ἐνόσω διαρκεῖ ὁ γάμος, ἐκτὸς τῶν καρπῶν τοῦ ἐσχάτου ἐνικυτοῦ, οὔτινες ἀναλόγως τοῦ χρόνου τῆς διαρκείας τοῦ γάμου κατὰ τὸ διάστημα αὐτοῦ διανεμονταὶ μετὰ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἔχοντος δικαίωμα νὰ ζητήσῃ μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου τὴν ἐπιστροφὴν τῆς προικὸς. Ἄλλ' ἡ ἐρμηνεία αὕτη τῆς διατάξεως τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἶναι ἀποκρουστέα· καὶ πρῶτον, διότι ὀρίζων ὁ Αὐτοκράτωρ, ὅτι οἱ καρποὶ ἀνήκουσιν εἰς τὸν ἄνδρα κατὰ τὸν τοῦ γάμου καιρὸν (*pro tempore matrimonii*) προδήλως ἐννοεῖ ὅτι ἀνήκουσιν εἰς αὐτὸν ἐν ὅσω διαρκεῖ ὁ γάμος καὶ οὐχὶ ἀναλόγως τοῦ χρόνου τοῦ γάμου καὶ τοῦ χρόνου τῆς παραγωγῆς τῶν καρπῶν, ὡς τοῦτο ἀποδεικνύεται σαφῶς ἐκ τῶν Βασ. (241) αὐτ., ἐνθα, ὡς εἴρηται ἡ ῥῆσις: *pro tempore matrimonii* ἔχει: «ἕως ὅτε συνίσταται ὁ γάμος». Ἐπειτα, ἐν τῇ διατάξει αὐτοῦ ὁ Ἰουστινιανός, ἀφοῦ προηγουμένως λέγει περὶ τῶν καρπῶν ὅτι οὗτοι ἀνήκουσιν εἰς τὸν ἄνδρα, διαρκούντος τοῦ γάμου, προστιθῇσιν ὅτι τοῦτο ἰσχύει, ἀδιαφόρως ἀντ' ἀπράγματα (τὰ δοθέντα λόγῳ προικὸς) ἢ καὶ διατετιμημένα ἢ ἀδιατετιμητά· ἀλλ' ἐπὶ τῶν διατετιμημένων πραγμάτων δὲν δύναται ἀναφορικῶς πρὸς τοὺς καρποὺς νὰ γίνῃ λόγος περὶ ἀναλογίας τοῦ χρόνου τοῦ γάμου, διότι, ὡς γνωστόν, ἐπειδὴ ἐπὶ διατετιμημένης (*venditionis causa*) προικὸς ὁ ἀνὴρ θεωρεῖται ὡς ἀγοραστής, καὶ ἐπειδὴ ἐπ' αὐτῆς τὸ ἀντικείμενον τῆς προικὸς εἶναι οὐχὶ τὰ πράγματα ἀλλ' ἡ ἀποτίμησις αὐτῶν, ἐνεκὰ τούτου οὗτος κερδίνει ἐξ ὀλοκληροῦ καὶ ὀριστικῶς τοὺς καρποὺς καὶ μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου. Ἄλλως τε τρίτον, καὶ αὐταὶ αἱ ἐκφράσεις τοῦ νόμου «εἰς κέρδος τοῦ ἀνδρός» ἐμφαίνουσιν ὅτι ὁ ἀνὴρ συνεστῶτος τοῦ γάμου κερδίνει τοὺς καρποὺς ἐξ ὀλοκληροῦ, ἀδιαφόρως ἀν' ἐν τῷ πρώτῳ τοῦ γάμου ἐνικυτῷ συντρέχωσιν οἱ καρποὶ δύο περιοδῶν, ἀποτελοῦντες οὕτω τὸ ἀποτέλεσμα τῆς παραγωγικῆς δυναμείας τῶν προικῶν πραγμάτων

προσόδου καὶ ἐπιστρέψῃ τὸ $\frac{1}{4}$, ἀλλὰ νὰ κρατήσῃ μόνον τὸ $\frac{1}{2}$ τὸ δ' ἕτερον $\frac{1}{2}$ νὰ τὸ ἀποδώσῃ, κατὰ δὲ τὸ ἐπόμενον ἔτος νὰ λάβῃ πάλιν $\frac{1}{4}$ ἐκ τῆς προσόδου αὐτοῦ. Ὡσαύτως κατ' αὐτὴν ὡς παρατηρεῖ ὁ C z y h l a r z ἤθελον ληφθῆναι, ὡς ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν καρπῶν, δι' ἄφορα ποσοστὰ

διὰ χρόνον μικρότερον τοῦ πρώτου ἐνιαυτοῦ. — Ἐκ πάντων τούτων ἔπεται ὅτι ἡ διατάξις αὕτη τοῦ Ἰουστινιανοῦ δὲν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης περὶ διαιρέσεως τῶν καρπῶν τοῦ πρώτου ἔτους, ἀλλὰ τὸναντίον ὑπὲρ τῆς γνώμης ἡμῶν ὅτι εἰς πολυετεῖς γάμους οἱ καρποὶ τοῦ πρώτου ἔτους δὲν διανέμονται ἀλλ' ἀποκερδαίνει αὐτοὺς ἐξ ὀλοκλήρου καὶ διὰ παντός ὁ συζυγός· διότι λέγων ἐν τῷ πρώτῳ μέρει ὁ Ἰουστινιανός «... πάντα, ἅπερ ὀνόματι καρπῶν περιέχονται, εἰς κέρδος τοῦ ἀνδρός ἀνηκέτως κατὰ τὸν τοῦ γάμου καιρόν», (σχολ. n. IV. 666) ἢ ὡς ἔχει ἐν τοῖς Βασιλικοῖς: «ἐως ὅτε συνίσταται ὁ γάμος», λέγει ἐπίσης ὅτι πάντες οἱ καρποὶ οἱ παραγόμενοι συνεστῶτος τοῦ γάμου ἐκ τῶν καρπῶν τοῦ ἐσχάτου ἐνιαυτοῦ, περὶ ὧν ἰδιαίτερος πραγμатеύεται, δὲν διανέμονται μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου, ὡς ἀνηκόντων τούτων ὀριστικῶς εἰς τὸν ἄνδρα. Ἴσως εἴπη τις, ἔτι ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Ἰουστινιανός ὁρίζει ὅτι οἱ καρποὶ ἀνήκουσι συνεστῶτος τοῦ γάμου εἰς τὸν ἄνδρα δὲν ἔπεται ὅτι καὶ οἱ καρποὶ τοῦ πρώτου ἐνιαυτοῦ πρέπει νὰ διανεμηθῶσι· διότι καὶ ἂν πράγματι ἡ θέλησις τοῦ ἡτο αὕτη πάλιν ἤθελεν ὀρίσει, ὅτι οἱ καρποὶ ἀνήκουσιν εἰς τὸν ἄνδρα, διότι οὗτος εἶναι κύριος τῶν προκῶων πραγμάτων, καίτοι οὗτος ἤθελεν εἶναι ὑπόχρεως μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου εἰς τὴν ἀπόδοσιν μέρους αὐτῶν. Ἀλλ' ἡ σκέψις αὕτη, ἡ κατ' ἐκυτὴν ὀρθή, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ γινῇ ἐν τῇ περὶ ἧς πρόκειται διατάξει· διότι ὁ Ἰουστινιανός διὰ τῶν ἀνωτέρω ἐννοεῖ βεβαίως οὐχὶ μόνον ὅτι γίνεται ἀπλῶς κύριος αὐτῶν, διότι περὶ τούτου δὲν πρόκειται, ἀλλὰ καὶ ὅτι δὲν ὑποχρεοῦται ν' ἀποδώσῃ αὐτοὺς μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου. Τοῦτο ἀναγκαστικῶς συνάγεται, ὡς εἴρηται, ἐξ αὐτῆς τῆς ἐκφράσεως τοῦ Ἰουστινιανοῦ (ad lucrum mariti) «εἰς κέρδος τοῦ ἀνδρός» πρὸ πάντων δὲ εἰάν παραβάλλωμεν τὸ πρῶτον μέρος τῆς διατάξεως πρὸς τὸ δεύτερον μέρος αὐτῆς, ἐνθα, γενομένου λόγου εἰδικῶς περὶ τῶν καρπῶν τοῦ ἐσχάτου ἐνιαυτοῦ, λέγει ὅτι οὗτοι κατὰ τὴν ἀναλογουσαν τοῦ χρόνου μοῖραν ὀφείλουν ἐκτέρω μέρει ἀφορισθῆναι. Ἀλλὰ τοῦτο δηλοῖ ὅτι ὡς πρὸς τὸ ἀναλογεῖν τῷ ἀνδρὶ μέρος κατὰ τὸν ἐσχάτον ἐνιαυτὸν ἀποκερδαίνει αὐτὸ ὀριστικῶς μὴ ὑποχρεούμενος εἰς τὴν ἀπόδοσιν αὐτοῦ. Πᾶν ὅ, τι ἰσχύει ὁμῶς πρὸς τὸ ποσὸν τοῦτο τῶν καρπῶν ἰσχύει καὶ ὡς πρὸς τοὺς καρποὺς τῶν προηγουμένων ἐνιαυτῶν, ὅτε συνίσταται ὁ γάμος. Ἡ ἐννοια δὲ

αὐτῶν· τοῦτο δ' ἤθελε συμβῇ ὁπόταν ἡ προῖξ παραγάγῃ πλείονα εἶδη καρπῶν, ὧν αἱ περίοδοι εἶναι ἄνισοι π. χ. ἐξ ἐνὸς ἀγροῦ καὶ ἐνὸς δάσους, ἢ ἐπεκτείνωνται μὲν ἐξ ἴσου, ἄρχονται ὅμως κατὰ διάφορα χρονικὰ σημεῖα, ὡς ἐὰν τὰ προικῶα συνέκειντο ἐξ ἐνὸς ἀγροῦ καὶ μιᾶς ἀμπέλου, καὶ ὁ γάμος διήρκει ἀπὸ τὴν 1 Μαρτίου μέχρι τῆς 1 Ὀκτωβρίου 1867 ὅτε ὁ σύζυγος ἤθελε λάβει ἐκ τῆς προσόδου τῆς ἀμπέλου ἐν ἔτει 1867 $\frac{7}{12}$ ἐκ δὲ τῆς προσόδου τοῦ ἀγροῦ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο $\frac{5}{12}$ καὶ ἐκτὸς τούτου (προϋποτιθεμένου ὅτι ἡ μὲν περίοδος τῶν καρπῶν τῆς ἀμπέλου ἄρχεται τῇ 1 Νοεμβρίου τοῦ δὲ ἀγροῦ τῇ 1 Αὐγούστου) $\frac{2}{12}$ ἐκ τῆς προσόδου τοῦ ἔτους 1868, ἐνῶ κατὰ τὸν τρόπον τῆς διαιρέσεως, ὃν ἀσπάζεται ὁ F r a n k e ἐξ ἀμφοτέρων τῶν προσόδων τοῦ ἔτους 1867 ἤθελε λάβει τὸ αὐτὸ ἥτοι $\frac{7}{12}$. Πρβλ. F r a n k e αὐτ. σελ. 216, C z y h l a r z αὐτ. σελ. 243.—'Αλλὰ καὶ διὰ τῶν ἐπιχειρημάτων τούτων ἡ κρατοῦσα περὶ τῶν καρπῶν γνώμη οὐδόλως ἐξασθενεῖται ἀλλὰ μᾶλλον ἐπικυροῦται. Διότι, ὡς εἶναι δῆλον, καὶ ἂν δεχθῶμεν ὅτι τὰ πρακτικὰ ἀποτελέσματα τῆς κρατούσης γνώμης εἶναι πολύπλοκα, δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ γνώμη αὕτη εἶναι ἀναγκαίως ψευδής, ἐὰν ἡ ἀλήθεια αὐτῆς ἀποδεικνύηται ὑπὸ τῶν πηγῶν ἡμῶν. Ἐὰν ἐπετρέ-

αὕτη ἐνισχύεται ἔτι μᾶλλον, ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψει ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς λέγει ὅτι οἱ καρποὶ ἀνηκέτως εἰς κέρδος τοῦ ἀνδρός, ἀδικοφώρας ἂν τὰ προικῶα ἦναι διαιτετιμημένα ἢ μὴ. 'Αλλ' ἐπὶ διαιτετιμημένων πραγμάτων ὁ ἀνὴρ ἀποκερδαίνει τοὺς καρποὺς ὀριστικῶς, μὴ ὑποχρεούμενος εἰς τὴν ἐν μέρει ἀπόδοσιν αὐτῶν· ἐπομένως οἱ καρποὶ τῶν τοιούτων πραγμάτων δὲν διανέμονται· τοῦτο ὅμως πρέπει νὰ δεχθῶμεν καὶ ἐπὶ τῶν καρπῶν τῶν ἀδικτιμῆτων, ἀνεξαρτήτως τῶν τοῦ πρώτου ἔτους, ἀφοῦ ὁ Ἰουστινιανὸς ἐξισοῖ τοὺς καρποὺς τῶν διαιτετιμημένων πραγμάτων πρὸς τοὺς τῶν ἀδικτιμῆτων καὶ ἐκτὸς τῶν καρπῶν τοῦ ἐσχάτου ἐνιαυτοῦ, περὶ ὧν προβλέπει ἰδιαιτέρως ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ περὶ ὧν ὑπάρχει διαφορά ἂν τὰ καρποφορὰ πραγματὰ ἦναι διαιτετιμημένα ἢ μὴ. Πρβλ. σχολ. u. IV. 666. "Ὁρὰ ὡσαύτως const. 20 C. de J. D. (5.12). Τοιαύτην γνώμην ἔχουσιν καὶ οἱ "Ἕλληνες σχολιασταί.

πειτο ἡμῖν νὰ σκεπτόμεθα οὕτω πως, ἔδει ν' ἀμφισβητήσωμεν καὶ νὰ θέσωμεν ἐν ἀμφιβολίᾳ πολλὰς διατάξεις τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Δικαίου, ἰδίως εἰς τὸ κληρονομικὸν δίκαιον, αἵτινες φέρουσι μὲν εἰς ἀποτελέσματα πολύπλοκα, συνάγονται ὅμως, κατὰ λογικὴν συνέπειαν, ἐκ γενικῆς τινος ἀρχῆς καθιερωθείσης ὑπὸ τῆς νομοθεσίας· ἀλλ' ὡς ἐμολογεῖται παρὰ πάντων τοιούτων τι δὲν ἐπιτρέπεται, διότι ἄλλως ὁ ἐρμηνευτὴς ὑπερβίνει τὰ ὅρια τῆς ἀρμοδιότητος αὐτοῦ ἀντικαθιστῶν, οὕτω τὸν νομοθέτην. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀντιδοξοῦντες δὲν ἀμφισβητοῦσιν οὔτε δύνανται ν' ἀμφισβητήσωσι τοῦτο, προσπαθοῦσιν ὅμως λαμβάνοντες ὑπ' ὄψει τὸ πρακτικὸν ἀποτέλεσμα τῆς ἀρχούσης γνώμης, νὰ θέσωσιν εἰς ἀμφιβολίαν τὴν ἀλήθειαν αὐτῆς, τῇ βοηθείᾳ δὲ καὶ τῶν ἄλλων λόγων ν' ἀποκρούσωσιν ἐντελῶς ταύτην. Εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι μεταξὺ δύο γνωμῶν περὶ τῆς ἐννοίας διατάξεώς τινος προτιμητέα ἢ ἀπὸ ἀτοπημάτων τὴν νομικὴν διάταξιν ἀπαλλάττουσα, ἀλλὰ τοῦτο, ὡς γνωστόν, ἰσχύει μόνον ἐν περιπτώσει ἀμφιβολίας περὶ τῆς ἐννοίας τῆς διατάξεως ταύτης, οὐχὶ ὅμως καὶ ἂν ἡ ἐννοια αὕτη διὰ τε τῆς γραμματικῆς καὶ λογικῆς ἢ διὰ μόνης τῆς λογικῆς ἐρμηνείας ἀποδεικνύηται σαφῶς· διότι τότε ἡ ἐννοια αὕτη, οἷαδήποτε καὶ ἂν ᾗται ἡ πρακτικὴ χρησιμότης αὐτῆς, ὡς ἀποτελοῦσα τὴν θέλησιν τοῦ νομοθέτου, εἶναι νόμος, ἀδιαφόρως ἂν τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς ᾗται ἐλαττωματικά, εὐλογα ἢ μή· ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῶν καρπῶν φρονοῦμεν, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Δικαίου, ὡς τοῦτο ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ἀνωτέρω (ὑπ' ἀριθ. 1) κανόνος καὶ τῆς κατωτέρω (ὑπ' ἀριθ. 4) ἐκτεθησομένης ῥητῆς διατάξεως τῶν πηγῶν ἡμῶν. — Ἀλλ' ἀνεξαρτήτως τούτων καὶ ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι ὑπάρχει ἀμφιβολία ἐν ταῖς πηγαῖς ἡμῶν περὶ τοῦ ζητήματος τούτου τῶν καρπῶν, νομίζομεν ὅτι τὸ ἀνωτέρω ἐπιχείρημα μάχεται ὑπὲρ τῆς κρατούσης γνώμης καὶ κατὰ τῆς τοῦ F r a n k e καὶ τῶν ἐμοδοξούντων αὐτῶ, καὶ τοῦτο, διότι ἂν ἡ πρακτικὴ χρησιμότης τῆς κρατούσης

γνώμης γεννᾷ ἐνδοιασμούς τινας περὶ τῆς ἀληθείας αὐτῆς κατὰ πολὺ μείζονα λόγον γεννᾷ τοιούτους ἐνδοιασμούς περὶ τῆς ἀληθείας αὐτῆς ἢ πρακτικῇ χρησιμότης τῆς ἀντιθέτου γνώμης. Τοσοῦτω δὲ μᾶλλον πρέπει νὰ δεχθῶμεν τὸ τελευταῖον τοῦτο, ὅσω τὰ πρακτικὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς εἶναι ὅχι μόνον περίπλοκα ἀλλὰ πολλακίς καὶ μὴ εὐλόγα, καὶ δὴ καὶ ἀνεπιεικῇ.

Τούτου ὅμως τεθέντος, προτιμητέα ἐστὶν καὶ εἶναι τοῦ λόγου τούτου ἡ ἄρχουσα γνώμη τῆς ἀντιθέτου "Ὅτι δὲ τοῦτο εἶναι ἀληθές, ὑποθέσωμεν ὅτι ἐδόθη λόγῳ προικὸς τῷ ἀνδρὶ τῇ 1 Σεπτεμβρίου, ἡμέρᾳ τῆς συνάψεως τοῦ γάμου, 1880, μία ἄμπελος καὶ ὅτι τὸν Ὀκτώβριον ἐγένετο ὁ τρυγητὸς αὐτῆς, καὶ ὁ σύζυγος ἔλαβεν 120 δραχ. τὴν δὲ 1 Μαΐου διελύθη ὁ γάμος· κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν ὁ σύζυγος κερδαίνει ὀριστικῶς ἐκ μὲν τῆς προσόδου τῆς ἀμπέλου τοῦ 1880 $\frac{1}{12}$ ἥτοι δραχ. 10, διότι ὁ γάμος κατὰ τὴν περίοδον τῆς παραγωγῆς αὐτῶν διήρκεσεν ἓνα μόνον μῆνα, ἐκ δὲ τῆς προσόδου τῆς προσδοκωμένης μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου, δηλ. τοῦ 1881, κερδαίνει $\frac{8}{12}$, ἐπομένως ἐὰν ἡ ἄμπελος φέρῃ 12 χιλ. κερδαίνει 8,000, διότι κατὰ τὴν περίοδον αὐτῆς ταύτην ὁ γάμος διήρκεσεν 8 μῆνας. Ὡστε ἐκ τῆς ἀμπέλου ὁ σύζυγος κερδαίνει $12 + 8,000$ διὰ τοὺς 9 μῆνας, καθ' οὓς διήρκεσεν ὁ γάμος. Κατὰ τὴν ἀντίθετον ὅμως γνώμην, ὁ σύζυγος ἔχει ἀξίωσιν ἐπὶ τῆς πρώτης μόνον προσόδου τῆς ἀμπέλου, διότι αὕτη ἀποτελεῖ τὴν πρόσοδον τοῦ πρώτου τούτου τοῦ γάμου ἔτους (ὅπερ κατ' αὐτὴν πρέπει νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψει πάντοτε) ἀναλόγως τῆς διαρκείας τοῦ γάμου, ἥτοι ἔχει ἀξίωσιν, ἐπειδὴ ὁ γάμος διήρκεσεν 9 μῆνας, νὰ λάβῃ 90 μόνον. Ἀλλ' εἶναι εὐλόγον τοῦτο καὶ ἐπιεικὲς ἀφοῦ ὁ γάμος διήρκεσε διαρκούσης τῆς παραγωγῆς τῆς δευτέρας περιόδου τῆς ἀμπέλου, ἐπὶ 8 μῆνας; — Κατὰ τὴν γνώμην ταύτην δὲν καταλήγομεν, ἐὰν ἡ πρόσοδος τῶν προικῶν πραγμάτων ἐλήφθη διαρκούντος τοῦ γάμου, εἰς τὸ αὐτὸ σχεδὸν ἀποτέλεσμα εἰς ὃ καταλήγομεν ἐπὶ ἐπικαρπίας, προκειμένου περὶ κτήσεως τῶν καρ-

πῶν ἐκ μέρους τοῦ ἐπικαρπωτοῦ; *Ἐτι μᾶλλον καταφαί-
νοντα: τὰ ἐλαττώματα τῆς ἀντιθέτου γνώμης, ἐὰν ὑποθέ-
σωμεν ὅτι ἡ ἄμπελος ἐδόθη τῇ 1 Ὀκτωβρίου, καὶ ὅτι τῇ
ἐπομένῃ ἡμέρᾳ ἐγένετο ὁ τρυγητὸς τῆς ἀμπέλου καὶ ἐλή-
φθησαν 120 δραχ. καὶ μετὰ παρέλευσιν 10 μηνῶν διελύθη
ὁ γάμος. Κατὰ τὴν ἀντίθετον γνώμην ὁ σύζυγος κερδαίνει
μόνον 100 καὶ ἐπιστρέφει 20, καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι ἡ
ἄμπελος αὕτη παράγει τὸ ἐπόμενον ἔτος 12,000, καίτοι
ὁ γάμος διήρκεσε καθ' ὃν χρόνον παρήγοντο οἱ καρποὶ
τῆς ἀμπέλου ἐπὶ 10 μῆνας. Ἐὰν δὲ τῇ ἐπομένῃ τοῦ τρυ-
γητοῦ ἐδίδετο ἡ ἄμπελος ὁ σύζυγος κερδαίνει 10,000,
δίδει ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οἱ καρποὶ οὗτοι τῆς ἀμπέλου,
ἀποτελοῦσι τὴν πρόσδορον τοῦ τελευταίου ἔτους ἐν ᾧ ἐλύθη
ὁ γάμος, ἥτις μόνη δέον νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν κατὰ τοὺς
ἀντιδοξοῦντας ἐν τῇ διανομῇ τῶν καρπῶν· ἀλλ' εἶναι
πιθανὸν νὰ θέλῃ τοῦτο ὁ νομοθέτης ἀφοῦ ἐν ἀμφοτέραις
ταῖς περιπτώσεσιν ὁ γάμος διήρκεσε κατὰ τὸ αὐτὸ χρονι-
κὸν διάστημα καὶ τὰ βάρη τοῦ γάμου, ὧν ἕνεκεν ὁ νόμος
ἐθεώρησεν ἐπιεικές, ὅπως ὁ ἀνὴρ κερδαίνῃ τοὺς καρποὺς
τῶν προικῶν, εἶναι τὰ αὐτά; Εἶναι πιθανὸν νὰ θέλῃ ἐν
μὲν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ὁ σύζυγος νὰ λάβῃ 10 ἐν δὲ
τῇ δευτέρᾳ 10 χιλ. καὶ τοῦτο διὰ μόνον τὸν ὅλως τυχαῖον
καὶ ἀδιάφορον λόγον, ὅτι ἡ ἄμπελος ἐδόθη μίαν ἡμέραν
ἐνωρίτερον ἢ βραδύτερον; *Ὡστε ἐὰν κρίνωμεν καὶ ἐκ τῶν
πρακτικῶν ἀποτελεσμάτων τὰς δύο ἀντιθέτους περὶ καρ-
πῶν γνώμας, φρονοῦμεν, ὅτι ἡ κρατοῦσα γνώμη π. ἐπεὶ νὰ
προτιμηθῇ· ὅτι δὲ πράγματι ἡ γνώμη τῶν ἀντιδοξοῦντων
φέρει εἰς τοιαῦτα ἀνεπιεικῆ καὶ μὴ εὐλόγα συμπεράσματα,
τοῦτο ἀναγνωρίζει καὶ ὁ F r a n k e, ἀλλὰ λέγει ὅτι αἱ
ἀντιθέτως περιπτώσεις εἶναι ἐντελῶς ἐξαιρετικαί, ὅς ὁ νο-
μοθέτης δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν, ὡς ἐκ τοῦ λόγου ὅτι οὗτος
δὲν στηρίζει τοὺς κανόνας αὐτοῦ ἐπὶ τοιούτων ἐξαιρετικῶν
τυχαίων γεγονότων.¹ Τὸ ζήτημα ὅμως εἶναι ἀνάλγητῶς ὑπάρ-

¹ «Ea, quae raro accidunt, non computantur». L. 64 D.

χωσι τοιοῦτοι νομικοὶ κινόντες ὑπὲρ τῆς γνώμης αὐτοῦ· ἐπιτραπήτω δ' ἡμῖν νὰ ἔχωμεν περὶ τούτου ἀντίθετον γνώμην. Τὴν αὐτὴν δὲ γνώμην φαίνεται περιέχον καὶ τὸ ἐν τοῖς Βασιλικοῖς περιεχόμενον σχόλιον 19. IV. 366, καθ' ὃ ῥητῶς λέγεται: «Ὁρεῖλει ὁ ἀνὴρ καὶ ἀφ' ὧν ἔφθασεν εἰσεδιάσαι καρπῶν τοῦ θέρους, ἀντιστρέφειν τῇ γυναικὶ τὸ ἀνάλογον, καὶ πάλιν ἐκ τῶν ἐλπιζομένων καρπῶν τῆς τρύγης ἐπιζητεῖν τὸ ἀνάλογον». (Τόμ. III. σελ. 244).

δ) Ὅτι δὲν πρέπει ν' ἀποβλέψωμεν εἰς μόνον τὸ στοιχεῖον τῆς παραγωγῆς τῶν καρπῶν, ἀλλὰ δέον νὰ δώσωμεν προσοχὴν καὶ εἰς τὸν σκοπὸν τῶν καρπῶν τῆς προικός. Ὁ σκοπὸς οὗτος συνίσταται εἰς τὸ ὅτι ἢ εἰς τὸ προικῶν ἔτος ἀνήκουσα ἑτησίᾳ πρόσδοτος δέον νὰ καταναλωθῇ διὰ τὸ ἔτος τοῦτο, χωρὶς ποσῶς νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψει εἰς ποῖαν καρποφόρον περίοδον ἀνήκει αὕτη. Μόνον ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ πρόσδοτου τοῦ προικώου ἔτους, οὗ ἢ ἀρχὴ εἶναι διάφορος καὶ δὲν συμπίπτει μετὰ τοῦ καρποφόρου ἔτους. Ἡ καρποφόρος περίοδος ἔχει καὶ ἐνταῦθα τὴν σημασίαν αὐτῆς, οὐχ ἥττον αὕτη συνίσταται μόνον εἰς τὸ ὅτι προσδιορίζει τὴν προικῶν περίοδον. Ἐὰν τὸ πρᾶγμα περὶ οὗ πρόκειται ἐνταῦθα παράγῃ τὴν πρόσδοτον κατ' ἐνιαυσίας περιόδους, τότε πρέπει νὰ ὑπολογίσωμεν κατὰ προικῶν ἐνιαυτούς, ἐν ᾧ ἂν παράγῃ κατὰ μακρότερα ἢ συντομώτερα χρονικὰ διαστήματα, τότε πρέπει νὰ ὑπολογίσωμεν ἀναλόγως τῶν διαστημάτων τούτων. Πρβλ. L. 7 § 6. 7 D. sol. matr. (24.3). Εὐρυτέραν τινὰ ἐπιρροὴν δὲν ἔχει ἐνταῦθα ἢ καρποφόρος περίοδος καὶ κυρίως δὲν σημαίνει εἰς πύκτας περιόδους καρπῶν ἀνήκει τὸ προικῶν ἔτος. Πρβλ. C z y h l a r z αὐτ. σελ. 243. — Φρονοῦμεν ὅμως ὅτι ὁ λόγος οὗτος εἶναι *restitutio principii*, διότι τὸ ζήτημα ἡμῶν κυρίως συνίσταται εἰς τοῦτο καὶ μόνον, ἂν δηλ. προκειμένου περὶ διανομῆς de R. J. (50.17). Πρβλ. L. 10 D. de leg. (1.3), L. 3 (1.3), L. 6 h. t. (1.3).

τῶν καρπῶν τοῦ τελευταίου τοῦ γάμου ἐνιαυτοῦ πρέπη κατὰ τὸ Ῥωμαϊκὸν δίκαιον ν' ἀποβλέψωμεν εἰς τὸν χρόνον τῆς παραγωγῆς τῶν καρπῶν τοῦ ἔτους τούτου, ἀναλόγως δὲ τῆς διαρκείας τοῦ τελευταίου τοῦ γάμου ἐνιαυτοῦ, κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον τῆς παραγωγῆς, νὰ διανείμωμεν τοὺς καρπούς, ἢ ἂν δὲν πρέπη νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψει τὸ στοιχείον τοῦτο τῆς παραγωγῆς, ἀλλὰ ν' ἀποβλέψωμεν μόνον εἰς τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς τὸ ἀποτελοῦν τὴν πρόσσodon τοῦ τελευταίου ἐνιαυτοῦ καὶ ἀναλόγως τῆς διαρκείας τοῦ γάμου κατὰ τὸν ἔσχατον ἐνιαυτὸν νὰ γίνῃ καὶ ἡ διανομὴ τῶν καρπῶν, τῶν ἀποτελούντων τὴν πρόσσodon τοῦ ἔτους τούτου, ἀδιαφόρως τοῦ χρόνου, ὅστις παρῆλθε πρὸς παραγωγὴν αὐτοῦ. Ὅτι δὲ κατὰ τὸν C z y h l a r z αὐτ. σελ. 243 πρέπει ν' ἀποφανθῶμεν ὑπὲρ τῆς δευτέρας γνώμης, διότι ὑπὲρ αὐτῆς συνηγορεῖ ὁ σκοπὸς τῶν καρπῶν τῆς προικός, ὅστις μόνος κατ' αὐτὸν πρέπει νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψει πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος ἡμῶν, παρατηροῦμεν ὅτι ὁ οἰκονομικὸς οὗτος λόγος τῶν καρπῶν, ὃν ἐπικαλεῖται ὑπὲρ τῆς γνώμης τοῦ C z y h l a r z δὲν δύναται νὰ ἔχῃ τριαύτην σημασίαν, ὥστε καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι εἶναι ἀληθής, ἐξ αὐτοῦ καὶ μόνον νὰ συμπεράνωμεν περὶ τῆς λύσεως καθαρῶς νομικοῦ ζητήματος, οἷον εἶναι τὸ ἡμέτερον ζήτημα· ἐπειδὴ σκοπὸς τῶν καρπῶν τοῦ προικῶντος ἔτους εἶναι νὰ κατναλωθῶσιν οὗτοι διὰ τὸ ἔτος τοῦτο, δὲν ἔπεται ἐκ τούτων, ὅτι πρέπει νὰ δεχθῶμεν προκειμένου περὶ τῶν καρπῶν τοῦ τελευταίου τοῦ γάμου ἔτους, ὅτι εἰς τοὺς καρπούς τούτους, περὶ τῆς διανομῆς τῶν ἐποίων πρόκειται, δὲν δύνανται ν' ἀνήκωσιν οἱ καρποὶ δύο περιόδων. — Ἀλλ' εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ σκοπὸς τῶν ἐνιαυσίων καρπῶν τῶν ὑπαγομένων εἰς τὸ προικῶντος ἔτος εἶναι ὅπως οὗτοι καταναλωθῶσι διὰ τὸ ἔτος τοῦτο; Πολὺ ἀμφιβάλλομεν περὶ τούτου· ἔνεκα δὲ τούτου φρονοῦμεν, ὅτι εἶναι λίαν τολμηρὸν τὸ ἐντεῦθεν συναγόμενον συμπέρασμα. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου οἱ καρποὶ καὶ ἐν γένει αἱ ὠφέλειαι τῆς προικός, οἱ ἀποτελοῦντες τὰς μελλούσας προσό-

δους αὐτῆς πρὸ τῆς λήψεως αὐτῶν ἐκ μέρους τοῦ συζύγου, καίτοι ἀληθῶς δὲν ἀποτελοῦσιν εἰσέτι μέρος τῆς περιουσίας τοῦ συζύγου, οὐχ ἥττον ἢ παραγωγή αὐτῶν εἶναι τοσοῦτω βεβαία ὥστε δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν, ἕως ὅτε συνίσταται ὁ γάμος, ὡς μέρος αὐτῶν· ἔνεκα τούτου λυθέντος τοῦ γάμου πρέπει νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψει κατὰ τὴν διανομὴν τῶν καρπῶν, οὐ μόνον οἱ καρποί, ὧν ἔληξεν ἡ παραγωγή, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι, ὧν ἡ παραγωγή ἤρξατο ἐντὸς τοῦ ἐσχάτου ἐνιαυτοῦ. Οὕτως ἐκ τῆς ιδέας ταύτης ὀρμώμενοι καὶ οἱ Ῥωμαῖοι παραδέχονται ὅτι ἡ κατὰ δωρεὰν γενομένη παραχώρησις μελλόντων καρπῶν, εἶναι ἀληθῶς δωρεά, καίτοι μὴ ἐλαττωθείσης ἀληθῶς τῆς κτημένης ἐν τῷ χρόνῳ τῆς δωρεᾶς περιουσίας τοῦ δωρητοῦ· διότι οἱ καρποὶ ἐθεωρήθησαν ὡσεὶ ἀπετέλουν μέρος τῆς περιουσίας αὐτοῦ. L. 9 pr. D. de don. (39.5). Συνεπῶς δὲν εἶναι ὀρθὸν ν' ἀποβλέψωμεν εἰς τὸ ἀποτέλεσμα τῶν καρπῶν ἀλλ' εἰς τὸ στοιχεῖον τῆς παραγωγῆς αὐτῶν, διότι κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο τὸ καρποφόρον πρᾶγμα εἶναι ἐν προικί καὶ πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει· καθότι ἄλλως ἂν διηλ. δὲν ληφθῇ ὑπ' ὄψει, τότε τὰ πράγματα εἶναι ὡς νὰ μὴ ἦσαν ἐν προικί. Ἐπομένως ὁ χρόνος τῆς παραγωγῆς δὲν ἔχει μόνον ἐπιρροήν, ὡς φρονεῖ ὁ C z y h l a r z, εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῆς περιόδου τῆς προικὸς, ὑπολογίζοντες κατ' ἐνιαυτοὺς ἐὰν παράγωνται κατὰ διαστήματα ἐνὸς ἔτους, ἢ καθ' ἑξάμηνον ἐὰν παράγωνται καθ' ἑξάμηνον κτλ., ἀλλ' ἐπιδρᾷ οὐσιωδῶς καὶ εἰς τὸν προσδιορισμὸν τοῦ ποσοῦ τῶν καρπῶν, ὅπερ κερδαίνει ὁ ἀνὴρ.

Ὅτι δὲ πράγματι αὕτη εἶναι ἡ γνώμη τοῦ Ῥ. Δικαίου μαρτυρεῖται ῥητῶς ὑπὸ τοῦ νόμου 7 § 1 D. sol. matr. (24.3) περὶ οὗ κατωτέρω εἰδικώτερον, καὶ καθ' ὃν κατὰ τὴν ἐν τοῖς Βασιλικαῖς παράφρασιν αὐτοῦ: «διαζυγίου γενομένου οἱ καρποὶ μερίζονται οἱ πρὸ τῆς μισθώσεως καὶ οἱ μετὰ τὴν μίσθωσιν, ἀναλόγως τοῦ χρόνου τοῦ γάμου». Διότι οἵανδρήποτε ιδέαν ἔχῃ τις περὶ τοῦ τρόπου τοῦ ὑπολογισμοῦ τῶν δύο περιόδων

τῶν καρπῶν, τοῦτο συνάγεται ἐκ τῆς διατάξεως ταύτης ὅσον οἶόν τε σφῶς, ὅτι πρέπει νὰ ὑπολογισθῶσιν ἀμφοτέραι αἱ περίοδοι, ἐπομένως ἀμφοτέραι ἀποτελοῦσι τὸ ἀντικείμενον τῆς διαιρέσεως τῶν καρπῶν, οὗς κερδαίνει ὁ σύζυγος. Ὅτι δὲ ἡ διάταξις αὕτη ῥητῶς ἐπικυροῖ τὴν ἐπικρατοῦσαν δόξαν σιωπηρῶς ἀναγνωρίζει καὶ ὁ C z y h l a r z καὶ ὁ W i n d s c h e i d, ἀλλὰ λέγει ὅτι αὕτη δὲν μᾶς ὑποχρεοῖ νὰ δεχθῶμεν, ἣν δόξαν καθιεροῖ, διότι περιέχει λογιστικὸν λάθος. Ἀλλ' ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος εὖτω γενικῶς ἐκπεφρασμένος, εἶναι φρονοῦμεν αὐθαίρετος, διότι καὶ ἡμεῖς δεχόμεθα, ὅτι τὸ χωρίον 7 § 1 cit. τοῦ Οὐλπιανοῦ δὲν μᾶς ὑποχρεοῖ, ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ὀρθὸν ὡς πρὸς ἐκεῖνο μόνον τὸ μέρος αὐτοῦ, ὅπερ φαίνεται πηγάζαν ἐκ λογιστικοῦ λάθους, καὶ ὅπερ δὲν πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἤθελεν ὁ νομοδιδάσκαλος δηλ. ὡς πρὸς τὸν τρόπον τοῦ ὑπολογισμοῦ τῶν δύο περιόδων τῶν καρπῶν, οὐχὶ ὅμως καὶ ὡς πρὸς τὸ μέρος, ὅπερ ῥητῶς ὀρίζει ὅτι πρὸς διαίρεσιν τῶν καρπῶν τοῦ τελευταίου ἔτους λαμβάνονται ὑπ' ὄψει ἀμφοτέραι οἱ περίοδοι καρπῶν, ἐν συμπίεσσι: δύο περίοδοι ἐντὸς αὐτοῦ, διότι τοῦτο δὲν εἶναι προῖον λογιστικοῦ λάθους, ἀλλὰ συνέπεια ἀρχῆς, ἣν προϋποθέτουσιν τὰ χωρία ὡς ἰσχύουσιν καὶ ἣτις εὔρηται ἐν ταῖς πηγαῖς ἡμῶν ἐν τῷ ἀνωτέρῳ σημειωθέντι νόμῳ 7 § 9 h. t. Ἐκ τῆς ἐν τῷ χωρίῳ δὲ τοῦ Οὐλπιανοῦ περιεχομένης ἐφαρμογῆς τῆς ἀρχῆς τῆς καθιερωθεῖσης διὰ τῆς διατάξεως 7 συμπεραίνομεν ὅτι ἡ διάταξις αὕτη δὲν ἔχει τὴν ἐννοίαν, ἣν ἀποδίδει αὐτῇ ὁ C z y h l a r z καὶ W i n d s c h e i d. Ὡς οὕτως καὶ κατὰ τὸν F r a n k e τὸ ἀνωτέρω χωρίον τοῦ Οὐλπιανοῦ δὲν ἀντίκειται εἰς τὴν γνώμην του, διότι νὰ μὲν εἶναι ἀληθές, λέγει, ὅτι κατ' αὐτὸ λαμβάνονται ὑπ' ὄψει ὡς πρὸς τὴν διαίρεσιν τῶν καρπῶν τοῦ τελευταίου ἐνιαυτοῦ, καθ' ὃν λύεται, ὁ γάμος, οὐ μόνον ἡ πρόσοδος τῆς ἀμπέλου, ἣν ἔλαβεν ὁ σύζυγος, ἕνα μῆνα μετὰ τὴν σύναψιν τοῦ γάμου, ἀλλὰ καὶ τὰ μισθώματα 3 μηνῶν, ἀλλὰ τοῦτο χωρεῖ οὐχὶ διότι ἐν γένει ἂν συμπίεσσι δύο περίοδοι καρπῶν ἐντὸς

τοῦ τελευταίου ἐνιαυτοῦ πρέπει νὰ ὑπολογίζωνται ἀμφότεραι, διότι τοῦτο λέγει εἶναι ἐσφαλμένον, ἀλλὰ διότι τὰ μισθώματα τ' ἀναλογοῦνται τῇ διαρκείᾳ τοῦ γάμου κατὰ τὸν τελευταῖον ἐνιαυτόν, ἀποκτιώμενα πρὸ τῆς συγκομιδῆς τῶν μελλόντων καρπῶν τῆς ἀμπέλου, πρέπει νὰ προστεθῶσιν εἰς τὴν πρόσδορον τῆς ἀμπέλου αὐξάνοντα οὕτω τὴν τοῦ τελευταίου τοῦ γάμου ἐνιαυτοῦ πρόσδορον. Κατὰ τὴν γνώμην λοιπὸν ταύτην τοῦ F r a n k e, ὑπάρχει ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ Οὐλπιανοῦ προβλεπομένῳ θέματι μία μόνον πρόσδορος, ἣτις σύγκειται ἐκ τῶν καρπῶν τῆς ἀμπέλου καὶ τῶν μισθωμάτων αὐτῆς, ἅτινα προστιθέμενα εἰς τοὺς καρποὺς τῆς ἀμπέλου αὐξάνουσιν τὴν πρόσδορον τοῦ ἔτους τῆς προηγούμενης περιόδου τῶν καρπῶν. Ἐνεκα τούτου ἐὰν ὁ σύζυγος δὲν εἶχεν ἐκμισθώσει τὴν ἀμπελον, ἢ μέλλουσα πρόσδορος αὐτῆς δὲν ἤθελε ληφθῇ παρῶς ὑπ' ὄψει ὑπὸ τοῦ νομοδιδασκάλου, ὡς πρὸς τὴν διαίρεσιν τῶν καρπῶν, ὡς ἐπίσης ἐὰν ὁ σύζυγος εἶχεν ἐκμισθώσει τὴν ἀμπελον ἕνα μῆνα πρὸ τῆς διαλύσεως τοῦ γάμου, δὲν ἤθελε προστεθῇ εἰς τὸν ὑπολογισμόν τῆς ἐκ τοῦ τρυγητοῦ προδοκωμένης προσόδου εἰμὴ μίσθωμα ἑνὸς μηνός. Ἀλλὰ καὶ ὁ συμβιβασμὸς οὗτος τοῦ χωρίου τοῦ Οὐλπιανοῦ πρὸς τὴν γνώμην τοῦ F r a n k e εἶναι ἀβιχίρετος, διαψεύδεται δὲ καὶ ὑπὸ τῶν πηγῶν ἡμῶν, διότι τὰ μισθώματα τῶν καρποφόρων κτημάτων εἶναι ἀνταλλάγματα τῶν μελλόντων καρπῶν αὐτῶν, ἐκπροσωποῦντα οὕτως εἰπεῖν αὐτούς· ἔνεκα τούτου νομικῶς δέον νὰ θεωρηθῶσιν ὡς λαμβανόμενα καθ' ὃν χρόνον συλλέγονται καὶ οἱ φυσικοὶ καρποὶ ἐπὶ ἐκμισθώσεως καὶ μετὰ τὴν ἐκμίσθωσιν, ὁ ἐκμισθωτῆς σύζυγος διατηρεῖ, ὡς γνωστόν, τὸ δικαίωμα, ὅπερ ἔχει ὡς κύριος τοῦ πράγματος τοῦ ποιεῖν χρῆσιν τοῦ ἐκμισθωθέντος πράγματος, διὰ τοῦτο δὲ καὶ οἱ καρποὶ πρὸ ἢ μετὰ τὸν χωρισμὸν αὐτῶν μέχρι τῆς συλλογῆς αὐτῶν ἐκ μέρους τοῦ μισθωτοῦ ἀνήκουσι κατὰ κυριότητα εἰς τὸν σύζυγον· ἅμα δὲ συλλεχθῶσιν ὑπὸ τοῦ μισθωτοῦ περιέρχονται εἰς τὴν κυριότητα αὐτοῦ λόγῳ παραδόσεως, ἥτοι δυνάμει τῆς

βουλήσεως τοῦ συζύγου φερούσης τὸν τύπον τῆς παραδόσεως· τούτου ὅμως τεθέντος καὶ τὰ μισθώματα πρέπει νὰ θεωρηθῶσι καὶ θεωροῦνται ἀληθῶς ὑπὸ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Δικαίου ὡς ληφθέντα ἐπίσης καθ' ἣν ἐποχὴν συλλέγονται ὑπὸ τοῦ μισθωτοῦ καὶ οἱ φυσικοὶ καρποί, καὶ ὡς ἀποτελοῦντα τὴν πρόσοδον οὐχὶ τῆς παρελθούσης περιόδου τῶν καρπῶν ἀλλὰ τῆς μελλούσης περιόδου, χάριν τῆς ὁποίας ἐγένετο ἡ ἐκμίσθωσις τῶν καρποφόρων προκώων πραγμάτων· ὅτι δὲ ἡ γνώμη ἡμῶν αὕτη εἶναι ὁρθὴ ἀπιδεικνύεται ἐκ τῶν νόμων 58 pr. de usufr. (7.1), 9 § 1 D. loc. (19.2).—Ἐν τούτοις καίτοι τὰ μισθώματα ἀνήκουσιν εἰς τὴν μέλλουσαν περίοδον τῶν καρπῶν τοῦ ἐκμισθωθέντος πράγματος, λαμβάνονται ὑπ' ὄψει κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν τῆς διαρκείας τῶν καρπῶν, τοῦθ' ὅπερ δηλοῖ, ὅτι ἡ γνώμη τοῦ F r a n k e καὶ τῶν ὁπαδῶν του εἶναι ἀβάσιμος. Ὡς πρὸς τὸν ἕτερον ἰσχυρισμὸν τοῦ F r a n k e, ὅτι ἐὰν ἡ ἐκμίσθωσις ἐγένετο ἓνα μῆνα πρὸ τῆς λύσεως τοῦ γάμου, δηλ. τῇ 1 Ἰανουαρίου, εἰς τὸ διανεμητέον ποσὸν ἤθελε περιέλθῃ τὸ $\frac{1}{12}$ μόνον τῶν μισθωμάτων, παρατηρητέον ὅτι οὗτος (ὁ ἰσχυρισμὸς) εὗρηται ἐν ἀντιφάσει πρὸς τὸν νόμον 7 § 2 D. sol. matr. (24.3). Πρὸς V a n g e r o w αὐτ. § 220. — Ἐκ πάντων τούτων δείκνυται ὅτι τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ F r a n k e καὶ τῶν ὁπαδῶν αὐτοῦ δὲν εἶναι ἱκανά, ὅπως διασείσωσι τὴν ἀρχουσαν γνώμην, διὸ καὶ ἐμμένομεν ἐν ταύτῃ φρονοῦντες ὅτι ἐὰν ἐντὸς τοῦ τελευταίου προκώου ἔτους συμπέσωσι δύο καρποφόροι περίοδοι, ὑπολογίζομεν ἀμφοτέρως πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ μέρους, ὅπερ ἀνήκει τῷ ἀνδρὶ.

Ἐκτὸς ὅμως τῆς ἀντιθέτου ταύτης τοῦ F r a n k e γνώμης ὑπάρχει καὶ ἑτέρα τις εἰσαχθεῖσα τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ B e c h m a n n, ἣν ὅμως, καθόσον γνωρίζω, οὐδεὶς ἕτερος συγγραφεὺς ἀσπάζεταιται. Ὁ συγγραφεὺς οὗτος δέχεται (αὐτ. II. σελ. 190) ὡς πρὸς μὲν τοὺς καρποὺς τοῦ πρώτου ἔτους ὅτι οὗτοι ἀνήκουσιν ἀποκλειστικῶς τῷ ἀνδρὶ καὶ οὗτος διατηρεῖ αὐτούς, χωρὶς ποσῶς νὰ λαμβάνωμεν ὑπ'

ᾧφει τὴν καρποφόρον περίοδον, καὶ τοῦτο διότι τοὺς συνέλεξεν· ὡς πρὸς δὲ τὰς ἄλλας ἐπακολουθησούσας προσόδους ὁ συγγραφεὺς οὗτος σκέπτεται ἀπλούστατα ὡς ἐξῆς (σελ. 193 αὐτ.): Ἐκάστη μέλλουσα προσόδος, ἣν ὁ ἀνὴρ ὡς τοιοῦτος. δηλ. διαρκεῦντος τοῦ γάμου, συλλέγει, παραμένει αὐτῷ, οὕτως ὥστε προκειμένου περὶ διανομῆς καρπῶν τοῦ τελευταίου προικῶντος ἔτους, δὲν λαμβάνομεν οὐδέποτε ὑπ' ᾧφει τοὺς διαρκεῦντος τοῦ γάμου, ἀλλὰ μόνον τοὺς μετὰ τὴν διάλυσιν αὐτοῦ συλλεχθέντας καρπούς· κατὰ τὴν γνώμην ὅθεν ταύτην ἐπὶ τοῦ ἄνω (σελ. 340) παραδείγματος ὁ ἀνὴρ θὰ λάβῃ ὁλοκλήρους τὰς προσόδους τῶν ἐτῶν 1886 καὶ 1887 ἔτι δὲ καὶ $\frac{2}{12}$ ἐκ τῶν προσόδων τοῦ 1888. Ὅθεν καὶ ὁ B e c h m a n n ἐξαίρει τῆς πρώτης προσόδου δι' ἣν καθιεροὶ ἐξαίρετικὸν κανόνα (ius singulare), ὑπολογίζει κατὰ καρποφόρα ἔτη.¹—Καὶ ἡ γνώμη ὅμως αὕτη τοῦ B e c h m a n n δὲν εἶναι ὀρθή· ἡ καθιέρωσις ἐξαίρετικοῦ δικαίου ὡς πρὸς τοὺς καρπούς τοῦ πρώτου ἔτους οὐδὲν ὑποστηρίζεται ὑπὸ τῶν πηγῶν ἡμῶν. Ὁ B e c h m a n n στηρίζεται κυρίως (σελ. 190) ἐπὶ τῆς L. 6 D. h. t. (24.3), ἐνθα λέγεται ὅτι ὁ ἀνὴρ ὑποχρεοῦται πάντοτε ν' ἀποδώσῃ τοὺς πρὸ τοῦ γάμου καρπούς, συμπεραίνει δ' ἐκ τούτου ἐξ ἀντιδιαστολῆς, ὅτι οὗτος διατηρεῖ ἅπλυντας τοὺς διαρκεῦντος τοῦ γάμου συλλεγέντας· τὸ τοιοῦτον ὅμως συμπέρασμα οὐδὲν δικαιολογεῖται· ἐν τῷ νόμῳ τούτῳ πρόκειται περὶ τῆς περιπτώσεως «si ante nuptias fundus traditus est, καὶ λέγεται περὶ αὐτῆς ὅτι τὸ προικῶντος ἔτος

¹ Ἐν σελ. 195 σημ. 1 ἀναφέρει ὁ B e c h m a n n τὸ ἐξῆς παραδειγμα: Ὁ γάμος ἄρχεται τῇ 1 Ἰουνίου 1860 καὶ τῇ 1 Ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους δίδεται τῷ ἀνδρὶ κτήμα, οὗτινος οἱ καρποὶ εἰσέτι δὲν ἐθερίσθησαν καὶ ὁ γάμος διαλύεται τέλει Φεβρουαρίου 1865. Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ B e c h m a n n ὁ ἀνὴρ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ θὰ λάβῃ πέντε ὁλοκλήρους προσόδους τῆς τοῦ ἔτους 60, 61, 62, 63, 64 καὶ προσέτι, προϋποτιθεμένου ὅτι τὸ τῆς καλλιεργείας ἔτος ἄρχεται τῇ 1 Αὐγούστου, $\frac{5}{12}$ ἐκ τῆς τοῦ 65.

ἄρχεται ex die nuptiarum, ἐνταῦθα δηλ. γίνεται κυρίως λόγος περὶ τοῦ ὑπολογισμοῦ τοῦ προικῶντος ἔτους, παρεμπιπτόντως δ' ἐν τέλει ἀναφέρει ὁ Παῦλος καὶ τοὺς πρὸ τοῦ γάμου καρπούς, καὶ τοῦτο, διότι ὡς πρὸς αὐτοὺς τὸ προικῶντος ἔτος οὐδεμίαν σημασίαν ἔχει· οἱ πρὸ τοῦ γάμου συλλεγέντες καρποὶ θ' ἀποδοθῶσιν ἐν πάσῃ περιπτώσει — προϋποτιθεμένου ὅτι δὲν συνεφωνήθη τι ἰδιαίτερον μεταξὺ τῶν μερῶν πρὸ τῆς συνόψεως τοῦ γάμου — μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ γάμου, χωρὶς δηλ. νὰ ἐξετάσωμεν τὴν κατὰ τὰ προικῶντα ἔτη διαίρεσιν τῆς διαρκείας αὐτοῦ. Ἐκτὸς τούτου ἡ γνώμη τοῦ B e c h m a n n, ὅτι ἀντικείμενον τῆς διανομῆς δύναται νὰ ᾖ μόνον οἱ μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ γάμου συλλεγέντες καρποί, ἀντίκεινται ἄρ' ἐνὸς μὲν εἰς τὸ ἀνωτέρω σημειωθὲν τεμάχιον τοῦ Παύλου (Sent. 22 § 1), ἐνθα ῥητῶς λέγεται: «fructus fundi dotalis constante matrimonio percepti lucro mariti cedunt, etiam pro rata anni eius, quo factum est divortium», ἐνθεν δὲ καὶ εἰς ἄλλας διατάξεις τῶν πηγῶν ἡμῶν, L. 5. 6 D. h. t. (24.3), ἐνθα πρόκειται περὶ τοῦ ὑπολογισμοῦ τοῦ προικῶντος ἔτους ἐν ᾧ ἡ ἐξέτασις τοῦ ζητήματος θὰ ᾗτο ἐντελῶς περιττή, καθότι ἀφοῦ, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ B e c h m a n n, ὁ ἀνὴρ τὴν πρώτην πρόσδοτον κερδαίνει ὡς ἐκ τοῦ ius singulare, ὃ καθιεροῖ, τότε ὡς πρὸς τὰς μεταγενεστέρας προσόδους τὸ προικῶντος ἔτος θὰ συνέπιπτε κατ' ἀνάγκην πρὸς τὸ καρποφόρον. Ἀνεξαρτήτως ὅμως τούτων τὸ ἐσφαλμένον τῆς τοῦ B e c h m a n n γνώμης δείκνυται κυρίως ἐν ἡ περιπτώσει ὃ γάμος διελύθη ἐν τῷ πρώτῳ ἔτει μετὰ τὸν θερισμόν· ἐνταῦθα κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ ὁ ἀνὴρ ἔπρεπε νὰ κρατήσῃ ἅπαντας τοὺς καρπούς τοῦ ἔτους τούτου — καθότι ἡ πρόσδοτος αὕτη εἶναι ἡ τοῦ πρώτου ἔτους — τοῦθ' ὅπερ ὅμως ἀντίκειται τῇ L. 7 p. § 1. 2. h. t. (24.3). Καὶ ἀναγνωρίζει μὲν τοῦτο καὶ ὁ B e c h m a n n σελ. 200. θεωρεῖ ὅμως τὸ ἔτος τοῦτο οὐ χεῖ ὡς τὸ πρῶτον, ἀλλ' ὡς τὸ τελευταῖον, ἀλλὰ τότε πάλιν περιέρχεται εἰς ἀντίφασιν πρὸς

ἐκυτόν, διότι κατὰ τὴν θεωρίαν αὐτοῦ ἀντικείμενον διανομῆς εἶναι πάντοτε ἢ μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ γάμου πρόσ-
οδος, ἐν ᾧ ἐνταῦθα πρόκειται περὶ καρπῶν συλλεγέντων
διαρκούσας τοῦ γάμου. — Τὰ ἐπιχειρήματα
ταῦτα, περὶ ὧν περὶ C z y h l a r z αὐτ. σελ. 242 σημ.
15, δεικνύουσι τὸ ἐσφαλμένον τῆς γνώμης τοῦ B e c h-
m a n n, ἥτις δικαίως ὥς ἐκ τούτου ἀπεκρούσθη ὑπὸ τῶν
συγγραφέων. Περὶ B o l z e αὐτ. σελ. 321.

§ 127.

9. Περὶ τοῦ ὑπολογισμοῦ τῶν καρπῶν
τοῦ ἐσχατοῦ προικῶς ἐν αὐτοῦ.

Εἴρηται ἀνωτέρω, ἐὰν κατὰ τὸν ἔσχατον τοῦ γάμου
ἐνιαυτὸν συμπίπτωσι δύο περίοδοι καρπῶν, ἀμφοτέραι αἱ
πρόοδοι, ἥ τε πρόσοδος ἥς ἢ περίοδος ἔληξε καὶ ἐκείνη
ἥς ἤρξατο κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον, συλλογίζονται. Ἐν
τούτοις ποῖος εἶναι ὁ τρόπος τοῦ ὑπολογισμοῦ τῶν δύο τού-
των προσόδων ; Ναὶ μὲν αἱ δύο πρόσοδοι λαμβάνονται ὑπ'
ὄψει, ὅπως ὀρισθῇ ποῖον τὸ ποσὸν τῶν καρπῶν, ὅπερ κερ-
δαίνει ὀριστικῶς ὁ σύζυγος, καὶ ποῖον ἐκείνο ὅπερ ἀνήκει
εἰς τὸν ἔχοντα τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσῃ τὴν ἐπιστροφὴν
τῆς προικὸς, καὶ ὅπερ πρέπει νὰ τῷ ἀποδοθῇ ὑπὸ τοῦ ἀν-
δρὸς ἢ τῶν κληρονόμων του, ἀλλὰ πῶς γίνεται ὁ ὑπολο-
γισμὸς αὐτῶν ;

α) Ἐνοῦται ἐξ ὁλοκλήρου ἡ πρόσοδος, ἥς ἢ περίοδος
ἔληξεν ἤδη κατὰ τὸν ἔσχατον ἐνιαυτόν, μετὰ μέρους μό-
νον τῆς προσδοκωμένης προσόδου, ἥτοι τοῦ μέρους αὐτῆς,
ὅπερ ἀναλογεῖ πρὸς τὸν χρόνον τῆς διαρκείας τοῦ γάμου
κατὰ τὴν περίοδον αὐτῆς, καὶ ἐκ τοῦ παρὰχρησθέντος ἐκ
τῆς ἐνώσεως αὐτῶν ποσῶ, κερδαίνει ὁ σύζυγος τὸ ποσὸν
τὸ ἀναλογοῦν τῷ χρόνῳ τῆς διαρκείας τοῦ γάμου κατὰ
τὸν τελευταῖον ἐνιαυτόν, τὸ δ' ἕτερον ἀποκαθίστησιν ;

β) Δὲν ἐνοῦνται πρῶς αἱ πρόσοδοι αὗται, ἀλλὰ λαμ-
βάνονται ὑπ' ὄψει ἐκάστη κατ' ἰδίαν ἀνεξαρτήτως τῆς

ἄλλης, κερδαίνοντος οὕτω τοῦ συζύγου παρ' ἐκάστης ἀνα-
 λήγως τοῦ χρόνου τῆς διαρκείας τοῦ ἐσχάτου ἐνιαυτοῦ
 κατὰ τὴν περίοδον αὐτῆς, ἀνάλογον μέρος, ἢ ὁ ὑπολογι-
 σμὸς πρέπει νὰ γίνη κατ' ἄλλον τινα τρόπον;

Περὶ τοῦ ζητήματος τούτου σφοδρὰ ὑπάρχει ἔρις με-
 ταξὺ τῶν συγγραφέων παλαιότερων τε καὶ νεωτέρων· ἡ
 δὲ ἔρις αὕτη πηγάζεται ἐκ τῆς πολυθρυλλήτου διατάξ. 7
 § 1. D. sol. matr. (24.3) περὶ ἧς ὑπάρχουσι ποικίλαι ἐρ-
 μηνεῖαι καὶ ἣτις κατὰ τὸ ἐν τῷ Πανδέκτῃ πρωτότυπον
 αὐτῆς ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Ulpianus libro trigesimo primo
 ad Sabinum: Papinianus autem libro undecimo
 quaestionum divortio facto fructus dividi ait non ex
 die locationis, sed habita ratione praecedentis tempo-
 ris, quo mulier in matrimonio fuit: neque enim, si
 vindemiae tempore fundus in dotem datus sit eumque
 vir ex calendis Novembribus primis fruendum loca-
 verit, mensis Ianuarii suprema die facto divortio, re-
 tinere virum et vindemiae fructus et eius anni, quo
 divortium factum est, quartam partem mercedis ae-
 quum est: alioquin si coactis vindemiis altera die
 divortium intercedat, fructus integros retinebit. Ita-
 que si fine mensis Ianuarii divortium fiat et quat-
 tuor mensibus matrimonium steterit, vindemiae fru-
 ctus et quarta portio mercedis instantis anni con-
 fundi debebunt, ut ex ea pecunia tertia portio viro
 relinquatur». Κατὰ δὲ τὴν κατὰ πόδας παράφρασιν αὐτῆς
 ὑπὸ τοῦ Ἑλληνος σχολιαστοῦ Δωροθέου (p. IV. 372) ἔχει
 τὸ χωρίον τοῦτο ὡς ἑξῆς: «Παπινιανὸς μὲν ἐν τῷ ια' βί-
 βλῳ τῶν κρουαστιόνων αὐτοῦ γενομένου ῥεπουδίου ἔλεγε,
 τοὺς καρποὺς διαιρεῖσθαι οὐκ ἐκ τῆς ἡμέρας τῆς μισθώσεως
 τοῦ ἀγροῦ, ἀλλὰ γενομένου λόγου τοῦ προλαβίντος χρό-
 νου, καθ' ὃν ἡ γυνὴ ἐν τῷ γάμῳ σὺν τῷ ἀνδρὶ ᾔην. Οὐδὰ
 γάρ, εἰ ἐν τῷ καιρῷ τῆς τρύγης ὁ ἀγρὸς ἐπεδόθη ἐν προικί,
 τοῦτον δὲ ὁ ἀνὴρ ἀπὸ Καλανθῶν Νοεμβρίων ἐμίσθωσε καὶ

ἐγένετο τῇ τελευταίᾳ ἡμέρᾳ τοῦ Ἰανουαρίου μηνὸς τὸ
 ῥεπούδιον, ὁφείλει καὶ τοὺς τῆς τρύγης καρποὺς κερδαίνειν
 ὁ ἀνὴρ, καὶ τοῦ μέλλοντος ἐνιαυτοῦ τέταρτον μέρος τῶν
 καρπῶν ἀποφέρεισθαι· ἐπειδὴ τρεῖς μετὰ τὴν μίσθωσιν τοῦ
 ἀγροῦ συνώκησαν ἀλλήλοισι μῆνας Νοεμβρίου, Δεκεμβρίου,
 Ἰανουαρίου. Ἐπεὶ κατὰ τοῦτον τὸν λόγον ἐὰν ἐν χειρῶν
 τρύγης τῇ ἄλλῃ ἡμέρᾳ ῥεπούδιον πέμψῃ, ὁλοκλήρως κερ-
 δαίνει τοὺς καρποὺς τῆς τρύγης, ὅπερ ἐστὶν ἄτοπον· τοι-
 γαροῦν, ἐὰν ἐν τῷ τέλει τοῦ Ἰανουαρίου μηνὸς ῥεπούδιον
 γέγονε, χρὴ καὶ τῶν τριῶν μηνῶν τούτων
 τοὺς καρποὺς καὶ τοὺς τῆς τρύγης ἀνα-
 μίγνυσθαι, καὶ ἐκ τούτων πάντων τὸ μὲν
 τρίτον μέρος παρὰ τῷ ἀνδρὶ ἀπομεῖναι,
 τὸ δὲ δίμοιρον δοθῆναι τῇ γυναικί. Καὶ
 ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ τὸ αὐτὸ παραφυλάττομεν. Ἐὰν ἡ γυνὴ
 τρυγήσασα ἀγρὸν αὐτῆς παραχρῆμα δέδωκε τῷ ἰδίῳ ἀν-
 δρί, καὶ ὁ ἀνὴρ ἀπὸ Καλανδῶν Μαρτίων τοῦτον ἐμίσθωσεν,
 οὐ μόνον τὸ δωδέκατον μέρος τοῦ καρποῦ παρὰ τοῦ μισθω-
 σαμένου τὸν ἀγρὸν κερδαίνει ὁ ἀνὴρ, ἀλλὰ κατὰ τὸ μέ-
 τρον πάντων, ὧν ἦν δοτάλιος ὁ ἀγρός, ἐκ τῶν κεχρεωστη-
 μένων μισθωμάτων τὸ μέρος παρακατέχει ὁ ἀνὴρ. Εἰ δὲ
 καὶ τινες μῆνες ἐκ τοῦ ἐνιαυτοῦ, καθ' ὃν ἐγένετο τὸ ῥε-
 πούδιον κεχρεώστηνται τῷ κολωνῷ, κατὰ τὴν δίμορον
 τῆς μισθώσεως τοῦ γάμου πρὸ τῆς τρύγης λυθέντος αὐθεν-
 τῶς λογιζόμεθα τῷ ἀνδρί. Οὐδὲν ἥττον καὶ τὴν τούτων
 τῶν μηνῶν ἀποτίμησιν μετὰ τῆς ἐλπίδος τῆς μελλούσης
 τρύγης. Ἐκ τούτων τοίνυν ἀπάντων ἀποδέδεικται, ὅτι οἱ
 καρποὶ ἐκείνοι οὕς ἔλαβεν ἡ γυνὴ πρὸ τοῦ γαμηθῆναι
 αὐτὴν οὐ φέρονται εἰς τὸν συμφηρισμὸν τῶν καρπῶν τοῦ
 τελευταίου ἐνιαυτοῦ» (τόμ. III. σελ. 243). —

Ἐν δὲ τοῖς Βασιλικοῖς ἀποδίδεται ὁ νόμος οὗτος ὡς
 ἐξῆς (28.8) ζ': «Διαζυγίου γενομένου οἱ
 καρποὶ μερίζονται, εἰ πρὸ τῆς μισθώσεως καὶ οἱ
 μετὰ τὴν μίσθωσιν, ἀναλόγως τῷ χρόνῳ τοῦ γάμου. Ἐὰν

γὰρ ἐπὶ τέσσαρας μῆνας ὁ γάμος συνέστη, τὸ τρίτον δὲ ἀνὴρ λαμβάνει».

Τὸ ἐν τῷ χωρίῳ προϋποτιθέμενον, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη. θέμα εἶναι τὸ ἐξῆς: Τῇ 1 Ὀκτωβρίου πρὸ τοῦ τρυγητοῦ, συνάπτεται ὁ γάμος καὶ δίδεται τῷ ἀνδρὶ μία ἄμπελος ὡς προίξ. Μετὰ τὸ τέλος τοῦ τρυγητοῦ τῆς ἀμπέλου τῇ 1 Νοεμβρίου ἐκμισθοὶ δὲ σύζυγος τὴν ἄμπελον, καὶ κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἐπομένου Ἰανουαρίου λύεται ὁ γάμος. Ὁ γάμος διήρκεσεν οὕτω τέσσαρας μῆνας μόνον, διὰ τοῦτο ἀνήκει εἰς τὸν ἄνδρα ἐκ τῶν καρπῶν, οἵτινες ἤθελον ἀνήκει εἰς αὐτὸν ἐν ὃ γάμος διήρκει 12 μῆνας, ἐν τρίτον. Ἀλλὰ πῶς πρέπει νὰ ὑπολογίσωμεν τὸ τρίτον τοῦτο, ὅπερ ἀποκερδαίνει ὁ ἀνὴρ;

Ἐνταῦθα ἐκθέτομεν τὰς πρὸς ἀναύρεσιν τούτου γενομένης κυριωτέρας ἀποπείρας, παρὰπέμποντες δι' ἄλλας ἀρχαιοτέρας εἰς τὸν B. V o r d a e: Thesium controversarum. (Lugdun. 1796) σελ. 389—423.

α) Περὶ τῆς ἐννοίας τῶν ἐν τῷ τελευταίῳ μέρει περιεχομένων λέξεων, παρατηρητέον ὅτι αὐταὶ ἂν ληφθῶσιν ὑπ' ὄψει μόνον ἐν τῇ γρηγματικῇ αὐτῶν σημασίᾳ ὡς φαίνεται ὅτι ἐκλαμβάνει αὐτὰς ὑπὸ τὴν ἔκδοσιν ταύτην μόνον καὶ ὁ Ἑλλήν σχολιαστὴς ἐν τῇ ἀνωτέρῳ παραφράσει αὐτοῦ, τότε τὸ ὅλον προῖόν τοῦ τρυγητοῦ δεόν ν' ἀθροισθῇ μετὰ τοῦ $\frac{1}{4}$ τοῦ μισθώματος τῆς νέας καρποφόρου περιόδου καὶ ἐκ τοῦ ἀθροίσματος τούτου $\frac{1}{3}$ μὲν ἀνήκει τῷ ἀνδρὶ, $\frac{2}{3}$ δὲ λαμβάνει ἡ γυνή,¹ διότι ῥητῶς λέγεται ἐν

¹ Ὁ Z a s i u s ὑπολογίζων κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον φέρει τὸ ἐξῆς παράδειγμα: τὸ προῖόν τοῦ τρυγητοῦ εἶναι 30, τὸ δὲ μίσθωμα ὠρίσθη εἰς 12 (τὸ $\frac{1}{4}$ εἶναι 3) ἄρα $30+3=33$, ἐξ αὐτῶν ὁ ἀνὴρ λαμβάνει τὸ $\frac{1}{3} = 11$ ἡ δὲ γυνή $\frac{2}{3} = 22$. Ὡσαύτως ὁ Κοῦϊλλιος: «Τὸ προῖόν τοῦ τρυγητοῦ 12, τὸ δὲ μίσθωμα ὡσαύτως 12, λαμβάνοντες τὸ $\frac{1}{4}$ τοῦ μισθώματος (=3) καὶ ἀθροίζοντες αὐτὴ μετὰ τοῦ προῖόντος τοῦ τρυγητοῦ ἔχομεν 15 ἐξ ὧν 5 μὲν λαμβάνει ὁ ἀνὴρ, 10 δὲ ἡ γυνή. Ἐὰν ὁ τρυγητὸς ἔφερε πρόσοδον 24 καὶ τὸ μίσθωμα 12 (τὸ $\frac{1}{4} = 3$) τότε ὁ ἀνὴρ λαμβάνει 9 ($24+3=27:3=9$) ἐνῶ ἂν τὸ μίσθωμα 24 (τὸ $\frac{1}{4} = 6$)

αὐτῷ: «vindemiae fructus et quarta portio mercedis instantis anni confundi debebunt, ut ex ea pecunia tertia portio viro relinquatur». Ἀλλ' ὡς γνωστὸν τὴν ἔννοιαν τοῦ νόμου δὲν ἀποτελεῖ ἡ σημασία τῶν λέξεων αὐτοῦ ἀλλ' ἡ ἔννοια, ἣν ὁ νομοθέτης ἤθελε ν' ἀποδώσῃ καὶ ἀπέδωκεν εἰς τὰς λέξεις, αἷς ἐδημοσίευσεν ὡς νόμον. Ἐντεῦθεν ὁμως ἔπεται ὅτι καίτοι εἶναι ἀληθὲς ὅτι πρὸ παντὸς ἄλλου δέον νὰ ἐξετάσωμεν τὸ ἀνωτέρω χωρίον κατὰ τὴν γραμματικὴν αὐτοῦ σημασίαν, ὅπως δυνηθῶμεν ν' ἀνεύρωμεν τὴν νομικὴν ἔννοιαν αὐτοῦ, δὲν πρέπει ὁμως νὰ περιορισθῶμεν μόνον εἰς τὴν γραμματικὴν ταύτην ἐρμηνείαν, ἀλλὰ νὰ ἐρευνήσωμεν αὐτὸ καὶ διὰ τῆς λογικῆς ἐρμηνείας ὅπως ἴδωμεν ἂν ἡ ἐκ τῶν λέξεων αὐτῶν συναγομένη ἔννοια ᾖ καὶ ἡ ἔννοια, ἣν ἤθελε ν' ἀποδώσῃ εἰς αὐτὸ ὁ νομοθέτης. Ἐξετάζοντες ὁμως διὰ τοῦ δευτέρου τούτου μέσου τὴν ἀνωτέρω διάταξιν εὐρίσκομεν ὅτι ἡ σημασία τῶν λέξεων αὐτῆς, ἐφ' ἧς στηρίζονται εἰ ὑποστηρικταὶ τῆς τοιαύτης ἐρμηνείας (Κοιῖάκιος: Observation. libr. XIV. κεφ. 22 καὶ Commentar. in lib. X. Quest. Papiniani ad. L. 7. § 1 D. sol. matr. (24.3) ἐκδ. Φαβροτίου (Paris 1658) σελ. 296 τόμ. 1, Hassel: Commentatio de variis eorum sententiis, qui in explananda l. 7 § 1 D. sol. matr. vulgatam, interpretationem reliquerunt (Bonnae 1827) καὶ Ῥηναῖον Μουσεῖον II. (1828) (1—41)), δὲν συνάδει καὶ πρὸς τὴν ἔννοιαν καὶ πρὸς τὸ περιεχόμενον αὐτῆς, ἐνεκεν δὲ τούτου δὲν δύνανται νὰ ἰσχύῃ αὕτη ὡς νόμος. Ὅτι δὲ τοῦτο εἶναι ἀληθὲς συνάγεται κατὰ λογικὴν συνέπειαν, ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν ἀρχὴν τοῦ Ῥωμ. δικαίου τὴν διέπουσαν τοὺς καρποὺς ἐν γένει τῶν προικῶν πραγμάτων, ἣτις καθιεροῦται ὑπ' αὐτοῦ καὶ καθ' ἣν οἱ καρπὶ τοῦ ἐσχάτου ἐνιαυτοῦ ἐν ᾧ ὁ

τὸ δὲ προϊόν τῆς ἀμπελοῦ 12 τότε ὁ ἀνὴρ ὁλ. λ. 6. (6 + 12 = 18:3 = 6)».

γάμος διελύθη διανέμονται ἀναλόγως τῆς διαρκείας τοῦ γάμου κατὰ τὸν ἐνιαυτὸν τοῦτον· διότι ἐὰν δεχθῶμεν τὴν ἐπὶ τοῦ ῥήματος τοῦ νόμου στηριζομένην ἐρμηνείαν, καθ' ἣν πρέπει ν' ἀναμιχθῶσι πάντες οἱ ἐκ τῆς τρύγης καρποί. ἐπομένως οἱ καρποὶ 12 μηνῶν, μετὰ τῶν καρπῶν 3 μηνῶν τῶν προερχομένων ἐκ τῆς μισθώσεως τῆς ἀμπέλου διὰ τὸ ἐπόμενονον μετὰ τὸν τρυγητὸν ἔτος, καὶ ἐκ τούτων πάντων ὁ μὲν ἀνὴρ νὰ λάβῃ τὸ $\frac{1}{3}$ ὁ δ' ἔχων τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσῃ τὴν ἐπιστροφὴν τῆς προικὸς τὰ $\frac{2}{3}$, οἱ καρποὶ τοῦ ἔσχατου ἐνιαυτοῦ, ἀντιθέτως πρὸς τὴν ἀνωτέρω ἀρχήν, δὲν διανέμονται ἀναλόγως τῆς διαρκείας τοῦ γάμου, διότι ὁ σύζυγος ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἀποκερδαίνει, ἐν ᾧ ὁ γάμος διήρκεσε 4 μόνον μῆνας τοὺς καρποὺς 5 μηνῶν· π.χ. ἐὰν ὁ σύζυγος ἔσχεν ἐκ τῆς τρύγης 12 νομίσματα καὶ ἐκ τῆς ἐκμισθώσεως τῆς ἀμπέλου, ἐκμισθωθείσης ἀντὶ 12, ἔσχε 3, ὁ σύζυγος κατὰ τὴν ἀνωτέρω ἐρμηνείαν τοῦ χωρίου δικαιοῦται νὰ κρατήσῃ προσιθεμένων τῶν 3 νομισμάτων διὰ τοὺς 3 μῆνας τῆς μισθώσεως, καὶ τῶν 12 νομισμάτων, ἅτινα ἀποτελοῦσι τοὺς καρποὺς 12 μηνῶν, ($12+3=15$) τὸ $\frac{1}{3}$ δηλ. 5· ἀλλὰ τὰ 5 νομίσματα ἀποτελοῦσι τοὺς καρποὺς 5 μηνῶν καὶ οὐχὶ τεσσάρων. Ἐπειτα ἐὰν κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον τῶν καρπῶν τῆς ἐκμισθωθείσης ἀμπέλου ὁ γάμος διήρκεσε 5 μῆνας, κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦτον ὁ σύζυγος ἤθελε λάβῃ τὴν πρόσδορον 8 $\frac{1}{2}$ μηνῶν, ἐνᾧ ὁ γάμος διήρκεσεν 6 μῆνας μόνον. Ἴσως εἴπη τις ὅτι ναὶ μὲν εἶναι ἀληθές, ὅτι ἡ ἔννοια τῆς ἀνωτέρω διατάξεως καὶ ἡ ἐκ τῶν λέξεων αὐτῆς συναγομένη δὲν συμφωνεῖ μὲν ἢ μᾶλλον ἀντίκειται πρὸς τὴν ἀρχήν, ἥτις καθιεροῦται ὑπὸ τῶν πηγῶν ἡμῶν περὶ τῆς διανομῆς τῶν καρπῶν ἐν γένει, ἀλλὰ δὲν ἔπεται ἐκ τούτου κατ' ἀνάγκην ὅτι ὁ νομοθέτης ὁ καθιερώσας ἐν γένει τὴν τοιαύτην ἀρχὴν δὲν ἠδύνατο ἐξαιρετικῶς ἐπὶ τοῦ ζητήματος ἡμῶν, ἥτοι ἐὰν ἐντὸς τοῦ τελευταίου ἐνιαυτοῦ συντρέχῃσι δύο περίοδοι καρπῶν, νὰ διατάξῃ τι ἀντίθετον πρὸς τὴν ἀρχὴν ταύτην· καὶ ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος εἶναι πράγματι ὀρθός· ἀλλ'

ὅπως δεχθῶμεν τοιαύτην θέλησιν τοῦ νομοθέτου, μὴ συμφωνοῦσαν πρὸς ὅ,τι αὐτὸς ὁ ἴδιος ὥρισε γενικῶς περὶ διαιρέσεως τῶν καρπῶν, δὲν ἄρκοῦσι πρὸς ἀπόδειξιν τῆς θελήσεως αὐτοῦ αἱ λέξεις μόνον τοῦ νόμου, ἀλλὰ πρέπει νὰ ὑπάρχωσι καὶ ἄλλοι λόγοι ἐπικυροῦντες τὴν ἐκ τοῦ ῥήματος τοῦ νόμου συναγομένην θέλησιν αὐτοῦ· καθ' ἡμᾶς ὁμῶς οὐδένα λόγον δυνάμεθα ν' ἀνεύρωμεν, ὅτι ὁ νομοθέτης ἤθελεν ἐν τῷ ζητήματι ἡμῶν νὰ παρεκκλίνῃ τῆς γενικῆς ἀρχῆς καὶ νὰ διατρίβῃ. ἐὰν ἐντὸς τοῦ τελευταίου ἐνιαυτοῦ συντρέχωσι δύο περίοδοι καρπῶν, νὰ ἰσχύῃ ἄλλο τι παρ' ὅ,τι δηλ. ἀναμφοισθητήτως ἰσχύει, ἐὰν κατὰ τὸν τελευταῖον ἐνιαυτὸν ὑπάρχῃ μία περίοδος καρπῶν, ἀνατρέπων οὕτω κατὰ τὸ ἡμῖς τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ. Καὶ ἀναφέρεται μὲν ὑπὸ τοῦ H a s s e αὐτ. ὡς λόγος τῆς τοιαύτης ἀνωμαλίας τὸ ὅτι ὁ νομοθέτης, θέλων νὰ εὐνοήσῃ τὸν σύζυγον, παρέχει αὐτῷ τὸ δικαίωμα νὰ λάβῃ ἐκ τῶν καρπῶν τοῦ πρώτου ἔτους, ὅπερ ἐν τῷ ἀνωτέρῳ χωρίῳ εἶναι καὶ τὸ τελευταῖον, πλειότερους καρποὺς παρ' ὅσους ἤθελε λάβει κατὰ τὴν διέπουσαν τοὺς καρποὺς ἀρχήν, — ἴσως ἕνεκα τῶν πολλῶν ἐξόδων διὰ τὴν νέαν ἀποκατάστασιν ἣ δίδῃ ἴσως ἡ γυνὴ θέλει ὅπως κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος ζήσῃ μετὰ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἐν μεγαλειτέρᾳ ἀπολαύσει, εἴτε τέλος καὶ ἐξ ἀπλῆς ἐλευθεριότητος πρὸς αὐτόν.¹ ἀλλ' ἐκ-

¹ Ἀλλὰ καὶ ὁ H a s s e αὐτὸς δὲν δέχεται τὴν γνώμην τοῦ Κοιτῆχίου ἀπολύτως, ἀλλὰ φρονεῖ ὅτι τότε μόνον θὰ λάβῃ χώραν ὁ τοιοῦτος ὑπολογισμὸς ὁπόταν ὁ ἀνὴρ ἔλαβῃ τὴν προῖκα μικρὸν πρὸ τοῦ τρυγητοῦ, καὶ ὁ γάμος διελύθῃ ἐν τῷ πρώτῳ ἔτει, ἐνῷ τοῦναντίον φρονεῖ, ὅτι δὲν πρέπει νὰ τεθῇ ὡς βέβαιον ὁ τοῦ Κοιτῆχίου ὑπολογισμὸς ἐὰν ἡ προῖξ ἐδόθῃ ἴσως κατὰ τὸ ἔτος, οὐχὶ δηλ. μικρὸν πρὸ τοῦ τρυγητοῦ, καθότι ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὑπολογίζει οὗτος κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Δουαρένου (περὶ ἧς κατωτέρω) — προὑποτιθεμένου ὁμῶς πάντοτε ὅτι ὁ γάμος διελύθῃ κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος· καθότι ἄλλως ὁ ἀνὴρ λαμβάνει ὁλόκληρον τὸν τελευταῖον τρυγητόν, ὃν ἐνήργησε καὶ ἐκτὸς τούτου καὶ μέρος ἐκ τοῦ τρυγητοῦ τοῦ ἐπομένου ἔτους. Αἱ διακρίσεις αὗται τοῦ H a s s e εἰσὶν ἐντελῶς ἀνυπαίρετοι καὶ οὔτε ἴχνος αὐτῶν ἀπκντῶμεν ἐν ταῖς πηγαῖς· ἡ τελευταία μάλιστα

τὸς τοῦ ὅτι ὁ λόγος οὗτος καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι ἦτο ἀληθής, δὲν χρήζει προσοχῆς, δὲν εἶναι ἀληθὲς κατὰ τὸν ἀνωτέρω ὑπολογισμόν, ὅτι ὁ σύζυγος λαμβάνει πάντοτε πλεόν παρ' ὅ,τι ἤθελε λάβει συνεπεία τῆς περὶ καρπῶν ἀρχῆς, καθ' ὅτι κατ' αὐτὸν ἐν δεδομένῃ περιπτώσει δυνά-
τον νὰ λάβῃ χώραν καὶ τὸ ἀντίθετον ἀποτελεσμα, δηλ. ὁ ἀνὴρ νὰ λάβῃ ὀλιγώτερα ἐκείνων, ἃ κυρίως τῷ ἀνήκουσι κατὰ τὴν περὶ διανομῆς τῶν καρπῶν ἀρχήν: ὑποθετέον λ. χ. ὅτι τὸ προῖδον τοῦ τρυγητοῦ εἶναι 6· τὸ δὲ μίσθωμα 24· ὁ ἀνὴρ κατὰ τὸν ὑπολογισμόν τοῦτον θὰ λάβῃ 4 μό-
νον ($6+6$ (τὸ $\frac{1}{4}$ τοῦ 24) $= 12:3 = 4$), ἐνῶ πράγματι ἀνήκουσιν αὐτῷ $6\frac{1}{2}$ δηλ. $\frac{1}{2}$ μὲν διὰ τὸν ἕνα μῆνα ἐν τῇ πρώτῃ, καὶ 6 διὰ τοὺς 3 μῆνας ἐν τῇ δευτέρᾳ καρπο-
φόρῳ περιόδῳ.—'Αλλ' ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἡ ἔννοια τῶν λέξεων τῆς ἀνωτέρω διατάξεως, ὡς ἀντικειμένη εἰς τὴν περὶ διαιρέσεως τῶν καρπῶν ἀρχήν, ἣτις ὀρίζεται ὑπὸ ἄλλων νομικῶν διατάξεων, δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀποτε-
λοῦσα τὴν ἔννοιαν καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτῆς, δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ αὕτη ὡς τοιαύτη καὶ ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψει τὸν σκοπόν, δι' ὃν ὁ νόμος χορηγεῖ εἰς τὸν σύζυγον τὸ δι-
καίωμα τοῦ νὰ κερδαίνῃ οὗτος τοὺς καρποὺς τῶν προι-
κῶν πραγμάτων διαρκούντος τοῦ γάμου, καὶ ὅστις εἶναι τὰ βάρη τοῦ γάμου, ἅτινα φέρει ὁ σύζυγος κατὰ τὸ διά-
στημα τοῦτο, εἰδὼτι καθόσον χρόνον ὁ ἀνὴρ φέρει τὰ βάρη ταῦτα κατὰ τοσοῦτον πρέπει καὶ νὰ κερδαίνῃ τοὺς καρ-
πούς, οὐχὶ ὅμως καὶ διὰ χρόνον καθ' ὃν δὲν φέρει τοιαῦτα βάρη, ὡς μὴ ὑπάρχοντος γάμου. — Ὑπὲρ τῆς γνώμης ταύ-
της, ἣν πρῶτον ὑπερήσπισεν ὁ Κ ο υ ῖ ἄ κ ι ο ς αὐτ., εἰσὶν ἔτι F r a n k e: Archiv. für civil. Praxis XXX., S c h r a d e r: Tübing. Kritisch. Zeitschrift. f. R. W. VI. (1829), P u c h t a: Vorles. II. σελ. 292 ἐπ., B e n o i t αὐτ. II. σελ. 389 ἐπ.—Πρβλ. ἐναντίον αὐτῶν Π α π α ρ-

διάκρισις—ὁπόταν δηλ. ὁ γάμος διήρκεσε πλείονα ἔτη—ἀπορ-
ρίπτεται ῥητῶς ὑπὸ τοῦ Οὐλπικανοῦ ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος νόμῳ
(neque ... aequum est).

ρη γόπουλον αὐτ. σελ. 240, Glück αὐτ. XXVII. σελ. 300 ἐπ., Vangerow αὐτ. I. σελ. 411.

β) Ἄλλος ἀρχαῖος συγγραφεὺς Andreas Alciatus φρονεῖ, ὅτι τὸ ἀνωτέρω χωρίον σημαίνει μόνον ὅτι ὁ ἀνὴρ κερδαίνει δλόκληρον τέταρτον μέρος τοῦ μισθώματος τῆς ἐκμισθώσεως ἀμπέλου, ἐκ δὲ τῶν καρπῶν τῆς ἀμπέλου τόσον μέρος ὅσον προστιθέμενον εἰς τὸ τέταρτον τοῦτο μέρος ἀποτελεῖ ἐν συνόλῳ τὸ τρίτον τῆς ἐκμισθώσεως ἀδιαφόρως τοῦ ποσοῦ τῶν καρπῶν τῆς ἀμπέλου. «Veluti», λέγει, «si fundus duodenis locatus sit, ternos maritus acquirat, et demum ex vindemiae fructibus tantum illi suppleatur, quantum satis sit, ad tertiam portionem constituendam: quod ex praedicto casu unum erit: et quamvis vindemia vel denis, vel quoquo pretio aestimata proponatur, ex ea id solum marito relinqui debeat, quod mercedi additum, tertiam redditus partem faciat». Ἀλλ' ἡ ἐρμηνεία αὕτη εἶναι ἀποκρουστέα ὡς ἐντελῶς αὐθαίρετος, διότι πρῶτον ἀντίκειται πρὸς τὰς λέξεις τοῦ χωρίου· διότι ἐνῶ αὐταὶ λέγουσιν ὅτι ἐνοῦνται αἱ ἐκ τῆς τρύγης καρποὶ μετὰ τοῦ τρίτου μέρους τῶν καρπῶν ἐκ τῆς μισθώσεως τῆς ἀμπέλου, καὶ ἐκ τοῦ ποσοῦ τούτου πρέπει νὰ λάβῃ ὁ μὲν σύζυγος τὸ τρίτον, ἡ δὲ γυνὴ τὸ διμοῖρον, ὁ Alciatus λέγει ὅτι δὲν ἐνοῦνται ἀλλ' ὅτι ὁ σύζυγος λαμβάνει μισθώματα 3 μηνῶν καὶ τόσον ἐκ τῶν καρπῶν τῆς ἀμπέλου ὅσον ἀρκεῖ ὅπως παραχθῇ πρὸς ἀνάλογον πρὸς τὴν πρόσοδον τοῦ νέου ἔτους. Ἀλλὰ δὲν συμφωνεῖ ἡ γνώμη αὕτη καὶ πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Δικαίου, διότι ἐκ τῶν καρπῶν τῆς τρύγης δὲν λαμβάνει ὁ σύζυγος ἀναλόγως τῆς διαρκείας τοῦ γάμου κατὰ τὴν περίοδον αὐτοῦ ἀνάλογον μέρος, ἀλλὰ τόσον ὅσον ἀρκεῖ πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ τρίτου μέρους τῶν μισθωμάτων καὶ ὅπερ δύναται νὰ ᾔῃαι ὅτε μὲν πλέον ὅτε δὲ ἔλαττον τοῦ ἀναλογουμένου τῷ συζύγῳ, λαμβανομένου ὑπ' ὄψει τοῦ νόμου τῆς διαρκείας τοῦ γάμου κατὰ τὴν περίοδον αὐτῶν. Ἀλλως τε ἐὰν ὁρισθῇ τὸ τρίτον μέρος, ὅπερ κερδαίνει ὁ

ὁ οὐζυγος κατὰ τὸ ποσὸν τῶν μισθωμάτων, χωρὶς νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει· ἡ ἀξία τῆς τρύγης, ἣν συνέλεξεν ἤδη ὁ ἀνὴρ, δύναιται νὰ κληθῇ τοῦτο *vindemiae fructus et quartam pertionem mercedis instantis anni confunderet*? — Πρβλ. Glück αὐτ. XXVII. σελ. 302.

γ) Ὁ Franz Duarenus (Disputation anniversariam (1598) I. κεφ. 60 σελ. 1055) ἀπορρίπτων τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Alciatus ὑπολογίζει ἄλλως. σκεπτόμενος ὡς ἐξῆς: Ὁ γάμος διήρκεσεν ἐν συνόλῳ 4 μῆνας, ἦτοι τὸ τρίτον τοῦ ἔτους, ἐπομένως εἰς τὸν ἄνδρα ἀνήκει τὸ $\frac{1}{3}$ τῶν καρπῶν τοῦ ἔτους τούτου· τὸ τρίτον ὁμῶς τοῦτο δέον νὰ ὑπολογισθῇ ἐν μέρει μὲν ἐκ τοῦ ἐνεργηθέντος τρυγητοῦ, ἐν μέρει δ' ἐκ τοῦ μισθώματος τοῦ προσεχοῦς ἔτους καὶ δὴ οὕτως ὥστε νὰ ληφθῶσιν ἁμφοτέρω τὰ ποσὰ ἀναλόγως ὑπ' ὄψει. Ἐν τῷ νόμῳ ὁρίζει μὲν ὁ Οὐλπιανὸς πόσα δέον νὰ ληφθῶσιν ἐκ τοῦ μισθώματος — δηλ. τὸ $\frac{1}{4}$, καθότι τρεῖς μῆνας διήρκεσεν ἔτι ὁ γάμος ἀπὸ τῆς μισθώσεως — ἀπεσιώπησεν ὁμῶς νὰ ὁρίσῃ πόσα θὰ ληφθῶσιν ἐκ τοῦ τρυγητοῦ. Ἐνταῦθα λοιπὸν ὁ Duarenus φρονεῖ ὅτι τὰς λέξεις: *vindemiae fructus* («τοὺς τῆς τρύγης καρποὺς») δὲν πρέπει νὰ τὰς ἐρμηνεύσωμεν κατὰ λέξιν, ὅτι δηλ. δέον νὰ ληφθῶσιν ἅπαντες οἱ καρποὶ οὗτοι — καθότι τότε ἡθέλομεν καταλήξαι εἰς τὸ συμπέρασμα τοῦ Κουϊακίου — ἀλλ' ὅτι πρέπει νὰ ληφθῇ ἐξ αὐτῶν σχετικόν τι μέρος, ἀνάλογον πρὸς τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἡ ἄμπελος ἐγένετο πρῶτον μέχρι τῆς μισθώσεως· καὶ ἐπειδὴ ἡ ἐποχὴ αὕτη εἶναι τὸ $\frac{1}{12}$ τοῦ ἔτους, ἄρα δέον νὰ προστεθῇ τὸ $\frac{1}{12}$ τῶν τοῦ τρυγητοῦ καρπῶν· ὅθεν αἱ λέξεις τοῦ νόμου: «*vindemiae fructus et quarta portio mercedis instantis anni confundi debent, ut ex ea pecunia tertia portio viro relinquatur*», δέον νὰ νοηθῶσιν ὡς ἐξῆς: «Εἰς τὸ $\frac{1}{4}$ τοῦ μισθώματος δέον νὰ προστεθῇ τοσοῦτον ἐκ τοῦ τρυγητοῦ, ὥστε ἐκ τοῦ ἀθροίσματος νὰ παραχθῇ τὸ τρίτον τῆς ἐνιαυσίας προσό-

δου· ὅπως ὁμως ἐκ τοῦ $\frac{1}{4}$ παραχθῇ τὸ $\frac{1}{3}$ τοῦτο, ἀνάγκη νὰ προστεθῇ $\frac{1}{12}$ ($\frac{1}{4} + \frac{1}{12} = \frac{16}{48} = \frac{4}{12} = \frac{1}{3}$), ἔνε-
κα τούτου μόνον $\frac{1}{12}$ θὰ ληφθῇ ἐκ τοῦ τρυγητοῦ. Ὁ D u a-
r e n u s ἀναφέρει τὸ ἐξῆς παράδειγμα: «Ὑποθετέον ὅτι
τὸ μίσθωμα εἶναι 12, οἱ δὲ τοῦ τρυγητοῦ καρποὶ 24· ἐὰν
ἐνταῦθα ὁ ἀνὴρ ἐλάμβανε τὸ $\frac{1}{3}$ τοῦ μισθώματος μόνον,
τότε θ' ἀνῆκον αὐτῷ 4, ἐνῶ τὸνναντίον θ' ἀνῆκον αὐτῷ 8
ἐὰν ἐλάμβανε τὸ $\frac{1}{3}$ τοῦ τρυγητοῦ· ἀμφοτέρω ὅμως εἶναι
ἐσφαλμένα καὶ δέον κατὰ τὴν γνώμην ταύτην νὰ προσ-
θέσωμεν εἰς τὸ $\frac{1}{4}$ τοῦ μισθώματος ($\frac{1^2}{4} = 3$) τὸ $\frac{1}{12}$ τοῦ
τρυγητοῦ ($\frac{2^2}{12} = 2$) οὕτως ὥστε ὁ ἀνὴρ θὰ λάβῃ 5 ($\frac{2^2}{12} + \frac{1^2}{4} = 2 + 3 = 5$).

Ὁ τριεὺτος ὑπολογισμὸς εἶναι τὸσο ἀπλοῦς καὶ φαίνεται
τσοσούτω πιθανός, ὥστε ἐκ πρώτης ὀψεως ἡδύνατό τις ν'
ἀσπασθῇ τὴν γνώμην ταύτην, ὡς πράττουσι τοῦτο πολλοὶ
καὶ διάσημοι οὐ μόνον ἐκ τῶν ἰρχαιοτέρων ἐν οἷς καὶ ὁ
πολύς Δονέλλος, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων συγγραφέων.
Οὕτω κυρίως V a n g e r o w αὐτ. σελ. 414 ἐπ., Π α-
π α ρ ρ η γ ό π ο υ λ ο ς αὐτ. σελ. 241, B ö c k i n g:
Grundriss eines Lehrbuches de gem. auf d. röm. Recht
gegründeten Civilrechts (5 ἔκδ. 1861) σελ. 243 ἐπ.,
R u d o r f f: Grundriss z. Vorlesung. üb. d. gem. Ci-
vilrechts (2 ἔκδ. 1843) σελ. 342 σημ., H o l z s c h u h e r:
Theorie u. Casuistik d. gem. Civilrechts (3 ἔκδ. ὑπὸ
K u n t z e 1863) τόμ. I. σελ. 542, S i n t e n i s αὐτ. III.
σελ. 49 σημ. 73.¹

Καίτοι κατ' οὐσίαν καὶ ἀνεξαρτήτως τοῦ ἀνωτέρω

¹ Το ὅτι ὁμως καὶ οἱ Βυζαντινοὶ σχολιασταὶ ἐρμηνεύουσιν ὡς
ὁ Δουαρένος τὸ περὶ αὐτοῦ ὁ λόγος, ὡς ὁ V a n g e r o w
αὐτ. σελ. 415, Π α π α ρ ρ η γ ό π ο υ λ ο ς αὐτ. σελ. 241 σημ.
2 καὶ ἄλλοι φρονοῦσι, θεωροῦμεν ὡς λίαν ἀμφίβολον, καθότι ὁ μὲν
Δωρόθεος, μεταφράζει κατὰ πόδας τὸν νόμον (ὅρα καίμενον ἀνω-
τέρω) ὁ δὲ Κύριλλος ἐν τῇ παραφράσει αὐτοῦ (σχόλ. p. IV. 373:
«Τῷ Ὁκτωβρίῳ ἐπέδωκέ μοι ἀγρόν ἢ γυνή· ἔσχον ἐκ τοῦ τρυγητοῦ
τῆ νομίσματα, ἐμίσθωσα αὐτὸν τῷ Νοεμβρίῳ ζ' νομισμάτων·
ἐλύθη ὁ γάμος πρὸς τῷ πέρατι τοῦ Ἰανουαρίου· οὐ λαμβάνω τὰ
τρυγητοῦ καὶ τριῶν μηνῶν, ἀλλὰ σὺν αὐτοῖς δ' μηνῶν..»), ἐκ-

χωρίου ἢ γνώμη αὕτη φαίνεται καὶ ἡμῖν ὀρθή, εὐχ
 ἦτοτον δὲν δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ ἀπέναντι τῆς διατά-
 ξεως 7 § 1 cit. λαμβανομένης ταύτης ὡς διατάξεως κρα-
 τούσης περ' ἡμῖν. Καὶ πρῶτον μὲν ἐν τῷ νόμῳ λέγεται
 ὅτι ὁ ἀνὴρ θὰ λάβῃ τὸ τρίτον *ex ea pecunia quae per*
confusionem reducta est, ἐνῶ κατὰ τὴν γνώμην τοῦ
 Δουαρένου οὗτος λαμβάνει ὁλόκληρον τὴν *summa con-*
fusa, ἐνῶ δηλ. ἐν τῷ νόμῳ λέγεται ὅτι ἐκ τῆς ποσότητος,
 ἣτις ἐξάγεται ἐκ τῆς προσθέσεως τῶν *fructus vindemiae*
 καὶ τῆς *quarta portio mercedis* ὁ ἀνὴρ θὰ λάβῃ τὸ $\frac{1}{3}$,
 κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Δουαρένου ὁ ἀνὴρ λαμβάνει ὁλό-
 κληρον τὸ ἄθροισμα τῶν ἐν τῷ νόμῳ ἀναφερομένων ποσῶν.
 Ἐκτὸς ὅμως τούτου ὁ ὑπολογισμὸς αὐτοῦ δύναιται, ὡς εὐ-
 φυῶς παρατηρεῖ ὁ *Arndts* αὐτ. ὑπὸ σημ. § 407, ν' ἀ-
 ποκρουσθῇ διὰ τοῦ ἐρωτήματος: τίνος ποσοῦ $\frac{1}{3}$ θὰ λάβῃ
 ὁ ἀνὴρ; Ἐν τῷ ἄνω παραδείγματι τοῦ Δουαρένου, ὃ ση-
 μειοῖ ὁ *Böcking*, καθ' ὃ τὸ μὲν μίσθωμα εἶναι 12, ὃ
 δὲ τρυγητὸς 24, ὁ ἀνὴρ λαμβάνει 5· ἀλλὰ τίνος ποσοῦ ἢ
tertia portio ἀποτελεῖ 5; τοῦ 24; τοῦ $12+24$; τοῦ $24+$
 3 ; Ἐκ τούτου διαβλέπομεν τὸ ἐσφαλμένον τοῦ τοιούτου
 ὑπολογισμοῦ· καθότι εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι προστιθεμένου $\frac{1}{12}$
 εἰς τὸ $\frac{1}{4}$ ἔχομεν ὡς ἄθροισμα $\frac{1}{3}$, ἀλλὰ τοῦτο μόνον ὁσά-
 κισ τὰ προστιθέμενα ποσὰ εἰσὶ μέρη ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ
 ὅλου, ἐνῶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἰς τὸ $\frac{1}{4}$ τοῦ μισθώματος
 προσθέτομεν $\frac{1}{12}$ ἄλλης ποσότητος, τοῦ τρυγητοῦ, συνεπῶς
 τὸ ἐξαχθησόμενον ἄθροισμα ($\frac{1}{3}$) δὲν εἶναι οὔτε τὸ $\frac{1}{3}$ τοῦ
 μισθώματος, οὔτε τὸ $\frac{1}{3}$ τοῦ τρυγητοῦ, οὔτε τοῦ ἄθροισμα-
 τος ἀμφοτέρων, εἶναί τι ἐντελῶς ἀφηρημένον. Πρβλ. ἐναν-
 τίον τοῦ τοιούτου ὑπολογισμοῦ *Czyhlarz* αὐτ. σελ.
 251 σημ. 4, *Glück* αὐτ. τόμ. XXVII. σελ. 304 ἐπ.,
Arndts αὐτ. § 407 σημ., *Windscheid* αὐτ. §

φορᾶται τοσοῦτο συντόμως καὶ σκοτεινῶς, ὥστε κατ' οὐδὲν εὐκολύ-
 νει τὴν ἐρμηνείαν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος νόμου, καὶ οὐδ' ἐπ' ἐλάχι-
 στον φαίνεται ὑπερασπίζων τὸν τοῦ Δουαρένου ὑπολογισμόν. Πρβλ.
 καὶ *Glück* τόμ. 27 σελ. 299.

501 σημ. 8, H a s s e ἐν ἀμφοτέραις ταῖς ἐν σελ. 368 σημειωθείσαις πραγματείαις, καὶ τῆς μὲν πρώτης ἐν σελ. 5 ἐπ., τῆς δὲ δευτέρας ἐν σελ. 16 ἐπ. Πρβλ. ἔτι B e n o i t αὐτ. II. σελ. 382 ἐπ.

δ) Ὁ J u l i u s P a c i u s, ὃς ἔπονται καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς (πρβλ. G l ü c k αὐτ. XXVII. σελ. 305 ἐπ.) καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων B a r o n αὐτ. σελ. 575 φρονεῖ ἔτι πρέπει ν' ἀναμιχθῶσιν οἱ ἐκ τῆς τρύγης καρποὶ τῆς ἀμπέλου μετὰ τῶν μισθωμάτων μέχρι τέλους Σεπτεμβρίου, δηλ. 11 μηνῶν, διότι τότε λήγει ὁ ἔσχατος ἐνιαυτὸς τοῦ γάμου, ἀφ' οὗ οὗτος συνέστη τῇ 1 Ὀκτωβρίου, καὶ ἐκ τοῦ ποσοῦ τούτου κερδαίνει ὁ σύζυγος τὸ τρίτον, ἡ δὲ σύζυγος τὸ δίμοιρον.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐρμηνεῖα αὕτη εἶναι ἐσφαλμένη. Ἡ δύνάτις νὰ εἴπῃ ὅτι ἐπειδὴ ἡ πρόσδοτος τοῦ τελευταίου ἔτους ἀπὸ τῆς 1 Ὀκτωβρίου μέχρι τῆς 1 Ὀκτωβρίου τοῦ ἐπομένου ἔτους σύγκειται ἐκ τῶν ἐκ τῆς τρύγης καρπῶν καὶ ἐκ τῶν μισθωμάτων 11 μηνῶν, διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἐνωθῶσι ταῦτα καὶ ἐξ αὐτῶν νὰ λάβῃ ὁ σύζυγος τὸ $\frac{1}{3}$, ἐπειδὴ ὁ γάμος διήρκεσε 4 μῆνας κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον· ἀλλ' ὡς εἴρηται ἀνωτέρω ἡ ἐκ τῆς τρύγης πρόσδοτος τῆς ἀμπέλου ἐλήφθη μὲν κατὰ τὸν τελευταῖον ἐνιαυτόν, ἀλλ' εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον τὸ ἀποτέλεσμα τῆς παραγωγικῆς δυνάμεως τῆς ἀμπέλου τοῦ παρελθόντος ἔτους, ὅτε ἡ ἀμπελος δὲν ἦτο προικὸς· ἕνεκα τούτου δὲν πρέπει νὰ ληφθῶσιν ἐξ ὁλοκλήρου οἱ ἐκ τῆς τρύγης καρποὶ αὐτῆς. Ἀλλ' ἐκ τῶν τούτων ἡ ἀνωτέρω ἐρμηνεῖα προδήλως ἀντίκειται καὶ εἰς τὸ ῥῆμα τοῦ νόμου, διότι ῥητῶς λέγεται ἐν αὐτῷ ὅτι ἀναμιγνύονται οἱ ἐκ τῆς τρύγης καρποὶ καὶ τὸ $\frac{1}{4}$ μέρος τῶν μισθωμάτων τοῦ ἐπομένου ἔτους, καὶ ἐξ αὐτῶν λαμβάνει τὰ τρίτα. ἀλλὰ τὸ $\frac{1}{4}$ τῶν μισθωμάτων δὲν εἶναι $\frac{11}{12}$. Ἀλλως ἀντὶ νὰ διανεμηθῶσιν οἱ καρποὶ ἐνδὲς ἔτους ἀνυχλῶς τῆς διαρκείας τοῦ γάμου κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, πρέπει κατὰ τὴν γνώμην τυχύτην νὰ διανεμηθῶσιν οἱ καρποὶ 23 μηνῶν, τοῦθ' ὅπερ ἀντίκειται εἰς τὰς πηγὰς ἡμῶν

καθ' ὅς δὲν πρέπει νὰ ἐφαρμοσθῶσιν ἐπὶ τῶν προικῶν καρπῶν, οἱ κανόνες οἱ ἰσχύοντες ἐπὶ ἐπικαρπίας.

ε) 'Ο J o h a n n D o m i n i u s M a r t u c i u s σκέπτεται ἄλλως πάλιν· κατ' αὐτὸν ἐπειδὴ ὁ γάμος διελύθη 3 μῆνας μετὰ τὸν τρυγητὸν τῆς ἀμπέλου πρέπει νὰ ἐνωθῇ τὸ $\frac{1}{4}$ μέρος μόνον τῶν μισθωμάτων μετὰ τῆς *dodram fructum* ἥτοι $\frac{3}{4}$ τῶν ἐκ τῆς τρύγης καρπῶν, καὶ ἐκ τοῦ ἀναμιχθέντος τούτου ποσοῦ νὰ λάβῃ ὁ σύζυγος $\frac{1}{3}$. Ἀναφέρει δὲ τὸ ἐξῆς παράδειγμα: οἱ ἐκ τῆς τρύγης καρποὶ ἔχουσιν ἀξίαν 12, *dodrans* τῶν 12 εἶναι 9. Τὰ μισθώματα τοῦ ἐπιόντος ἔτους τῆς ἐκμισθώσεως ἀμπέλου συνίστανται ἐτίσης 12, τὸ $\frac{1}{3}$ αὐτῶν εἶναι 3. Τὰ 9 ἐκεῖνα καὶ τὰ 3 τυχῶν ὁμοῦ ὑπολογιζόμενα ἀποτελοῦσι 12. Ἐξ αὐτῶν τὸ $\frac{1}{3}$ ἀνήκει εἰς τὸν ἀνδρα δηλ. 4, διότι ὁ γάμος διήρκεσε 4 μῆνας. — Μετὰ τοῦ ἀνωτέρω συγγραφέως συμφωνεῖ καὶ ὁ H u g o G r o t i u s, ὅστις νομίζει ὅτι τὸ «*vindemiae fructus*» τοῦ νόμου πρέπει νὰ ἀναγνωσθῇ «*vindemiae fructus d o d r a n s*». Ἀλλ' ἡ ἐξηγήσις αὕτη εἶναι τόσο ἀνθαίρετος, ὥστε θεωροῦμεν περιττὸν νὰ εἴπωμέν τι πρὸς ἀντίκρουσιν τυχύτης. Δίαν δὲ ὀρθῶς λέγει ὁ G l ü c k αὐτ. XXVII. σελ. 307: τίς λογικὸς ἄνθρωπος θὰ ἠδύνατο νὰ πεισθῇ, ὅτι ὁ Παπινιανὸς εἶπε *fructus* ἀντὶ *fructum dodrans*, ἀφοῦ τὸ μέρος τῶν μισθωμάτων ἐρίζει τόσο ἀκριβῶς ;

ς') 'Ο C o n n a n u s (*Commentariorum Juris Civilis libri X.* (Neap. 1724) τόμ. 2, σελ. 639) σκέπτεται ὡς ἐξῆς: Ἐπειδὴ ἐν τῷ προβλεπομένῳ ὑπὸ τοῦ ἀνωτέρω χωρίου θέματι, τὸ προικῶν ἔτος ἐπεκτείνεται εἰς 2 ἔτη καρπῶν, ὁ Παπινιανὸς ἤθελε νὰ κανονίσῃ καὶ μετριάσῃ τὴν διαίρεσιν τῶν καρπῶν, οὕτως ὥστε πάντες οἱ ἐκ τῆς τρύγης καρποὶ ἐνὸς ἔτους καὶ οἱ ἐκ τῶν μισθωμάτων καρποὶ τοῦ ἐπομένου ἔτους, ἀναμιχθῶσι καὶ ἐκ τῶν καρπῶν τῶν δύο τούτων νὰ γίνῃ δικαία τις ἀποτίμησις τῶν καρπῶν ἐνὸς ἔτους (*unius aequa aestimatio*) ἐξ ἧς ν' ἀφεθῇ τὸ $\frac{1}{3}$ εἰς τὸν σύζυγον. Ἐὰν ἐπομένως ἀποτιμηθῇ ἡ ἀξία

τῶν καρπῶν ἐκ τῆς τρύγης 12 καὶ τὰ μισθώματα τοῦ ἔτους τῆς ἐκμισθωθείσης ἀμπέλου συμπροσῶνται ἐπίσης εἰς 12, ὁ οὐζυγος θέλει λάβῃ τὸ $\frac{1}{3}$ δηλ. 4· διότι $12+12=24$, διαιρουμένου δὲ τούτου εἰς δύο, ἐπειδὴ συνάγεται ἐκ τῶν καρπῶν δύο ἔτων, ἔχομεν $24:2=12$, ὣν τὸ $\frac{1}{3}$ εἶναι 4· ($12+12=24:2=12:3=4$)· ἐὰν τοῦναντίον ἡ ἀξία τῶν καρπῶν τῆς τρύγης εἶναι 24, τὰ δὲ μισθώματα 12, ὁ οὐζυγος θὰ λάβῃ μόνον 6· διότι $24+12=36:2=18:3=6$. — Ἡ γνώμη αὕτη τοῦ Κορνάνου, ὅστις ἄλλως εἶναι ὁ πρῶτος ἐπιχειρήσας νὰ ἐρμηνεύσῃ τὸν νόμον τοῦτον διὰ τῆς ἀνευρέσεως μέσου τινὸς ὅρου τοῦ εἰσοδήματος, ἔχει ὑπὲρ ἑαυτῆς τὸ ὅτι τὸ κέρδος ἢ ἡ ζημία, ἣτις δύναται νὰ προέλθῃ ἐκ τῆς αὐξήσεως ἢ ἐλαττώσεως τοῦ τρυγητοῦ ἢ τοῦ μισθώματος ἐπιμερίζεται ἀναλόγως μεταξὺ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τοῦ δικαιομένου εἰς ἀνάληψιν τῆς προικὸς. Οὐχ ἦττον καὶ ὁ ὑπολογισμὸς οὗτος (ὅστις μαθηματικῶς εἶναι ὀρθὸς) δὲν δύναται νὰ ὑποστηρικθῇ ἀπέναντι τοῦ γράμματος τοῦ νόμου ὁ Οὐλπιανὸς λέγει ῥητῶς ἐν τῷ νόμῳ vindemiae fructus et quarta portio mercedis confundi debebunt, ἐν ᾧ ὁ Κορνάνος ἀναμειγνύει ὁλόκληρον τὸ μίσθωμα. Πρβλ. ἐναντίον αὐτοῦ Vangerow αὐτ. I. σελ. 413 (ὁμοίως καὶ Czychlarz αὐτ. σελ. 252 σημ. 5 στοιχ. α), Glück αὐτ. τομ. 27. σελ. 316. Ὑπὲρ τῆς γνώμης τοῦ Κορνάνου εἶναι ὁ v. Mejer ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ ἐπεξεργασθείσῃ ἐκδόσει τοῦ συγγράμματος τοῦ Schwenne: Das röm. Privatrecht in seiner heutigen Anwendung (4 ἔκδ. 1828) τόμ. 4 § 687.

ζ) Ὁ Schrader: Commentat. de divisione fructum dotis (Helmst. 1805) ἀκολουθεῖ μὲν τὴν γνώμην τοῦ Κορνάνου, ὅτι δεόν ν' ἀνευρεθῇ μέσος τις ὅρος τοῦ εἰσοδήματος ἐνδὸς ἔτους, οὐχ ἦττον δὲν ὑπολογίζει ὡς ἐκεῖνος τὰς προσόδους ἀμφοτέρων τῶν περιόδων, ἀλλὰ μόνον τῆς μιᾶς, τῆς πρώτης, καὶ ἐκεῖνο τὸ μέρος ἐκ τῆς δευτέρας, ὅπερ συμπίπτει ἐν τῷ γάμῳ, ἄρα ἐπὶ τοῦ προκειμένου

τὸ $\frac{1}{4}$ τοῦ μισθώματος. Κατὰ τὴν γνώμην ἄρα τοῦ Schrad-
der ἂν τὸ μίσθωμα ᾖναι 30 ὁ δὲ τρυγητὴς 40 δέον πρὸς
ἀνεύρεσιν μέσου τινὸς ὅρου τῆς ἐτησίης προσόδου νὰ προσ-
θέσωμεν ὡς ἐξῆς $40 + (\frac{30}{12} : 3)$, καθότι τρεῖς μῆνας διήρκε-
σεν ὁ γάμος ἐν τῇ δευτέρᾳ περιόδῳ· τὸ ἐξαγόμενον ἄθροι-
σμα, τὰ pecunia confusa κατὰ τὰς πηγὰς, $47 \frac{1}{2}$ ἀντι-
στοιχεῖ πρὸς πρόσοδον 15 μηνῶν· ὅπως δ' εἶτα ἐξ αὐτῶν
ἀνεύρωμεν τὴν ἐτησίαν πρόσοδον ἔχομεν τὴν ἐξῆς ἀναλο-
γίαν $15 : 12 = 47 \frac{1}{2} : x = 38$, ἐξ ὧν τὸ $\frac{1}{3}$ ($= 12 \frac{2}{3}$)
ἀνήκει τῷ ἀνδρὶ, ἐπειδὴ ὁ γάμος διήρκεσεν ἐν συνόλῳ 4
μῆνας. Ὁ ὑπολογισμὸς οὕτως φαίνεται συμβιβασόμενος,
τεὐλάχιστον ἐξωτερικῶς, πρὸς τὰς τοῦ νόμου λέξεις: fru-
ctus vindemiae et quarta portio mercedis
confundi debebunt, διὸ καὶ ὑπὲρ τῆς γνώμης τοῦ
Schradder ἐκηρύχθησαν οἱ: Wenig-Ingene-
heim: Lehrbuch d. gem. Civilrechts (4 ἔκδ. 1832)
III. σελ. 35, Glück αὐτ. τόμ. 27 σελ. 317 καὶ δὴ καὶ
ὁ Unterholzner αὐτ. II. σελ. 456 κτλ.

Ὅχι ἦττον καὶ ἡ γνώμη αὕτη εἶναι ἐντελῶς αὐθαίρετος,
καθότι ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἐν ταῖς πηγαῖς ἡμῶν οὐδαμοῦ γίνεται
λόγος περὶ ἀνευρέσεως μέσου ὅρου εἰσοδήματος, οὐ μόνον
ὡς ὀρθῶς παρρατῇ ὁ Vangerow αὐτ., τὸ confundi
λαμβάνεται εἰς ἐντελῶς ἰδιόζουσαν σημασίαν, δηλ. τὴν
σύμμιξιν ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἀνευρέσεως μέσου ὅρου εἰσοδήμα-
τος (medius proventus), ἀλλὰ καὶ αἱ λέξεις ex ea pecu-
nia κτλ. δέον νὰ ληφθῶσιν ὑπὸ ἄλλην ἔννοιαν, δηλ. νὰ
μεταφρασθῶσιν: ὅπως ἐξ αὐτοῦ παραμείνῃ τῷ ἀνδρὶ
τὸ τρίτον μέρος αὐτοῦ, τοῦθ' ὅπερ βεβαίως εἶναι
τολμηρόν. Πρβλ. Vangerow αὐτ. σελ. 413. — Ἐ-
πειτα κατὰ τὴν γνώμην ταύτην τοῦ Schradder δύ-
ναται νὰ συμβῇ, ὥστε ἐπὶ γάμου διαρκέσαντος πλειότερους
μῆνας νὰ λάβῃ ὁ ἀνὴρ ὀλιγωτέρους καρποὺς τῶν ὅσων θὰ
ἐλάβανεν ἂν ὁ γάμος διήρκει ὀλιγωτέρους μῆνας· ὑποθε-
τέον λ.χ. ὅτι ὁ τρυγητὴς εἶναι 6, τὸ μίσθωμα 12· ὅτι ὁ
γάμος διήρκεσε 12 μῆνας, καὶ ὅτι ὁ τρυγητὴς ἐγένετο τὸν

πρωτον μῆνα· τότε κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ S c h r a-
d e r ὁ ἀνὴρ θὰ λάβῃ μόνον $S^{20/23}$ (καθότι $6+11$ εἶναι
ἢ ἐκ τοῦ ἀθροίσματος τοῦ τρυγητοῦ καὶ τοῦ σχετικοῦ μέ-
ρους τοῦ μισθώματος ἐξαγομένη πρόσοδος τῶν 23 μηνῶν·
 $\alpha\chi$ ἢ ἀναλογία ἔχει ὡς ἐξῆς: $23:12 = 6+11:\chi =$
 $^{201/23} = S^{20/23}$). ἐνῷ ἂν ὁ γάμος ἐγένετο μετὰ τὸν τρυγητὸν
καὶ διήρκει 11 μόνον μῆνας ὁ ἀνὴρ θὰ ἐλάβηκε προπα-
νῶς 11. Ἡ ὑποθεσίς ἐστι ἐνεκα δυστυχήματός τινος τὸ
πρῶτον τοῦ τρυγητοῦ ἦτο 6, τὸ δὲ μίσθωμα 24 καὶ ὅτι, ἂν
ἦς ἐποχῆς ὁ ἀνὴρ ἐν τῷ πρώτῳ μηνὶ ἐνήργησε τὸν τρυ-
γητὸν, παρήλθον 11 μῆνες, τότε ὁ ἀνὴρ θὰ λάβῃ $14^{14/23}$
(καθότι $23:12 = 6+22:\chi = ^{336/23} = 14^{14/23}$). ἐν ᾧ ἂν ὁ
γάμος ἤρχιζεν ἄρτι ἢ γυνὴ ἐνήργησε τὸν τρυγητὸν, δηλ.
ἐνδεκα μῆνας ἀντὶ δώδεκα, τότε ὁ ἀνὴρ θὰ ἐλάβηκεν 22
($12:11 = 24:\chi = 22$). Ἐκτὸς ὅμως τούτου ἡ ἐφαρμογὴ
τῆς γνώμης τοῦ S c h r a d e r ἀπαιτεῖ πολὺ πλοκὸν ἀλ-
γεβρικοῦ ὑπολογισμὸν (πρβλ. περὶ τούτου G l ü c k αὐτ.
σελ. 318 - 329) καὶ δὲν εἶναι, φρονοῦμεν, ὀρθὸν νὰ δεχθῶ-
μεν ὅτι ἤθελον οἱ Ῥωμαῖοι νομικαί, ὧν ἄλλως αἱ μαθημα-
τικαὶ γνώσεις δὲν φημίζοντι, νὰ ἐφαρμόσωσι τοιοῦτον ὑπο-
λογισμὸν ἐπὶ τοσοῦτο πρακτικοῦ κανόνος. Ὅρα ἐναντίον
τοῦ S c h r a d e r V a n g e r o w αὐτ. I. σελ. 413, καὶ
ἰδίως H a s s e ἐν τῷ Ῥηναίῳ Μουσείῳ II. σελ. 23 ἐπ.,
ἐκ τῶν παρατηρήσεων μάλιστα τοῦ ὁποίου πεισθεῖς καὶ
αὐτὸς ὁ S c h r a d e r περὶ τοῦ ἐσφαλμένου τοῦ ὑπολο-
γισμοῦ αὐτοῦ μετέβαλε γνώμην (Tübing. Kritische
Zeitschrift. f. Rechtsw. VI. (1829) σελ. 219—229) ἀκο-
λουθῶν τὸν H a s s e.

γ') Ὁ A r n o l d: Comm. ad. leg. 7 § 1 sol. matr.
(Berlin 1850), ὅπως εὖρη μέσον ὅρον εἰσοδήματος σχη-
ματίζει ἰδανικόν τι ἔτος, οὗτινος οἱ δώδεκα μῆνες ἐπεκτεί-
νονται εἰς ἀμφοτέρας τὰς καρποφόρους περιόδους κατὰ
τὴν σχέσιν, ἣτις ὑπάρχει ἐπὶ τῶν τοῦ γάμου μηνῶν· λ. χ.
ἐπὶ τοῦ παραδείγματος τοῦ νόμου ἡμῶν ὁ γάμος διήρκεσε
4 μῆνας, 1 μὲν μῆνα ἐν τῇ πρώτῃ, τρεῖς δὲ ἐν τῇ ἐτέρᾳ

καρποφόρῳ περιόδῳ ἄρα ἢ μεταξὺ τούτων σχέσις ἢ τὸ 1:3· ἀναλόγως τῆς σχέσεως ταύτης σχηματίζομεν δλό. κληρὸν ἔτος, ὅπερ βεβαίως τότε θὰ περιέχῃ τρεῖς μῆνας τῆς πρώτης καὶ ἐννέα τῆς δευτέρας καρποφόρου περιόδου (καθότι 1:3=3:9). Ἄν δὲ ὑποθέσωμεν, ὅτι ὁ μὲν τρυγητὸς εἶναι 12, τὸ δὲ μίσθωμα 24, τότε ἡ πρόσοδος τοῦ ἰδανικοῦ τούτου ἔτους ἔσεται 21, καθότι 3 μὲν προέρχονται ἐκ τῶν τριῶν μηνῶν τῆς πρώτης περιόδου, ἣτις ἐν συνόλῳ εἶναι 12, 18 δὲ ἐκ τῶν ἐννέα μηνῶν τῆς δευτέρας, ἣτις φέρει 24 (3+18=21). Τοῦ οὕτω λοιπὸν ἀνευρεθέντος ἔτησίου εἰσοδήματος ὁ ἀνὴρ θὰ λάβῃ ἀνάλογον τῆς διαρκείας τοῦ γάμου μέρος καὶ ἐπειδὴ ἐν τῷ παραδείγματι ἡμῶν ὁ γάμος διήρκεσε 4 μῆνας, ἕνεκα τούτου ὁ ἀνὴρ θὰ λάβῃ τὸ $\frac{1}{3}$ τούτων, ἄρα 7. — Ὁ τοιοῦτος τοῦ Arnold ὑπολογισμὸς εἶναι ὁ ἀκριβέστατος πάντων τῶν προηγουμένων, ἅτε λαμβάνων ὑπ' ὄψει τὴν ἐν ἐκάστῃ καρποφόρῳ περιόδῳ διάρκειαν τοῦ γάμου· ἡ ἀκρίβεια τοῦ ὑπολογισμοῦ τούτου δείκνυται περαιτέρω ἐκ τοῦ ὅτι δι' αὐτοῦ καταλήγομεν πάντοτε εἰς τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα εἰς ὃ καὶ κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ Δουαρένου. — Οὐχ ἥτιον καὶ ἡ τοιαύτη γνώμη δὲν δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ ἀπέναντι τοῦ γράμματος τοῦ νόμου· τὸ τρίτον μέρος, ὃ ἀνήκει εἰς τὸν ἄνδρα, δὲν ὑπολογίζεται ἐν τῷ νόμῳ ἐκ τοῦ μέσου ὅρου τοῦ εἰσοδήματος ἰδανικοῦ τινος ἔτους, ἀλλ' ἐκ τῶν φυσικῶν καρπῶν τοῦ πρώτου, καὶ τοῦ $\frac{1}{4}$ τοῦ μισθώματος τοῦ δευτέρου ἔτους. Πρβλ. ἐναντίον αὐτοῦ V a n g e r o w αὐτ. σελ. 413 ἐπ. καὶ C z y h l a r z αὐτ. σελ. 252 σημ. 5 i. f.

0) B r i n k m a n n: Archiv. für civil. Prax. τόμ. 36 (1853) σελ. 431 — 474, καὶ συνέχεια τούτου ἐν Oesterreichische Vierteljahrschrift f. Rechts u. Staatswissenschaft. τόμ. 17 (1866) σελ. 234 — 257 καὶ τόμ. 18 σελ. 87 — 122. Ὁ συγγραφεὺς οὗτος στηριζόμενος ἐπὶ διαφόρων κλασικῶν συγγραφέων — V a r r o: De re rustica I. κεφ. 34, C o l u m e l l a: de re rustica β.βλ. XI κτλ., C a t o: De re rustica κεφ. 147 —

εἴτινες ὡς ἐποχὴν τοῦ τρυγητοῦ ἀναφέρουσι τὸν Σεπτέμβριον, δέχεται ὅτι καὶ ἐν τῷ νόμῳ ἡμῶν ὅ τε τρυγητὸς καὶ ἡ προίκησις ἐγένετο τῇ 30 Σεπτεβρ. οὕτως ὥστε ἡ νέα καρποφόρος περίοδος ἤρχισεν ἀπὸ τῆς 1 Ὀκτωβρίου. Ὁ fundus ἐξεμισθώθη τῇ 1 Νοεμβρίου ὁ δὲ γάμος διήρκησε μέχρι τέλους Ἰανουαρίου, ἥτοι quarta pars anni· ἐπειδὴ δὲ ὁ Παπινιανὸς ἐν τῷ κανόνι αὐτοῦ ῥητῶς λέγει, ὅτι δὲν λυμβάνεται ὑπ' ὄψε· ἡ ἡμέρα τῆς μισθώσεως, ἀλλ' ὅτι δέον νὰ ὑπολογισθῇ ὁλόκληρος ὁ tempus praecedens καὶ ἐπειδὴ, ὡς ἐρρήθη, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Brinkmann ἡ δευτέρα καρποφόρος περίοδος ἄρχεται ἀπὸ 1 Ὀκτωβρ., ὁ γάμος δηλ. διήρκεσε τέσσαρας μῆνας ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ, ἕνεκα τούτου εἰς τὸν ἄνδρα ἀνήκει τὸ τρίτον τῆς περιόδου ταύτης: *tertia portio mercedis instantis anni*. Ἐν τῷ νόμῳ ὁμοῦς ἡμῶν λέγεται: «*quarta portio mercedis etc...*»· τοῦτο θεωρεῖ ὁ Brinkmann (τόμ. 18 σελ. 98 ἐπ.) ὡς προῖον ἀμελείας ἀντιγραφῆως, ὅστις ἐνῆλλαξε τὴν λέξιν *quarta* μὲ τὴν ἐν τῇ ἐπομένῃ σειρᾷ ἀπαντῶσαν *tertia*, τοῦθ' ὅπερ θεωρεῖ ὡς λίαν πιθανόν, ἀφοῦ μάλιστα προηγουμένως ἐν τῷ νόμῳ λέγεται: «*quartam partem mercedis aequum est*». Κατὰ ταῦτα ὁ συγγραφεὺς προτείνει τὴν ἐξῆς μεταβολὴν τοῦ κειμένου: ἀντὶ *vindemiae fructus et quarta portio mercedis instantis anni confundi debent, ut ex ea pecunia tertia portio viro relinquatur, ἀναγνωσθήσεται: vindemiae fructus et tertia portio m. i. a. c. d. ut ex ea pecunia quarta port. v. relinquatur*». (τόμ. 18 σελ. 98).—Ὁ δὲ περαιτέρω ὑπολογισμὸς κατὰ τὴν γνώμην ταύτην συμβαίνει ἀπλούστατα ὡς ἐξῆς: προσθέτομεν εἰς τὸν τρυγητὸν τῆς ἀμπέλου — *fructus vindemiae*, — ὅστις ἀντιπροσωπεύει τὸ εἰσόδημα 12 μηνῶν, τὸ $\frac{1}{3}$ τοῦ μισθώματος — *tertia portio mercedis* — ὅπερ ἀντιστοιχεῖ πρὸς πρόσθεον 4 μηνῶν, τὸ δὲ ἄθροισμα τούτων ἀντιπροσωπεύει φυσικῶς εἰσόδημα 16 μηνῶν· ἐπειδὴ δὲ ὁ γάμος διήρκεσεν ἐπὶ τοῦ προκειμένου τέσσα-

ρας μῆνης, διαίρομεν αὐτὸ διὰ τοῦ 4 καὶ εὖτως ἔχομεν τὸ ποσόν, ὅπερ ἀνήκει τῷ ἀνδρὶ. Πρβλ. αὐτ. τόμ. 18 σελ. 104 ἐπ.· ἂν λοιπὸν ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ τρυγητὸς εἶναι 12 τὸ μίσθωμα 24, ὁ ἀνὴρ θὰ λάβῃ 5 ($12+8=20:4=5$).— Οὐχ ἦττον καὶ ἡ γνώμη αὕτη τοῦ Brinkmann, ἥτις ἄλλως δεικνύει ἐπιστημονικὴν ἱκανότητα καὶ βαθεῖαν τῶν κλασικῶν συγγραφέων μελέτην, δὲν δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Καὶ πρῶτον μὲν λίαν δύσκολον, εἰ μὴ ἀδύνατον, εἶναι νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ὁ γάμος ἢ προίκησις καὶ ὁ τρυγητὸς ἔλαβον χώραν ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, τῇ 30 Σεπτεμβρίου· καὶ λέγεται μὲν βεβαίως ἐν τοῖς ῥηθεῖσι κλασικοῖς συγγραφεῦσιν, ὅτι συνήθως ὁ τρυγητὸς ἐγένετο κατὰ τὸν μῆνα Σεπτέμβριον, οὐχ ἦττον ἐν αὐτοῖς βεβαιοῦται, ὅτι ἐνίοτε ἐλάμβανε χώραν καὶ ἐν Ὀκτωβρίῳ. Ἐπειτα ὅσῳ μικρὰ καὶ ἂν ὑποτεθῇ ἡ ἄμπελος εἶναι δυνατόν νὰ τρυγηθῇ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ, καὶ μάλιστα ἐν τῇ ἡμέρᾳ καθ' ἣν τελεῖται καὶ ὁ γάμος τοῦ ἐξιοκτήτου ταύτης! Φυσικωτέρα μᾶλλον φαίνεται ἡ ἄρχουσα γνώμη, ἡ εἰς τὸ κείμενον ἐμμένουσα· ὁ Οὐλπινιανὸς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος περίπτωσιν ἐσκέφθη—καθότι ὡς ἐκ τοῦ ὅλου χωρίου καὶ ἰδίως ὡς ἐκ τοῦ τύπου αὐτοῦ ποιεῖται ἐνταῦθα πάντοτε χρῆσιν ὁ Οὐλπινανὸς (ὁμιλεῖ πάντοτε εἰς ὑποτακτικὴν ἢ εἰς μέλλοντα χρόνον: *datus sit, locaverit, retinebit, si fine... divortium fiat, steterit, debebunt*) ἐξάγεται ὅτι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος θέμα δὲν εἶναι *ex facto relatum* (Brinkmann τόμ. 17 αὐτ. σελ. 251 i. f. ἐπ. — μᾶλλον ὡς ἐξῆς: ἡ προίκησις ἔλαβε χώραν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ τρυγητοῦ — *vindemiae tempore*—κατὰ τὰς ἀρχὰς Ὀκτωβρίου, καθότι ἄλλως δὲν θὰ ἔλεγεν ὁ νομικὸς ὅτι ἡ διάρκεια τοῦ γάμου εἶναι τετράμηνος, ἐνήργησε τὸν τρυγητὸν κατὰ τὸν μῆνα τοῦτον καὶ εἶτα, τῇ 1 Νοεμβρίου, ἐξεμίσθωσε τὴν ἄμπελον. Ἡ σκέψις αὕτη ὑποστηρίζεται καὶ ὑπὸ τοῦ προοιμίου τοῦ νόμου 7, ἐνθα λέγεται: «*si mulier pridie vindemias doti dedit, mox sublatis a marito vindemiis*

divortit...». καὶ ἔνθα ἐν τῷ μεταξὺ παρενέπεσαν εἰς μὴν ὥς ἐξίγεται ἐκ τοῦ ἐπομένου μέρους τοῦ χωρίου, ἔνθα γίνεται λόγος περὶ ἑνδεκα μηνῶν. Πρβλ. G l ü c k αὐτ. τόμ. 27 σελ. 280 καὶ σημ. 84 καὶ ἰδίᾳ C z y h l a r z αὐτ. σελ. 249 σημ. 2.— "Ἄλλως τε καὶ ὑπὲρ τῆς ὑπ'αὐτοῦ προτεινομένης διορθώσεως τοῦ κειμένου, οὐδεμία ἀπόδειξις ἐκ χειρογράφου τινὸς δύναται νὰ προσαχθῇ· ὁ Κύριλλος ἐν τῷ σχολίῳ αὐτοῦ (ᾧρα τὸ κείμεν. ἄνωτέρω) ἐκφράζεται τοσούτῳ σκοτεινῶς, ὥστε οὐδὲν ὑποστηρίζει ταύτην.

ι) H u s c h k e: Die Lehre von der Frucht-prästation aus dem letzten Dotaljahr insbesondere nach L. 7 § 1 und 2 D. sol. matr. (24.3) ἐν Zeitschrift für Rechtsgeschichte τόμ. X. (1872)). Ὁ διάσημος οὗτος συγγραφεὺς προσπαθεῖ νὰ συμβάσῃ (αὐτόθ. σελ. 31) τοὺς προκειμένους νόμους ὥς ἐξῆς: ἀμφότεραι αἱ περιπτώσεις, αἱ ἐν ταῖς §§ 1 καὶ 2 περιεχόμεναι, προϋποθέτουσιν ὅτι ἡ ἄμπελος ἐξεμισθώθη ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς κατὰ τὸ τελευταῖον προικῶν ἔτος, καὶ ἐν μὲν τῇ § 1 μετὰ τὸν ἐνεργηθέντα τρυγητόν, ἐν δὲ τῇ § 2 πρὸ τοῦ ἐν τῷ θέρει ἀναμενομένου τοιούτου. Ἐξαιρετικῶς ὅθεν θὰ διανεμηθῇ ἐνταῦθα τὸ μίσθωμα περιοδικῶς ὥς φυσικοὶ καρποί. Καὶ πρὸς τὴν § 1, περὶ ἧς ἐνταῦθα πρόκειται, σκέπτεται ὁ συγγραφεὺς οὗτος περαιτέρω ὥς ἐξῆς: «Ἐπειδὴ ὁ γάμος διήρκεσε τέσσαρας μῆνας ἐν τῷ τελευταίῳ προικῶν ἔτει (1 Ὀκτωβρίου 30 Ἰανουαρίου) καὶ ὁ ἀνὴρ ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ ἐκέρδ.σεν ἐξ ἀγροτικοῦ κτήματος δύο ἤδη καρπῶν — τὸν τρυγητόν, καὶ ἐκ τοῦ μισθώματος μέρος ἀναλογοῦν πρὸς τρεῖς μῆνας (1 Νεμβρίου—30 Ἰανουαρίου)—, ἕνεκα τούτου ἡ ἀξία τοῦ τρυγητοῦ καὶ τὸ $\frac{1}{4}$ τοῦ μισθώματος δέον νὰ συνυπολογισθῶσιν, ἐκ δὲ τοῦ ὅλου τούτου εἰσοδήματος τοῦ τελευταίου προικῶν ἔτους εἰς μὲν τὸν ἄνδρα ἀνήκει τὸ $\frac{1}{3}$ — ἐπειδὴ ὁ γάμος διήρκεσε 4 μῆνας — εἰς δὲ τὴν γυναῖκα, εἰς ἣν ἰδιαιτέρως ἀνήκουσι καὶ τὰ ὑπολειπόμενα $\frac{3}{4}$ τοῦ μισθώματος, $\frac{2}{3}$. Ὁ H u s c h k e θεωρεῖ ἐνταῦθα τὸ $\frac{1}{4}$ τοῦ μισθώματος, ὅπερ συνυπολογίζει μετὰ τοῦ

τρυγητοῦ, ὡς εἶδος προσαυξήματος τῶν fructus vindemiae: ἡ ἄμπελος πρὸ τῆς ἐκμισθώσεως θεωρεῖται φυσικῶς ὡς πρᾶγμα παράγον περιοδικούς καρπούς, ἡ τοιαύτη δὲ φύσις αὐτῆς δὲν μεταβάλλεται διὰ τῆς ἐπακολουθησάσης ἐκμισθώσεως, καθότι, ὡς ἐν σελ. 22 αὐτ. λέγει, τὸ αὐτὸ πρᾶγμα δὲν δύναται ἐν τῷ αὐτῷ ἔτει νὰ ᾗ συγχρόνως πρᾶγμα μετὰ περιοδικῆς καὶ ἄνευ περιοδικῆς καρπώσεως. — Ὅσοι εὐφυῆς καὶ ἂν ᾖναι ἡ ἐρμηνεία αὕτη τοῦ H u s c h k e, ὑπὲρ ἧς ἐσχάτως ἐκηρύχθη καὶ ὁ W e n d t αὐτ. σελ. 721 i. f., οὐχ ἥττον δὲν δύναται, φρονοῦμεν, νὰ ὑποστηριχθῇ. Ἐν τῷ νόμῳ γίνεται λόγος περὶ ἀμφοτέρων τῶν καρπῶν ἰδιαιτέρως fructus vindemiae et quarta portio.... πῶς εἶναι δυνατόν νὰ θεωρήσωμεν τοὺς μὲν ὡς προσαύξημα τῶν ἐτέρων. Ἐπειτα διατί τάχα νὰ μὴ δύνηται νομικῶς τὸ αὐτὸ πρᾶγμα νὰ θεωρηθῇ ὡς παράγον συγχρόνως ἀμφοτέρω τὰ εἶδη τῶν καρπῶν, ἀφοῦ ἀναμφισβητήτως δύνηται τοῦτο ὑπὸ οἰκονομικὴν ἔποψιν;

ια) B o l z e: Archiv. f. civilistische Praxis τόμ. 61 (1878) σελ. 321---334. Ὁ συγγραφεὺς οὗτος ἀναγνωρίζων ὅτι ἡ κυρία πηγὴ τῆς ἐπὶ τοῦ προκειμένου δυσκολίας εἶναι ὁ συνυπολογισμὸς τῶν vindemiae fructus καὶ τῆς quarta portio mercedis instantis anni, προσπαθεῖ νὰ ἄρῃ τὴν δυσκολίαν ταύτην διὰ τοῦ ἐξῆς ἀπλουστῆτος (;) τρόπου: Ἐπειδὴ τὸ μίσθωμα διανέμεται ἄφ' ἑαυτοῦ pro rata temporis, ἕνεκα τούτου εἰς τὸ προικῶν ἔτος ἀναλογεῖ μίσθωμα τριῶν μηνῶν, δηλ. τὸ $\frac{1}{4}$ τοῦ ὅλου, τὰ δὲ λοιπὰ $\frac{3}{4}$ δὲν λαμβάνονται ποσῶς ὑπ' ὄψει καὶ ἀνήκουσιν ἀποκλειστικῶς τῇ γυναικί. Τὸ τῶν τριῶν τούτων μηνῶν μίσθωμα καὶ ὁ τρυγητὸς συμπίπτουσιν ἐν τῷ γάμῳ· οὗτοι ἐπομένως εἶναι οἱ παράγοντες ἐξ ὧν ὁ ἀνὴρ δύναται ν' ἀπαιτήσῃ τοὺς ἀναλόγως τῆς διαρκείας τοῦ γάμου καρπούς. Εἰς τὸν ἄνδρα ἀνήκει τὸ τρίτον μιᾶς ἐτησίης προσόδου, ἥτις δύναται νὰ ὑπολογισθῇ κατὰ μέσον τινὰ ὄρον, πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ ὁποίου θέον νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψει ἀμφοτέροι ἐκείνοι οἱ παράγοντες. Συμφωνοῦσα τῇ γνώμῃ ταύτῃ ὁ B o l z e

μεταφράζει ὡς ἐξῆς τὸ ἀμφίβολον μέρος τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος νόμου:

Vindemiae fructus et quarta portio mercedis in- stantis anni confundi debe- bunt ut ex ea pecunia ter- tia portio viro relinquatur.	Δέον ὁ τρυγητὸς καὶ τὸ τῶν τριῶν μηνῶν μίσθωμα νὰ συνυπολογισθῶσι πρὸς ἄλ- ληλα (in einander gere- chnet werden), ἵνα οὕτως
---	---

παρὰ τῇ ποσότητι, ἧς τὸ
τρίτον δέον ν' ἀφεθῇ τῷ ἀνδρὶ.

Ὅθεν καὶ ὁ B o l z e σχηματίζει ἰδανικόν τι ἔτος — ἂν καὶ καλῇ αὐτὸ ἔτος ὑπολογισμοῦ (Rechnungsjahr) — οὐχὶ ὅμως ὡς ἀνωτέρω οἱ ἄλλοι συγγραφεῖς. Τὸ ἔτος αὐτοῦ συνιστᾶται κατὰ τὴν αὐτὴν σχέσιν καθ' ἣν καὶ ἡ ἐποχὴ ἐφ' ἧς ὑφίστατο ὁ γάμος· ὁ γάμος διήρκεσε τέσσαρας μῆ-
νας, ἐξ ἐνὸς μὲν καθ' ὃν ὑπῆρχε μόνον ὁ τρυγητὸς (Ὀκτώ-
βριος) καὶ ἐκ τριῶν καθ' οὓς συνέτρεχον καὶ τρυγητὸς καὶ
μίσθωμα· κατὰ τὴν αὐτὴν λοιπὸν σχέσιν σχηματίζομεν
ὁλόκληρον ἔτος, ὅπερ βεβαίως, τότε θὰ συνιστᾶται ἐκ τριῶν
μηνῶν, καθ' οὓς ὑπάρχει μόνον μίσθωμα καὶ ἐξ 9 καθ' οὓς
λαμβάνεται ὑπ' ὅψει κατὰ μέσον ὅρον — ἄρα κατὰ τὸ
ἡμῖς — καὶ τρυγητὸς καὶ μίσθωμα. Τὸ ἔτος λοιπὸν τοῦ
B o l z e συνιστᾶται κατὰ ταῦτα ἐξ 7 $\frac{1}{2}$ μὲν μηνῶν τρυ-
γητοῦ καὶ 4 $\frac{1}{2}$ μισθώματος, ἡ δὲ ποσότης ἐξ ἧς ὁ ἀνὴρ
θὰ λάβῃ τὸ $\frac{1}{3}$ συνιστᾶται ἐκ $\frac{5}{8}$ τρυγητοῦ + 1 $\frac{1}{2}$ τριῶν
μηνῶν μισθώματος (τοῦτ. $\frac{3}{8}$ τοῦ ἐτησίου μισθώματος). —
Καὶ ἡ γνώμη ὅμως αὕτη τοῦ B o l z e, ἣτις ἄλλως ὑπερ-
τερεῖ τῶν λοιπῶν κατὰ τὸ ὅτι κατ' αὐτὴν λαμβάνεται ὑπ'
ὅψει ἀκριβέστερον ἢ μεταξὺ τῶν διαφόρων καρπῶν σχέσις,
δὲν δύναται νὰ ἐπιδοκιμασθῇ. Ὁ B o l z e, συνυπολογίζει
— καίτοι ῥητῶς διατείνεται ὅτι ὑπὸ συνυπολογισμὸν δὲν
ἐννοεῖ πρόσθεσιν — $\frac{5}{8}$ τρυγητοῦ καὶ 1 $\frac{1}{2}$ τριμήνου μι-
σθώματος, ἐν ᾧ ἐν τῷ νόμῳ τί λέγεται; fructus vinde-
miae et quarta portio mercedis instantis anni. Εἶναι
δυνατὸν ἢ quarta portio mercedis νὰ σημαίνῃ τὸ 1 $\frac{1}{2}$
τοῦ τριμήνου μισθώματος;

ιβ). *Brandis*: Archiv. f. civilistische Praxis τόμ. 69 (1886) σελ. 268—274. Ὁ συγγραφεὺς οὗτος ἀσπάζεται γνῶμας ἀρχαιοτέρων τινων συγγραφέων (Joh. Robertus (controversiae Roberti et Cujacii lib. II. cap. 7. in operib. a Fabroto edit. τόμ. X., Marticius (variar. explanationes iuris lib II. κεφ. 71), Hugo Grotius (Florum sparsio ad ius Justinianum ad L. 7 § 1 D. sol. matr. ἔκδ. Halens. (1729) σελ. 187), οἵτινες, καθ' ἃ ἀνωτέρω ἐλέχθη, ὑπολογίζουσιν ὀπισθοδρομικῶς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς διαλύσεως τοῦ γάμου. Ἐπειδὴ ὁ γάμος διελύθη τρεῖς μῆνας μετὰ τὸν τρυγητὸν ἕνεκα τούτου εἰς τὸ τέταρτον μόνον μέρος τοῦ μισθώματος προστίθενται τὰ $\frac{9}{12}$ ἢ τὰ $\frac{3}{4}$ τοῦ τρυγητοῦ καὶ ἐκ τοῦ ἐξαγομένου λαμβάνει ὁ ἀνὴρ τὸ τρίτον. Κατὰ τοῦτο μόνον διαφέρει ὁ *Brandis* τῶν συγγραφέων ἐκείνων ὅτι, ἀκολουθῶν τὴν *Bolz*, θεωρεῖ τὴν ἀνωτέρω λύσιν ὡς ἐξαιρετικὴν μόνον διὰ τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ὁ ἀγρὸς κατὰ τὸ τελευταῖον προικῶν ἔτος ἐν ἀρχῇ μὲν ἦτο ἀμίσθωτος κατόπιν ἐξεμισθώθη, καὶ ὁ τρυγητὸς ἔλαβε χώραν καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ ἀγρὸς ἦτο ἀμίσθωτος ἐνῶ τοῦναντίον, ὡς γενικὸν κανόνα ἀναγνωρίζει, ὅτι οἱ ἐν τῇ τελευταίᾳ προικῶν περιόδῳ συλλεγέντες καρποὶ διανέμονται ἀναλόγως τῆς κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην διαρκείας τοῦ γάμου. Ἀνυποστήρικτος ὅμως ἐν πάσῃ περιπτώσει εἶναι καὶ ἡ ἐρμηνεία αὕτη ἕνεκα τῶν ἀνωτέρω σελ. 377 ῥηθέντων λόγων. Πῶς ἦτο δυνατόν ὁ Οὐλπιανὸς ὁ τοιοῦτον ἀκριβῶς ὀρίσας τὸ μέρος τοῦ μισθώματος, νὰ εἴπῃ προκειμένου περὶ τῶν φυσικῶν καρπῶν, *fructus vindemiae* γενικῶς, ἀντὶ *fructum dodrans* δηλ. $\frac{9}{12}$ τούτων. Ἡρβλ. *Glück* αὐτ. τόμ. 27 σελ. 307 καὶ *Hasse* ἐν τῇ πρώτῃ σελίδι τῆς ἐν σελ. 368 σημειωθείσης πραγματείας αὐτοῦ.

Αὗται εἰσὶν αἱ κυριώτεραι ἀπόπειραι αἱ πρὸς ἐρμηνείαν τοῦ νόμου ἡμῶν ἐπιχειρηθεῖσαι· ἐτέρας ἰδίως ἀρχαιοτέρας, ὅρα πρὸς τούτοις περὶ *Glück* αὐτ. XXVII. σελ.

299—329. Οὐχ ἥττον ἄξιαί μνείας ὥς ἐκ τῆς σπουδαιότητος τῶν ὑποστηριζόντων αὐτάς συγγραφέων εἰσὶ καὶ αἱ ἐπόμεναι δύο:

ιγ) *M o m m s e n* ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ *corpus juris civilis* προτείνει τὴν ἐξῆς διόρθωσιν τοῦ κειμένου (I. σελ. 718): ἀντὶ *vindemiae fructus et quarta portio mercedis instantis anni* ἀναγνωστέον *vindemiae fructus quarta portio et tres. (sc. quartae portiones) mercedis instantis anni*. Ἡ διόρθωσις αὕτη, ἥτις, ὥς γνωστόν, ἐκτίθεται ἐν τῇ ἐκδόσει ἐκείνῃ ἄνευ τινὸς δικαιολογίας ἢ ἐξηγήσεως, καὶ δι' ἧς καταλήγομεν εἰς τὸν ὑπολογισμόν τοῦ Δουαρένου (ᾧρα ἄνωτ. σελ. 373 ἐπ.) δὲν δύναται, φρονοῦμεν, νὰ ὑποστηριχθῇ ἔνθεν μὲν, διότι λίαν ἀπίθανος φαίνεται ἡ τοιαύτη τῶν λέξεων παραλλαγή καὶ πηράλειψις, ἔνθεν δὲ διότι καὶ τὸ τῶν Βασιλικῶν κείμενον ἀποδίδει τὸν νόμον τοῦτον ἀκριβῶς ὥς ἐν τῷ πρωτοτύπῳ.

ιδ) *B e c h m a n n* αὐτ. II. σελ. 207 στηριζόμενος ἐπὶ τῆς ἄνωτέρω ἀναπτυχθείσης γνώμης αὐτοῦ (ᾧρα ἄνωτ. σελ. 361 ἐπ.)· δέχεται ὅτι δυνάμει τοῦ νόμου ἀνήκουσι κυρίως εἰς τὸν ἄνδρα ὁλόκληρος ὁ τρυγητὸς—ὥς τὸ πρῶτον εἰσόδημα—καὶ προσέτι καὶ τὸ τέταρτον τοῦ μισθώματος—ὥς τὸ ἀποκτηθὲν ἤδη μέρος τοῦ εἰσοδήματος τῆς ἐπομένης καρποφόρου περιόδου, οὐχ ἥττον λ έ γ ω έ π ι ε ι κ ε ί α ς δὲν εἰδονται αὐτῷ ἁμφότερα, ἀλλὰ μόνον τὸ τρίτον ἐξ αὐτῶν, ἐπειδὴ δηλ. ὁ γάμος διήρκεσε 4 μῆνας. Ἡ γνώμη ὁμως αὕτη παραγνωρίζει τὸν χαρακτῆρα τῆς προκειμένης σχέσεως· ἡ *actio Rei Uxoriae* στηρίζεται ἐν γένει ἐπὶ τῆς ἐπιεικείας, ὁ δικαστὴς ἐπ' αὐτῆς κρίνει *aequius velius*, ὥστε ἡ περαιτέρω ἐπιείκεια, ἣν καθιεροῖ ἐνταῦθα ὁ *B e c h m a n n* καταντᾷ εἰς αὐθαίρεσίν. Πρβλ. ἐναντίον αὐτοῦ κυρίως *C z y h l a r z* αὐτ. σελ. 254 σημ. 9. Πρβλ. καὶ *H u s c h k e* αὐτ. σημ. 56.

Ἡ ποικιλία αὕτη τῶν γνώμῶν καὶ τὸ ἀσυμβίβαστον πασῶν τούτων πρὸς τὸ κείμενον καὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ προ-

κλειμένου νόμου γεννῶσι τὸ ζήτημα: Τίς λοιπὸν ἡ ἀληθὴς ἔννοια τοῦ σκανδαλώδους τούτου νόμου; — Ἄς ἐξετάσωμεν ἀκριβέστερον τὴν ἐν αὐτῷ ἀναπτυσσομένην περίπτωσιν. Ὁ γάμος συνήφθη τῇ 1 Ὀκτωβρίου καὶ διελύθη τῇ 31 Ἰανουαρίου· ἅμα τῇ συστάσει αὐτοῦ ὁ ἀνὴρ ἔλαβεν ὡς προῖκα τὴν ἄμπελον, ἣν ἐτρύγησεν, καὶ ἦν κατόπιν, τῇ 1 Νοεμβρίου ἐξεμίσθωσεν· ἐν τῷ νόμῳ ἡμῶν λέγεται, ὅτι ὁ ἀνὴρ θὰ λάβῃ ὁλόκληρον τὸν τρυγητὸν καὶ τὸ μίσθωμα τῶν 3 μηνῶν, καὶ δικαιολογεῖται τοῦτο διὰ τοῦ ὅτι ἐνταῦθα δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψει ἡ συλλογὴ τῶν καρπῶν, καθότι ὡς ῥητῶς, ἐν τούτῳ λέγεται, ἐὰν ἐλαμβάνετο αὕτη ὑπ' ὄψει, τότε ὁ ἀνὴρ θὰ ἐδικαιοῦτο νὰ λάβῃ ὁλόκληρον τὸν τρυγητὸν καὶ ἐν ἡ περιπτώσει ὁ γάμος διελύετο τὴν ἐπιούσαν τοῦ τρυγητοῦ. Εἰς τὸν ἄνδρα ἀνήκει ἐκ τῶν καρπῶν μέρος ἀνάλογον τῇς διάρκειας τοῦ γάμου, ἄρα ἐνταῦθα μόνον τὸ $\frac{1}{3}$ τοῦ εἰσοδήματος—ὁ γάμος διήρκεσε 4 μῆνας.—Ταῦτα πάντα λέγονται σαφῶς καὶ συμφωνοῦσι πληρέστατα πρὸς τοῦς ἄνω ἀναπτυχθέντας κανόνας. Ἐνταῦθα ὁμως ἄρχεται τὸ ἀμφίβολον μέρος τοῦ χωρίου: «Itaque si fine mensis Ianuarii divortium fiat et quatuor mensibus matrimonium steterit, vindemiae fructus et quarta portio mercedis instantis anni confundi debebunt, ut ex ea pecunia tertia portio viro relinquatur». Τίς ἡ ἔννοια τούτου;

Τὸ καθ' ἡμᾶς φρονοῦμεν ὅτι οἰανδρήποτε τῶν διαφόρων γνωμῶν ἂν δεχθῶμεν περὶ τῆς ἐννοίας τούτου, δὲν δυνάμεθα νὰ φθάσωμεν εἰς ἀποτέλεσμα σύμφωνον πρὸς τὰς λέξεις καὶ τὴν ἔννοιαν αὐτοῦ, καὶ τοῦτο, διότι τὸ μέρος τοῦτο τοῦ χωρίου στηρίζεται ἐπὶ λογιστικοῦ λάθους. Καὶ δὲν ἀρνούμεθα ὅτι ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος εἶναι λίαν τολμηρὸς, καὶ μάλιστα προκλειμένου περὶ τοῦ νομοδιδασκάλου Παπινιανοῦ ἐξ οὗ εἶναι εἰλημμένον τὸ ἀμφισβητούμενον μέρος τοῦ χωρίου, ὃν καλοῦσι Iuris Civilis apicem et doctrinae legalis Thesaurum· οὐχ ἥττον δικαιολογεῖται ἔνθεν μὲν ἐξ αὐτῶν τῶν

πραγμάτων καὶ ἐκ τῶν διαφόρων ἀποπειρῶν, αἵτινες, ὡς εἶδομεν, ἐπὶ ματαίῳ ἐγένοντο πρὸς ἐξήγησιν τούτου ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, ἔνθεν δὲ ἐξ αὐτῆς τῆς συντάξεως τοῦ ἀμφισβητούμενου μέρους τοῦ χωρίου καὶ τῆς συναφείας αὐτοῦ πρὸς τὰ λοιπὰ μέρη ἅτινα προδίδουσι ὅτι εἰς τὸ λογιστικὸν τοῦτο λάθος δὲν εἶναι ξένη ἢ χεὶρ τῆς ἐπὶ τῶν συλλογῶν τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐπιτροπείας. Τούτου ὁμως τεθέντ' εἰς, τὸ ἀμφισβητούμενον μέρος τοῦ χωρίου, τὸ περιέχον ἐκ πλάνης ἐσφαλμένον λογιστικὸν ὑπολογισμόν, δὲν δύνανται νὰ ἔχῃ, ὡς εἶπομεν καὶ ἄνωτέρω, πρακτικὴν ἰσχύιν. Τὴν αὐτὴν γνώμην ἀσφαιζεται καὶ ὁ Windscheid αὐτ. § 501 σημ. 8, Czychlarz αὐτ. σελ. 250, Καλλιγὰς αὐτ. σελ. 137 ἐπ. Διὰ τοῦτο πρέπει ν' ἀποφανθῶμεν περὶ τοῦ ζητήματος ἡμῶν οὕτως, ὡς ἠθέλομεν ἀποφανθῆ περὶ αὐτοῦ ἔαν οὐδόλως ὑπῆρχε τὸ πέπλανημένον μέρος τοῦ χωρίου· ἐπομένως κατὰ τὰ ἄλλα μέρη αὐτοῦ, τὰ μὴ στηριζόμενα ἐπὶ τῆς πλάνης ταύτης, καὶ τὰς λοιπὰς νομικὰς διατάξεις περὶ τῆς διαιρέσεως τῶν καρπῶν. Οὕτως ὁμως σκεπτόμενοι καταλήγομεν, χωρὶς νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ ἀμφισβητούμενον μέρος τοῦ χωρίου, εἰς τὸ αὐτὸ ἀποτελεσμα εἰς ὃ καταλήγει ὁ Δουαρένος, λόγῳ τῆς πρακτικῆς ἰσχύος τοῦ χωρίου τούτου. Διότι πρῶτον ὡς πρὸς τὸ ζήτημα ἂν αἱ δύο περίοδοι καρπῶν, αἱ συμπίπτουσιν κατὰ τὸν ἔσχατον ἐνιαυτόν, πρέπη νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν κατὰ τὸν ὑπολογισμόν τῆς διαιρέσεως τούτων, περὶ τούτου φρονοῦμεν, ὅτι μετὰ τ' ἄνωτέρω δὲν ἐπιτρέπεται ν' ἀμφιβάλλωμεν· διότι, ὡς καὶ ἄνωτέρω ἐλέχθη, νὰ μὲν δεχόμεθα ὅτι τὸ τελευταῖον μέρος τοῦ χωρίου ἡμῶν δὲν ἔχει πρακτικὴν ἰσχύιν, ἀλλὰ τοῦτο ἀναφέρεται εἰς μόνον τὸν τρόπον τοῦ ὑπολογισμοῦ τῶν καρπῶν, διότι μόνον ὁ τρόπος οὗτος στηρίζεται ἐπὶ τοῦ λογιστικοῦ λάθους. οὐχὶ ὁμως καὶ ὡς πρὸς τὸ ἔαν ἀμφότεραι αἱ περίοδοι τῶν καρπῶν πρέπη νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν κατὰ τὸν ὑπολογισμόν, οἷόςδηποτε καὶ ἂν ᾗ ὁ τρόπος τοῦ ὑπολογισμοῦ τούτου, διότι περὶ τοῦ

ζητήματος τούτου δὲν δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν ὅτι τὸ χωρίον στηρίζεται ἐπὶ λογιστικῆς πλάνης, καὶ ἔνεκα τούτου δὲ ἰσχύει. Μάλιστα δὲ τοῦτο πρέπει νὰ δεχθῶμεν, ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ ἀνωτέρω χωρίον ὡς ἔχει ἐν τοῖς Βασιλικαῖς (28.8) ζ'. αὐτὸ: διότι ἀφοῦ ἐν αὐτῷ λέγεται ὅτι «διαζυγίων γενομένων οἱ καρποὶ μερίζονται, οἱ πρὸ τῆς μισθώσεως καὶ οἱ μετὰ τὴν μίσθωσιν ἀναλόγως τῷ χρόνῳ τοῦ γάμου». δὲν ἐπιτρέπεται ἡμῖν νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι μερίζονται οἱ καρποὶ οἱ πρὸ τῆς μισθώσεως οὐχὶ δὲ καὶ οἱ μετὰ τὴν μίσθωσιν, καὶ ὅτι μόνον οἱ καρποὶ μιᾶς περιόδου οὐχὶ δὲ καὶ οἱ καρποὶ τῆς ἄλλης πρέπει νὰ ὑπολογίζονται κατὰ τὴν διανομὴν τῶν καρπῶν, διότι τοῦτο δὲν εἶναι λογιστικὸν λάθος. Τούτου ὅμως δεκτοῦ γενομένου, ἔπεται δεύτερον, ὡς πρὸς τὸν τρόπον τοῦ ὑπολογισμοῦ τῶν καρπῶν τῶν δύο περιόδων, ὅτι ὁ ὑπὸ τοῦ Δουαρένου ὑποστηρικθεὶς τρόπος, καίτοι οὗτος δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὸ χωρίον τοῦ Παπινιανοῦ, εἶναι ὅμως ὁ μόνος ὀρθὸς κατὰ τὸ ῥωμαϊκὸν δίκαιον, ἀφοῦ κατ' αὐτὸ αἱ πρόοδοι τῶν προικῶν κτημάτων πρέπει νὰ ὑπολογίζονται κατὰ τὴν διανομὴν τῶν καρπῶν τοῦ τελευταίου ἔτους, καὶ ἀφοῦ οἱ καρποὶ τοῦ ἐσχάτου ἐνιαυτοῦ, εἰς οὓς ἀνήκουσιν οἱ καρποὶ δύο περιόδων, διανέμονται ἀναλόγως τῆς διαρκείας τοῦ γάμου κατὰ τὴν περίοδον τῆς παραγωγῆς αὐτῶν· διὰ τοῦτο ἐν τῷ παραδείγματι τῷ ἐν τῷ ἀνωτέρω χωρίῳ περιεχομένῳ πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὁ σύζυγος κερδαίνει ἐκ μὲν τῆς τρύγης τῶν καρπῶν $\frac{1}{12}$ ἐκ δὲ τῶν ἐκ τῆς μισθώσεως τῆς ἀμπέλου μισθωμάτων $\frac{3}{12}$, ἐπειδὴ ὁ γάμος κατὰ μὲν τὴν πρώτην περίοδον, ἣς τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι οἱ ἐκ τῆς τρύγης καρποὶ τῆς ἀμπέλου, διήρκεσεν ἓνα μόνον μῆνα, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν 3· ἐὰν λ. χ. οἱ ἐκ τῆς τρύγης καρποὶ ἔχωσιν ἀξίαν 12, οἱ δὲ ἐκ τῆς μισθώσεως ἔχουσιν ἐπίσης 12, ὁ σύζυγος ἀποκερδαίνει ἐκ μὲν τῆς πρώτης προόδου 1 μόνον, διότι ὁ γάμος διήρκεσε κατὰ τὴν περίοδον αὐτῆς ἓνα μῆνα, ἐκ δὲ τῆς δευτέρας 3, διότι διήρκεσε κατὰ τὴν δευ

τέραν αὐτῆς περίοδον 3 μῆνας, ἐπομένως ἐν συνόλῳ 4. Ἐὰν ἡ πρώτη πρόσδοδος ἔχῃ ἀξίαν 12, ἡ δὲ δευτέρα 24 ἀνήκει εἰς τὸν σύζυγον ἐκ μὲν τῆς πρώτης 1, ἐκ δὲ τῆς δευτέρας, διαρκέσαντος τοῦ γάμου κατὰ τὴν περίοδον αὐτῆς 3 μῆνας, τὸ $1\frac{1}{4}$ ἦτοι 6, ἐν συνόλῳ 7. Ἐὰν τὰν ἀπαλιν ἡ πρώτη πρόσδοδος ἔχῃ ἀξίαν 24 ἡ δευτέρα 12, ἐκ τῆς πρώτης λαμβάνει 2 ἐκ δὲ τῆς δευτέρας 3, ἦτοι 5.

Ὅτι δὲ ὁ τρόπος οὗτος τοῦ ὑπολογισμοῦ εἶναι λογικὴ συνέπεια τῆς ἀρχῆς, ὅτι οἱ καρποὶ τοῦ τελευταίου ἐνιαυτοῦ εἰς οὓς κατὰ τὴν ἀρχουσαν γνώμην, ἣν δεχόμεθα ὡς τὴν μόνην ὀρθήν, ἀνέκουσιν ἐπίσης οἱ καρποὶ δύο περιόδων, διανέμονται ἀναλόγως τῆς διαρκείας τοῦ γάμου κατὰ τὴν περίοδον τῆς παραγωγῆς αὐτῶν, τοῦτο ἐμολογοῦσιν, ἐκτὸς ἐννοεῖται τῷ ἀσπαζομένῳ τὴν γνώμην ταύτην τοῦ Δουαρένου, οἵτινες παραδέχονται ὅτι ἐκτὸς τοῦ ὅτι αὕτη εἶναι συνέπεια τῆς ἀρχῆς, καὶ ὅτι ἐμπεριέχεται ἐν τῷ ἀμφισβητούμενῳ χωρίῳ, καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς, ἀλλ' οὗτοι ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ γνώμη αὕτη δὲν συμφωνεῖ, ὡς εἵπομεν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀντίκειται, ὡς ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθειμένων κατ' αὐτῆς λόγων, πρὸς τὸ ἀμφισβητούμενον χωρίον, διὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ γίνῃ αὕτη ἀποδεκτή. ἀλλ' ἄλλη τις, ὑπ' αὐτῶν προτεινομένη. Καθ' ἡμᾶς τὸ ἐπιχειρημα τοῦτο δὲν ἔχει σημασίαν, διότι καὶ ἡμεῖς ὁμολογοῦμεν, ὅτι ἡ γνώμη αὕτη δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὸ ἀμφισβητούμενον μέρος τοῦ χωρίου ὡς ἔχει ἐν τῷ Πανδέκτῃ, ὡς ἐπίσης ὅμως δὲν συμφωνεῖ πρὸς αὐτὸ καὶ πρὸς τὰς λοιπὰς νομικὰς διατάξεις ἡμῶν καὶ πᾶσα ἄλλη ἐρμηνεία τοῦ χωρίου τούτου προτεινομένη ὑπ' αὐτῶν, ἀλλὰ δεχόμεθα ὅτι τὸ χωρίον τοῦτο καθόσον ἀφορᾷ τὸν τρόπον τοῦ ὑπολογισμοῦ τῶν καρπῶν στηριζόμενον ἐπὶ λογιστικοῦ λάθους δὲν ἔχει ὑποχρεωτικὴν ἰσχύν. Διὰ τοῦτο τὸ προκείμενον ζήτημα πρέπει νὰ λυθῇ κατὰ τὰς λοιπὰς διατάξεις τῶν πηγῶν ἡμῶν· κατ' αὐτὰς ὅμως, ὡς εἴρηται, πρέπει ἐπὶ τῇ β' εἰς τῶν ἄλλων χωρίων ν' ἀποφανθῶμεν ὡς ἀποφαίνεται ὁ Δουαρένος.

§ 128.

Ἀνωτέρω ἐγένετο σχεδὸν πάντοτε λόγος περὶ τῶν φυσικῶν καρπῶν (*fructus naturales*). ἤδη θέλομεν ἐξετάσει ἰδιαιτέρως τοὺς καλουμένους ἀστικοὺς καρπούς, δηλ. τὰς προσόδους ἐκεῖνας, αἵτινες δὲν παράγονται ἐξ αὐτοῦ τοῦ πράγματος ἀμέσως, ἀλλ' ἐμμέσως τῇ μεσολαβήσει συμβολαίου τινός.¹

Ὡς πρὸς τοὺς ἀστικούς τούτους καρπούς — καὶ εἰς τὴν ἔκφρασιν ταύτην περιλαμβάνονται κυρίως τὸ μίσθωμα καὶ οἱ τόκοι² — ἡδύνατό τις ἐκ πρώτης ὄψεως νὰ θεωρήσῃ περιττὴν πᾶσαν διανομὴν αὐτῶν μεταξὺ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τοῦ δικαιομένου εἰς ἀνάληψιν τῆς προικός, σκεπτόμενος ὡς ἐξῆς: Ὅπως ἐπὶ ἀγοραπωλησίας ὁ ἀγοραστής δύναται ν' ἀποδιώξῃ τὸν μισθωτὴν τοῦ ἀγορασθέντος κτήματος, κατὰ τὸν κανόνα: ἡ ἀγοραπωλησία διαρρηγνύει τὴν μίσθωσιν, μὴ δεσμευόμενος ποσῶς (εἰ μὴ ῥητῶς συμφωνήθῃ τὸ ἐναντίον) ἐκ τοῦ μεταξὺ τοῦ πωλητοῦ καὶ τοῦ τελευταίου τούτου συναφθέντος συμβολαίου μισθώσεως. οὕτω καὶ ἐνταῦθα ὁ δικαιοούμενος εἰς ἀνάληψιν τῆς προικός, δύναται ν' ἀποδιώξῃ ἀμέσως τὸν μισθωτὴν μὴ δε-

¹ Ὅτι «non natura pervenit, sed iure percipitur». L. 62 pr. D. de R. U. (6.1). Κατὰ πλατυτέραν ἔννοιαν καὶ αἱ τοιαῦται πρόσοδοι καλοῦνται καρποί, χαρακτηρίζονται δὲ πρὸς ἀντίθεσιν τῶν φυσικῶν καρπῶν (*fruct. naturales*) ὡς ἀστικοὶ καρποὶ (*f. civiles*). Αἱ ἐκφράσεις *civilis* καὶ *naturalis* ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ ἀπαντῶσι καὶ ἐν ταῖς πηγαῖς, ἂν καὶ οὐχὶ ἐν συνδέσει μετὰ τοῦ *fructus*. Πρβλ. *Windscheid* αὐτ. § 148 σημ. 12 ὑπ' ἀριθ. 4.

² Περὶ τούτων συνήθως ἐν ταῖς πηγαῖς λέγεται, ὅτι δὲν εἶναι κυρίως καρποί, ἀλλ' ὅτι θεωροῦνται ὡς τοιοῦτοι. L. 29 D. de H. P. (5.3) *loco sunt fructum*, L. 34 de usur. (22.1): *vicem fructum obtinet*, L. 36 h. t. (22.1) *pro fructibus accipiuntur*. Πρβλ. L. 121 D. de V. S. (50.16), ἐνθα λέγεται: «Ὁ τόκος τῶν ἀργυρίων οὐκ ἔστι καρπός, ἐπειδὴ οὐκ ἐξ αὐτοῦ τοῦ σώματος, ἀλλ' ἐξ ἐτέρας αἰτίας ἔστι τοῦ σώματος». Βασ. (2.2) ριζ'.

σμευόμενος ποσῶς ἐκ τῆς μεταξὺ τοῦ τελευταίου τούτου καὶ τοῦ ἀνδρὸς ὑφισταμένης ἐνοχικῆς σχέσεως. Ὁ μισθωτῆς εὐδεμίαν ἀξίωσιν ἔχει ἐναντίον τοῦ ἀγοραστοῦ, τοῦ νέου δηλ. κυρίου τοῦ πράγματος, (προϋποτιθεμένου ὅτι καὶ ὁ πωλητῆς ἦτο κύριος καθότι *nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet*). καθότι, ὡς γνωστόν, ἐκ τῆς συμβάσεως τῆς μισθώσεως τίκτεται *actio in personam*. Ἡ σκέψις αὕτη φαίνεται κατ' ἐπιφανείαν ὀρθή· ὁ δικαιούμενος εἰς ἀνάληψιν τῆς προικὸς λαμβάνει τὰ πράγματα ταύτης μηδόλως δεσμευόμενος ἐκ τῶν συμβάσεων, ἃς ὁ ἀνὴρ μετὰ τοῦ τρίτου συνῆψεν. Καὶ ὁμως ἡ τοιαύτη σκέψις εἶναι ἐντελῶς ἐσφαλμένη· ὁ ἀνὴρ λαμβάνων ὡς προίκα κτήματι ἀποκτᾷ δικαίωμα ἐπὶ τῶν καρπῶν καὶ δύναται βεβαίως νὰ ἐνασκήσῃ τὸ δικαίωμα τοῦτο καὶ διὰ τῆς εἰς τρίτον μισθώσεως τοῦ κτήματος· ἡ γυνὴ καὶ ἐν γένει ὁ δικαιούμενος εἰς ἀνάληψιν τῆς προικὸς μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ γάμου, δὲν δεσμεύεται μὲν ἀπέναντι τοῦ μισθωτοῦ, οὐχ ἥττον εἶναι δεσμευμένη ἀπέναντι τοῦ ἀνδρός, ὅπως παραφυλάξῃ καὶ αὕτη τὸ ὑφιστάμενον συμβόλαιον—προϋποτιθεμένου ὁμως, ἐννοεῖται, ὅτι ὁ ἀνὴρ ἐπεχείρησε τοῦτο ἐν καλῇ πίστει. — Κατὰ ταῦτα ἡ γυνὴ ὑποχρεοῦται, ὅπως διατηρῇ τὴν μίσθωσιν καθ' ὅλον τὸν ἐν τῷ συμβολαίῳ τυχύτης ὁρισθέντα χρόνον, καὶ ἐν ἣ περιπτώσει δὲν πράξῃ τοῦτο, ἐν ἣ δηλ. περιπτώσει χρωμένη τῷ δικαιώματι τῆς κυριότητος ἐκβάλλει τὸν μισθωτὴν, ὑποχρεοῦται ἀπέναντι τοῦ ἀνδρός, εἰς ἀποζημίωσιν πικτὸς ὅ,τι οὗτος θὰ ἠναγκάζετο νὰ καταβάλλῃ τῷ μισθωτῇ ἐκ τοῦ ὅτι οὗτος δὲν δύναται νὰ κάμῃ χρῆσιν τοῦ μισθωθέντος πράγματος, πρβλ. Παρρηγόπουλον. Ἐνοχ. Δίκ. τόμ. 2 σελ. 58, ἰσχύει δηλ. ἐνταῦθα πᾶν ὅ,τι ἰσχύει ἐπὶ ἀγοραπωλησίας ἐν ἣ περιπτώσει ὁ ἀγοραστῆς ὑποχέθη νὰ μὴ διαρρήξῃ τὴν ὑφισταμένην μίσθωσιν. Πρβλ. Windscheid αὐτ. § 400 σημ. 7. Τοῦναντίον ὁμως πάλιν ἀπ' ἐτέρου, ὁ δικαιούμενος εἰς ἀνάληψιν τῆς προικὸς δικαιούται ν' ἀπαιτήσῃ

παρὰ τοῦ ἀνδρός, ὅπως οὗτος παράσχη αὐτῷ πᾶν κέρδος, ὅπερ οὗτος ἀπέκτησεν ἐκ τῆς μισθώσεως τοῦ κτήματος κατὰ τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν δὲν εἶχε δικαίωμα, ὅπως συλλέξῃ τοὺς καρπούς, δηλ. μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ γάμου. Χάριν τῶν δικαιωμάτων τούτων τοῦ τε ἀνδρός καὶ τοῦ δικαιουμένου εἰς ἀνάληψιν τῆς προικὸς δύναται ν' ἀπαιτηθῇ καὶ ἀσφάλεια, μὴ ὑποχρεωμένου τοῦ ἀνδρός νὰ παράσχη πρὸ ταύτης τὸ κτήμα. Πρβλ. L. 25 § 4 D. sol. matr. (24.3), ἔνθα ὁ Παῦλος ἀναφέρων τὴν γνώμην τοῦ Σαβίνου λέγει: «Ἐὰν ἐπὶ πενταετίαν ὁ ἀνὴρ μισθώσῃ τὸν ἀγρὸν καὶ μετὰ τὸν πρῶτον ἐνιαυτὸν ὁ γάμος λυθῇ οὐκ ἀποκκλήσονται ὁ ἀνὴρ τὸν ἀγρὸν, εἰ μὴ λάβῃ τῆς γυναικὸς ἀσφάλειαν, ὥς τὸ ἱκανὸν αὐτῷ γίνεται. ἐφ' οἷς, ὥς εἰκός, καταδικασθῇ χάριν τῶν ὑστέρων τεσσάρων ἐνιαυτῶν, καὶ αὐτὸς δὲ ἀσφαλίζεται, ὥς, εἴ τι λάβῃ ἔξωθεν τοῦ πρώτου ἐνιαυτοῦ, δίδωσιν αὐτῇ». Πρβλ. L. 7 § 10 h. t. (24.3). ἔνθα ἐφαρμόζεται ὁ αὐτὸς κανὼν προκειμένου περὶ δούλου ἐκμισθωθέντος ἐπὶ ἓν ἔτος· ὁ ἀνὴρ λαμβάνει ἐκ τοῦ μισθώματος μέρος ἀνάλογον τῆς διαρκείας τοῦ γάμου.

Καὶ ἐνταῦθα ὑπάρχει διάκρισις τις μεταξὺ τῆς ἐπικαρπίας καὶ τοῦ ἐπὶ τῶν καρπῶν δικαιώματος τοῦ ἀνδρός. Ἡ ἐπικαρπία ὥς γνωστὸν, ἀπροβέννυται ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ ἐπικαρπωτοῦ — καὶ κατὰ τὸ Ἰουστινιάνειον δίκαιον καὶ διὰ τῆς capitis diminutio maxima et media. § 3 Inst. de usufr. (2.4), τοῦθ' ὅπερ βεβίωσεν δὲν ἰσχύει παρ' ἡμῖν — ὅτε ὁ κύριος τοῦ κτήματος ἀνακτᾷ τὴν πλήρη ἐλευθερίαν τοῦ κτήματος αὐτοῦ μὴ δεσμευόμενος προῶς ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ ἐπικαρπωτοῦ συναφθείσης τυχόν συμβάσεως μισθώσεως τῆς ἐπικαρπίας. Πρβλ. L. 9 § 1 de loc. (19.2). ἔνθα λέγεται: «ἐὰν ὁ χρήσιν ἀγροῦ ἔχων ἐπὶ πενταετίαν μισθώσῃ αὐτόν, καὶ τελευτήσῃ ἐν τῷ μεταξὺ, ὁ κληρονόμος εἰς μόνον τὸ ἀναδοῦναι τὸ μίσθωμα τοῦ λειπομένου χρόνου ἐνέχεται, οὐ μὴν εἰς τὸ νεμηθῆναι τὸν μισθωσάμενον...». Τούναντίον ὁμῶς, ὥς ἐκ τῶν ἄνω ῥηθέντων λόγων, ἐπὶ τοῦ ἀνδρός, ὅστις διὰ τῶν συμβολαίων, ἃ διαρ-

κοῦντος τοῦ γάμου καλῇ τῇ πίστει συνάπτει, δεσμεύει καὶ τὸν ἀναλαμβάνοντα τὴν προίκα, καθόσον καὶ οὗτος ὑποχρεοῦται εἰς διατήρησιν αὐτῶν.

Ἐνταῦθα ἡδύνατο νὰ γεννηθῇ τινι ἡ ἐξῆς σκέψις: Ἀφοῦ ὁ ἀναλαμβάνων τὴν προίκα ὑποχρεοῦται νὰ διατηρήσῃ τὰς ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς διαρκούντος τοῦ γάμου, συναφθείσας συμβάσεις μισθώσεως, τότε ὁ ἀνὴρ, προδιαβλέπων τὸν θάνατον τῆς συζύγου αὐτοῦ δύναται, ἐκμισθόνων τὸ πρῶτον κτῆμα διὰ 30 ἢ 40 ἔτη, νὰ ἐξαπαλίῃ ἐκυτῶ μέρος τοῦ μισθώματος· ὑποθετόν λ. χ. ὅτι ἐξεμισθώσεν ἀντὶ 500 δρχ. τὸ κτῆμα, ὅπερ συνήθως ἐξεμισθώτο ἀντὶ 1000, καὶ διανέμει, ἐννοεῖται τὰς ἄλλας 500 μετὰ τοῦ ἐκμισθωτοῦ; ἢ ἐν ὁμοίᾳ περιπτώσει ἀντὶ χρημάτων, ἃ λαμβάνει παρὰ τοῦ ἐκμισθωτοῦ, ἀνακινῶν τὴν τῆς μισθώσεως σύμβασιν ἐπὶ 25 λ. χ. ἔτη. Τὸ ἐσφαλμένον τῆς σκέψεως ταύτης ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν ἀνωτέρω, ἐνθα εἵπομεν, ὅτι ὁ ἀναλαμβάνων τὴν προίκα, τότε μόνον ὑποχρεοῦται νὰ διατηρήσῃ τὰς συμβάσεις, ὅπότεν κατὰ τὴν σύναψιν αὐτῶν δὲν ὑπάρχει δόλος τοῦ ἀνδρὸς ὡς πρὸς τοῦτο· ἐν τῷ πρώτῳ παραδείγματι ὁ δόλος εἶναι καταφανής· ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὸ δεύτερον θὰ κρίνῃ ὁ δικαστὴς λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὰς συνήθεις τῶν ἐκμισθώσεων διαρκείας καὶ τὰ πραγματικὰ περιστατικά· ἐν ταῖς πηγαῖς γίνεται πάντοτε σχεδὸν λόγος περὶ πενταετοῦς μισθώσεως· τοῦτο δεικνύει ἄτλως ὅτι αὕτη ἦτο ἡ συνήθης παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις διάρκεια τῶν μισθώσεων καὶ δὲν ἀποτελεῖ νῦν νομικὸν κανόνα.

Καὶ ὡς πρὸς τὰ μισθώματα μὲν μεταξὺ τῶν τοιούτων καρπῶν—περὶ τῶν πραγματευθησόμεθα κατωτέρω—ἰσχύει πᾶν ὅ,τι ἰσχύει ἐπὶ τῶν φυσικῶν καρπῶν. Ἄρα, καὶ ἐπὶ τῶν τοιούτων ἀστικῶν καρπῶν διακριτέον ἂν οὗτοι παράγονται διαρκῶς ἢ τοῦλάχιστον οὐχὶ εἰς ὠρισμένους χρονικὰς περιόδους (ὡς λ. χ. συμβαίνει ἐπὶ τῶν ἐισοδημάτων τῶν δούλων ἐκ μεμονωμένων ὑπηρεσιῶν αὐτῶν), ὅτε καὶ ἐνταῦθα λαμβάνομεν ὑπ' ὄψιν τὴν ἐποχὴν τῆς

συλλογῆς—ὁ ἀνὴρ διατηρεῖ πᾶν ὅ,τι συνέλεξε διαρκούν-
τος τοῦ γάμου, ἐν ᾧ τοῦναντίον τοὺς μετὰ τὴν διάλυσιν
αὐτοῦ ὀφείλει ν' ἀποδώσῃ— ἢ ἂν οἱ τοιοῦτοι καρποὶ ἀντι-
προσωπεύωσι τὰ εἰσοδήματα ὠρισμένης περιόδου, ὅτε αἱ τοῦ
τελευταίου ἔτους διανέμονται ὡς καὶ οἱ φυσικοὶ καρποί· ἐν
ἄλλαις λέξεσιν οἱ ἀστικοὶ καρποὶ διανέμονται μεταξὺ τοῦ
ἀνδρός καὶ τοῦ δικαιουμένου εἰς ἀνάληψιν προικῆς, ὡς θὰ
διενέμονται οἱ φυσικοὶ καρποὶ ἐν τῇ περιπτώσει δὲν ἐλάμ-
βανε χώραν μίσθωσις. Ὡς πρὸς τὸ τελευταῖον ὁμῶς τοῦτο
δέον ἐνταῦθα νὰ διακρίνωμεν, ἂν οἱ καρποὶ οὗτοι ἀντι-
προσωπεύωσι φυσικοὺς καρπούς, ἂν δηλ. οὗτοι ἀποτελῶ-
σιν ἀντιπαροχὴν διὰ τούτους φυσικοὺς καρπούς, οὓς ἕτερός τις
συλλέγει· ἢ ἂν παρίστανται ὡς ἀποζημίωσις διὰ τὴν χρῆ-
σιν, ἣν ἕτερός τις ἐξασκεῖ ἐπὶ τοῦ πράγματος, δηλ. δέον
νὰ διακρίνωμεν :

α') Τὴν μίσθωσιν ἀγροτικοῦ κτήματος. Τὸ μίσθωμα
ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἀντικαθίσταται ἐν γένει τοὺς φυ-
σικοὺς καρπούς τοῦ κτήματος καὶ ἰσχύει ἐπὶ τούτῳ
πᾶν ὅ,τι ἐπὶ ἐκείνων ἰσχύει· ἄρα διανέμεται τοῦτο μεταξὺ
τοῦ ἀνδρός καὶ τοῦ δικαιουμένου εἰς ἀνάληψιν τῆς προικῆς
κατ' ἀναλογίαν τῆς διαρκείας τοῦ γάμου, χωρὶς προσῶς νὰ
λαμβάνηται ὑπ' ὄψιν ἡ τῆς μισθώσεως ἡμέρα.

β') Μίσθωσιν μὴ καρποφόρου κτήματος λ. χ. οἰκίας.
Ἐνταῦθα ὁ ἀνὴρ διὰ τῆς ἐνοικιάσεως ἐνασκει τὸ ἐπὶ
τοῦ προικῶς κτήματος δικαίωμα του — καὶ ἐνταῦθα
τοῦτο οἰκονομικῶς ὡς ἐκ τοῦ ἀντικειμένου συνίσταται
εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ κτήματος — διὰ τοῦ ἐνοικιαστοῦ. Ἐὰν
ὁ ἀνὴρ δὲν ἐξεμίσθωνε τὴν οἰκίαν, τὸ τῆς χρήσεως δι-
καίωμα ὅπερ ἐπ' αὐτῆς εἶχε θ' ἀπεσβέννυτο ἅμα τῇ δια-
λύσει τοῦ γάμου· τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ νῦν, ὁ ἀνὴρ
δηλ. κερδαίνει τὰ μέχρι τῆς διαλύσεως τοῦ γάμου ἐνοί-
κια. Ὅθεν ἐνταῦθα οὐδεμία διαίρεσις κατὰ προικῶς ἔτη
υπάρχει, καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὸ κέρδος τοῦ ἀνδρός, τοῦτο
ὀρίζει ἡ τῆς ἐνοικιάσεως ἡμέρα (dies locationis) : ἀπὸ
τῆς ἡμέρας ταύτης τὸ ἐνοίκιον ἀνήκει τῷ ἀνδρὶ μὲν διὰ

τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ὑφίσταται ὁ γάμος, τὸν ἀντίον δὲ τῷ δικαιουμένῳ εἰς ἀνάληψιν τῆς προικὸς διὰ τὴν μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦτου ἐποχὴν.

Ταῦτα πάντα περιέχονται ἐν τοῖς καὶ ἄνω σημειωθεῖσι νόμοις 7 § 2, 3, 7, 10, 11 h. t. (24.3). Πρβλ. C z y h l a r z αὐτ. σελ. 246, B e c h m a n n αὐτ. 198 ἐπ., W i n d s c h e i d αὐτ. § 503 σημ. 8, F r a n k e αὐτ. σελ. 291 ἐπ. Ἄλλως ὅμως σκέπτεται ὁ H u s c h k e αὐτ. σελ. 14, ἀλλὰ νομίζομεν οὐχὶ εὐλόγως.

Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς τόκους ὁ ἀνὴρ κατὰ κανόνα δὲν ὑποχρεοῦται ν' ἀποκαταστήσῃ αὐτούς, καθότι ἡ εἰσπραξις τούτων δὲν παράγεται ἀμέσως ἐκ τοῦ κεφαλαίου τῆς προικὸς, ἀλλὰ συνεπεία συμβολαίου, ὅπερ ἐπὶ ἰδίῳ κινδύνῳ ἐπεχείρησεν ὁ ἀνὴρ. — Ὡς ἐκ τῆς ὑπερημερίας τοῦ ἀνδρὸς περὶ τὴν ἀποκατάστασιν γεννᾶται βεβχίως ὑποχρέωσις τοῦ ἀνδρὸς πρὸς παροχὴν τόκων. ἀλλ' οὗτοι δὲν ὑπάγονται εἰς τὸ προκαείμενον θέμα. Πρβλ. U n t e r h o l z n e r αὐτ. σελ. 455.

Ἐὰν ὁ ἀνὴρ δὲν ἔλαβε χρήματα ἀλλὰ χρηματικὴν ἀπαίτησιν ὡς προίκα, τότε ἂν μὲν εἰσέπραξε ταύτην διαρκούντος τοῦ γάμου ὑποχρεοῦται ν' ἀποκαταστήσῃ τὸ ποσὸν ταύτης ἄνευ τόκων κατὰ τὰ ἄνω ρηθέντα. Ἄν ὅμως ἐπιστρέφῃ αὐτὴν τὴν ἀπαίτησιν, τότε δεόν νὰ διακρίνωμεν ἂν αὕτη ἦτο ἀπ' ἀρχῆς τοκοφόρος, ὅτε κατὰ κανόνα ὑποχρεοῦται ὁ ἀνὴρ ν' ἀποκαταστήσῃ τοὺς μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ γάμου τόκους (ἐκτὸς ἂν ὁ ἀνὴρ ὡς ἐκ τοῦ τρόπου καθ' ὃν μετεβιβάσθῃ αὐτῷ ἡ ἀπαίτησις ἀνεδέχθῃ καὶ τὸν κίνδυνον, ὑποθετέον λ. χ. ὅτι ἀντεδόθη αὐτῷ ἐφειλέτης τις, ὅτε φυσικῶς παρὰ κρατεῖ καὶ τοὺς τόκους τοῦτου) ἢ ἂν ὁ ἀνὴρ τὴν λόγῳ προικὸς ληφθεῖσαν ἄτοκον ἀπαίτησιν μετέβηκεν εἰς τοκοφόρον, ὅτε κατὰ τὰ ἀνωτέρω ρηθέντα λαμβάνει διὰ τῆς εἰσπράξεως τόκων καὶ τὸν κίνδυνον τῆς ἀπαιτήσεως, καὶ δεόν συνεπῶς νὰ παραμείνωσιν αὐτῷ καὶ οἱ τόκοι.

Ἐὰν dotis causa ἐφέθῃ τῷ ἀνδρὶ χρέος τι, τότε οὐδεὶς

λέγος δύναται νὰ γίνη περὶ τόκων καὶ ἂν τὸ ἀφεθὲν χρέος ἦτο τοκοφόρον, καθεύτι διὰ τῆς συστάσεως προικὸς ἀπερβίσθη ἢ ἐνοχή. Πρβλ. L. 77 D. de J. D. (23.3). Βαρ. (29.1) οὔ: « Ἐὰν ἔλτοκον χρέος ἐποφειλομένη γυνὴ παρ' ἐμοῦ καὶ γαμουμένη μοι ἐπαγγείληται ἐν προικί, ὅπερ αὐτῇ χρεωστῶ, οὐ γίνονται τῆς προικὸς οἱ μετὰ τὸν γάμον τόκοι· λέλυται γὰρ ἡ πρώτη ἐνοχή, ὡς κενὴ κατεβλήθησαν τὰ χρήματα». Ἐννοεῖται ὅμως ὅτι ἂν καθ' ἣν ἐποχὴν συνιστάτο ἡ προίξ ὑπῆρχον καθυστερούμενοι τόκοι, τότε θεωρεῖται ὅτι καὶ οὗτοι ἐδόθησαν τῷ ἀνδρὶ λέγω προικὸς καὶ συνεπῶς ὁ ἀνὴρ εἶον ν' ἀποκαταστήσῃ καὶ τούτους. Πρβλ. σχόλ. t. IV. 629: «... τὸ μὲν κεφάλαιον καὶ τοὺς τόκους τοὺς πρὸ τῶν γάμων δραμέντας ἐπιδιδῶναι αὐτῷ δοκεῖ λόγῳ προικὸς.. ». Πρβλ. C z y h l a r z αὐτ. σελ. 255 ἐπ.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΕΝ ΑΜΦΟΤΕΡΟΙΣ ΤΟΙΣ ΤΟΜΟΙΣ ΣΗΜΕΙΩΘΕΝΤΩΝ ΧΩΡΙΩΝ *

Α'. ΠΡΟΪΟΥΣΤΙΝΙΑΝΕΙΟΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

<i>1. Gai Institutiones</i>			2	I. 243,321.323.328
I § 29	I. 15 (1)		3	I. 142, 143
111	I. 8,13 (2)		4	I. 143. II 33,39 119
156	I. 321 (1)		5	I 143,146.II.41
II § 61	II. 226 (1)		6	II. 24, 26
86	I. 9		7	II. 25
89	I. 8 (1)		8	II. 90
90	I. 9		9	II. 56, 69, 71
96	I. 9		10	II. 63
98	I. 9		11	II. 69, 70
113	I 11 (2), 12		12	II. 59, 61. 69
139	II. 4		13	II. 57 (1) 94
159	II. 4		14	II 71
III § 3	II. 4		15	II. 71
84	II. 97		16	II. 71, 87
169	I. 352		17	II. 71, 86
224	II. 97 (1)	XI	4	I. 321 (1)
IV § 38	II. 97	20		I. 323 (1)
55	I. 14 (2)	XX	10	I. 92 (2)
62	II. 96	XXVI	7	I. 8 (1)
114	II. 102			
<i>2. Gai Epitomatus</i>			<i>4. Pauli Sententiae</i>	
II 9 § 3	I. 15 (1)		I 1 § 6	II. 150
<i>3. Ulpiani Fragmenta</i>			II 21 § 2	II. 145
III § 3	I. 15 (1)		22	II. 328 (1)
VI 1 1	I. 276, 328		22 § 1	II. 363
		V	6 § 15	II. 27
			12 § 10	II. 148 (2)

* Τῶν πρὸς τὰ δεξιὰ ἀρ.θμῶν δηλοῦναι οἱ λατινικοὶ τὸν τόμον, οἱ ἀραβικοὶ τὴν σελίδα καὶ οἱ ἐντὺς παρενθίσεως τὴν σημείωσιν.

5. Vaticana Fragmenta			Bibl. Titl.	
Bibl. Titl.			V § 115	I. 340
V § 94	I. 160 (2)		121	II. 68
95	II. 25, 26(1)		269	I. 121, II. 26(2)
97	II. 25		298	I. 127
98	II. 102		305	I. 127
99	I. 323(1)		306	I. 127
100	I. 321		334	II. 25
102	II. 22 (1)		6. Theodosianus Codex	
105	I. 175(1)		III 13 de dotibus	
106	II. 68		L. 1	II. 59
107	II. 63, 68		2	II. 130(1)
108	II. 39		3	II. 23(1)
111	I. 159(1), 177, 37 (2), 381(1)		4	I. 334
112	II. 25, 26(1)		III 16 de repudiis	
114	I. 160(1), 180, 180(1), II. 317		L. 1	II. 130(1)
			V 1 de legitim. hered.	
			L. 5	II. 122, 124.

B'. IOΥΣΤΙΝΙΑΝΕΙΟΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

1. Εἰσηγήσεις			Lib	Tit.
Lib.	Tit.		IV	VII
I	IX	de patr. potest.		quod cum eo qui in al. potest
		§ 1 I. 6(1)		§ 4 I. 91 (1)
II	I	de rerum divisione	IV	XXII de perpetuis
		§ 36 II. 321		§ 2 II. 102
		§ 41 II. 175		
II	IV	de usufructu		2. Πανδέκτης
		§ 3 I. 283(1)	I	3 de legibus SCTis et longa consuetudine
		II. 268(1), 395		L. 3 II. 355(1)
II	XII	quib. non est perm. test.		6 II. 355(1)
		pr. I. 92(2)		10 II. 355(1)
II	XX	de legatis		20 I. 224
		§ 14 I. 349(1)		29 I. 200(1)
III	XIX	de iut. stipulationib.		30 I. 200(1)
		§ 4 I. 91	II	8 qui satisdare coguntur
		§ 13 I. 91		L. 15 § 3 II. 175
IV	VI	de actionibus	II	14 de pactis
		§ 28 II. 96		L. 4 § 2 I. 313
		§ 29 II. 128		7 § 2 I. 355(1)
		§ 31 II. 99		54 I. 355(1)
		§ 37 II. 130		

Βιβλ.	Τίτλ.	Βιβλ.	Τίτλ.
II	15 de transactionibus L. 17 I. 341	IX	2 ad Legem Aquilliam L. 30 § 1 II. 245 (1) 56 II. 241, 244, 246, 247
III	3 de procurat. et defen- soribus L. 8 II. 12 (1)	IX	3 de his qui effuderint etc. L. 1 pr. II. 96 5 § 5 II. 96, 98.
IV	4 de minorib. XXV annis L. 3 § 5 II. 175 16 § 4 I. 166	X	familiae erciscundae 20 § 2 II. 47, 47(1), 104 25 § 16 II. 240 29 I. 189 (1) 46 I. 101 II. 45, 46, 50 51 II. 45, 46
IV	5 de capite minutis L. 8 II. 22 (1) 95, 97.	XI	7 de regiliosis etc. L. 12 § 2-4 II. 270(1) 14 § 1, 3, 4. } II 270(1) 7, 13 } 16 II. 270(1) 17 II. 270(1) 18 II. 270(1) 19 II. 270(1) 20 II. 270(1) 21 II. 270(1) 22 II. 270(1) 23 II. 270(1) 28 I. 86 II. 270(1) 29 § 1 II. 270(1) 32 § 1 II. 42 37 § 1 II. 270(1) 45 II. 148(1)
V	2 de inof. testamento L. 22 II. 11		
V	3 de hereditatis petitione L. 13 § 10 I. 340. 346, 346 (1) 29 II. 393(?) 50 I. 345		
VI	1 de rei vindicatione L. 36 § 1 II. 237 62 II. 393 (1)		
VI	2 de publiciana in rem actione L. 3 § 1 II. 175 12 II. 264 (?)		
VII	1 de usufructu L. 9 § 4 II. 309 17 § 3 II. 245 (1) 25 § 1 I. 355 (1) 58 II. 361 67 I. 284		
VII	9 usufructuarius quem adm. caveat L. 12 I. 158		
VIII	4 commun praedior. etc. L. 17 I. 280	XII	1 de rebus creditis L. 2 § 3 I. 322
IX	2 ad Legem Aquiliam 5 § 3 II. 248 11 § 6 καὶ 8 II. 245 (1) 17 } II. 245 (1) 27 § 14 } 27 § 30 I. 13 (3), II. 241 (1)	XII	4 de cond. c. d. c. n secuta L. 6 I. 98(3), 123(?), 378(1) 7 I. 123(?) 385(?) 7 § 1 I. 377(?), II. 328(1) 8 I. 377

Βιβλ. Τίτλ.		Βιβλ. Τίτλ.	
XII	4 de cond. c. d. c. n. s.	XVII	1 mandati vel contra
	L. 9 I. 123(?) 378(1)		L. 45 § 7 II. 301
	9 § 1 I. 117 310(2)	XVII	1 47 p. I. 355. 356
	311 314.325		L. 60 I. 100
	10 I. 387		60 § 3 I. 291(1)
XII	6 de condictione indebiti	XVII	2 pro socio
	L. 8 II. 54		L. 6 I. 05
	9 II. 54		52 § 3 I. 151
	15 § 1 I. 379(1)		63 II. 53
	26 § 13 I. 307		63 § 4 καὶ 7 II. 54
	32 § 2 I. 255. 258		65 § 16 I. 101
	38 I. 91(1)		72 II. 240
	40 § 1 II. 86		76 I. 305
	51 II. 85		77 I. 305
XII	7 de condictione sine causa		79 I. 305
	L. 1 § 2 II. 150(1)		81 II. 283, 284
XIII	6 commodati vel contra	XVIII	1 de contrahenda emptio- ne etc.
	L. 5 § 3 I. 152		L. 7 I. 305
XIV	6 de SCto Macedoniano		16 I. 156
	L. 7 § 12-14 I. 140(2)	XVIII	4 de heredita vel. act. vend.
	17 I. 140, 140(2)		L. 1 I. 341
XV	1 de peculio	XVIII	6 de periculo et commodo rei venditae
	L. 6 p. I. 91(1)		L. 8 I. 160
	9 § 3 I. 91(1)	XIX	2 de actionibus empti venditi
	19 § 1 II. 317		L. 30 § 1 I. 165(1)
	36 II. 22(1), 43		52 § 1 I. 156
	38 § 1 II. 43	XIX	2 locati conducti
	47 § 6 II. 175		L. 3 I. 178
	52 § 1 II. 43		9 § 1 II. 361, 395
XV	2 quando de peculio act. analys est.		24 p. I. 305
	L. 1 § 5 II. 175		54 § 2 I. 179(2)
	1 § 6 II. 175	XIX	5 de praescriptis verbis
XV	3 de in rem verso		L. 20 I. 158(2)
	L. 7 § 5 I. 138. 140	XX	1 de pignorib. et hypo- thecis
	8 I. 140		L. 11 § 2 I. 281(2)
	9 I. 140	XX	4 qui potiores in pign.
XVI	1 ad Sctum Velleianum		L. 1 I. 98(5)
	L. 5 II. 296		9 § 3 I. 147(1)
	8 § 3 II. 296		
XVII	1 mandati vel contra		
	L. 26 § 2 II. 296		

Βιβλ.	Τίτλ.	Βιβλ.	Τίτλ.
XX	6 quib mod. pign. solv.	XXIII	3 de iure dotium.
	L. 1 § 1 I. 274		5 § 11 I. 98(3), 135, 143, 144. 242
XXIII	8 § 13 I. 102, 116		L 5 § 12 I. 136(3), 242 245
XXI	1 de aedilit. edicto		5 § 13 I. 135, 246 II 33
	L. 19 I. 329		5 § 14 I. 98(4) 137
	42 II. 96		L. 6 I. 243 II 33
XXI	2 de evictione		6 § 1 I. 141 II. 264(*)
	L. 15 § 1 II 268		6 § 2 I. 192
	71 I. 243, 266		L. 7 II 320
	II 36(1), 118, 175		7 § 1 II. 328 328(1), 348(1)
	74 § 3 II. 299		7 § 2 I. 282
XXII	1 de usur et fructib,		§ 3 I. 158. 370(3), 380(1). II. 327(1)
	L. 17 § 5 I. 296		8 I. 278(1). 382(1). II. 327(1)
	34 II. 393(?)		9 I. 100 379(3)
	36 II. 393(?)		9 § 3 I. 18. 83
	38 § 1 I. 377(?)		10 I. 147(1) II. 219(1)
	43 I. 296		10 § 1 II. 309
XXIII	1 de sponsalibus.		10 § 2 II. 316
	L. 9 I. 393		10 § 3 II 348(1)
XXVI	2 de ritu nuptiarum		10 § 4 I. 147(1), 157
	L. 4 I. 11(?)		10 § 5 I. 157, 159, 160
	19 I. 236, 242		10 § 6 I. 180
	II. 33		12 I. 202, 216(1) 217(2), 228(1)
	23 I. 392(1)		12 § 1 I. 170 170(2), 171(1), 172
	61 II. 73		12 § 2 I. 276, 362
XXIII	3 de iure dotium.		14 I. 176
	L. 2 I. 153 306(1) II. 144. 150, 178		15 I. 175
	3 I. 103. 105 II. 149		16 I. 147(1) 157, 161 163 165(1). 175(1)
	4 I. 393 II. 309 316		17 II. 239 240, 246
	5 I. 134		17 § 1 I. 157, 158(1)
	5 § 1 I. 138		
	5 § 2 I. 138, 310(1)		
	5 § 3 I. 138		
	5 § 4 I. 138		
	5 § 5 I. 114, 140, 140(1), 338(1)		
	5 § 6 I. 136(1) 142		
	5 § 7 I. 138		
	5 § 9 I. 98(3), 136(2) 139, 142, 145		
	5 § 10 I. 141		

Β:6λ. Τ:τλ.	
XXIII 3 de iure dotium.	
L. 18	1. 160(1). 180.183.216(1) 11. 92,262
19	1. 90(1)
20	1. 328(1)
21	1. 313 383
25	1. 194. 325 328.356 358
26-27	1 156. 192 194,195(1),198 201,202.203 216(1)
29	1 98(4),100 349(1)
32	1. 194,202. 11 254. 258 311.312(1)
33	1. 118(1), 280(1).317. 11 285. 291,292(1) 293 294(2) 304
34	1. 112,268(1)
35	11. 288
36	1. 280(1) 310(1) 337 11. 286, 286(1), 289
37	1.280(1) 337
38	1 280(1) 11. 286
39 § 1	1. 105
41 § 1	1 313
41 § 3	1. 298 11. 297 299(1).303
41 § 4	1. 310(1) 11. 282
42	11. 218
43	1. 354 387
43 § 1	1. 123(2) 126(2) 139(1) 11. 306

Β:6λ. Τ:τλ.	
XXI I 3 iure dotium,	
L. 44	1.98(1).242(1)
44 § 1	1. 332, 328, 355 356.357,387(1)
45	1. 355
67	11. 2(2)
68	1. 384. 393
69 § 3	1. 294(1). 11. 234
45 § 1	1. 298.310(1)
46	1. 90(2) 102 11. 299(1)
46 § 1	1. 307, 327, 328,355,356,361
46 § 2	1. 325
47	1. 153(1) 11. 318.328(1)
48	1 289 328(1)
48 § 1	1. 98(1) 276 277 349.350
49	1. 280(1) 11. 285,286
50	1. 194
51	1, 144
52	1. 147(1), 162,266(2)
53	1. 227(1). 299(1)
54	11. 158,181(1) 226.227(1)
56	1. 337 11. 305
56 § 1	1. 101
56 § 2	11. 45
56 § 3	11. 75,77,79
57	1.325 328, 355 356
58 § 1	1. 355, 356, 358,361
59	1.90(2) 314, 325.327,328
59 § 1	1. 299. 11. 295(1)
59 § 2	1. 123(2)

Βιβλ. Τίτλ.	
XXIII 3 de iure dotium.	
L.60	l. 261
65	ll. 319
66	l. 284 ll. 268. 268(1), 274
69 § 4	l. 255, 261. 300, 302, 303
69 § 5	l. 261
69 § 6	l. 121
69 § 7	l. 150, 152(2), 178
69 § 9	ll. 316
70	l. 288(1), 306(1)
71	l. 98(2). ll. 289
72	l. 111(1), 340, 341
74	l. 104. ll. 150
75	l. 125, 266(2) ll. 175
76	l. 101, 276. 287, 289
77	l. 355, 356, 358. ll. 399
78	l. 283 ll. 266, 273
78 § 1	l. 98(1)
78 § 2	l. 228, 282, 283. ll. 266, 267, 268, 276
78 § 3	ll. 269
78 § 4	l. 188. ll. 92
78 § 5	l. 310(2), 311(1) 325, 337
79	ll. 33, 37, 38, 39
79 § 1	l. 118, 290
80	l. 337, 385(1)
81	l. 98(1), 141, 279
83	l. 337, 385(1)
84	l. 118, 315, 317
85	l. 98(1), 198, 203

Βιβλ. Τίτλ.	
XXII 4 de pactis dotalibus.	
L. 2	ll. 67
4	l. 282, 285, 288(1). ll. 275
5 § 1 καὶ 2	ll. 58
XXII 4 L. 6	l. 288(1). ll. 285, 296 303 304
7	l. 98(1). 125 ll. 26(2)
10	l. 236(2). ll. 294(1)
11	l. 101, 288, 288(1)
12	ll. 126
12 § 3	l. 154(1). 183
12 § 4	l. 183
13	l. 183
15	ll. 93
16	ll. 93
17	l. 289. ll. 93
18	l. 289. ll. 93
19	l. 98(4), 289 ll. 93
20	l. 288. ll. 58
20 § 1	l. 156
20 § 2	ll. 293, 294(1)
21	l. 191. 194
22	ll. 328(2)
23	ll. 41
26 p.	ll. 41
26 § 2	ll. 41. 126
26 § 5	ll. 101
28	ll. 328(1)
32 p.	l. 150(1) 154(1) 202, 216(1). ll. 254 260
XXIII 5 de fundo dotali	
L. 3	ll. 317
3 § 1	l. 146, 195(1)
4	l. 214 ll. 145(2)
7	ll. 175
9	l. 322

Β:6λ. Τίτλ.	
XXIII 5 de fundo dotali.	
L. 9 § 1	1 361
9 § 2	1. 361
10	1. 361
11	1. 147(1) 177, 180
12	1. 214
13 § 2	1. 228 ll. 175
14	1 90(2)
14 § 1	1. 98(2)
14 § 2	1. 361
14 § 3	1. 114, 338(1) 339(1)
14 § 13	1. 140(1)
17	ll. 251
18 p.	ll. 311, 312(1)
XXIV 1 de donat.i.v.et uxorem.	
L. 1	1. 83
3	1. 83
5 § 5	1. 13(3)
5 § 8	1.114(1) 294(1)
5 § 13	1. 114(2)
5 § 14	1. 114(2)
7 § 5	1. 172
11 § 11	ll. 299(1)
13	1. 114(1). ll. 299(1)
16	1. 114(1)
21 § 1	1. 259, 292, 294(1)
25	1. 114(1)
31 § 7	1. 114(1)
32 § 27	1. 11(2), 12, 393
50	ll. 90
51	1. 85
53 § 1	1. 176
56 § 1	1. 259
60 . 62	ll. 299(1)
66	1. 148
XXIV 2 de divortiis repudiis.	
L. 1	ll. 34(1)
5	ll. 34, 36(1), 118

Β:6λ. Τίτλ.	
XXIV 3 soluto matrimonio.	
L. 1	ll. 145
2 § 1	1. 26(2), 27, 32
2 § 2	ll. 30
3	ll. 27
5	ll. 330, 333 346, 363
6	ll. 327, 330, 333, 362 363
7	ll. 324, 328, 363
7 § 1	ll. 312(1), 326, 340, 358, 359, 363, 365, 368, 375
7 § 2	ll. 312(1), 361, 363, 398
7 § 3	ll. 333 339 398
7 § 5	ll. 132
7 § 6	ll. 338, 356
7 § 7	ll. 338, 356 398
7 § 8	ll. 338
7 § 9	ll. 323, 338, 345, 346 359
7 § 10	ll. 395, 398
7 § 11	ll. 398
7 § 12	ll. 175, 310, 311
7 § 13	ll. 312(1)
7 § 15	ll. 325
7 § 16	ll. 325
10 p.	1. 243, ll. 35, 36(1), 118
10 § 1	ll. 42
L. 11	ll. 264(2), 333
12	ll. 52(1) 53, 134
13	ll. 52(1), 53
14	ll. 134
14 § 1	1. 86, 317. ll. 55, 135
15	ll. 53, 135
15 § 1	ll. 53, 57, 59, 132
15 § 2	ll. 52(1) 134
16	1. 316. ll. 52(1) 134
17 p.	1. 119, 315

Βεβλ. Τιτλ.

XXIV 3 soluto matrimonio.

L. 17 § 1	l. 315
17 § 2	ll. 54, 134
18	ll. 52(1) 134
18 § 1	l. 190. ll. 54 135, 237, 239
21	ll. 102
22	l. 98(5)
22 § 1	ll. 26(2)
22 § 4	ll. 29
22 § 5	ll. 31
22 § 6	ll. 31
22 § 9	ll. 98
22 § 10	ll. 30
22 § 11	ll. 30
22 § 12	l. 314. ll. 22(1) 43, 43(1), 43(2) 43(3), 45.
22 § 13	ll. 150, 225
24 § 2	ll. 92
23 § 5	ll. 175, 246. 247, 249
24 § 6	ll. 56
25	ll. 43
25 § 1	ll. 265
25 § 3	ll. 43, 237, 265
25 § 4	ll. 395
27	ll. 53, 135
28	ll. 52(1)
29	ll. 103
29 § 1	l. 98(5)
30 § 1	ll. 284
31 § 1	l. 98(1)
31 § 3	ll. 48
31 § 4	ll. 317, 318 333
32	l. 299. ll. 301
33	ll. 294
34	ll. 26(2)
36	ll. 53
37	ll. 31
39	ll. 59, 60
41	l. 280

Βεβλ. Τιτλ.

XXIV 3 soluto matrimonio.

L. 42	ll. 28
42 § 1	l. 280(1)
42 § 2	l. 293. ll. 234
43	ll. 52(1)
44	ll. 43(2)
44 § 1	ll. 277
47	ll. 61
49	ll. 307
49 § 1	l. 155, 160(2), 163
50	ll. 166, 169, 222(1), 256
51	l. 177(1)
53	l. 117(1). ll. 43, 53
54	l. 117(1) ll. 52(1), 53
57	ll. 25, 274
58	ll. 319
59	ll. 36(1), 118
61	ll. 263
64	ll. 60, 263
64 § 5	ll. 263
65	l. 258(1)
66	ll. 24(1), 239(1)
66 § 1	ll. 56, 132
66 § 2	ll. 28
66 § 3	l. 160(1), 180, 183 ll. 92, 262
66 § 6	ll. 286
66 § 7	ll. 96, 282, 283
67	ll. 317

XXV 1 de in pensis in res do-
tales factis.

L. 1 § 1	ll. 72
1 § 2	ll. 73
1 § 3	ll. 72
2	ll. 72
3 § 1	ll. 328
L. 4	ll. 72
5	ll. 73, 77, 77(2) 78

Βιβλ. Τίτλ.		Βιβλ. Τίτλ.	
XXV 1	de inpensis in res do- tales factis	XXIX 2	de acquirenda v. omitt heredit.
L. 5 § 2	ll. 83	L. 45	ll. 317
5 § 3	ll. 87	45 § 1	ll. 317
7	ll. 86	XXX de legatis	
7 § 1	ll. 74	L. 8 § 2	l. 307
8	ll. 132	60	ll. 86
9	ll. 86	69 § 2	l. 349
10	ll. 87	75	l. 305(1)
11	ll. 86	XXXI de legatis	
13	ll. 72, 328	L. 1 § 1	l. 305(1)
14 p.	ll. 72	30	l. 305(1)
14 § 2	ll. 86	34	ll. 26(2)
15	ll. 73, 328	35	ll. 26(2)
16	ll. 72, 328	41 § 1	ll. 107
XXV 2	de actione rerum amo- tarum	48 p.	l. 180
L. 1	ll. 89	77 § 3	l. 349
3 § 2	ll. 88, 89	77 § 9	l. 347(1)
7	ll. 89	82	l. 349(1)
11 p.	ll. 89	XXXII de legatis	
11 § 1	ll. 89	L. 11 § 7	l. 305(1)
15 § 1	ll. 88	43	l. 261, 347
17 § 1	ll. 88	XXXIII 4	dote praelegata
21 § 3 καὶ 4	ll. 89	L. 1	ll. 107
23	ll. 89	1 § 1	ll. 67
24	ll. 247(1)	1 § 4	ll. 73
25	ll. 89	1 § 9	ll. 45, 50, 107
29	ll. 89	1 § 10	ll. 50
XXV 3	de agnoscendis et alen- dis etc.	1 § 11	ll. 49
L. 5 § 1	l. 244. ll. 66	1 § 13	ll. 49
5 § 7	l. 244	2	ll. 46
XXVI 7	de admin. et peric. tutor.	2 § 1	ll. 73
L. 12 § 3	l. 248, 252, 253	7 § 2	ll. 49, 50, 51
43 § 1	l. 126(?)	7 § 3	ll. 46, 47, 49
52	l. 254	7 § 5	ll. 50
XXVII 1	de excusationibus	13	ll. 45, 50
L. 8 § 1	l. 94(1)	XXXIII 5	de optione v. elect. legata.
XXVII 9	de reb eorum qui sub tutela.	L. 14	l. 309
L. 5 § 8	l. 211	XXXIII 7	de instruc. v. inst. leg.
		L. 2 § 1	l. 89(1)
		20 § 1	l. 89(1)
		20 § 3	l. 89(1)

Βεβλ. Τίτλ.

- XXXIII 9 de poenu legata
L. 1 1. 309
- XXXIV 3 de liberat. legata.
L. 5 § 4 ll. 188
11 1. 349(1)
13 1. 349()
- XXXIV 9 de his quae ut indi
gnis auf.
L 20 ll. 42
- XXXV 1 de condicion. et de-
monstrationibus.
L. 7 § 12 1 288(1)
62 § 2 ll. 61
63 § 1 ll. 61
64 ll. 61
71 § 3 1. 277, 348,
348(1), 349
72 § 4 ll. 61
79 § 4 ll. 61
81 § 3 1. 350
- XXXV 2 ad legem Falcidiam.
14 ll. 26(2)
57 ll. 49
85 ll. 45, 45(1), 47
- XXXVI 1 ad SCtum Trebell
L. 21 ll. 85
- XXXVI 2 quando dies legatorum
etc.
L. 24 § 1 1. 309
- XXXVI 3 ut legatorum
L. 18 § 1 ll. 165
- XXXVII 1 de bonorum posses-
sione.
L. 3 1. 344
- XXXVII 6 de collatione bono-
rum.
L 4 ll. 175
6 1. 98(1), 236(2)
ll. 37, 38, 39
- XXXVII 7 de dotis collatione.
L 1 § 5 ll. 74
2 1. 126

Βεβλ. Τίτλ.

- XXXVIII 5 si quid in frand.
L. 1 § 7 καὶ 8. ll. 12
1 § 19 1. 274
- XXXIX 4 de publicianis
L. 10 § 1 1. 296
- XXXIX 5 de donationibus
L 2 § 3 καὶ 4 1 312(1)
2 § 7 1. 347
9 ll. 328(2), 358
9 § 1 ll. 328(2)
12 1 117(1)
21 § 1 1. 312(1) ll. 296
29 1. 122
- XXXIX 6 de mortis causa dona-
tionis.
L. 13 p. 1. 379(1)
31 § 2 1. 146
- XXXXI 1 de adquir. rerum do-
min.
L. 63 § 4 ll. 175
- XXXXI 2 de adquir. v. amitt.
poss.
L. 3 § 21 ll. 175
13 § 6 ll. 264
- XXXXI 3 de usurpationibus
L. 42 ll. 250, 251
- XXXXI 4 pro emtore
L. 2 § 2 1. 159(1)
- XXXXI 9 pro dote
L. 1 p. ll. 264
1 § 2 1. 278(1), 378(2),
381(1), 382(1).
2 1. 158(1), 159(1).
- XXXXII 1 de re iudicata.
L. 17 ll. 52(1)
19 § 1 1. 311(1)
20 1. 316(1), ll. 52(1),
103.
21 1. 119, 315, 316(1).
ll. 52(1)
22 1. 119, 315.
24 § 1 ll. 52(1)

Reik. Titl.		Reik. Titl.	
XXXXII	1 de re indicata.	XXXXV	1 de verborum obligatione.
	30 l. 3 5(i).		
L.	41 l. 118(i) 310(i) 314 317	L.	2 § 5 l. 328(i).
	49 ll. 53.		8 l. 328(i).
	52 ll. 103		9 l. 328(i).
XXXXXII	5 de rebus auctorit.		14 ll. 58.
	L. 17 § 1 l. 104. ll. 149.		19 ll. 59, 60
	18 l. 104(i). ll. 149.		20 l. 328(i).
	19 ll. 149.		21 ll. 108.
XXXXXII	6 de separationibus.		56 § 1 l. 328(i).
	L. 1 § 11 ll. 290.		83 § 6 l. 119(i).
XXXXXII	7 quae in fraud. credit.		94 l. 299.
	L. 6 § 11 l. 119(?)		95 l. 299.
	6 § 12 l. 119(?).		108 l. 287, 328(i), 391(i).
	10 § 5 l. 119().		108 § 1 l. 299.
	10 § 14 l. 120, 341.		115 l. 299.
	14 l. 120.		128 l. 309.
	18 l. 274		138 § 1 l. 308.
	25 § 1 l. 101, 120, 126.	XXXXXVI	1 de fideiussoribus.
XXXXXIII	18 de superficiebus.		L. 18 ll. 296.
	L. 17 l. 280		52 § 2 l. 89(i).
XXXXXIII	30 de liberis exhibendis.	XXXXXVI	2 de novationibus et delegationibus.
	L. 1 § 5 ll. 27.		L. 12 l. 310(?), 310(i).
XXXXXIII	4 de doli mali et metus exceptione.		13 l. 310(?), 311(i).
	L. 4 § 20 l. 310().		19 l. 310(?).
	4 § 21 l. 310(?) 311.		31 § 1 l. 356, 358.
	4 § 22 l. 311(?).	XXXXXVI	3 de solutionibus.
	5 § 5 l. 129(?), 311. 312(i).		L. 34 § 6 ll. 27, 32.
	7 p. l. 312(i).		82 ll. 96
	7 § 1 l. 312(i).	XXXXXVI	4 de acceptilatione.
	8 ll. 282.		L. 4 l. 352(i).
	17 l. 294(i) ll. 234, 235.		5 l. 352(i)
XXXXXIII	7 de obligat. et actionibus.		12 l. 389
	L. 17 l. 119(i).	XXXXXVII	10 de iniuriis et famosis libellis.
	19 l. 101, 119.		11 § 1 ll. 96.
	44 § 5 l. 309.		13 p. ll. 12, 25(?).
	58 ll. 25(?), 26(i).		18 ll. 96.
			28 ll. 12(i), 25(?).

Β:6λ. Τ:τλ.		Β:6λ. Τ:τλ.	
XXXXVII 12 de sep. violato.		L. 17 de regulis juris.	
L. 3 ll. 96.		L. 22 § 1 l. 305	
10 ll. 96.		61 ll. 357 (i)	
XXXXVIII 5 ad legem Juliam		77 l. 352(i), 389.	
de adulteriis		85 l. 288(·), 306(i).	
L. 1 ll. 145(i).		87 ll. 25(·) 26(i).	
XXXXVIII 10 de lege Cornelia.		139 ll. 25(2) 26(i).	
L. 14 § 2 ll. 263.		36.	
XXXXVIII 19 de poenis.		173 ll. 53.	
L. 39 ll. 269(i).			
XXXXVIII 20 de bonis damna-		2. Κῶδιξ.	
torum.			
L. 5 § 1 ll. 25(i).		Β:6λ. Τ:τλ.	
XXXXVIII 14 de jure fisci.		I 4 de episcop. audienta.	
L. 27 ll. 42.		L. 28 l. 246.	
XXXXVIII 15 de captivis.		I 5 de haereticis et mani-	
L. 8 ll. 60.		chaeis.	
12 § 4 ll. 34(i).		L. 13 l. 242(2).	
14 § 1 ll. 34(i).		19 § 1 l. 242(·).	
XXXXVIII 17 de castrensi pec		19 § 3 l. 248, 266(i).	
L. 8 l. 95.		I 14 de legibus.	
13 l. 94.		L. 5 l. 200(i).	
16 l. 95, 95(i), 101.		II 18(19) de negotiis gestis.	
		L. 13 ll. 270(i).	
L. 16 de verborum signi		II 33(34) de adversus dotem.	
ficatione.		L. Un l. 17(·).	
L. 13 l. 322(2).		III 28 de inoficioso testa-	
22 ll. 17.		mento.	
39 § 1 l. 342.		L. 30 l. 258(i).	
79 ll. 72.		III 33 de usu fructu.	
79 § 1 ll. 87.		L. 6 l. 177(2).	
79 § 2 ll. 86.		III 36 familiae erciscundae.	
83 l. 342(i).		L. 2 ll. 46.	
119 l. 345.		III 38 communia utriusque.	
121 ll. 393(2).		L. 12 ll. 115(i)	
125 l. 118, 290, 327,		IV 29 ad SCtum Velleia-	
328. ll. 295.		num	
187 ll. 296.		L. 11 l. 274.	
195 l. 109(i).		IV 30 de non numerata pe-	
213 § 2 ll. 239.		cunia.	
226 ll. 239.		L. 14 § 1 ll. 137, 140.	
240 ll. 105.		IV 44 de rescind. venditione.	
246 ll. 17.		L. 2 l. 169.	

B:6λ. Τίτλ.		B:6λ. Τίτλ.	
IV	51 de rebus alienis.	V	12 do iure dotium.
	L. 7 l. 210.		L 22 l. 98(4).
IV	66 de emphyteutico jure.		23 ll. 175.
	L. 3 l. 280.		25 ll. 101.
V	3 de donationibus		26 l. 98(4).
	L. 19 l. 121.		30 l. 125, 160(2),
	20 l. 121.		ll. 14, 152, 182-86,
	20 § 2 l. 105, 112.		191-201, 218, 229,
V	4 de nuptiis.		308(1).
	L. 25 l. 246.		31 l. 121, 128.
V	9 de secundis nuptiis.		31 § 1 l. 128.
	L. 3 ll. 152.		31 § 5 290, 291, ll. 289.
	6 § 4 l. 291(2).		31 § 6 l. 112, 290. ll.
	6 § 11 ll. 161, 169.		289.
V	11 de dote promissione.		31 § 7-8 l. 290. ll. 289.
	L. 1 l. 255 299, 301,	V	13 de rei uxoriae actione.
	303, 304(1)		L. Unica. l. 1, 5, 215,
	2 l. 291.		259(1). ll. 13, 15,
	3 l. 299, 301, 304.		21, 99, 110, 138,
	6 l. 175(2) 258(1)		146, 157, 177,
	326.		179, 190, 202.
	7 l. 123, 136(1)		Un. § 1 l. 146, 286, 319.
	239, 241(1) 245(2)		ll. 178, 202.
	258(1)		§ 2 ll. 128.
	7 § 2 l. 244.		§ 3 ll. 104.
V	12 do iure dotium.		§ 4 ll. 101, 112.
	L. 1 ll. 313.		§ 5 ll. 56 65, 131.
	1 § 1 l. 147(1).		§ 6 ll. 284.
	4 l. 111(1). 340.		§ 7 l. 296. ll. 54,
	5 l. 152. ll. 181(1).		102.
	6 l. 98(4).		§ 8 ll. 105.
	7 l. 98(5).		§ 9 l. 176. ll. 317,
	9 ll. 148.		322, 333, 348(1).
	10 l. 147(1) 153(1)		§ 10 ll. 47, 48, 104.
	154 175(1)		§ 11 ll. 103, 112.
	12 ll. 223 227(1).		§ 12 ll. 104.
	14 l. 98(4) 243(1)		§ 13 l. 126(2). 146.
	247.		ll. 115, 116.
	19 l. 98(4).		§ 14 ll. 103, 112.
	20 l. 101, 259. ll.		§ 15 l. 147(1). 177,
	318(1)		197, 207, 217(1).
	21 l. 149(1), 150,		ll. 163.
	150(2), 178.		

Βιβλ. Τίτλ.		Βιβλ. Τίτλ.
V 14	de pactis conventis. L. 3 ll. 67. 6 l. 85. 8 l. 83. 9 § 4 l. 99, 100. 11 l. 83.	VI 61 de bonis quae liberis. L. 2 l. 96(2). ll. 113(1). 115(1). 3 l. 96(2). ll. 115(1). 4-5 l. 96(2). 6 l. 96(2). ll. 113(1).
V 15	de dote cauta et non numerata. L. 1 ll. 136, 285. 3 ll. 138, 143.	VII 28 de usucapione pro dote. L. Unica l. 278(1). ll. 264. 74 de privilegiis dotis. L. Unica l. 147.
V 17	de repudiis. L. 3 § ult. ll. 60. 8 ll. 129.	75 de revocandis. L. 5 l. 119(2).
V 18	soluta matrimonio. L. 2 ll. 43(?). 4 ll. 36(1). 6 § 2 l. 171(1), 173. 174 6 § 3 l. 171(1), 173. 174. 9 ll. 43(2). 10 ll. 26, 43(2). 43(2). 11 ll. 23(1).	VIII 13 de dotibus. L. 4 l. 336. VIII 16(17) quae res pignori. L. 9 l. 343. VIII 17(18) qui potiores. L. 12 ll. 148, 182, 206, 207. 12 § 5 ll. 161, 166, 176, 184. 37(8) de contrahenda stipul. L. 4 ll. 101.
V 23	de fundo dotali. L. 1 l. 147(1). 2 l. 186.	VIII 53(51) de donationibus. L. 3 l. 348. 34 l. 121, 312. 34 § 1 l. 312. 34 § 2 l. 312(1). 35 § 3 l. 312. 36 § 3 l. 312.
V 37	de administratione. L. 9 l. 254. 22 l. 254.	55(36) de revocandis donationibus. L. 10 l. 121, 258(1).
VI 20	de collationibus. L. 19 ll. 122, 124	IX 13 de raptu virginum. L. Un l. 250, 257(1).
30	de jure deliberandi. L. 22 § 9 ll. 294.	IX 32 de crim. expilate. L. 4 l. 6(1).
45	de his, quae sub modo L. 1 l. 334. 2 l. 348.	X 36(33) de impon. lucra- tivis. L. Un § 4 l. 122(1).
VI 60	de bonis maternis. L. 1-4 l. 96(2).	
VI 61	de bonis, quae liberis. L. 1 l. 96(2). ll. 113(1).	

3. Νεαραί.				Νεαρα 100	11. 138, 142, 143.
				109 κεφ. 1	11. 203.
Νεαρα	1 κεφ. 1	11. 141.		115 » 3 § 11	1. 260.
	22 — 7	11. 34(1).		117 » 1	1. 97.
	34	11. 126.		— 11	11. 34(1).
	91	11. 207		118 » 1,3	11. 123(1)
	97	1. 75.		127	11. 123(1).
	— κεφ. 2 § 2	11. 208.		131 κεφ. 12	1. 296.
	— κεφ. 5	1. 263. 11. 114.		143	1. 251, 257(1).

Γ'. ΜΕΤΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΕΙΟΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

1. Ἐκλογή νόμων.				XIX κεφ. 5	1. 57, 59 71(1).
Tit				8	1. 55, 59.
II	§ 3	1. 54, 55.		5. Βασιλικά.	
	» 4	1. 52, 54, 55, 61(1).	Βιβλ Τίτλ.	I	1 περὶ τῆς ἀνωτάτω Τριάδος κλπ.
	» 5	1. 52, 55, 57 62.			νε' 11. 204.
	» 6	1. 52(1), 58.		II	1 Περὶ δικαιοσύνης κτλ.
	» 7	1. 54, 63.			λ' 1. 224(1).
	» 9	1. 55, 62, 63			λα' 1. 224(1).
	» 10	1. 61, 61(1).			λθ' 1. 201(1).
	» 11	1. 58.			μ' 1. 200(1)
III	» 13	1. 63 63(1) 64		II	2 περὶ ρημάτων σημασίας.
XVII	» 1	11. 141.			κ' 11. 17.
	» 27	1. 63.			ριστ' 1. 344.
2. <i>Ecloga privata aucta.</i>					ριζ' 11. 393(2).
Tit.	II κεφ. 7	1. 66.			ρκα' 1. 118, 290.
	9	1. 63.			ρπα' 11. 296.
3. Πρόχειρος νόμος.					ρπζ' 1. 109(1).
VIII	α'.	11. 217.		II	3 περὶ διαφόρων κανόνων.
IX	11	11. 142.			κβ' 1. 305.
X	12	1. 393(1).		II	6 περὶ βασιλέων καὶ δεήσεων.
XXXIX	μ'.	1. 251.			ι' 1. 200(1).
4. Ἐπαναγωγή.				IX	3 περὶ πράγμ. κεκριμένου.
XVIII	α'.	11. 217.			ιζ' 11. 52(1).
	26	11. 142.			κ' 1. 316(1), 11. 52(1).
					κα' 1. 119, 316(1).
					11. 52(1)
					κδ' 1. 119.

Βιβλ.	Τίτλ.	Βιβλ.	Τίτλ.
IX	3 Περὶ πράγμ. κεκριμένου. κδ' ll. 52(1). μα' 1. 118(1).	XIX	1 Περὶ συναλ. πράξεως καὶ ἀγορασίας. ιε' 1. 156.
IX	7 περὶ πράγμ. αὐθεντίας τῶν δικαστῶν κτλ. ιζ' 1. 104. ll. 150. ιη' ll. 150. ιθ' ll. 150. λη' ll. 290.	XIX	8 Περὶ ἀγωγῆς πράξεως καὶ ἀγορασίας νθ' 1. 156.
IX	8 Τὰ εἰς περιγραφὴν τῶν δανειστῶν κτλ. ι' 1. 120. κε' 1. 101, 120, 127.	XIX	11 Περὶ ἐκνικήσεως πρα- θέντων. ο' ll. 299.
IX	9 Περὶ προνομ. τοῦ δημο- σίου κλπ. η' ll. 147.	XX	1 περὶ ἀγωγῆς μισθώσεως καὶ ἐκμισθώσεως. γ' 1. 178. κδ' 1. 305. νγ' 1. 179(2).
X	4 Περὶ ἀποκαταστάσεως ἀ- φηλίκων. ιστ' 1. 167.	XXIII	3 περὶ τόκων καὶ καρπῶν. ιζ' 1. 296(1). λη' 1. 377(2).
X	16 Ἐὰν κατὰ τὴν προῖκα κλ. α' 1. 170(2).	XXIV	1 περὶ ἀπατ. πραγμ. δο- θέντος. στ' 1. 378(1). ζ' 1. 377(2), 385(2). ll. 328(1). η' 1. 393(1). θ' 1. 117, 123(2), 311, 378(1). ι' 1. 387.
XII	1 Περὶ κοινωνίας καὶ λύ- σεως αὐτῆς. στ' 1. 305. ν' 1. 151. οθ' ll. 283.	XXIV	1 περὶ τοῦ μὴ χρεωστούν- τος κτλ. θ' ll. 54. ι' ll. 54. ιε' 1. 397(1). ια' ll. 85.
XIV	1 Περὶ ἐντολῶν ἐπιτιθ. κτλ. κστ' ll. 296. με' ll. 301.	XXV	2 περὶ ἐνεχόρων κτλ. ια' 1. 284(2).
XV	2 Περὶ τῆς προυβλικιανῆς κλ. ιβ' ll. 264(2).	XXV	5 τίνες δυνατώτεροι εἰς τὰ ἐνέχυρα κτλ. λβ' ll. 182, 206.
XVI	8 Περὶ χρήσεως κτλ. κθ' 1. 177(2).	XXV	8 Ποίοις τρόποις τὸ ἐνέ- χυρον κτλ. η' 1. 102, 116.
XVIII	4 Περὶ συγκλ. θεσπισματος Μακεδονιανείου. ιστ' 1. 140.	XXVI	1 περὶ ἐγγυητῶν κτλ. ιη' ll. 296.
XVIII	7 Περὶ ἀγωγῆς τῆς περὶ τὰ πραγματά κτλ. ζ' 1. 140. η' 1. 140. θ' 1. 140.		

Βιβλ.	Τίτλ.	Βιβλ.	Τίτλ.	
XXVI	4	περὶ ἀνακαινισμού.	XXVIII 8	Διαλυομ. συνοικ ἡ προῖξ κτλ.
	ιβ'	1. 310(3).	κθ'	11. 103.
	ιγ'	1. 311(1).	λα'	11. 317, 318, 333.
XXVI	5	Περὶ καταβολῶν καὶ ἐ- λευθ. χρ.	λβ'	11. 301.
	λδ'	11. 32.	λε'	11. 53.
XXVI	7	Περὶ χρ. ἀντιφων. καὶ δόγμ. Βελ	λστ'	11. 31.
	λστ'	11. 296.	λθ'	1. 280.
	λθ'	11. 296.	μ'	1. 293.
XXVIII	1	Περὶ μνηστείας.	μα'	11. 52(1).
	ζ'	1. 393(1)	μζ'	1. 155. 11. 307.
XXVIII	4	Περὶ γάμων καὶ διαθ. γάμων	μη'	11. 322(1), 256(1).
	λζ'	1. 246.	μβ'	1. 177(1).
XXVIII	7	Περὶ λύσεως γάμων,	να'	11. 53.
	ιβ'	11. 34, 118.	νβ'	11. 52(1), 53.
XXVIII	8	διαλυομ. συνοικ. ἡ προῖξ κτλ.	νστ'	11. 319.
	θ'	11. 30, 32.	ξα'	11. 263.
	ε'	11. 330, 333.	εγ'	1. 160(1), 183. 11. 92, 132, 262, 282, 283, 286.
	στ'	11. 327, 330, 333.	ξδ'	11. 317.
	ζ'	11. 132, 310, 311, 325, 328, 333, 339(1), 366. 391.	ξστ'	11. 43(2).
	ι'	11. 35, 118.	ξη'	11. 36(1).
	ια'	11. 264(2) 333.	α'	1. 173.
	ιβ'	11. 52(1), 53.	ογ'	11. 43(2).
	ιγ'	11. 52(1), 53.	οδ'	11. 43(2), 43(3).
	ιδ'	11. 53, 57, 59, 132, 135.	XXVIII 10	περὶ δαπαν. ἐν πραγμ. προικ.
	ιζ'	1. 119.	α'•	11. 72, 73.
	ιη'	1. 190. 11. 52(1), 135, 263.	γ'	11. 328.
	κα'	11. 102.	ε'	11. 77(2).
	κβ'	11. 30, 31, 43(2), 43(3), 45.	η'	11. 132.
	κδ'	11. 92, 247(1), 249.	θ'	11. 86.
	κε'	11. 265.	ι'	11. 87.
	κζ'	11. 53, 135.	ια'	11. 86.
	κη'	11. 52(1).	ιβ'	11. 72.
			ιγ'	11. 328.
			ιδ'	11. 328.
			ιστ'	11. 328.
			XXVIII 11	Περὶ ἀγωγῆς πράγμ. ὑφαίρ.
			γ'	11. 89.
			ια'	11. 89.

Βιβλ.	Τίτλ.
XXVIII	11 Περὶ ἀγωγῆς πράγμ ὑφαιρ.
	κγ' 11. 89.
	κε' 11. 89.
XXIX	1 Περὶ δικαίου προικός.
	α' 1. 114(3) 138(2) 141. 11. 33.
	β' 1. 141, 192. 11. 264(1).
	γ' 1. 282, 379(3). 380(1). 11. 320(1), 328. 328(1).
	δ' 1. 382(1).
	ε' 1. 83, 379(2).
	στ' 1. 157, 180, 180(1). 11. 217. 316.
	η' 1. 172.
	ι' 1. 176(2).
	ια' 1. 176.
	ιβ' 1. 161(1).
	ιγ' 1. 240.
	ιδ' 1. 160(1), 180(1), 183. 11. 92 262.
	ιε' 1. 90(2).
	ιζ' 1. 384.
	κα' 1. 194.
	κβ' 1. 156.
	κγ' 1. 156.
	κη' 11. 258(1) 311.
	κθ' 11. 291.
	λα' 11. 288.
	λβ' 11. 286.
	λδ' 11. 286.
	λζ' 1. 298 11. 282. 297.
	λη' 11. 219(1).
	λθ' 1. 123(2), 354. 388. 11. 306.
	μ' 1. 387(1).

Βιβλ.	Τίτλ.
XXIX	1 Περὶ δ καίου προικός.
	μα' 1. 298.
	μβ' 1. 90(2), 102. 11. 299(1).
	μγ' 11. 318, 328(1).
	μδ' 1. 289.
	με' 1. 314. 11. 286.
	μη' 1. 162.
	μθ' 11. 299(16).
	ν' 11. 226.
	νβ' 1. 101. 11. 45, 77, 305.
	νε' 1. 90(2), 123(2).
	ξβ' 11. 268.
	ξγ' 1. 180(1).
	ξδ' 1. 384, 393(1).
	ξε' 1. 121, 178(1).
	ξζ' 11. 289.
	ξη' 1. 341.
	ο' 1. 104.
	οβ' 1. 101.
	ογ' 11. 399.
	οδ' 1. 188, 311(1). 11. 92.
	οε' 1. 119.
	οστ' 1. 385(1).
	οζ' 1. 141, 279.
	οθ' 1. 118, 315, 317.
	πα' 1. 299.
	πβ' 1. 291(1).
	πγ' 1. 299.
	πζ' 1. 239.
	91 1. 111(1).
	92 1. 153.
	97 1. 155, 175(1).
	99 11. 181, 223.
	ρα' 1. 243(1), 245(2), 247.
	ρη' 1. 150. 178(1).
	ρβ' 11. 101.
	ρζ' 11. 153.
	ρη' 1. 121(3), 296.

Βιολ. Τίτλ.		6. Σχόλια Βασιλικῶν.	
XXXXVII	1 Περὶ δωρεῶν ἐν ζωῇ		
	ξζ' 1. 312(1).	s. II 32	1. 151(1).
	ξη' 1. 312(1)	l. III 330	ll. 137(1).
XXXXVII	3 Περὶ τῶν μετὰ θάνατ.	n. III 360	Νομοφύλακος ll. 137.
	δωρεῶν.	n. III 361	ll. 139.
	ιγ' 1. 379(1).	y. III 447	1. 377(2).
	λα' 1. 146.	f. III 512	1 390(1).
L.	2 Περὶ τ. προσπ. κ. ἀποπ.	o. III 565	1. 379(1).
	διακατ.	n IV 337	Δωροθέου ll. 34.
	ιβ' ll 264.	19.IV 366	(Gloss interl.) ll. 356.
L.	3 Περὶ καταχρήσεων καὶ	38.IV 367	» » ll. 264(2).
	νομῶν.	a. IV 368	Δωροθέου ll. 145.
	μ' ll. 250.	l. IV 371	Δωροθέου ll. 330 335
L.	8 Περὶ προικός.	p. IV 372	Δωροθέου ll. 339(1),
	α' 1. 378(2). 381(1).		365.
	ll. 264.	p. IV 373	Κυρίλλου ll. 339(1),
	γ' 1. 278(1),		371(1).
	ll. 264.	n. IV 374	Δωροθέου ll 323(2),
L.	9 Περὶ τῶν ὡς ἰδίων λογι-		339.
	ζομένων.	t. IV 374	Δωροθέου ll. 310.
	α' 1. 382.	y. IV 376	Δωροθέου ll 312(1).
Ll	4 Περὶ παραγραφῶν καὶ	o. IV 379	ll. 42.
	προκριμ.	s. IV 380	ll. 55.
	ε' 1. 311.	e. IV 382	1. 190, ll.
	ιστ' ll. 234.		135.
LII	1 Περὶ ἐνοχῶν καὶ ἀγωγῶν.	x. IV 385	ll 32.
	ιη' 1. 102, 119.	p. IV 407	Ἀνωνόμου ll. 317(1).
LVI	2 Περὶ δικαίου δημοσίου.	m. IV 412	Θεοδώρου ll. 36(1).
	κζ' ll. 42.		126.
LIX	1 Περὶ μνημάτων καὶ δαπά-	h. IV 507	ll. 186(1).
	νης τῶν νεκρῶν.	a. IV 547	1. 134(1).
	ι' ll. 270(1).	h. IV 549	Στεφάνου 1. 138(2).
LX	3 Περὶ νόμ. τ. Ἀκουιλίου	t. IV 553	1. 136(3).
	περὶ ζημ.	z. IV 553	ll. 264(2).
	ε' ll 148.	f. IV 555	1 382(1).
	νστ' ll. 241() 244.	n. IV 559	ll. 217.
LX	41 Νόμος Κορνελίου κτλ.	r. IV 562	1. 171(1).
	ιδ' ll. 263.	z. IV 563	1. 176(2).
LX	42 περὶ τούτων ἐξ ὧν τὰ κα-	z. IV 564	Κυρίλλου 1. 176(2).
	ταλ.	b. IV 565	1. 160(1).
	κ' ll. 42.	f. IV 566	Ἐναντιοφ ν. 1. 183(1).
LX	58 Περὶ ἄρπαγος παρθένων κλ.	q. IV 570	1. 202.
	θ' 1. 251.	d. IV 574	Ἐναντιοφαν. ll. 260.

3.2 N. 3	1. 121(1).	4.10 N. 1	
4.1 22	1. 247.	39	1. 303.
4.7(6) 34	1. 251.	43	1. 239.
4.10 1	1. 157(1).	47	1. 263. ll. 113.
	ll. 217.	55	ll. 87.
15	ll. 289(1).	4 11 10	1. 85.
16	ll. 134, 291.	4 12	1. 83.
17	1. 289(1).	4	ll. 52.
26	1. 101.	4.14 17	1. 393(1).
27	ll. 320(1).	6.7 1	1. 251.
30	1. 240.		

ΠΑΝΤΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

002000076079

